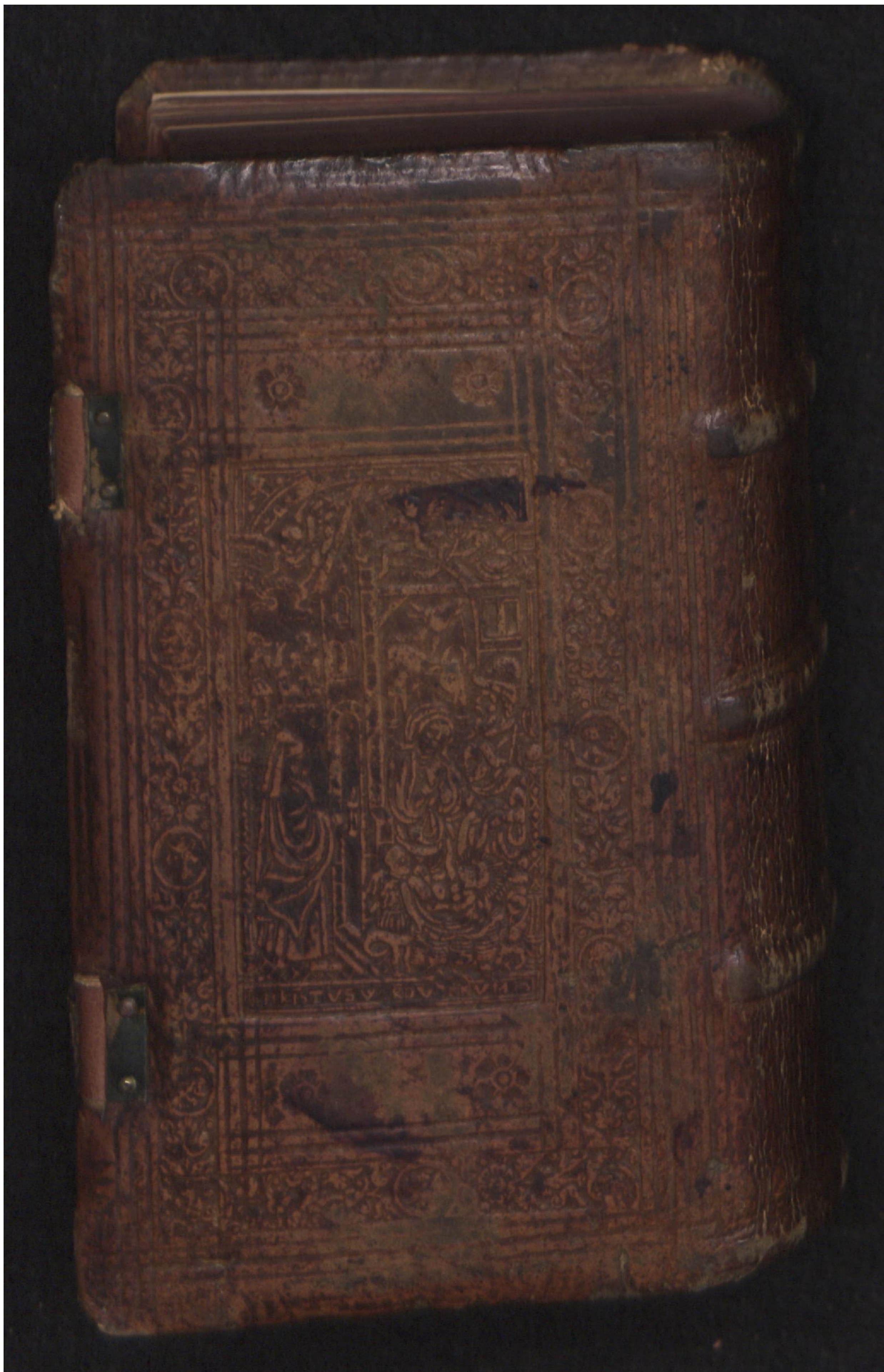

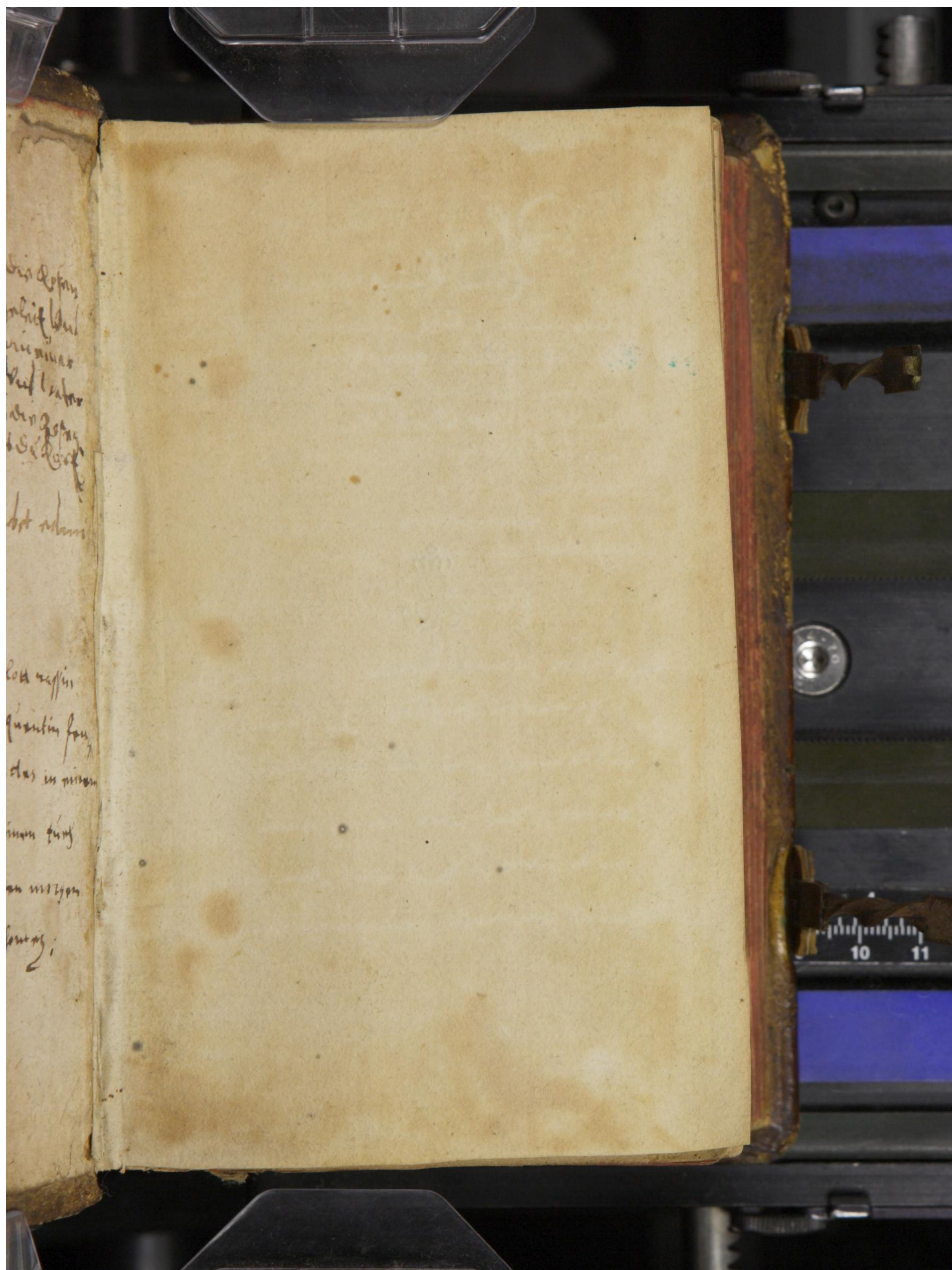
Ein kunst wider die Rosen
Item nim 2 lott silberglett vnd
½ lot allaun gestossen in einer
halben kannen essig vnd lauter
[illegible] lasse das vnder einander
das silberglett muss die Rosen
töten

Item [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] in [illegible] [illegible]

Purgatio

℞ 2. lott Senesblatter, 1 lott rassin
1 quintin Ingber ½ quintin fen-
chelsamens, dis alles gesotten in einem
Kotte, vnd das durch einen tuch
gedrunckt, vnd das den morgen
nüchter ein mahl eingenomen.

Sjælden. 1 kpl. Expl. i Oslo
1 defekt i Vexjö

Ikke i det Kgl. Bibl.

6 I - 200

Box

Kay Høegs ibs.

POSTI
SE
ENAR
EVANGELIC
IN DOMINICIS
in Festis Sanctorum,
proponuntur, in grat
strorum Euange
PE
NICOLAVM H

SEK
ANNO

POSTILLA
SEV
ENARRATIO
EVANGELIORVM, QVAE
IN DOMINICIS DIEBVS, ET in Festis Sanctorum, vsitatè in Ecclesijs Dei proponuntur, in gratiam piorum Ministrorum Euangelij conscripta,

PER

NICOLAVM HEMMINGIVM.

Præfixa est eiusdem commonefactio ad Ministros Verbi, de perpetuo Ecclesiæ Christi consensu in doctrina & vero cultu Dei, ne opinionum varietate, & sectarum multitudine offensi, vel confessionem abijciant, vel segnius officium faciant.

SEKVESTAE,

ANNO M. D. LXXXIIII.

OMN
VIS DEIL
SV CHRI
Regnis Daniæ
in Christo dilec
am, & pacem, d
stro IESV
tat Nicola
nister Eu
mi

cultu: præserti
num varietate,
pessimi angatu
nam cœtui se
dum alij aliun
cuius sapientia
sine aliorum
ex alto despic

OMNIBVS SERVIS DEI ET MINISTRIS IESV CHRISTI, IN INCLYTIS *Regnis Daniæ ac Noruegiæ, suis fratribus in Christo dilectis, gratiam, misericordiam, & pacem, à Deo patre, & Domino nostro* IESV CHRISTO, *optat Nicolaus Hemmingius, minister Euangelij in Academia Haffniensi.*

PRODEST inprimis obseruare, charissimi fratres, perpetuum Catholicæ Ecclesiæ Christi consensũ in doctrina & vero Dei cultu: præsertim in hac maxima opinionum varietate, quæ facit, vt multi non pessimi angãtur animis, dubitantes, cuinam cœtui se socios adiungant. Nam dum alij alium magistrum iactant (de cuius sapientia & pietate gloriãtur non sine aliorum contemtu, quos tanquam ex alto despiciunt) fit, vt cœco iudicio

pro eo affectu, quo quenquam illis aut fauere intelligunt, aut aduersari, eius eruditionem & pietatem æstiment. Hinc nascuntur simulates, sinistræ suspiciones, odia, iurgia, vindictæ cupiditas: Quibus sursum deorsum omnia miscentur: Ex qua re duplex incommodum (vt alia taceam) nascitur. Nam & Euangelij hostes in sua pertinacia impietateq; confirmantur, & infirmiores ac imperitiores, qui magis propensi ad amplexandam veritatem erant, non parum perturbantur, fluctuantes & incerti, quibus se potissimum partibus adiungant. Inter quos non pauci quasi nihil certi de tota religione tradi statuiue possit, non modò de omnibus eius partibus, sed etiam de omnibus religionibus dubitare incipiunt. Hîc nostrum officium est, fratres dilecti, & precibus nostris & admonitionibus iuuare infirmos, ne hac turba & colluuione opinionum offensi, ruant præcipites in certum interitum. Huic malo potissimum medetur perpetua Catholicæ Ecclesiæ consensus in doctrina & vero Dei cultu obserua-

ſeruatio. Vt enim vnus eſt tantùm Deus: ita & vna, æterna, conſtans & minimè fallax Dei veritas, vna religio vera, vna fides, vna rectè viuendi regula, & vna Chriſti Eccleſia, quæ ſola verum colendi Deum modum nouit. Huius Eccleſiæ qui non eſt ciuis, gratia & ſalute excidit, quantumuis magnos ſe habere magiſtros gloriatur. Contrà, qui in hoc cœtu Deum ſpiritu & veritate colit, gratiæ & ſalutis hæres eſt, etiamſi bubulcum magiſtrum habeat. Non enim hæc res pendet ab hominis vel dignitate, vel indignitate: ſed à magiſterio ſpiritus Chriſti, qui ſuum purum verbum & ſincerum nobis vitæ & ſalutis regulam eſſe voluit. In quo verbo & cultu vero tradito, ſummus fuit omnium ſanctorũ Patriarcharum ante diluuium & poſt diluuium, Prophetam, Apoſtolorum, atque adeò omnium piorum conſenſus: quorum doctrinam & cultum ſi nos verè retineamus, poſſumus iure in Chriſto gloriari, quòd ſimus ciues Eccleſiæ *IESV CHRISTI*, etiamſi totus mundus non exoſos habeat, & tanquam hæ-

reticos execretur. Volo igitur, fratres, de hoc perpetuo consensu nonnulla dicere, vt certo nobis cōstet, an in eo consensu Catholicæ Ecclesiæ simus, necne: aut aduersarij nostri, qui, cum iactant suos magistros (quos Patres vocāt) ferro & igne cursum doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ intercludere conantur. In huius argumenti tractatione multa sanè concurrunt, quæ huc tanquam ad scopum collimant. Hic enim necessario quæritur, quisnam sit ortus veræ religionis: quæ certitudo: quantus consensus omnium ætatum Ecclesiæ in eadem doctrina: quibus artibus Satan veram religionem oppugnare soleat: denique, qua prudentia pij aduersus Sathanæ insidias & fraudes vti debeant: ne, quemadmodum primi Parentes fecerunt, sinamus nos πιθανολογίαις à fontibus salutis ad cisternas Diaboli, humanas traditiones & ἐθελοθρησκείας abduci.

A quo autem ortum habeat vera religio, attingendum non esset, nisi tantus fuisset olim, & hodie esset hominum

num & Diabolorum furor, quòd ausi sint religiones instituere pro cœco suæ rationis sensu, quas ferro & igne tuëtur, ac eam religionem, quæ à solo Deo est, persequuntur, vt vaticinium comprobent, quod editum fuit de semine serpentis morsuro calcaneum Seminis mulieris. His multo rectius iudicauit prophanus Socrates, qui cum apud Xenophontem interrogaretur, quænam esset vera religio, respondit, eam esse, quam ipse Deus instituit. Nam cum Dominus clare apud Prophetam dicit, se abominari doctrinam & cultus hominum, extra omnem controuersiam sit nobis, quod vera atque perpetuo constans religio ab ipso æterno Deo ortum habeat. Apollo Pythius ab Atheniensibus interrogatus, quas potissimum religiones tenerent, respondit, eas, quæ essent in more maiorum. Cum rursus obijcerent, morem maiorum sæpe mutatum esse, ait, optimum sequendum. Nam, vt ait Hesiodusc νόμος ἀρχαῖος ἄριστος. Ad eundem modū hodie aduersarij antiquitatem iactant, autoris veræ religionis

nomine ſuppreſſo, qui potius cum Socrate reſpondere, quàm cum impuro Dæmone deberent. Nam vt Satan: ita & illi antiquitatis autoritate ad ſtabiliendos errores abutuntur. Verum quidem eſt, antiquiſſimam religionem optimam eſſe, modò ab optimo DEO ortum habeat, & non ab antiquo ſerpente, qui à principio ſuam religionem in mundum ex diametro cum diuina religione pugnantem inuexerat. Quare diſcernendum eſt inter duplicem antiquitatem. Vna enim ad Deum: altera ad Satan refertur. Prior illa antiquitatum omnium longe vetuſtiſſima eſt, vt quæ nec principium nec finem habeat. Ex hac vetuſtiſſima antiquitate prodijt veritas DEI, qua docetur, quænam ſit vera religio, cui confirmandæ Deus miranda teſtimonia addidit, quæ eſſent veluti perpetua quædam & authentica ſigilla veritatis diuinæ. Poſterior eſt, quæ principium habuit, & finem habitura eſt: Ex qua prodijt omnis ſuperſtitio & Impietas. Vtraque hæc antiquitas habet ſuos propagatores, veluti

luti Patriarchas quoſdam, quos poſteriores Patres appellarunt, de quibus non parum gloriantur. Papiſtæ ſemper in ore habent Patres: in omni controuerſia de doctrina & cultu Dei ad eos tanquam ad extremam ancoram confugiunt. Nos quoque Patres agnoſcimus: ſed inter nos & illos ingens eſt diſcrimẽ. Nos enim eos Patses profitemur, qui à Deo acceptam religionem fideliter tradiderunt poſteris, vt ſunt Patriarchæ, ſancti Reges, Prophetæ, Chriſtus ipſe & Apoſtoli, hos ſolos Patres veneramur, à quorum ſententia diſcedere, ſalute excidere iudicamus. De Patribus, qui tempora Apoſtolorum ſecuti ſunt, iudicamus iuxta regulam Ambroſij: Nos noua omnia, quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus: quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quod docemus, & nos id deteſtabile iudicemus. Et iuxta hanc Pauli regulam. Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit: iſti autem, vt fucum faciant ſimplicioribus, interrogandum eſſe dicunt de ſemitis antiquis, non eſſe

ſe limites antiquos tranſgrediendos, quos fixerunt Patres & maiores noſtri. Quod ſi id minime licere in agrorum finibus certum eſt, quanto minus id licere in religionis limitibus iudicabitur? Verùm nos limites, quos fixit autor religionis Deus: quos acceptos diuinitus tuebantur ſancti Patriarchæ & Apoſtoli: à quibus apros & lupos inuicta animi fortitudine repulerunt ſancti martyres (inter quos primum locum obtinet ſanctus Abel) denique quos filius Dei ſuo precioſo ſanguine ſtatuit, non tranſgredimur: ſed intra illos manemus conſtantes. At fines, quos antiquus ſerpens cum ſua ſobole fixit, tranſgredimur, intra quos non niſi mera damnatio clauditur. Religionem igitur veram ad Deum, qui antiquus dierum denominatur à Daniele, referimus. Vnde conſtabit, & eam antiquiſsimam eſſe, & ſui autoris naturam ingeniumq́; referre. Quare vt conſtantiſsima eſt ſemper: Ita ſui perpetuo ſimilis exiſtit.

Sed quænam illa eſt ſibi perpetuo conſtans religio, quæ eius ſumma, quæ partes?

partes? vox Dei & ſignum voci additum veram religionis & cultus Dei normam præſcribit. Semper enim Deo in more fuit, ſuam voluntatem verbo,& externo aliquo ſigno hominibus patefacere. Quod enim verbum auribus ingerit, vt ad mentem tranſmittatur, idem ſignum oculis aſpiciendum proponit, vt veluti per feneſtras lux quædam in animum transfundatur: vt vox & ſignum ſit duplex verbum, vocale & aſpectabile, quorum finis & ſcopus vnus eſt: ſed ſigni interpretatio ſemper è verbo ſolo petenda eſt. Hæc qualia ſunt, quinque tempora, quibus Deus præcipue ſuam vocem ſonuit & ſigna edidit, apertiſſime docebunt: vt ſunt ſtatus ante lapſum,tempus promiſſæ reparationis:tempus repetitæ promiſsionis: tempus reipublicæ Moſaicæ: ac denique tempus completæ promiſsionis, exhibito Ieſu Chriſto Domino noſtro. Hiſce quinq; temporibus eandem fuiſſe religionem & ſibi per omnia conſtantem voce Dei & ſignis diuinis eſt oſtendendum.

Ante lapſum quando Adam ornatus

natus erat imagine Dei, Deus homini & verbum tradiderat & signum. Verbum requirebat noticiam Dei, & obædientiam erga ipsum: prohibebat ne quid tentaret homo contra Dei interdictum sub comminatione pœne: habebat etiam verbum promissionem immortalitatis, quam promissionem fide amplectebatur Adam: & arbor vitæ, vt aspectabile verbum, idem per oculos in mentem transfudit. Quæ omnia eò spectabant, vt Adam imaginem Dei tanquam in speculo repræsentans, Deum perpetuò coleret & celebraret. Ex his constat, quòd vera religio ante lapsum hominis fuerit purus cultus Dei iuxta Dei verbum, cuius regula erat verbum & signum. Partes fuerunt agnitio Dei, fides promissæ immortalitatis, obœdientia erga Deum; interior & exterior. Finis, repræsentare imaginem Dei, ac eum prædicare & celebrare. Et fuit in eo statu cultus Dei perfectissimus, qualis est futurus post resurrectionem, nisi quòd tum non quidem substantia, sed gradibus futurus est multò

tò plenior. Hic cultus Dei, qualis eſt primo homini præſcriptus, à nobis etiam poſt lapſum requiritur. Neque vlla mutatio facta eſt in cultus ratione: Sed horribilis deprauatio ſecuta eſt in toto humano genere poſt lapſum primorum Parentum, vt hunc cultum plenè præſtare, immo ne ipsũ incoare poſſit quiſquam, niſi ad arborem vitæ, quæ eſt Ieſus Chriſtus, ei acceſſus patefactus fuerit.

Lapſo igitur genere humano in primis parentibus, Deus rurſus ſuam voluntatem patefecit verbo & ſigno: vnde diſcitur, quo cultu poſt lapſum voluerit coli. Verbo reprehendit tranſgreſsionem ſui mandati: verbo promiſsionem edidit de Meſsia, qui homo factus ſolueret lytron pro reatu Adæ, & reſtitueret homini imaginem Dei, quam peccando amiſerat. Signum adiecit verbo, quod erat veluti aſpectabilis quædam concio de Meſsia. Hoc autem ſignum erat mactatio & oblatio pecorum & frugum terræ. Ex his ſequitur, quòd poſt lapſum Deus requirat omnino ſimilem

cultum

cultum cum eo, qui fuit ante lapsum, licet suis gradibus eam perfectionem non habeat, quam ante lapsum habuit. Requirit enim hic Deus agnitionem sui, requirit agnitionẽ nostri peccati, requirit agnitionem Christi, qui est loco arboris vitæ, quæ erat in Paradiso: requirit fidem Messiæ, requirit ex fide obedientiam, vt paulatim magis magisq; in homine reparetur imago Dei per Christum, hoc est, vt in mente refulgeat firma DEI notitia: in anima sanctitas: & omnibus viribus obediẽtia ex præscripto verbi præstanda. Hæc breuiter verbo & signo indicantur in principio Mosis. Nam olim οἱ παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν ὄντες καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκοῦντες, vt Platonis verbis vtar: Melius & solidius erudiebantur breuibus Aphorismis & Symbolis, quàm nos longis concionibus. Fuit enim olim ea docendi ratio cum Theologis, tum Philosophis communis & familiaris, vt id quod breuibus Aphorismis proponerent, idem certis significarent symbolis. Lapso homine hic Aphorismus propositus voce Dei est: Semen

men mulieris conteret caput ſerpentis. Symbolum, quod quadam imagine idẽ ſignificabat, fuit oblatio diuinitus Patribus commendata.

Abel itaque cum ſuas offerret victimas, in Aphoriſmum propoſitum reſpiciebat, & offerens hæc cogitabat. Primùm mortem victimæ intuens, admonebatur de morte, in quam inciderat genus humanum propter peccatum: vnde haud dubie ingens dolor in animo eius excitatus eſt. Deinde intuens ſanguinem victimæ, admonebatur factæ promiſsionis de Meſſia: cuius merito & interceſsione placari iram DEI iuxta promiſsionem ſtatuit, vnde & conſolatio in corde nata eſt, & fides, qua Deo acceptus fuit per Ieſum Chriſtum. Hac fide iuſtificatus ſola, veram ſanctitatem iuxta vocem DEI meditatus eſt, DEVM prædicans & laudans propter iuſticiam & miſericordiam. Atque ita Abel imagine Dei in ſe quodammodo reparata, verum cultum Deo præſtitit, quem cultum poſtea morte ſua confirmauit. Nam cum Cain frater & hypo-

crita ipſum à confeſsione promiſsi Seminis & vero cultu auocare ſtuderet, potius mortem oppetere voluit, quàm in impium fratris decretum conſentire, ſignificans hac ſua coſtantia, quòd is demum verè Deum colat, qui obœdientiam erga Deum, & Chriſti confeſsionem omnibus rebus mundi, atque adeò vitæ ipſi, qua nihil homini carius eſſe ſolet, anteponat. Ex hoc ergo verbo & ſigno, primis parentibus poſt lapſum tradito, apparet, quòd eadem religio fuerit eorum poſt lapſum, quæ ante lapſum erat. Etſi autem quædam circumſtantiæ externæ acceſſerunt propter deprauationem naturæ, & promiſsionem reparationis: tamen ſubſtantia cultus Dei eadem manebat, atque ad eundem finem tendebat, licet imperfectius. Hic cultus Dei purus durauit in Eccleſia, quæ fuit perexigua, vſque ad diluuium, hoc eſt, annos mille ſexcentos quinquaginta ſex. Nam Cain poſteritas carnaliter promiſsionem intelligens, perſecuta eſt veram Eccleſiam: ſibi Eccleſiæ titulum vſurpauit: verum cultum Dei in

prophanam hypocriſin & ſuperſtitio-nem commutauit. Porro cum hypocri-ſin & ſuperſtitionem cum alijs horren-dis ſceleribus diluuio puniuiſſet Domi-nus, Nohæ verbo & ſymbolo verum Dei cultum iterum commendat: Non nouum quidem, ſed prorſus eundem, quem ab initio inſtituerat. Verùm cùm hunc hypocriſi & ſuperſtitione Iaphet, & Cham tyrannide profligaſſet, man-ſit in ſola familia Patriarchæ Sem. Is enim recte intelligens promiſsionem & eius Symbolum, Deum ex fide coluit eiq; obediuit, quemadmodum Abel & Nohe fecerunt Etſi autem & ver-bum & Symbolum traditum primis Parentibus, Nohe & Sem retinuerunt: tamen propter nouum euentum no-uum Symbolum, acceſsit. Nam cum Deus impium mundum diluuio perdi-diſſet propter defectionem à vero & pu ro cultu Dei, promiſit Nohæ & eius po-ſteritati, ſe poſtea mundum diluuio non perditurum. Huic promiſsioni ſymbo-lum, nempe arcum cœleſtem, adiecit, qui erat promiſsionis quoddam μνημό-

σιμον. Arcum itaq; qui in nubibus apparere ſolet, verbi ſui notá inſcripſit Deus, vt quaſi ſigillo promiſſum illud ſuum ratum fore confirmaret, quo ſe non ſolùm Deum Nohæ, eiuſq́; poſteritatis, cuius ſe in fidem clientelamq́; contulerant, futurum receperat: verùm etiam ſe deinceps homines nunquam aquarum inundationibus deleturum. Hoc igitur ſymbolum intuens Nohe & Sem exemplo ſancti Abelis, Deo verum & ſpiritualem cultum exhibuerunt.

Sequitur Abrahami ætas vſq; ad tempora Moſis, qua ætate idem cultus & voce Dei & nouo ſymbolo Patriarchis eſt commendatus. Nam decreſcente iam ſapientia quæ fuit in primis parentibus, vt verbo clariori, ita ſymbolo euidentiori opus erat, Verbum igitur Abrahamo propoſitum fuit hoc: Benedicentur in ſemine tuo omnes cognationes terræ. Symbolum verbo additum erat Circumciſio genitalis membri in maſculis. Vt ergo verbo docuit, vtrumque cultum requiſiuit: Ita ſymbolo idem fecit, quod erat doctri-

næ & cultus ſigillum. Cum enim ait: Benedicentur in ſemine tuo, tria apertiſsimè inſinuat: quorum primum eſt repetio accuſationis totius generis humani propter peccatum & defectionem à Deo. Nam cum promittit benedictionem, ſignificat eos in maledictione hærere, quæ maledictio peruaſit in homines omnes cum peccato. Alterum eſt repetitio promiſsionis ſeminis & beneficiorum eius, quod Adamo dictum erat ſub his verbis: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Id quod hic ſignificantiori voce benedictionis exprimitur. Nam benedictionis voce ſignificatur fauor Dei, reconciliatio, remiſsio peccatorum, & iuſticia propter Chriſtum, quemadmodum Paulus Moſis interpres exponit. Tertium eſt indicatio noſtræ imbecillitatis, quòd noſtris viribus non poſsimus benedictionem nanciſci: ſed oportere nos eam obtinere fide in ſemen promiſſum. Hanc fidem Abrahæ ſecuta eſt obedientia in tota eius vita, iuxta præceptum: ambula coram me & eſto perfectus, quam

obedientiam sanctus Patriarcha declarauit victima filij. Quanti enim fecerit obedientiam erga Deum, ex eo apparet quod potius voluerit vnigentum filium Isaac, quem genuerat in senectute, cui tam magnificæ promissiones erant factæ, ad mandatum Dei mactare, quàm ab obedientia erga Deum recedere. Symbolum vero additum à verbo interpretationem mutuari debet. Nihil enim aliud Symbolum est, quàm aspectabile verbum. Tria proinde symbolum ponit ob oculos: nempe natiuitatem nostram carnalem esse corruptam: Deinde promissum esse semen, per quod natura reparabitur: tum circumcisione carnis significari circumcisionem cordis, qua amputatur ignorantia Dei, affectuum impuritas, & cordis contumacia: vt nouus homo nascatur, gestans imaginem Dei, in vera sanctitate & iusticia. Ecce quàm apte quadrant hæc cum prioribus. Vox quidem mutatur, sed significatio manet. Hæc in verbo & in symbolo varietas humanæ imbecillitati seruit, & ignorantiæ nostræ
mede-

medetur: non aliquam nouam colendi Deum rationem præſcribit, quemadmodum carnale ſemen Abrahæ autumauit. Nam quemadmodum Cainitæ hypocriſin,, reiecto puro intellectu verbi & ſymboli, amplexati, perſecuti ſunt Abelem & imitatores fidei ipſius: Ita Iſmaelitæ in litera circumciſionis hærentes, ſpiritu neglecto, perſecuti ſunt veros filios Abrahæ: ex quo factum eſt, quod verus cultus apud pauciſsimos remanſerit. Nam cum exularent in AEgypto Patres, ſola familia Ioſeph, mortuo Patriarcha Iacob, verum cultum retinuit, qui cum poſt eius mortem tantum non extinctus eſſet, Deus, nato Moſe in Aegypto, & agente iam *80.* annum, à promiſsione facta Abrahæ *340.* anno, verbum iterum promiſsionis repetit: multa addit ſigna, & vt conſeruaretur cultus verus, erexit regnum & ſacerdotium. Tametſi autem idem verbum & idem ſignum Moſi commendat, quod ante Patriarchis commendarat: tamen longiores conciones & plura inſuper ſigna adhibet

 prout

prout eius ætatis ratio postulabat. Quæ omnia ad eundem scopum collimabant, & eundem cultum Dei spiritualem hominibus cõmendabant. Nam in deserto (vt prætercam rubum ardentem, & columnas ignis & nubis) Man, Petra, & Serpeus æneus, vt symbola doctrinæ & cultus Dei proponebantur: quæ tria significabant Christum olim promissum. Man enim, Paulo interprete, significabat cibum spiritualem, quo noui homines, per Christum facti aluntur in Christi regno. Petra figurabat potum spiritualem, quo credentes reficiuntur. Serpens suspensus adumbrabat Christum suspendendum in aram crucis pro peccatis mundi: quemadmodum ipse Christus symbolum hoc interpretatur. Intuitus in serpentem æneum typus erat fidei, qua homines iustificati & viuificati coram Deo ambulant, & ad perfectionem aspirant. Verum postquam populus in terram promissam, quæ typus erat cœlestis patriæ, introductus erat, plura adhuc signa veluti aspectabiles conciones ei propositæ

ſunt, ex quibus pauca quædam attin-gam: nam omnia perſequi inſtituta bre uitas nõ permittit. Tota quidem reſpub. ſignificat Eccleſiam: ſacerdotium & re-gnum figurant Chriſtum, qui ſacerdo-tio ſuo placat iram Patris iuxta promiſ-ſionem primam, & ſuo regno deſtruit regnum Diaboli, peccatum & mortem: & vtroq; reparat imaginem Dei in ho-mine, ad quam erat creatus, vt ita rur-ſus ornatus imagine Dei, vera obedien-tia ipſum colat ac celebret.

Ceremoniæ multæ ſunt additæ, qua-rum ſpiritualis ſignificatio primam promiſsionem explicat, ac cultum Dei ſpiritualem commendat. Verum quia multæ ſunt, paucas easque illuſtriores eligam, & breuiter excutiam. Sacerdo-tis ornatus, annua oblatio ſummi ſa-cerdotis, arca fœderis, agnus phaſe, ſanguinis aſperſio, baptiſma, quotidia-næ oblationes, ſingularem habuere re-rum ſpiritualium ſignificationem, quæ omnes dulces habent meditationes de Mediatoris conditionibus & piorum officio. Sacerdos ſummus laminam

in fronte & vestes mundas gestauit. Lamina aurea diuinitatem Christi significabat: vestis vero munda humanitatem, sed mundam & puram ab omni peccato. Quòd autem sacerdos semel in anno intrauit in Sancta Sanctorum, typus fuit Sacerdotis Christi, qui vna oblatione consummaret sanctificandos. Hoc aperte Exod. 28. indicatus, vbi Dominus ait: vt sit ei placatur Dominus. Deinde vestes Sacerdotis figurant sanctitatem, qua ornatos vult esse suos sacerdotes Dominus, quemadmodum Dauid Mosis interpres exponit, cum ait: Sacerdotes tui induantur iusticia, & sancti tui exultent. Arca fœderis significat populum Dei, cum quo expresso verbo pactum fecit Dominus. In hac arca fuerunt tabulæ legis, quæ tegebantur in arca lamina aurea: qua re nihil aliud significatum fuit, quam quod habet prima promissio, Semen mulieris conteret caput serpentis, nisi quod symbolum dulcius rem exprimit. Tabulæ enim decalogi in arca teguntur aurea lamina, quæ dicitur propiciatorium. Hoc est

Christus

Chriſtus, qui eſt propiciatio pro peccatis noſtris, tegit in Eccleſia peccata hominum, adureſus iram & horrendum iudicium Dei, quid quæſo hoc eſt aliud, quam ſemen mulieris conteret caput ſerpentis? Ita hunc typum explicat Moſi interpres Paulus Rom. 3. Iuſtificamur gratis per illius gratiam, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorium per fidem in ſanguine eius. Vt enim Pontifex Hebræorum ſolebat ſemel ſingulo quoq; anno propiciatorium imbuere ſanguine cum Sancta ſanctorum ingrederetur: Ita ſummus noſter pontifex Ieſus Chriſtus ſemel obtulit ſe Patri pro peccatis mundi, & æternam redemtionem reperit. Agnus Phaſe habuit etiam ſignificationem ſymbolicam, qua prima promiſſio veluti viuis coloribus depingebatur: cuius typum explicat Paulus, cum ait: Et Phaſe noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Quod autem iſte agnus de grege ſumebatur, innuebat Chriſtum carnem noſtram aſſumſiſſe, & infirmitates carnis noſtræ tuliſſe, & per omnia

nobiscum similiter tentatum absque peccato, vt nos quoque cœlestes, qui terreni, spirituales, qui carnales sumus, redderet. Quod autem de Agno dicitur: Immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorum Israel, significatur non propter vnum & alterum obijsse Christum: sed propter Ecclesiam, hoc est, propter totum corpus scriptorum in libro vitæ. Sanguinis aspersio apertam habet significationem. Symbolum enim fuit sanguinis Christi, effusi in ara crucis, quo aspersæ conscientiæ nostræ mundantur à mortuis operibus, quemadmodum typum huec autor Epistolæ ad Heuræos pie explicat. Eodem pertinent baptismata & quotidianæ oblationes. Figurabant enim hæc in genere cùm purgationem illam, qua Christus abluit & emundat nos ob omni iniquitate, tum sanctitatem veram, qua credentes ornantur, vt iam imaginem Dei repræsentare incipiant in gloriam & laudem Dei. Hæc legis typica fuerunt symbolicæ interpretationes primæ promissionis, quas qui intellexerunt cum

Adam, Abele, Seth, Enoch, Noha, Abraham, &c. verũ cultum & ſpirituale͂ Deo exhibuerunt, non diſsimile͂ quo ad ſubſtantiam cultus attinet, ſed omnino ſimilem, imo eundem. Sed quid hic fit? Sicut Cainitæ promiſsionem carnaliter intellexerunt, & ex ſymbolo addito fecerunt cultum per ſe: ita hic maxima pars Iudæorum, omiſſo ſpiritu, literam admirata eſt, cultũ Dei poſuerunt in iſtis externis ritibus ſine fide: quem errore͂ taxat grauiſsime Dominus apud Prophetã, vbi ait: Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarũ, dicit Dominus? & paulo poſt: Ne offeratis vltra ſacrificia fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi. Et huius rei cauſſam mox ſubiungit, cum ait: Iniqui ſunt cœtus veſtri, calendas veſtras et ſolẽnitates veſtras odit anima mea. His verbis ſignificat Deus, non ita ſe inſtituiſſe ceremonias, quaſi eas vt cultũ requireret ſpiritualem, ſed vt in ijs populus ſe ad pietatem exerceret: obfirmaretq́; fide͂ ſuam, magisq́; ac magis ſeſe in puro cultu Dei contineret. Verum vt natura ſuperſtitioſi ſunt homines, maxima pars

per

per hypocrisin abducta est à vero ceremoniarum vsu, ac in earum obseruatione proram et puppim, vt aiunt, suæ salutis collocarunt, quorum errorem missi Prophetæ, cum arguerent, rapti sunt ad supplicia tanquam in legem Dei blasphemi. Ex his patet, summum fuisse consensum ipsorum, qui in repub. Mosis vixerunt, cum in doctrina, tum in cultu cum sanctis Patribus ante diluuium & post diluuium, vsq; ad vocatiouem Mosis & à Mose vsq; ad Christum. Quid enim hic requiritur præter agnitionem peccati, fidem in Christum, inuocationem, sanctitatem, obedientiam, & alias virtutes, quæ ad reparandam imaginem Dei in nobis tanquam partes requiruntur? Restat postrema ætas, qua λόγος æternus iuxta vaticinia assumsit semen mulieris, hoc est, naturam humanam, vt contereret caput serpentis, hoc est, vt Iohannes interpretatur, destrueret opera Diaboli. Hic Mosis & Prophetarum interpres & completor, eundem cultum Dei iam fere collapsum verbo & symbolis restituit, iussit prædicari poeniten-

nitentiam & remiſsionem peccatorum,
credentes in ſe ornat ſua iuſticia, donat
Spiritu ſancto, excitat in ijs motus con-
gruentes legi & voluntati Dei : breui-
ter, reparat imaginem Dei, ad quam pri-
mus homo conditus erat, iubet vt ita lu-
ceat lumen noſtrum, vt glorificetur Pa-
ter noſter cœleſtis. Hunc eum cultum
ſuis diſcipuli commendat, quem ipſi
voce & vita docuerunt & expreſſerunt.
Verum vt perpetuo hunc cultum con-
ſeruaret Eccleſia, verbum certum tra-
didit, ac verbo duo externa veluti ſigil-
la appoſuit, Baptiſmum & cœnam Do-
mini. Verbum primam promiſsionem
clariùs interpretatur. Signa ſunt aſpe-
ctabiles quædam conciones, quæ idem
quod verbum docent & offerunt. Sed
quid fit ? Vt olim Cainitæ, Camitæ &
Pſeduoiſraelitæ verbum corruperunt,
et ei carnali ſua ſtulticia humana ſomnia
aſſuebant : ita hypocritæ à verbo defi-
cientes, in hac proſtrema mundi ætate,
cultum Dei conſpurcarunt donec hære-
ticorum furijs & regno Antichriſti do-
ctrina rurſus ferè cum veris cultibus, ſa-
cramen-

cramentis partim conspurcatis huma-
nis traditionibus, partim mutilatis ob-
ruta sit. Cæterum ante 40. fere annos
excitatus Propheta Dei beatus Luthe-
rus, restituit doctrinam & cultum vete-
rem, quem & primi nostri Parentes ac-
ceperant à Deo, & Christus suæ Eccle-
siæ commendarat. Atq; hunc verum
& perpetuum cultum Dei esse, quem
nostra Ecclesia hodie tuetur, clarissime
intelligitis, qui ipsum ad normam Pa-
triarcharum & Ecclesiæ Apostolicæ re-
fert. Sed quid nobis accidit? Idem sane
quod primis parentibus, quod Abra-
hamitis, quod Ecclesiæ Apostolicæ.
Diabolus enim toto impetu ruit ad
perdendum Euangelium & verum cul-
tum Dei abolendum: atq; id nostra æ-
tate furiosius agit, quia nouit exiguum
sibi restare tempus, quo liceat ei in Ec-
clesiam Christi sæuire. Quibus autem
technis iste aduersarius Christi ad de-
lendam sinceram doctrinam & verum
cultum vtatur, res ipsa hodie palam lo-
quitur. Primum enim regnum, illudq;
amplissimum nempe Turcicum erexit.
quod

quod palam blaſphemat nomẽ Chriſti.
Deinde aliud regnum, quod Papatum
vocant,ſtatuit: quod etſi non profitetur
ſe palam aduerſari Chriſto: ſingulari ta-
men dolo & fraude regnum, Chriſti
inuadit: doctrinam corrumpit: ſacra-
menta contaminat, breuiter, verum cul-
tum Dei peruertit. Papa enim miniſte-
rij titulo primatum aſſecutus, omne ſu-
perſtitionis & Idolatriæ genus in mun-
dum inuexit, adeo vt poſt natos homi-
nes nulla vnquam ſit audita violentior
intolerabiliorq́; tyrannis, nullumq́; ex-
titerit idolomaniæ genus, quo grauior
irrogata ſit maieſtati diuinæ iniuria, &
quo Chriſtianorum hominum mentes
prodigioſius ſint faſcinatæ. Poſteaquam
autem hac ex parte ſuas fraudes depren
ſas cognouit Satan, non agit inducias,
ſed ſuæ impietatis miniſtros conquirit,
quales ſunt Libertini, Anabaptiſtæ, Ser-
uetiani, Antinomi & alij, qui doctri-
nam repurgatam & ſacramenta rurſus
ſuo impuro roſtro fœdare conantur. At
vero cum hiſce ſuis conatibus animad-
uertit ſe non poſſe curſum Euangelij,
& puri

& puri cultus Dei impedire, aggreditur alia via, qua inteſtinis diſsidijs diſtrahat ac hoſtiliter inter ſe committat illos ipſos, quos animaduertit ſeriam præ cæteris meditari Eccleſiæ ac veræ religionis reſtitutionem, ne ſcilicet coniunctis ſtudij & conſilijs hoc tam præclarum opus vnanimes moliantur. Præterea ſubinde quoſdam è caſtris Chriſti exturbat, qui Apoſtatæ facti, grauiſsimum damnum Eccleſiæ inferunt: inter quos ſunt, qui nouam rationem conciliandi odium puræ doctrinæ apud infirmos & imperitiores excogitant. Colligunt enim antinomias in dictis eorum, quorum opera Deus eſt vſus in hac extrema ſenecta mundi ad repurgandam ſuam Eccleſiam: cum tamen in nulla parte fundamenti doctrinæ & cultus Dei poſsint vllam veram Antilogiam monſtare, vtut ſe in mille formas Protei iſti transforment. His machinamentis Satanæ videmus effectum eſſe, quod obſtinati ſint facti confirmatiores in ſua ſuperſtitione: infirmiores ac imbecilliores magna ex parte ſuccumbant, cum

piorum

piorum omnium ingenti dolore: & niſi Chriſtus accelerauerit ſuum aduentum, metuendum eſt, ne rurſus ſuperioribus tenebris plerique inuoluantur. Quid nobis quæſo hîc faciendum eſt, fratres? Cauendæ ſunt inſidiæ Satanæ: reſpiciendum eſt ad exempla maiorum, Abel, Abrahæ, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum, horum cœtui in doctrina, cultu, inuocatione nos adiungamus: non turbemur multitudine hoſtium: non moueat nos numerus transfugarum, non frangamur animo in cruce & ærumnis, quas pios perferre in hoc mundo neceſſe eſt: Non tantum reſpiciamus ad humilitatem Eccleſiæ, quæ in hac vita humili iacet contemta, ſed etiam intueamur Chriſtum triumphantem, qui eos, quos conformes ſibi facit in hac vita, olim beata immortalitatis gloria donaturus eſt, modò conſtantes perſeuerauerint vſque ad finem. Meminerimus grauiſsimæ ſententiæ Chriſti: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Quod vobis (inquit) dico, omnibus dico. Tentat mundus, ſolicitat caro, turbant hæreticorum agmina, offendunt doctrinæ & morum ſcandala, futiles ſuperbo-

rum hominum rixæ moleſtant, aduerſus hæc omnia præſidium tutiſsimum eſt inuocatio Dei. Non enim fruſtra dicit Salomon: Turris fortiſsima nomen Domini, ad eam confugiet iuſtus & ſaluabitur. In inuocatione noſtra reſpiciamus ad Eccleſiam Propheticam & Apoſtolicam, & muniamus animos noſtros aduerſus Mahometicas & Papiſticas idolomanias & hæreticorum ἐνοχλήσεις: ſæpe cogitemus quàm firmis & immotis fundamentis nitatur Eccleſiæ perpetua doctrina, & conſtans Eccleſiæ Catholicæ cultus, veniant vobis in mentem patefactiones diuinæ, quibus ipſe Deus ſuam voluntatem hominibus patefecit, quando locutus eſt cum ſanctis Patriarchis & Prophetis, quam ſuam voluntatem multis ſtupendis miraculis confirmauit, cùm in veteri, tùm in nouo teſtamento, aſpiciamus dulciſsimum conſenſum Moſis, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum in doctrina & cultu, incitemur ad confeſsionem exemplo tot Martyrum, qui cum Abel protomartyre doctrinam cœleſtem ſuo ſanguine confirmarunt, abſtineamus à futilibus diſputationibus, quibus vinculum pacis, quod eſt

dilectio, soluitur, & magis piæ vitæ studea-
mus, quàm argutis & inutilibus disputa-
tionibus, ex quibus quid mali ortum sit
in Ecclesia, non sine magno dolore animi
cogito. Etsi autem in his regnis est summa
(sit Deo gratia) adhuc tranquillitas, & in
omnibus Ecclesijs pius consensus, tamen
pietas suadet, vt afficiamur eorum calami-
tate, qui hodie affliguntur propter quorun-
dam intempestiuas rixas, quibus multorum
principum, & aliorum animi vulnerantur.
Verum cum his malis mederi non possu-
mus, confugiamus ad illum, qui solus po-
test omnia. Orate igitur cum tota Eccle-
sia Christi æternum Deum Patrem Domi-
ni nostri IESV CHRISTI, vt sibi Eccle-
siam in hac vita colligat, & in ea puritatem
doctrinæ, & verum cultum conseruet, vt
ipsum vere colamus, & in omne æternitate
celebremus ac diligamus. Orate, vt gu-
bernet suo spiritu regem Dominum no-
strum clementissimum, D. FRIDERI-
CVM eius nominis secundum, qui vt Patri
sanctissimo in regnum succesit, ita paterna-
rum virtutum hæres existit verissimus, non
solùm iusticiæ & æquitatis amantissimus

Princeps, verum etiam Ecclesiarum scholarumque fautor & patronus optimus, imò nutricius fidelissimus. Orate, vt Christus suo spiritu regat regni Consiliarios, & alios nobiles & gubernatores Ecclesiarum, politiarum, scholarum, & Oeconomiarum, detq; ipsis animum, gloriam Dei, veram doctrinam, & honestatem disciplinæ conseruandi, vt tranquillam & quietam vitam degamus cum omni pietate & honestate. Orate pro omnibus regni statibus, vt omnes dulci concordia coalescant, & alij alios subleuent, vt maiores cogitent, inferiores cohæredes regni Dei secum futuros, vt inferiores superioribus obediant in Domino, vt Paulus præcipit, vt ita dulcissima harmonia ordinum in hoc regno constituta, pacifice & tranquille viuamus. Orate, aduersus hostes Regis & regni. Orate, vt Christus impetus Satanæ reprimat, ac largiatur Ecclesiæ doctores & pastores in vera doctrina & pietate concordes, qui recta docendo, exemplo piæ vitæ gloriam Dei illustrent, quo tandem plene omnes retecta facie gloriam Domini, vt in speculo conspicientes, in eandem imaginem transformentur à

gloria in gloriam, ſicut à Domini ſpiritu,
Amen.

Iam reliquum eſt, vt nonnihil dicam de
meo conſilio, cur videlicet has in Euange-
lica Dominicalia enarrationes ediderim in
lucem. Ante quatuordecim annos priua-
tim domeſticis meis diſcipulis dictaui quæ-
dam ſcholia in Euangelia Dominicalia, quo
eorum ſtudia hac mea opella nonnihil iu-
uarem, nihil omnino cogitans de edendo.
Sed quid fit? quæ paucis diſcipulis dictata
erant, multis communicantur, & dum ani-
maduerti iſta auidè à multis expeti, ea non-
nihil ante ſexennium auxi: Iam vero pio-
rum quorundam paſtorum preces me im-
pulerunt, vt publicarem & in lucem emitte-
rem. Quare cum hic labor totus deſtinatus
ſit pijs Euangelij miniſtris, mihi viſum eſt
ſub nomine veſtro, cariſsimi fratres, hunc
meum laborem in lucem emittere. Quod
ſi quis fructus ad voc inde peruenerit, Deo
gratias agite, & me Deo veſtris commenda-
te precibus. Hoc vnum ſtudioſè curaui, vt
doctrinam Catholicæ Eccleſiæ pure propo-
nerem, quam & ſchola Vitebergenſis vltra
XL. annos & adhuc ſincere tuetur, & præ-

ſtantiſsimi viri huius Scholæ profeſsores: D. Iohannes Maccabæus Alphinas: D. Petrus Paladius: D. Iohannes Seningius: D. Olaus Chryſoſtomus (qui omnes iam in Domino quieſcunt, expectantes plenam liberationem per aduentum Filij Dei) tradiderunt. In hoc conſenſu perſiſtimus & nos, qui illis in officio ſucceſsimus in hæc ſchola, & ſeriò oramus Deum, vt in hoc conſenſu viuamus & moriamur. Non enim dubitamus, quin hic ſit conſenſus perpetuus Eccleſiæ Dei, ſicuti ſupra ſatis oſtendimus. Oro Deum Patrem Domini noſtri IESV CHRISTI, vt nos ſuo ſpiritu coniungat, vt vnum in ipſo ſimus. Bene & feliciter in Chriſto valete. Hafniæ 30. Martij, Anno à Chriſto nato 1561.

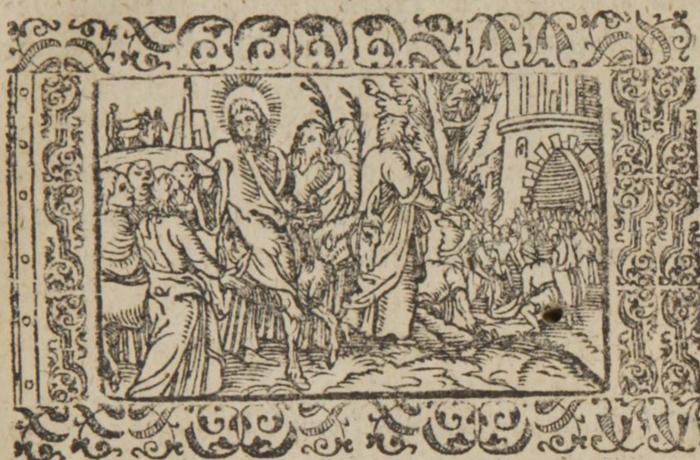
DOMI.

DOMINICA PRIMA ADVENTVS

Matthæi 21.

CVM appropinquassent Hierosolymis, & venissent Bethphage ad montem Oliuarum, tunc IESVS misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim inuenietis Asinam alligatam, & pullum cum ea, soluite & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet, & confestim emittet eos. Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur, quod dictum est per Prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus, venit tibi mansuetus, sedens supra Asinum, &

pusillum filium subiugalis. Euntes autem discipuli, fecerunt sicut præceperat illis IESVS. Et adduxerunt Asinam & pullum, & imposuerunt super illos vestimenta sua, & eum super illa collocarunt. Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via. Alij verò cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Porrò turbæ quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna Filio Dauid, benedictus qui venit in nomine DOMINI, Hosanna in altissimis.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM hoc de Aduentu Domini festum sit omnium primum ordine, quod in Ecclesia celebratur, operæ precium est, vt admoneamur, quæ in singulis festis spectanda sint, ne aut cum impio & prophano mundo eis in contumeliam Dei abutamur, aut minus piè, quàm par est, eadem celebremus non sine multorum scandalo. Sunt autem in vniuersum tria in singulis festis consideranda: Historia, quæ festi fundamentum est, beneficium, cuius Historia meminit, & festi verus legitimusq; vsus. Vt enim historia mentem erudit: ita beneficium Dei, cuius memoriam confirmat historia, fidem alit & confirmat, ex qua fide gratitudo manat, quæ Deum pro accepto beneficio celebrat mente, voce, confeßione, & moribus, in qua gratitudine verus festi vsus conspicitur.

Hæc tria omnibus festis accommodanda sunt.

Quare cùm hoc festum sit institutum de Aduentu Domini, historia Aduentus, quæ ad conceptionem, natiuitatem, & doctrinam & facta Christi, præcipuos articulos nostri Symboli, pertinet, discenda est: beneficiū Dei, quod est per Sacrificium expiatorium saluare perditam ouem, est recolendum: illa mens erudienda, hoc fides alenda & confirmanda est, vt inde mentis gratitudo nascatur, qua Deum, qui filium dare dignatus est, mente, voce, confeßione & moribus celebremus. Porrò vt nobis præsens festum reddatur cùm in Dei gloriam tùm in nostri instructionem vtilius, tres locos ordine tractabo, qui sunt:

I. De aduentu Domini.
II. Descriptio Regis Christi & eius Regni.
III. De ciuibus huius Regis, eorum officio, atq; adeò de vero vsu & salutari meditatione Aduentus Domini.

De Primo.

Quò magis & certius erudiamur in Dei laudem, & nostri salutarem instructionem de Aduentu Domini nostri Iesu Christi, sex circumstantias cum diuo Bernardo pensandas in eo præponamus, quæ sunt: Quis sit qui veniat: Vnde: quo: ad quid: quando: & quà.

I. Venit secundum Gabrielis testimonium altißimi Filius, æqualis altißimo patri in vera dignitate. Hinc discamus quanta sit eius Maiestas, dignitas & potentia. Venit Semen mulieris, verus homo de semine

Abraham & Dauid, iuxta oracula Prophetarum, & testimonia Apostolorum: minor Patre in vera humanitate. Ex quo discamus, qua naturæ societate nobis coniunctus sit: vt ad eum accedere non pertimescamus. Venit ergo Christus, qui idem Deus est verus, & homo verus, vna persona in duabus naturis subsistens, qui & potest saluare, quia Deus: & vult, quia naturam nostram assumsit, vt pro nobis victima fieret.

II. Vnde venit? cœlo venit, è sinu Patris venit, qui omnia implet, & vbique inuisibiliter adest: venit & in vtero virginis, conceptus Spiritus sancti opera, nutritur sanguine virginis, nascitur, educatur, circumciditur, &c.

III. Quo venit? in mundum venit, qui per ipsum factus est, in propria venit, & sui eum non receperunt, venit in inferiores partes terræ. Atq; hoc est sine controuersia magnum illud mysterium, de quo Apostolus 1. Tim. 3. Deus manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu, conspectus est ab Angelis, prædicatus à gentibus, fides illi habita est in mundo, sursum receptus in gloriam.

IIII. Ad quid venit? Caussas Aduentus Domini in mundum, vox Dei prænunciat: Typi figurant: oracula Prophetarum clamant: verba & facta aduenientis Domini comprobant: Apostolica testantur præconia: ac omnium sanctorum læta confitetur Ecclesia.

Vox Dei ad Serpentem fuit, Gen. 1. Semen mulieris conteret caput tuum, quod Apostolus explicans ait: Christus apparuit, vt destruat opera Diaboli. Huius vo-

ius vocis sententiam sæpè sanctis patribus idem Deus inculcauit, & potissimùm Abrahamo dicens: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Ex his ergo intelligitur, quòd propter duo aduenerit Christus: Primum, vt destrueret opera Diaboli, Alterum, vt benedictionē adduceret super filios Abrahæ, hoc est, super omnes, qui Christum fide receperint, sicuti Abraham fecit. Nam cum Adam se, & totam posteritatem, suo lapsu regno Satanæ mancipasset, ac in maledictionem commeritam coniecisset, requirebat iusticia Dei, vt aut commeritas pœnas lueremus, aut satisfaceret aliquis in genere humano iusticiæ Dei: verùm cum nulla finita potentia potuit Diabolum superare, & Deum iratum placare, prodijt filius Dei de arcana sua sede, venit in mundum, fit homo, nostram causam in se recipit, destruit regnum Diaboli, ac iram Patris placat, factus pro nobis victima & sacerdos.

Hoc ipsum multi figurant typi: vt sacrificia patrum, agnus phase, aspersio sanguinis vaccæ rufæ super populum, atque adeo Arca fœderis, totum sacrificium Aaronicum cum omnibus suis ritibus & ceremonijs.

Oracula Prophetarum innumera has ipsas causas Aduentus Domini consentientibus suffragijs clamant: vt Esaiæ 53. Verè languores nostros tulit, & dolores nostros portauit, ipse vulneratus est propter præuaricationes nostras, & attritus est propter iniquitates nostras. Dominus coniecit in illum iniquitates omnium nostrum. Huiusmodi sunt plurima testimonia Prophetarum, quæ breuitatis caussa omitto.

Verba

Verba & facta Christi aduenientis idem comprobant: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego vos resocillabo. Item: Qui credit in me non peribit, sed vitam æternam habebit. Item: Pro ijs sanctifico meipsum, hoc est, me hostiam Deo Patri offero pro ipsorum peccatis expiandis: quod non solum multa miracula, quæ fecit, quibusq; opera Diaboli destruxit, conuincunt, verumetiam mors ipsa, & eam secuta gloriosa victoria.

Apostolica testimonia quis potest numerare? Paulus dixit: Mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit propter iustificationē nostri. Idem scribit: Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Iohannes Baptista clamat: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Iohannes Apostolus: Iesus Christus purgat nos ab omni iniquitate nostra. Idem summam beneficiorum Christi complectens, scribit: Christus apparuit, vt destruat opera Diaboli.

Denique vniuersa Christi Ecclesia has ipsas Aduentus Christi causas læta per Spiritum Christi confitetur, ita canens: Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti virginis vterum. Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus regna cœlorum, &c.

Verùm si de tempore quæris, respondet Apostolus Paulus: Postquam venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub Lege, vt eos qui erant legi subnoxij redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Venit ergo nec serius, nec

tardius

tardiùs quàm venire debuit. De hoc aduentus Domini tempore prædixerunt Prophetæ, Iacob, & Daniel: de qua re plura dicenda erunt die natiuitatis Domini.

Vnum restat, via videlicet per quam venit: & hæc quoq; diligenter requirenda, vt possimus rectâ ei occurrere. Sicut itaq; ad operandam salutem nostram venit semel in carne visibilis: ita quotidie ad saluandas animas singulorum vbicunque eius verbum cogitatur, legitur, prædicatur, in spiritu venit, & inuisibilis: imo illic semper adest, iuxta promissionem: Ero vobiscum vsq; ad consummationem seculi. Atq; tum rursus apparebit visibilis iudex viuorum & mortuorum, vt qui ipsum antea aspernabantur medicum & saluatorem, tum sentient iudicem, & suorum scelerum vindicem iustissimum: de quo aduentu proxima die Dominica plura audiemus. Atq; hoc pacto de Aduentu Domini breuiter dictum sit.

DE SECVNDO.

Secundus locus, quem continet textus Euangelij, habet descriptionem Regis Christi, atque eius regni, quæ descriptio confirmatur Zachariæ testimonio, quod adducit Euangelista, vt sciamus hanc pompam non temerè institutam: Sed ex voluntate Dei & consilio arcano Trinitatis longè antea prænunciatam fuisse. Multa enim hæc pompa nos docet de conditionibus regis Christi, & eius regni. PRIMVM enim hæc Christi pompa equitantis in Ierusalem, discrimen facit inter Christum regem, & mundi reges, eorumq;

diuersa

diuersa regna. Satis enim arguit hæc contemta pompa quod Christus nec mundanus Rex sit, nec regni eius administratio sit mundana: Nam Reges mundi, vt à suis magnifici æstimentur, splendide ornantur: ita regnorum mundanorum administratio splendorem & magnificum requirit apparatum. SECVNDO docet hæc historia, quod sub hac vili pompa lateat omnipotentia & diuinitas quædam. Nam cum ait, Soluite & adducite mihi. Item: Dominus his opus habet. Item: Confestim dimittet eos, significat Christus Rex noster, se diuina sua virtute omnia, quæ vult, efficere posse: atque adeo hominum corda & voluntates in sua habere manu.

Etsi igitur regnum Christi in hoc mundo apparet contemtibile; Tamen si Regis potentiam & diuinitatem respicis, nihil eo augustius, nihil potentius, nihil denique gloriosius.

Porrò vaticinium Prophetæ tria continet, primum exhortationem ad Ecclesiam iam deiectam & plane consternatam: Lætare, inquit, & exulta filia Sion, Hinc docemur, quod ad deiectos & consternatos, planeq; contritos spiritu pertineat Euangelium. Deinde continet hoc vaticinium mandatum Dei, vt huic regi homagium præstemus, quemadmodum secundus quoq; Psalmus hortatur, cum ait: Osculamini filium. TERTIO, continet hoc vaticinium descriptionem personæ Christi, nimirum quod sit Rex Ecclesiæ promissus: Ecce, ait, Rex tuus venit: ac si diceret, hic est tandem ille promissus Rex, de quo tot extant testimonia, qui restituet regnum Dei, quod Diabolus

bolus inuasit, ac peccato perdidit. Hunc regem mansuetum & mitem esse dicit, vt eum non fugiamus tanquam crudelem tyrannum, sed potius plena cum fiducia accedamus, petamúsque ab eo promissam salutem. Quod autem eum pauperem esse prædicat, id ad præsentis vitæ conditionem referendum est. Quia ideo pauper esse voluit, vt nos Spiritu pauperes ditet & æternum beet.

De Tertio.

Huius regis ciues sub persona discipulorum Christi & turbæ describuntur, quos nos imitari debemus, modò inter ciues regni Christi censeri velimus. Primùm itaq; cum discipulis Christo adducamus asinum, hoc est, nos, quibus ministerium verbi demandatum est, omnia, quæ nobis præcepta sunt, in gloriam Christi & eius regni propagationem faciemus. Deinde vestimenta nostra sternemus super asinam, id quod tum demum faciemus, quando facultates nostras ad conseruationem ministerij conferemus. Ramos quoque cædemus de arboribus, & obijciemus Christo, hoc est, Christum prædicabimus, & agnoscemus perpetuum Regem, cuius regnum perpetuo instar palmæ florere optabimus, vt nullis operibus ærumnarum huius mundi succumbat. Clamabimus Hosanna: hoc est, ex fide inuocabimus, & confitebimur hunc regem, certi quod eius regnum sit benedictum in excelsis.

Hinc iam breuiter colligamus, quis sit verus vsus, & salutaris meditatio huius festi de salutari CHRISTI Aduentu. Primum itaque studeamus vt his

vt hic Rex ad nos veniat: Quomodo hoc fit? Vera pœnitentia accersitus, sola fide retinetur, puro cultu delectatur. Deinde admoneamur gratitudinis, vt ipsum mente, voce, confessione, & moribus celebremus: qui nostra caussa ad nos venit: qui factus homo dedit seipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo malo, iuxta voluntatem Dei & Patris nostri: Cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA SECVNDA ADVENTVS, EVANGELIVM

Lucæ 21.

ERunt signa in Sole & Luna & Stellis, & in terris anxietas gentium per desperationem, resonante mari, & fluctu, extabescentibus hominibus præ timore & expectatione eorum, quæ superuenient orbi terrarum. Nam virtutes cœlorum mouebuntur. Et

tum

tum videbunt Filium hominis venientem in nube cum poteſtate & gloria magna. His autem fieri incipientibus, ſuſpicite & attollite capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra. Et dicit eis ſimilitudinem: Videte ficum & omnes arbores, cum protrudunt iam gemmas, cernentes, ex vobis ipſis ſcitis, quòd iam inſtet æſtas. Ita & vos, cum videritis hæc fieri, ſcitote, quod inſtet regnum Dei. Amen dico vobis, non præteribit ætas hæc, antequam omnia facta fuerint. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Cauete autem vobis, ne quando grauentur corda veſtra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & ſuperueniat in vos repentina dies illa, tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate ergo omni tempore, orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, & ſtare ante Filium hominis,

Enarratio Textus.

Quemadmodum proximo die Dominico Eccleſia memoriam Aduentus Chriſtus in carne recoluit: Ita hæc Euangelica lectio de ſecundo ipſius aduentu tractat, & pertinet ad articulum fidei noſtræ, quo mente & ore confitemur eundem Dominũ, qui prius venit, vt eſſet Mediator & Saluator in ſe credentium, venturum ad iudicandum viuos & mortuos: vt

illi, qui Christum in hac vita receperunt, & Saluatorem agnouerunt, æterna donentur vita, resuscitatis corporibus, & qui eum spreuerunt, indulgentes suis affectibus in contumeliam Dei, dignis cruciatibus afficiantur æternùm. Constituantur autem huius Euangelicæ lectionis tres loci:

I. De Aduentu Christi ad iudicium.

II. Vsus & fructus præmonitionis de eodem Aduentu.

III. Exhortatio Christi ad discipulos, vt sint parati sine impedimentis.

De Primo.

Occasionem huic concioni de Aduentu Christi ad iudicium, præbuit colloquium Christi & discipulorum eius de templo Hierosolymitano. Nam cum admirarentur discipuli ornatum templi, ipse Dominus respondit, fore vt ita vastaretur aliquando, ne relinqueretur lapis super lapidem. Hoc audientes discipuli, interrogant de tempore. Quibus respondens, signa quæ præcederent excidium Hierosolymitanum exposuit, illos confirmans, ne animum desponderent propter imminentia mala: hinc occasione sumta transit ad vniuersale & supremum iudicium, & quæ signa illud sint præcessura enumerat.

Verùm quò omnia nobis fiant illustriora, primùm circumstantias quinq;, quas textus complectitur, examinabimus. Deinde ipsum iudicium ex scripturis describemus.

Circumstantiarum itaq; prima est temporis. Tempus

pus enim monstrat à signis, & comparatione confirmat. Sunt autem plura, signorum genera, quæ Aduentum DOMINI ad iudicium præcedunt.

PRIMVM in Sole & Luna & stellis conspicitur: quod quale sit futurum, Marc. 13. cap. his verbis explicat. Sol obtenebrabitur, hoc est, erunt frequentes Solis eclipses, & Luna non dabit splendorem suum, dum videlicet patitur eclipsin, & stellæ cœlo decident, hoc est, videbuntur decidere. Huius generis signa præteriisse quàm plurima, hæc nostra testatur ætas. Nunquam enim tot contigere vel Solis vel Lunæ eclipses.

SECVNDVM signum imminentis iudicij, est anxietas gentium præ desperatione, hoc est, vt Matthæus & Marcus interpretantur: Insurget gens contra gentem, & regnum contra regnum, nec erit locus tutus à bellis. An non huius generis signis plenum esse mundum, testatur hic dies?

TERTII generis signa sunt maris, fluctuum, aëris, tempestatum, horrendorum tumultuum, & inusitatorum quorundam & vehementium ventorum. An non & huius generis signa nostra ætas vidit quàm plurima?

QVARTVM genus signorum ex secundo & tertio manat, quod est extabescentia præ timore & expectatione eorum, quæ superuenient orbi terrarum.

QVINTVM genus: virtutes cœlorũ mouebuntur, hoc est, erunt inusitati aspectus in cœlo, & in terris terramotus. Breuiter, Cœlum & terra irati iudicis faciem quodammodo referent, vt peccatores

istis iræ Dei signis moti, agant pœnitentiam, & conuertantur ad Dominum.

Hæc signa in hunc modum ad extremum iudicium applicat Dominus: Videte ficum & omnes arbores, cum iam emiserint folia, vos eas cernentes, ex vobis ipsis cognoscitis, quòd iam propè sit æstas: Ita & vos, cum videritis hæc fieri, agnoscite, quòd propè sit regnum Dei. Nam hæc signa è creaturis omnibus, quæ sursum ac deorsum feruntur, erunt veluti præcones, quorum voce citabuntur homines ad horribile illud tribunal, qui hîc in mundo lasciuientes suam ipsorum salutem neglexerunt, & veluti ebrij Christum salutis autorem contemserunt.

Præter hæc quintuplicia signa, quorum textus meminit, sunt & alia Matth. 24. Marc. 13. 2. Thes. 2. Dan. 2. & 7. Apoc. 17. quæ omnia sunt veluti quędā aspectabiles conciones de pœnitentia, quibus Deus inuitat homines, vt confugiant ad filium suum Dominum nostrum Iesum Christum, in quo solo salus est.

SECVNDA circumstantia est, quod is, qui est filius Dei & hominis, Iesus Christus, sit futurus iudex: Vnde pij & impij habent quod discant. Pij quidem, vt sciant illum futurum iudicem, qui omnibus in se credentibus vitam æternam promiserat addito iureiurando: Amen dico vobis: Omnis qui credit in me non pereat, sed habeat vitam æternam. Hæc promissio iuramento confirmata nequaquam fallere potest. Impij verò, vt vel agant pœnitentiam, relicta impiorum colluuie, & ita de salute per Christum parta gaudeant, vel meminerint, hunc quem renuerunt

runt saluatorem, adiudicaturum ipsos æternis cruciatibus, vt tum demũ cum suo magno malo discant. quàm sit horrendum in manus Dei viuentis incidere.

TERTIA circumstantia est, quod sit venturus in nube gloriosus & tremendus, non seruus, vt antea, sed Dominus, non iudicandus, sed iudicaturus, non iam inuitaturus homines ad pœnitentiam, sed impœnitentes æternis pœnis puniturus, idq; vt iudex iustus.

QVARTA circumstantia, quòd sit venturus potens, cum potestate & gloria magna, vnde discendum, quòd & poßit damnare rebelles, & valeat æterna vita donare credentes.

QVINTA circumstantia, caussam Aduentus Christi ad iudicium (quantum quidem ad pios attinet) exprimit: Appropinquat redemptio vestra, qua voce Christus indicat, non fore, vt Ecclesia bene in hoc mundo sit habitura, non enim potest antea à natiuitate huius mundi liberari: Ita significat complementum beneficiorum Christi erga Ecclesiam, esse plenam redemtionem ab omnibus malis, cum qua coniuncta est perfecta fruitio æterni Dei cum æterna lætitia. Hæc ergo pertinent ad piorum consolationem. Verùm, quantum ad impios attinet, iste dies Aduentus Domini erit dies iræ & calamitatis, non liberationis: caliginis & tenebrarum, non lucis: mœroris, non lætitiæ: exitij, non salutis.

Cæterum iudicij forma, Matth. 25. his verbis describitur: Cum autem venerit filius hominis in Maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem Maiestatis, & congregabuntur apud eum

omnes gentes, & separabit eas ab inuicem, sicut Pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet Rex ijs, qui à dextris erunt: Venite benedicti Patris mei, & possidete regnum vobis paratum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. & ijs, qui à sinistris erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c. Atque ita impij ibunt in supplicium sempiternum: iusti vero in vitam æternam. Et in Apocal. 20. Sedebit super thronum magnum, candidum, à cuius conspectu fugit terra & cœlum, & mortui magni & pusilli stabunt in conspectu throni, & tunc aperietur liber vitæ, & libri conscientiarum, & iudicabuntur ex his, quæ scripta sunt in libris, secundum opera ipsorum, qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala, in ignem æternum.

Porrò in sententia Iudicij duo spectanda sunt: A parte Dei, benedictio: à parte hominum, bona opera. Cum dicit: Venite benedicti patris mei, significat eos gratis saluari propter Christum, quem fide receperunt. Nam in solo Christo benedicuntur homines, in gratiam Dei recipiuntur, & gratis iustificantur. Verum cum ad bona opera prouocat, id facit Dominus, non quòd sint caussæ salutis, sed propter alias caussas, nempe, quia sunt testimonia veræ fidei & timoris Dei. Deinde, vt compensatione ærumnarum, quas ferunt in hac vita, proposita, magis eos ad piè sanctéq; viuendum excitet.

De Secvndo,

Cur Chriſtus præmonuerit ſuos de ſuo ad iudicium Aduentu, explicat, cùm ait: Cùm hæc fieri incipient, ſuſpicite, & attollite capita veſtra. *Hæc omnia ſigna admonebunt nos perpetuæ cuiuſdam pœnitentiæ in hac vita, ſed quid nos facimus? Videmus ceruicibus noſtris imminere diem extremum, nihilominus pœnitentiam differimus, indulgemus noſtris affectibus: Quid faciunt nobiles? quid principes? quid docti? quid indocti? quid ciues? quid ruſtici? quid deniq; fere omnes? Quis ſeriò de hac Chriſti præmonitione cogitat? pluris facimus prædiũ ruſticanum, quàm regnum Dei, imò quis non huius vitæ commoda vel perexigua anteponit ſaluti animæ?*

De Tertio.

Quia Chriſtus præuidit, quibus malis mundus eſſet inundaturus ſub ſui Aduentu tempus, exhortationem inſtituit: vt cùm vitent, quæ tum maximam mundi partem à ſalute promiſſa excludunt, tùm ſe ſtrenuos præbeant milites, qui vigilijs & precationibus pugnent contra hunc mundum, ſub vexillis vnius Ieſu Chriſti. Quò autem ad vtrunq; ſint paratiores, interponit rationes, nam & diem iſtum repentè ſuperuenturum ait, & iſto pacto eos omnia euaſuros mala, & conſtituendos coram Dei Filio pronunciat.

Ait ergo: Attendite vobis ipſis, ne quando grauentur corda veſtra crapula & ebrietate, & curis huius mundi. *Hæc ſunt ergo vitanda, crapula, ebrietas, & cura huius mundi, impia,*

scilicet, & prophana, quæ fidem Christi extinguit. His malis cùm omnes mundi ordines implicari & inuolui manifestissimum sit, eò magis hæc Christi exhortatio in conspectu nobis esse debet, ne mundi malis moribus decepti pereamus.

Deinde, cum subiungit Dominus: Vigilate omni tempore deprecantes. *docet quibus rebus occupari eos oporteat, qui superuentura mala cupiunt effugere. Requirit in summa fugam malorum, & ardens bonorum studium: vtrunq; coniungit Apostolus ad Titum scribens: Abnegantes omnem impietatem, & mundanas concupiscentias, sobriè, iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, cui sit laus, imperium, & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA TERTIA ADVENTVS, EVANGELIVM *Matthæi 11.*

IOHANNES autem cùm audisset in carcere facta Christi, missis duobus discipulis suis, dixit illi: Tu es ille qui venturus est, an alterum expectemus? Et respondens Iesus dixit illis: Ite & renunciate Iohanni ea, quæ auditis, & videtis: Cœci visum recipiunt, & claudi ambulant, leprosi mundantur, & surdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes lætum accipiunt Euangelij nuncium: Et beatus est quisquis non fuerit offensus in me. Euntibus autem

autem illis, cœpit Iesus dicere turbæ de Iohanne: Quid existis in desertũ vt videretis? Num

arundinem, quæ agitatur à vento? Age, quid existis vt videretis? num hominem mollibus vestibus amictum? Ecce qui mollia gestant, in domibus regum sunt. Ad quid existis videre? num Prophetam? Certè dico vobis, & excellentiorem Propheta. Hic est enim, de quo scriptum est: Ecce ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparaturus est viam tuam ante te.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium describit nobis Regnum Christi, illudq́ depingit proprijs suis coloribus, quantum scilicet ad externam eius formam, quæ in oculos incurrit, attinet. Nam si eius arcanam vim respicis fidei oculis, est longè splendidißimum & gloriosißimum. Hîc itaque solummodo de eius externa specie

agitur. Præcursor incarceratur. Vnde monemur, quòd Christi Regnum sub cruce sit constitutum, mittuntur discipuli dubitantes, sed ad Christum solum. Christus Rex ipse inter pauperes, cœcos, surdos, leprosos versatur: Illi curantur & recipiunt lætum salutis nuncium, quod mundi potentes, nobiles, & sapientes contemnunt. Breuiter, vt hoc Euangelium Regnum Christi depingit, ita confirmat Iohannis ministerium, & Christum verum esse Meßiam promissum patribus, certis indicijs euincit. Verum vberioris doctrinæ caussa præsens Euangelium in quatuor locos distribuatur. Qui sunt:

I. Et sors, & officium ministrorum verbi indicatur.
II. Interrogatio Iohannis.
III. Responsio Christi.
IIII. Encomium & laudatio Iohannis.

De Primo.

Iohannes autem, cùm audisset in vinculis opera Christi, ad ipsum mittit duos de discipulis suis. *Iohannes vinculis constrictus sortem ministrorum verbi exemplo suo docet: Et idem discipulos suos ad Christum mittens verum officium ministrorum verbi ostendit. De vtroq; igitur ordine dicam, ac primum de sorte eorum in hac vita.*

Iohannes hortatur homines ad pœnitentiam, & accusat scelera: Sed quid illi euenit? Hoc docet Historia, Matth. 14. Illic enim narratur, quòd, cùm Iohannes reprehendisset Herodem, ac dixisset, non licere ipsi habere vxorem fratris sui, coniectus sit in carce-

carcerem, ac tandem supplicio capitis affectus. Istud præmium retulit sanctus Baptista ab impio Tyranno. Nam quemadmodum Medicus, si furiosi hominis vulnus attingit, illudq; curare conatur, non aliud expectare potest, quàm vt furiosus in se manus conuertat, ac malum pro bono reddat: Ad eundem modum minister verbi, si hominis impij & potissimùm tyranni alicu us peccatum reprehendit, vt agat pœnitentiam, & sanetur à peccati plaga, non aliud expectet, quàm minas, maledicta, mortem. Quàm autem verum hoc sit, non solum Iohannis exemplum docet, verumetiam totius Ecclesiæ historia, cùm veteris, tùm noui Testamenti. Hinc tot martyres clarent, hinc tot Prophetarum neces, hinc Apostolorum persecutio, Pauli trucidatio, Petri crucifixio, & alia atq; alia aliorum supplicia: quæ nos commonefaciunt de sorte sanctorum ministrorum in hac vita. Sed felix est Crux, quam Christus præclaram pronunciat: Beata crux, quæ est via ad veram & diuturnam victoriam per Christum Iesum.

Quare non debent ministri Euangelij propter persecutionem cessare in officio, sed Iohannis Exemplo incitati strenuè facere officium, quod in his potissimũ situm est. PRIMVM, vt prædicent Christum, & monstrent agnum tollentem peccata mundi. Deinde arguant peccata. Sunt enim organa Spiritus sancti, qui mundum per ipsos peccati arguit, sicut in Iohanne videmus. 3. Pia, sanctaq; suauita ministeriũ suum ornent. 4. Minas mundi cum Iohanne contemnant, parati ad ferenda potius quæuis supplicia, quam vt in officio

officio cessatores esse videantur. 5. Si contigerit eis in carcerem mitti, & rapi ad supplicia propter officium rite præstitum, quid hic facient? negabunt Christum? Minimè. Sed ad Christum discipulos mittent, non metuentes eos, qui corpus occidere tantum possunt: sed potius eum, qui vt perdere corpus, & animam, ita saluare vtrunq; potest. Hæc sint breuiter de primo loco dicta.

De Secundo.

Tu es ille qui venturus est, an alium expectemus? Huic legationi, & interrogationi occasionem præbuit error discipulorum Iohannis de Meßia: Illi enim partim externa facie Christi offensi (sicut apparet ex responsione Domini) partim amore Magistri decepti, existimabant Iohannem Meßiam esse. Hūc errorem vt adimat discipulis suis Iohannes, mittit eos ad Christum, vt interrogent illum, sitne ipse Meßias, an alius adhuc sit expectandus, vtq; isto pacto, dictis & factis Christi plenius erudirentur de Christo, quòd ipse sit verus Meßias, & non Iohannes. Non ergo mittit discipulos suos ad Christum, quod dubitet ipse de Christo, Sed vt dubitantium discipulorum saluti consulat. Discamus igitur nos à Iohanne humiliter de nobis sentire, ne quid nobis arroganter tribuamus, discamus à discipulis, obedientiam præstare superioribus nostris, & potißimum ijs, qui nos recta ad Christum voce & vita mittunt.

De Tertio.

Sed quid respondet Christus? Euntes renunciate Io-

te Iohanni, quæ auditis & videtis, Cœci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes Euangelizantur, & beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

Hoc responsum quatuor continet: signa indubitatò monstrantia verum Messiam: imaginem Ecclesiæ in hac vita: ad quos Euangelium pertineat: & admonitionem, ne quis offendatur externa facie Christi, atque eius Ecclesiæ.

Probatio, quòd ipse Iesus sit verus Messias, hæc est. Quæcunq; sua virtute cœcis visum præbet, claudis rectè incedendi facultatem, leprosis sanationem, surdis auditum, mortuis vitam, & pauperibus, hoc est, contritis & anxijs conscientijs propter sensum peccati, annunciat Euangelium, is absq; omni dubio verus est Messias. Nam Esaias ita de Messia vaticinatur. Pusillanimes confortamini, nolite timere, ecce Deus vester vltionem adducet retributionis. Deus ipse veniet & saluabit vos. Vnde illum cognoscamus? Respondet Propheta: Tunc aperientur oculi cœcorum, & aures surdorum patebunt, & saliet, veluti ceruus, claudus, & apertæ erunt linguæ multorum. Idem: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxit me ad Euangelizandum pauperibus, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis libertatem, & clausis apertionem. Cum igitur me videtis, iuxta Prophetarum vaticinia, ista præstare mea virtute, cur me non agnoscitis Messiam? Atq; ita Christus hac demonstratione se verum Messiam esse conuincit

uincit, & suum officium esse docet miseris & afflictis opem ferre.

Imago præterea Ecclesiæ, & regni Christi hic conspicitur contemta coram mundo: auditores Christi sunt pauperes, ægroti & contemti coram mundo, His Christus annunciat salutis viam, & medetur illorum morbis. Et quemadmodum tum sanabat corporum morbos, ita hodie peccatorum conscientias peccato vulneratas sanat, & affert læticiam cordibus spiritualem, id quod verè sentiunt, qui in vera inuocatione vocem Euangelij audiunt.

Cum dicit, Pauperes Euangelzantur, ostendit, ad quosnam pertineat Euangelium: nimirum ad pauperes, hoc est, contritos corde ob peccatorum suorum fœditatem. Vnde in Psalmo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Item alius Psalmus: Qui sanat contritos corde. Et Esaias 57. Deus habitat cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum. Ad eos igitur solos pertinet Euangelium, qui sentiunt sua peccata, dolent & expauescunt iudicium Dei, & abijciunt propositum peccandi. Est proinde Euangelium læta annunciatio de remißione peccatorum, & consolatio in corde per verbum & Spiritum sanctum, quæ ad illos solos pertinet, qui agunt pœnitentiam & credunt Euangelio, accipiunt remißionem peccatorum, donantur iusticia Christi, qua illis imputata, tanquam iusti apparent in conspectu Dei, donantur Spiritu sancto, & iam noua creatura in Christo

effecti

effecti, incipiunt Deo ex fide obedire, & quotidie satagunt, vt in omni cognitione & sensu abundent. Philippen. 1.

Admonitio Domini: Beatus qui in me offensus non fuerit, *primum significat, Iohannis discipulos offensos fuisse in persona Christi. Deinde in genere monet omnes, ne externa facie regni Christi offendantur, vt vel non recipiant Euangelium, vel receptum reijciant, quemadmodum multi omnibus temporibus offenduntur. Cicero sua ætate adeo offensus est seruitute populi Dei, quòd noluerit doctrinam Ecclesiæ recipere. Sua cuique, inquit, ciuitati religio Læli est, nostra nobis: stantibus Hierosolymis, pacatisque Iudæis: tamen istorum religio sacrorum, à splendore huius imperij, grauitate nominis nostri, maiorum institutis abhorrebat: nunc vero hoc magis, quòd illa gens, quid de imperio nostro sentiret, ostendit armis, quàm chara dijs immortalibus esse docuit, quòd est victa, quòd elocata, &c*

Hæc quatuor hodie etiam Papistæ iactant: Splendorem, grauitatem nominis, instituta maiorum, & dominium. Verùm Christus hîc monet, ne istis laruis sinamus nos decipi, sed potius adiungamus nos pusillo & contemto gregi, qui vocem pastoris Christi audit. Multò enim consultius est cum Noa & paucis alijs Arcam intrare, & à diluuij periculo liberari, quàm cum maxima & florentissima parte mundi perire: Melius est, cum vlceroso Lazaro in sinu Abrahæ gaudere, quàm cum diuite epulone inferni tormentis cruciari.

DE QVARTO.

Illis abeuntibus cœpit IESVS dicere ad turbas de Iohanne: Quid existis in desertum videre? &c. *Hoc Iohannis encomium eò pertinet, vt ipsa turba magnifaciat ministerium Iohannis, ac ipsius voci tanquam cœlesti credat. Coniungit autem Christus in hoc encomio omnia, quæ probum Apostolum decent, & commendat illum à quatuor virtutibus. Primùm à constantia: Confert enim ipsum rupi immobili, quæ non agitatur à ventis, instar arundinis.* Num arundinem, quæ agitatur à vento, existis videre? *quasi diceret, nequaquam talis est Iohannes, Sed instar firmæ rupis potius, quæ nullis tempestatibus & fluctibus cedit. Debet ergo verus Euangelij præco, nec terrore hominum, nec fauore à veritate deflectere, id quod, proh dolor, nimis multi faciunt hodie.*

Deinde commendat Iohannem à vitæ genere, videlicet, quòd agat vitam non mollem, vt adulatores aulici, non splendorem quærit, vt qui gratiam hominum venantur: sed vitam degit, suo munere & functione dignam, quæ nec inuocationem Dei impedit, nec ipsum in officio languentem reddit. Hoc in genere etiam ad omnes verbi ministros pertinet, vt ita viuant, ne vel mollities in moribus conspiciatur; vel alijs vanis rebus impediantur, quo minus officium faciunt.

Tertiò, commendat Iohannem ab excellentia Prophetiæ; proponit enim ipsum omnibus alijs Prophetis.

Quartò

QVARTO, *commendat eum à legatione qua fungitur*: Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. *Eſt ergo Iohannes legatus Meßiæ & præcurſor, qui regi aduenienti viam parat prædicatione pœnitentiæ. Huius exemplum ſuo quodam modo imitari debent miniſtri Euangelij: debent* CHRISTO *parare viam: debent Chriſto adducere homines: debent vnicam monſtrare ſalutis viam Chriſtum Ieſum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA QVARTA ADVENTVS, EVANGELIVM Iohan. 1.

HOC eſt teſtimonium Iohannis, quando miſerant Iudæi ab Hieroſolymis Sacerdotes & Leuitas, vt interrogarent eum: Tu

quis es? Et confeſſus eſt, & non negauit: Et confeſſus eſt, inquiens: Non ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias es tu? Et dicit: Non ſum. Es tu Propheta ille? Et reſpondit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, vt reſponſum demus ijs, qui miſerunt nos? Quid dicis de te ipſo? ait: Ego vox clamantis in deſerto: Dirigite viam Domini, ſicut dixit Eſaias Propheta. Et qui miſsi fuerant, erant ex Phariſæis. Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei: Cur ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Helias, neque Propheta ille? Reſpondet eis Iohannes dicens: Ego baptizo aqua; ſed in medio veſtrûm ſtat, quem vos neſcitis, ipſe eſt, qui cùm me ſequeretur, anteceſsit me, cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam corrigiam calceamenti. Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iordanem, vbi Iohannes baptizabat.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO *huius Euangelij hæc fuit: Phariſæi audiuerant, quòd Iohannes inſtitueret nouam docendi rationem, & inueheret ceremonias nouas, idq́ ſine autoritate Pontificum, quòd iuberet parare viam Domino: quòd reciperet ad Baptiſma totam Iudæam: quòd clamaret adeſſe promiſſum Regem & Meßiam. His rebus auditis Phariſæi moti, mittunt ad ipſum in deſertum nuncios interroga-*

tum,

tum, qua autoritate id faciat. Id fecerunt, non quòd ipsius doctrinæ aures præbere cuperent, sed potius ideo, vt Christum, & ipsum perderent, vt lucrosas ceremonias retinere possent, vtq; suam autoritatem, nulla habita ratione salutis populi sibi commissi, retinerent, quorum exemplum strenuè satis nostri Papistæ sibi imitandum proponunt.

Summa autem hæc est, quòd interrogant Iohannem, An sit Christus? Ille autem, vt verus Christi minister, Christo testimonium præbuit, & iussit eos dirigere viam Domini, suam vocationem tacite confirmans esse diuinam. Docendi gratia, tres sint loci huius Euangelij:

I. Testimonium Iohannis de Christo.
II. Descriptio Iohannis, adeoq; omnis pij ministri verbi Dei.
III. Quid sit parare viam Domini.

De Primo.

In testimonio Iohannis sex consideranda sunt:

I. Qui mittuntur, & cur mittuntur. Mittuntur autē Pharisæi à Pharisæis, sanctißimi in specie, à sanctißimis, qui videbantur sibi esse columnæ Ecclesiæ Dei, qui habuerunt prærogatiuam succeßionis, qui titulum Ecclesiæ sibi solis arripuerunt: Sed ecce, qui capita Ecclesiæ videbantur, hostes sunt Christi. Vnde discamus, nec titulis, nec succeßionibus: Sed soli diuinæ voci credendum esse. Obseruemus quoque artem Satanicam, quam à suo Magistro didicerāt hi Pharisæi, nō enim hîc interrogant, quòd faueant Christo

aut Iohanni, vt videri volũt: ſed vt perdant vtrunq́; vt ſerpens in Paradiſo fecit.

II. Cui datur teſtimonium? Chriſto. Qui dat teſtimonium? Iohannes. Hinc duo diſce: Primum, quòd miniſterium verbi debeat hunc ſcopum habere, vt Chriſto perhibeat teſtimonium. Secundum, quòd ars Chriſtiana ſit, contra Satanæ technas pura Chriſti confeßione niti.

III. Coram quibus datur teſtimonium? Coram mundo & hoſtibus Chriſti. Vnde diſcendum eſt, quod debeat pius confiteri Chriſtum coram toto mundo, cum diſcrimine famæ, rerum, & vitæ: ad quod cùm promißio, tùm comminatio nos inuitabunt. Promißio eſt: Qui confeſſus fuerit me coram hominibus, confitebor & ego illum coram Patre meo cœleſti. Comminatio: Quemcunq́; puduerit mei coram hominibus, eius & me pudebit coram Patre meo cœleſti.

IIII. Summa teſtimonij Iohannis de Chriſto hæc eſt, quòd Chriſtus ſit homo, quòd ſit Deus, quòd ſit verus Meßias, remiſſor peccati. Nam cùm dicit, Ipſe eſt qui poſt me venturus eſt, *indicat ipſius veram humanitatem. Cùm vero addit,* qui ante me fuit, *ipſius diuinitatem fatetur. At cum ait:* Medius autem veſtri ſtetit, quem vos neſcitis, *Reſpondet ad quæſtionem, & Ieſum Meßiam eſſe pronunciat. Baptiſmi lauacrum, concionatur Meßiæ officium eſſe, peccatum remittere.*

Vſus & fructus huius teſtimonij, quòd nos debeamus teſtimonio Iohannis credere, & Chriſtum amplecti,

plecti, verum peccatorum remissorem, qui sanguine suo nos lauit à peccatis: cuius rei efficax signum, Baptismum nobis contulit: de quo aliâs.

VI. *Pharisæi sunt imago personatorum Christianorum, id est, Hypocritarum, qui non possunt ferre veræ pietatis doctrinam: Sed fingunt se pios externis moribus: se sanctissimos simulant, sed aliam personam intus gerunt, inde est, quòd tales hypocritæ dicantur. Nam vt hypocritæ in fabulis sunt, qui personas absentes habitu & gestu externo repræsentant: Ita Pharisæi, pietatis absentis laruam tantum conspiciendum præbent: Vnde hypocritæ sunt dicti, vt qui, etsi reuera in corde sint impij, foris tamen sanctissimi appareant.*

Ego sum vox clamantis in deserto: PRIMVM, *Iohannes definit omnes Prophetas, Apostolos & ministros verbi, quòd sint vox.* SECVNDO, *quòd non sit vox inanis, sed clamantis, id est, prædicantis.* TERTIO, *in deserto, id est, in mundo vniuerso.* QVARTO, *admonentur auditores dignitatis illius vocis. Est enim non vox hominis, sed* DEI *clamantis, &c.* QVINTO, *quòd Iohannes allegat Esaiæ testimonium. Nihil enim pius concionator afferre debet sine testimonio sacrarum literarum. Testimoniũ autem præsens desumptum est ex cap. 49.* SEXTO, *admonentur quoque concionatores, ne Deo tribuant alienam vocem. Qui enim id faciunt, non Dei ministri sunt, sed Diaboli flagella: quos non secus atq; lupos fugere decet.*

DE TERTIO.

Parare viam Domino est, eodem Iohanne Baptista autore, pœnitentiam agere, nec sine magna caussa est Iohannes vsus hac figura loquendi, quæ propriè pertinet ad regna mundana. Solent enim regibus aduenturis viæ præparari, quò accedere poßint sine periculo & offendiculo. Hoc ipse Esaias exponit, cùm ait: Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erit præruptum in rectitudinem, & loca confragosa in planiciem. Hæc spiritualiter intelligenda sunt, de impedimentis omnibus interioribus & exterioribus, quæ impediunt, quò minus Rex noster Christus ad nos veniat. Interiora impedimenta sunt, ignoratio Dei, cupiditates, prauitas, stulta confidentia, &c. Exteriora impedimenta sunt, scandala omnia, quæ obijcit Satan in doctrina, Sacramento & moribus. Verùm, vt breuius dicam, Montes (id est, quicquid altum est in mundo) destruendi sunt concione legis. Valles, id est, qui spiritu contriti sunt, attollendi sunt prædicatione Euangelij. Sentes, id est, mala vita, praui affectus sunt amputandi noua obedientia, & studio formandi vitam secundum verbum Dei, atq; vt id fiat, requiritur primum, vt sint qui clament in deserto. Deinde opus est sana doctrina, quæ est lucerna præparantium viam. Tum requiritur, vt adueniente Domino, id est, lucente in cordibus nostris gratia Dei, præbeamus nos obsequentes per veram pœnitentiam, & exhibeamus nos ciues Dei, homagium Christo Domino præstantes. Postremo offeramus munera & vitulos labiorum nostrorum,

rum,id eſt,confeßionem, idq; mente, voce, confeßione & moribus.

Verùm,quia hæc intelligi non poſſunt ſine exemplorũ appoſitione, breuiter ſententiam Prophetæ & Iohannis declarabimus exemplis. Summa concionis Iohannis fuit: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio,hoc eſt, quod ex Eſaia dicit,parate viam Domino.Quomodo id fecit? Montes depreßit. Nam cum videret multos ex Phariſæis & Saducæis venire ad Baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Nolite dicere intra vos: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quod poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis arbor, quæ non fructum bonũ facit,excidetur,& in ignem mittetur. Vide hic quomodo Iohannes montes humiliet. PRIMVM, cum vocat eos progeniem viperarum, taxat illorum cor prauum, ſanguinis cupidũ,& ingratum. DEINDE tollit cauſſam, de qua maxime gloriabantur. Ex eo enim ſuperbiebant, quòd erant filij Abrahæ: Sed hoc nihil prodeſſe ait. Nam Deus non eſt perſonarũ acceptor,neq; enim, qui ex carnali ſemine Abrahæ ſunt, mox ſunt filij,ſed qui Abraham imitãtur fide & obedientia,hi ſunt eius filij,quemadmodũ Chriſtus apud Iohãnẽ teſtatur,eos filios Diaboli appellãs,qui ſe filios Abrahæ eſſe gloriabantur. TERTIO cõminationẽ addit niſi reſipiſcãt.Securis,inquit,ad radicem arboris poſita eſt, Hoc eſt,vltio diuina non procul abeſt, vt omnis arbor mala excidatur,& in ignẽ mittatur,

Ita & alij ministri verbi montes demoliri debent, monstratis peccatis hominum, sublata gloriationis materia, & propositis pœnis, quæ omnes, qui non conuertuntur, manent. Deinde valles exaltabunt: quomodo id? Quemadmodum Iohannes fecit, monstrato Christo, dicens: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cùm dicit ECCE, *inuitat ad fidem: cum addit,* AGNVS DEI, QVI TOLLIT PECCATA MVNDI: *reconciliationis materiam exprimit. Tertiò, sentes amputat, cum ait,* AGITE FRVCTVS DIGNOS POENITENTIA.

Simile exemplum in Nathan Propheta habemus. PRIMVM, *montem deiecit, hoc est Hypocrisin in Dauide: qui commisso adulterio & homicidio securè vixit, tanquam re bene gesta: Idq; proposita parabola de duobus viris, quorum vnus erat pauper, alter diues. Diues habebat oues & boues plurimas: pauper autem nihil habebat, nisi vnicam ouem, quem emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius, simul de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu eius dormiens, eratq; illi sicut filia. Sed cum peregrinus ad diuitem venisset, accepit hanc pauperis ouem diues, & suo hospiti apposuit, parcens suis. Cùm hoc Dauid audiret, indignatus est dicens: Filius mortis est qui fecit hoc. Respondit Nathan: Tu es ille vir: Vriam Hetheũ occidisti gladio, & vxorem eius accepisti in vxorẽ tibi. Ecce ego, ait Dominus, suscitabo aduersus te malum. En quomodo Nathan exprobret Dauidi peccatum, tollit materiam gloriationis, ne putet se non puniendum, eò quòd Rex sit? &*

commis-

comminatur illi pœnas. Hîc deiectus est magnus ille mons, & hypocrisis: verùm cùm animaduertit Nathan, Dauidem deiectũ & iacentem, adeo vt diceret cum magno eiulatu: Ego peccaui Domino, vallem hanc subleuat, dicens: Dominus trãstulit peccatum tuũ, non morieris. Deinde sentes quoq; amputat, dum proposita pœna morte filij, continet eum in officio.

Ad eundem modum Petrus in Actis, primùm con- A. 2. cione legis cristas Iudæorum deprimit, & montes humiliat: peccatum illis inculcat, docet nihil prodesse, quòd sint de posteritate Abrahæ, proponit comminationes pœnarum, nisi resipiscant. Mox vbi audit eos compunctos corde, & peccati conscientia deiectos, erigit eos rursus proposito Christo, in cuius nomen iubet eos baptizari. Deinde quoq; cauet ne sentes succrescant, inhortans eos ad pœnitentiam.

Hæc exempla sunt illustria, & ad primi hominis conuersionem congruunt. Superbit Adam secutus nouum doctorem Diabolum. Hunc primùm Deus prosternit obiurgatione, proposita peccati magnitudine: mox deiectum erigit, data promißione seminis, quod erat contriturum caput serpentis.

Similiter Dominus superbos Pharisæos humiliat, Matt. 9 afflictam Magdalenam exaltat, atque ad piam sanctamq; hortatur vitam, dicens: Fides tua te saluam Luc. 7. fecit: vade in pace.

Cæterum ministri verbi, qui hoc verbo non deprimunt montes, non attollunt valles, nec sentes amputant, non sicut Dei, sed vt Diaboli & ventris mancipia faciunt. Multi quidem in genere declamitant

contra adulteria, incestus, vsuras & alia vicia. Sed pauci sunt, qui in os crimina obijciunt, vt Iohannes Herodi, Pharisæis & Hypocritis, vt Christus suis auditoribus, vt Ambrosius Theodosio. Quare hoc non faciūt? Partim, quia vere non cogitant cuius vice funguntur, partim, quia metuunt suæ vitæ & fortunis. Verum contra hanc cæcitatem & timiditatem opponant vocationis suæ mandatum & promißionē, qua Christus promisit se affuturum suis seruis, & sibi imputat factum, quicquid ipsius fit ministris. Præterea, se confirmabunt Iohannis & aliorum sanctorum ministrorum constantia & exemplo, subindeq; Deum precabuntur, vt sibi animum addat, vt ea facere audeant, quæ ipsius intersint gloriæ, cui honor in secula seculorum, Amen.

IN FESTO NATIVITATIS CHRISTI, EVANGELIUM LUCÆ 2.

EXijt decretum à Cæsare Augusto, vt censeretur totus orbis. Hæc descriptio prima facta est præside Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes, vt profiterentur, in suam quisque ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria, desponsata sibi vxore, quæ erat prægnans. Accidit autem cum essent ibi,

com-

completi ſunt dies pariendi. Et peperit filium ſuum primogenitum, ac faſcijs eius eum inuoluit, reclinauitque eum in præſepi, quòd non

eſſet eis locus in diuerſorio. Et paſtores erant in regione eadem vigilantes, & excubantes excubias nocte, ſuper gregem ſuum: Et ecce Angelus Domini aſtitit illis, & claritas Domini circumfulſit illos: & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Ne timeatis. Ecce enim annuncio vobis gaudium magnũ, quod futurum eſt toti populo, quia natus eſt vobis hodie Seruator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis ſignum? Inuenietis infantem faſcijs inuolutum poſitum in præſepi. Et ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altiſsimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona voluntas.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEc historia est confirmatio Articuli nostri Symboli, qui est, natus ex Maria virgine. Qui Articulus nouam natiuitatem proponit, quæ antiquam & Adamicam & corruptam sanctificat in ijs omnibus, qui hunc Christum fide apprehendunt. Et tametsi hic articulus de natiuitate Christi, vel pueris Christianis debet esse notißimus: Tamen magnas ob causas certum ei festum ab Ecclesia deputatum est: vti nimirum historia cum suis circumstantijs explicetur & discatur: non tantum vt oblectemur pulcherrima huius historiæ narratione: sed multò magis, vt in conscientijs confirmandis & erigendis, huius summi Articuli vsus conspiciatur. Non enim sacræ Historiæ legendæ sunt vt humanæ, sed vt vsum earũ perpetuo cogitemus & exerceamus, ad nos docendos, instituendos & consolandos: vtq; per lectionem scripturarum spem habeamus. Porro locos duos tantum constituamus, in quibus plurimi alij, vt patebit, delitescunt, & sunt hi:

I. Historia Christi nati, cum suis circumstantijs & membris.

II. Vsus & praxis huius historiæ.

DE PRIMO.

I. In Historia nouem membra consideremus, quorum primum est de tempore. Natus est Christus post Romam conditam 700. anno, à mundo condito 3952. à Christo nato ad hodiernum diem nunc expleti sunt anni 1580. Sed cur Euangelista adeo perspicuè memi-

meminit temporis, decreti Cæsaris, ducis Cyrenij? Tres sunt causæ. PRIMA, vaticinia Prophetica. Sunt autem vaticinia de venturo Christo duplicia. Alia enim simpliciter sine certi temporis præscriptione, venturum Meßiam annunciant: qualia sunt: Semen mulieris conteret caput Serpentis. Item, Benedicentur in Semine tuo omnes gentes. Esaiæ 7. Ecce virgo concipiet, &c. Dauid: Dixit Dominus Domino meo, &c. Balaam: Ex Iacob orietur stella. Alia vaticinia tempus & annum paßionis, & regni Christi prædicunt. Iacob: Non auferetur Sceptrum de Iuda, donec veniat Zilo, id est, filius eius, scilicet mulieris, ac si dicat: Semen mulieris, quod est promissum, vt destruat opera Diaboli, tum demum veniet, vbi Sceptrum de Iuda ablatum fuerit. Cum ergo hîc Lucas meminit Augusti, tributi, & peregrini ducis, significat iamiam adesse tempus, in quo nasci Christum oportuerit, iuxta vaticinium Iacob. Daniel quoq; annum crucifigendi Christi & resurgendi expreßit cap. 9. Scias ergo & intelligas, quod ab exitu sermonis, de reducendo populo, & ædificanda Hierusalem, vsq; ad Christum ducem hebdomadæ septem, & hebdomadæ sexaginta duæ: post hebdomadas vero sexaginta duas occidetur Christus: & vna hebdomada roborabit pactum multis, & in dimidia hebdomada cessare faciet sacrificium.

Hîc clarè Daniel prædicit tempus occidendi Christi. Sed tria hîc sunt obseruanda: Quid hebdomada: Quando incoanda supputatio: & cur 70. hebdomadas in tres ordines digerat.

Hebdo-

Hebdomada in hoc loco intelligēda est, non de dierum hebdomada, sed annorum, vt vna hebdomada 7. annos contineat, & 70. hebdomadæ annos 490.

Sed quando incoanda supputatio? Ab exitu sermonis, hoc est, ab eo tempore, quo prædixit Ieremias fore, vt liberaretur populus à captiuitate Babylonica, id est, captiuitatis fere anno 20.

Diuidit præterea hebdomadas in tres partes, propter res diuersis temporibus gestas, primum in 7. hebdomadas, nam per id tempus, hoc est, 49. annos manserunt adhuc Iudæi in captiuitate sua Babylonica. Deinde in 62. hebdomatibus, hoc est, annis 350. instaurata fuit Hierusalem, mansitq́ populus illic. Postremò, hebdomada vltima Christus baptizatus fuit, prædicauit, miracula edidit, ac tandem pro nostra salute passus est. Passus autem fuit ætatis 33. anno. Hæc si conferas cum Historijs, inuenies Lucam iuxta hanc computationem, tempus nascentis Christi signasse.

SECVNDA caussa, vt Iudæi confundantur, qui adhuc Meßiam expectant, prorsus deleta iam multis seculis politia Mosaica.

TERTIA caussa, vt nos simus certi, quòd verè sit natus & exhibitus Christus, quem olim Deus promitsit fore liberatorē generis humani è faucibus serpētis.

Secundum de loco: Nascetur in Bethlehem & in peregrinatione: In Bethlehē quidem, propter vaticinium Michæe, quod allegat Matthæus cap. 2. ex Michea 5. cap. In peregrinatione verò, vt significetur, Ecclesiam Christi in hoc mundo in peregrinationibus

mansuram, idq; non sine contemtu & persecutione. Idem Iohannes indicat, ter repetendo eandem sententiam: Tenebræ eum non apprehenderunt: mundus eum non cognouit: sui eum non receperunt, ex his consequitur, Regnum Christi non esse mundanum.

Tertium de parentibus. Secundum humanitatem nascitur in coniugio quidem, sed ex virgine, cuius rei grauißimæ caussæ sunt. Prima est promißio: Semen mulieris conteret caput Serpentis. Item, Ecce virgo prægnans pariet filium. Secunda est neceßitas: Nemo enim natus secundum naturæ cursum, est sine labe & peccato. Ergo debuit Meßias ex virginis sanguine, sine semine virili per Spiritum sanctum concipi, vt esset purus ab omni labe peccati, sicut verum Emanuelem Deum & hominem decuit.

Quartum, quia Christus verus Deus & verus homo est: ex primo capite Iohannis, dicendum est de diuinitate Christi, & explicandæ circumstantiæ temporis, modi, rei, loci, facti, caussæ. Si itaq; quæris, quãdo fuit Christus secundum diuinitatem? Respondet Iohannes: In principio erat verbum, id est, verbum fuit ante initium omnium creatarum rerum. Non est igitur creatura Christus. Si quæris: quomodo fuit? Respondet: Et verbũ erat apud Deum, ergo alia persona est à Deo Patre. Si quæris quid fuit? Respondet: Et verbum erat Deus, quo dicto significatur, quòd vna sit essentia diuina. Si quæris: quid egit? Respondet: Omnia per ipsum facta sunt. Si quæris: quid agit? Respondet: Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Si quæris: quò

venit?

venit? Respondet: In mundum venit, in sua venit. Si quæris, quomodo venit? Respondet: Verbum caro factum est. Si quæris, cur venit? Respondet: Vt daret potestatem filios Dei fieri, quotquot in ipsum credunt. Si quæris, quando venit? Respondet: fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Iohannes, &c. Hæc breuiter meminisse de diuinitate Christi profuerit.

QVINTVM de cunabulis Christi, quæ nihil aliud, quàm mundi contemtum & paupertatem extremam significant, quam paupertatem Christus experiri voluit, vt nos diuites redderet. In hæc cunabula inspiciant arrogantes, ac deponant fastum, hæc inspiciant pauperes, ac desinant desperare, tanquam ob paupertatem spreti. Obseruandus est hic abusus omnium rerum conditarum à Deo: Bethlehem seruit lucro: Diuersorium hospitibus: Christus Rex in stabulum reijcitur omnium rerum Dominus. Sic & hodie Ecclesia spernitur, dum impij abundant opibus, honoribus & potentia,

SEXTVM de apparitionibus Angelorum, qui primum testantur adesse Dominum. Secundò, ipsa claritate ostendunt, qualis sit Rex recens natus Christus. Tertiò, qualia sint eius beneficia, & qualis inde Deo reddatur gloria, hymno declarant.

SEPTIMVM de concione Angeli ad pastores, Nolite timere: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc

vobis

vobis signum, Inuenietis infantem pannis inuolutum positum in præsepio.

Hæc concio omnium, quæ vnquam antea in mundo facta sunt, est excellentissima, cuius partes sunt plurimæ.

PRIMA: Iubent Angeli vt pastores non timeant: quare ostendunt Christum aduenisse, vt tollat maledictionem legis, & peccatum, propter quod venit in homines maledictio.

SECVNDA: concio Euangelij: Annuncio vobis gaudium magnum. Cum magnum dicit, distinguit hoc à mundi gaudio, quod durat ad breue tempus, & debili fundamento nititur. Verum hoc gaudium, quod Angeli annunciant, Magnum dicitur quatuor de caussis: Primum propter materiam, quæ magna est, nempe reconciliatio nostri cum DEO. Secundò, propter diuturnitatem & stabilitatem: perpetuò enim durat & manet constans. Tertiò, propterea quòd ad paucos tantum non pertinet: sed ad omnes, qui hanc annunciationem gaudij fide recipiunt. Quartò, quia spirituale est, pertinens ad totius hominis salutem.

TERTIA: caussa & materia huius gaudij: Quia, inquit, hodie vobis natus est Saluator, qui est Christus Dominus.

QVARTA: monstrat locum. In ciuitate, inquit, Dauid, hoc est, Bethlehem.

QVINTA: signum verbo additur. Ait enim, hoc erit vobis signum: inuenietis infantem, pannis inuolutum, positum in præsepio. Hoc signum duo facit.

 Primum

Primùm deducit eos rectâ ad puerum, ne ipsum quærentes aberrent: Etsi enim omnes matres inuoluunt pannis suos infantes, tamen in præsepijs non ponunt. Secundo discernit Regnum huius pueri à regnis huius mundi. Nam regna mundi externum splendorem habent: atq; hæ sunt partes concionis Angelicæ.

OCTAVVM de natiuitate Christi. Primum reuelatur Pastoribus. Vnde duo discenda sunt: Vnum, Christi regnum non esse mundanum. Alterum, Christi regnum pertinere ad pauperes, iuxta illud: Pauperes Euangelizantur.

NONVM de carmine Angelico, quod est: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, hominibus bona voluntas. Hæc concio miro compendio complectitur fructum Dominicæ natiuitatis, quæ in tribus consistit. Primum enim Deo redditur gloria. 2. Pax fit hominibus. 3. Bona voluntas Dei erga homines declaratur.

Primum ergo, cùm Angeli dicunt: Gloria in excelsis Deo: significant, quòd nemo poßit Deo veram gloriam tribuere sine cognitione Christi. Homo enim erat conditus in hunc finem, vt Deo cōditori gloriam tribueret: Sed per lapsum primorum parentum factum est, vt nec rectè agnouerit Deum, nec glorificauerit. Sed quæris: quid est Deo gloriam tribuere? Tribuere alicui gloriam nihil aliud est, quàm alicui veram virtutem tribuere. Vt cum rex aliquis iuste, apienter, fortiter, clementer agit, tribuitur ipsi à subditis gloria, hoc est, subditi ipsius facta approbant, ac cum singulari beneuolentia ipsum prædicant. Proinde

inde simili modo Deo tribuitur gloria, quando agnoscuntur & verè sentiuntur ipsius virtutes, sapientia, iustitia, fortitudo, misericordia, veritas & aliæ.

Sapientia Dei in eo conspicitur, quòd hominem, quem condiderat in suam gloriam, reparet rursus, vt imaginem, quam per peccatum perdiderat, per Filium suum, natum ex virgine, recuperet: ac ita gloriam sapientiæ Deo tribuit

Iustitia peruidetur ex eo, quòd hominem, qui peccauerat, noluerit in gratiam recipere sine compensatione iniuriæ. Nam cum aut hominem æternùm perire ob suum peccatum necesse erat, aut aliquem in humano genere satisfacere Deo oportebat, qui sustineret pœnas pro toto genere humano, Deus dedit filium, qui assumsit humanam naturam, in qua satisfecit iusticiæ Dei. Quare laus iusticiæ meritò Deo, Christo Domino nato, tribuenda est.

Fortitudinis commendatio est; quòd serpentem & eius semen, per Christum superauerit, atque adeo ipsius regnum deleuerit, quantũ quidem ad omnes eos attinet, qui hunc natum Iesum fide apprehenderint.

Misericordia in eo relucet, quòd humanum genus perditum & oppressum tyrannide Diaboli, & ingentibus ærumnis & calamitatibus, morte, inferno, & damnatione, per filium, & propter filium in gratiam recipiat. Hæc Dei misericordia omnia opera Dei excedit, quam perpetuò & Angeli boni, & homines electi prædicabunt, imò Diaboli etiam inuiti agnoscent.

Veritas in eo patefit: quod promissionum antiqua-

rum memor, exhibeat quod olim promisit. Lapsis enim in peccatum primis parentibus promisit Semen mulieris, quod erat contriturum caput serpentis: hanc promißionem nunc implet dato filio.

Propter has ergo virtutes, Deo gloria tribuenda est: idq́; potißimum ab ijs, qui sentiunt ipsius beneficia. Hæc gloria tum demum ei tribuitur, cùm primum agnoscimus hoc Dei mirandum beneficium. Deinde, cùm Filium fide amplectimur. Tertiò, cum mente, voce, confeßione & moribus Deum prædicamus. Quartò, cùm quàm plurimos ad agnitionem Dei inuitamus.

Deinde cùm dicunt Angeli: In terra pax, notatur præcipuum beneficium Christi, propter quod in mundum venit, nimirum vt pax fieret inter Deum & hominem. Hæc pax est mutuus consensus Dei & hominum: Dei quidem recipientis homines in gratiam propter Filium: Hominum verò, fide accipientium oblatum beneficium cum gratiarum actione, ac perpetua animi gratitudine. Huius pacis dulcißimi sunt fructus: Accessus ad Deum, gaudium Spiritus, bona conscientia, lætus de hac vita exitus. Hanc pacem turbant peccata contra conscientiam, securitas, neglectus verbi. Quare non secus, quàm pestes fugienda sunt.

Postremo loco addunt: Hominibus bona voluntas, Hoc est, postquam Deus hominibus per Christum reconciliatus est, fauet ipsis, & vera paternaq́; στοργῇ ipsos complectitur, tanquam carißimos liberos, quos sibi adoptatos in Christo caros habet. De hoc

hoc beneplacito etiam loquitur Dauid in Psalmo 5. Quoniam tu benedices iusto Domine, sicut scuto beneplacito munis eum. Cùm Dauid hoc loco beneplacitum Dei confert scuto, monstrat eius verum vsum & fructum. Significat enim, quòd fauor Dei sit nobis vice clipei, quo munimur aduersus impugnantium nos tela. Diabolus sua ignita in nos tela vibrat: sed hoc scuto tuti sumus. Atq; ita de alijs.

De Secundo.

Vsus duplex est: Generalis, qui ex tota historia petitur, & specialis, qui petitur ex singulis partibus. Generalis ergo est, vt discamus nostrū verum Saluatorem Deum & hominē ex virgine natū recipere & amplecti, opponendo eum omnibus miserijs nostris, peccato, morti, maledictioni, iræ Dei & inferno: certi, quòd hic filius Dei & Mariæ sit, secundum vaticinium Esaiæ, Nobis natus & nobis datus. Idq; vt sit iusticia & salus omni in ipsum credenti. Specialis vsus est multiplex. Primvs, vt à parentibus Christi obedientiam erga magistratum discamus. Secvndvs, vt à pastoribus discamus obtemperare testimonijs de Christo, Christum quærere, & redire ad opera vocationis. Tertivs, vt ab Angelis discamus, primum annunciare Christum ignotis: vnde omnes pij ministri verbi consolari se poterunt in ministerio, quòd idem doceant, quod antea per tantos heroicos Spiritus traditum est. Deinde discamus ab Angelis & Pastoribus confeßionem huius Christi. Postremo discamus glorificare Deum, & cum Angelis canere,

Gloria in altissimis Deo, cui sit honos & gloria in secula seculorum, Amen

FERIA SECVNDA NATIVITATIS CHRISTI,

Euangelium Matth. 23.

ECce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & illorum aliquos occidetis, crucifigetisque, & illorum nonnullos flagellabitis in Synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter Templum & Altare. Amen dico vobis: venient hæc omnia super generationem istam. Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas,&

tas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum Gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis, haudquaquam me videbitis posthac, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

PRIVSQVAM *accedamus ad textus enarrationem, quia hic dies diuo Stephano dicatus est, dicam quare sanctorum festa in Ecclesia Dei celebrari soleant: & quid nobis in exemplo diui Stephani spectandum sit.*

Festa celebrantur in Ecclesia Dei non Ethnico more, sicuti apud Papistas, vt sanctos patronos & intercessores inuocemus, id quod non potest fieri sine horrendo sacrilegio & contemtu Filij Dei: Sed sunt multæ aliæ grauissimæ caussæ, cur quorundam sanctorum festa in Ecclesijs nostris retineri sit vtile, & sunt potissimum sex.

PRIMA, vt perpetua historia Ecclesiæ aspiciatur, quæ nobis & vitæ regula esse debet, & admonitio de prouidentia Dei. Si enim historias prophanorum hominum, in quibus alicuius virtutis larua, apparuit, iucundum est legisse: multò iucundius erit profectò, eorum historias legere, in quibus viuæ verarum virtutum icones refulserunt, vt in Paulo, Petro, Maria, Stephano, Magdalena, latrone & alijs multis.

SECVNDA, vt testimonia de doctrina, de ministerio docendi, & de Ecclesia considerentur: Sunt

enim edita miracula, factæ sunt mirandæ vocationes ad ministerium Ecclesiæ, illustrata est doctrina per vniuersam Ecclesiam. In his testimonijs pulcherrimum est videre perpetuū consensum veræ Ecclesiæ in scriptis Propheticis, Apostolicis & in Symbolis, & dijudicare inter veram doctrinam Ecclesiæ & omniū temporum corruptelas, mendacia & imposturas.

TERTIA, vt Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quòd se patefecerit, tradiderit doctrinam, ostenderit præsentiam suam in Ecclesia, & nos ciues fecerit eius cœtus, qui habet testimonia veræ Ecclesiæ & veri cultus.

QVARTA, vt exempla confirment fidem nostram: Cùm legimus ipsos exauditos & adiutos esse diuinitus, vt in Psal. 33. dicitur: Iste pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum, fiduciam concipimus, vt & nos inuocantes iuuet. Sic ergo vnusquisq; nostrum statuat, & apud se colligat: Magdalenam, Latronem, Paulum pœnitentes recipit in gratiam, non obstantibus eorum enormibus peccatis, quibus Deum antea offenderant: Igitur & ego ad eundem Dominum confugiam, vt me in gratiam recipiat. Petrum post horrendum lapsum venia dignatus est: Ergo & ego lapsus non desperabo. Est enim semper sibi constans & sibi similis, nec est personarum acceptio apud eum.

QVINTA, vt pro vocatione singuli sanctorum exempla imitemur: Paulus non fractus est persecutionum mole, sed constanter Euangelium docuit: cuius exemplum imitentur ministri verbi. Iohannes non

non veritus est Herodis minas: quare pius concionator ipsius exemplo discat mundi furores contemnere. Abraham ex fide sanctè instituit suam domum, in vero timore Dei & inuocatione. ab hoc ergo discant omnes pij patresfamilias: & sic alia exempla accommodentur.

SEXTA, vt Sanctorum dulcis sit apud nos memoria, & laudetur eorum virtus, quod donis Dei bene vsi sint, quod sint domicilia Dei, & testes de eo, quod sint ornati ingentibus virtutibus, quod sint nobis viua exempla conuersionis, fidei, pœnitentiæ, constantiæ, patientiæ & aliarum virtutum.

Hæ sex caussæ sunt grauissimæ, propter quas & memoria sanctorum, exemplo veteris Ecclesiæ retinetur, & eorum festa celebrantur. Quæ cum ita fiant, omnia in gloriam Dei & nostram ipsorum salutem cedunt.

Iam pauca de Stephano dicenda sunt, in cuius historia has circumstantias cogitemus: Religionem, officium in Ecclesia defensionem suæ religionis, circumstantiam in confessione, inuocationem Christi, consolationem, & vitæ exitum.

Religio Stephani: Stephanus fuit Christianus, vir plenus fide & Spiritu sancto, plenus gratia & fortitudine. Vbi enim vera fides, ibi Spiritus sanctus, quo maiora incremẽta fides capit, eo magis se præsentem testatur Spiritus sanctus, accendens motus in cordibus congruentes cum lege Dei. Contra, vbi Spiritus sanctus non sentitur efficax, ibi neq; fidem veram adesse, manifestum est. Habemus ergo hic, quod in Ste-

phano imitemur, nempe fidem efficacem, cui testimonium præbet Spiritus sanctus: non imitantur fidem Stephani, qui eam in ore habent, & interim inuoluuntur prauis cupiditatibus, & ruunt quocunque cœci affectus eos abripiunt.

Officium Stephani in Ecclesia fuit pauperibus ministrare & seruare thesaurum Ecclesiæ, in vsum sanctorum pauperum in quo officio non dubium est eum sedulum fuisse. Nam habuit Spiritum sanctum gubernatorem, veram fidem, & caritatem, agendi regulam. Hunc ergo sibi proponant pauperum curatores & Diaconi. Primum afferant fidem, sine qua nulla diligentia, & nullum officium rite fieri potest. Deinde in administratione declarent se regi Spiritu sancto, ne vel durius pauperes excipiant, vel ad gratiam hominum bona dispensent, vel torpeant in officio, vel etiam furentur ipsi, vel quod vere pauperum est transferant in alios: sed omnem fidem in officio præstent, cogitantes Deum suæ administrationis inspectorem: statuentes quod membra Christi sint, quorum cura ipsis demandata est: vere sentientes templa Dei esse, quibus præfecti sunt, vtut paupertate, morbis & vlceribus scateant.

Quomodo defenderit Religionem quam professus est Stephanus, ostendit 6. & 7. cap. Actorum: Non in periculo abijcit, confessionem: non dissimulat, vt multi: sed constans est & fortis suæ religionis propugnator: non ipsum impedit multitudo sectarum, quæ tum erant plurimæ: non frangitur auctoritate Pharisæorum ac summorum virorum in Iudæa, sed sectis

se fortiter opponens, solus impetum totius populi sustinet, & longa oratione suam religionem defendit: quod exemplum nos quoq; imitemur.

Constantia eius in confeßione inde apparet, quod non minis, non excommunicatione, non lapidatione absterreatur à confeßione: sed vt inuictus miles, confeßionem in medijs periculis retinet. Hoc nobis quoq; in exemplum propositum est.

Inuocatio Christi, cum iam obrutus lapidibus iacet, ostendit & fidem, & testatur de vera caritate huius viri. Intercedit enim pro suis interfectoribus, neq; frustra pro illis interceßit. Nam Paulus, qui custos erat vestium eorum, qui Stephanum lapidabant, postea conuersus est.

Consolatio in hac inuocatione sentitur: Nam filium Dei, pro quo ista sustinuit, vidit stantem à dextris Dei pro se interpellantem, qua consolatione pœnæ acerbitas non parum mitigata est: hunc si nos in nostra cruce imitemur, vere sentiemus præsens Dei auxilium, consolantis nos suo sancto Spiritu.

Exitus vitæ ipsius lætißimus fuit. Nam in hac precatione: Domine Iesu suscipe spiritum meum, *expirauit & obdormiuit in Domino. Atq; ita ipse cursum consummauit, fidem seruauit, ac iam coronam, vt strenuus victor, cum gloria obtinet. Hunc ergo & nos morituri nobis proponamus.*

Nunc textum Euangelij videamus, cuius summa est: Christus prædicit pericula ministrorum verbi, & comminatur pœnas persecutoribus, Nos docendi caussa quatuor locos tractabimus, qui sunt:

Pro-

I. *Prædictio persecutionis ministrorum verbi.*
II. *Exaggeratio peccati persecutorum.*
III. *Comminatio pœnæ.*
IIII. *Exploratio ingratitudinis eorum, qui Christum inuitantem se ad pœnitentiam respuunt.*

DE PRIMO.

Ecce ego mitto ad vos Prophetas & sapientes & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis & ex illis flagellabitis in Synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem. *Hoc loquitur Christus ad Iudæos, qui tum videbantur ipsa Dei Ecclesia esse, & significat, quanta rabie persequentur aliquando suos legatos, Prophetas & Apostolos. Mittit quidem Deus suum verbum, vt saluentur recipientes verbum, eiq́ fidem adhibentes: quod autem inde quidam fiant deteriores, hoc non Deo, sed malitiæ hominum imputandum est, qui Deum trahentem per verbum sequi nolunt. Cur autem persequantur impij Apostolos, explicet Dominus, Matth. 10. vbi ait: Et erit odio omnibus hominibus propter nomen meum. Iohan. 16. Sed venit hora, vt quisquis vos interfecerit, arbitretur se cultum præstare Deo, & hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem neq́ me. Hîc caussam ponit, cur impij ita in pios insaniant, videlicet quòd Deum ignorent: quæ Dei ignoratio facit, vt ipsi parricidæ putent se sacras victimas offerre Deo, cum fideles occidũt. Atq́ adeo ruunt ignorantes Deum in hypocrisin, ex hypocrisi in*

parricidium, donec compleuerint mensuras scelerum suorum. Quid ergo facit Christus? Venit ad ægrotos: illi, vt phrenetici, in Christum se conuertunt, quem de medio sublatum cupiunt. Monstrat ille per suos morbum: Illi contrà morbum non agnoscunt, quare & Medicum contemnunt, & eius legatos persequuntur.

De Secvndo.

Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti, &c. *Quàm grauiter peccent persecutores Ecclesiæ, ostendit. Dicit enim eos fore reos totius sanguinis sanctorum, qui vnquam effusus est, non secus atq; ipsi sua manu omnes pios & sanctos, atq; adeo ipsum Christum trucidassent. Nam inter omnes impios quædam impietatis cognatio est, quæ facit pœnas æque graues, & reatum æqualem.*

De Tertio.

Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam, *Hæc tametsi proprie dicũtur de persecutionibus Iudæis: tamen in vniuersum ad omnes Ecclesiæ persecutores pertinent: Iuramentum quod interponit Dominus, nos docet duo. Primùm, quòd impij verè aliquando rapiantur ad supplicia, vtut diu differri videatur iudicium. Deinde, quòd pij, qui persecutionẽ patiuntur, aliquando gloriose liberentur, traditis suis hostibus perpetuis supplicijs: Vnde discant pij non succensere impijs persecutoribus, sed potius commiseratione super illorum*

certa damnatione tangi, & pro illis intercedere, vt Dominus eos conuertat, ne omnes damnentur: quemadmodum Stephanus fecit, vt supra audiuimus.

DE QVARTO.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, &c. *Hæc verba Christi compellantis Hierusalem primùm exprobrationem habent. Deinde affectum Christi erga eos declarant. Tum significant, quòd sua propria culpa pereant. Postremò pœnam comminantur.*

Cùm enim dicit: Quoties volui te congregare, *exprobrat ingratitudinem, quòd nec oblatum beneficium recipere voluerint, nec suæ salutis vllam rationem habuerint, tantum abest, vt benefactoris liberalitatem agnouerint, aut ei grati fuerint. Vtinam non magna pars eorum, qui hodie audiunt Euangelium, illis esset similis: id quod sanè suis declarant fructibus.*

Affectum suum erga ipsos declarat Dominus, dum se Gallinæ confert, quæ suos pullos intimè amat, & nihil non agit, quò eos ab inimicis auibus tueatur. Absit à pijs cordibus, sentire, Christum apud se aliud statuisse de Iudæis, voluntate aliqua arcana, quàm quòd lacrymis, & ore testatus est. Nam horrendum est, cogitare in Christo contradictorias voluntates esse, qui ipse damnat cor duplex. Verè igitur illorum salutem voluit, iuxta dictum Prophetæ: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.

TERTIO *loco, cum ait Dominus,* ET NOLVISTI, *aperte testatur Iudæos sua culpa perijsse, & repu-*

repugnasse Christo ex propria malitia, qui eis salutem obtulit. Non dicit, & Deus noluit recipere in gratiam: sed TV NOLVISTI. Quare hinc duo discamus: Primum, vt cautiores facti Iudæorum damno, verbo Dei præbeamus aures, & inuitanti Christo nos obsequentes præbeamus, nec reluctemur Spiritui sancto, qui voluntates omnium mouet, qui audiunt Euangelium. Alterum, quòd, quicunq; verbum audientes, ei non obtemperant; pereant sua culpa, quorum interitus & damnatio non ascribenda vlli fato, aut voluntati arcanæ Dei, quasi quorundam salutem non vellet.

QVARTO, cum subiungit: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Hæc pœnæ comminatio, etsi in specie pertinet ad Iudæos persecutores, quibus vastationem minatur religionis, politiarum & Oeconomiarum: in genere tamen ad omnes persecutores Euangelij pertinet. Comminatur autem illis, vt aliqui saltem ex ipsis resipiscant. Nam omnes Propheticæ comminationes habent tacitam conditionem, scilicet, nisi egeritis pœnitentiam: sicut in Niniuitis videmus, & Christum audimus contestantem, his verbis: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis, Lucæ 13.

Simus ergo admoniti hac comminatione, vt nos, modò velimus effugere iram Dei, seriam agamus pœnitentiam, & Christum saluatorem nostrum veris gemitibus imploremus, vt nos vera fide & inuocatione conseruet, cui cum Deo Patre & spiritu sancto sit laus, honor & gloria in secula seculorum, Amen.

FERIA

FERIA TERTIA NATIVI-TATIS DOMINI,

Iohannis 21.

DICIT Iesus Petro: Sequere me. Conuersus Petrus, vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in Cœna super pectus eius, & dixit: Domine, quis est ille, qui te tradit? Hunc ergo cùm vidisset Petrus, dicit Iesu: Domine, hic autem quid? Dicit ei Iesus: Si velim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Exijt ergo sermo iste inter fratres, quod discipulus ille non moreretur. Et non dixerat ei Iesus: non moritur? Sed si eum velim manere donec veniam, quid ad te? Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his & scripsit hæc, & scimus quod verum est testimonium eius.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij eſt: Poſtquam Chriſtus ter interrogaſſet Petrum an ſe amaret, mandat illi vt ſe ſequatur, ſignificans, quòd ſe ſua morte eſſet glorificaturus. Præterea correcto errore Petri, Euangeliſta aliorum diſcipulorum ſenſum corrigit, qui mala intelligentes verba Domini, putarunt falſò, Iohannem non moriturum. Poſtremo aſſerit, Euangelium à Iohanne ſcriptum de Chriſto, verum eſſe. Porro huius Euangelij quatuor conſtituantur loci, qui ſunt:

I. *Colloquium Chriſti & Petri, & mandatum Chriſti, vt Petrus ſe ſequatur.*

II. *Vt vocatio cuique ſua commendatur: Ita damnatur curioſitas.*

III. *Correctio erroris diſcipulorum orti ex male intellectis verbis Domini.*

IIII. *Commendatio Euangelij à Iohanne ſcripti.*

DE PRIMO.

Et cum hoc dixiſſet, dicit Petro: Sequere me. *Quia Petrus ter negauit Chriſtum, voluit Dominus terna confeſſione eum in ſuum ſtatum & Apoſtolatũ reſtituere. Nam par erat, vt qui toties negaſſet ſuum Dominũ, hac ratione & veluti diſciplina caſtigaretur, ac probaretur, & vt nota fieret eius conuerſio. Tria autem ſunt, quæ hîc cum Petro agit Dominus: Primum ter illum interrogat, an ſe amet: cui Petrus ter quoque reſpondet, vt hac terna confeſſione apud alios ternam negationem ablueret, ac in ſuum ita locum reſtitueretur. Deinde ter commendat illi*

Apostolatus officium, dicens: Pasce oues meas, hoc est, esto Apostolus meus, qui doctrina Euangelij, Sacramentis, & sancta vita, mihi congreges oues. Habemus hic munus Apostolatus, adeoq; omnium ministrorum verbi, esse pascere oues Christi. Deinde Metaphora ouium significatur, qualisnam sit cœtus ille hominum, qui ouium appellatione signatur. Primum ergo quædam de pascendi ratione: Deinde de ouibus quædam hîc dicenda sunt.

Christus pascit, & Apostoli, alijq; ministri verbi pascunt: sed non similis omnium ratio est. Christus enim vt Dominus, ouiũ pastor, Apostoli vt serui: Christus intus suo Spiritu, Apostoli externo ministerio. Nam eos qui feritate morum vrsi aut Leones erant, cicurant, intus Domino per Spiritum suum operante: ac ita in ouile Christi, hoc est, in regnum Christi, introducunt: idq; adhibitis clauibus Ecclesiæ Christi, à Christo vero pastore datis. Sunt autem hæ claues aliæ nullæ, quàm verbum & fides, verbum adhibet minister, fidem ad prædicationem verbi intus adhibet Spiritus CHRISTI. Nam prædicatio verbi Dei, de peccatorum remissione impetranda per Christum vnica clauis est ad aperiendum regnum cœlorum. Quòd si is, qui audit, adiungat etiam veram fidem, & Euangelio verè adsentiatur, accedit etiam clauis altera: his duabus clauibus recluditur regnum cœlorum, & impetratur condonatio peccatorum. Hoc ita esse ostendit legatio Christi, in qua, quod per claues figuratè dicitur, claris & significãtibus verbis exprimitur cum ait: Euntes prædicate Euangeliũ omni creaturæ:

turæ: Ecce habes priorem clauem. Verum cum addit: Qui crediderit, saluus erit, alteram ostendit clauem. Sunt ergo hæ duæ claues, verbum & fides, quibus recluditur regnum cœlorum. Verbum applicatur foris per ministrum: sed virtute Spiritus receptum gignit per fidem, qua intratur in ouile Christi.

Deinde cum pastores intromiserint oues in ouile Christi, debent eas pascere verbo & Sacramentis: aberrantes ab ouili, pedo, hoc est, obiurgationibus reuocabunt: laborantes & ægrotas consolationibus refocillabunt: & semper excubias agent circa gregem suum, ne lupi veniant & disrumpant ouile & dispergant oues. Hæc omnia commisit Dominus Petro atque aliis Apostolis, imò omnibus ministris Euangelij, quando dixit Petro: Pasce oues meas.

Sed cur oues appellat, quos Christo adducunt Apostoli? Tres caussas potissimùm inuenio: quarum prima est, quod mansuetos esse oporteat, qui Christo dant nomina. Non enim decet eos, qui in Christi familia censeri volunt, imitari truculentiam leonum, rapacitatem luporum, astutias vulpium, libidinem hircorum, sordes porcorum, aut alios ferinos affectus exprimere.

Secunda caussa est, quòd quemadmodum oues sui pastoris vocem norunt, & alienam refugiunt: Ita pij solum Christum doctorem agnoscent, & eos, qui eius vocem sonant, audient, & non alios quantumuis magni nominis, imò etiamsi fuerint Angeli de cœlo.

Tertia caussa est, quòd quemadmodum oues suum pastorem, quocunque iuerit, sequuntur: Ita pij

Christum, in vita, in cruce, in gloria sequi debebunt, ipsius vitam vitæ regulam intuebuntur, ipsius crucem per patientiam, quoties opus est, sustinebunt, ac postea cuius in cruce socij erant, gloriæ quoque erunt participes, quemadmodum Paulus ait: Si cum illo patimur, vna etiam cum illo glorificabimur. Hinc ergò pij verbi ministri discant rectè pascere gregem Christi. Et oues sint mansuetæ: audiant sui pastoris vnicam vocem: eumq́ue sequantur in vita, cruce & gloria.

Tertium, quod agit hîc Christus, est quod Petro significat, quali mortis genere sit Deum glorificaturus, cum ait : Cum esses iunior, cingebas te, & ibas quo volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quò noles. *Significatur his verbis, quod Petrus ob Christi confeßionem debeat aliquando crucis supplicium subire: quod Irenæus & pleriq́ue veterum testantur Romæ factum esse regnante Nerone. Tametsi de hac re iusta potest esse dubitatio.*

His subiungit Christus mandatum suum ad Petrum, & iubet vt se sequatur, non amplius abijciat confeßionem, sicut antea, sed strenue vsq́ue ad mortem se inuictum militem Christi præstet: hoc vnusquisque nostrûm sibi dictum putet.

De Secvndo.

Conuersus Petrus, vidit illum discipulum, *quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in Cœna super pectus eius: hunc ergo cum vidisset, dicit Petrus Iesu: Domine, hic autem quid? Cui Iesus:*

Si

Si eum velim manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Petrus audiens à Domino, quòd esset aliquã-do subiturus, Christi nomine, durum supplicium, non tàm, quid sibi faciendum præscribitur, spectat, quàm est solicitus de alijs: est quidem paratus ad ferendam crucem, Christi nomine: sed interim accedit ex infirmitate carnis quædam curiositas, quæ ea inuestigat, quæ ad se non spectant. Tanta enim hominum imbecillitas est, vt semper in nostris aduersis respiciamus ad aliorum felicitatem: qua re facimus ipsi nobis crucem acerbiorem & difficiliorem. Libenter vellemus, ne alij nobis essent feliciores. Dulce enim, iuxta prouerbium, commune naufragium. Verum cùm Dominus hanc curiositatem taxat in Petro, sciamus hanc reprehensionem ad nos quoq; pertinere. Vt autem istud in Apostolo corrigat, ait: Quid ad te? me sequere, quasi dicat: Noli respicere ad aliorum felicitatem, sed potius hoc specta, vt tuum officium facias, ac feras quicquid tibi Dominus ferendum imposuerit. Ita vult Dominus, vt nostram curemus vocationem in timore Domini: non vult, vt putemus nos infeliciores esse, si alij nobis videntur feliciores. Nam qualibet vocatio suam habet adiunctam crucem, quæ ferenda est æquo animo. Omnes, inquit Paulus, qui volunt piè viuere in Christo, persecutionem patientur: nemo ergo, modò pius erit, expers crucis erit. Quare curiositate prophana abiecta, vnusquisq; maneat in vocatione, qua vocatus est: Sit quietus, & propria agat, iuxta Pauli consilium. Quietos vult nos esse, ne instar hominum prophano-

rum in alienis negocijs nimium occupemur: quemadmodum multi hodie faciunt. Vult nos propria agere, hoc est, vult vnumquenq;, quæ suæ vocationis sunt, curare. Vt autem id fieri possit, quinq; sunt in quaq; vocatione spectanda. Primum vocatio debet esse legitima. Deinde, fides & caritas debent esse actionum regulæ in vocatione. Tertio, si quid aduersi in vocatione contigerit, consolationem petas è conscientia legitimæ vocationis. Quarto, vocationem ad gloriam Dei & Ecclesiæ Christi commodum referes. Postremo, quia nihil feliciter in vocatione absq; benedictione diuina succedit, Deus rogandus est, vt manus auxiliatrices adhibeat. Hoc si feceris in vero timore Dei, senties sanè tuam vocationem non inutilem Ecclesiæ Dei fore.

DE TERTIO.

Exijt inter fratres sermo, quod discipulus illi non moreretur. *Vide quàm facilis est in errorem lapsus. Christus dicit: Si eum volo manere, quid ad te? Discipuli autem hoc intellexerunt, quasi sine conditione dixisset: Volo illum manere, & non mori, donec veniam. Hic ergo admonemur diligentiæ in lectione sacrorum librorum, ne aliena, quàm quæ dicuntur illinc extruamus. Amplectimur itaq;, quæ clara & perspicua sunt: quæ cum conditione, aut obscurè dicuntur, conferamus cum clarioribus locis: & imploremus Deum, vt nobis det clauem veræ scientiæ, quò intelligamus ea sine errore, quæ nostræ salutis intersunt, à quæstionibus inutilibus, nihil facientibus*

ad ædificationem, abstineamus, scientes hanc simplicitatem gratam Deo, iuxta dictum: Altiora te ne quæsieris.

DE QVARTO.

Ipse Euangelista claudit suum Euangeliũ, dicens: Hic est discipulus iste, qui perhibet testimonium de his, & scribit hæc, & scimus, quod verum est testimonium eius. *Hæc est veluti quædam obsignatio Euangelij à Iohanne scripti, cum dicit: Scimus, significat Euangelium esse certum, verum & infallibile. Hoc Euangelium vocat testimonium, quia de Christo & eius beneficijs testatur. In quem autem finem suum Euangelium scripserit Iohannes, exponit ipse in fine capitis 20. cum ait: Hæc autem scripta sunt, vt credamus, quòd Iesus est Christus ille Filius Dei, & vt credentes vitam habeatis per nomen eius. Est ergo duplex finis Euangelij: nempe noticia Iesu Christi, & salus per fiduciam in ipsum, Cui gloria in secula, Amen.*

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS *Christi; Lucæ 2.*

ET erant Pater & mater eius mirantes super his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic ad ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in

ſignum cui contradicitur. Quin & tuam ipſius animam penetrabit gladius, vt retegantur ex

multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Prophetiſſa filia Phanuel de tribu Aſer: Hæc proceſſerat in multam ætatem, & vixerat cum viro annis ſeptem à virginitate ſua. Et hæc vidua annorum fermè octoginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo ieiunijs ac deprecationibus ſeruiens die ac nocte: & hæc eadem hora ſuperueniens, viciſsim confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemtionem Hieroſolymis. Et vt perfecerunt omnia ſecundum Legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth: Puer autem ſuccreſcebat, corroborabaturq; ſpiritu, & implebatur ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium est pars rerum gestarum, die purificationis beatæ virginis in templo. Postquam parentes IESV secundum legem Mosi obtulissent & constituissent puerum coram Domino. Est autem summa huius partis, quod Simeon & Anna testimonium dent Christo, & agnoscunt illum Regem & Meßiam promissum: cui impius quidem mundus sese oppositurus est in proprium malum: pij vero amplectuntur ipsum sibi in resurrectionem & salutem. Constituamus autem tres locos, qui sunt:

I. Admiratio parentum Iesu.
II. Testimonium Simeonis & Annæ de Christo.
III. Augmentum humanitatis Christi.

DE PRIMO.

Parentum Christi admiratio ostendit, quod ratio nihil præcipiat rerum diuinarum. Debemus ergo voci Dei credere, eamq; admirari, potius quam abnegare. Admirantur autem quod Deo nunc secundum suum æternum ac arcanum consilium miserit Meßiam, quem tot Propehtæ, Patriarchæ, & reges expectauerant: Admirantur testimonium Angelicum, admirantur senis Simeonis vocem, qua etiam in fide confirmantur solidiùs.

Hæc admiratio sancta quædam est cogitatio, qua reuerenter considerant & amplectuntur Spiritus sancti vaticinium: vnde magis magisq; in Christi cognitione proficiunt. Hoc exemplum nobis quoq; propo-

nendum est. Non mox repudiabimus, quæ ratio non capit: sed sancta cum admiratione amplecti debemus diuina oracula: & vt fides nostra noua capiat incrementa, omnia adminicula ex Prophetijs, ex miraculis, ab exemplis, ab omnibus denique rebus colligemus in maiorem admirationem. Nam ille demum in schola Christi bene profecit, qui quotidie cum augmento fidei magis magisque admiratur.

Porro Ioseph hic dicitur pater Christi, eo quod Maria fuerit ei desponsata, & quod Ioseph mandatum Dei habuerit curandi hunc puerum & eius matrem, & quia putatus est vulgò esse pater Christi. Paulus dicit ad Heb. quod Christus est ἀπάτωρ & ἀμήτωρ, id est, sine patre & sine matre. Sine patre quidem secundum natiuitatem carnalem: Sine matre vero est, secundum natiuitatem illam admirabilem & æternam, qua filius Dei natus sit à Patre sine matre ab æterno: de qua natiuitate principium Euangelij concionatur, sicuti nuper audiuimus.

DE SECVNDO.

In testimonio Simeonis quatuor consideranda sunt. Primum, benedicit eis: qua re Simeon declarat suum affectum erga Christum & eius regnum, nimirum quod cupiat bene huius noui Regis nouo regno: atque hoc fecit Simeon consuetudine sanctorum Patriarcharum, qui solebant senes bene precari iunioribus. Est enim benedicere Hebraica phrasi nihil aliud, quam felicem successum optare ac bona precari. Hinc singuli discamus, primum Christum confiteri. Deinde eius

de eius regno bene precari, quod pertinet ad secundum præceptum, & ad secundam petitionem.

Alterum, quod considerandum est in testimonio Simeonis, est vaticinium, quod duo complectitur: Primum, quod Christus sit futurus multis in ruinam, vt in ipsum impingentes cadant multi & pereant, non ipsius culpa, sed ipsorum, qui hunc Christum amplecti nolunt. Sed quæret aliquis: Quomodo Christus positus sit in ruinam incredulis, qui iam sunt perditi? Bis pereunt impij. Primum propria infidelitate sunt perditi. Deinde, quia oblata salute se vltro priuant. Perinde enim est, ac si quis ob furtum esset adiudicatus morti semel, & deinde regis filium pro se intercedentem conspueret, spreta per illum oblata liberatione. Hic merito bis perditus dici posset, cùm ob proprium furtum, tùm quia liberatorem suum aspernaretur in maius supplicium. Quamuis ergo omnes impios, qui Christi nomen non audiuerunt, certus manet infidelitatis suæ interitus: Tamen illi, qui scientes & volentes Christum respuunt, secundam ruinam sentient, & grauius punientur. Seruus enim sciens voluntatem Domini & non faciens, vapulabit plagis pluribus: mitius ergo erit Turcis & Ethnicis in extremo die, quàm illis, nisi egerint pœnitentiam. Alterum, quod idem Christus sit futurus resurrectio multorum in Israel, id est, liberatio à peccato, donatio iustitiæ, resurrectio à morte, & hæreditas omnium bonorum.

TERTIVM, quod considerandum est in Simeonis testimonio, est Apostrophe ad virginem matrem

Christi,

Christi, cui prædicit crucem & persecutionem, dicens: Et tuam ipsius animam penetrabit gladius. *Hæc verba etiamsi proprie ad Mariam pertineant: tamen communiter ad totam Ecclesiam, cuius typum gesit, referenda sunt. Maria opus habuit hac admonitione propter duo: Primum vt hoc Spiritus sancti oraculo admonita, componeret se ad sustinendos tristes euentus, cum videret filium suum male excipi à suis, ac tandem in crucem suspendi. Deinde, vt ita munita aduersus futuros insultus, nihilominus certa fiducia exultaret, quòd tandem ipsius filius esset futurus suorum hostium victor: hac freta fiducia astitit cruci, forti animo ipsius gloriosum triumphum expectans. Deinde hæc verba ad Ecclesiam totam pertinent, Hoc enim vaticinio indicatur, quod ipsa Ecclesia sit in hoc mundo futura sub cruce, & simul exemplo virginis eam erigit.*

QVARTVM, *quod in hoc Simeonis testimonio considerandum est, quod Simeon dicit, disceptationes ex multorum cordibus reuelandas: qua voce significat fore multos, qui apertè se declarabunt esse hostes Christi, & rursus qui Christum confitebuntur vsque ad extrema pericula & sanguinis effusionem.* PRIMVM *nos consoletur aduersus scandalum crucis.* ALTERVM *in nobis fiduciam alat.*

In testimonio Annæ duo consideranda sunt: Primum prosopographia personæ Annæ, quam commendat à Prophetico spiritu, id est, cognitione rerum spiritualium seu regni Christi, à parentibus, ab ætate, à castitate, à sedulitate precandi.

Hæc eò pertinet, vt sanctißimæ matronæ maiorem autoritatem concilient, vt plus vni sanctæ matronæ credamus, quàm maximæ Pharisæorum & Sacerdotum turbæ, qui hunc CHRISTVM non agnoscunt.

Imitemur igitur nos potius paucos pios, quàm innumeram impiorum turbam, quæ Euangelium persequitur. Obseruemus quoq; hic imaginem Ecclesiæ Christi, quæ est grex pusillus, non præferens splendorem mundi, sed faciem verbi cœlestis.

Alterum est confeßio Annæ, quæ tria continet.

I. Quòd cum Simeone confitetur Christum, & simul melodia aliqua Christum prædicabat: vnde pij discant, vt se mutuò hortentur ad prædicandas laudes Dei.

II. Docet populum. Cessantibus enim Scribis & Pharisæis, mulier sancta prodit, & loquitur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem in Hierusalem.

III. Apertè Christum λυτρωτὴν & redemtorem agnoscit. Intellexit enim istum infantem fuisse Semen illud promissum, quod contriturum esset caput serpentis, ac ita hominem perditum eriperet è regno Diaboli.

DE TERTIO.

Puerulus autem crescebat & roborabatur Spiritu, implebaturque sapientia, & gratia Dei erat super illum. *Hoc est, Quemadmodum puer Iesus ætate progressus est: Ita diuina natura in*

ipso

ipso se exeruit, ac indies magis magisq; proficiebat sapientia, & vnà cum ætate creuerunt in eo animi dotes. Verum quia diuinitati nihil potest accedere, manifestum est, hæc ad humanam pertinere naturam: Quemadmodum enim corpore adoleuit paulatim: Ita secundum animam indies magis magisq; dotes animi creuerunt. Neq; hoc à Christo alienum est, qui nostri caussa formam serui assumsit, in qua exinanitus fuit. Nam vt propter nos exinanitus fuit: Ita rursus paulatim creuit, donec in suam gloriam iterum per resurrectionem ingressus est. Neq; hoc factum est sine nostra doctrina & admonitione. Docemur enim, illum ideo creuisse, vt nos de plenitudine eius accipiamus gratiam pro gratia. Admonemur & nos exemplo filij Dei, vt perpetuis incrementis studeamus, vt indies magis magisq; abundemus in vera Dei cognitione & omni sensu: vt & vero iudicio & affectu probemus quæ sint pia, sancta & honesta, & veros fidei fructus quotidie edamus: sed ita vt dies sequens præcedentem superet. Nam qui non progreditur in cognitione Dei, & sensu pietatis, ipse retrogreditur ac in eo paulatim extinguitur fides, & ita rursus in corde ipsius sepelitur Christus, ac iterum in peccata contra conscientiam ruit. Exemplum habemus in Dauide. Is enim sapientia spirituali supra omnes suæ ætatis homines profecerat, & gratia Dei erat cum illo. Sed quid factum est? Factus est sedens in suo regali solio paulò languidior: Extinguebatur paulatim ille ardor & zelus gloriæ Dei, qui fuit in illo, dum contra Goliad pugnauit & eum vicit: & cum in periculis ver-

sabatur

ſabatur quotidie perſequente ipſum Saule. Quid inde factum eſt? Conſpicitur mulier decora & pulcra: affectus excitantur ſine vllo impedimento. Ardor enim ſpiritus iam prorſus friguit: voluntas cedit affectui, ac deinde ruit in peccatum contra conſcientiam commiſſo adulterio, cui mox addidit optimi ciuis parricidium: quæ ſcelera poſtea per integrum annum hypocriſi texit, etſi ſimulauit quidem pietatem, quæ iam Spiritu Dei abſente exulabat.

Huiuſmodi ſunt multa alia exempla, quæ monent nos, vt puerum Ieſum hic imitemur. Is creuit ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum: nos quoq; creſcamus ſapientia ſalutari, & rogemus fontem ſapientiæ Ieſum, vt de ſua plenitudine nobis largiatur: Ita futurum eſt, vt gratia Dei, quam obtinemus per & propter Chriſtum, ſuper nos maneat. Vt enim gratia Dei ſola facit, vt in donis ſpiritualibus faciamus quotidie progreſſus: Ita retinetur gratia & manet quando ipſi non torpemus, ſed ſtrenuè laboramus, vt gratiam accepiſſe fruſtra non videamur.

Huc pertinet illud Pauli: Spiritum nolite extinguere. Suſcitanda ſunt igitur dona Dei crebris exercitijs, vt indies magis proficiamus in gloriam Dei Patris, Filij & Spiritus ſancti. Cui ſoli Deo ſit honor, gloria, in ſecula ſeculorum, AMEN.

DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, EVANGElium Lucæ 2.

Et postquam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum est nomen eius IESVS, quod vocatum erat ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum de Circumcisione Domini, tres ob caussas in Ecclesia institutum est. Quarum prima est, vt sciatur Historia. Secunda, vt beneficium Dei erga genus humanum, quod Historia commendat, intelligatur. Tertia, vt beneficio diuino recte vtamur, cum in Dei gloriam, tum in nostram salutem & aliorum ædificationem.

Historia est, quod Christus Dominus die octauo à sua

sua natiuitate carnali, iuxta legem Mosis sit circumcisus, & nomen ei, quod ab Angelo prædictum erat, sit inditum, vocatusq́; sit Iesus.

Beneficium, quod Historia commendat, est, quod pro nobis id factum sit, quemadmodum Paulus docet: Factus est sub lege, vt eos, qui sub lege erant redimeret.

Vsus denique in his consistit, vt cognito beneficio, Deo grati simus, nostram fidem hoc facto confirmemus, ac exemplo Dei Patris & Filij ipsius Iesu Christi studeamus de omnibus bene mereri. Porro, vt hæc nobis informandis de hoc beneficio efficacius seruiant, duos locos tractabo, Qui sunt:

I. *De Circumcisione.*

II. *De suauißmo nomine Iesu.*

De Primo.

Vt hanc de Circumcisione distinctius intelligamus doctrinam, hac ordine nobis explicanda videntur: quomodo Deus soleat hominem de sua instituere voluntate: Qualis res fuerit Circumcisio illa carnalis, quæque in illa sint spectanda: vnde constabit Sacramentorum cùm veteris, tùm noui Testamenti ratio: Cur Christus sit circumcisus: & quæ sit spiritualis illa circumcisio, sine qua salus nemini vnquam contigit.

Deus ante lapsum, & post lapsum, ante legem, sub lege, & post Christum exhibitum, semper solitus

est hominem de sua voluntate duabus instituere rebus: vna perceptibili mente, altera, perceptibili sensu, vt id, quod menti offertur intelligendum, quodammodo sensibus externis percipiatur: Ita voluit Deus clementissimus humanæ consulere imbecillitati.

Menti verbum proponit, per quod suam voluntatem homini patefecit: sensibus signa aspectabilia, quæ idem docent visibiliter, quod verba sonant & menti offerunt. Hominem formatum Deus in Paradiso posuit, ei verbum suæ voluntatis testimonium dedit: verbo adiecit duplex signum externum, nempe arborem vitæ, & arborem scientiæ boni & mali. Post lapsum hominis dedit promissionem Seminis, cui signa externa sacrificia adiecit. Superato diluuio, promissionem voce proposuit, ac eius signum arcum cœlestem fecit. Abrahamo fit promissio Seminis, cui promissioni signum circumcisionis in perpetuam rei memoriam adiecit. Promisit liberationem de seruitute Aegyptiaca, quam & præstitit: sed hanc promissionem agno Phase obsignauit. Mosi promissionem commendauit, sed addito veluti sigillo testamento sanguinis vaccæ ruffæ. Tandem Deus dat filium, & per illum promittit credentibus vitam æternam, quam promissionem duobus augustissimis Sacramentis, Baptismo & Cœna Domini, confirmauit. Breuiter: semper suo verbo Dominus aliquod externum adiicere testimonium solet, vt & mente & sensu, quasi palpemus, quæ sit eius erga nos voluntas. Quicquid enim ab homine percipitur, id fit in mente aut sensu, aut vtroque simul. Verum Deus, vt certiores simus de nostra

ſtra ſalute, verbum menti, ſignum externum ſenſibus, proponit, & nihil non facit, quod ad noſtram ſalutem facere iudicatur. Atq; ita Deus hominem de ſua voluntate inſtituere ſolet.

Hoc iacto fundamento, qualénam ſignum fuerit circumciſio illa carnalis & aſpectabilis, facile intelligitur, modo verbum, cui hoc ſignum additum eſt, in medium producamus. Nam ſignum nihil aliud eſt, quàm promiſsionis, quæ verbo continetur, efficax quoddam Symbolum & authentica obſignatio.

Quódnam eſt igitur verbum, cui circumciſio additur? Dominus Gen. 17. promiſit, ſe fore Deum Abrahami & Seminis eius, & requirit ab Abrahamo fidem huius promiſsionis, & vt ambulet coram ſe, & ſit perfectus, hoc eſt, vt omnia poſtponat obedientiæ erga ſe, retinens fidem & bonam conſcientiam. Huic promiſsioni & mutuo pacto ipſe Deus externam circumciſionem adiecit, vt in carne Abrahæ teſtimonium eſſet mutui inter Deum & Abrahamum fœderis. Ait enim Dominus: hoc eſt pactum, quod obſeruabitis inter me & vos & ſemen tuum poſt te. Circumcidetur inter vos omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me & vos, &c.

Videmus ergo hîc promiſsionem præcedere, mandatum ſigni ſequi, ſignum præſcribi, & fidem promiſsionis, iuxta Pauli rationem, exigi. Vnde colligitur in circumciſione eſſe quatuor: promiſsionem, mandatum Dei, ſignum aſpectabile, & fidem promiſsionis, quam neceſſario requirit promiſsio. Atque

hæc quatuor in Circumcisione sunt spectanda, quæ in eiusdem definitione includi debent hoc modo:

Circumcisio carnalis mandata à Deo, est resectio præputij virilis membri, quo Deus suum pactum cum homine initum confirmat, & vicißim homo hoc diuini fauoris testimonio confirmatus se viua fiducia erigit. Quare Paulus Circumcisionem σφραγίδα, id est, signaculum iusticiæ fidei appellat. Rom. 4. Est enim veluti externa promißionis de gratuito fauore Dei obsignatio: eadem de caussa Stephanus in Actis Circumcisionem testamentum appellat. Quia ergo promißio necessariò præcedit, & fides sequitur, quæ in promißionem respicit, mutuum erit fœdus Circumcisio, Dei quidem promittentis, & hominis fide promissam gratiam recipientis, quæ promißionis fides signo externo confirmatur. Atq; hæc est Circumcisionis vera ratio. Iam duo necessariò adijcienda sunt: vnum, cur in seminali membro illud signum esse voluerit Dominus. Alterum, quare etiam nunc non duret, cum promißio sit æterna.

Præcisio eius membri, quod est genituræ instrumentum, significat primum totam naturam nostrã, vt est propagata ab Adam, corruptam esse. Deinde significat eandem amputandam & resecandam. Caro enim & sanguis non possunt intrare in regnum cœlorum. Tertio, significabat venturum esse Semen promissum, quod afferret nouam natiuitatem, qua homines nascerentur filij Dei. Atq; ita si generalem rationem Circumcisionis spectes, est testimoninm & obsi-

obsignatio gratiæ, si Symbolum, est naturæ deprauatæ & mundanæ nota: si externam hominum societatem, est signum seu tessera, quo Ecclesia à prophanis cœtibus discernitur.

Sed quare etiam nunc non durat Circumcisio, cùm promißio nondum cessauit? quia vnum signabatur per Circumcisionem exhibendum, quod iam exhibitum est: Nempe Semen mulieris, quod est Christus Dominus de purißimo virginis sanguine natus. Quare etsi res promissa manet: signum tamen Circumcisionis mutatum est in Baptismum: vt sicuti Circumcisio figurabat venturum, ita Baptismus testetur exhibitum Christum. Quare adhuc qui circumcidi vult, Christum venturum expectat, & non credit exhibitum.

Ex his, quæ iam de Circumcisione dixi, facile est iudicare, quæ sit sacramentorum, cum noui, tum veteris Testamenti ratio. Vt enim in Circumcisione quatuor concurrunt: promißio, mandatum de signo, signi vsus, & fides promißionis: Ita in omni Sacramẽti ratione eadem concurrere necesse est: vt Sacramentum diuinum sit signum visibile, mandatum & institutum à Deo, quo, vt Deus erga hominem suam testatur promißionem: ita homo accipiens signum, vicissim suam erga Deum fidem profitetur, eamq; vsu signi & cogitatione confirmat. Verum in signis singulis spectanda est singularis analogia signorum ad res signatas: vt, aquæ in Baptismo analogia ad rem signatam hæc est, quemadmodum foris hominem abluit ab externis sordibus: Ita Christi sanguis intus abluit

conscientias nostras à mortuis operibus. Atque ita de alijs.

Sed cur Christus circumcisus est, cum sit extra numerum peccatorum? Hoc Paulus Galatis scribens exponit, cum ait: Quando venit plenitudo tẽporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret. Quare vt natus est propter nos: ita & circumcisus: neque voluit Circumcisionem abolere ante suam in ara crucis peractam victimam: quare testatus est, Circumcisionem Sacramentum fuisse diuinitus institutum.

Iam pauca adijcienda sunt de spirituali Circumcisione, quæ vocatur in scriptura Circumcisio cordis in spiritu, non manu facta, quæ significatur per illam externam, vt res inuisibilis per rem aspectabilem. De hac præcipit Dominus, Deut. 10. Circumcidite præputium cordis vestri, & ceruicem vestram: ne induretis amplius. Sed Paulus ad Phil. 3. omnium luculentissime hanc spiritualem definit Circumcisionem, cum ait: Nos circumcisio sumus, qui Spiritum Dei colimus, & gloriamur in Christo, & non in carne confidentes. In his Pauli verbis sunt duo spectanda: caussa, seu effectus, seu actiua Circumcisio, & passiua. Caussa est ipse Christus, atque adeo actiua Circumcisio est, qua Filius amputat quicquid est peccati & maledictionis in nobis, quæ circũmcisio sentitur in omnibus pijs omnium ætatum. Effectus seu passiua Circumcisio est, qua renati amputant indies magis ac magis reliquias peccati, & student nouæ vitæ, omnibus vicijs, quantum fieri potest, amputatis. Verum Paulus

lus optimo ordine distribuit effectus: & tres statuit. 1. Vt colamus Deum spiritu. 2. Vt gloriemur in Christo. 3. Vt abijciamus fiduciam carnis abnegando nos ipsos. Vltimo loco positus primus ex ordine consequentiæ: quem secundus sequitur, & hunc qui in primo loco ponitur.

Proinde nos circumcidere oportet omnia membra cùm interiora, tùm exteriora: Interiora: vt sunt, mens, cor, voluntas. Mens circumcidenda est abiectione erroris, & vera Dei notitia: à corde viciosi affectus amputari debent: voluntas, conuersione ad Deum. Exteriora: vt sunt aures, oculi, labia, mores, &c. vt iam non amplius deprauatæ naturæ obsequiũ præstent: sed Spiritui regenerationis obtemperent.

De Secvndo.

Nomina solebant imponi pueris in circumcisione, sicuti nunc baptizatis imponuntur: Tunc quidem, vt essent Circumcisionis Testimonia: nunc vero vt sint Baptismi collati signa, Quare quoties nostra nomina audimus, debemus reuocare in memoriam fœdus, quod cum Deo in Baptismo iniuimus.

More igitur aliorum puerorum, Christo impositum est nomen in Circumcisione, & vocatus est IESVS.

Solita autem sunt imponi infantibus nomina, vel ex arbitrio hominum: idq; nunc ex cognatione, nunc ex virtute clarorum hominum, nunc ex casu, nunc ex affectu: vel ex mandato Dei: idq; nõ sine aliqua significatione rei vel præteritæ, vel futuræ. Nam Deus,

qui falli nequit, non fruſtra imponit hominibus nomina.

Cur ergo filius virginis IESVS eſt nominatus? propter officium quod in mundo erat habiturus: Sic enim iuſſu Dei Angelus ait, Matth. 1. Vocabis nomen eius IESVM, quia populum ſuum liberabit à peccatis eorum. IESVS enim Saluator eſt. Angelus adiecit ſaluandi genus, nimirum à peccato: ergo à morte, damnatione, ira Dei, inferno: ergo placat Patrem, reſtituit imaginem Dei, & donat æterna vita credentes. Hæc enim omnia coniuncta ſunt cum peccati condonatione. Verum vt vſum huius nominis IESV certiorem teneamus, ad quatuor partes eum reuocabo.

PRIMA eſt, quod admoneat nos perditos eſſe ſine hoc Ieſu, id eſt, Saluatore. Quare nos peccati admonet & pœnitentiæ.

SECVNDA, quod monſtret nobis ſalutis fontem: Nam qui ſaluari vult, hinc hauriat neceſſe eſt. Quare nos fidei in hunc Saluatorem admonemur.

TERTIA, quod ſit noſtra conſolatio contra deſperationem, magnitudinem peccati, indignitatem, particularitatem, potentiam & vires Diaboli: hinc hypoſtaſis fidei naſcitur.

QVARTA, admonet nos obedientiæ, & gratitudinis, ne noſtra culpa ſalute per ipſum parta excidamus. Cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DIE

DIE EPIPHANIAE DOMINI, EVANGELIVM
Matthæi 2.

CVM autem natus esset IESVS in Bethlehem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis Regis: Ecce Magi ab Oriente accesserunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est ille, qui natus est Rex Iudæorum? Vidimus enim illius stellam in Oriente, & accessimus vt adoremus eum, Auditis autem his Herodes Rex turbatus est, & tota Hierosolymorum vrbs cum illo, & conuocatis omnibus pontificibus, & scribis populi, percontatus est eos, vbi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudææ. Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquam minima es inter principes Iuda: Ex te enim mihi proditurus est dux, qui gubernaturus est populum

meum Iſrael. Tum Herodes clam accerſitis Magis accurate perquiſiuit ab illis, quo tempore ſtella apparuiſſet. Et iuſsis ire in Bethlehem dixit: Profecti illuc, accuratè inquirite de puero. Vbi vero inueneritis, renunciate mihi vt & ego veniam & adorem illum. At illi audito rege profecti ſunt, & ecce ſtella, quam viderant in Oriente, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locum, in quo erat puer. Cum autem vidiſſent ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno valde. Et ingreſsi domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & proſtrati, adorauerunt illum, & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, Aurum & Thus & Myrrham: & oraculo admoniti in ſomnis, ne reuerterentur ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

Enarratio Textvs.

Hoc feſtum vocatur in Eccleſia Epiphania Domini, hoc eſt, apparitiones Domini. Poſtquam enim de Aduentu & natiuitate Domini feſta celebrata ſunt ab Eccleſia, viſum fuit ſanctis patribus hoc etiam feſtum addere, vt docerent Eccleſiam de varijs Domini in carne apparitionibus. Quadruplicem autẽ rationem aſsignant, cur hoc feſtum Epiphania vocẽt. quarum prima eſt, quod hoc die apparuerit Magis quærentibus Chriſtum ductu ſtellæ. Secunda, quod hoc die reuolutis 29. annis ab eius natiuitate, appar-

erit eius gloria in Baptiſmo per teſtimonium Patris de cœlo ſonantis: Hic eſt Filius meus dilectus: & per viſibilem Spiritus ſancti ſuper eum apparitionem. Tertia, quod eodem die elapſo à Baptiſmo anno, apparuerit ipſius gloria in nuptijs, dum vertit aquam in vinum. Quarta, quod 31. ætatis ſuæ anno rurſus apparuerit gloria ipſius, dum quinq; millia hominum ſaturauit panibus ſeptem. Hæ omnes apparitiones eo pertinent, vt & Chriſtum probent verum Meßiam & Saluatorem in ſe credentium, & in nobis confirment fiduciam: vt certo ſtatuamus nos ſalutem per ipſum conſecuturos. Atq; hæc de ratione feſti, nunc ad ipſum Euangelium accedamus, quod continet Hiſtoriam primi generis apparitionum Chriſti: nimirum quomodo Magis apparuerit, hoc eſt, Ethnicis, vt ſciamus Chriſtum cum ſuis beneficijs ad Ethnicos quoq; pertinere. Eſt autem ſumma huius narrationis Euangelicæ, quòd Magi venerint Hieroſolymam, quæſitum recens natum regem: Sed cum eum non illic inueniſſent profecti ſint, ſecuti ductum ſtellæ, quæ eos præcedebat, donec venerunt Bethlehem, vbi inuentum puerum honorabant, & offerebant munera: quo facto diuinitus admoniti per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam. Duos locos in hoc Euangelio tractabimus, qui ſunt:

I. Hiſtoria cum ſuis circumſtantijs & doctrinis, quæ ſunt plurimæ.

II. Vſus Hiſtoriæ, & ſpiritualis ſignificatio oblationis Magorum.

DE PRIMO.

Præsentis historiæ circumstantiæ sunt multæ, quarum singulæ peculiares continent doctrinas & admonitiones.

Nato Christo in Bethlehem temporibus Herodis, veniunt Magi ab Oriente, vt adorent recens natum Regem.

Hîc tria veniunt perpendenda, tempus, Magorum conditio & finis aduentus.

Tempus significatur, cum dicitur TEMPORIBVS HERODIS: *cessauerat enim sceptrum à Iuda, & iuxta vaticinia Christus nasci debuit. Hæc collatio vaticiniorum de natiuitate Christi & tempore, quo natus est, vt confutat Iudæos, qui ipsum adhuc expectant: Ita piorum fidem confirmat, vt certo sibi persuadeant hunc ipsum esse veram Meßiam, quem Magi quærunt.*

Magorum conditio, quod fuerint non ex Iudæis: sed ex gentibus: vnde discimus, quòd hic nouus Rex, natus in Bethlehem, etiam ad gentes pertineat, quæ Magorum exemplo monentur, vt Christum quærant & adorent.

Magi præterea dicebantur: qua appellatione eorum dignitas & officij excellentia significatur. Est enim Magus hebraica vox, & dicitur à meditando & docendo, quæ duo ad Reges & sacerdotes potißimum spectarunt. Vnde Persæ suos Reges & Sacerdotes Magos appellarunt. Quid hinc docemur? Christus in præsepi reclinatus iacet contemtus à suo populo:

Magi verò ab Ethnicis oriundi veniunt, vt adorent: qua re significatur, quòd etsi regnum Christi non sit de hoc mundo, esse tamen regnum magnificum & gloriosum, imò cœleste, quod multi agnoscent non offensi eius externa & humili coram mundo specie.

SECVNDA circumstantia est, quod Magi veniant Hyrosolymam, & illic quærant recens natum Christum. Iudæi qui libros Propheticos in manibus habuerunt, quibusq; commissa erant oracula Dei, stertunt securi, Christum non quærunt: sed illi, qui eorum iudicio ad Ecclesiam Dei non pertinebant, quærunt. Sed vbi? In regia ciuitate Hierusalem: quo cum venissent, & nihil de hoc Rege audirent, non parum quassata est illorum fides: nihilominus tamen se signo erigunt. Dicunt enim: vidimus eius stellam. Didicerunt haud dubiè ex reliquijs schola Danielis, quando Christus esset nasciturus, talis stella tempus nascentis significarat.

TERTIA circumstantia est diligenter consideranda: nam monstrat qualis rex sit Christus. Vt enim præsepe, in quo iacuit, arguit regnum ipsius non esse de hoc mundo: Ita stella de cœlo apparens cœlestem illum esse Regem docet. Et quemadmodum præsepe docet ipsum humilem esse, in mundi conspectu: Ita stella eius regni Maiestatem aspiciendam proponit, in fidei nostræ profectum, ne eum nobis contemtibilem prauus & malignus gentis suæ despectus reddat: quæ gens adhuc in sua ignorantia perseuerans Christum persequitur.

Quidam hîc quærunt, qualisnam fuerit stella, &

alij

alij aliud sentiunt, sed hoc manifestum est, quod tribus proprietatibus ab alijs perpetuis stellis differat, nempe situ, motu & splendore. Situs, quod fuerit in infima aëris regione, alioqui certum iter proficiscentibus monstrare non potuisset. Motus, quod non circulariter mouebatur: sed recta progressa est, vt dux via non secus atq; columna nubis & ignis, ante populum exeuntem de Aegypto processit. Splendor quoq; differentiam facit: quia aliæ stellæ noctu tantum micant, hæc etiam interdiu eluxit. Non ergo fuit naturalis & perpetua stella, quales sunt, quæ in firmamento sunt. Quid ergo, Cometa ne fuit? Similis quidem Cometa apparet fuisse: sed Angelum Dei fuisse non dubium est, quemadmodum Epiphanius testatur. Hic enim apparuit in forma stellæ, vt & Christi regnum ostenderet cœleste, & ipsum Christum veram stellam & facem prædicaret, qui hominem solus à tenebrarum regno in suum gloriosum regnũ introducit prætensa sui verbi face, & illustrante ipsius Spiritu corda hominum, vnde Zacharias CHRISTVM appellat Orientem ex alto, illuminantem eos, qui sedent in vmbra mortis. Et Iohannes: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

QVARTA circumstantia est de Herode, & tota ciuitate Hierusalem. Herodes turbatur & tota Hierosolyma cum eo. Herodes metuit Regnum à se translatum iri in recens natum Regem. Non enim intellexit Christi regnum fore cœleste, & non de hoc mundo: vnde Ecclesia canit: Hostis Herodes quid times, non adimit terrestria, qui regna dat cœlestia.

Hiero-

Hierosolymitanorum ingratitudo & oscitantia notatur, qui tædio malorum fracti, abiecerant iam spem redemtionis & salutis promissæ. Potius voluerunt cum impio Herode sub seruitute viuere, quàm nouum Regem, qui æternam libertatem adferret, recipere. Sed ea est hominum deprauata natura, quod satius iudicent retinere aliquam tranquillitatem carnis, quàm cum aliquo periculo Christum autorem salutis recipere.

QVINTA, concilium Herodis & Sacerdotum continet, cum Prophetia Micheæ Prophetæ. Herodes alioqui religionis & Prophetiarum contemtor, iam turbatus, vbi Christus nasceretur, quærit. Nam audita interrogatione Magorum, mox conijcit regem illum, de quo quærunt, Meßiam esse, olim diuinitus promissum: sed quid Sacerdotes? Sincera ex scriptura respondent, producto in medium Micheæ testimonio, qui tamen postea se furiosè toti scripturæ opposuerant. Scripturam enim magnifaciunt impij, donec suis affectibus aduersari non videtur: sed quando peccatum accusat, quando cristas deprimit, quando mortem & damnationem proponit: quando denique aliquid contra receptos mores, doctrinam, & traditiones tentatur, ibi mox fremunt impij, non amplius agnoscitur Christus, iam blasphemus appellatur. Papistæ nostri hodie fatentur nobiscũ Christum vnigenitum Filium Dei esse, assumsisse naturam humanã, vnam esse personam subsistentem in duabus naturis? verum vbi ventum est ad Christi officium, & dicimus illum esse solum Iesum, solum Christum, hoc

est,

est, solum Saluatorem, solum Pontificem & intercessorem, & neminem saluari posse, nisi qui sola in illum fide iustificatus fuerit: Hic fremunt, quia illorum mores, doctrina & traditiones non possunt stare cum hoc Christi officio: ideo partim corrumpunt scripturas, partim abijciunt, & eos qui Christum docent sincere & pure, gladio & igne persequuntur, quemadmodum Scribæ et Sacerdotes, qui hic primum cum Simeone & Anna sincere responderunt, postea tanquam phrenetici fidem Christi abiecerunt, & eum cum suis ministris persecuti sunt. Atq; ita non satis est, si Papistæ cum sinceris Doctoribus in primis principijs conueniant: sed oportet esse in toto fundamento & omnibus fidei articulis constantem consensum. Non ergo scrutemur verba ad eius perditionem, sicuti Herodes fecit: non negligenter, vt Scribæ & Pharisæi, qui monstrant quidem viam: sed quem ipsi non ambulant, qui similes fuerunt fabris Arcæ Nohæ, quam cum ædificassent, ipsi perierunt: Nohæ autem cum suis est saluatus, sicuti hic Magi saluati sunt, perditis Scribis & Sacerdotibus. Sed scrutemur scripturam cum Simeone, Anna, Maria & alijs, qui inde salutem adepti sunt.

Iam paucis Prophetiam Michea videamus. Ita enim ait: Et tu Bethlehem in terris Iudæ, nequaquam minima es inter duces Iudæ. Ex te enim exibit Dux, qui pascet populum meum Israel. & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. *Hoc Micheæ testimonium multa de Christo docet; Primùm, locum natiuitatis eius monstrat,*

strat. 2. Eius officium docet, quod est Dominatorem agere in Israel ad pascendum populum suum. 3. Incarnationem eius, qua verus homo sit natus, ostendit. Nam cùm dicit: AB INITIO, indicat incarnationem Christi, qui iam ab initio mundi promissus fuit, vt suo tempore secundum carnem nasceretur. 4. Cùm ait: A diebus æternitatis, significat eius diuinam naturam, qua ante conditum mundum fuit. 5. Quòd vna persona sit in duabus naturis subsistens. Cùm enim ait: Egressus seu egresʃiones eius, nomen plurale ad naturam diuinam & humanam pertinet: Singulare, EIVS, personæ vnitatem subindicat. Atq; ita videmus Prophetam præcipuos nostræ fidei articulos coniunxisse, qui fusius ab alijs enarrantur.

SEXTA circumstantia est de astutia Herodis, qui, cum prudenter se egisse putat, maxime desipit. Non est enim prudentia, non est astutia, non est consilium aduersus Dominũ: clam vocat Magos, tanquam vna cum illis natum Regem amplecteretur: quærit tempus apparitionis stellæ, quasi inde certior de Messia fieri vellet: iubet vt, cùm inuenerint puerum, sibi renuncient: ac si vna cum ipsis eundem adorare cuperet. Ecce quantum hîc sudat vulpes Herodes, sed consilium, quod erat in hac re præcipuum, nec ipse, nec Iudæi secuti sunt. Si honoris gratia per aliquot viros deduxisset Magos, facilima ratio fuisset ad inueniendum infantem: sed Deus illorum consilia infatuauit. Hodie, imò multis annis, quæsiuerunt Papistæ perdere religionem: sed ita Dominus infatuauit illorum con-

ſiliæ, quòd ne vnum quidem hominem Lutherum potuerint perdere. Hinc diſcamus quòd Deus ſit cuſtos Eccleſiæ, & conſilia impiorum perdat iuxta Pſalmum primum.

SEPTIMA circumſtantia eſt de oblatione Magorum, qui Chriſto inuento, regi Iudæorum, obtulerunt munera. Aurum, Thus, & Myrrham: munera ſane, quorum illa terra fertilis erat. Hîc duo diſcamus. Primum, quod nos, qui Chriſto homagium præſtamus, debemus aliquid de noſtris facultatibus conferre ad conſeruationem miniſterij. Alterum, de prouidentia Dei, qui iſto munere voluit tanquam viatico ad exilium proſpicere puero recens nato, & parentibus eius: vnde diſcamus quòd Deus nolit ſuam Eccleſiam deſerere.

OCTAVA circumſtantia, quod Magi in ſomnis admoniti, per aliam viam reuerſi ſint in regionem ſuam: qua re & Herodes deluſus eſt, & Deus declarauit, quod ſuorum etiam dormientium curam habeat.

De Secundo.

Singulæ circumſtantiæ huius hiſtoriæ aliquam doctrinam ſuppeditant Eccleſiæ, ſicuti vidimus: nunc autem quantum ad vſum generalem attinet, duo diſcamus à Magis: quorum prius eſt, quærere Chriſtum ductu ſtellæ. Alterum, inuento Chriſto munera offerre. Ductum ſtellæ cum ipſis ſequimur, quando nobis lucernam pedibus noſtris, ſolum verbum Dei, proponimus, & eum in verbo ſuo quærimus. Inuento Chriſto

munera

munera offerimus cum magis, Aurum, Thus & Myrrham, quando Aurum, hoc est, puram fidem & castam vitam: Thus, id est, confeßionem, inuocationem gratiarum actionem: Myrrham, id est, patientiam sub cruce & afflictione, exhibemus. Præterea offeremus Mariæ, id est, Ecclesiæ Christi, & ministerio verbi, & Ioseph, id est, ijs qui præsunt Ecclesiæ, munera: hoc est, promouebimus ministerium totis viribus & facultatibus, vt quàm optime habeat Ecclesia in hoc mundo per Christum Iesum Dominum nostrum, cui gloria in secula, Amen.

DOMINICA I. POST EPIPHANIAM, *Lucæ 2.*

ET cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus, cùm redirent illi, remansit

puer Iesus Hierosolymis, & non cognouerunt parentes eius. Cœterum rati eum esse in comitatu, venerunt itinere diei, & requirebant eum inter cognatos & inter notos. Et cùm non inuenissent eum, reuersi sunt Hierosolymam. quærentes eum. Et accidit, post triduum, inuenerunt illum sedentem in medio Doctorum audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super intelligentia & responsis eius, & viso eo admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum: Fili, cur fecisti nobis sic? Ecce Pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid est quòd quærebatis me? An nesciebatis, quod in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Et illi non intellexerunt sermonem, quem locutus est ipsis, & descendit cum eis, venitque Nazareth, eratque subditus illis. Mater autem eius conseruabat verba omnia hæc in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & hominem.

ENARRATIO TEXTVS.

HIC textus pars est Historiæ de gestis Christi, & continet quid egerit duodecimo suæ ætatis anno, videlicet, quòd specimen quoddam suæ vocationis exhibuerit, disputando & differendo cum legis doctoribus. Quid autem egerit Dominus à tempore, quo oblatus sit in templo, vsque ad duodecimum annum,

&

& quid deinde à 12. ad 30. fere, sacra Historia non meminit, quare id scire nostra non interest: sufficit enim nobis, ista cognoscere, quæ Deus voluit patefacere, vt quæ nos erudiunt in Dei cognitione & vera pietate. Illis igitur omissis, quæ ociosi Monachi scripserunt de infantia & puerili ætate Christi, Euangelium præsens iuxta gratiam, quam Dominus dederit, explicabimus.

Est autem summa huius Historiæ. Christus duodecim annos natus, cum parentibus suis in festo Paschatos proficiscitur Hierosolymam, qui in reditu amissus requiritur, inuenitur inter doctores, & à parentibus reprehensus, defendit se superioris mandato, nempe Dei, quòd oportuerit se ipsius negocia curare, atq; ita descendit cum illis, est subditus, proficit sapientia, ætate, gratia apud Deum & homines.

I. Exemplum Ioseph, Mariæ, & Christi, proficiscentium Hierosolymam, nobis proponitur.

II. Tentatio Mariæ & Ioseph ex amissione Iesu pueri.

III. Cura & officium parentum erga liberos: & liberorum vicissim obedientia erga parentes.

IIII. Profectus Christi in sapientia, ætate & gratia.

De Primo.

Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundum

consuetudinem diei festi. Hîc *primum quædam de festis Iudæorum sunt admonenda. Deinde exemplum Ioseph, Mariæ & pueri spectandum.*

Deus in veteri testamento instituit varia & multiplicia festa, vt populum suum de præstitis beneficijs admoneret, erudiret rudes, & omnes in vero Dei cultu contineret: Verum non omnia festa erant æquè solennia. Quotidie mane & vespere fiebant sacrificia. Singulis septimanis, septima dies celebris erat. Habebant singuli menses peculiare festum. Tria præterea solennia festa singulis celebrabantur annis.

Quotidie mane & vesperi fiebant oblationes in memoriam æterni cultus debiti Deo, addebantur preces à pijs, reuocabant in memoriam promißionem Seminis, in quam fide intuebantur in omnibus suis oblationibus. In huius locum Ecclesia substituit matutinas & vespertinas preces.

SEPTIMO *quoq; die hebdomadis memoria celebrabantur creationis rerum, adhibitis sacrificijs & gratiarum actione, in cuius locũ Ecclesia substituit diem primum septimanæ, in memoriam secundæ creationis, hoc est, regenerationis, quæ fit per resurrectionem Domini, quæ primo die hebdomadis contigit: atq; ideo ab Ecclesia Apostolica iste dies, Dominicus dictus est.*

Singulis mensibus in exordijs mensium, hoc est, in Neomenia festum celebrabatur in memoriam conseruationis. Nam cum viderent lunam semper seruare ordinarios motus & illuminationes, voluit Deus, vt pro toto gubernationis beneficio gratiæ Deo agerentur:

uentur: atq; ideo hoc festum Neomeniorum instituit. Hoc festum etsi Christianos non obligat: tamen non minus nos gratos esse oportet Deo, quam pij Iudæi fuerunt.

Singulis annis tria solennia festa habebant, quæ sunt, Pascha, Pentecoste, Scenopegia. Pascha erat institutum in memoriam liberationis ab Aegyptiorum seruitute: Pentecoste, in memoriã datæ legis in monte Sina: Scenopegia in memoriam habitationis populi in deserto quadraginta annis in tabernaculis, vt hac ceremonia reuocarent totũ beneficium liberationis ab Aegypto in memoriam. In locum horum trium festorũ Iudaicorũ, substituit Ecclesia Pascha in memoriam resurrectionis Domini, qui nos de seruitute Diaboli liberauit: Penteconsten in memoriam confirmationis Euangelij per visibilem exhibitionem Spiritus sancti, & miraculosa linguarum dona: Et natalitia Domini in memoriam dati & exhibiti Christi.

Porro in tribus illis solennibus & annuis festis, Deut. 16
debebant omnes masculini sexus venire Hierusalem Exo. 23
iuxta legem Mosi: cui legi hic Ioseph & puer Iesus se Leuit. 23.
subijciunt, cum vt legi satisfacerent, tum vt suo exemplo nos excitarent ad reuerentiam erga ministerium & pias ceremonias, quas ideo seruare pios decet, quia sunt Pædagogiæ quædam & disciplina ad conseruandam religionem vtilis.

Verùm discernendum est inter ceremonias diuina autoritate institutas, & eas quæ grauitatis & ordinis caussa institutæ sunt: ad illarum obseruationem obligamur iure diuino. Requirit enim à nobis

Christus, vt baptizemur singuli semel, vt sacra ipsius Cœna participemus sæpe, vt eius verbum aßidue audiamus: at humanæ ceremoniæ non ita obligant, modo absit contumacia, contemtus & scandalum.

Quemadmodum igitur hic audimus Mariam, Ioseph, & puerum Iesum festa, ceremonias Iudaicas, singulari religione obseruasse: ita nos discamus magnifacere ceremonias nostras, & illis libenter interesse, ac alios nostro bono exemplo ad obedientiam & pietatem inuitare.

DE SECVNDO.

Consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer in Hierusalem, &c. *Hîc incipit Euangelista describere tentationem Mariæ & Ioseph: in qua tentatione quatuor sunt circumstantiæ pensandæ: Prima recitat aliquot occasiones huius tentationis. Secunda tentationem ipsam & crucem Ioseph & Mariæ describit. Tertia, factum illorum in hac tentatione exponit. Quarta consolationem habet.*

PRIMA *occasio indicatur his verbis:* Remansit puer Iesus in Hierusalem. *Quare, inquies, non significauit parentibus? Primum, vt significaret se non esse tantum Mariæ filium: sed Dei quoq;, quod plus est, ideoq; non tam parentem matrem, quàm æternum Patrem respexit. Deinde, vt suo exemplo doceat pueros, non expectandum esse consilium parentum, vbi obedientia Deo præstanda agitur: Deo enim plus quàm Parentibus debetur. Tertio, vt parentes suos maioris diligentiæ admoneat, atq; adeo omnes qui liberos*

beros habent, vt diuinitus commissum depositum obseruarent diligentius. Quarto, vt ipsi, Maria & Ioseph, disciplina hac castigatoria admoniti, cogitarent serio, qualésnam sua natura essent: nempe ignaui & segnes, non per omnia suo satisfacientes officio.

SECVNDA indicatur occasio, cum dicitur: Et non cognouerunt parentes eius. Hic taxatur aperte negligentia parentum Iesu, quæ negligentia fuit non leue peccatum: vnde nec leuis crux extitit in corde virginis, sensit partem gladij suum cor tetigisse, cuius duodecimo anno antea mentionem fecerat sanctus Simeon. Cogitabat tantum thesaurum commissum sibi à Deo, vt illum obseruaret: contulit summam miseriam cum miseria Euæ: Nam vt illa genus humanum à Diabolo seducta perdidit: Ita virgo existimauit se sua negligentia amisisse mundo promissum saluatorem.

TERTIA occasio tentationis & crucis indicatur cum dicitur: Existimantes ipsum esse in comitatu, ex negligentia enim error nascitur.

Iam ipsa satis dura tentatio & crux sequitur. Quærentes Iesum integro triduo, ipsum non inueniunt. Amissus non inuenitur inter cognatos: grauis crux. Amissus nõ inuenitur inter notos: grauior crux. Quæsitus triduo non inuenitur: grauißima crux.

Sed quid faciunt in hac acerbißima cruce mœstissimus Ioseph, afflictißima virgo? Redeunt Hierusalem, ingrediuntur templum, inueniunt amissum inter doctores sedentem, disputantem.

Hic rursus concipiunt consolationem, & tanquam à tenebris inferni liberantur, viso puero Iesu.

Hæc in nostram doctrinam & consolationem scripta sunt: non enim aliter nobis accidit in nostra tentatione & cruce. Amittitur Christus thesaurus noster preciosus. Quæ occasio? Negligentia: non audimus verbum, non inuocamus, rarò sacramento Cœnæ vtimur, in nullis denique pietatis studijs nos exercemus. Hanc negligentiam sequitur error, labimur ex vno peccato in aliud: ex vna hæresi in aliam. Hinc tandem nascitur mala conscientia, quæ parit desperationem. Quid in his ærumnis faciendum? quærendus est Christus, is solus hisce malis mederi potest. At vbi quæso quærendus est? inter cognatos & notos nostros? nequaquam. Vbi ergo? In sancta ciuitate Hierusalem, id est, in Ecclesia. Apud quosnam? apud eos qui verbum habent, hic vbi amissum Christum inueneris, retinendus est fide, inuocatione, & sanctis moribus, ne nos rursus deserat, & nos amisso Christo pereamus, sicut Iudas fecit.

DE TERTIO.

Quia factum Ioseph & Mariæ monet nos de cura & officio parentum erga liberos: similiter factum pueri Iesu monet de officio puerorum & obedientia erga parentes, de vtroque ideo breuius dicã, quia de ea re solet in Catechesi diligentius doceri.

Quantum igitur ad parentes attinet, has sequentes admonitiones necessarias esse indico.

PRIMVM cogitent parentes, se ideo generare liberos, vt liberi nati sint ciues Ecclesiæ, ac Deum vnà cum ipsis colant, & vbi ipsi obdormierint, in Domino, Dei cultores suo loco relinquant. Vtinam non pauci essent, qui hoc serio cogitarent.

DEINDE statuant se omnem operam perdituros, nisi pueros suos in timore Domini educauerint, & sæpe opem diuinam implorauerint, contra tot insidias, quas diabolus struit teneræ ætati. Audimus multos conqueri de inobedientia puerorum suorum: sed animaduertunt, quod diuinitus puniantur, quod velint suos pueros probos efficere sine benedictione Domini, quam raro serio implorârunt.

TERTIO cogitent, quàm nobilis res sit puer, quem ipse Dominus in vtero matris formauit, aluit, in lucem produxit, donauit corpore & anima, vt ipsum Deum archetypum tanquam in tabella referat.

QVARTO sciant hæc ordine curanda esse: Corpori debent nutrimentum, educationem, vestes & aliquando virgas, vt liberos in officio contineant: Animæ debent doctrinam, eam duplicem, pietatis & ciuilitatis, illa bonam conscientiam apud Deum obtinent, hac bonam famam coram hominibus consequuntur. His enim duabus rebus potißimum in hac vita studere debemus. Paulus vtramq; complectitur, cùm ait: Parentes educate liberos in disciplina et correptione Domini. Cõfirmatur Tobiæ facto, qui filium suũ instituẽs ait: Omnibus diebus vitæ tuæ mente habeto Eph. 6 Tob. 4.

beto Deum, caue ne peccato consentias. Hîc primum pietatis studium commendat filio: Deinde ne consentiat peccato, hoc est, ne auscultet eis, qui se ad peccandum inuitant. Requirit ergo à filio sanctam quandam ciuitatem.

POSTREMO cogitent parentes, quàm multa cumulent peccata, & committant, qui, vt par est, non faciunt officium in educandis liberis suis. Primum naturæ legem violant, quæ omnibus dictat officium suum esse, piè & honeste prolem educare. Deinde contra Deum peccant: mandatum enim Dei & autoritatem contemnunt. Is enim cum iubet piè honesteq́; liberos educari, contemtor Dei est, qui imperata recusat. Tertiò contra dignitatem suam. Deus enim parentes loco quadammodo suo vult esse, quantum ad externam disciplinam attinet: sed hanc dignitatem vilipendunt, qui officium negligunt.

Hæc peccata multiplices pœnæ sequuntur spirituales & corporales, in ipsis parentibus & in liberis, atque adeo in tota posteritate.

Iam puerorum officium erga parentes quale sit, Iesus pueri exemplum euidenter docet, adeo vt non magnopere sit necessarium aliunde præcepta petere.

Primum ascendit Hierusalem cum parentibus: vnde discant boni pueri cum parentibus Deum colere, ac sacros cœtus amare, ac reuerenter interesse ceremonijs Ecclesiæ.

Deinde disputat, quærit, audit: hinc nostri pueri discant quærere quæ ignorant, disputare de dubijs, & audire recta dicentes. Quamuis autem Christus non dispu-

disputauit, de quo dubitauit: non quæsiuit, quod ignorauit: non audiuit rectius docentes: Tamen exemplum nobis prodest. Deberent ergo pueri pij, reuersi domum, cum parentibus disputare, si quid dubij haberent de rebus auditis, &c.

Præterea Christus parentes, cognatos, notos propter verbum Dei amittit: hinc nostri quoq; pueri discant, pluris Deum facere, quàm carnales parentes, in maiore precio habere verbum Dei viui, quàm edicta parentum.

Postremò, Christus redit cum parentibus, & est illis subiectus. Hinc pueri nostri discant reuereri parentes, ac eis obtemperare in omnibus quæ pia & honesta sunt. Hæ virtutes puerorum, vt habent magnificas promißiones de bono successu in hac vita: Ita vitia cum his virtutibus pugnantia in pueris habent cõminationes & pœnas grauißimas, quæ etiam ad posteritatem eorum se extendunt. Nam vt plurimum nepotes veluti hæreditate accipiunt maiorum vicia.

De Qvarto.

Quia de quarto loco nonnulla die abhinc octauo dicta sunt, tantum vnum & alterum verbum dicam. Iuxta diuinam naturam Christus non crescebat ætate, sapientia & gratia: sed iuxta humanam naturam, quam, quia veram assumsit, in ea creuit ætate, sapientia & gratia. Cuius exemplum vtinam imitaremur, vt cum ætate, sapientia & gratia corã Deo & hominibus accresceremus. Hoc autẽ vt fiat, donet nobis Christus, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMI-

DOMINICA II. POST EPI- PHANIAM, EVANGELIVM *Iohan. 2.*

ET die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilææ, & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus ac discipuli eius ad nuptias. Et vbi defecisset vinum, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Dicit ei Iesus: Quid mihi tecum est mulier? nondum venit hora mea Dicit mater eius ministris: Quodcunq; dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ, secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas aut ternas. Dicit ei Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsq; ad summum. Et dicit eis: Infundite nunc, & ferte architriclino: & tulerunt. Postquam autem gustasset architriclinus aquam in vinum versam, neq; sciret, vnde esset,

de esset, sed ministri sciebant, qui hauserant aquam, vocat sponsum, & dicit ei: Omnis homo primo loco bonum vinum ponit, & cùm inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est. Tu seruasti bonum vinum vsq; ad hoc tempus. Hoc edidit initium signorum Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium pars est historiæ Christi, in qua suam gloriam in nuptijs manifestam reddidit. Nam vini miraculo, & suam naturam diuinam declarat, & officium insinuat, & veritatem suæ doctrinæ, tanquam diuino quodam sigillo, obsignat. Naturam rerum verbo permutat: ad ipsius enim mandatum aqua fit vinum. Officium vero ostendit, quod imploratus opem fert indigentibus. Certitudinem doctrinæ hoc miraculo veluti obsignat. Nam ne quis de certitudine doctrinæ ipsius, quæ cœlestis est, dubitet, diuinum edit opus, quod doctrinæ testimonium reddit: vnde discipuli eius in fide confirmantur.

Loci autem, quos in hac concione tractabimus, erunt quatuor.

I. De nuptiarum solennitate.

II. De ipso coniugio iam inito & confirmato.

III. De præsenti miraculo, cum suis Circumstantijs.

IIII. De exemplis vitæ, quæ hinc sumi possint.

De Primo.

De nuptijs dicturus, hæc ordine dicam. 1. Inter quas personas natura & pietas nuptias approbet. 2. Qua via futuri coniuges debeant nuptias aggredi. 3. Qualis consensus, & quorum esse debeat. 4. Cur in cœtu Ecclesiæ publico stipulationem publicam fieri conueniat. 5. Quale conuiuium nuptiale esse deceat.

In personis matrimonium ineuntibus spectanda sunt quatuor, cognatio, affinitas, religio & naturales vires, quæ in coniugio requiruntur. Quantum ad cognationem & affinitatem attinet, arcendi sunt à matrimonio, qui se inuicem attingunt gradibus consanguinitatis & affinitatis in Leuitico prohibitis. Præterea etiam violare gradus, à magistratu ciuili prohibitos, nequaquam licet. Quid autem in religione fieri expediat, factum Abrahæ aliorumq; sanctorum, interdictum Pauli, pericula, imò in multis horrendi lapsus ostendunt. Abraham cùm suo Isaaco vxorem diligere instituit, mandauit procuratori domus suæ Eleezer, vt non acciperet filio suo de filiabus Cananæorum: sed abiret ad cognationem suam, & inde acciperet vxorem filio suo Isaac, Sciuit enim Abraham, quantum mali in familia pariat dispar religio. Hinc enim contentiones, hinc blasphemiæ, hinc impedimenta cultus & inuocationis Dei,

Interdictum Pauli est, ne ducamus iugum cum infidelibus: quod non solum de doctrina intelligendum est: sed de omni vitæ consuetudine. Qui tetigerit picem, inquit Salomon, coinquinabitur ab ea. Neque enim

enim fieri potest, vt qui cum impio conuersetur, non aliquid labis ipse etiam contrahat.

Pericula & multi horrendi lapsus ex dispari coniugio sequuntur, testis Salomon est, qui prophanarum mulierum conuictu factus est idolatra: Testis est Achab, qui impiæ Iezabelis consilio adeo furit, quòd Prophetas Dei trucidare non veritus sit, ac tandem ruit in æternum exitium: tantum potest impiæ mulieris malitia.

His accedat puerorum educatio, quæ legitima esse nequit, quando parentes diuersam colunt religionem. Tum enim aut pueri omnino prophani fiunt, omnisq́; religionis contemtores, aut hypocritæ, cùm propter alterum parentum, quod sentiunt, confiteri non audent.

Quarto requirit in personis, quæ contrahent matrimonium, ne altera alteram fallat, cum vel morbo & frigiditate exhaustæ sint vires, vel alioqui in natura defectus sit, vt quis ad matrimonij beneuolentiam reddendam non fuerit idoneus.

Viam, qua futuri coniuges debeant nuptias aggredi docent exempla, pietas & honestas. Hæc enim tria simul docent, quod non à leuitate, vt sæpe fit, non inter pocula, non à libidine incoandus sit contractus. Abraham petit suo filio coniugem, parentes Rebeccæ consentiunt. Postea quæritur puellæ consensus, & Isaac eam in vxorem ducit. Iacob seruit Laban longo tempore, parentes puellæ de nuptijs solicitat, quorum voluntati accedit virginis pudicus consensus. Pietas quoq; idem suadet. Nam vt quartum præceptum

K præci-

præcipit honorari parentes: Ita vult etiam, vt hic honor parentibus deferatur, vt de nuptijs liberorum statuant, vtq; liberi nihil in hac re tentent cum contumelia parentum. Hoc etiam ipsum omnibus dictat natura, vt honesta sit hæc copula, quæ non nisi per mortem finiri aut dissolui potest.

Postquam autem hac via omnia legitimè tentata sunt, propius rem accedere oportet, & audiendus mutuus contrahentium consensus, qui minime coactus esse debet, sed liber, vt neutra pars se coactam dicere iure posit. Quanquam enim à parentibus recte fit initium, tamen parentibus non licet inuitos cogere. Nam præterquam quod coactum matrimonium non sit vere matrimonium, accedit hoc mali, quòd rarò in talibus res bene succedat.

Cur autem in cœtu Ecclesiæ stipulationem publice fieri conueniat, quatuor sunt caussæ. 1. Vt sciant qui contrahunt, hunc statum in Ecclesia locum habere. 2. Vt voce ministri instituantur futuri coniuges in hoc sui coniugij auspicio. 3. Vt testis sit Ecclesia stipulationis factæ, ne cum scandalo viuant, ac si contubernium potius esset, quàm coniugium. 4. Vt iuuentur publice precibus totius Ecclesiæ, quò inceptum matrimonium cedat in gloriam Dei, ipsis in commodum, adeoq; toti Ecclesiæ in ædificationem per piam in sancto coniugio conseruationem.

Restat vt de conuiuio nuptiali breuiter aliquid dicatur, in quo quid abesse, quidq; adesse oporteat, considerandum est. Abesse omnino oportet à Christianis nuptijs, 1. Crapulam. 2. Superbiam. 3. Immodicos

sumitur. 4. Turpes & scurriles sermones, quales solent esse impudicorum tibicinum. 5. Impedimentum pietatis, ne videlicet eo tempore indulgeant conuiuio, quando sacra in templo fiunt, vnde Deus offenditur, proximus scandalizatur, & multis est occasio lapsus. Contrà, adesse debent, 1. Pietas. 2. Honesta hilaritas. 3. Sancta colloquia. 4. Crebra vota, vt Deus hunc suum statum sua benedictione secundet. Hæc enim legimus in sanctorum nuptijs fuisse vsitata, quare etiam Deus sua bonitate huiusmodi nuptias est prosecutus.

De Secundo.

Postquam iam de nuptijs quædam signauimus, breuiter nunc de ipso inito & confirmato matrimonio nonnulla adijciam, & tantum duo faciam. Primum caussas finales coniugij commemorabo. Deinde quibus virtutibus consuetudo coniugalis amabilis & dulcis redditur, exponam.

Caussas finales matrimonij quatuor esse omnes pij norunt. Quarum PRIMA est mutuum adiutorium, Nam, cum Salomon dicit: Væ soli, significat mutuum adiutorium & societatem necessariam esse, quò melius & tranquillius ærumnas huius vitæ feramus. Propter hanc caussam possunt contrahere matrimonium senes, quorum corpus effœtum est, vt gignere non poßint.

SECVNDA caussa, est procreatio sobolis. Vult enim Deus isto pacto humanum genus seruari. Atq; ideo ad primos parentes dixit: Crescite & multiplicamini, & replete terram.

TERTIA caussa est, ut sit Ecclesia domestica, in qua parentes, tanquam Prophetæ, dignitate Prophetica sunt ornati, vt suos liberos de Deo & religione doceant, & liberi tanquam plantulæ quædam, perpetua doctrina & exhortationibus irrigentur, vt tandem fiant arbores dulcißimum fructum fidei producentes.

QVARTA caussa est, vitatio scortationis in hac corrupta & deprauata natura: ita enim ait Paulus: Propter fornicationem vnusquisq; vxorem suam habeat. Est enim coniugium remedium contra impurißimum scortationis & adulterij scelus, in quo multa & horrenda scelera concurrunt. Primum enim contumax violatio legis diuinæ est. 2. Legis naturalis est peruersio. 3. Legum ciuiliũ turpis & fœda transgreßio. 4. Regenerationis cœnum est. 5. Plagium est horrendum, non enim nostri iuris sumus, sed eius qui suo precioso sanguine nos redemit. 6. Resurrectionis dehonestamentum est. Quid enim fœdius est, quàm turpißimo scelere fœdare corpus, quod olim ad æternam resurget gloriam. 7. Est horrenda templi Dei prophanatio, 1. Cor. 6. Cum autem hic tot peccata concurrant, non est quod quisquam manus vltrices Dei se euasurum putet.

Cæterum consuetudo coniugum amabilis & dulcis redditur hisce quinq;: Pietate, virtute, mutua ἐπιείκεια, mutuo amore, & vtrinq; sedulo & piè præstito officio.

Pietas iure primum locum tenet. Nulla enim stabilis & firma amicitia est, nisi à Deo ortum habeat: quare

quare pietatem prælucere necesse est: cum enim coniuges decreuerunt Deo obedire, omnia postea faciliora fiunt.

Virtus & morum probitas inter coniuges, mutuam oblectationem parit. Hæc enim cum exercetur consuetudinem vitæ reddit amabiliorem.

Mutua ἐπιείκεια, qua æqui boniq; consulimus alter alterius mores & errores, omnino est necessaria. Nam in hac imbecillitate naturæ multa errata incidunt, quæ nisi mutua condonatione tegantur, horrendi tumultus orientur.

Mutuus amor ex pietate ortum habens & vera virtute facit, vt non nimis acute in aliorum vicia introspiciamus: sed multa aut non animaduertimus, aut si animaduertimus, amore tegimus: operit enim multitudinem peccatorum caritas.

Officium vtrinq; piè & sedulò præstitum iugum leue & suaue reddit. Cum enim coniuges se mutuò animaduertunt, & vident parem diligentiam in officio, fit & suauior consuetudo, & magis vtrinq; excitantur ad officia præstanda, vt alter alteri æqualia reddat.

Hæc quinq; vbi non adsunt, vitæ consuetudo omnium acerbissima est, imò ipsa morte durior. Quare pij dent operam, vt hæ virtutes perpetuò in sua vita conspiciantur,

DE TERTIO.

Explicatis locis, qui præbuerunt occasionem huic miraculo: nunc ipsum miraculum cum suis circumstantijs videamus. Sunt autem circumstantiæ plu-

res, vt sunt tempus, occasio, intercessio matris, & responsio, apparatus miraculi, miraculum ipsum, confirmatio miraculi, vsus & fructus eiusdem.

Tempus notatur, quòd & tertio die, ex quo in Galilæam peruenerit, factum sit, & omnium primum miraculorum, quæ Dominus edidit, fuerit: Tempus igitur monet, vt singulari diligentia hoc miraculum perpendamus.

Occasio miraculi quadruplex è textu colligi potest: 1. Ipsæ nuptiæ in Cana celebratæ. 2. Matris Iesu inuitatio ad nuptias. 3. Defectus vini. 4. Cor virginis ad iuuandum promißionum.

Deficiente igitur vino, Mater Iesu ad Filium dicit: Vinum non habent. Cui Iesus, Quid mihi tecum est mulier? nondum venit hora mea. Mater quidem hoc dicit vel commiserationis causa, vel vt Filius opem ferat præsenti neceßitati, quacunq; tandem ratione: sed Christus matri durius respondet: idq; maximas ob caussas. Non hic dignatur eam matris titulo: sed mulierem simpliciter eam appellat. Deinde ait: quid mihi tecum: nondum enim venit hora mea. Dominus hic longius prospicit: videt enim, quæ superstitiones aliquando erant orituræ de inuocatione Mariæ virginis. Videt quod, quæ propria essent Dei & Mediatoris, in illam impie essent translaturi. Quare hoc duriori responso perpetuam & grauem doctrinam omnibus seculis tradit, ne immodicus sanctorum cultus sui officij honorem obscuret: atq; ideo matrem propriam in vulgarem mulierum ordinem cogit. Non ergo de

caussa

caussa leui matrem ita alloquitur: Quid mihi tecum? sed vt inter suum officium & matrem, adeoq; alios sanctos discernat. Non vult partiri officium, quod suum est proprium, & matri partem attribuere: sed sibi soli vendicat Saluatoris officium. Impiè ergo superstitiosi virginem salutarunt reginam cœli, aduocatam, vitam, dulcedinem, matrem gratiæ, atq; adeo salutem mundi. Nulla enim pars redemtionis Mariæ asscribenda est. Quod autem addit, nondum venit hora mea, duo insinuat, nempe se nequaquam incogitantia vel torpore cessasse, & sibi rem curæ futuram, vbi opportunitas se offeret.

Quid hic mater Iesu? quodcunq;, ait, ministris, dixerit vobis, facite, hoc ad apparatum miraculi pertinet: concipit tandem mater bonam spem, vt præsenti necessitati succurrat filius. Quod autem dicit ministris: Quicquid iusserit vobis facere, facite, nobis suppeditat generalem doctrinam in Ecclesia, cuius & typus & membrum est beata virgo. Quid ergo Ecclesia hinc discit? vt cum beata virgine iubeat ministris adeoq; omnibus Christianis, vt Christo obtemperent faciendo quicquid ille iusserit, vtut parum rationi consentaneum esse videatur.

Iam Dominus oblata opportunitate iubet ministris, vt hydrias, id est, vasa aquaria sex, quæ illic erant destinata purgationi superstitiosæ Iudæorum, quarum singulæ capiebant binas aut ternas metretas, hoc est, omnes simul circiter sex Amer vini capiebant, has inquam hydrias iubet Dominus implere aqua vsq; ad summum: quo facto, iubet dari Architriclino. Nam

arcana virtute Christi, vinum iam erat, quod modo fuit aqua: quod cum gustasset Architriclinus, dicit sponso: Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tum id quod est deterius: Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc. Hoc additum est ad confirmationem miraculi: testatur enim Architriclinus, hoc vinum multò nobilius fuisse quàm id, quo antea vsi sunt.

Iam sequitur vsus & fructus miraculi. Et manifestauit (inquit Euangelista) gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Destinatum igitur erat hoc miraculum duabus rebus, nempe manifestandæ Christi gloriæ, & fidei discipulorum confirmandæ. Quæcunque enim miracula mundo ostendit Christus, totidem diuinæ eius gloriæ testimonia fuerunt, & totidem doctrinæ ipsius ac fidei in auditoribus obsignationes.

Hic est ergo verus vsus miraculorum Christi, vt eius gloria illustrata, & per illa veluti authentica sigilla confirmata ipsius doctrina, in ipsum viua fiducia recumbamus. At miracula, quæ vel obscurant gloriam Christi, vel fidem extinguunt, præstigiæ Diaboli sunt, à quibus, vt nobis caueamus, monet Dominus Matth. 24. Surgent, inquit, Pseudochristi & Pseudoprophetæ, & dabunt signa & magna prodigia: Ita vt in errorem inducantur, si fieri poßit, etiam electi: Ecce prædixi vobis. Nemo ergo credat miraculis, nisi quæ gloriam Christi manifestant, & veram in ipsum fidem alunt & confirmant.

DE QVARTO.

Quia in hoc Euangelio multarum personarum fit mentio, nunc quid doctrinæ & admonitionis à singulis petendum sit, breuiter ostendam.

Primum igitur ab omnibus his conuiuis discamus exemplum frugalis hilaritatis, modo absit luxus & insania: de qua re in primo loco plura dicta sunt.

A sponso & sponsa discamus Christum recipere in nostra conuiuia, quod demum fit, quando in timore Dei, & cum gratiarum actione vtimur donis Dei ad honestam hilaritatem, & relinquimus domi eos, qui non sunt inuitati.

A miraculo discant sponsus & sponsa, quod si Christus ab ipsis ad nuptias inuitetur, mutaturus sit aquam in vinum, hoc est, omnia amara in dulcia conuertet, eos prosequetur sua benedictione, adeo vt nihil sit ipsis defuturum.

A Christo discamus pro nostris facultatibus, iuuare sponsum & sponsam, hoc est, Ecclesiam ornare, quibuscunq; id tandem poterimus modis.

A Christo rursus res, quæ in abusu & superstitione fuerunt, transferre ad bonum piumq; vsum, vt gloriæ Dei & Ecclesiæ in ædificationem seruiant. Hydriæ hic seruierunt superstitioni Iudaicæ: sed Christus eis vtitur ad illustrandam suam gloriam, & ædificationem Ecclesiæ. Ita bona Ecclesiastica, quæ olim erant in abusu, nunc in meliorem vsum conuerti deberent.

A Maria diſcamus affici aliorum commiſeratione & inopia, & inuocare Deum, vt pauperibus ſua adſit benedictione.

Ab Architriclino diſcamus purgatis mentibus Chriſti facta approbare.

A Miniſtris diſcamus Chriſto iubenti operas obtemperare, & non tàm ſpectare quid iubeat, quàm facere quod iubeat.

A Chriſto, Maria & diſcipulis ſimul diſcamus familiaritatem cum hominibus colere, boni conſulere illorum tenuitatem: diſcamus etiam pauperum honeſtas nuptias noſtra præſentia honorare, & facultatibus, cum res poſtulat, iuuare.

Hæc copioſius diximus de hoc Euangelio, quia hæc materia, quam continet, non niſi ſemel in anno tractari ſolet. Dixi de ratione nuptiarum, de matrimonio, oſtendi quoque quantum peccatum ſit violatio ſexti præcepti. Expoſui miraculum cum ſuis circumſtantijs, & quid doctrinæ & admonitionis exempla perſonarum in hoc Euangelio nobis commendent. Deus autem pater Domini noſtri Ieſu Chriſti det nobis ſuam gratiam, vt hoc miraculo confirmati, Deo Patri, Chriſto, & Spiritui ſancto veram tribuamus gloriam in vero timore Dei & fide, cui ſoli immortali & viuo Deo ſit honor, gloria & imperium in omnia ſecula ſeculorum,

AMEN.

DOMI-

DOMINICA III. POST EPI-PHANIAM, EVANGELIVM *Matthæi 8.*

CVm descendisset autem de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ. Et ecce leprosus accedens adorauit eum dicens: Domine, si velis, potes me mundare: protensaque manu tetigit illum, dicens: Volo, mundus esto: ac protinus mundata fuit illius lepra. Et dicit illi Iesus: Vide, ne cui dixeris, sed abi ostende teipsum Sacerdoti, & offer munus, quod iussit offerre Moses in testimonium ipsis. Porrò cum ingressus fuisset Iesus Capernaum, adijt eum Centurio obsecrans eum, & dicens: Domine; famulus meus decumbit domi paralyticus, ac grauiter discruciatur. Et dicit illi Iesus: Ego cùm venero medebor illi. Et respondens Centurio dixit: Domine,

non sum idoneus, vt tectum meum subeas: Imo tantum dic verbum, & sanabitur famulus meus. Nam & ego sum homo alterius potestati subditus, & habeo sub me milites, & dico huic, vade, & vadit, & alteri, veni, & venit, & seruo meo, fac hoc, & facit. Hæc autem cùm audisset Iesus, admiratus est, & ait sequentibus se: Amen dico vobis ne in Israel quidem tantum fidei reperi. Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venturi sunt, & accumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob, in regno cœlorum: filij vero regni eijcientur in tenebras exteriores, illic erit ploratus & stridor dentium: & dixit Iesus Centurioni: Abi, & quemadmodum credis, ita fiat tibi, & sanatus est famulus eius in hora illa.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium proponit nobis affectum Christi erga genus humanum, & præcipue erga eos, qui ad se in anxietate & cruce confugiunt. Quod enim verbis promisit, dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris: Id hîc facto declarat. Nam postquam in monte Patris verbum docuisset, descendit, & opere quod docuit complet, suam doctrinam miraculis confirmans. Duo siquidem miracula hic edit: verbo sanat leprosum, mandato absentem Centurionis filium curat. Horum miraculorum

lorum vsus est, & vt Christum verum Meßiam esse comprobent, & eundem velle afflictis se inuocantibus opem ferre testentur, non secus atq; huic leproso & Centurioni se inuocantibus opem tulit. Cœterùm quó nobis præsentia miracula ad maiorem instructionem seruiant, quatuor locos tractabo, qui sunt:

I. Generalis doctrina de omnibus miraculis Christi.

II. De leproso & eius curatione & circumstantijs.

III. De ethnico Centurione, eius fide, & cura pro famulo.

IIII. Laudatio fidei huius Ethnici.

De Primo.

Quia Euangelica historia multa miracula Christi, quibus suam gloriam manifestat, doctrinam confirmat, & fidem in auditoribus auget, continet: volo breuem & generalem doctrinam tradere, cuius vsus erit in omnibus particularibus miraculis Christi. Cur autem Dominus addat suo sermoni miracula, proximo die Dominico dictum est, & iam statim breuiter in principio repetij. Verum vt plenam doctrinam miraculorum habeamus, plura sunt excutienda, quæ vt in certum claudantur numerum, quinq; quæstionibus omnia subijciam. Quæ persona, qui fines, quis modus, & quis vsus, curq; hodie non edantur miracula.

Personæ sunt triplices: Primum morbis & tyrannide Diaboli oppressæ. Deinde spectatores miraculorum. Postremo Christus miracula edens.

Fines sunt plures: 1. Vt Christus suam gloriam manifestet.

nifestet. 2. Vt doctrinam suam obsignet. 3. Vt hominum fides confirmetur, qui miracula cernunt. 4. Vt Deus glorificetur visis ipsius stupendis operibus. 5. Vt paulatim regnum Diaboli destruatur. Quæcunq; miracula eduntur contra hos fines, damnantur vt præstigiæ Diaboli, Matth. 24.

Modus varius est: nunc enim solo verbo edit miracula, vt hîc: nunc, vt precium suum corporis ostendat, manum applicat: nunc ad Deum præmissa gratiarum actione: nunc sola virtute sine verbo, vt aquam in vinum conuertit. Ad hunc modum etiam pertinet fides eius, qui miraculo iuuatur, vt in hoc Euangelio legitur.

Vsus triplex est, vt miraculose sanatus non amplius peccet: vt spectatores fiduciam de sanatore concipiant: Vtq; nos, qui miracula Domini legimus, de gloria Christi, & de doctrina confirmemur, simul fidem in ipsum concipiamus, quòd non secus erga nos affectus sit, quàm fuit erga illos.

Sed cur iam nulla miracula fiunt? Cæcus plane est: qui nulla miracula hodie conspicit. Ecclesia Christi est exiguus grex, quem diabolus Rex tenebrarum, & Papa Antichristus persequuntur, & omnes neruos intendunt eò, vt veram Christi religionem extinguant: id tamen non possunt. Vnum Lutherum totus mundus persequebatur: sed pilum de capite ipsius non tetigerunt. Quare miraculose ipsum atque adeo pusillum suum gregem defendit Deus. Hæc præsentia Dei in Ecclesia satis miraculosa est, vt non alia miracula quærere sit necesse. Deinde miracula & virtutes

sana-

sanationum corporum, & visibiles donationes Spiritus sancti solummodo in primitiua Ecclesia edebantur, vt in perpetuum in omnem posteritatem Christi gloriam, doctrinam & nostram fidem confirmarent. Quorum vsus apud nos est, vt sciamus, ea fuisse authentica quædā sigilla, quibus Deus suam doctrinam in perpetuum confirmatam & obsignatam voluit.

De Secvndo.

In leproso qui sanatur, spectentur sex: Infirmitas, personæ conditio, fides, inuocatio, patientia, confeßio.

Infirmitas leprosi pœna peccati est: quare ipsum iræ diuinæ admonet, & iusti Dei iudicij. Est enim omnis crux, omnis calamitas, et quicquid aduersi nobis in hac vita accidit, veluti concio quædā diuina, qua Deus accusat peccatum, ostendit suam iram: quam Dei iustißimam iram cum homo cogitat serio, sine cognitione Christi, in desperationem ruit: vnde sæpe fit, vt homo vel sibi manus afferat, vel paulatim tabescat dolore. Conscientia enim peccati nunquam, vel ad momentum vllum, tranquillum sinit. Hoc vno declaremus exemplo: Oedipus rex Thebanus, orta in suo regno pestilentia, cogitat aliquod atrox scelus à se vel suis perpetratum esse. Vocat Tiresiam sacerdotem: iubet vt sua augurandi arte monstret autorem tā atrocis sceleris, propter quod tota respublica adeo graui pestilentia infestetur. Deprehēdit ergo Oedipus seipsum & non alium istud graue scelus perpetrasse. Sustulerat enim de propria matre, quā ignarus in vxo

rem

rem duxerat, liberos. Nam puer expositus est à parentibus, vt interimeretur: sed pastor, cui hoc mandatum erat, parcit puero eleganti, qui tandem vir factus, bella gessit pro Thebanis feliciter, & pro re bene gesta ei regnum tradiderunt, & reginam Iocastam in vxorem dederunt: ducit ergo ignarus propriam matrem in vxorem. Postquam autem hoc peccatum Oedipo innotuit per sacerdotes, & conspexit totum regnum grauissima peste infestari propter suum factũ, de ira Dei cogitat. Huius cogitatione adigitur in desperationem. In hac desperatione primum adimit sibi oculos, ne hunc solem aspiciat. Deinde conscientia sceleris excarnificatus, magno eiulatu iubet vt astantes à se discedãt, ne vel vmbra sua noceat bonis. Postea fugiens à regno, vixit cœcus & mendicus, donec desperatione absorptus, perijt. Mater Iocasta peccat conscientia impatiens doloris, mox, vbi innotuit culpa, sibi vitam laqueo finiuit. Adeo horrendum & fœdum malum est peccatum, quando homo illud cordis oculis vere intuetur.

Personæ leprosæ conditio admodum dura fuit, nam separatim à cœtu populi Dei illum viuere oportuit. Quo ingenti dolore haud dubiè multi contabuerunt. nam non solum à societate hominum fuerunt exclusi: verumetiam consolatione per verbi prædicationem destituti erant. Præterea quinq; notis erant ab alijs hominibus distincti, quæ res non parum auxit dolorem. Prima nota, vestimentum dissolutum & dissectum, Secunda, caput detectum. Tertia os copertũ. Quarta, habitatio semota ab hominum consuetudine. Quin-

ne. Quinta publica proclamatio, qua immundus proclamabatur, vt indignus, qui inter Israelitas in populo Dei versaretur. Atq; hæc conditio fuit huius leprosi: his malis si non accessisset fides in Christum, prorsus dolore fuisset extinctus.

Accedit ergo Christum, concipit fidem, & tametsi sensit se damnationem meruisse: tamen liberali promissione Christi se erigit. Audiuerat haud dubie hanc vocem Christi: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Audiuerat haud dubie à Iohanne de Christo: Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Leprosus ergo hic cognito medico, spem sanitatis concipit, certa fiducia in Christum recumbens.

Ex hac fide Christum inuocat: est enim fidei germanus fructus inuocatio, vt quæ sine fide fieri nequit, iuxta illud: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?

Verum in inuocatione singulare patientiæ exemplum proponitur. Ait enim Christo leprosus: Domine, si vis, potes me mundare. Quemadmodum Dauid expulsus regno, cum conditione petijt se restitui, si ita Deo bonum videretur: Ita hic leprosus hoc beneficium corporale relinquit in manu Domini, qui melius nouit, quæ nobis expediunt, quam nos ipsi.

Hæc praeterea oratio insigne confeßionis Christi exemplum habet. Scribæ & Pharisæi persequebantur eos, qui Christũ confitebantur: sed hic pauper et contemtus leprosus vel frementibus principibus & sacerdotibus Christum confitetur, statuit Christum omni-

potentem esse, adeoq; verum Meßiam: cuius constantem confeßionem & nos imitari decet.

Iam leprosi huius curatio spectanda est, in qua plures sunt circumstantiæ examinandæ, quarum singulæ peculiares doctrinas habent. Manu corpus leprosi tangit: promittit alacriter quod petit leprosus: verbo iubet eum mundum esse: effectus, hoc est, mundatio à lepra, sequitur continuò: mundato dat triplex præceptum: vt nemini dicat: vt ostendat se sacerdoti: vt offerat munus secundùm legem.

Manus extensio & attactus corporis leprosi, immensæ gratiæ & bonitatis Christi symbolum fuit, quo facto mirum in modum leprosi fidem auxit. Nam cum videbat Filium Dei non solum non abhorruisse instar aliorum hominum à sue colloquio: Verum etiam suam immunditiem manu tetigisse, singulari Spiritus gaudio est perfusus.

Cum hoc contactu coniungitur promißio: Volo. leprosus ait, si vis. Christus volo respondet. Hinc apud se leprosus conclusit, se mox sanatum iri.

Promißioni addit, Mundus esto: *qua voce suam diuinam potentiam declarat, confirmat doctrinam, & fidem in spectatoribus & Historiæ lectoribus auget: velle enim Christi facere est: omnia quæ voluit in cœlo & in terra fecit. Hæc Christi potentia consolabitur nos aduersus potentiam Diaboli, &c.*

Et confestim est mundata lepra eius. *Hoc ipsum miraculum est & beneficium erga leprosum: quo beneficio tanquam symbolo quodã notat: quod is paratus sit ad purgãdos omnes à sua spirituali lepra, qui ad ipsum fide accedunt.*

Mandata sequuntur, primum ne leprosus cuiquam dicat: huic mandato zelo, quodam prædicandi beneficij Christi, leprosus non obtemperat, in qua re non parum peccauit. Debebat enim non gratias referre benefactori iuxta suum sensum: sed obedientiam potius, qua nullum aliud Christo acceptius est sacrificium.

Secundum & tertium mandatum sequuntur: Vade, ostende te Sacerdoti, & offer munus tuum in testimonium ipsis. *Hoc fecit Christus, vt legi Mosis hoc pacto satisfieret, in qua committitur sacerdotibus iudicium de lepra, vt infectos de cœtu reijciant, & sanatos recipiant publico suo testimonio. Quod autem offerre sanati iubentur, ideo factum est, vt ista oblatio esset symbolum gratitudinis illorum, qui sanitatem adepti essent erga Deum.*

Papistæ, qui ex hoc loco confeßionem auricularem extruūt, cum enumeratione peccatorum, stulti sunt, & fœde deprauant scripturam, eam in alienum sensum detorquentes. De confeßione, quam nos retinemus in nostris Ecclesijs, aliâs dicendum est.

DE TERTIO.

Historia continens beneficium Centurioni exhibitum, plurimas doctrinas, quas numeris distinguam, quò melius teneri poßint, habet.

I. Obseruanda est imago duplicis populi, Iudaici et Ethnici. Primum sanatur Iudæus. Deinde Ethnicus: vnde docemur, beneficia Christi promiscue ad omnes pertinere: non esse distinctionem Iudæi & Græci. Vt enim omnes peccauerunt & egent gloria Dei: Ita

omnibus Christus suum beneficium offert fide recipiendum.

II. *Diuersa conditio Iudæi & Ethnici non caret doctrina. Iudæus erat pauper, Ethnicus diues: non ergo Christus respectum habet præsentis fortunæ, non contemnit pauperem, non reijcit diuitem. Iudæus erat plebeius, nobilis vero Centurio: in regno ergo Christi non habent rationem maiorum stemmata, sed in Christum fides, qua omnes, siue nobiles siue ignobiles, Filij Dei nascuntur. Iudæus erat in mundo contemptus, Centurio aulicus honoratus: sed ex fide æstimat Dominus, quis sit apud se honoratior.*

III. *Iam ex circumstantijs quæramus, qualis fuerit fides Centurionis: quòd Ethnicus fuerit extra populum Dei peculiarem, satis humiliat ipsum. Posset quidem gloriari apud homines de Centuriatus dignitate, sed hæc gloriatio nullum locum habet apud Deum. Nam vt ait apud Hieremiam Dominus, qui gloriatur, in me glorietur, qui facio misericordiam, iudicium & iusticiam. Non ergo Centurio sine pœnitentia accedit Christum, sed agnita sua miseria, opem Christi implorat pro famulo, idq́; ex vera fide, qua re ipsius etiam caritas erga proximum declaratur. Cùm autem dicit:* Non sum dignus, vt intres in domum meam. Item: Tantum dic vnum verbum, & sanabitur puer meus, *& se peccatorem fatetur, & Christum diuina natura præditum agnoscit, in quem & credit. At cùm subiungit:* Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, &c. *significat quàm facile sit Christo diuina virtute etiam ab-*

sentes

sentes iuuare solo verbo & voluntate, cum ipse sit homo sub aliena potestate constitutus, posit famulis præscribere quæ facienda, & ipsi imperata faciant.

IIII. Hic quæstio oritur de aliena fide. Centurio credit, sed famulus eius sanatur, vnde certam hanc doctrinam colligimus, quod pij sua fide poßint alijs impetrare corporalia beneficia, sed an aliquis aliena fide saluari poßit salute æterna, quæstio apud Christianos nulla est. Nam illi sciunt neminem saluari sine propria fide, quæ quidem acquiri potest, cum pij pro alijs orant, ut Deus ipsis largiatur fidem.

DE QVARTO.

In hoc præconio fidei Ethnici plura sunt consideranda. primum admonitio Christi, quæ ad eius humanitatem refertur. Indicat enim affectus humanos, sed sine peccato. 2. Iurat se non inuenisse tantam fidem in Israel. Iudæi enim non solum verbum, verum etiam signa requirebant. sed hic Ethnicus modicum doctrinæ gustum cum haberet, solo verbo est contentus. Mariæ fides perfectior erat, sed ex perfectiori instructione, & certioribus & pluribus signis. maior igitur est Centurionis fides secundum aliquam partem, non secundum absolutam fidei rationem. 3. Docemur hoc loco, quod oporteat fidem crescere, & quotidiana incrementa sumere. 4. Docet hic Christus de vocatione gentium, vt ipsæ cum Abraham, Isaac et Iacob colligantur in vnam Ecclesiam per fidem in Christum. 5. Prædictio reiectionis Iudæorum propter suam incredulitatem, cum interminatione pœnæ. 6. Cum dicit Centurioni, Vade, fiat tibi vt credidisti, signi-

ficat omnia poßibilia credenti, quemadmodum Christus alibi testatur. Cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA IIII. POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM

Matthæi 8.

ET cum ingressus esset Iesus nauim, secuti sunt eum discipuli sui: & ecce motus magnus factus est in mari, adeo vt nauis operiretur à fluctibus, ipse vero dormiebat. Et accedentes discipuli excitauerunt illum, dicentes: Domine, serua nos, perimus. Et dicit illis: Quid timidi estis, exigua præditi fiducia? Tunc excitatus increpauit ventos & mare, & facta est tranquillitas magna. Porrò homines admirabantur, dicentes: Qualis, est hic? quia venti quoq; & mare obediunt illi.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium rursus indolem Christi nobis ponit ob oculos, quæ est suis adesse in periculis, eosq; iuuare, secundum Psalmi dictum: Tecum sum in tribulationibus. Item, Inuoca me in die tribulationis, exaudiam te, & honorificabis me. Ad eundem modum Apostolorum exemplum hic docet, quid in periculis sit faciendum, videlicet vt cum Apostolis Christum nostra fide excitemus, quo nobis petentibus opem ferat. Hæc est autem summa Euangelij, quod Christus, periclitantibus discipulis in naui præ tempestate subitò orta, excitatus increpet mare, et ventũ, vnde tranquillitas magna secuta est, & admiratio in spectatoribus. Locos autẽ tres tractabimus, qui sunt:

I. Varietas tentationum piorum in hoc mundo,

II. Historiæ præsentis explicatio cum suis circumstantijs.

III. Pulcerrima imago Ecclesiæ Christi in hoc mundo.

DE PRIMO.

Quia hoc Euangelium meminit tentationis in naui, volo breuiter indicare tentationum genera, quibus homines solicitantur: idq; ideo, vt agnitis periculis, quæ nos vndique circumstant, simus vigilantiores, ne tentationibus fracti abijciamus confeßionem ac gratia excidamus. Sicut enim Christi discipuli inter maris fluctus tentabantur de vita: Ita singuli Christiani, omni fere hora salutis suæ naufragium timere debent.

Tentationum genera sunt multa: aut enim tentatio Deum autorem habet, aut à diabolo proficiscitur, aut ab hominibus venit, aut in ipso qui tentatur causam habet, aut res circumstantes molestant.

Deus tentat, vt nobis ipsis reddamur probatiores: non enim tentat, vt sciat, quem nihil latet: sed vt scire nos faciat, quantũ in pietate profecerimus. Et tentat Deus in moribus, & in doctrina, & in signis iræ. In
Gen. 22 moribus tentauit Abraham, quando iußit eum mactare filium suum vnigenitum Isaac in holocaustum. Verum Abraham obediendo Deo in re adeo dura & difficili, factus est sibi ipsi probatior, & vidit verum suæ fidei fructum, præferre obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi. Sic hodie pij diuinitus tentantur. dum mandatis Dei propositis, omnium virtutum morumq; regulis certißimis probatiores sibi redduntur per spontaneam obedientiam. Ac contra qui scientes & volentes ruunt in peccata, & succumbunt tentationi, fiunt rei iræ Dei, donec resipiscant.

Deinde in doctrina quoq; tentat nos Deus, quando permittit Pseudoprophetas venire, & varia dogmata erronea proponere, de quo tentationis genere loquitur Moses Deut. 13. Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnũ se vidisse dicat, & prædixerit signum atq; portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, & seruiamus ijs (hoc est, si nouum modum colendi Deũ instituat) nõ audies verba Prophetæ illius & somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in

in tota anima vestra. Hæc tentatio Deo asscribitur, quatenus probationis est, & non seductionis. Ad eundem modum hodie dat nobis verbum, sed permittit oriri hæreses plurimas, vt eo pacto nos tentet probetq́, an illum vere ex viua sinceraq́ fide diligamus. Aliquando in signis tentat Dominus, dum in cœlo, terra, mari, horrenda suæ iræ signa proponit, quæ signa mirum in modum piorum animas concutiunt. De hoc tentandi genere loquitur Moses Exod. 20. Nolite timere, vt enim tentaret vos, venit Deus, & vt terror illius esset in vobis, & non peccaretis.

Diabolus tentat defectione à doctrina, præsumtione in officio, idolatricis cultibus multis alijs modis: de quibus dicendū est Dominica secunda quadragesima.

Homines cùm hostes, tùm amici tentant nos varijs modis, doctrina, hypocrisi, exemplo, consilio, promißione, comminatione.

Inuenit etiam homo in seipso, à quibus tentatur, vt sunt peccatum hæreditarium. Deinde multi affectus inde pullulantes, qui nos solicitant, vt aliquid contra Deum tentemus. Tentatur interdum homo à dotibus aut animi aut corporis, quales sunt pulcritudo, robur, ingenium, artificium, &c. Hoc tentationis genere qui superari nolit, cogitet omnia diuinitus esse collata in Dei gloriam & aliorum commodum.

Res quoq; circumstantes sæpe piorum mentes tentant & perturbant, quarum quædam ante nos sunt, vt quæ imminent: quædam pòst, vt quæ præterierunt: quædam à dextris, vt quæ iucunda sunt: quædam à sinistris, vt quæ tristia existāt. Ante nos, mors minatur,

iudicium Dei horrendum excruciat, infernus os patens habet. Post nos seu retro à tergo sunt præterita peccata, quæ conscientiam hominis cruciant. A dextris sunt diuitiæ, honores, potentia, quæ multos homines in æternum exitium præcipitant. A sinistris sunt paupertas, probra, contemtus, infamia, pericula in terra, mari, domi, foris. Hæc tentationum genera sunt grauissima, quæ superantur fide, inuocatione, crebris suspirijs ad Deum pro auxilio, morũ innocentia, breuiter, perpetua seriaq́; pœnitentia. Hæc de tentatione volui hoc loco dicere, vt nos excitemur ad vigilantiam & precationem, ne intremus in tentationem.

DE SECVNDO.

In huius miraculi historia sequentes sunt considerandæ circumstantiæ.

I. Tentatio fidei. Discipuli habent secum in naui Dominum, atq́; ideo nauigant securius: sed hæc securitas non ita diuturna fuit: nam tempestate orta, nauis fluctibus obruitur: vnde factum est, vt qui paulò antea securi nimium fuerunt, iam fluctibus maris desperabundi obijciantur. Quare nemo nimium fidat secundis: sed in rebus secundis metuat.

II. In hoc periculo grauissimo Christus dormiuit, cum vt vires laboribus fatigatas somno recrearet ac reficeret, tum vt discipulorum fidem exploraret, non quod ipse scrutator cordium quicquam ignorarit: sed vt ipsi sibi discipuli fierent notiores. Præterea etiam ideo Dominum dormisse credendum est, vt in discipulis maior fides excitaretur, & maiore timore perculsi discipuli, Christum vehementius inuocarent,

ac in maximo periculo præsens auxilium maioris facerent. Nam si Christus vigilasset, opem laborantibus, vt in graui periculo, sua sponte, sine discipulorum precibus, tulisset. Etsi autem omnia, quæ ad nostram sunt salutem necessaria, sua bonitate & paterno erga suos affectu dare paratus est: non tamen nisi rogatus dare solet. Est enim oratio ordinarium instrumentum ad impetranda omnia, quæ nobis à Deo necessaria sunt: idq́ ea de caussa, vt ipsum quidem verum Deum creatorem & fontem omnis boni veneremur, nos vero impotentes creaturas (vt quæ sine Deo nec quicquam habemus, nec quicquam valemus) agnoscamus.

III. Praxis fidei hîc conspicitur. Fides enim non est ociosus assensus aut cogitatio: sed est fortis gigas, qui vicit mundum, vt Iohannes inquit: Hæc est victoria, qua vicit mundum, fides vestra. vincit quidem fides: sed per victorem quem possidet. Hæc fides habet mundum hostem, hoc est, peccatum, mortem, Diabolum, pericula, carnem. A parte peccati stat lex, conscientia, desperatio. A parte fidei stat Euangelium, sacrificium Christi, certa fiducia. Cùm ergo suo fulmine, fumo, igne, vaporibus, tonitru te adoritur lex, accipiat fides Euangelium, illudq́ legi opponat.

Cùm ergo lex dicat: Omnis qui non fecerit omnia quæ scripta sunt in libro legis, maledictus est, oppone Euangelium: Omnis qui credit in Filium, habet vitam æternam.

Mors cùm minetur mortem, oppone ei mortis victorem Iesum Christum, qui morti victæ exprobrans

ait,

ait, vbi mors aculeus tuus? vbi ô inferne victoria tua? idem apud Iohannem ait: Qui credit in me, non gustabit mortem in æternum: sed transibit à morte ad vitam. Mors igitur homini vtilis est: nam est tantum transitus ad meliorem vitam, tantum abest vt pijs formidabilis esse debeat.

Diabolus quidem accusat, & magnum catalogum facinorum texit, sed oppone ipsi Christi sententiam de ipso, qui ait: Princeps huius mundi iam iudicatus est. Et illud Pauli: Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? si obijcit nobis iniusticiam nostrã, respondeamus cum Paulo: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso.

Pericula similiter peccati nos coarguunt: Sunt enim veluti concio iudicij Dei de peccato. Responde, iudicium à Dei domo incipere, & Dominum omnem filium quem recipit castigare: idq; in bonum filij.

Caro solicitat ad desperationem: sed tu carnem subijcito spiritui, & dic, ipsius iudicium hîc nullum habere locum: atq; ita mille occurrunt, quæ salutem nostram impedire volunt.

Potuit ergo Nero, peccato, legi, morti, carni ita exprobrare? nequaquam. Nam soli Filij Dei, hoc ius habent, alij tenentur captiui sub peccato, quia serui sunt peccati, vt qui peccatum faciant, illis indulgendo aduersus Spiritum, imò spiritu extincto prorsus. Quicunq; ergo vult peccato, legi, morti, Diabolo, carni, &c. exprobrare, videat an sentiat veram pœnitentiam, videat an habeat fidem & bonam conscientiam.

am. Deniq; videat an ita sit compositus, quòd omnia vitæ commoda postponat obedientiæ erga Deum, abiecto peccandi proposito.

4. Christus duo reprehendit in discipulis. Primum, pusillanimitatem, quia non debebant timere eo præsente: cuius cum tot miracula vidissent, facile didicisse potuerunt, eum non perire posse, cui Christus præsens adest. Deinde fidei paruitatem, quia non crediderunt eum posse tantum dormiendo, quantum vigilando, tantum mari, quantum terra, qui terræ erat & maris creator.

5. Vt autem dormiendo declarauit se hominem esse: ita hîc imperando ventis se Deum esse docet: vtrunq; seruit fidei nostræ tenuitati. Humanitas enim voluntatem erga nos, diuinitas vero facultatem docet, quæ duo ad omnem actionem proæreticam requiruntur.

6. Christus, vt breuiter complectar, hac historia ostendit, se vere velle salutem hominum, & præsertim eorum, qui se inuocant. Nam vt vult se in periculis à nobis inuocari: ita etiam vult paternum suum erga nos affectum, dum à periculo liberat, declarare.

DE TERTIO.

Hæc allegoria est suauissima: pingitur enim hîc sors & imago Ecclesiæ. Mare est Mundus: Nauis est Ecclesia: Ventus est Diabolus: pius cœtus credentium discipuli sunt. Christus est veritas: Euangelium fides.

Primum hîc obserua, antequã Christus cum discipulis in nauim ingreditur, mare tranquillum est, hoc est,

est, mundus securè stertit in suis peccatis. Verum post ingressum Christi in nauim, excitatur tempestas valida, adeo vt nauis videatur obrui. Sed quid? Adest qui imperet mari & ventis, Christus Dominus: hinc ergo primum discamus, extra hanc nauiculam, id est, Ecclesiam non esse salutem. Verum hîc diligenter spectandum, ne hostilem nauim pro vera agnoscamus. Hostilis nauis foris quidem est ornatior, intus capacior: sed habet vera nauis suum ornatum interius, & multò augustiorem habet gubernatorem, Spiritum sanctum, habet naucleros omnes pios, habet verbum Dei, Sacramenta in vero vsu, & obedientiam erga ministerium: his thesauris contenta est hæc nauis in tantis fluctibus.

2. Obseruetur quod hæc nauis non versetur in tranquillo mari: sed turbetur fluctibus, qui ipsam huc illuc impellunt: quod verißimum esse ipsa mundi historia docet. Deus condito mundo, hanc nauiculam in medio posuit: verum Diabolus hostis filij Dei, mox illam turbauit procellis: postea miserandis modis iactata est vsque ad tempora Nohæ: post Nohæ ad Abrahamum: inde ad tempora Mosis: tum ad Christum, qui, vt hanc nauim saluaret, venit in mundum. Neque adhuc conquieuerunt fluctus eius. Sed quænam causa est, cur mundus hanc nauiculam ferre nequeat? quia Ecclesia mundi opera arguit, hoc est, mundi sapientes stulticiæ accusat: iustos peccati reos peragit: diuites non beat, sed infelices & miseros pronunciat, nisi pietas vera diuitijs præsit moderatrix. Atque hoc est quod Christus promisit fore, cum ait:

Spiritus

Spiritus ſanctus mundum peccati, iuſticiæ, iudicij arguet. Quid peccauit Abel in Cain, qui ipſum horrende occidit? Reſpondet Iohannes: Opera eius fuerunt bona, & fratris mala. Quid Nohæ? Quid Ieremias? quid Eſaias? quid Chriſtus? denique quid tot ſancti Martyres inde vſq; ab initio mundi? mundum de tenebris ad lucem deducere voluerunt, vt renunciatis mundanis concupiſcentijs piè, honeſtè, iuſteq; homines in mundo viuerent. Hanc gratiam mundus ſuis benefactoribus referre ſolet: fluctibus enim vult obruere eos: ſed non ſuccedunt illi omnia ex voto: non poteſt nauiculam hanc funditus perdere: nam ex ſanguine Martyrum noui naſcuntur Martyres.

Diſcamus igitur hanc ſanctam aduerſus ſcandalum perſecutionis & paucitatis artem. Si offendit te iactatio nauis, reſpice ad Chriſtum, qui præſens in naui adeſt. Si paucitas te turbat, reſpice ad Arcam Nohæ, ad Sodomitas, ad reliquum mundum totum: ea, quæ ſunt optima nunquam placuerunt, niſi pauciſſimis. Eccleſia in principio exigua fuit: in medio maxima: in fine ita rurſus exigua erit, vt videatur operta fluctibus, malicia Diaboli, prauis doctrinis dæmoniorum & ſceleratis moribus.

Diſcamus proinde in his fluctibus excitare Chriſtum noſtra inuocatione, qui à ſua naui nunquam abeſt: ſed eam Spiritu ſancto, verbo, Sacramentis diſciplina gubernat: Cui vnâ cum Patre & Spiritu ſancto, honor & gloria ſit, in ſecula ſeculorum,

AMEN.

DOMI-

DOMINICA V. POST EPI-PHANIAM, EVANGELIVM

Matthæi 13.

ALIAM parabolam propoſuit eis, dicens: Aſsimilatum eſt regnum cœlorum homini ſeminanti bonum Semen in agro ſuo, ſed dormientibus hominibus, venit illius inimicus, & ſeminauit zizania inter triticum, abijtque. Cum autem germinaſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt zizania. Accedentes autem ſerui patrisfamiliâs, dixerunt illi: Domine, nonne bonum ſemen ſeminaras in agro tuo, vnde igitur habet zizania? Ille vero dixit illis: Inimicus homo fecit. Serui autem dixerunt illi: Vis igitur abeamus & colligamus ea? At ille dixit, non, ne dum colligatis zizania, eradicetis cum illis ſimul & triticum: ſinite pariter creſcere vtraque vſ-

que

que ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & colligate ea in fasciculos ad comburendum ea: triticum vero congregate in horreum meum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasionem huic Euangelio præbuerunt auditores Christi, quorum alij fuerunt Hypocritæ, qui sibi tamen non parum placuerunt, quod accenserentur gregi Christi. Alij fuerunt sinceri & boni: sed quia viderunt confusam bonorum cum malis simul mixturam, non parum turbabantur illorum mentes. Vt ergo & illos suæ hypocriseos & pœnæ olim secuturæ admoneret, & hos, proposita futura separatione & mercede, ad constantiam & infractam fiduciam erigeret, hanc proponit parabolam. Cuius hic sensus est, quod bonis mali permisti esse debeant in Ecclesia, donec hic mundus steterit, qui in fine seculi sunt à se inuicem separandi, vt pijs merces, impijs vero commerita reddatur pœna. Pertinet proinde hoc Euangelium eò, vt hypocritas terreat, ac proposita pœna inuitet ad pœnitentiam: & consoletur pios, eosque ad tolerantiam malorum armet. Porrò loci huius Euangelij quatuor sunt.

I. Quale sit regnum Christi in hoc mundo.
II. De hostibus huius regni.
III. Oratio discipulorum Christi contra hostes, & cur Deus patiatur hostes in Ecclesia.
IIII. De pœnis hostium Christi, & præmijs piorū.

De Primo.

Regnum cœlorum varia in Scriptura significat. PRIMVM *enim cum Iohannes dicit: Agite pœnitentiam: appropinquat enim regnum cœlorum, non est aliud regnum cœlorum, quàm vitæ nouitas, qua Deus nos instaurat in spem beatæ immortalitatis. Nam ereptos è seruitute peccati & mortis, sibi nos vendicat, vt in terra peregrinantes cœlestem vitam iam fide poßideamus. Cum ergo dicit, appropinquat regnum cœlorum, significat restitutionem ad beatam vitam, adeoq; veram & æternam felicitatem in Christo proponit.* DEINDE *significat ipsum Christi Euangelium, quo ciues in regnum cœlorū aggregantur, vt cum dicit Dominus: Regnum cœlorum intra vos est.* TERTIO *significat fructū prædicati Euangelij in cordibus piorum, atq; tunc est, vt Paulus Rom. 14. definit, iusticia, gaudium, spiritus & pax in conscientijs nostris.* QVARTO *significat ipsam futuram felicitatem in æterna vita post iudicium, vt cum Christus promittit fore, vt multi ab oriente & occidente veniant & accumbant cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorum.* QVINTO *ipsam visibilem Ecclesiam significat in hoc mundo, in qua sunt boni & mali permixti vsq; ad messem, hoc est, consummationem seculi. In hac significatione capitur regnum cœlorum in hoc præsenti Euangelio: de quo regno nunc pauca ex præsenti Parabola dicam.* Simile est regnum cælorum homini, qui seminauit bonum semen in agro suo, &c. *Homo seminans est*

Christus, verus Deus, & verus Homo. Ager est mundus: semē sunt filij regni. Horū trium singuli plura docent.

Primum enim, cum Christus dicitur seminator, hæc significantur: 1. Quanta sit Ecclesiæ dignitas, quæ autorem habet Filium Dei. 2. Quòd sapientes mundi non seminent Ecclesiam: id enim solius Christi est: quare nec sapientia mundi conseruatur. 3. Quod officium Christi sit seminare, hoc est, docere iusticiam & salutem æternam. 4. Quod nullus poßit semen bonum fieri, id est, iustificari & innouari ad vitam æternam, sine Christo seminatore.

Deinde cum Christi ager dicatur mundus, plura nobis cogitanda offeruntur. 1. Quod non vnum aliquod regnum mundi, non Italia, non Græcia, non Iudæa, non deniq; vlla natio sub sole poßit sibi soli vendicare, quòd sit ager Domini: nam totus mundus est ager ille, in quem suum semen conijcit Christus seminator. Quare vt nulla natio, adeoq; nullus homo potest iure conqueri, se de regno cœlorum exclusum esse: ita nullus populus poterit hanc gloriam sibi soli, vt dixi, vendicare. 2. Hîc conspicitur, quod immensa sit Dei misericordia offerentis omnibus per vastum orbem Christi beneficia, hoc est, sapientiam, iustificationem, sanctificationem & redemtionem. 3. Cur ager dicatur, obseruandum. Nam hîc Metaphora significatur, quod cultura sit necessaria. Nam vt ager hic prædicatione pœnitentiæ est arandus: Ita sanguine & spiritu Christi irrigandus est, alioquin semen suffocatur & perit.

Semen est hic & id quod seminatur, & id quod

crescit. Quid seminatur? Euangelium Christi, quod vt offert gratuitam remißionem peccatorum: ita iugem requirit pœnitentiam. Hoc semen, id est, Euangelium Christi, ager excipit fide: sed Spiritu sancto fouetur & conseruatur, ne obrutum tempestatibus, carne, & cruce intermoriatur, & pereat. Deinde semen dicitur id, quòd è semine nascitur, nempe triticum ipsum, hoc est, filij Dei. Est enim verbum Dei seu Euangelium, semen illud incorruptibile, quo renascimur in filios Dei.

Hæc ergo descriptio est regni cœlorum, id est, Ecclesiæ Dei in hoc mundo. Vnde primum docemur, quod Ecclesia non sit opus hominis alius, quàm filij Dei: Quare vanus est Papa, cum gloriatur se huius Ecclesiæ seminatorem esse. Deinde, quod humanis doctrinis non ædificetur Ecclesia, sed tantùm Euangelio Iesu Christi, quod qui purum docent, cooperarij sunt Christi, seminatoris.

De Secvndo.

Hæc parabola docet, quod regnum Christi sit suos habiturum hostes, quemadmodum etiam prima promißio habet Gen. 3. Semen serpentis insidiabitur semini mulieris. Hoc quam verum sit, docet Ecclesiæ Historia inde à promißione Seminis in hunc vsq; diem. Vbi est Abel: ibi, est etiam aliquis Cain: vbi Isaac, ibi etiam Ismael: vbi Iacob, ibi etiam Esau aliquis: vbi Dauid, ibi Saul: vbi Christus, ibi Iudas: vbi Paulus, ibi Nero aliquis, nec est, quod aliud speremus: perpetuò enim Satanas insidiabitur Ecclesiæ Christi, quam aut

prorsus

prorsus abolere, aut prauis doctrinis & moribus contaminare conatur.

Sed quando veniunt hostes? Cum homines dormiunt, venit inimicus homo, & seminat zizania. Hoc somno cùm ministri verbi, tùm auditores taxantur. Ministri verbi dormire dicuntur, cum non fideliter faciunt officium, docendo, quæ salutaria sunt: monendo eos, qui segniores videtur: obiurgando eos, quos viderint non recta via incedere ad veritatem Euangelij: consolando pauidas conscientias: & confutando erronea dogmata, quæ cum fundamento, hoc est, articulis fidei pugnant. Auditores quoq; dormire dicuntur, cum vel segniter verbum audiunt: vel frigent, & paulatim deficiunt, quemadmodum hodie videmus multos facere.

Cum ita dormiunt homines, venit inimicus homo, idq; ideo, quia hostis Christi est, cuius regnum, hoc est, Ecclesiam vastare cupit, & suum regnum dilatare mendacio & homicidio.

Quid facit inimicus homo? seminat in agro Domini. Quid? 1. falsam & hæreticam doctrinam pugnãtem cum articulis fidei: Idq; cœpit in Paradiso & deinceps omnibus ætatibus. Vbicunq; enim vera & sincera Euangelij doctrina prædicatur, ibi quoq; hic inimicus adest, vt fontes saluatoris salutares veneno inficiat, ne homines ex fontibus puris saluatoris salutem hauriant. 2. seminat verbi contemtum in multis. Ex his seminibus nascuntur zizania, id est, filij nequam: vt sunt: 1. Hypocritæ. 2. Sophistæ. 3. Tyranni. 4. Blasphemi. 5. Scelerati: atq; hi omnes coniunctis copijs,

Ecclesiam, hoc est, pusillum illum Christi gregem oppugnant.

Sed quid est quod dicit, inimicum hominem iacto zizaniorum semine in agro Domini abire? an Diabolus ab Hypocritis, Sophistis, Tyrannis discedit? Nullo pacto: sed ideo abire dicitur, quia aliam personam induit: non vult videri hostis: sed Spiritus Dei & angelus lucis, quemadmodum in Anabaptistis videre est, qui iactant quidem spiritum Dei & arcanas reuelationes, cum tamen meris Satanæ præstigijs fallantur.

Atq; ita hic secundus locus primum docet, quod Ecclesia habeat suos hostes etiam in medio agro, hoc est, in externa societate Ecclesiæ. 2. Monet ne assentiamur hostibus. 3. Discamus hostes à veris ciuibus Ecclesiæ discernere. 4. Monet ne nos exemplo multorũ aut deficiamus ab Ecclesia prorsus, aut offendamur calamitate Ecclesiæ, quæ in hac vita hostium iniurijs exposita est.

De Tertio.

Serui patremfamilias accedunt & dicunt: Nonne bonum semen seminasti in agrum tuum? *per hunc accessum seruorum ad patremfamilias, significatur oratio piorum pro Ecclesia contra sectas et scandala in Ecclesia. Pij enim vt perpetuo precantur bona & salutaria Ecclesiæ, ita deprecantur mala & nociua, id quod in Psalmis Dauidicis passim videre licet: Rogate, inquit, quæ ad pacem sunt Ierusalem: Ita prosperentur diligentes te. Contrà hostes confundantur,*

tur, ait, & pereant, qui volunt mihi malum. Item Psal. 7. Conuertatur labor eius in caput eius, atq; in verticem eius iniquitas ipsius descendat.

Sed quomodo hoc stare potest cum Christi praecepto, qui iubet, vt oremus pro maledicentibus nobis, & iniuriam nobis facientibus? Oratio Ecclesiae contra hostes habet semper annexam conditionem poenitentiae & conuersionis: Est enim sensus, vt aut conuertantur per poenitentiam, aut confundantur & pereant, ne perpetuo blasphemias in Deum crepent, & sanctis Dei sint molesti. Orandum est ergo pro hostibus vt conuertantur, quod si non conuertantur, orandum est contra eos, vt confundantur, frustrati suis consilijs, quibus struunt Ecclesiae Christi insidias.

Visne, inquiunt famuli, vt eamus & eradicemus ea? quibus ait, non: sed sinite vtraq; crescere, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticũ. Primum hic sciendum est, quod Christus neq; de pastorum, neq; magistratuum officio disserat: sed tantum offendiculum tollit, quo turbantur infirmi, dum vidẽt in Ecclesia multos esse impuros. Pastoribus enim cõmissus est gladius spiritualis, quo separant impuros ab Ecclesia, dum eos excommunicant, quo pudore offusi tandem resipiscant, & boni eorum contagione non coinquinentur. Magistratui est etiam gladius commissus, sed secularis, vt vocant, quo turbatores humanae societatis punit & eijcit. Quanquam autem pastores & magistratus vel maxime sedulo fecerint officium, tamen ita nunquam purgabunt Ecclesiam quin aliquae feces impurae doctrinae &

praue vitæ remaneant, quod cum videmus, non debemus offendi: sed admoniti hac parabola, purgare quantum possumus, reliqua Deo committentes. Non enim Christus hoc dicto indulget alendis sordibus in Ecclesia: sed tantum fideles suos hortatur, ne animo deficiant, cum malos secum ferre cogantur. Ex hoc ergo loco colligamus. 1. Quanta sit misericordia Dei, qui tam patienter malos in Ecclesia fert, vt agant pœnitentiam. 2. Quòd his consolemur nos contra scandalum paucitatis obedientium Euangelio. 3. Quod confutentur Anabaptistæ, qui negant illum cœtum Ecclesiam esse, in quo sunt multi scelerati.

De Qvarto.

Et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & colligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum vero congregate in horreum meum. *Hîc concionatur de separatione piorum ab impijs, quæ est futura in consummatione seculi. Deinde prædicit fore, vt impij puniantur: Pij vero agregentur in regnum Dei. Quemadmodum enim zizania colliguntur & igni mandantur: triticum vero colligitur & in horreum seruandum reponitur: ita in fine seculi futurum est, vt impij tradantur æternis pœnis cruciandi, pij vero liberentur & donentur æternæ vitæ possessione. Hoc sine parabola Christus Matth. 25. ita exprimit in sententia extremi iudicij, vbi impijs dicturus est: Ite vos maledicti in ignem æternum. Pijs verò: Venite benedicti Patris mei, & possidete regnum vobis paratum ab initio.*

initio. In summa, Impijs lata duplex pœna nominatur maledictio, & ignis æternus, quia enim contemserunt beneficium Christi gratuitò sibi oblatum, maledictioni omnium creaturarum subijcientur, quæ pœna, quam sit horrenda, nulla lingua explicare potest. Deinde duplici punientur igni, nempe malæ conscientiæ cuius ingens cruciatus nunquam finietur: & igne corpus vrente & non consumente: nam æternis pœnis corpus destinatum, perpetuum ignem sentiet. Si hæc seriò cogitaremus, non ita frigidi essemus in rebus salutis nostræ.

In sententia piorum duplex proponitur præmium, nempè benedictio paterna, & regni Dei hæreditas: illa opponitur maledictioni, hæc æternis pœnis. Duplex ergo argumentum hinc sumamus: vnum à pœnis impiornm, Alterum à præmijs iustorum, vtrunque efficax est (modo rite cogitetur) ad operandum in nobis timorem Dei & veram perpetuamq; pœnitentiam.

Hoc ergo pacto tota hæc parabola hunc habet scopum, vt relinquat impius vitam suam qua peccat, relinquat iniquus cogitationem suam, qua de remissione peccatorum desperat, &, secundum Prophetæ dictum, conuertatur ad Dominum, quia multus est ad ignoscendum. In hoc MVLTO nihil deest, sed est in eo omnipotens misericordia & misericors omnipotentia, cui gloria in secula, Amen.

DOMINICA SEPTVAGE-SIMAE EVANGELIVM

Matthæi 20.

SIMILE eſt regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo ſtatim diluculo ad conducendos operarios in vineam ſuam. Conuentione autem facta cum operarijs in ſingulos dies denario, miſit eos in vineam ſuam. Et egreſſus circiter horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro ocioſos, & illis dixit: Ite & vos in vineam meam, & quodcunque iuſtum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Rurſum autem exijt circiter ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter. Circa vndecimam vero exiſt, & inuenit alios ſtantes ocioſos, ac dixit illis: Cur hic ſtatis totum diem ocioſi? Dicunt ei: quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Abite & vos in vineam meam, & quicquid fuerit iu-

ſtum, accipietis. Cùm autem veſpera facta eſſet, dicit Dominus vineæ procuratori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à poſtremis vſque ad primos. Et cum veniſſent, qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt ſinguli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati ſunt, quod plus eſſent accepturi, & acceperunt ipſi quoque ſinguli denarium. Et cum accepiſſent, murmurabant aduerſus patremfamilias, dicentes: Hi nouiſsimi vnam horam fuerunt in opere, & illos pares nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtum. At ille reſpondens, dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Nonné denario pactus es mecum? Tolle quod tuum eſt, & abi. Volo autem huic nouiſsimo dare ſicut & tibi. An non licet mihi facere quod volo in rebus meis? An oculus tuus malus eſt, quod ego bonus ſim? Sic nouiſsimi erunt primi, & primi nouiſsimi. Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEC parabola imaginem Eccleſiæ nobis ob oculos ponit. Nam in ea oſtenditur, quomodo in Eccleſia, quæ vineæ confertur, agitur. Quemadmodum enim operarij ſe habent ad vineam: ſic ſe habent homines ad Eccleſiam. Operarij autem in vineam, alij maturius, alij ſerius vocantur: alij multum diuq́, alij

parum breuiq; laborant tempore: sic hominum alij citius, alij tardius prædicatione Euangelij Ecclesiæ aggregantur: alij minus, alij magis laborant. Præterea, vt paterfamilias alijs ex conducto dat mercedem diurnam, alijs ex gratia tantundem: ad eundem modum cœlestis Pater æquè in omnes munificus est, qui in Ecclesia sua laborant. Deinde vt paterfamilias superbos & contumaces abire iubet, & eos, qui ipsius liberalitatem boni consulunt, fouet: Ita DEVS Pater, eos qui quærunt mercedem operum, reijcit, cum eos, qui ex gratuita ipsius beneuolentia pendent, æterna donat vita. Atq; ita sensus huius Euangelij est, quod nemo debeat suis operibus vel fidere, si sunt multa: vel desperare, si sunt nulla: sed tantum ex bonitate Dei pendeat, ambulans in timore DOMINI. Porro loci tres constitui possunt.

I. Quod quilibet Christianus conductus sit in vineam Domini, vt laboret.

II. Generalis doctrina de bonis operibus & mercedibus bonorum operum.

III. De dicto Christi: Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi: Multi sunt vocati, pauci vero electi.

De Primo.

Ecclesia Dei sæpè in scripturis vinea Domini dicitur: idq; primum, quia Dominus eam elegit, & dignatus est fœdere gratiæ & æternæ salutis, innumerisq; beneficijs prosecutus est, plantauit & coluit. Tota Ecclesia vinea est: singuli autem Christiani palmites

mites sunt, qui & alia ratione operarij dicuntur.
2. Hæc appellatio ostendit, quanti Dominus suam Ecclesiam æstimet: nulla enim possessio vinea preciosior est. Nam nulla plus operæ & assidui laboris flagitat.
3. Cum Ecclesiam vineam suam appellat Dominus, suam curam & solicitudinem erga nos commendat.
4. Significat hæc appellatio nos assiduo cultu & continua cura indigere, & manum à Domino adhiberi oportere, si veros & fructuosos palmites habere velit.
5. Quod qui in Ecclesiam recepti sunt, debeant, fructum bonum producere. Vt enim non labruscas, sed vuas vini palmites producunt: ita Christiani non carnis, sed spiritus opera facient.

Iam quomodo quilibet Christianus in vinea Domini laborare debeat spectandum est. Vt enim in vinea varia sunt officia: alius enim plantat, alius rigat, alius putat, alius alligat, alius pedamenta ponit, alius fodit, alius terram stercorat: Ita in Ecclesia diuersæ sunt vocationes & officia, pro quorum varietate in Ecclesia laborandum est. Dominus ordinat singulis labores suos pro sua voluntate, vni dat falcem, alij ligonem, alij cultrum siue securim: Ita alius concionator est, alius magistratus, alius paterfamilias, alius in schola Doctor, alius discipulus, alius artifex, &c.

Verum hic quilibet in suo labore tria spectabit. 1. An suus labor sit vtilis in vinea & mandatus à patrefamilias. 2. Quid vitandum sit inter laborandum. 3. Quid, quomodoq; faciendum.

An labor tuus sit vtilis & mandatus à patrefamilias,

lias: scias ex duobus, præcepto nimirum & vocatione. Præceptum habet: Omnis labor, qui ad hanc vineam plantandam, rigandam, fouendam, conseruandam facit, hoc est, labor qui gloriæ Dei, ædificationi Ecclesiæ & hospitijs Ecclesiæ, id est, politijs & Oeconomijs deseruit, diuinitus præceptus est in prima tabula, & in quarto præcepto. Deinde non sufficit laborem præceptum esse, nisi legitima sit vocatio facta ad laborandum. Qui enim sibi sumit laborem in vinea sine vocatione, temerarius est, & nullum fructum edit.

Inter laborandum vitare oportet 1. Ne superbias, si plus quàm alius, aut etiam melius tibi laborare videaris. 2. Ne spectes mercedem operæ præstitæ: sed præceptum patrisfamilias, qui vt labores in vinea te collocauit. 3. Ne minus laborantes contemnas. 4. Ne murmures contra patremfamilias, si liberalis videtur in eos, qui te minus laborasse videntur.

Quid inter laborandum spectandum & aßiduè cogitandum? Primum vnumquemq; cogitare oportet, se non ad ocium, sed ad laborem introductum esse in vineam Domini. Nullus enim in vinea Domini relictus est locus segniciei aut torpori: nullus sine patrisfamilias offensione, quod sibi iniunctum est, in alium reijcere potest. Quare strenuè laboret, qui in hanc vineam introductus est sine fraude. Nam maledictus est, qui facit opus Domini fraudulentur. 2. Inter laborandum cogitet se stare in conspectu Domini, qui non solum videt externas actiones, sed etiam secreta cordium, & ex cordis affectu opus æstimat, potius quàm ex operis effectu. 3. Hæc Domini inspectio ad soli-

ad solicitè agendum, laborantem solicitabit, vt alacri animo æstum & pondus diei ferat. 4. Sola bonitas patrisfamilias Dei præcipientis laborem spectanda est: sola inuitabit ad strenuè præstandum officium. 5. Vbi omnia feceris, dices te inutilem seruum esse. Nam si vel superbias, quod prior veneris in vineam Domini, vel contemnas alios, qui te minus laborasse videantur, vel murmures contra patremfamilias, qui æquè liberalis est in alios atq; in te, Audies: Amice, non facio tibi iniuriam, nonné denario pactus es mecum? tolle quod tuum est, & abi. An non licet quod volo facere meis? An oculus tuus malus est, quod ego bonus sum? *Tria hic taxantur in murmuratione. 1. Quod confidat dignitati sui laboris. 2. Quod liberalitatem in patrefamilias non admiretur & prædicet, sed culpet potius. 3. Quod inuideat alijs liberalis patrisfamilias benignitatem: tales sunt omnes, qui iusticiam ex operibus sectantur vacui fide.*

De Secvndo.

Vt doctrinam de bonis operibus distinctius intelligamus, tria sunt nobis perpendenda: PRIMVM, *quæ requirantur ad boni operis rationem.* DEINDE, *quæ sint caussæ bonorum operum.* TERTIO, *Cur Deus adeo multas & præclaras promißiones adiecerit bonis operibus, cur ea mercede dignetur.*

Quantum ad primum attinet, quinq; requiruntur, ut aliquod opus ab homine factum meritò bonum dici poßit: 1. Præceptum. 2. Spiritus Christi. 3. Fides.

4. Finis verus. 5. Gratia quæ boni consulitur defectus.

Quòd autem ad boni operis rationem requiratur præceptum manifestum est ex his quatuor: ex conditione nostra, ex mandato, ex prohibitione, ex cultus diuini ratione.

Nostra conditio est, quod simus serui Dei, & is Dominus Deus noster, Quare vt ipsius est præcipere nobis facienda: ita nostrum est ipsius voluntatem sequi, tanquam regulam certißimam officij nostri.

Iam docet mandatum Ezech. 20. In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Esa. 48. Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, ambulare te faciens in via qua ambulas. Hier. 33. Speculatorem dedi te domui Israel, audies ex ore meo sermonem & annunciabis eis ex me.

Prohibitio est manifesta, Deut. 12. Non facietis singuli quod sibi rectum videatur. Ezech. 20. in præceptis patrum vestrorum nolite incedere.

Cultus Dei ratio requirit, vt opus plus placeat sit præceptum. Vnde Dominus pronunciat se frustra coli mandatis & doctrinis hominum. Et Esaia 29. vnum ex flagitijs nominatur, propter quæ mala minatur populo suo Dominus, quod coluerint ipsum mandatis hominum. Quare Paulus Colos. 2. omnem ἐθελοθρησκείαν manifeste damnat.

Hinc ergo patet, quod ad boni operis rationem requiratur præceptum Dei. Sit ergo verbum Domini lucerna nostra, quæ nobis præluceat in omnibus nostris actionibus.

Secundo

Secundo requiritur ad boni operis rationem Spiritus Chriſti. Quicunq; enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Spiritus carnis commaculat opus, adeo vt qui in carne ſunt, Deo placere non poßint. Opus eſt ergo ſpiritu regenerante nos in nouos homines, ſine quo nec nos, nec opera noſtra placent.

Tertio requiritur fides. Fide enim perſona reconciliatur Deo & fit iuſta: propter fidem ergo placent quoq; opera. Nam ſine fide impoßibile eſt placere Deo. Quicquid enim non fit ex fide, peccatum eſt.

Quarto requiritur finis verus ad operis bonitatem, quemadmodum hæc verba Auguſtini teſtantur: Noueris (inquit) non officijs, ſed finibus à vicijs diſcernendas eſſe virtutes: officium autem eſt, quod faciendum eſt: finis vero propter quod faciendum eſt. Cum itaq; facit aliquid homo, vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur: eſſe autem finem vltimum omnium actionum noſtrarum gloriam Dei decet, cui multi alij ſæpè ſubordinantur.

QVINTO, ad boni operis rationem requiritur gratia, qua boni conſulitur defectus. Nam tametſi fide iuſtificatus non ſatisfacit legi Dei, imo ſentit multas maculas in omnibus ſuis operibus: tamen ipſius opera vere placent Deo, & quod eſt in illis vicium tegit gratia.

Iſta ergo quinq; requiruntur ad boni operis rationem, ſine quibus opus nequaquam coram Deo bonum dici poteſt: nunc quod ſecundo loco promiſi, cauſſas recitabo, quæ nos ad benè agendum permouebunt,

& sunt in vniuersum tres, Necessitas, Dignitas, Præmium.

Necessitas quintuplex est, mandati, debiti, fidei retinendæ, vitationis pœnarum, & conuersionis,

NECESSITAS prima est mandatum Dei, cui omnes creaturæ rationales obedire debent. Et Paulus ait: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.

SECVNDA necessitas, est debitum, de quo Rom. 8. Debitores sumus Dei, non carnis: non enim sumus nostri iuris, sed eius qui redemit nos suo precioso sanguine.

TERTIA necessitas, est fides, quæ retineri nequit, vbi peccatis contra conscientiam indulgemus. Vnde Paulus: Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem abnegauit & infideli deterior est. Milita militiam honestam, habens fidem & bonam conscientiam.

QVARTA necessitas, est vitatio pœnarum: propter iniquitates, inquit Dauid, corripis filios hominum.

QVINTA necessitas, est conuersio: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Cum enim fit conuersio, homo viuificatur & regeneratur in nouum hominem, vt iam spiritu facta carnis mortificet. Rom. 8.

Secunda caussa bonorum operum est dignitas. Nam iustificati sunt Filij Dei, sunt templum Dei sanctum, sunt reges & sacerdotes, vncti à Spiritu sancto, qui induti iusticiam, Deum mente, voce, confessione, & moribus prædicare debent:

Tertia

Tertia caussa, est præmium, hoc est, compensatio, patientiæ, & obedientiæ credentium erga Deum. Nam Deus promittit præmium, quod nos ex fide expectare debemus, non nitentes operibus à nobis præstitis, sed promißionibus gratuitis. Ita Moses Heb. 11. legitur respexisse ad remunerationem. Cum ergo Deus promittit remunerationem, duo faciemus: Primum nostri operis indignitatem & imperfectionem agnoscamus. Deinde Deum promittentem in suis promißis veracem statuamus, freti promittentis bonitate, non operis dignitate.

Perpendendum tertio loco proposui, cur Deus adiecerit promißiones bonis operibus, & cur ea mercede dignetur. Huius rei caussæ potißimum sunt quinq;.

PRIMA, vt sint testimonia prouidentiæ Dei. Vult enim sciri Deus & bona corporalia res esse ab ipso creatas, & non casu spargi, sed ab ipso Ecclesiæ dari & conseruari, iuxta dictū: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

SECVNDA, vt sint testimonia, quod velit Deus etiam in hac vita seruare Ecclesiam, vnde 1. Timoth. 4. Pietas habet promißiones præsentis vitæ & futuræ.

TERTIA, quia Deus vult & neceßitatem corporalem esse commonefactionem de fide, inuocatione, spe, gratiarum actione, & vult hæc bona fide peti, & expectari per patientiam.

QVARTA, vt sint commonefactiones de promißione gratiæ. Beneficia enim corporalia fidelibus sunt gratiæ obsignatio.

QVINTA, quia Deus vult vtrumq; fieri: & Ecclesiam esse subiectam cruci, & inter ipsa pericula seruari in hac vita. Vtrumq; Esaiæ 17. indicatur: Domine Deus noster salua nos de manu Zenacherib, vt cognoscant omnia regna terræ, quod tu solus sis Dominus.

De Tertio.

Sententia, qua hanc parabolam claudit Dominus, diligenter obseruanda est: Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi. Quare? Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

Huius sententiæ propositio, quæ est paradoxon rationi, vt erigit pusillanimes agnoscentes suam infirmitatem: ita Hypocritas superbos, tumentes opinione iusticiæ & sanctitatis, deijcit, & veluti diuino quodam fulmine prosternit. Sed qui sunt primi? qui nouißimi? Primi apud seipsos sua opinione & operum suorum æstimatione, erunt nouißimi apud Deum, id est, nullius precij, imo homines sententia Dei damnati.

Nouißimi apud seipsos sunt, qui serio agnoscunt suam vilitatem & infirmitatem, vt qui nihil sentiant se habere meriti, hi erunt primi apud Deum, hoc est, Deo accepti, modo firma fide in Christum mediatorem recumbant.

Ratio sententiæ huius, Multi sunt vocati, pauci vero electi. duo docet: vnum, quanta sit bonitas & misericordia Dei vocantis omnes ad agnitionem sui filij per Euangelium. Alterum, quanta sit ingratitudo

tudo hominum, è quibus adeo pauci inueniuntur, qui sunt electi, hoc est, sinceri, pij, & agentes pœnitentiam seriam: sunt pauci, qui suis operibus, adeòq; sibi totis renunciant, & soli Deo fidunt, eum mente, voce, confeßione & moribus glorificantes. Hæc ergo sententia nos primum monet, vt agnoscamus beneficium Dei, qui nos vocat per Euangelium. Secundo, vt detestemur ingratitudinem mundi, non acceptantis oblata beneficia. Tertioq;, vt iungamus nos pœnitentia, fide & vera inuocatione illis paucis, qui sincere Euangelium recipiunt in gloriam Dei, cui honor in secula, Amen.

DOMINICA SEXAGESIMAE EVANGELIVM

Lucæ 8.

CVm autem turba plurima conueniret, & è singulis ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: Exijt qui se-

mentem faciebat, ad ſeminandum ſemen ſuum: & inter ſeminandum aliud cecidit circa viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſuper petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum fecit fructum centuplum. Hæc dicens, clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant autem eum diſcipuli eius, dicentes: Quæ eſſet iſta parabola? At ille dixit: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, cæteris autem per parabolas, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Eſt autem hæc parabola: Semen eſt ſermo Dei, qui autem iuxta viam, hi ſunt, qui audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit ſermonem de corde eorum, ne credentes ſeruentur. Nam qui ſupra petram, ſunt ij, qui cum audierunt, cum gaudio ſuſcipiunt ſermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & ſolicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi ſunt, qui in corde honeſto ac bono audientes ſermonem retinent, & fructum adferunt per patientiam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet pulcram imaginem Ecclesiæ militantis in hoc mundo, & nascentis ex incorruptibili semine verbo Dei, in cuius visibili cœtu quales, & quàm multiplices sint auditores, seminis naturalis similitudine depingit. Idem enim euenire semini cœlesti testatur, quod semini naturali, iacto in terram, accidere solet. Nam vt non omne fert fructum, quod ab agricola in terram iacitur, sed vix quarta pars: Ita verbum Dei varios habet auditores, in quorum paucissimis salutarem producit fructum. Loci tres sunt:

I. Parabolæ explicatio.
II. Genera auditorum verbi Dei.
III. De dicto Domini: Qui habet aures ad audiendum, audiat.

DE PRIMO.

Caussæ cur Dominus in parabolis locutus sit turbis, plures sunt. Prima esse potest prædictio Prophetarum. Prophetæ etenim prædixerunt fore, vt Christus adueniens in parabolis esset docturus. Fuit autem antiquissima docendi ratio, parabolis & symbolis docere. 2. Quia hoc genus docendi mirifice in oculos, & animos hominum incurrit. 3. Quia quæ huiusmodi imaginibus & symbolis traduntur, memoriam iuuant, vt doctrina per ista, veluti symbola, ad posteritatem omnem, transmittatur. 4. Parabolæ quoq; duriores obiurgationes molliunt, & velo quodam tegunt, vt minus offendant, postea autem animo per-

ceptæ & intellectæ erudiunt, & idem quod perspicua doctrina efficiunt, & interim neminem traducunt.

Porrò partes huius parabolæ sunt: Seminator, Semen, Fructus, Terra.

Seminator Deus est, qui tametsi per homines semen in terram mittit: tamen ipse vnâ adest & operatur, quare ministri verbi coadiutores Dei dicũtur, quo nomine significatur vtrunq;, scilicet, quod & Deus suo modo operatur, & homines cooperatores suam operam Deo collocant. Hic duo discamus: Primum esse præciosum & nobile semen, videmus enim in mundo, quo præclarius fuerit semen, eo prudentiores & peritiores adhiberi, qui semen in terram iaciunt, Si reges mundi diceretur adhibitis sapientibus mundi, hoc semen in terram mittere, omnes admirarentur, omnes singulari cura caperent hoc semen cognoscere: sed hic iam adest seminator Deus, adsunt Oeconomi mysteriorum Dei, quare necesse est, & seriam & nobilem imprimis hanc esse sationem, Alterum, quod hinc discamus est, magnũ flagitium esse, grauißimisq; pœnis plectendum, vel huius seminatoris Dei semen in terram, id est, in cor prius aratro legis præparatum, non recipere, vel receptum non maximo cultu, solicitudine, ac diligentia fouere vt crescat, quò seminatori grauißimum ferat fructum.

Semen est ipsum verbum Dei, non hominis, quod semen Filius Dei vnigenitus attulit è sinu Patris, hoc semen viuum est, quare si fructum aliquando non proferre videtur, non seminis, sed terræ culpa est. Hoc semen qui vel viciant, vt hæretici faciunt, vel suffo-

cant

iant, vt hypocritæ, vel vi opprimunt, vt tyranni, vel adulterinum substituunt, vt Papistæ, sentient olim iusti Dei iram, qui vt semen purum dedit: ita idem purum & minime viciatum vult seruari, quod apud suam Ecclesiam deposuit in thesauris Prophetarum & Apostolorum reconditum.

Fructus quem hoc semen producit, seminis, vt decet, naturam imitatur, postquam excreuit. Primum enim ex eo in terram iacto, nascitur pœnitentia, hoc est, vitæ prioris sceleratæ mutatio, quemadmodum enim nobile aliquod semen, terræ visceribus conceptum, sua virtute suffocat vrticas, quæ prius terrā occupârunt: ita hoc semen herbas malas, quas in corde hominis seminauit Diabolus, hoc est, peccata suffocat vera contritione, vt non amplius vt antea fructum ferant lethalem ad damnationem. Deinde hoc semen, vnà cum salutari pœnitentia producit fidem, cuius fructus est Deo gratissimus, ex hac fide tanquam è spica proueniunt semina, hoc est, filij Dei, iuxta illud: Qui credunt, dedit hanc dignitatem, vt filij Dei fierent. Hi, vt inquit Petrus, renati sunt, non ex corruptibili semine, sed incorruptibili, per sermonem viuentis Dei, & manentem in æternum. Filij Dei ita ex semine incorruptibili Dei nati, proferunt suum fructū, nempe bona opera & patientiam, quibus vsq; ad messem ager Domini fœcundus floret.

DE SECVNDO.

Ex seminis conditione iacti in terram, genera auditorum verbi Dei quatuor colligere est. Semen enim iactum in terram, aut non concipitur terræ visceri-

bus, aut concipitur cum fructu, sed mox flaccescente & pereunte, aut concipitur cum fructu durante vsque ad messem: atq; hæc varietas ex conditione terræ prouenit: nam si in viam cadit semen, non agit radicem, sed aut conculcatur pedibus, aut à volucribus deuoratur. Si in petricosa loca cadit, quia in altum radices non mittit, enatum mox perit: si inter spinas cadit, spinis suffocatum moritur sine vtilitate: Si in terram bonam iactum fuerit, fructum fert, eumq; copiosum. Hinc esse quatuor auditorum genera, maniseste DOMINVS *concludit: de quibus nunc ordine dicendum est.*

PRIMVM *Auditorum genus hoc modo parabola significatur:* Aliud cecidit super viam, & conculcatum est. *Parabola à Domino ita explicatur:* Qui secus viam, hi sunt, qui audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant. *In hac explicatione multa concurrunt diligenter perpendenda. 1. Quæ caussa sit, quòd non ferat fructum, nimirum quia terra dura & sicca est, hoc est, corda audientium sunt saxea & dura, adeo vt verbo non cedant. Durescunt autem corda peccandi consuetudine, impunitatis spe, cogitationibus Epicureis, exemplis peccantium infinitis, & Diaboli dolis. Quòd autem Dominus ait, sermonem seminari in cordibus eorum, perinde est, ac si dicat, vicio hominum & prauitate fieri, quod de corde auditorum eripiatur: Deo proinde iniuriam faciunt, qui illi suam damnationem asscribunt:*

Ille enim in omnes misericors: is semen mittit in terram, hoc est, mittit qui Euangelium doceant: sed hominum culpa euenit, quod sine fructu conculcetur. 2. Diligenter obseruandum est, quod Diabolus dicatur venire & tollere sermonem de corde: vnde colligimus, hunc salutis nostræ hostem, vt sationis tempore solent famelicæ aues, simul ac prodit in medium doctrina, instare & irrumpere ad eam rapiendam, priusquam humore concepto germinet: hoc Satanæ perpetuum studium esse, historia omnium temporũ docet, ac Petrus testatur, cum ait: Eum tanquam Leonem rugientem quærere quem deuoret. Sicuti enim primis nostris parentibus aduersatus est, idq; per verbi diuini ablationem de corde ipsorum: ita hodie simili studio incumbit, vt verbum prædicatum infructuosum apud auditores maneat. 3. Est obseruandum, quod Euangelium sit salutis prædicatio. Nam cum dicit, Diabolum tollere verbum de cordibus auditorum, ne salui fiant, satis indicat, verbum Dei nostræ saluti destinatum esse. 4. Obseruanda est hic magna fidei laus, dum nostræ salutis caussa aperta voce Christi hîc vocatur, vt credentes, inquit, salui fiant. Quemadmodum enim salus ministerio Euangelij hominibus offertur: Ita sola fide recipitur oblata salus & retinetur. Vnde Apostolus: Euangelium est potentia Dei in salutem omni credenti. 5. Vt magna nostra ingratitudo taxatur, qui salutem oblatam per verbum contemnimus: Ita execrandus est eorum error, qui verbo vocali suam virtututem adimere conantur, qui sanè Diaboli organa sunt ad impediendam hominum salutem.

SCVN-

SECVNDVM *auditorum genus hac parabola notatur:* Aliud cecidit super petram, & enatum exaruit, quia non habuit humorem. *Parabola à Domino explicatur his verbis: Nam qui super petram, hi sunt, cum audierint, suscipiunt cum gaudio sermonem: hi tamen radices non habent qui ad tempus credunt, & tempore tentationis recedunt: dum crux non premit & persecutio, non infimum locum in Ecclesia habent: Verum vbi persecutio oritur propter Euangelium, succumbunt, & in ipsis fides emoritur sine fructu: huius generis auditores sunt, proh dolor, plurimi. Cùm primum in hoc regno repurgata doctrina Euangelij esset, plurimi visi sunt Euangelium serio complecti: sed cum viderent amicos offendi: cum animaduerterent non parum suæ autoritati apud Papistas decedere, & iam preßius eos crux tangere, obliti dulcedinis Euangelij, quod cum gaudio prius susceperant, ab eo turpiter cum ignominia summa & animarum suarum horrendo interitu discedunt miseri, quibus satius fuisset nunquam bonum Euangelij gustasse quàm vt cum tanta ignominia gratia & salute rursus exciderent.*

TERTIVM *auditorum genus parabola hac pingitur:* Et aliud cecidit inter spinas, & simul enatæ spinæ suffocauerunt illud. *Parabolam Dominus interpretans, ait:* Quod autem in spinas cecidit, hi sunt, qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes, suffocantur, nec referunt fructum. *In hac explicatione Domini plura sunt consideranda. Primùm*

quod

quod hoc genus hominum fuerit idoneum ad fouendum intus sementem, hoc est, quod vera pœnitentia sint ad Dominum conuersi, credant & ament verbum Dei. Deinde, quod aliunde proueniat corruptio seminis, hoc est, verbi Dei in corde hominis seminati, nempe à spinis. Quemadmodum semen bona terra conceptum, enatum sæpè spinarum complexu corrumpitur, vt prorsus pereat ante messem: Ita multi in principio pij colentes Deum, spinis ante finem vitæ suffocantur, spinis, inquam, solicitudinum, diuitiarum & voluptatum. Tertio obseruandum hîc est, quod Dominus hic ponat tria genera spinarum, quæ sementem cœlestem, postquam in culmum assurrexit, suffocant: vt sunt solicitudines, seu curæ huius seculi, vt Matthæus habet, diuitiæ, seu, vt Matthæus & Marcus habent, deceptio diuitiarum & voluptates vitæ.

Cùm ergo hæ sunt spinæ, quibus verbum Dei suffocatur, & nemo nostrum sit, qui non ingenti spinarum copia & quasi densa silua refertus sit, danda est opera, vt si spinas ipsas omnino euellere non poßimus: saltem aculeos ipsorum retundamus, ne diuinam sementem confodiant & perdant.

Quantum igitur ad PRIMVM spinarum genus attinet, ita retundatur, si toti huic mundo cum suis concupiscentijs renunciemus, & vtamur hoc mundo tanquam non vtentes: quemadmodum monet Paulus.

SECVNDVM genus non nocebit, si Salomonis consilio vsi fuerimus, qui ait: Si diuitiæ affluunt, noli

cor apponere. Item Pauli, qui ait: Præcipe diuitibus in hoc seculo, ne superbiant, ne sperent in diuitiarum incertitudine: sed in Deo viuente, qui præbet nobis abunde omnia ad fruitionem: sed vt bene agant, & diuites esse studeant in bonis operibus, & sint liberales erga alios.

TERTIVM *genus spinarum, voluptatis vita est, quæ in delicijs, pompa, gloria mundi, delicatis cibis & vestibus, & rebus Veneris posita sunt: quæ omnes & singulæ semen diuinum suffocant, vt fructum vitæ æternæ producere nequeat. Has ergo spinas diligenter caueant, quibus salus æterna curæ est.*

QVINTVM *genus auditorum hac parabolæ parte notatur:* Et aliud semen cecidit in terram bonam, & dedit fructum emergentem atq; crescentem, & attulit vnum triginta, & vnum sexaginta, & vnum centum. *Explicatur parabola à Domino his verbis: Quod autem in terram bonam cecidit, ij sunt, qui corde bono & benigno audientes sermonem retinent, & fructum afferunt in patientia. In hac explicatione quinq; obseruanda sunt, quæ bonam terram, in quam iactum est semen Domini, definiunt. 1. Est corde bono & benigno recipere semen, & verbum audire. 2. Retinere semen, id est, non obliuisci verbi auditi, sed illud perpetuo meditari. 3. Est fructum facere in vera pietate, sanctitate, caritate & vocationis munere. 4. Quod hunc fructum in patientia ferre oporteat, ne videlicet vllis rebus fina-*

mus

mus à fide, & fructu producendo nos abduci. 5. Quòd non omnes æquè multum fructus proferant: ait enim Dominus: vnum triginta, vnum sexaginta, vnum centum, hoc est, qui credunt Euangelio, pro mensura fidei fructificant, alij plus, alij minus. Hoc in fructibus discrimen docet & consolatur: docet quidem, quod semen D E I *non debeat esse infrugiferum, modo salutare ipsum nobis esse cupiamus: consolatur vero eos, qui benigno & bono sunt corde, & multum fructus cupiunt producere in horreum Dei: sentiunt tamen se viribus destitui, & non posse sexagesimum aut centesimum prouentum reddere. Hi non despondeant animum: Nam paterfamilias etiam inferiores dignatur suo honore & bonitatis elogio.*

Quisquis ergo suæ salutis amans est, studeat fructum facere, pro suæ vocationis ratione: & quando se parum producere animaduertit, petat opem à Patrefamilias, & in ipsius confidat bonitatem, qui non abijcit eum, qui vel minimum fructum profert.

De Tertio.

Dum hæc diceret, *ait Euangelista*, exclamans alta voce, ait: Qui habet aures ad audiendum, audiat. *Quoniam autem exclamat Dominus, significatur & ipsius affectus erga homines, quod cupiat eos saluos fieri, & hominum surditas ad audiendum ea quæ salutis sunt. Deinde cum ait: Qui habet aures ad audiendum, audiat, haud obscu-*

re in-

re indicat, se duo genera auditorum habere quorum quidem sunt surdi, non quod non audiant externis auribus: sed quod in intima cordis non reponant quæ audiunt. Huius generis auditorum quanta sit copia, docent scelerati mores multorum, qui fidem in ore habent sine fructu omni, in vita & moribus, quidam sunt auriti, quod auribus externis capiunt, in intima cordis reponunt, fructum seminis pro mensura fidei producentes. Verum sciendum, neminem sua industria sibi aures, quibus fructuose verbum Dei audire poßit, formare & aptare, sed oportere aures ipsas à Domino perforari. Cum enim verbum foris in auribus sonat, adest Spiritus sanctus in verbo efficax, qui aures cordis aperit ad audiendum, & recipiendum verbum, modo ipsi nostra malicia spiritui aperienti non reluctemur. Tametsi enim solus Dominus aures aperire potest, & omnibus se paratum exhibet, tamen illis solis aperiuntur, qui sua contumacia Domino non resistunt. Quare nostrum est perpetuis suspirijs ad Dominum clamare, vt aures nostras aperiat, corda præparet, affectus purget, quo verbum audiamus in nostram salutem & gloriam Dei, Cui honor & gloria in secula, Amen.

DOMINICA QVINQVAGESIMAE, EVANGELIVM

Matthæi 3.

TVNC autem accidit Iesus à Galilæa ad Iordanem ad Iohannem, vt baptizaretur

tur ab illo. At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus eſt, vt abs te baptizer, & tu ve-

nis ad me. Reſpondens autem Ieſus dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, vt compleamus omnem iuſticiam. Tum omittit illum. Et baptizatus Ieſus, aſcendit protinus ab aqua: & ecce aperti ſunt illi cœli, & vidit Spiritum Dei deſcendentem tanquam columbam, & venientem ſuper ipſum. Et ecce vox de cœlis dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Feſtum inſtitutum eſt in Eccleſijs noſtris propter hiſtoriam Baptiſmi Chriſti, quæ hiſtoria præcipuum factum, quod vnquam in mundo contigit, continet: neq; vnquam continget, priuſquam Chriſtum viderimus venientem in nubibus cum An-

gelis suis potestate magna. Si ergo delectat nos maiorum Heroum historia, habemus hic maximi Herois historiam, quæ non solum sua iucunditate oblectat animos legentium, verumetiam sola plura commoda affert, quàm omnes Historiæ mundi afferre possunt. Priusquam autem accedimus ad huius Historiæ expositionem, duæ nobis sunt diluendæ quæstiones: Quarum prior est, cùrnam hoc festum in Ecclesiastica nostrarum Ecclesiarum ordinatione sit institutum. Posterior, cur hoc tempore anni potius quàm alio. Ad priorem quæstionem respondeo: Historia Christi texitur propter nostram salutem, ideo voluit etiam Ecclesiastica ordinatio in Dania hanc potißimam historiæ partem non omittere: Sed certo tempore anni eam proponere.

Ad posteriorem dico, quod hoc tempore conueniat maxime eam historiam tractare, idq́ duabus de causis. Primùm propter ordinem & seriem Historiæ. Hactenus enim ordine audiuimus. 1. De natiuitate Domini. 2. De Circumcisione. 3. De apparitione. 4. De oblatione eius in templo. 5. De disputatione eius in templo, cum ageret 12. annum. Quid autem egerit à duodecimo anno vsq; ad 29. nihil scriptum est, nisi quod fuerit subiectus suis parentibus. 6. De baptismo eius, qui hoc anni tempore optime recitatur. 7. Sequitur de ieiunio. 8. De tentatione. 9. De doctrina. & miraculis. 10. De paßione. 11. De resurrectione. 12 De ascensione in cœlum. 13. De mißione Spiritus sancti, qua Christi doctrina confirmata est. 14. Sequuntur reliquo tempore anni conciones variæ, in

quibus

quibus beneficia Christi Ecclesiæ commendantur, proponuntur pietatis exempla, inuitantur homines ad piam sanctamq́ vitam. 15. De iudicio extremo, & præmijs piorum & pœnis impiorum. Hæc sunt præcipua membra historiæ Christi, quæ optimo ordine, pro vt res gestæ sunt, singulis annis in nostris Ecclesijs tractantur. Est præterea alia caussa, cur hoc anni tempore de Baptismo Christi agit nostra Ecclesia, nimirum vt doceatur, qualenam vestimentum deceat Christianos contra Diabolicum illum & Ethnicum furorem, & debacchandi ritum, qualis hactenus in vsu fuit in multis locis Christiani orbis, non sine graui Dei offensa. Atq; hæc de præsenti festo dicta sufficiant. Loci tres:

I. Historia Baptismi Christi, cum suis circumstantijs.
II. Vsus Historiæ in Ecclesia.
III. Nostri Baptismi ratio & vsus.

DE PRIMO.

In Baptismo Domini plures sunt perpendendæ circumstantiæ, & potißimum hæ quinq;. 1. Quæ personæ hic agant. 2. Locus. 3. Colloquium Christi & Iohannis. 4. Baptizatio Christi. 5. Euentus, seu id quod contigit baptizato Domino. De his quinq; circumstantijs ordine dicam.

PRIMA: Tunc venit Iesus à Galilæa ad Iohãnem. Hic duas personas habemus, Iohannem, qui in spiritu Heliæ missus erat ad præparandam viam Domini. Vnde pater eius Zacharias spiritu Prophetico de eo dixit

dixit adhuc infante: Et tu puer Propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, ea de causa Christus ipse pronunciat Iohannem plus quàm prophetam esse, & quo nullus maior de muliere natus sit. Deinde habemus hic alteram personam, nempe ipsum Christum, Deum & hominem. Adsunt ergo hic duæ personæ, quibus nihil præclarius habet hic mundus vniuersus: Iohannes fuit summus Propheta Dei, Christus æterni Dei æternus Filius, quorum quia & summa dignitas & autoritas existit, nobis hic insinuatur quanta sit & dignitas & autoritas Baptismi, qui à Deo profectus celebratur per eos, quibus nihil habet mundus eximium magis.

SECVNDA: Venit ad Iordanem. Hic locus signatur celebrati Baptismi. Iordanis non frustra meminit Euãgelista, vult enim, vt ad miracula quæ olim in Iordane contigerunt respiciamus, vt inde nos colligamus, quæ sit vis & efficacia Baptismi spiritualis.

Primum itaq; occurrit miraculum, quod contigit, cum populus duce Iosua ingrederetur in terram promissam. Nam Iordanis fluuius contra naturam aquæ ab altera parte stetit vt murus, præbuitq; populo Dei iter, vt siccis transiret pedibus, secutus arcam Domini, quam sacerdotes Dei præferebant ante populum. Isto typo significatum est, nos è regno Satanæ in regnum Dei transferri per baptismum, præcendente Christo, qui vera propitiationis arca est.

Helias pallio diuisit Iordanem, ac transgressus fluuium in cœlum subuectus est. Naaman Syrus lepro-

sus

ſus ablutus in Iordane ad iuſſum Prophetæ ſanitati eſt reſtitutus. Vt autem Heliæ factum tranſitum in cœlum per Baptiſmum fieri adumbrat: Ita Naaman Syri purgatio ſpiritualem per Baptiſmum fieri mundationem à peccatis figurat. Nam quod foris figurat Baptiſmus, id intus ſua virtute operatur Dominus. Cum igitur hic ſit Iordanis mentio, meminerimus quod ſpiritualiter de Baptiſmo noſtro ſignificet.

TERTIA: At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus eſt, vt abs te baptiſer, & tu venis ad me? Reſpondens autem Ieſus, dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, vt compleamus omnem iuſticiam, tunc omittit illum. *In hoc colloquio plura ſunt ſpectanda membra: Primum de prohibitione, qua Chriſtum obnixe prohibebat & oratione & manu. Duo quidem hic diligenter perpendit Iohannes, ſed tertium negligit. Perpendit ſe indignum eſſe, vt qui ſoluat corrigiam calceorum Chriſti, nedum eius nudum corpus abluat. Deinde perpendit, quod Chriſtus ſit immunis à peccato, atq; ideo iudicat ipſum non indigere Baptiſmo, vt eo abluatur in ſignum pœnitentiæ. Tertium, vt dixi, neglexit, nempe quod eſſet & ſui officij & officij Chriſti. Debebat enim officium intueri, & non indignitatem ſuæ perſonæ. Debebat iudicare Chriſtum non aliquid moliri poſſe, quod non ſpectaret ad officium Mediatoris. Atq; ideo audit à Chriſto.* Omitte nunc, ſic enim decet nos implere omnem iuſticiam. *Tu miſſus es vt baptizes, ego autem veni vt baptizatis ſalutem conferam, faciamus ergo vterq; quod nos deceat.*

Hic ergo tria à Iohanne discamus: Primum, agnoscere nos indignos esse, quibus vllum in Ecclesia ministerium committatur. Deinde agnoscere Christum eum esse, qui solus à maculis peccati nos abluere valet. Tum mandato Christi obedire in nostra vocatione, non impediente nos indignitate nostra, sed vrgente officium mandato Domini.

QVARTA: Et baptizatus Iesus. Hic æternus Filius Dei, sanctus, immaculatus, purus à peccatis, & excelsior cœlis, baptizatur. Sed cur baptizatur? plures possunt aßignari caussæ: Primum enim voluit per baptismum inaugurari ministerio Dei, & hoc quasi fœdere ostendere, se ministrum Dei esse. Secundo, vt Baptismus externus esset figura mortis, sepulturæ & resurrectionis suæ, vnde & suam paßionem Baptismi nomine designauit, cũ filijs Zebedæi responderet Matthæi vicesimo dicens, potestis baptizari Baptismo, quo ego baptizor? Tertio, vt sanctificatas relinqueret aquas omnibus baptizandis, non enim Sacramenta Ecclesiæ consecrantur murmure Sacerdotis, tanquam magica incantatione, sed Sacramentorum conficitur consecratio institutione, facto, promißionibus Christi, ac nostra obedientia erga ipsum. Quartò, Baptismum communem nobiscum habere voluit, ceu certißimum vnionis & societatis, quam nobiscum habere dignatus est, testimonium & pignus. Vnde Paulus probat, nos esse filios Dei, qui Christum per baptismum induimus. Quotquot, inquit, baptizati estis, Christum induistis. Quinto, ipse facere voluit, quod omnibus facere imperauit, quemadmodum ait Augustinus

gustinus, optime enim is docet, & imperat, qui suæ doctrinæ typus est, & imperata primus facit.

QVINTO, euentus consideretur. Nam quæ contigerunt baptizato Christo & orante, sunt omnium maxima miracula, quæ vnquam contigerunt. Primùm aperitur cœlum, qua re significatur, & quod solus Christus sit via in cœlum, quem induimus in Baptismo, & quod cœlum clausum maneat omnibus, qui Christum viam vnicam in cœlum non agnoscant. Deinde vidit Spiritum Dei descendentem quasi columbam, & sedentem super eum. Hæc dulcissima imago est beneficiorum Christi. Nos omnes in diluuio peccati perditi eramus, sed Christus venit nobis arca, qui nos in se recipit à diluuio, in cuius testimoinum venit Columba, & quiescit super eum. Huius rei typus erat Arca Noha, & columba quam emisit, quæ reuersa ramum oleæ in ore habuit, in signum siccati diluuij: Ita hic Spiritus sanctus, in specie columbæ apparens, testis est absorpti diluuij peccatorũ, sed in sola Arca est salus, hoc est, in Ecclesia Christi, vbi Spiritus sanctus habitat. Tertiò, audita est vox de cœlo dicens: Hic est Filius meus dilectus, per quem placatus sum. Ecce hic audimus Patrem cœlestem præconẽ Euangelij esse. Quid quæso potest admirabilius esse, quid magis stupendum? ô deploranda cœcitas hominum: ô detestanda surditas: Pater cœlestis sonat suum Euangeliũ de cœlo, & nos cœci non intuemur cœlum, nos surdi non audimus vocem docẽtis. Sed quid quæso docet? Hic est, inquit, Filius meus dilectus. En testimoniũ Patris de filio, huic crede. si salꝰ tibi cura est, is natura

filius, nos gratia. Ideo dilectum apppellat, non quod nos dilecti non simus: sed in dilecto, in quo solo nos caros habet: illum propter se amat, nos vero propter illum. Natura enim sumus filij iræ, Ephes. 2. per Christum verè adoptamur in filios. Vnde sequitur in concione Dei: In quo complacitum est mihi, id est, per quem sum placatus, & humano generi reconciliatus. Hic tria sunt alto animo perpendenda. 1. Quod sine Christo Deus sit nobis iratus, idq; propter peccatum, quo Deum offendimus. 2. Quod solus Christus sit reconciliatio nostri: Ipse enim est propiciatio pro peccato. Sanguis enim Iesu Christi purgat nos ab omni iniquitate. 3. Quod hæc paterna beneuolentia & reconciliatio sit fide accipienda, ac Baptismo obsignanda. Hanc fidem sequi debet noua obedientia & gratitudo erga Deum. Ecce habes summam Euangelij, ad quam in omni vita & mortis hora respicere debemus: non enim aliunde solida conscientiæ consolatio sumi potest. Atq; hæc sint breuiter dicta de narratione Euangelica.

De Secundo.

Etsi vsus ex ijs quæ dicta sunt facile colligi potest: tamen quædam hic capita recitabo. Primùm ergo sciamus, quod noster Baptismus hic consecretur & sanctificetur aqua Baptismi per Christum, qua aqua baptizari dignatus est. Deinde totum spectaculum nobis ob oculos, tanquam in imagine Ecclesiam Christi depingit, hic conspicitur Iohannes doctor in Ecclesia: vbi enim verbum Dei non est, ibi non auditur docentis vox, illic Ecclesia monstrari non potest. Deinde

Christus

Christus baptizatur: à bene enim instituta Ecclesia vsus Sacramentorum abesse non potest. Tertio, Christus baptizatus orat, cuius exemplum membra ipsius imitentur, & Deo verum cultum ex fide præstent. Quarto, Filius stat in medio: vox Patris sonat de cœlo. Spiritus sanctus requiescit super Baptizatum; idem reuera hodie fit in nostra Ecclesia. Deus enim Pater, Filius, & Spiritus sanctus, suæ Ecclesiæ adest, & per vocem prædicantium testatur suam beneuolentiam erga Christi Ecclesiam. Per Filij præsentiam testatur, quòd nos in filios adoptauerit, & per Spiritum sanctum testatur se gubernare Ecclesiam suam: vnde & nos hanc fiduciam concipiamus, quod portæ inferorum non sint præualituræ aduersus eam.

De Tertio.

Pleraque quæ ad nostrum Baptismum pertinent, sunt in superioribus locis explicata: Quare breuiter quædam attingam, quæ præcipuè scire necessarium est, atque duo dicam: quale signum Baptismus, & quæ sit vera eius meditatio.

Quale ergo signum est Baptismus? Primum est testimonium gratiæ, eiusque exhibitæ, & applicatæ baptizato, nimirum quod Deus sit illi placatus per Christum, quod sanè testimonium requirit fidem. Deinde est symbolum hoc signum, quod quadam ratione docet: Est enim signum virtutis spiritualis Christi, nimirum quòd Christus sua morte, sepultura, & resurrectione sit nostri liberatio à morte, sepul-

cro, & donator vitæ æternæ. Deinde est symbolum vitæ nouæ coram Deo, quemadmodum Paulus Rom. 6. docet his verbis: Quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius baptizati sumus. Consepulti igitur sumus cum ipso per Baptismum in mortem, vt quemadmodum Christus excitatus est ex mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Præterea, coram hominibus est tessera quædam professionis, qua testamur nos esse membra Christi & hostes Diabolorum.

Meditatio pia Baptismi in his rebus posita est.

PRIMVM statuere oportet, quod Baptismus noster sit firmissima quædam obsignatio, & Sacramentum nostræ reconciliationis cum Deo.

DEINDE, Baptismus debet nobis esse perpetua quædam admonitio, quòd hæc reconciliatio sit facta per sanguinem, mortem, sepulturam ac resurrectionem Christi.

TERTIO, admonebit nos mortificationis carnis, & viuificationis spiritus, adeoq; perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ, & futuræ per Christum glorificationis.

QVARTO, admonebit nos, quòd regenerationis beneficium sit donum & opus totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, vt ipsi adhæreamus, ac colamus per totam vitam, cui honor & gloria, in secula seculorum.

Amen.

DOMI-

DOMINICA PRIMA IN QVADRAGESIMA, EVANgelium Matthæi 4.

TVNC Iesus ſubductus fuit in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo. Et cum ieiunaſſet dies quadraginta ac noctes quadraginta, tandem eſurijt. Et accedens ad eum tentator, dixit: Si filius Dei es, iube vt lapides hi panes fiant. At ille reſpondens, dixit: Scriptum eſt: Non ſolo pane victurus eſt homo, ſed omni verbo quod egreditur per os Dei. Tunc aſſumit illum Diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, dicitq; illi: Si Filius Dei es, præcipita te deorſum. Nam ſcriptum eſt: Angelis ſuis mandaturus eſt de te, ac manibus tollent te, ne quando impingas in lapidem pedem tuum.

Dixit illi Iesus: Rursus scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. Rursum assumit illum Diabolus in montem excelsum valde, & commonstrat ei omnia regna mundi, & gloriam illorum, & dicit illi: Hæc omnia dabo tibi, si prostratus adoraueris me. Tunc dicit illi Iesus: Abi Satana, scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. Tunc dimittit illum Diabolus, & ecce Angeli accedebant ac ministrabant ei.

ENARRATIO TEXTVS.

Quemadmodum proximo die Dominico audiuimus historiam Baptismi Christi, in qua maximæ res continentur: Ita hoc Euangelium etiam partem historiæ Christi continet, videlicet de eius ieiunio & tentatione: quibus rebus Deus singulari sapientia suum Filium humiliari voluit, & ostendere, quàm verum sit, quod olim prædixit: nimirum quod vt serpens insidiaturus esset calcaneo Seminis mulieris, hoc est, quod Christi personæ ac eius regno esset Satan positurus insidias (id quod hæc historia verissimum esse ostendit) ita idem Semen contriturum esset caput serpentis. Cuius rei specimen quoddam in hac historia videmus. Hæc omnia eo referenda sunt, vt & Christi obedientiam sub cruce discamus, & sciamus qualem clypeum oporteat opponere tentationibus & iaculis Diaboli. Loci duo:

I. De Ieiunio.

II. De *Tentatione.*

DE PRIMO.

In hoc loco duo ſpectanda ſunt: Primum quaenam ſit ratio ieiunij in genere. Deinde quid ſentiendum ſit de Chriſti ieiunio in ſpecie.

Ieiunium eſt abſtinentia ad tempus à cibo & potu, qua corpus affligitur & veluti mortificatur. Et eſt triplex: Indifferens, pium & impium.

Indifferens ieiunium eſt, cum vel prae inopia vel valetudinis cauſſa, vel ingenti aliquo animi moerore abſtinetur à cibo & potu. Hoc per ſe nec placet nec diſplicet Deo, verum prout fides & patientia adfuerint, placere & diſplicere putandum eſt.

Ieiunium pium, Chriſtianum, & acceptum Deo, eſt abſtinentia non ſolum à cibo & potu, qua corpus premitur & mortificatur: Verumetiam ab omnibus alijs rebus, quae carni vllam voluptatem adferre poſſunt, eò pertinens, vt plenum ſit ſpiritus imperium per veram poenitentiam, piam orationem, & ſeriam renunciationem omnium iniuriarum, quibus proximus laedi poteſt. Nam corporis afflictio per ieiunium, eſt ſymbolum moeroris animi propter peccatum, & teſtimonium verae poenitentiae. Huius fines ſunt (propter quos & acceptum eſt) tres: Mortificatio carnis: Excitatio ſpiritus: & intenſius omnis pietatis ſtudium. Huiuſmodi fuit ieiunium Pauli, cuius meminit 2. Corinth. 6. & certe deberent pij homines ſancto ieiunio ſaepe ſpiritum excitare, ne carnis concupiſcentijs ſuccumberent.

Eſt autem hoc ſanctum & Chriſtianum ieiunium duplex:

duplex: Priuatum & solenne. Priuatum est, quod quis sua sponte sibi imponit, vel pietatis excitandæ caussa (quale vt sæpè aliâs, ita potißimum ante sacram synaxin, à quolibet Christiano, cuius caro hac castigatione indiget, institui vellem) vel officij noui capessendi gratia, vt se quis eo præparet ad meditationem officij, oretq; vt Deus auspicijs sui muneris propitius aspiret. huiusmodi fuit olim ieiunium Mosis in monte, & Heliæ in deserto, & ieiunium Christi in deserto, cuius hic fit mentio.

Solennè ieiunium pium & Christianum est, quod Magistratus pius, siue gubernatores Ecclesiarum indicunt, vel vt præsens malum, vt pestis, gladius, secta, seditiones. &c. vera pœnitentia & inuocatione Dei tollatur aut mitigetur: vel vt mala, quæ ob peccata grassantia imminere videntur, caueantur. Huius generis ieiunia à sanctis regibus & Prophetis sæpè indicta sunt, quæ Deo fuerunt grata propter pœnitentiam, fidem, inuocationem, caritatem, meditationem beatæ vitæ, & huiusmodi alia, quæ in Christiano ieiunio adesse solent & omnino debent. De hoc duplici ieiunio, priuato & solenni, tenenda est hæc regula, quod vt priuatum liberum est in arbitrio cuiusq; positum: ita solenne mandato magistratus, caritatis lege, & publici commodi neceßitate obligat, quare illud contumaciter violare grande peccatum est.

Impium seu Pharisaicum ieiunium, est abstinentia à certo cibi genere, quæ putatur cultus Dei esse per se, & res Deo grata propter ipsum opus, ideoque meritoria. Quasi vero Deus moraretur externa opera, vbi

ra, vbi conſcientia eſt impura: & ieiunium per ſe eſſet in eo genere operum, quæ Deo immediate & ſimpliciter probantur, quemadmodum ea, quæ in lege ſua, hoc eſt, Decalogo præſcribit, & non potius eſſet externum quoddam exercitium, & quædam corporalis exercitatio, alium finem ſpectans, nimirum vt pœnitentiæ, orationi, carni domandæ caritati, meditationi beatæ vitæ ſubſeruiat. Meritò ergo Propheta huiuſmodi hypocritica ieiunia damnant: in quibus plurima horrenda ſcelera concurrunt: vt opinio cultus, fiducia operis, neceßitas, coactio, delectus ciborum neceſſarius, modus ieiunandi, quo vel porci ſaginari poßint, meditatio fraudis & iniuriæ proximorum.

Poteſt autem hoc ieiunium Phariſaicum diuidi in duo genera, vt vnum ſtatum, aliud arbitrarium dicatur. Statum ordinarium eſt, & certo tempore anni affixum, quale apud Papiſtas quadrageſimale ieiunium, vt vocant, & ieiunium quatuor temporum Apoſtolorum, quibus ſuffragia Apoſtolorum emere voluerunt, & eiuſmodi plurima, in quibus nihil præter meram ſuperſtitionem & multiplicem impietatem exercuerunt.

Arbitrarium ieiunium, eſt quod aliquis arbitrio ſuo, quo Deum ſibi debitorem faciat, deligit: quale illius fuit, qui iactabundus in oratione ſua ad Dominum ait: Ieiuno bis in Sabbatho, vbi ſuum ieiunium, vt opus ſanctum & meritorium, prædicat, ac Deum admonet, ne eius obliuiſcatur.

Hæc ſint dicta in genere de ieiunio, nunc pauca de Chri-

de Christi ieiunio adijciam. De hoc ita ait Euangelista: Tunc ductus est Iesus in desertum à Spiritu, vt tentaretur à Diabolo, & cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt. *Hic primùm tempus notatur, nimirum quòd statim à Baptismo ieiunauerit. Deinde notatur locus, nempe desertum. 3. Modus ieiunij, videlicet quod quadraginta diebus & noctibus absq; omni cibo vixerit. 4. Miraculum, quod & tanto tempore potuerit absq; cibo viuere, & quod non esurierit tanto spacio, nam non sensit famem, priusquam quadraginta dies & totidem noctes præterierant.*

Sed cur Christus hoc fecit? Primum, vt hoc miraculo testaretur de sua diuina potentia. Deinde propter figuram: Moses enim typus Christi, in monte ieiunauit quadraginta dies & totidem noctes. 3. Vt satisfaceret pro gula primorum parentum & nostra. 4. Propter vocationem. Hoc enim vsitatum Deo est, cum velit aliquem arduo officio præfici, sicuti in Mose & Helia videmus. 5. Vt esset exemplum nobis, vt nos sobrij perpetuo in timore Domini viuamus.

Est igitur vsus ieiunij Christi agnoscendus, qui est multiplex: 1. Vt cogitemus quantum fuerit humiliatus Filius Dei. 2. Vt exemplo Filij Dei sobriæ orationi studeamus. 3. Vt illi gratias agamus, qui nostro nomine tantum ieiunium sustinuit.

Deinde ab altera parte cauendus est abusus, ne videlicet abutamur hoc sancto Christi ieiunio, quod fit, si vel præceptum vniuersale faciamus ex hoc Christi facto, vel putemus nos fieri participes ieiunij Christi per

sti per nostrum fictum ieiunium, vel suspicemur ieiunium nostrum peccatorum remißionem mereri, ex opere operato, sicuti Thomas Aquinas sacrilegè docet, vel iudicemus cum Ambrosio hoc quadragesimale ieiunium à Pontificibus Ecclesiæ impositum esse neceßitatis, ita vt nemo pius habeatur, nisi qui hoc ieiunium seruarit. Hæ omnes opiniones pugnant ex diametro cum ipso fidei fundamento, quod est, solius Christi merito saluari credentes.

At dicunt: Omnis Christi actio nostra est instructio. Is autem ieiunauit quadraginta dies, ergo nos debemus hoc factum Christi imitari. Verum quidem est, quod dicunt, omnis Christi actio nostra est instructio, sed non est verum, quod omnis Christi actio sit nobis imitanda, id quod ex actionum Christi differentijs manifestum est. Sunt enim actiones Christi aliæ morales: aliæ miraculosæ: aliæ peculiares. Morales vitam ac mores nostros instruunt: est enim ipse perfectißimum virtutum exemplar. Miraculosæ, inter quas hoc ieiunium numero, mentem nostram de veritate doctrinæ Christi informant & confirmãt. Peculiares seu piaculares sunt, quæ ad redemptionis & expiationis beneficium pertinent. Hæ salutis fiduciam in nobis fouebunt & alent. Atq; ita omnis Christi actio est quidem nostra instructio, sed non omnis imitanda, sed tantum quæ ad mores & vitam, iuxta leges decalogi præscriptum pertinent.

Licétne ergo ieiunium quadragesimale ieiunare? licet, modo seruentur in eo conditiones, quas supra dixi in sancto & Christiano ieiunio seruandas

esse. Et sane aperte fateor isto tempore singulari sobrietate opus esse, ad meditandum beneficium redemtionis, quod tum solet in nostris Ecclesijs quotidie proponi in enarratione paßionis Dominicæ, sed coactio & necessitas abesse debent.

De Secvndo.

Accedens ad eum tentator, &c. In his Christi tentationibus videre licet: Primum, quanta sit audacia Satanæ, & studium eius ad destruendum regnum Christi. Nam ne quidem Filio Dei pepercit, sed eum accedit, tentat: & quemadmodum regnum Dei in Paradiso inuasit & superior est factus: Ita nouum Paradisum regnum Christi molitur destruere, ac eius regem telis tentationum adoritur. Deinde hic licet videre, quàm sit humiliatus Filius Dei, vt non solum sit afflictus ieiunijs, verumetiam tentationibus Satanæ sit petitus.

Cæterùm, vt nos hinc salutarem instructionem accipiamus, Primum de tentationibus Christi dicam. Deinde quare sit tentatus. Postremo, quid nobis doctrinæ & consolationis sit petendum ex tentationibus Christi

In singulis tentationibus Christi, quæ tres hic numerantur, quatuor spectemus. 1. Quæ occasio. 2. Tentationis modus. 3. Tentationis finis. 4. Modus victoriæ.

Quantum itaq; ad primam attinet tentationem, eius occasio hisce Euangelistæ verbis indicatur: Et cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt. Ecce qualem oc-

casionem nactus est. Christus ieiunat, parat se ad officium capessendum, sed Satan aliud molitur, & ex bono facto Christi eius perdendi materiam captat. Hoc perpetuum Satanæ studium fuit, vt & benefactis sanctorum & peccatis abutatur illis in perniciem, sed nouit Dominus qui sunt sui, & potest eos è tentatione eripere.

Tentationis modus sequitur, ait enim tantator: Si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Finis huius tentationis fuit, Christo persuadere, periculum facere, an Deus miraculo suam diuinitatem comprobare vellet, quod si non faceret, vt suspicaretur Dominus se Deo curæ non esse. Pugnat ergo hæc tentatio cum prouidentia Dei, qua Deus suis prouidet omnia, quæ sunt ipsis ad salutem & præsentem vitam necessaria.

Modus victoriæ sequitur: Cui respondens, dixit: Scriptum est: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Hic videmus in verbo Dei victoriam esse sitam, aduersus Satanam. Satan vult persuadere Christo, quod sit periturus, nisi ex lapidibus panes faciat, sed Christus negat hominem viuere solo pane seu cibo corporali. Cibus enim non nutrit, nisi accedat benedictio diuina, à qua panis robur capit, scriptum est enim, Comedent & non saturabuntur. Scripturam autem huc adductam à Christo habes Deut. 12. Quo in loco consolatur Moses populum in deserto, vbi non erat panis: sed Deus Manna de cœlo dedit, & aquam de petra. Hanc promissionem Christus sibi

atq; omnibus pijs applicat: significãs fore, vt in medio famis Deus suis sit adfuturus, & necessaria suppeditaturus. Huius promißionis exempla habemus in Israelitis, Helia, Elisæo, Mose, & hic in Christo. Huc illud Prophetæ: Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur. *Hæc promißio, cum ad nos quoq; pertineat, arripienda est fide, & opponenda est Satanæ, ne nos tentatione famis euertat. Atq; hæc de prima tentatione Christi & eius vsu sint breuiter dicta. Secunda sequitur.*

Occasio secundæ tentationis hisce verbis describitur: Tunc assumsit eum Diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculum templi. *Ecce occasionem, ecce artificium Satanæ, qui ex re qualibet perdendi materiam petit.*

Modus tentationis additur: Si Filius Dei tu es, mitte te deorsum: scriptum est enim, Angelis suis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. *Finis, vt Christus tentaret aliquid contra vocationem, ac ita in se iram Dei prouocaret, quemadmodum primi parentes fecerunt. Nam postquam vidit malignus iste, quod Christus scriptura se erigit, conatur scripturam mendacijs suis inuoluere. Psalmus ille, quem citat Satan, loquitur de prouidentia Dei, quòd velit Deus quemlibet pium in suis vijs, hoc est, in suo vitæ genere & vocatione legitima conseruare, non præcipit, vt aliquid temerarie faciamus contra vocationem. Sed quomodo Christus hoc Satanæ telum ignitum extinxit? Verbo. Ait enim*: Rursus est scriptũ:

Non

Non tentabis Dominum Deum tuum. *Hæc habemus Deut. 6. vbi tentare Deum significat aliquid audere per diffidentiam, siue in rebus prosperis, siue aduersis, quare talis tentatio aduersatur fidei & Dei timori. Qui enim in rebus prosperis securus viuit, & deponit timorem Dei, is certò tentat Deum contra primum præceptum, rursus qui in calamitosis succumbit, quasi Deus nullam nostri curam gereret, etiam tentat Deum vocando in dubium eius promißiones. Ecclesia hodie vexatur cruce, & experitur foris pugnam & intus terrorem, hic certe non est tentandus Deus: non est dicendum, si sumus eius populus, si verum est hoc Euangelium, quod profitemur, cur ergo non hoc tempore nos iuuat? cur hostibus omnia tam prosperè succedere permittit? hic fortiter cum Christo dicamus:* Non tentabis Dominum Deum tuum. *Sequitur tertia tentatio.*

Tertia tentationis occasio hisce verbis indicatur: Iterum assumsit eum Diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi & gloriam illorum. *Vide, in prima tentatione abusus est cruce Christi ad ipsum tentandum, nunc illi regna mundi proponit, vt illorum gloria perstringatur ac ruat contra Deum. Tentatio hæc est.* Hæc omnia dabo tibi, si cadens adorabis me. *Finis fuit, vt Christus fieret idolatra, sed contra hanc tentationem victoria potitur Dominus. Primum repellendo Satanam, qui ausus est sibi arrogare diuinos honores. Deinde perfodiendo ipsum gladio Dei, dicens: scriptum est,* Dominum Deum tuum ado-

rabis, & illi soli seruies. *Hæc scriptura habetur Deut. 6. in qua duo sunt: præceptio & prohibitio. Præcipit enim, vt vnum Deum adoremus, & ei seruiamus diuinis cultibus, iuxta primam Tabulam, prohibet vt vllis creaturis istum honorem tribuamus, siue Diabolis, siue hominibus, siue angelis. Sit hæc regula nobis perpetuo in conspectu aduersus omnes Papistarum dolos.*

Sed cur tentatus est Christus? 1. Vt nos tentati sciamus nos habere Pontificem per omnia tentatum. Deinde, vt nos eius exemplum erudiat, ne sinamus Diabolum vllis rebus nos auocare à vero timore Dei. Cum ergo vult nobis persuadere, quod non simus Deo curæ, quando premimur cruce & multis ærumnis, respiciamus ad Filium Dei, & gladio, quo ipse vsus est, reprimamus hostem. Cum nos solicitat, vt aliquid tentemus contra vocationem, vnde coniici possimus in salutis & vitæ discrimen, opponamus gladium Dei. Cum magnis præmijs nos inuitat ad idolatram, caueamus ne istis hamis nos in nassam damnationis pertrahat. Breuiter, in tota vita laboremus, & crescamus in vera Dei cognitione, & muniamur aduersus Satanam præsentia Filij Dei, cui victori nostro vna cum Patre & Spiritu sancto sit gloria in secula, Amen.

DOMI-

DOMINICA SECVNDA IN QVADRAGESIMA EVANgelium, Matth. 15.

ET digressus illinc Iesus, secessit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce mulier Cananæa, quæ à finibus illis venerat, clamabat ad illum dicens: Miserere mei Domine, fili Dauid, filia mea miserè à Dæmonio agitatur. Ille vero non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius, rogabant illum dicentes: Amitte illam, nam clamat post nos. At ille respondens, dixit: Non sum missus, nisi ad oues perditas domus Israeliticæ. Illa vero venit & adorauit eum, dicens: Domine, succurre mihi. At ille respondens, dixit: Non est honestum sumere panem filiorum, & obijcere catellis. Hæc autem respondit: Certe Domine,

etenim catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens Iesus. dixit illi: O mulier, magna est fides tua. Fiat tibi sicut vis. Et sanata fuit filia eius ex eo tempore.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium ad nos gentes præcipue pertinet. Exemplum enim huius mulieris Ethnicæ, gentes recipi docet. Nam vt eam inuocantem recepit & iuuit: ita nos quoq; vult recipere, non enim apud Dominum est acceptio personarum, vt & Petrus ait: In veritate comperio, quod non sit personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Dominum & operatur iusticiam, acceptus est illi. Est autem hoc immotum decretum Dei, quod vt omnes impœnitentes abijciat & damnet: Ita quicunq; agunt pœnitentiam, & ex fide Deum inuocant, per Mediatorem vnicum Iesum Christum recipiantur, & sola bonitate Dei saluentur. Cuius decreti exemplum videmus in hac muliere, quæ sub cruce inuocat, exauditur, & fide iustificata saluatur, iuxta illud Ioëlis: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Loci tres:

I. Quæ sit vera & salutaris pœnitentia.
II. Cur Christus hanc mulierem repulerit.
III. Viua imago veræ Ecclesiæ.

DE PRIMO.

Omnino necessarium est recte doceri homines de vera pœnitentia, ea enim nisi adfuerit, nemo saluari potest:

potest: ideo dicam clare & distincte, quid sit salutaris pœnitentia, quomodo fiat: & quibus absoluatur partibus.

Christiana & salutaris pœnitentia absq; omni dubio, est conuersio hominis ad Deum, vt fiat noua creatura, iuxta ipsius voluntatem, quantum fieri potest in hac infirmitate, viuens: Vel, vt clarius dicam, salutaris pœnitentia est verus dolor de offensa Dei, cum voto ac spe veniæ propter victimam filij Dei, & voluntate, singulariq; studio omne posthac peccatum vitandi, Deoq; totam vitam posthac approbandi.

Hanc esse veram definitionem salutaris pœnitentiæ, vnico Ezechielis testimonio ostendi potest. Hic enim Propheta cap. 18. ita ait: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: proijcite à vobis omnes iniquitates vestras: & facite vobis cor nouum & spiritum nouum.

Hoc testimonio tria continentur: Primum est inuitatio ad pœnitentiam: Nemo, inquit Dominus, venit ad me, nisi quem pater traxerit. Secundum est promißio: non erit vobis in ruinam iniquitas. Tertium est pœnitentiæ descriptio: Agite, inquit, pœnitentiam. Vult nos ergo dolere de offensa Dei. Proijcite à vobis omnes iniquitates vestras: ergo fugam & odium peccati requirit. Cum ait: Conuertimini ad Deum, fidem requirit, sine qua nemo ad Deum conuerti potest: fide enim, vt inquit Paulus, accessum habemus ad Deum. Præterea cum additur: facite vobis cor nouum, & spiritum nouum vt noua simus creatura,

Joan 6

Matth 3

Rom 5

postulat iuxta Dei voluntatem viuentes. Hinc conficitur, quod vera & salutaris pœnitentia sit dolor verus de offensa Dei, cum voto ac spe veniæ, ardentiq; studio omne peccatum vitandi ac Deo in posterum totam vitam approbandi. Hoc in illustri exemplo clarius videamus. Dauid post horrendum lapsum in adulterium & homicidium, pœnitentiam agit iuxta formam in Psalmo expressam. Primum ait: Miserere mei Deus secundam magnam misericordiam tuam. Hic & dolet ob suam miseriã, quod Deum adeo indigne offenderit, & agnoscit Deum misericordem, vnde votum & spes in eo extitit, ac viua in Meßiam fiducia. Quantus autem fuerit dolor, quantaq; fides, qua superauit dolorem, idem Psalmus multis verbis indicat. Cum autem addit in eodem Psalmo: Spiritum nouũ crea in visceribus meis, se nouam creaturam fieri optat. Huiusmodi multa sunt exempla, vt Adam, Manaßis, Petri, Latronis, Magdalenæ, &c. quæ nos cogitare oportet, vt illorũ exemplo & erudiamur de vera pœnitentia, & seriam pœnitentiam cum illis agamus.

Etsi autem ex ijs, quæ diximus, mediocriter intelligi potest, quomodo fiat vera pœnitentia: tamen illud distinctius declarare volo: nihil enim homini magis necessarium est, quam ut vera pœnitentia reconcilietur Deo & saluetur. Vt igitur sciamus quomodo vera pœnitentia agatur, obseruanda sunt septem puncta:

1. Noticia Dei requirentis obedientiam. Hæc sumitur ex Decalogo: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, &c. Hic requirit Deus agnitionem sui; deinde sequitur qualem obedientiam

postu-

postulet: Non habebis Deos alienos coram me. Tertio comminationes additæ testantur, quod damnet inobedientiam: Visitans (ait) iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem. Postremo etiam de Deo sciendum est quod sit misericors, secundum vocem Euangelij. Antequam igitur ad veram pœnitentiam pateat aditus requiritur noticia Dei requirentis obedientiam, iudicantis & damnantis serio inobedientiam, & rursus miserentis & recipientis peccatores in gratiam propter mediatorem.

2. Hanc noticiam sequi debet examen factorum nostrorum ad legem Dei, & singula præcepta seorsim sunt consideranda. Primum ergo in hoc examine vide an Deum habeas cui soli fidas, an ipsum timeas, an ames, an totis viribus colas, an ipsius nomen tibi sit sacrosanctū, an ipsum prædices, celebres, inuoces, quemadmodum primæ tabulæ præcepta præcipiunt. Ad eundem modum examen instituendum est in secunda Tabula de proximo, &c. Ex hoc examine venies in cognitionem tuæ turpitudinis, & iustæ damnationis propter Dei offensam: huiusmodi examen à nobis requirit, quoties scriptura nos hortatur ad pœnitentiam.

3. Hoc examine inito ex agnitione peccati, & iudicij Dei, oritur vehemens pauor in conscientia, quem pauorem augent circumstantiæ iudicij Dei, quæ sunt præsentes calamitates, tyrannis diaboli, infernales pœnæ, mors æterna & damnatio.

4. In hoc ingenti pauore, nisi fides succurreret, infiniti homines perirent. Nam in hoc pauore, ex

con-

contemplatione misericordiæ Dei promissæ propter Christum, concipitur fiducia remißionis peccatorum. Atq; ita homo tanquam ex inferno eluctatur, & apprehendit manum Filij Dei, qui se ex inferno eripit. Hic mens promißiones Dei cogitat, intuetur Filium Dei pendentem in cruce pro tuis & meis peccatis: Audit vocem Ioëlis consolatione plenißimam: Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia gratiosus & misericors est, tardus ad iram, & velox ad pietatem, & parcens super malicia. Harum promißionum exempla considerentur, ut nos istis confirmemus.

5. Cognita hac Dei misericordia, peccator concipit spem veniæ, & incipit palam suum deplorare peccatum, confitetur Deo suam turpitudinem, & confugit seria oratione & ardenti corde ad misericordiam Dei.

6. Qui hoc pacto per hos gradus ascendit: Primum agnoscens Deum, ipsius iudicium & misericordiam, sicuti iam expositum est, is hac fiducia absoluitur à peccato suo, & iustificatur coram Deo, non sua iusticia, sed Christi, quæ omni credenti imputatur. Nam vera nostri iustificatio est credentis personæ in Christum absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, acceptatio ad vitam æternam gratis propter Christum.

7. Iustificatus fide & adoptatus in filium & regeneratus agit gratias Deo, celebrat Deum, & totam vitam in posterum emendat.

Verum vt hæc clarius à nobis intelligi poßint, proponam exemplum salutaris pœnitentiæ, de qua audi-

ftis, & sumam Manassem regem Iuda, in cuius pœnitentia salutari hæc omnia conspiciuntur, quemadmodum in ipsius oratione apparet.

PRIMVM enim cum inquit, DOMINE omnipotens, Deus patrum nostrorum Abraham & Isaac & Iacob, quem omnes pauent & tremunt à vultu virtutis tuæ, & insustentabilis est ira comminationis tuæ super peccatores, immensa vero & imperuestigabilis misericordia promissionis tuæ, quoniam tu es Dominus altissimus, gratiosus, misericors, & multum miserens, & pœnitens super malicijs hominum.

In his verbis Manassis, est 1. Agnitio Dei. 2. Debitæ obedientiæ testificatio. 3. Iudicij diuini in peccatores confessio. 4. Misericordiæ noticia & prædicatio.

DEINDE secundum sequitur, videlicet examen factorum Manassis ad normam legis, ita enim ait: Peccaui super numerum arenæ maris, multiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine.

TERTIO, quantus pauor fuerit in corde ipsius ostendit, cum ait: Et non sum dignus intueri & aspicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatum mearum.

QVARTO in his pauoribus erigit se cogitatione misericordiæ, & ait: Et nunc flecto genu cordis mei precans ad te Domine, qui promisisti pœnitentiam & remissionem peccatorum, qui peccauerunt tibi.

QVINTO sequitur veniæ precatio: Quare peto rogans te: Remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neq; in æternum iratus reserues mala mihi, quia tute Deus, Deus,

Deus,inquam, pœnitentium,& in me ostentas omnem bonitatem tuam.

SEXTO, hoc precatus statuit se exauditum & iustificatum: quare & addit: Quia indignum saluabis me secundum magnam misericordiam tuam. Hic Manasses iustus fide factus, noua est creatura.

SEPTIMO, hanc gratuitam iustificationem sequitur emendatio in tota vita. Vnde sequitur in ipsius oratione: Et laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi est gloria in secula seculorum, Amen.

Hanc rationem agendi pœnitentiam omnes sancti semper sunt secuti. Dauid agnoscit Deum, agnoscit iudicium Dei, agnoscit misericordiam, suum factum examinat, pauet ob peccatum: erigit se fiducia misericordiæ. precatur veniam, iustificatur fide, iustificatus Deum celebrat. Hæc in Psalmos 51. conspiciuntur.

Audiuimus quid sit pœnitentia, & quomodo fiat, iam quæ sint eius capitales partes tenendum est, & numerantur tres, quæ sunt, Contritio, Fides, & noua vita.

Ad contritionem requiruntur primò tria, quæ sunt agnitio Dei, examen facti, & pauor conscientiæ ob peccatum.

Ad fidem tria proxima, cogitatio misericordiæ, petitio veniæ, & iustificatio.

Ad nouam vitam requiritur vltimum, quod in cordis, oris, & vitæ institutione secundum Legem Dei consistit.

DE

DE SECVNDO.

Scribitur in hoc Euangelio, quod Christus repulerit hanc mulierem. Quare hoc facit? quare dicit se tantum missum esse ad oues, quæ perierunt de domo Israël? An non idem Dominus est, qui dicit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, &c. Respondeo: Dominus hoc fecit non sine magnis caussis 1. Hoc fecit vt mulieris fides hac mora exerceretur & cresceret. 2. Vt esset exemplum pietatis aduersus pertinaces Iudæos, qui Christum contemserunt. 3. Vt ostenderet Dominus, se velle vinci à nobis aßiduitate precum nostrarum. 4. Vt hoc exemplo doceret præsentes spectatores veram pietatis indolem. Sed Dominus aliam caussam aßignat, cur hanc mulierem repulerit: dicit enim, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt de domo Israël. Respondeo: Hoc non dicit Christus, quasi negaret gentibus accessum ad gratiam suam: Fuit enim illa mulier gentilis, sed aliæ caussæ sunt. 1. Vult hic notare obstinatam maliciam & ingratitudinem Iudæorum, qui Christum peculiariter ad se missum non agnouerunt. 2. Quòd verbum Dei ipse Christus ante mortem suam prædicaret Iudæis, & post mortem daret mandatum prædicandi gentibus: Nã Dominus prohibuerat prædicare Euangelium inter gentes ante suam mortem. Verùm postea cũ à morte excitatus esset, dedit hoc mandatum Apostolis: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ &c. Hoc mandatum manifestè ostendit, quod Christi beneficia ad Iudæos & gentes pertinent, hoc est, quod omnes ex Iudæis et gentibus, qui CHRISTVM

reci-

recipiunt, & veram pœnitentiam agunt, sint participes beneficiorum Christi, ita vt ipsius sanguine omnia illorum peccata sint abolita, & tandem in extremo die surgant ad beatam immortalitatem & vitam æternam. Verum qui Christum recipere recusant, viuentes absq; pœnitentia, illi absq; misericordia æternis pœnis cum Diabolo punientur. Nam sicut Dominus fuit, est, & erit misericors omnibus agentibus pœnitentiam, absq; omni conditione personarum: ita fuit, est, & erit implacabilis iudex eorum, qui pœnitentiam non agunt: non moratur, siue simus reges, siue nobiles, siue ciues, siue rustici.

De Tertio.

Pulcerrima imago Ecclesiæ Christi, & singulorum membrorum describitur in hac Cananæa muliere. Primum enim quemadmodum hæc Cananæa mulier obruitur calamitate: ita & tota Ecclesia & singula eius membra. Hinc Paulus: Omnes, qui volunt pie viuere in Christo, persecutionem patientur. Hoc Christus docet, cum iubet nos tollere iugum suum. Vult enim Deus nos fieri conformes suo filio in afflictionibus & ærumnis, qui olim sumus illi futuri conformes in gloria Roman. 8. 2. Ecclesia in his calamitatibus orat opem: nam nullum aliud asylum habet Ecclesia, quàm orationem ad Deum, qua impetratur auxilium. 3. Christus videtur auertere aurem, dum non statim impetramus quæ volumus. 4. Ecclesia exemplo huius mulieris non desinit precari: sed perseuerabit in oratione donec impetrauerit quod petit.

Porrò

Porrò singula membra Ecclesiæ hinc quod discant habent.

1. Vnusquisq; nostrûm se agnoscat Cananæum, hoc est, impium & indignum gratia Dei.

2. Clamet cum hac muliere, Miserere, miserere.

3. Si tentaris, persiste tamen, huius mulieris exemplo: si non hodie aut cras te exaudierit, tuæ tamen preces non erunt inanes, sed vere exaudientur propter Christum, si ex fide, huius mulieris exemplo, oraueris.

4. Agnosce te canem cum hac muliere, sed talem, qui ex micis cadentibus de mensa Domini sui saturetur, ideoq; in oratione persiste.

5. Futurum est & tibi, quod huic mulieri accidit, quæ prius canis dicebatur, mox pro filia agnita est: tanta est misericordia Domini, cui honor & gloria, in secula seculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA IN *QVADRAGESIMA EVANgelium Lucæ 11.*

ET erat eijciens Dæmonium, & illud erat mutum, cumq; eiecisset Dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerunt: Per Beelzebub principem dæmoniorum eijcit dæmonia. Et alij tentantes, signum de cœlo quærebant ab eo. Ipse autem cum sciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum aduersus seipsum di-

uiſum, deſolabitur, & domus ſupra domum cadit. Quod ſi Satanas quoq; aduerſus ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius? quia dicitis: per Beelzebub me eijcere Dæmonia.

Quod ſi ego Beelzebub præſidio eijcio dæmonia, Filij veſtri cuius præſidio eijciunt? ideo ipſi iudices veſtri erunt. Porrò ſi digito Dei eijcio dæmonia, profecto peruenit ad vos regnum Dei. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſsidet. Vbi vero fortior eo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius aufert in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuit. Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit. Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam

scopis mundatam atq; ornatam, tunc vadit & assumit septem alios Spiritus secum nequiores ipso, & ingressi habitant ibi, & fiunt extrema hominis illius peiora primis. Factum est autem, cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimo, Beati qui audiunt sermonem Dei, & custodiunt illum.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium, dilecti, clare ostendit, cur Christus venerit in hunc mundum & assumerit humanam naturam: nimirum vt & nouum regnum incoaret, & regnum Diaboli aboleret, hoc est, quod Deus dicit Gene. 3. Semen mulieris conteret caput Serpentis, quod Iohannes interpretatur, cum ait: Christus apparuit, vt destrueret opera Diaboli, hoc est, regnum Diaboli, quod à peccato incipit, peccato ædificatur, damnatione æterna absoluitur. Huius Satanæ regni destructorem declarat se Christus in hoc Euangelio, dum liberat hominem obsessum à Diabolo. Nam cum Diabolum expellit, primum significat se potentiorem Diabolo esse. Deinde se ipsius hostem declarat. Tum signo ostendit se humani generis Saluatorē. Præterea ostenditur hic ingratitudo mundi erga suum Saluatorem, cum impij Iudæi adscribūt Satanæ opera Dei. Postremo in fine huius Euangelij mulier clamans dat Christo occasionem monstrandæ

veram beatitudinem. Nam dum mulier clamat: Beatus venter qui te portauit. Is respondet: Quin imò, Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Loci quatuor:

I. *Differentia regni Satanæ & regni Christi.*

II. *Contentio inter Iudæos & Christum, in qua Iudæi reprehendunt Christi factum, ipse vero illud defendit.*

III. *Quid futurum est illis, qui Christum receptum rursus reijciunt, obtemperantes Satanæ.*

IIII. *Quæ sit vera beatitudo & felicitas.*

DE PRIMO.

Et erat eijciens Dæmonium. *Hæc verba aperte, testantur duo diuersa esse regna, Christi & Satanæ, & esse maximam differentiam inter hæc duo diuersa regna, adeo vt nunquam inter ea conuenire poßit, Cum ergo Diabolus & Christus duo sint potentißimi diuersorum regnorum reges, de vtroq; dicemus, vt intelligatur, quantum mali sit in Satanæ regno, & quantum boni & felicitatis in Iesu Christi salutari regno.*

De Diabolo hæc quatuor puncta consideranda sunt. 1. Quis sit. 2. Quid faciat. 3. Cur faciat. 4. Cur Deus permittat vt faciat.

Quis ergo est? Quantum ad naturam, est creatura Dei, sicuti Angeli Dei, quantum ad studium & peruersitatem, quam ex se habet, est mendax, latro, fur, qui perpetuo homicidio & mendacio gaudet, &

nihil

nihil magis expetit, quàm humani generis æternum interitum. Quod talis sit Diabolus, docet fraus eius, qua primos homines decepit.

Quid facit Diabolus? Videmus in hoc Euangelio, quod hunc miserum hominem reddat cœcum & mutum. Considera quæso hîc Diaboli crudelem tyrannidem aduersus hunc miserum. 1. Aures obturat illi. Quare? ne verbum Dei audiat. Cur hoc cupit? Quia scit Diabolus primum gradum in cœlum esse, verbum Dei audire. Nemo enim sine auditu verbi Dei vnquam salutem consecutus est. Euangelium enim, vt inquit Paulus, est potentia Dei in salutem omni credenti. 2. Cor obsidet, ne verbum in eo locum habeat. Quare hoc facit: Quia scit sine fide, quæ ex verbi auditu est, neminem iustificari. Nam, vt Christus dicit, qui non credit, ira Dei manet super eum. 3. Reddit mutum. Quare? ne confiteatur Christum suum saluatorem, nam scit neminem saluum fieri sine oris confeßione, sic enim Paulus Rom. 10. ait: Corde creditur ad iusticiam, ore fit confeßio ad salutem. 4. Reddit hunc miserum cœcum ne videat. Quare: ne videat opera Dei, enarrantia gloriam Dei, vt Dauid testatur, cum ait: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera eius annunciat firmamentum. Ecce occludit Satan huic misero homini omnes vias salutis.

Quare hoc facit iste malignus? 1. Quia ipse damnatus est, & nullum salutis spem habet. 2. Odio Christi tanto laborat, qud ipsius regnum ferre non potest. 3. Odio implacabili aduersus humanum genus inflammatur, adeo vt cupiat omnes secum æternum damnari,

nari. Ideo Petrus inquit: 1. Pet. 5. Diabolus vt Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret.

Sed cur Deus hoc permittit Satanæ, vt ita homines vexet? 1. Hanc pœnam nostro peccato meruimus, quicquid enim nobis mali acciderit, nobis ipsis adscribemus, & caussam in nobis ipsis quæremus. 2. Deus hoc permittit, vt intelligamus quanta sint beneficia Christi erga Ecclesiam: nemo enim melius intelligit libertatis aut sanitatis commoda, quàm qui aliquando carceris mala & morbi molestias expertus est. 3. Vt Christum inuocemus contra Diabolum, qui solus eum superare potest. 4. Vt fide nos aduersus illũ muniamus, iuxta illud: Cui fortis resiste in fide. Est enim fides victoria mundi, vt ait Iohannes. Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. 5. Vt præsentia Christi liberati à Satanæ tyrannide, & agnoscamus Christum in nobis habitare, iuxta illud: 1. Reg. 17. Vt sciat omnis terra, quod sit Deus in Israel, id est, in Ecclesia, & Deum prædicemus qui nos liberat.

De Diabolo audiuimus, quis sit, quid faciat, cur Ecclesiæ exitio studeat, & cur id Deus permittat: Nunc de rege Christo audiamus, de quo dicam: Quis sit, quid faciat, & cur faciat.

Quis est Christus? Deus & homo, à Patre ante secula natus æternus Deus cum æterno Patre & Spiritu sancto, quemadmodum in Symbolis confitemur: Descendit de cœlo propter nostram salutem, & assumsit humanam naturam, vt sua morte liberaret nos ab æterna morte & supplicio.

Quid facit? Hoc docet nos præsens Euangelium.

1. Ape-

1. Aperit huic surdo aures: Deinde eijcit ex illo Diabolum, soluit linguam, vt loqui poßit, oculos quoq; aperit. Hoc ipsum quotidie facit in sua Ecclesia. 1. Aperit aures, vt audiamus verbum, quicunq; enim libenter audit verbum Dei, sciat aures suas apertas esse, & qui contra non audit verbum libenter, sciat suas aures adhuc à Satana obturatas esse. Quare qui nondum habet aures ad audiendum verbum, confugiat ad Christum, is solus aperit. 2. Cor à Diabolo liberat, vt credere poßimus, nam Iohannis 6. docet Christus, quod fides sit opus Dei: Ita enim ait: Hoc est opus Dei vt credatis in eum quem ipse misit. Si ergo non credis, adhuc diabolus occupat cor tuum: quare Christus adeundus est, qui solus eum superare potest. 3. Soluit linguam, vt eum ore etiam confitearis, prædices & inuoces.

Cur autem hoc facit Christus? 1. Quia est amans hominum, quorum naturam assumsit, quando homo conceptus & natus est ex virgine. 2. Quia est hostis Diaboli. 3. Quia officium eius est, vt hostis sui Diaboli regnum inuadat, ipsum hostem spoliet, ac omnes in se credentes donet vita æterna.

Ex his iam apparet, quantum sit discriminis inter regnum Diaboli & Christi. In regno Diaboli est peccatum & mors: In regno Christi est iusticia & vita. In regno Satanæ est dānatio: in regno Christi est absolutio à damnatione, & salus. In regno Satanæ sunt tenebræ: in regno Christi est lux perpetua. In regno Satanæ est cruciatꝰ: in regno Christi est gaudiū. In re-

gno Satanæ conſpicitur Diabolus cum damnatis omnibus: in regno Chriſti Sancti fruuntur conſpectu Dei & immortalitatis gloria, per Chriſtum Ieſum. Hinc ergo admoneamur, & quanto cum ſtudio fugiendum ſit regnum Satanæ, & quanta diligentia conandũ ſit, vt ciues conſtituamur beati regni Chriſti.

DE SECVNDO.

Iudæi videntes hoc factum Chriſti, tanquam legati Satanæ, ſe totis viribus Chriſto opponunt, & dicunt: In Beelzebub principe Dæmoniorum eijcit Dæmonia. Vide quanta ſit mundi malicia. Dei opus Diabolo aſſcribit, quò in peccatis ſuis moriatur. Quis mortalium tanta inſania inſurgeret aduerſus Chriſtum, niſi ſpiritu Satanæ excitaretur? Verùm Chriſtus illam contumeliam Dei nequaquam fert, ſed fortiſſimis argumentis iſtam Diabolicam contumeliam confutat.

PRIMVM argumentum: Nemo poteſt per vnum Diabolum alium eijcere: Ergo vos improbe aſſeritis me in nomine Beelzebub eijcere dæmonia. Nam ſi vnus Diabolus alij Diabolo vim faceret, & eum eijceret, non eſſet ſtabile regnum Diaboli. Nunc autem videmus regnum Satanæ maximè ſtabile & firmum eſſe. Nam omne regnum contra ſe diuiſum, deſolabitur. Vbicunq; enim eſt diſcordia, ibi certus expectandus eſt interitus.

SECVNDVM argumentum eſt: Si ego in nomine Beelzebub eijcio dæmonia, veſtri quoq; filij in eodem nomine eijciunt dæmonia: ſed hoc veſtro ipſorum iudicio eſt falſum, nam vos Dei virtute illos dæmonia

eijcere

eijcere fatemini: quare improbe facitis, cum me dæmonia in nomine Beelzebub eijcere asseritis.

TERTIVM argumentum: In digito Dei, id est, potentia diuina eijció dæmonia. Ergo falsò Diabolo ascribitis opus meum.

QVARTVM argumentum: Fortis à fortiori superatur: Diabolus à me superatur. Nam illum eijcio, illius spolia capio: igitur sum illo fortior. Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Quis est ille fortis armatus? Serpens antiquus: Custodit atrium suum, dum habitat in incredulis, dum hominum sensus excœcat, ne Christum agnoscant: atq; tum omnia, quæ poßidet, sunt in pace, quando scilicet silet verbum Dei, & sonant humanæ traditiones. Verùm cum gladius stringitur, quod est verbum Dei, mox Diabolus cogitur cedere: nam Christus, qui in verbo est, potentior est Satana.

QVINTVM argumentum. Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit, hoc est, Diabolus dißipat Ecclesiam, & ego colligo Ecclesiam, ergo inter me & Diabolum non conuenit: quod autem diabolus dißipet Ecclesiam, probat pulcerrima similitudine.

De Tertio.

Cùm immundus Spiritus exierit de homine, hoc est, cum Diabolus, qui & ipse immundus est, & animos hominum coinquinare multis modis solet, exierit de homine, quemadmodum iam de misero

hoc, qui obsessus erat, mea virtute eiectus est. Quid *tum facit?* Ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. *Ambulat per loca inaquosa, id est, per corda non irrigata flumine S. sancti. Quid est quod quærat requiem & non inueniat? hoc dicto significatur eius studium: non enim satis est ei nocuisse, nisi magis noceat. Tanto perdendi homines studio laborat, non contentus est multa corda possidere nisi ad ea redeat, à quibus antea expulsus, vnde dicit:* Reuertar in domum meam vnde exiui. *His verbis significatur, quod non sinat intentatos eos, qui fide purgati sunt: sed conetur rursus in eorum corda intrare, quo eos à regno* CHRISTI *abducat: quod cum fit, fiunt nouißima hominis illius peiora prioribus, quia fit de nouo hostis Christi, expellit spiritum sanctum, & grauiores pœnas luet, nisi rursus per veram pœnitentiam eiecerit, diabolum. Obseruemus ergo, quàm periculosum sit ijs, qui semel Christo dederunt nomina, & rursus se iugo diaboli subijciunt. Hi enim vt grauißimè in spiritum sanctum peccant, ita etiam grauißimæ pœnæ sunt ipsis metuendæ. Quare qui salutis suæ vlla tanguntur cura, cito resipiscant, & strenuè aduersus Satanam militent: ne eos rursus in peccatorum diluuium præcipitet.*

De Qvarto.

Factum est cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi. Beatus

tus venter, &c. At ille dixit, Quinimo, Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. *Hic primum obseruemus diuersa hominum iudicia de verbo Dei. Quidam admirantur & amant verbum, vt hæc mulier: Quidam malè loquuntur de verbo, ut illi, contra quos hic Christus agit. Nam semper à principio mundi fuerunt tales auditores verbi. Cain verbum contemsit: Abel amauit. Nohe amauit verbum: & reliquus totus mundus contemsit. Tempore Hieremiæ paucißimi verbum Prophetarum receperunt cum fructu: pleriq; ad veterem idolatriam redire maluerunt. Hinc apud Ieremiam dicunt: Quando sacrificauimus reginæ cœli (id est, Soli) omnia fuerunt nobis prospera: abundauimus frumento, &c. Ad eundem modum nostri dicunt: quando Missas audiuimus, dedimus Monachis, omnia fuerunt in meliore precio, maior erat timor Dei, maiorq; caritas. Hanc gratiam refert mundus Deo pro suo beneficio. Dat nobis verbum salutis: nos potius volumus humana somnia. Offert gratis: nos volumus Monachorum nugis mereri. Sed istis omißis audiamus Christum,* Beati, *inquit,* qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. *Hæc pauca verba sunt, & habent additam magnam promißionem.*

Quódnam est illud verbum Dei? Aliud esse non potest, quam quod Prophetæ tradiderunt: Christus suo confirmauit sanguine: Apostoli docuerunt. Quódnam est illud? Eius summam habet puerilis nostra doctrina Catechismus, & sunt decem præcepta, Symbolum, doctrina de Sacramentis, & quam singulis die-

lis diebus Dominicis auditis ex Euangelio, hoc est, vt vno dicam verbo, quam Prophetæ, Christus & Apostoli docuerunt. Hoc verbum vult audiri: ergo vult ministros esse & pastores, qui hoc verbum docere possunt. Nam cum det verbum, offerat salutem, quæ fide ex auditu percipitur, necessarium est, vt sint quibus hoc verbum doceant.

Verum quia non satis est docere & audire verbum, nisi custodiatur, addit Dominus: Et custodiunt illud. *Quid est custodire verbum? Est verbum auditum discere, retinere, eiq́ credere, & ex fide Deo veram obedientiam præstare. Ita Abraham pater noster fecit, audiuit verbum, retinuit, eiq́ obediuit, & ex fide tantam obedientiam præstitit, quod potius, mandante Deo, voluerit suum vnigenitum filium mactare, quàm Dei præceptum violare. Sed quis est inter nos, qui Deo hanc obedientiam præstat? filij volumus Abrahæ dici, sed nolumus patris vestigijs insistere. Quid illis promittit, qui audiunt & obediunt?* Beati, *inquit*, qui audiunt verbum, *&c. Beati, id est, sunt ab omni miseria liberi, à peccato & damnatione. Beati, id est, donati vita & gloria æterna, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit vnus Deus in secula seculorum,*

AMEN.

DOMINICA LAETARE,

EVANGEL. IOHAN. 6.

POST hæc abijt Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis, & sequebatur eum turba multa, quia videbant eius signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur. Subijt autem in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. Instabat autem Pascha festus dies Iudæorum. Cùm sustulisset ergo oculos Iesus, & vidisset, quod multa turba veniret ad se, dicit ad Philippum: Vnde ememus panes vt edant isti? hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque pusillam quippiam accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis ipsius Andreas, frater Simonis Petri: Est puer hic, qui habet quinq;

quinque panes hordeaceos, & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tam multos? Dixit autem Iesus: Facite vt homines discumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Discubuerunt ergo viri numero fermè quinque millia. Accepit autem panes Iesus, cumque gratias egisset, distribuit discipulis suis. Discipuli vero discumbentibus. Similiter & ex piscibus quantum volebat. Vt autem impleti sunt, dicit discipulis suis: Colligite quæ superfuerunt fragmenta, ne quid pereat. Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, qui superfuerant his qui comederant. Illi ergo homines cum vidissent, quod Iesus fecerat signum, dicebant: Hic est vere Propheta ille, qui venturus est in mundum. Iesus ergo cum cognouisset quod venturi essent, ac rapturi ipsum, vt facerent ipsum Regem, secessit iterum in montem ipse solus.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij est, quod Christus doctrinam, quam tradit Matth. 6. Primum quærite regnum Dei & iusticiam eius (id est, Dei) & cætera adijcientur vobis, hic facto suo & exemplo confirmet: vt nos verbo Christi & miraculo eius edocti, curam ventris abijciamus, & sequamur Christum in desertum, eiq; omnem curam pro nobis relinquamus,

iuxta eius mandatum: *Iacta in Dominum curam tuam, & ipse te enutriet. Vult ergo totum hoc Euangelium docere, quod, qui verbum Dei audiant, ament & conseruent, non sint perituri fame, quia Christus eorum in se curam recipit. Loci tres:*

I. *Quod Deus habeat curam illorum, qui se sequuntur.*

II. *Circumstantiæ præsentis miraculi, & eius apud nos vsus.*

III. *Factum huius turbæ volentis Christum Regem creare. Item de Christi fuga.*

DE PRIMO.

In hac prima doctrina multa perpendenda se offerunt, quorum singula aliquam doctrinam & admonitionem suppeditant: vt sunt Christi profectio, operatio, ardor turbæ ad ipsum audiendum, quid turbam mouerit, quæ vtilitas inde ad turbam peruenerit, & quid nos ab exemplo turbæ & facto Christi discere debeamus.

Profectio Christi narratur his verbis: Abijt Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis. *Fuit autem Tiberias vrbs in honorem Tiberij Imperatoris ab Herode extructa apud Iordanem. In hac profectione Christi, obseruandus est finis & exemplum. Finis fuit vt late propagaret suum Euangelium, doctrina & miraculis. Exemplum est, vt nos Christum imitemur, quisq; in sua vocatione, non parente nobis, sed nocte dieq; per terram, per mare, nostræ studeamus vocationi respondere. Neq; hoc exem-*

plum est ministris verbi imitandum tantum, sed omnibus iuxta rationem vocationis cuiusq;.

Quid in hac profectione agit Christus? Marcus cap. 6. dicit, Christum misertum fuisse eorum, qui erant sicut oues non habentes Pastorem, & cœpit eos docere multa. Matthæus addit, quod tota die fuerit occupatus, in sanandis ægrotis. Hæc quatuor offerunt perpendenda. 1. Affectus Christi. 2. Caussa istius affectus. 3. Quales simus sine ministerio verbi. 4. Quis finis ministerij.

Cùm Christus miseretur turbæ, monemur, vt cogitemus, quam paternè sit ergà nos affectus, vt qui nostris calamitatibus afficiatur: hoc est, quod Apostolus dicit ad Hebræos: Nos habemus Pontificem, qui potest compati infirmitatibus nostris. Cur autem misertus sit turbæ, caussa fuit quæ narratur à Marco, Quia erant sicuti oues, non habentes pastorem. Sed quales sunt oues sine pastore? Miseræ expositæ furum & luporum iniurijs. Cùm autem hoc diceret Dominus, populus per falsos doctores erat abductus à vero Dei cultu in varias superstitiones, quarum fructus est animarum interitus: quemadmodum nos olim in Papatu experti sumus, vbi pro vero cultu Dei fuerunt in Ecclesiam inuectæ horrendæ superstitiones, vt inuocatio sanctorum, prophanatio Sacramentorum, purgatorium, & aliæ nugæ, quæ hodie vtinam in multorum animis non residerent. Hinc ergo discamus, quales sint homines sine ministerio verbi, nempè quod sint veluti oues in deserto vagantes: vbi omni momento periculum graue illis immineat à furibus & lupis, imo,

imo, vt vno verbo dicam: Vbi non est verbum Dei, ibi nulla salus. Discamus & hic finem ministerij verbi. Homines sine verbo sunt sicuti oues vagantes sine pastore. Ergo verbum est illis veluti baculus pastoralis, quo homines è deserto ad suum pastorem congregantur. Est & veluti pabulum, quo reficiantur & alantur. Est & remedium, quo animæ nostræ sanantur. Breuiter est semen immortale, per quod renascimur ad vitam æternam, quando verbo prædicato credimus, quanta autem sit diuini verbi necessitas, hinc facile intelligitur.

Ardor populi ad audiendum Christum hic etiam indicatur. Sequebatur, inquit Euangelista, eum multitudo magna. Idq; in locum desertum procul ab vrbibus, vbi nec cibus nec potus erat. Vide maximum ardorem, quo populus gestit Christum audire vt nullam curam corporis sui habere videatur, hora multa præterijt, inquit Marcus.

Cur autem Christum ita secuta sit turba, explicat Iohannes in hodierno Euangelio, cum ait: Quia videbant signa quæ faciebat. Signa autem fuerunt cùm testimonia potentiæ diuinæ in Christo, tùm doctrinæ quædam signacula, & summæ beneuolentiæ Christi erga homines indicia. Nam in horum trium cogitationem deuenerunt per signa & miracula quæ Dominus fecit.

Ex hoc ergo, quod hac turba sit Christum secuta, hoc percepit commodũ, quod in salutis suæ cognitionem deuenerit, nam cum doctrinam suam quam ore docuit, stupendis miraculis confirmauit, fidem verbo

adhibuerunt, qua fide illi omnes saluati sunt, qui vsq; ad finem perseuerauerunt. Deinde & corporalia beneficia perceperunt multi: nam sanauit male habentes, quemadmodum referunt alij Euangelistæ.

Quomodo iam huius turbæ exemplum est nobis imitandum? 1. Hanc turbam imitamur, si verbum Dei diligenter audiamus & ei credamus conuicti miraculis Christi, quibus veritatem suæ doctrinæ confirmauit. 2. Imitabimur etiam hanc turbam in eo, quod regulæ à Christo Matth. 6. traditæ obedi t, ita enim Christus ait: Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & cætera adijcientur vobis. Hic ordo est diligenter ab omnibus pijs obseruandus. PRIMA cura debet esse regni Dei, & iusticiæ Dei. DEINDE etiam suo loco pro vocationis ratione est laborandum. Nam ita scriptura ait: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et in Psalmo dicitur: Labores manuum tuarum manducabis. Paulus quoq; dicit: Qui laborat, manducet. Ita labor omnibus præscribitur, sed iuxta rationem cuiusq;, alius est enim labor pastoris, alius agricolæ, alius regis, alius cancellarij & Senatoris. Verum cauendum est omnibus, ne ordine inuerso laborent, quod faciunt illi, qui primam quidam curam ventris habent, postremam vero mentis. Qui ergo Magistratum gerit, sic cogitet: Meus Christus dicit, primum quærite regnum Dei & iusticiam eius, & postea reliqua huic vitæ necessaria: huic præcepto mei Domini obtemperabo, certus quod vere, quod promisit, sit præstaturus vtut ratio & mundus totus obmurmuret: & hunc ordinem à

Christo præscriptum conetur euertere. Deus oues pascit: cur me ipsi obedientem non pasceret? Dat corpus: cur non vestem? dat animam: cur non cibum? dat æterna: cur non corporalia? Quicunq; ergo pius est, debet hanc regulam Christi sequi: Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & cætera adijcientur vobis. Verùm, pro dolor, multi contra hanc regulam peccant. Primum enim qui non solum ipsi verbū Dei non audiunt, sed alijs impedimento sunt, vt non audiant, quemadmodū impij mariti faciunt, qui suas vxores à verbo retinent, auariciæ suæ explendæ gratia: Hi suo temerario ausu irrumpūt in officiū Dei, & Christi præceptum malignè contemnunt: vnde quicquid agunt, male succedit. Primum volunt corpori prospicere: Deinde, si quando vacat, animæ exiguam curam habent. Colligo, inquit aliquis, vxori meæ & liberis: rectè facis, & probo tuum studium: natura enim hoc docet, & ratio dictat, vt maritus vxoris & prolium curam habeat, & Paulus dicit, Qui negligit suos, est infideli deterior, sed collige iuxta Christi regulam, & huius turbæ exemplum. Primum quære regnum Dei. Deinde in vocatione tua sis diligens. Si aliter feceris, liberi tui non gaudebunt ex tuis laboribus: Nam maledictus labor est tuus, & maledictus fructus laborum tuorum erit, nec proderit liberis tuis. Est autem hoc dictum verissimum. Ex male quæsitis non gaudet tertius hæres. Experientia docet quod mala à parentibus parta, liberi vt plurimum cum meretricibus in ganeis, in potationibus, in contentionibus & litibus absumere turpiter soleant.

Quare si pietas nobis cordi est, Christi regulam & huius turbæ exemplum imitemur, quod si fecerimus, sentimus liberalem manum Dei erga nos.

DE SECVNDO.

Iam videamus præsentis miraculi circumstantias, quæ multæ sunt. Primum Dominus dicit Philippo: Vnde ememus panes vt manducent hi? *Cur hoc additur ab Euangelista?* Hoc autem dicebat tentans eum, *hoc est, vt experiretur quid, haberet fidei, qui antea viderat aquam in vinum conuersam esse in Cana Galileæ.*

Sed quid respondet Philippus? Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum accipiat. Hic Philippus immemor miraculorum, quæ antea viderat, rationem suam in consilium adhibet, quasi diceret, Magna turba est, requiritur ad eam saturandam magna pecunia, & nos nihil fere habemus, frustra enim de pane emendo disputatur, deliberatio frustra adhibetur, dum impoßibilitas impedit.

Sed venit alius discipulus Andreas, & dicit, puerum adesse, qui habeat quinque panes hordeaceos, & duos pisces, sed hæc nihil ad tantam turbam, hic discipulus etiam desperat.

Sed quid ad hæc Christus? Dicit ergo eis. Facite homines discumbere, quasi dicat, cum hoc sit impoßibile vestro iudicio, vt tanta turba hic conseruari poßit, ne fame pereat: Ego quæ illis dixi & vobis: Quærite primum regnum Dei, & iusticiam eius, & cætera omnia adiicientur vobis, ostendam facto, meam promißionem non

uem non esse vanam, vos saltem iubete turba, vt ad comedendum discumbat.

Hic discipuli magistro obtemperant, & viri numero, quasi quinq; millia se ad comedendum componunt, expectantes miraculosam saturitatem.

Cùm ita discumberent accepit Iesus panes illos quinq; hordeaceos & pisces, ac primum facta benedictione, & actis gratijs, distribuit discumbentibus: quantum volebat. Postquam autem saturati sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ supersunt fragmenta, ne quid pereat. Et illi obtemperantes collegerunt duodecim cophinos fragmentorum. Videtis miraculum, quo Christus suam diuinam potentiam, suam promißionem & suum officium confirmat.

Quid nos hinc discere debemus? Multa sane doctrinæ hinc peti possunt.

PRIMVM confirmatur id quod in primo loco audiuimus, videlicet, quod, qui Christum sequuntur, non sint fame perituri, quemadmodũ iam audiuistis.

DEINDE hoc miraculo confirmatur affectus Christi, erga eos, qui sequuntur, de qua re etiam in prima doctrinæ audiuimus.

Præterea confirmatur hoc miraculo, quod contra rationis iudicium Christus poßit iuuare, quando vult. Nam vt regnum Christi & regnum mundi sunt diuersa: ita alia fieri possunt in regno Christi, quàm in regno mundi. Nam qui regno Christi, præsidet, omnipotens est, cuius velle est fieri: Omnia enim, quæ voluit, vt inquit Dauid, fecit in cœlo & in terra. Cum igitur proponit nobis Euangelium miranda Dei ope-

de resurrectione mortuorum, de vita æterna, de æternis Impiorum pœnis, & huiusmodi alia, non adhibebimus in consilium rationem nostram, vt ab illa quæramus, quid fieri poßit, sed solum verbum Dei interrogabimus. Si enim Deus aliquid dicit, mox veniet nobis in mentem eius potentia & veritas, quia potens est, nihil est ei impoßibile, & quia verax, quicquid dicit, ratum & firmum erit. Dicit enim cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Docemur & hoc miraculo & Christi facto, quod Deus res modicas piorum augere velit sua benedictione, non enim in magna rerum copia sita est saturitas, sed in benedictione Domini, quæ sola diuites facit. Vnde Christus Lucæ 12. Non in abundantia cuiusq; vita eius ex ijs quæ poßidet. Et Dauid Psalmo 121. Et abundantia diligentibus te. Sæpißime accidit quod pauper aliquis timens Deum melius pascitur pane & olere, quam diues impius ex preciosis ferculis & dulcißimo vino. Pauper Lazarus melius pascebatur micis, quæ ei vix dabantur, quàm diues epulo ex suis delicatis cibis. Hæc diligenter cogitemus singuli, ac expectemus promißionem Domini, vt nostris laboribus benedicat, & nostrum panem augeat. Is enim iußit orare & dicere, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Adhæc docet nos Christi factum, vt vsurpaturi diuina beneficia, gratias agamus Deo pro suo dono, & petamus, vt suum donum sua benedictione consecrare velit. Creatura enim Dei sanctificatur per verbum & orationem, quemadmodum Paulus docet. 1. Timoth.

moth. 4. Verum fit, vt multi, quia non agnoscunt diuina beneficia, & multo minus gratias agunt datori, vel in magna rerum copia sint egentes, vbi magna prementur paupertate. Quare hortor vos, vt hoc Christi exemplum imitemini, quoties bonis Dei donis vti volueritis. Atq; hoc sit dictum de præsenti miraculo. Sequitur iam tertius locus.

De Tertio.

Cum vidissent (*dicit Euangelista*) quod Iesus fecerat signum, dicebant: Hic est vere ille Propheta, qui venturus est in mundum. Iesus ergo cum cognouisset, quod venturi essent, vt raperent se, & facerent se Regem, fugit iterum in montem ipse solus.

Hic duo proponuntur exempla, Vnum turbæ, alterum Christi. In turba duo videmus, Vnum, quod ex miraculis agnoscit Meßiam, id quod recte à turba factum est, nam Propheta Isaias prædixit fore, vt cum venerit in mundum Meßias, magna miracula esset editurus, per quæ agnosceretur. Hactenus ergo recte iudicauit turba. Alterum quod videmus in turba, est error iudicij turbæ, quæ cum videret ex miraculo Iesu esse Meßiam, voluit eum in regem creare. Sed Christi Regnum non est mundanum, sicuti ipse Pilato dixit, Regnum meum non est de hoc mundo. Voluit quidem turba grata esse Christo, sed non secundum scientiam suam declarauit gratitudinem. Vnde nos discamus gratitudinem erga Deum ab hac turba, verum quia illa errauit in facto, nos verbum Dei pro regula gratitudinis amplectamur.

Cæterum cum Christus cognouisset imperitum turbæ zelum, volentis se in Regem creare, fugit in montem, & non patitur se Regem à turba creari. Quid nos hinc discamus? PRIMVM, quod modò dixi, quod regnum Christi non sit mundanum. DEINDE quod nullum honorem expetere debeamus contra nostram vocationem. Vnusquisq; sit contentus eo dignitatis gradu, ad quem vocatus est, & non inuadat alienam functionem gloriæ cupiditate. Verum hæc tria spectemus quisq; in sua vocatione. Primum laboremus strenue in timore Dei. 2. Non quæramus vulgi laudes, si quid boni egerimus. 3. Hoc sit nostrũ propositum, vt Deo, & ipsius Ecclesiæ seruiamus in timore Dei: qui aliter agunt, nihil recte faciunt, offendunt Deum, suam superbiam produnt, quos Deus sæpe sinit labi, vt ipsorum stulticia innotescat, ac ita suæ arrogantiæ pœnas luant. Quod ne nobis quoq; accidat, rogamus Deum, vt nos suo Spiritu gubernet. Cui soli & æterno Deo sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA IVDICA.
IOHAN. VIII.

QVis ex vobis arguet me de peccato? Porrò si veritatem dico, quare vos non credidistis mihi? Qui ex DEO est, verba Dei audit: Propterea vos non audistis, quia ex Deo non estis. Responderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & Dæmonium habes: & respon-

reſpondit Ieſus: Ego Dæmonium non habeo, ſed cohoneſto Patrem meum, & vos ignomi-

nia affeciſtis me. Ego autem non quæro gloriam meam, eſt qui quærat & iudicet. Amen dico vobis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo illi Iudæi: Nunc cognouimus quod Dæmonium habes. Abraham mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: qui ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in ærernum. Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt, & Prophetæ mortui ſunt? quem teipſum facis? Reſpondet Ieſus: Si ego glorifico me ipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe, & tamen non cognouiſtis eum, ego autem noui eum, & ſi dixero quod non nouerim eum, ero ſimilis veſtri mendax,

sed noui eum, & sermonem eius seruo. Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, & vidit atque gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Dixit eis Iesus: Amen amen dico vobis, Antequam Abraham nasceretur ego sum. Tollebant ergo lapides Iudæi, vt iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit è Templo.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet singularem doctrinam de Christo, & eiusdem doctrinæ oppugnationem per Christi hostes. Quemadmodum enim Christus suam personam, officium & doctrinam defendit, & monstrat verum salutis fontem: Ita Iudæi Christi hostes se opponunt personæ, officio, & doctrinæ Christi, & contra illum agunt tribus armis, quibus Satanas inde vsq; ab initio mundi vsus est. Arma autem illa tria hæc sunt: Hypocrisis (vdvaartis helighed) Sophistica (kragloff) tyrannis (offervold) Habet ergo hoc Euangelium duplicis regni descriptionem, videlicet Christi & Satanæ. Vt enim Christus hic suum regnum tuetur: ita Satanæ satellites sui Domini partes agunt. Verùm quia nostra interest potius quid dicat Christus, quàm quid contra sentiat Satanas, ex verbis Christi duas doctrinas huius Euangelij proponam, & quid ad singulas responderint ac fecerint hostes Christi declarabo. Loci duo:

I. Quod

I. Quod quemadmodum CHRISTVS ſit verus Meßias: Ita omnis qui eum non audit, à Deo non ſit.

II. Quod, qui verbum Chriſti ſeruet, à morte æterna liberetur. Et in his duabus præcipuis huius Euangelij doctrinis, conuentionem inter Chriſtum & Iudæos exponam, in qua expoſitione multæ particulares doctrinæ ſe offerunt.

De Primo.

Primæ doctrinæ partes ſunt duæ: Vna, quod Chriſtus ſit verus Meßias. Altera, quod qui Chriſtum non audit, à Deo non ſit. De priori parte ita habet textus: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi? Doctrinam Chriſti reprehenderunt Iudæi, quia Satanas & eius miniſtri oderunt veritatem. Chriſtus ſuam doctrinam vitæ innocentia, Prophetarum teſtimonijs, & varijs miraculis confirmauit, vt & agnoſceretur à Iudæis verus Meßias eſſe, & ab illis crederetur Chriſto in ſalutem. Cùm ergo illi inſtinctu Satanæ, odio Chriſti, & amore ſuæ falſæ doctrinæ, quam à maioribus acceperant, ſe Chriſto totis viribus opponerent: Chriſtus contra ſentiens ſalutem humanam, ſuam innocentiam, doctrinam & officium defendit, vt ſaltem quoſdam ex ſuis hoſtibus lucrifaciat Deo, & à damnationis præcipitio reuocat. De innocentia ergo ſuæ perſonæ primum quærit: Quis (inquit) ex vobis arguet me de peccato? quaſi diceret: palam

palam vixi inter vos ab infantia mea ita innocenter, vt nemo vestrum poßit me vllius peccati arguere. Hoc autem cum sit proprium Meßiæ, quare me Meßiam olim promissum non agnoscitis? Nam solus Meßias est absq; omni peccato. Cum ergo nemo vestrum poterit me peccati conuincere, stulte facitis, qui non solum me non agnoscitis Meßiam: verùm etiam me vt peccatorem condemnatis. Huc addit de doctrina sua: Si veritatem dico vobis, cur non creditis mihi? quasi dicat: cum doctrinam meam innocentia vitæ, testimonio Prophetarum, & multis miraculis ita veram esse doceam, vt velitis nolitis, eam veram esse fateamini, cur non creditis mihi? prorsus insanus est, qui id quod verum esse nouit, tanquam falsum persequitur: sed ea est natura hominum, qui malè institutus est à puero, difficulter ab errore reuocatur: adeo à teneris assuescere multum est. Verùm hic quid à Christo & à Iudæis discamus? A Christo quidem discant omnes ministri verbi, vitam suam instituere, & ita docere, vt nemo quicquam habeat, quod vel in vita, vel in doctrina arguere poßit. Tametsi enim solus Christus purus erat ab omni peccato: tamen qui eius Euangelium docere volunt cum fructu, debent publicis criminibus carere. Poëta enim rectè dicit:

Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum.

Quomodo enim, quæso, sacerdos potator potatores reprehendere poterit? quomodo audebit scortator scortatores & adulteros castigare? quomodo auarus auariciam? Vsurarius vsuram? contentiosus lite?

Super-

Superbus, superbiam damnare? In summa: qui alios vult arguere, ipse debet esse sine culpa. Qui autem dicunt: Facite, vt doceo, & nolite facere, vt ago, non sunt Christi ministri, sed Satanæ. Nam nemo docere censendus est, nisi vita exprimat, quod verbis docet. Ita enim Paulus docet Timotheum: Esto forma gregis, id est, quod voce doces, vita exprime, vt doctrinæ exemplum viuum in te conspiciant auditores tui. Vnde & de se Paulus dicit: Estote imitatores mei, sicut ego Christi. Deinde, quia audiunt Euangelium, debent aliquid ab his Iudæis discere, non quidem vt cum illis se Christo & suis doctoribus opponant: sed vt eorum damnatione admoniti pœnitentiam agant, & Christi beneficio saluentur.

De altera parte primæ doctrinæ ita ait textus: Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Caussam aßignat, cur Iudæi tam maligne doctrinam Christi contemserint, videlicet, quod non fuerint à Deo, sed à Satana. Non loquitur hic de humana natura, quæ vere à Deo est, sed de malicia hominum, quæ est à Diabolo: hæc enim malicia facit, quod homines verbum Dei non libenter audiant. Hic vnusquisq; se examinet, & de se ipso statuat, num à Deo sit aut Diabolo. Qui etenim verbum Dei libenter audit, habet testimonium Christi quod sit à Deo, contrà qui verbum contemnit & persequitur, verè est à Diabolo, tametsi hoc libenter non volunt audire homines impij. Sed quemadmodum hic Iudæi Christum, qui sibi hoc indicauit, persequebantur & calumniabantur:

ita hodie ministros Euangelij persequuntur, qui voce illorum declarantur à Diabolo esse. Quid ergo hic dicunt Iudæi? Responderunt & dixerunt ei: Nónne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes? *Hæc est ars Satanæ, quod quando non potest inficiari veritatem, confugit ad conuicia: ita & hodie fit, quando non possunt homines negare, quin verbum Dei sit, quo illorum impietas arguitur, statim confugiunt ad conuicia, & aliquid quærunt, quod in ministris Euangelij reprehendant. Sed quid facit hic Christus? Respondet:* Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me. Ego autem non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet. *In hac responsione Christus primum negat se habere Dæmonium, quod ex eo confirmat, quod quærat gloriam Dei, quod non faciunt, qui pacta cum Diabolo fecerunt. Deinde conuicium in Iudæos retorquet, cum inquit:* Et vos inhonorastis me, *qui Deum honoro. Qui enim eos conuicijs afficiunt, qui Deum honorant, à Diabolo eos duci necesse est. Præterea cum addit:* Ego non quæro gloriam meam, est qui quærit & iudicat, *remouet à se inanis gloriæ cupiditatem, & se in suo officio Patri commendat. Ex hac Christi responsione, ministri verbi tria discant: 1. Tueri se quantum fieri possit à conuicijs quibus afficiantur, ne illorum ministerium vilescat, vbi ipsi in contemtum venerint. 2. Conuiciatoribus sua peccata obijcere, quod non tam contra homines, quam contra Deum ipsum belligerantur. 3. Suam*

gloriam

gloriam non quærere, sed Dei, & certo sibi persuadere, quod Deus ipsorum innocentiam tueatur.

De Secvndo.

De secunda doctrina ita sonant verba Domini: Amen amen dico vobis, Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Hæc verba sunt bene perpendenda, quæ summum beneficium Christi erga homines continent, videlicet quod qui sermonem Christi seruarit, non sit visurus mortem in æternum. Verùm quo hæc melius intelligamus, volo ordine explicare quid contineant. Primùm enim hic obseruandum est iuramentum Christi. 2. Quales simus sine Christo. 3. Quid per illum consequi liceat. 4. Quomodo beneficiorum Christi participes fieri valeamus.

Iuramentum eo pertinet, vt confirmet nos de veritate Dei contra omnes humanas & diabolicas doctrinas, contra sensum carnis, atque adeo contra totum regnum Diaboli, quod Sophistica, hypocrisi & tyrannide constat: non enim fieri potest, vt Filius Dei fallat, qui tanto iureiurando fidem suæ doctrinæ fecit.

Quales sumus sine Christo? per Christum fit, vt non videamus mortem in æternum: quare sine Christo æternæ mortis sumus rei. Est autem, vt quadruplex vita, ita & quadruplex mors.

PRIMA vita est naturæ, qua naturaliter in hoc mundo viuimus. Hæc vita bona quidem per se est, quia est donum Dei, quod promittit in quarto præcepto: sed variat pro conditione hominum. Abrahamo qui-

mo quidem fuit bona, quia is ea vsus est in gloriam Dei: Neroni vero fuit mala, qui ea vsus est, cùm in contumeliam Dei, qui eam dedit, tùm in suam ipsius condemnationem. Huic vitæ naturali opponitur mors naturalis, quæ mala quidem per se est, quia est pœna peccati: sed pro conditione hominum variat. Nam vt Abrahamo hæc mors fuit transitus ad vitam meliorem, quare ei bona fuit: ita Neroni fuit ianua gehennæ, igitur ei mala erat.

SECVNDA vita est peccati, qua scilicet viuit peccatum in homine, & regnat per concupiscentias suas, vt in omnibus impijs. Hæc perpetuo mala est, quia ad damnationem tendit. Huic opponitur mors peccati, qua mortificatur peccatum in nobis, quod fit, quando & vera pœnitentia & timore Dei viuimus. Hæc mors peccati semper est bona, quia transitus est ad vitam æternam.

TERTIA vita est gratiæ, qua viuit Christus in nobis per gratiam: hæc semper bona est, quia est donum Dei, & via ad gloriam. Huic opponitur mors gratiæ, hoc est, priuatio gratiæ, quod fit, quando relabimur in peccata, & abijcimus fidem. Hæc semper est mala, quia est via ad gehennam.

QVARTA vita est vita æterna, qua pij viuent cum Deo & Angelis in æterna beatitudine: hæc vita maxime bona est. Huic opponitur mors æterna, quæ est æterna damnatio, huic morti æternæ obnoxij sunt omnes sine Christo: nisi enim Christi beneficio ab hac morte liberemur, erit nobis perpetuum peccati stipendium: sicut Paulus dicit Rom. 6. Tales ergo sumus

mus sine Christo, hoc est, miseri, damnati, & rei æternæ mortis.

Sed quales per Christum euadimus? Hoc Christus iuramento adstruit, nimirum quod ab æterna morte liberati donemur æterna vita, in qua erit gaudium sine fine.

Quomodo Christi beneficiorum reddimur participes? Respondet hoc Euangelium: Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, non videbit mortem in æternum. In verbo igitur Christi magnus thesaurus est: qui hoc seruat, habet Christum, qui solus est via ad vitam. Quid est seruare verbum Christi? Est illud audire, illud discere eiq; credere, iuxta illud: qui credit in Filium, habet vitam æternam. Quare? quia qui credit, iustificatur fide sua, hoc est, absoluitur à peccato, donatur iusticia Christi, & acceptatur propter Christum ad vitam æternam. Qui igitur vitam æternam cupit, hæc obseruet, quæ iam dicta sunt, viuat in perpetua pœnitentia, audiat verbum Christi, ei credat, & vsque ad mortem in fide perseueret: ita futurum est, vt hæc naturalis mors sit illi transitus futura ad æternam vitam.

Sed quid Iudæi dicunt ad hanc Christi salutarem doctrinam? Christus dicit: Qui custodierit sermonem meum, non videbit mortem. Iudæi respondent: nunc cognouimus quod dæmonium habes: Abraham mortuus est & Prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum, nunquid tu mai-

or es Abraham patre nostro, qui mortuus est, &c. quem teipsum facis? *quasi dicerent: Si sermo tuus adeo est efficax, vt te audientes non gustent æternam mortem, sane maior es Prophetis & Patriarcha nostro Abraham, qui mortui sunt, sed hoc est falsum, non enim es maior Abraham. Est igitur falsum quod dicis, qui custodierit sermonem meum, non gustabit mortem in æternum: quare blasphemus in Deum es, & habes dæmonium. Christus respondet & ait*: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nulla est. (*scilicet vestro iudicio*) Est pater qui glorificat me, *Sententia horum verborum est, Filius vnigenitus Dei est maior seruis Dei & filijs Dei adoptiuis: Ego sum Filius Dei vnigenitus, quemadmodum Pater ipse de me testatur voce sua & operibus. Prophetæ autem & Abraham sunt serui Dei & filij Dei adoptiui. Quare sum ego maior, quàm Abraham & Prophetæ, non est ergo mirum, si sermo meus est efficacior quàm illorum. Deinde Sophistica sunt vsi, nam quod Christus dixit de æterna morte, illi de naturali morte interpretati sunt, sed maligne. Quare Christus pergit eos reprehendere dicens*: Si dixero quod nõ noui eum, ero similis vestri mendax. Nam vos dicitis, vos nouisse quem non nouistis. *Sed quid est nosse Deum? Est 1. scire quis sit, nempe Pater, Filius, & Spiritus sanctus. 2. credere in illum. 3. iuxta ipsius voluntatem vitam instituere.*

Verum quia Iudæi de Patre Abrahamo gloriabantur, pergit Christus ostendere, quam vana sit ista iactantia, & ait; Abraham pater vester exultauit,

vt videret diem meum, vidit & gauisus est. *His verbis tria docet Christus: Quod fuerit, antequam assumserit humanam naturam, nempe ab æterno Deus. 2. Quod Abraham in se crediderit, nam credere in Christum, est spiritualiter Christum videre. Videtur autem Christus tripliciter: Spiritualiter tantum, vt Abraham, & nos, qui in illum credimus hodie. Corporaliter tantum, vt Iudæi viderunt ipsum, qui hic cum eo colloquebantur. Corporaliter & Spiritualiter simul, vt sancti, qui cum Christo in terra versati sunt, & nos qui credunt, post resurrectionem mortuorum. Prima & vltima visio est salutaris. 3. Docet Christus his verbus, quod Iudæi non insistant vestigijs patris sui Abraham, de quo adeo gloriantur. Nam Abraham agnouit Christum, & in eum credidit, & gauisus est de eo: Iudæi autem nec in Christum credunt, nec de illo gaudent, imo potius Christum damnant, quare falso gloriantur de Abraham. Sed quid respondent ad hoc Iudæi?* Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? *ac si dicerent: Abraham mortuus est ante duo millia annorum & vltra: non igitur ipsum videre potuisti, quū nondum fuisti. Christus respondet:* Amen amen dico vobis, antequam Abraham foret, ego sum. *Tria aperte de Christo docent hæc verba. 1. Quod sit verus Deus. 2. Quod sit verus homo. 3. Quod Deus & homo in Christo non sint duæ personæ, sed vna tantū, diuina persona, quæ humanam naturam assumsit, vt fieret victima pro mundi peccatis. Sed quid ad hoc Iudæi?* Tulerunt lapides, vt iacerent in eū. *Hic descri-*

bitur extremum refugium Satanæ, quod eſt vis & tyrannis. Hactenus egerunt contra Chriſtum conuitÿs, hypocriſi, Sophiſtica: nunc tandem arma capiunt. Sed Chriſtus abſcondit ſe, & exit de templo. *Quo facto duo docet. Vnum quod Eccleſia diuinitus cuſtodiatur aduerſus tyrannidem Diaboli & mundi. Alterum, quod non velit ſuum verbum, nec ſe in ſuo verbo eſſe apud eos, qui ipſum palam perſequuntur: ſed tantum apud eos, qui ſe recipiunt & amant. Huic vero Mediatori cum Patre, & Spiritu ſaucto, ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA PALMARVM

MATTH. XXI.

Cum appropinquaſſent Hieroſolymis. &c.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium bis in anno, legitur, nempe Dominica prima Aduentus, & Dominica Palmarum, ſed non eadem de cauſa. Nam Dominica Aduentus legitur, quia Prophetia Zachariæ concionatur in eo de aduentu Chriſti in mundum, qui futurus erat Rex & Saluator in ſe ſperantium. Hodie autem legitur propter Hiſtoriam, quæ hoc die geſta eſt, nempe ſexto die antequam pateretur.*

Summa autem Euangelÿ eſt, quod Chriſtus ſuper aſinam & pullum eius, adductos per diſcipulos ſedens equitauit verſus Hieruſalem, cui populus acclamabat Hoſanna filio Dauid, & palmas ſtrauerunt in via, & veſtes ſuas. Deinde quod ingreſſus eiecerit ementes & vendentes, &c. Loci ſunt tres.

I. Descriptio regis Christi & eius regni.
II. De ciuibus huius regis & eorum officio.
III. De ijs, quæ in Templo contigerunt, postquam eo Christus est ingressus.

DE PRIMO.

De hoc lege Dominica prima Aduentus, qui ibi est secundus locus.

DE SECVNDO.

Hic fuit tertius Dominica prima Aduentus: vnde petatur explicatio vsq; ad paragraphum de vsu Aduentus.

DE TERTIO.

Tertius locus est historia eorum, quæ contigerunt in templo, postquam eò Christus ingressus est. Hæc Historia in quatuor partes distribui potest, quæ sunt:

I. Eiectio ementium & vendentium in Templo, & eius facti ratio.
II. Sanatio claudorum & cœcorum in templo.
III. Defensio puerorum clamantium Hosanna filio Dauid.
IIII. Fremitus Principum, Sacerdotum & scribarum aduersus Christum.

DE PRIMA PARTE.

Narrat Euangelista, quod Dominus ingressus sit templum, & eiecerit ementes & vendentes. Deinde quod caussam sui facti addat, cum inquit: Domus mea domus orationis vocabitur, Vos autem

fecistis illam speluncam latronum. *In facto tria perpendenda sunt. 1. Facti occasio. 2. Factum ipsum. 3. Significatio facti. Occasio facti fuit inexplebilis auaricia sacerdotum, qui ideo hæc ordinarant, vt qui vellent offerre, haberent ad manum venale, quicquid cuperent. Horum auaricia cum sit damnanda, cauere sibi debent ministri Euangelij, ne artes expilandi plebem quærant, quemadmodum in Papatu factum est, vbi missas, indulgentias, & alias nugas habuerunt venales in propriam & aliorum damnationem. 2. Perpendendum est Christi factum, nam hoc facto testatur se Regem, summum Pontificem, & diuini cultus præsidem esse. Alioqui priuata autoritate manum non admouisset, sed voce tantum dolorem animi declarasset. Hoc factum Christi imitari debent & magistratus pius, & præsides cultus diuini, ne extent in templis Christianorum pollutiones cultus diuini. Alij quibus non est ea autoritas, debent dolere, & voce testari, quod cultus diuini corruptelas improbent. 3. Significatio huius facti est perpendenda, nam vt templum pollutum erat: ita significauit spiritualem fore templi purgationem per suam mortem & resurrectionem gloriosam.*

Deinde in caussa huius facti, quæ exprimitur hisce verbis: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem, &c. *duo discamus: Primum quod templum visibile sit sedes diuini cultus. Etsi enim omnis locus est pijs templum, siquidem licet vbiq; Deum inuocare: tamen templum communis locus est, in quo conuenire & precari, & alia, quæ ad pietatis externam*

ternam disciplinam attinent, exercere oportet. Alterum, vt nos habeamus templa destinata cultui diuino in honore, & seruemus ea munda ab idolis & idolorum cultu. Verum adeo, proh dolor, adhæret multis Papistica superstitio, vt ne idolum de suo templo tolli permittant. Sed de hac re aliâs plura.

De Secunda Parte.

Secunda pars rerum gestarum à Christo in templo est, quòd claudos et cæcos ad se venientes sanauit: quo facto testatur primum, quod sit verus Meßias. Nam Propheta Isaias prædixit, vt cum venisset Meßias, talia miracula ederet. 2. Significat hoc factum officium Meßiæ, quod est destruere opera Satanæ: nam cum morbum tollit Christus, caussam etiam amouet: caussa autem morbi omnis, est peccatum. 3. Vsum templi indicat symbolo, quod eo destinatum esse debet, vt nos à spiritualibus morbis purgemur, quod fit dum verbo, quod illic prædicatur, credimus, & credẽtes abluimur à peccatis nostris sanguine Iesu Christi, sicut Iohannes dicit: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate.

De Tertia parte.

Cum pueri clamarent in templo Hosanna filio Dauid, & obiurgarentur à Pharisæis, Christus puerorum patrocinium sumit, & eorum factum scripturæ testimonio comprobat. Nónne legistis, inquit, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?

Hic habemus quod discamus ab vtrisq;, hoc est, à pueris & Christo. A pueris primum discant nostri

pueri Christum agnoscere & prædicare. Christus enim cum dicit, regnum cœlorum pertinere ad pueros, profecto vult puerorum fide & voce laudari & celebrari, sed proh dolor, multi sunt pueri, qui non solum ignorant Christum, verumetiam adeo corrupte sunt educati, vt nihil aliud didicerint, quàm iurare, mentiri, turpiter loqui, & alias nequicias exercere, qui non solum ipsi aliquando suæ nequiciæ dabunt pœnas, verumetiam parentes ipsorum à Deo punientur, qui pueros ipsis in pietate erudiendos dedit, adeo sacrilege neglexerunt. Deinde discamus à pueris Christum confiteri in medio hostium eius. Hic aderant Pharisæi, & Scribæ præcipui gubernatores Reipub. istius, qui Christum persequebantur & irascebantur omnibus, qui Christo aliquem honorem exhibuerunt: Verum hac sæuitia non sunt absterriti pueri, sed quò magis prohibebantur, eò magis clamabant. ea enim est vis fidei, quod vbicunq; sit, non poßit celari, sed semper prorumpat in Dei laudes. Hoc officium ab omnib. requiritur, iuxta illud Pauli dictum, Rom. 10. Corde creditur ad iusticiam, ore fit confeßio ad salutem.

A facto Christi discamus primum, quod velit eos, qui sibi credunt, tueri. Deinde, quod exemplo Christi ratione vocationis, debeamus innocentiam aliorum tueri, & præcipuè patrocinio nostro pijs adesse, ne ab impijs opprimantur.

DE QVARTO.

Fremitus principum, Sacerdotum & Scribarum aduersus Christum, longe ante prænunciatus fuit vo-

ce Dei & Prophetarum: Nam cum Deus Gen. 3. præ-
[illegible] vt semen serpentis calcaturum sit Semen
dicit fore, [illegible] Satan & eius membra ho-
mulieris, significat, quod [illegible]
mines prophani & impij sint Christum & Ecclesiam persecuturi. Et Dauid Psal. 2. non solum hunc fremitum Iudæorum aduersus Christum Spiritu præuidet, cum ait: Quare fremuerunt gentes, & populi meditantur inania? verumetiam ex dicto Genesis promittit futurum, vt semen mulieris, id est, Christus, & omnes in illum credentes sint superaturi Satanam & ipsius membra. Qua autem in re consistat ista victoria, Dauid in eodem Psalmo indicat, cum ait: Beati omnes, qui confidunt in eo. Quare nos Satanæ & eius membris renunciemus, & firma fiducia recumbamus in Christum victorem Satanæ & donatorem æternæ vitæ, cui honor & gloria in secula, Amen.

DE COENA DOMINI, 1. CORINTH. XI.

EGO accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quod Dominus Iesus in ea nocte, qua traditus est, accepit panem: & postquam gratias egisset, fregit, ac dixit: Accipite, edite, Hoc meum est corpus, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite quotiescunque biberitis in mei commemorationem. Quoti-

eſcunque enim comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec venerit. Itaque quiſquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem homo ſeipſum, & ſic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indigne iudicium ſibijpſi edit, & bibit, non dijudicans corpus Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Feſtum ideo inſtitutum eſt, vt hiſtoria inſtitutionis Cœnæ Dominicæ hoc die in Eccleſia tractetur, quò verus huius ſacræ Cœnæ vſus intelligi poßit. Nam cum Chriſtus pridie antequam pateretur, hanc Cœnam inſtitueret, mandatum dedit diſcipulis, vt hanc Cœnam in ſui conſeruarent memoriam. Quare neceſſe eſt, magnas & graues cauſſas eſſe, cur neceſſarium ſit huius Cœnæ inſtitutionem magnifacere. Niſi enim cauſſas inſtitutæ huius Cœnæ diligenter perpenderimus, non poſſumus ſatis admirari Saluatoris noſtri bonitatem, qui cum eſſet in grauißimo dolore propter imminentem mortem, voluit tamen hanc inſtituere & eam commendare Eccleſiæ in firmißimum Sacramentum noſtræ ſalutis per ipſum partæ, in quo perpetuò conſeruaretur fœderis inter Deum & hominem ſanciti ſanguine Chriſti memoria. Verùm ut nos poßimus de hac Cœna diſtinctius docere, proponam tres locos, quos hoc tempore explicabo per Dei gratiam. Loci tres.

I. Inſti-

I. *Instituta huius Cœnæ circumstantiæ, & significationes, vnde colligetur eius plena descriptio.*

II. *Vera & legitima probatio eorum, qui hac Cœna vtiliter vti volunt.*

III. *Verus vsus legitimaq́ meditatio huius Cœnæ.*

De Primo.

Multæ circumstantiæ sunt in historia institutionis huius Cœnæ, quas ordine ex textu proponam.

PRIMA *est temporis: Ita enim habent verba textus:* Dominus noster Iesus Christus in ea nocte qua tradebatur. *Nam die Iouis sero, antequam die Veneris sequenti crucifigeretur, hanc Cœnam instituit, vnde duo colligamus. Primùm, quantum necesse est fuisse amorem Christi erga nos, qui cum sciret se postridie passurum, voluit tamen hanc perpetuam suorum beneficiorum memoriam instituere. Alterum, quod huius Cœnæ celebratio debeat à nobis fieri in vera pœnitentia, quemadmodum postea rursus dicetur.*

SECVNDA *circumstantia est de conuiuis, qui fuerunt in hac Cœna: in ea præfuit Christus: aderant discipuli boni & mali. Boni quidem fuerunt infirmi valde: malus fuit solus proditor Iudas. Hinc docemur, quod Christus velit semper adesse huic Cœnæ, & quod Cœna hæc pertineat ad discipulos Christi, tametsi impij quoque se immiscent: cedit tamen hæc Cœna illis in iudicium & damnationem, quemadmodum postea rursus dicetur.*

TER-

TERTIA circumſtantia eſt benedictionis: nam accepto pane gratias egit. Si filius Dei ante vſum rerum agit gratias, quid nos decet?

QVARTA circumſtantia eſt elementorum: nam pane & vino vſus eſt in huius Cœnæ inſtitutione. Quemadmodum enim homo externus alitur pane & vino: ita ſpiritualiter internus homo alitur corpore & ſanguine Chriſti.

QVINTA circumſtantia eſt rerum, quæ inuiſibiliter adſunt in hac Cœna: vt ſunt verum corpus & verus ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti.

SEXTA circumſtantia eſt mandatum: mandat enim vt Eccleſia perpetuo hunc ritum celebrandæ Cœnæ retineat: Hoc facite, inquit.

SEPTIMA circumſtantia eſt fœderis noui, Hic calix, inquit, nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Cur autem vocetur hæc Cœna nouum teſtamentum, poſtea dicetur.

OCTAVA circumſtantia eſt finis inſtitutæ Cœnæ, quæ his verbis exprimitur: Hoc facite, inquit, in mei recordationem, hoc eſt, quotieſcunq; vtimini hac Cœna, memoriam beneficiorum, id eſt, Paſsionis & Reſurrectionis meæ recolite, & annunciate mortem meam donec veniam.

NONA circumſtantia ex octaua ſequitur, nimirum quod celebratio huius Cœnæ pertineat ad adultos tantum, qui poſſunt doceri de morte Domini, & qui publice gratias agere poſſunt Domino pro beneficijs ſuis.

Hæ ſunt circumſtantiæ huius Cœnæ diligenter

perpendendæ: Nunc quæ sint huius Cœnæ significationes ostendam: nam vt agnus Paschalis plures habuit significationes in veteri testamento: ita & hæc sacra Christi Cœna, quæ in locum Agni Paschalis successit. Vt ergo Agnus Paschalis. 1. admonebat populum de beneficio olim præstito, id est, de liberatione à seruitute Aegyptiaca. 2. Confirmabat fidem vtentium. 3. Adumbrabat futuram victimam Christi. 4. Perpetui fœderis inter Deum & homines typus erat. Ita Cœna hæc habet quoque varias significationes: idq; partim respectu præteriti temporis, partim præsentis, partim futuri, partim æternitatis: quas significationes nunc exponam quam possum clarissime. Deus adsit & mihi docenti & vobis audientibus, vt in Dei gloriam cedat, & in nostri salutarem instructionem.

Quæ est significatio Cœnæ respectu præteriti temporis? si tempus præteritum respicimus est, hæc sacra Cœna commemoratio quædam historiæ de passione Domini, iuxta Christi mandatum: Hoc facite in mei commemorationem. Quotiescunq; ergo vel ipsi accedimus ad Cœnam, vel alioqui intersumus Cœnæ celebrationi debemus meminisse mortis, sepulturæ & resurrectionis Domini

Quæ est significatio Cœnæ respectu præsentis temporis? Primum significat nos vniri & incorporari Christo, idq; spiritualiter. Ita enim Paulus docet, cum ait: Calix benedictionis cui benedicimus nónne communio sanguinis Christi est? panis quem frangimus, nónne communio corporis Christi est, hoc est,

est, communicatio corporis & sanguinis Domini facit nos habere, quandam communionem cum Christo. Deinde significat, nos quoq; vniri inter nos spiritu Christi, qui vnà hanc Cœnam communicamus: Cuius communicationis symbolum vnus panis existit, vt Paulus testatur, cum ait: Quoniam vnus panis, vnum corpus sumus multi. Quemadmodum enim panis ex multis compactus est granis: ita qui vnâ communicant, in vnum corpus, cuius caput est Christus, spiritualiter coalescunt: atq; ideo Paulus hanc Christi cœnam vocat communionem. Hinc quidam ex sanctis Patribus ait: Cœna dicitur communio: 1. Quia communicamus, per ipsam Christo. 2. Quia participamus eius carnem & diuinitatem. 3. Quia communicamus & vnimur inuicem per ipsam.

Deinde significat hæc Cœna nos spiritualiter ali & sustentari corpore & sanguine Christi. Vt enim panis & vinum corpora humana nutriunt, augent, conseruant, exhilarant: ita corpus Christi & sanguis alit, auget, conseruat & exhilarat animas nostras ad vitam æternam, modo vera fides in nobis sentiatur.

Quæ est significatio huius Cœnæ respectu futuri temporis? Hæc sacra Cœnæ significat, quod virtute corporis Christi resuscitati ex mortuis, nostra quoq; corpora olim resurgent, vt fiant conformia glorioso corpori Christi. Vnde Paulus: Si Christus resurrexit, & nos surgemus, vt fruamur perpetua præsentia Christi corporis in omni æternitate. Vnde quidam sancti Patres hanc Cœnam vocarunt viaticum, quia admonebant ante mortem sumentes hanc Cœnam

quod

quod Christus esset in ipsis via ex his ærumnis ad æternam beatitudinem.

Quæ est significatio cœnæ Domini respectu æternitatis? Est perpetuum fauoris Dei erga homines testimonium, nullo tempore mutationi obnoxium, ac propterea vocat ipse Dominus hanc suam Cœnam nouum testamentum, vt quod nulli vetustati vnquam obnoxium fiat. Verùm vt hoc intelligatur clarius, dicam breuißime, quæ in omni testamento concurrant, & quomodo illa quæ in omni testamento concurrunt, etiam hic adsint: adhæc quid sit nouum testamentum.

In omni testamento sunt quinq;: 1. Testator qui facit Testamentum. 2. Bona quæ testator legat. 3. Scripti hæredes. 4. Mors testatoris. 5. Conditiones seruandæ à scriptis hæredibus. In hoc nouo testamento testator est Christus: hæreditas vitæ æternæ possessio: Hæredes sunt filij Dei, id est, omnes qui credunt in Christum: Mors testatoris Christi intercessit. Nam mortuus est & sepultus, & resurrexit tertia die. Conditiones seruandæ à scriptis hæredibus sunt, vt in Christum credant, eiq; obtemperent, ac vitæ innocentiam tueantur vsq; ad finem, & si lapsi fuerint in peccatum, seriam ante mortem agant pœnitentiam. Hinc iam quid sit nouum Testamentum concludamus hoc modo: Nouum Testamentum est fœdus æternum, sancitum morte testatoris Iesu Christi, de gratia Dei, remißione peccatorum & donatione vitæ æternæ, promissa omnibus gentibus & populis in Christum crucifixum credentibus.

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit: Probet seipsum homo, & sic de Pane illo edat, & de Calice bibat: nam qui ederit indigne, aut qui biberit indigne, iudicium sibi edit & bibit. *Hæc verba Pauli quatuor confirmant. 1. Quod vsus Cœnæ in Ecclesia debet esse. 2. Quod sit necessaria ante vsum huius Cœnæ probatio. 3. Quod indigne vsurpans hanc Cœnam grauissime peccet. 4. Quod hæc Cœna tantùm porrigenda sit ijs, qui se probare possunt. De secundo tantum dicam, videlicet quomodo vnusquisq; se probare debeat, qui hac Cœna vtiliter vti cupit.*

Quomodo ergo debet se probare, qui hac Cœna vult vti? Hoc Paulus docet 2. Cor. 13. his verbis: Vos ipsos probate, num sitis in fide: vos ipsos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quod Christus sit in vobis? Ex quibus verbis intelligitur, quod ista probatio in hoc sita est, vt vera sentiatur fides & Christi præsentia in nobis, hoc est, vt planioribus verbis dicam: is probatus est, & digne accedit ad sacram Christi Cœnam, qui reuerenter in timore Dei, in vera pœnitentia, in vera fiducia, & cum pio proposito ad hanc Cœnam accedit: & contrà, qui sine reuerentia, sine timore Dei, sine vera pœnitentia, sine vera fiducia, & cum proposito peccandi accedit, is indigne accedit, non dijudicans corpus & sanguinem Domini, & sibi iudicium manducat. quare omnis qui accedit hanc Cœnam, & habet animum manendi in suis peccatis, is blasphemus est & cum Iuda Sacramentum sumit.

Vt autem rudes homines non temere præsumant hanc cœnam adire, vtilis est instituta disciplina confeßionis & absolutionis in Ecclesijs nostris. Nam hæc disciplina multum iuuat ad hoc, vt quis se legitimè probare poßit.

Verum vt de confeßione & absolutione rectè iudicare poßimus: Primum sciendum est, quod vt duplex est confeßio: Ita & duplex absolutio. Vna confeßio est coram Deo tantum, cum videlicet quis suum peccatum coram Deo confitetur, agnoscit se peccatorem, & petit veniam propter Christum, sine tali confeßione nullus adultus saluatur. Sic confessus est Dauid cum inquit: Miserere mei Deus, quia peccaui tibi, ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Sic & Daniel confessus est, quando ait: Peccauimus, & inique egimus cum patribus nostris. Sic publicanus, quando non audebat eleuare faciem in cœlum, sed percußit pectus suum, dicens: Deus propicius esto mihi peccatori. Huic confeßioni respondet absolutio, quæ fit per solum Deum: & hæc fit quando homo credit promißioni gratuitæ. Quicunque enim credit, est à peccato iustificatus, id est, absolutus à peccato. Nam cum peccatum sit defectus à lege & voluntate Dei, cum obligatione ad æternam mortē & damnationem, erit profectò absolutio liberatio hominis credentis ab obligatione ad æternam mortem & damnationem. Sic absolutus est Manasse, Dauid, Latro in cruce, Magdalena. Ita nos quotidie absoluimur, quando dicimus ex vero corde: Credo remißionem peccatorum,

& cum precamur ex fide, Remitte nobis debita nostra. Hoc dictum sit de primo genere confeßionis & eiusdem absolutione.

Alia confeßio est disciplinæ, cum homo consilij doctrinæ & confirmandæ fidei suæ caussæ accedit ministrum Ecclesiæ, agnoscit se peccatorem, petit consolationem, cupit erudiri verbo Dei, quo ipsius conscientia tranquilla reddi poßit. Hic minister verbi debet eum, qui sic confitetur, erudire, & si nouit ipsum, debet vicia, quæ in eo animaduertit, ipsi indicare, debet ostendere ei magnitudinem iræ Dei, aduersus impœnitentes, & rursus si confitens dolet ob suum peccatum, & promittit emendationem, debet eum consolari promißionibus Euangelij, & si dicat se promißionibus credere, debet ei minister Christi nomine testari, quòd habeat Deum propicium, & annunciare illi remißionem peccatorum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum seria admonitione de peccato in posterum vitando, ne posteriora eius hominis fiant peiora prioribus. Atq; hæc sint dicta de secundo, confeßione publica, & absolutione, quæ ei respondet. De confeßione publica & absolutione publica alio tempore dicendum est. Item de confeßione quæ fit fratribus, quos offendimus.

De Tertio.

Iam restat, vt quis sit verus vsus, & quæ sit huius sacræ Cœnæ legitima meditatio, dicamus. Cum ergo hæc sacra Christi Cœna sit Sacramentum nostræ, per victimam Christi, redemtionis, hæc ordine sunt meditanda

ditanda & seriò æstimanda in huius sacræ Cœnæ perceptione.

PRIMO, in mentem comminationibus venire debet caussa mortis Christi, nempe peccatum generis humani, Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra. Esa. 53. Percussit eum propter iniquitates nostras.

SECVNDO, cogitandus est finis victimæ Christi, qui est, vt nos redimeret à iure peccati & mortis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. 1. Iohan. 1. Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni iniquitate. Iohan. 1. Agnus Dei tollit peccata mundi.

TERTIO, ex præstantia huius victimæ cogitandum est, quantam necesse est fuisse iram Dei aduersus peccatum, quæ non potuit hostijs expiari, nisi hostia Filij Dei vnigeniti.

QVARTO, cogitanda est maxima misericordia Dei, qui voluit nos miseros peccatores in gratiam recipere propter Filij satisfactionem.

QVINTO, cogitandus est ingens amor Filij Dei, qui natura humana assumta voluit fieri victima pro nobis, & in se deriuare iram Dei, & iusticiæ Dei crucis supplicio satisfacere. Hæc omnia vult nos cogitare Filius Dei, cum iubet vt hæc Cœna fiat in sui recordationem.

Cum hæc ita meditamur, ex contemplatione iræ Dei nascitur contritio, ex cogitatione misericordiæ & piacularis victimæ, fides, ex quibus gratiarum actio, confessio, patientia, & aliæ virtutes, de quibus hæc Cœna nos admonet.

Breuiter, vt ipſe Filius Dei nobiſcum fœdus facit, quod nos clementer recipiat: Ita nos viciſsim cum ipſo fœdus facimus, quod ei credamus, & beneficia eius grati accipiamus: quod vt vere faciamus, donet nobis huius Cœnæ inſtitutor IESVS CHRISTVS, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor & gloria in ſecula, Amen.

PASSIO DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI IVXTA ORdinem hiſtoriæ concinnata, ex collatione quatuor Euangeliſtarum.

ET cum Hymnum cecinißent, egreſſus Ieſus, ibat, vt ſolitus erat, trans torrentem Cedron, in montem Oliuarum. Secuti ſunt autem illum & Diſcipuli. Tunc dicit illis: Omnes vos ſcandalum patiemini in me in illa nocte. Scriptum enim eſt: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem ſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Reſpondens autem Petrus ait illi: Etſi omnes ſcandalum paſsi fuerint in te, ego tamen nunquam ſcandalum patiar. Ait illi Ieſus, Amen dico tibi, quod hodie in nocte hac, priuſquam gallus bis cecinerit, ter abnegabis me. At ille vehementius dicebat, Imò ſi me oportuerit commori tibi, non te abnegabo. Similiter autem & omnes diſcipuli dicebant.

Tunc

Tunc venit IESVS cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, vbi erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius. Nouerat autem & Iudas proditor eius locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. Tunc Iesus ait illis: Sedete hîc donec vadam & orem illic. Et assumpto secum Petro & Iacobo & Iohanne duobus filijs Zebedæi, cœpit expauescere, dolere, & grauiter angi. Et dicit illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Manete hic & vigilate mecum, orantes ne intretis in tentationem. Et progressus pusillum ab eis ferme ad iactum lapidis, positisque genibus, procidit in faciem suam prostratus in terram, & orauit, vt si possibile est, transiret à se hora, dicens: Abba Pater mi, omnia possibilia sunt tibi, si possibile esset, transeat à me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Et venit ad discipulos, & reperit eos dormientes, & dicit Petro: Simon dormis? Adeô non potuistis vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, vt ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promtus est, sed caro infirma. Rursus altera vice abijt & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire à me, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Et reuersus inuenit illos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, neque sciebant quid responderent. Et relictis illis, iterum abijt, & orauit tertio eundem sermonem, dicens: Pater, si vis,

transfer Calicem hunc à me, veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et correptus labore, prolixius orabat. Et erat sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentes in terram. Et cum surrexisset à deprecatione, venissetque ad Discipulos suos, reperit eos dormientes præ mœstitudine. Et ait illis: Dormite posthac, & requiescite, quid dormitis? Sufficit. Ecce appropinquauit hora, & Filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appropinquauit qui me tradit, orate autem ne intretis in tentationem.

Et continuo adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus è duodecim, accepta cohorte & ministris à Pontificibus ac Pharisæis & Senioribus & Scribis, antecedens turbam multam, venit illuc cum laternis ac facibus, cum gladijs & fustibus. Dederat autem hic proditor commune signum illis dicens: Quemcunque osculatus fuero, is est, comprehendite illum, & abducite cautè. Iesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super se, processit ac dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei: Iesum Nazarenum Dicit eis Iesus, Ego sum. Stabat autem & Iudas qui prodebat eum cum ipsis. Vt ergo dixit eis, ego sum, abierunt retrorsum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos: Quem

quæritis? Illi autem dixerunt, Iesum Nazarenum. Respondit Iesus: Dixi vobis, quod ego sim. Si ergo me quæritis, sinite hos abire, vt impleretur sermo, quem dixerat: Ex ijs quos dedisti mihi non perdidi quenquam. Et appropinquauit Iesu Iudas, vt oscularetur eum, confestimq; accedens dixit: Rabbi aue, ac deosculatus est eum. Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid ades? Iuda osculo Filium hominis prodis? Tunc accesserunt, & manus suas iniecerunt in Iesum, & comprehenderunt eum. Videntes autem ij, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine percutiemúsne gladio? Simon ergo Petrus, cum haberet gladium, eduxit eum, & percussit summi sacerdotis seruum, & abscidit auriculam eius dextram. Erat autem nomen seruo Malchus. Respondens autem Iesus ait, Sinite huc vsq;. Et ait Petro: Immitte gladium tuum in vaginam. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas, quod non possim nunc rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plus quam duodecim legiones Angelorum? an non bibam calicem, quem dedit mihi Pater? Quomodo ergo implebuntur scripturæ? quia sic oportet fieri. Et cum tetigisset auriculam serui seruauit eum. In illa autem hora dixit Iesus ad eos, qui venerant ad se principes sacerdotum & magistratus templi & Seniores; Tanquam ad latronem existis cum gladijs & fustibus ad comprehendendum

me, quotidie apud vos ſedebam docens in templo, & non extendiſtis in me manus. Sed hæc eſt hora illa veſtra & poteſtas tenebrarum, vt impleantur ſcripturæ. Hoc autem totum factum eſt, vt complerentur ſcripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. Et vnus quiſpiam adoleſcentulus ſequebatur illum, amictus ſindone ſuper nudum, & comprehendunt illum adoleſcentuli. Ille verò relicta ſindone, nudus effugit ab illis.

Cohors igitur & Tribunus ac miniſtri Iudæorum comprehenſum Ieſum ligauerunt, & abduxerunt eum ad Annam primum. Annas erat ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Erat autem Caiphas is, qui conſilium dederat Iudæis, quod expediret vnum hominem mori pro populo. Et duxerunt eum ad Caipham Pontificem, id eſt, principem ſacerdotum, vbi omnes ſummi Sacerdotes, Scribæ & Seniores conuenerant. Sequebatur autem Ieſum eminus Simon Petrus & alius diſcipulus vſque ad atrium Pontificis: Diſcipulus autem ille erat notus Pontifici, & introiuit cum Ieſu in atrium Pontificis. Petrus autem ſtabat ante oſtium foris. Exiuit ergo diſcipulus ille alter, qui erat notus Pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum. Stabant autem ſerui & miniſtri, qui prunas congeſſerant inferi s in medio aulæ, quia frigus

erat,

erat, & calefaciebant ſe. Erat autem cum eis & Petrus, ſtans & calefaciens ſe, vt videret finem. Ancilla ergo ſummi ſacerdotis, quæ erat oſtiaria, ad lumen Petrum ſe calefacientem intuita, defixis in illum oculis dixit: Et tu cum Ieſu eras. Nam & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? At ille abnegauit coram omnibus dicens: Mulier, non ſum, non noui illum, neque ſcio quid dicas.

Pontifex ergo interrogauit Ieſum de diſcipulis ſuis & de doctrina ipſius. Reſpondit ei Ieſus: Ego palam locutus ſum mundo. Ego ſemper docui in ſynagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos, qui audierunt, quid locutus ſim ipſis. Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cum dixiſſet, vnus aſsiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu, dicens: Siccine reſpondes pontifici? Reſpondit ei Ieſus: Si mala locútus ſum, teſtare de malo: ſin benè, cùr me cædis? Miſerat eum Annas vinctum ad Caipham pontificem.

Stabat autem Simon Petrus in veſtibulo, & calefaciebat ſe. Et puſillum poſt primam negationem, cum exiret ad veſtibulum, gallus cecinit, & vidit eum altera ancilla, & rurſum cœpit ei dicere ijs, qui aſtabant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Dicunt ergo ei: Num & tu ex diſcipulis eius es? Et alius dixit: Et tu

de illis es. Et iterum negauit cum iureiurando, dicens: Homo, non ſum, ſed neque noui hominem. Et poſt puſillum, interuallo interiecto ferè vnius horæ, alius quidem affirmabat cum ijs qui aſtabant, dicens: Vere & tu ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua te manifeſtum fecit. Dicit ei vnus ex ſeruis Pontificis, cognatus eius, cuius abſciderat Petrus auriculam: Nónne ego te vidi in horto cum illo? Tunc cœpit execrari ac peierare, non noui hominem iſtum, de quo dicis. Et continuo adhuc illo loquente gallus iterum cecinit. Et conuerſus Dominus intuitus eſt Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi Domini Ieſu, qui dixerat ei, priuſquam gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egreſſus forás fleuit amarè.

Principes autem ſacerdotum & ſeniores & totum concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt morti eum traderent, & non inueniebant, etiam cum multi falſi teſtes acceſsiſſent, non enim erant ſatis idonea teſtimonia. Nouiſsimè autem venerunt duo falſi teſtes, & teſtimonium falſum ferebant aduerſus illum, dicentes: Nos audiuimus eum dicentem: Ego poſſum diruere & diruam templum hoc Dei, quod eſt manibus factum, & tribus diebus aliud ſine manibus factum extruam. Et ne ſic quidem ſatis idonea erant teſtimonia illorum. Et ſurgens ſummus ſacer-

dos

dos in medium, interrogabat Ieſum dicens: Nihil reſpondes? Cur iſti aduerſum te dicunt, teſtimonia? Ieſus autem tacebat, neque quicquam reſpondebat. Rurſus princeps ſacerdotum interrogauit et dicit illi: Tu es Chriſtus filius benedicti? Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, an tu ſis Chriſtus filius Dei. Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti, ego ſum. Veruntamen dico vobis: A modo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. Tunc princeps ſacerdotum abſcidit veſtimenta ſua dicens: Blaſphemauit, quid inſuper egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam eius, quid vobis videtur? Illi vero omnes condemnauerunt eum, dicentes: Reus eſt mortis. Tunc viri qui tenebant Ieſum, illudentes ei, expuerunt in faciem eius, & colaphis eum cæciderunt. Alij vero cum obtexiſſent faciem illius, palmas in faciem eius dederunt, maxime ſerui, dicentes: Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt ille qui te percuſsit? Et alia multa conuiciantes dicebant in eum.

Mane autem facto conuenerunt omnes principes ſacerdotum & ſcribæ, ſenioresq; populi ac totum concilium, & inierunt conſilium aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent. Et duxerunt eum in concilium ſuum, dicentes: Num tu es ille Chriſtus? Dic nobis. Et ait illis: Si

vobis

vobis dixero, non creditis, quod ſi etiam interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc tempore erit filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis me eſſe. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim audiuimus ex ore eius. Et ſurgens vniuerſa multitudo eorum vinctum abduxit Ieſum à Caipha in prætorium, tradiditq; Pontio Pilato Præſidi. Erat autem adhuc mane.

Tunc videns Iudas, qui eum tradiderat, quod damnatus eſſet, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui tradens ſanguinem innoxium. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu videbis. Et proiectis argenteis in templo receſsit, & abiens laqueo ſe ſuſpendit. Suſpenſus autem crepuit medius, & effuſa ſunt omnia viſcera eius. Principes autem ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in Corbonam, quia precium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis argenteis mercede iniquitatis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum. Et innotuit omnibus habitantibus Hieroſolymæ, ita vt appellaretur ager ille, lingua illis vernacula, Akeldama, hoc eſt, ager ſanguinis, vſque in hodiernum diem. Tunc impletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam Prophetam dicentem: Et

acceperunt triginta argenteos precium æstimati, quem æstimatum emerunt à filijs Israel, & dederunt æs in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. Iudæi autem non introiuerunt in prætorium, ne contaminarentur, sed vt ederent pascha. Exiuit ergo Pilatus ad eos forâs, & dixit. Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei: Si non esset hic nocens, haudquaquam tibi tradidissemus eum. Dicit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundùm legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam Vt sermo Iesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus.

Cœperunt autem illum grauiter accusare summi sacerdotes & seniores de multis, dicentes: Hunc deprehendimus euertentem gentem, ac vetantem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocans Iesum, interrogauit eum dicens: Tu es ille rex Iudæorum? Respondit Iesus stans ante eum: A temetipso hoc tu dicis, an alij dixerunt tibi de me? Respondit Pilatus: Num ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti? Respondit Iesus: Regnum meum non est ex hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent,

tarent, ne traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Reſpondit Ieſus: Tu dicis, Ego ſum rex. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium feram veritati. Omnis qui ex veritate eſt, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid eſt veritas? Et cum hoc dixiſſet, iterum prodijt ad Iudæos, & dicit eis: Ego nihil inuenio noxæ in hoc homine. Et cum accuſaretur à principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit. Pilatus autem rurſus interrogauit illum dicens: Non reſpondens quicquam? Ecce quàm multa dicunt aduerſum te tiſtimonia, non audis? Et non reſpondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur præſes vehementer. At illi inualeſcebant: Commouit populum docens per vniuerſam Iudæam, exorſus à Galilæa vſque ad hunc locum. Pilatus autem audita mentione Galilææ, interrogauit, num homo Galilæus eſſet. Et vt cognouit, quod ad Herodis ditionem pertineret, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat per id tempus.

Herodes autem viſo Ieſu, gauiſus eſt valde. Tenebatur enim multo iam tempore cupiditate videndi illum, eo quod audiret multa de eo, & ſperabat ſe ſignum aliquod viſurum ab eo. Interrogabat autem eum multis ſermonibus. At ipſe nihil ei reſpondebat. Stabant autem

autem principes ſacerdotum & ſcribæ acriter accuſantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus ſuis. Cumque illuſiſſet, indutum veſte alba remiſit ad Pilatum. Et facti ſunt amici inter ſe Pilatus & Herodes in eodem die, nam antea ſimultates inter eos interceſſerant.

Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotum ac Magiſtratibus & plebe, dixit ad illos: Obtuliſtis mihi hunc hominem quaſi auertentem populum, & ecce ego coràm vobis interrogans nullum crimen inuenio in homine iſto, ex his de quibus accuſatis eum, ſed ne Herodes quidem. Nam remiſi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum eſt ei. Emendatum ergo illum dimittam.

In feſto autem neceſſe habebat & conſueuerat præſes turbæ dimittere vnum vinctum quemcunque poſtulaſſent. Habebat autem tunc victum inſignem, videlicet latronem, qui dicebatur Barrabas, qui cum ſeditionis autoribus coniectus fuerat in carcerem, qui per ſeditionem quandam in ciuitate factam homicidium patrauerant. Et cum acclamaſſet turba, cœpit flagitare, vt faceret quemadmodum ſemper fecerat ipſis. Itaque congregatis illis reſpondit Pilatus: conſuetudo eſt vobis, vt vnum dimittam vobis in Paſcha. Vtrum ergo vultis dimittam vobis? Barrabam, an Ieſum

regem illum Iudæorum, qui dicitur CHRISTVS? Sciebat enim quod propter inuidiam tradidiſſent illum ſummi ſacerdotes. Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi cum iuſto illo. Multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum. Principes autem ſacerdotum & ſeniores concitauerunt turbas, perſuadentes, vt ſibi potius dimitti peterent Barrabam, Ieſum vero perderent. Reſpondens autem præſes, ait illis: Vtrum vultis vobis è duobus dimittam? Et exclamauit ſimul vniuerſa turba dicens: Tolle hunc & dimitte nobis Barrabam. Iterum autem Pilatus locutus eſt ad eos, volens dimittere Ieſum, & ait: Quid igitur vultis faciam Ieſu, quem dicitis regem Iudæorum? At illi rurſum clamauerunt omnes: Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit? Nullum crimen capitale comperio in eo. Caſtigatum ergo dimittam illum. At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Et inſtabant vocibus magnis poſtulantes vt crucifigeretur. Et inualeſcebant voces eorum & ſummorum ſacerdotum.

Tunc ergo apprehendit Pilatus IESVM & flagellauit. Milites autem præſidis abduxerunt eum intrò in atrium, quod eſt prætorium, & conuocant ad eum totam cohortem, exutumque induunt purpura ſiue chlamyde

myde coccinea, & plectentes coronam de spinis imponunt capiti eius, dantque arundinem in dexteram eius, & genu flexo ante eum, illudentes ei cœperunt salutare, dicentes: Aue rex Iudæorum. Et dabant ei alapas. Et cum expuissent in eum, acceperunt arundinem & percutiebant caput eius, & positis genibus adorabant illum.

Exiuit iterum Pilatus forâs, & dicit eis: Ecce adduco eum vobis forâs, vt cognoscatis, quod nullam caussam in eo inuenio. Exiuit ergo Iesus foras, gestans spineam coronam & purpureum pallium. Et dicit eis: Ecce homo. Cum ergo vidissent eum pontifices & ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige. Dicit ei Pilatus: accipite eum vos & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo caussam. Responderunt ei Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia Filium Dei se fecit. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Et ingressus est iterum in prætorium & dicit ad Iesum, vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? Nescis quod potestatem habeam crucifigendi te, & potestatem habeam absoluendi te? Respondit Iesus: Non haberes potestatem aduersus me vllam, nisi tibi data esset è supernis, propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Ex eo quærebat Pilatus absoluere eum. Iudæi

autem clamabant dicentes? Si hunc abſolueris, non es amicus Cæſaris. Quisquis ſe regem facit, contradicit Cæſari.

Pilatus autem cum audiuiſſet hunc ſermonem, produxit foras Ieſum, ſeditque pro tribunali loco, qui dicitur lithoſtrotos, Hebraicè autem Gabbata. Erat autem paraſceue paſchæ hora ferme ſexta. Et dicit Iudæis: Ecce rex veſter. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit ergo Pilatus? Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt Pontifices: Non habemus regem niſi Cæſarem. Tunc ergo Pilatus videns, quod nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, volens turbæ facere ſatis, adiudicauit, vt fieret quod illi poſtulabant. Et accepta aqua abluit manus coram populo: Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti, vos videbitis. Et reſpondens vniuerſus populus dixit: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

Dimiſit autem illis Barrabam, qui propter ſeditionem & homicidium coniectus fuerat in carcerem, quem popoſcerant. Ieſum autem flagellatum & illuſum tradidit arbitrio illorum, vt crucifigeretur.

Accipientes autem Ieſum milites, exuerunt eum purpura, & induerunt eum veſtibus proprijs, et abduxerunt eum baiulantem ſuam crucem, vt crucifigeretur. Exeuntes autem

inue-

inuenerunt quendam prætereuntem, hominem Cyreneum, nomine Simeonem, venientem ex agro, patrem Alexandri & Ruffi. Hunc apprehendentes coegerunt, vt tolleret crucem eius. Et imposuerunt illi crucem, vt portaret post Iesum. Sequebatur autem illum multa turba populi ac mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuersus autem ad illas Iesus dixit: Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vobis ipsis flete & super filijs vestris. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beati steriles & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos, quia si in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo cum eo facinorosi, vt interficerentur.

Et ducunt eum in locum, qui dicitur Hebraicè Golgata, quod est, si interpreteris, caluariæ locus. Et ibi dederunt ei acetum siue myrrhatum vinum cum felle mixtum bibere. Et cum gustasset, noluit bibere.

Et crucifixerunt eum in Golgata, & cum eo duos latrones, vnum à dextris, & alterum à sinistris eius, medium autem Iesum, Et impleta est scriptura, quæ dicit: Et cum iniquis deputatus est. Erat autem hora tertia dum crucifixerunt eum,

Ieſus autem dicebat: Pater, remitte illis, neſciunt enim quid faciant.

Scripſit autem & titulum Pilatus, id eſt, inſcriptionem cauſſæ illius, & poſuerunt ſuper crucem ad caput Ieſu. Erat autem ſcriptum: IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM. Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, vbi crucifixus eſt Ieſus. Et erat ſcriptum literis Hebracis, Græcis & Latinis. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum: Noli ſcribere, Rex Iudæorum, ſed quod ille dixerit, Rex ſum Iudæorum. Reſpondit Pilatus: Quod ſcripſi, ſcripſi.

Milites ergo cum crucifixiſſent Ieſum, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem, & tunicam. Erat autem hæc tunica inconſutilis, à ſummo contexta per totum. Dixerunt ergo inter ſe, ne ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit, vt ſcriptura impleretur, quæ ſcripta eſt per Prophetam, dicens: Partiti ſunt ſibi veſtimenta, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Sedentes autem ſeruabant eum ibi. Et milites quidem hæc fecerunt. Et populus ſtabat ſpectans.

Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria vxor Cleophæ & Maria Magdalena. Cum vidiſſet ergo Ieſus matrem ac Diſcipulum aſtantem, quem dili-

gebat,

gebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit Discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam Discipulus in sua. Qui autem prætéribant, conuicia iaciebant in eum, mouentes capita sua, & dicentes: Væ qui demoliris templum & in tribus diebus extruis. Serua temetipsum, Si Filius Dei es, descende de cruce. Similiter & summi Sacerdotes illudentes inter sese cum Scribis & Senioribus & populo dicebant, alios seruauit, semetipsum seruare non potest. Si hic est ille Christus, rex Israel, ille Dei electus, seruet seipsum, descendatq; nunc de cruce, vt videamus & credamus ei. Confidit in Deo, liberet eum nunc, si vult eum. Dixit enim Filius Dei sum. Idipsum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo exprobrabant conuiciantes ei. Illudebant autem ei & milites accedentes & acetum offerentes ei, atq; dicentes: Si tu es rex ille Iudæorum, saluum te fac. Vnus autem de his qui pendebant facinorosorum, conuicia dicebat in eum dicens: Si tu es Christus temetipsum serua & nos. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Ne tu quidem times Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem iustè, nam digna factis recipimus, hic verò, nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris, in Paradiso.

Ab hora vero ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſque ad horam nonam, & obſcuratus eſt Sol. Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens: Eli, eli, lama azabthani? quod eſt, ſi quis interpretetur, Deus meus, Deus meus, cur deſeruiſti me? Quidam autem illic ſtantium, cum audiſſent, dicebant? Ecce Heliam vocat iſte. Sciens autem Ieſus, quod omnia iam conſummata eſſent, vt conſummaretur ſcriptura, dicit: Sitio. Vas igitur erat poſitum aceto plenum, & continuo accurrens vnus ex eis, cum acceptam ſpongiam impleſſet aceto & hyſſopo, impoſuit harundini, obtulitque ori eius, vt biberet, & tum cæteri dicebant: Sinite, videamus, an veniat Helias ad deponendum eum. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit: Conſummatum eſt. Et iterum clamauit voce magna, dicens: Pater in manus tuas commendo Spiritum meum. Et cum hæc dixiſſet, inclinato capite tradidit Spiritum.

Et ecce velum templi ſciſſum eſt medium in duas partes, à ſummo vſque ad imum, & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta, & multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt, & egreſsi è monumentis poſt reſurrectionem eius venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

Centurio autem qui aſtabat ex aduerſo illi,

qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, videntes quod ſic emiſſo clamore expiraſſet, viſoque terræ motu, & his quæ facta fuerant, timuerunt valde, & glorificauerunt Deum, dicentes: Vere hic homo iuſtus erat & Filius Dei. Et omnes turbæ eorum, qui ſimul acceſſerant ad ſpectaculum iſtud, & viderant quæ contingebant, percutientes pectora ſua reuertebantur.

Stabant ibi omnes noti eius procul, & multæ mulieres, quæ ſecutæ erant eum à Galilæa, hæc videntes. Inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi parui & Ioſe mater, & Salome mater filiorum Zebedei, quæ etiam, cum eſſet in Galilæa, ſecutæ fuerant illum, & miniſtrauerant, aliæque complures, quæ ſimul à Galilæa aſcenderant cum eo Ieroſolymam.

Iudæi ergo, quoniam Paraſceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat magnus dies ille Sabbati) rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus eſt cum eo. Ad Ieſum autem cum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, ſed vnus militum lancea latus eius fodit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Et qui vidit, teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit quod

vera dicit, vt & vos credatis. Facta ſunt enim hæc, vt ſcriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. Et rurſus alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem pupugerunt.

Poſt hæc autem cum veſpera facta eſſet, quoniam erat paraſceue, quæ præcedit Sabbatum, venit Ioſeph Arimathienſis, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudæorum, vir diues, Senator, bonus & iuſtus, qui non conſenſerat conſilio & facto eorum. Erat enim & ipſe expectans regnum Dei. Nam & diſcipulus erat Ieſu, ſed occultus propter metum Iudæorum. Hic ſumta audacia ingreſſus eſt ad Pilatum, & petijt ab eo, vt tolleret corpus IESV. Pilatus autem admiratus eſt, ſi iam mortuus eſſet. Et accerſito ad ſe Centurione interrogauit illum, an iamdudum mortuus fuiſſet. Et cognita re ex Centurione, donauit corpus IESV ipſi Ioſeph, iubens reddi illum, Et Ioſeph mercatus eſt ſindonem. Venit autem & Nicodemus, qui venerat primum ad IESVM nocte, ferens mixturam myrrhæ & aloes, ad libras ferme centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu depoſitum, & inuoluerunt illud in ſindone munda, obuinxeruntque linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autem in eo loco, vbi crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentum Ioſeph nouum, quod is exciderat in petra, in quo nondum quiſpiam poſitus erat. Ibi ergo quia

parasceue erat Iudæorum, & sabbatum illucesce-bat, quod in propinquo esset monumentum, posuerunt Iesum. Et aduoluto saxo ingenti ad ostium monumenti, abierunt. Erat autem ibi Maria Magdalena & Maria Iose, sedentes contra sepulcrum, & aliæ mulieres, quæ & ipsæ venerant cum Iesu de Galilæa, spectantes vbi & quemadmodum positum erat corpus eius.

Reuersæ vero parauerunt aromata & vnguenta, ac sabbato quidem quieuerunt secundum præceptum.

Postremo autem die, quæ sequitur post parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati sumus, quod impostor ille dixit ad huc viuens: Post tres dies resurgam. Iube ergo muniri sepulcrum vsque in diem tertium, ne quando veniant discipuli eius & furentur eum, dicantque plebi, surrexit à mortuis: Et erit nouissimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus, Habetis custodiam. Ite, munite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum obsignato lapide, adhibitis custodibus.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM nullum opus sit magis admirandum, quàm opus redemtionis, quæ est paßio & mors Domini nostri Iesu Christi, iuxta dictum Petri in prioris primo: Non redemti estis caducis rebus auro & argento: sed precioso sanguine agni immaculati & incontaminati, nempè Iesu Christi, decet nos, carißimi fratres & sorores, summo studio incumbere, vt huius mirandi operis historiam cognoscamus, præsertim cum nobis commendetur in articulis fidei nostræ, vbi profitemur nos credere in Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, qui est passus sub Pontio Pilato, crucifixus & mortuus, &c Idque in eum finem, vt ex noticia historia in nobis fides per Spiritum sanctum excitetur, vnde fiat, vt huius mirandi operis fructus ad nos pertingat.

Caterùm quo distinctius & clarius de hoc admirando opere dicere poßimus, diuidam totam doctrinam de paßione Domini in tres locos seu articulos, qui sunt:

I. Quotupliciter Dominus est passus.
II. Paßionis Domini æstimatio & fructus.
III. Pia & salutaris meditatio Paßionis Domini.

DE PRIMO.

Quia nos peccauimus anima & corpore, & debuit fieri satisfactio pro vtroque, Dominus noster Iesus Christus passus est & anima & corpore: Idcircò dicam de vtriusq; paßione, animæ videlicet & corporis Domini.

Quod sit in anima passus, testatur ipse & voce & signo. Voce, cum dicit: Tristis est anima mea vsq; ad mor-

mortem: & in cruce: Deus meus, Deus meus cur dereliquisti me? Huc pertinet & Prophetia Dauid de Christo: Dolores inferni circumdederunt me, id est, maximis doloribus afficiebar. Signo testatur dolorem apud sepulcrum Lazari, Iohan. 11. & in horto. Apud sepulcrum, cum cogitat tyrannidem Diaboli in genus humanum, & generis humani miseriam. Nam omnes dolores animi, quos perpessus est Christus 33. annis vsq; ad mortem eius, sunt pars paßionum, quibus afficiebatur Filius Dei.

In horto testatur maximam fuisse animæ suæ tristiciam, dum præ doloris acerbitate sudauerit sanguineas guttas. Naturale quidem est, quod homo lacrymet & sudet interdum in ingenti dolore, audito subitaneo malo: sed nullus vnquam inuentus fuit, qui sudorem sanguineum præ dolore sudauerit: nemo enim tantum dolorem sustinere posset.

Si quæritis caussas huius ingentis doloris, scitote non vnam esse, sed multas: quarum hæ sunt præcipuæ:

PRIMA: cogitatio tyrannidis in humanum genus, & maximæ miseriæ, qua omnes homines propter defectionem à Deo premebantur.

SECVNDA: cogitatio iræ Dei, quam ipse sustinere debuit, propter peccata nostra, quæ in se recepit. Tametsi enim ipse fuit immunis ab omni peccato, tamen in se recipit reatum peccatorum totius mundi. Vnde Iohannes: Agnus Dei tollit, id est, in suo corpore gestat, peccata mundi. Sensit igitur vere filius Dei iram Patris: qui sensus tantum dolorem in sanctißima anima excitauit, vt sanguinem sudauerit.

TERTIA: cogitatio supplicij, quod in sanctissimo suo corpore mox sequenti die se perpessurum prævidit, & contumeliæ, qua afficeretur.

QVARTA: cogitatio ingratitudinis maximæ partis orbis terrarum. Prævidit enim fore, quod multi sapientes, multi potentes, & alij, omnino essent hoc suum supplicium pro illis redimendis susceptum aspernaturi, imo se & suos persecuturi: prævidit etiam quod maxima pars eorum, qui Christianum nomen portant, suis sceleribus effecturi essent, vt hoc suo beneficio se ipsi ingrati priuarent. Hæ quatuor caussæ acerbissimum dolorem in corde Christi excitarunt.

Hunc dolorem Domini & nos cogitare debemus, quod ad fidem & pietatem excitemur, ne cum ingrato mundo pereamus.

Hæc sint breuiter dicta de animæ Christi cruciatu: nunc de corporis supplicio dicam. Etsi enim corporis ipsius cruciatus incepit in præsepi, quando matri DOMINI nullus erat locus in diuersorio, & postea cum octaua à natiuitate sua die sanguinem in circumcisione effudit: & deinde vsq; ad tempus, quo victima est factus in ara crucis pro nobis: Hoc tamen tempore dicam de eo supplicio quod sustinuit primum. Etsi autem iam ex Historia, quam recitaui, facile à quouis intelligi potest, quam varijs modis sit afflictus in sanctissimo suo corpore Dominus: tamen quod late in Historia sparsum est, in breuem summam contraham & distribuam pro ratione locorum, in quibus est affe-

ctus supplicio. Sunt autem hæc loca: hortus, domus Caiphæ, sacerdotum conciliabulum, domus Herodis, prætorium, Golgata, hoc est, locus extra vrbem, vbi sumebatur supplicium de latronibus.

Quid passus est in horto? Osculo traditus est, manus militum in eum iniectæ sunt, comprehensus est & vinctus, tanquam fur & latro abductus est, vbi & illum omnes ipsius discipuli defecerunt.

Quid passus est in domo Caiphæ? Illuditur falsis testimonijs, & conuicijs obruitur, & à ministro sacerdotis alapa cæditur.

Quid patitur in concilio sacerdotum? falsis testimonijs grauatur, illuditur, expuitur in faciem eius, colaphis cæditur, obtecta facie percutitur, & iubetur vaticinari, quis illum percusserit.

Quid patitur in domo Herodis? Contemtum tyranni & totius aulæ ipsius, & in extremi contemtus testimonium, indutum Iesum veste splendida misit Herodes ad Pilatum.

Quid patitur in prætorio? Illic accusatur: producuntur aduersus eum falsi testes: petitur vt crucifigatur: à militibus Pilati induitur purpura in maiorem contemtum: corona spinea imponitur capiti ipsius: datur arundo in dextram eius, & genuflexione illuditur hoc scommate: Aue Rex Iudæorum: expuebatur in faciem eius, dabantur illi alapæ, percutiebatur sanctissimum caput eius fustibus, & tandem ad petitionem sacerdotum & totius populi adiudicatur cruci, mortis generi contemtissimo.

Quid patitur iam condemnatus? Imponitur humeris

meris ipsius lignum crucis, in quod erat affigendus: crucifigitur inter duos latrones, ut ipse inter eos maxime facinorosus iudicetur, crucifixo datur vinum myrrhatum, cum felle mixtum: & tandem in his grauißimis cruciatibus moritur. Hinc apparet quàm acerbum supplicium sustinuerit Filius Dei Dominus noster Iesus Christus.

Sed quarum rerum nos admonebit supplicij grauitas? Sanè multarum, & præcipuè quatuor.

PRIMVM enim magnitudo iræ Dei aduersus peccatum conspicitur. Peccatum enim nostrum ita prouocauerat iram Dei, vt non potuerit placari nisi per filium Dei, qui humana natura assumta nostram vicem sustinet, & satisfacit iusticiæ Dei.

SECVNDO hic conspicitur fœditas peccati: Nam pro delicti qualitate supplicia quoq; variant, Latro rota punitur, fur patibulo, homicida gladio, puer delinquens virga: verùm Filius Dei turpißimam mortem & execrabilem in lege Dei perpessus est, qua re significatur, quam abominabile sit peccatum in conspectu Dei.

TERTIO conspicitur hic humiliatio Filij Dei, qui infra omnes creaturas deiectus fuit: qua humiliatione testatur amorem suum erga genus humanum, cuius redimendi caussa tanta sustinuit.

QVARTO, conspicitur horrendum & implacabile odium Iudæorum aduersus sibi missum Saluatorem. Tametsi autem nihil est hic factum præter consilium Dei: Nam longe antea paßio Christi est præfigurata & prædicta à sanctis Dei Prophetis, ut Petrus

dicit in prioris primo: tamen Iudæi hoc non fecerunt, vt Dei consilio obtemperarent: sed vt suo odio satisfacerent. Ea enim est mundi natura, quod eos qui scelera acerbius reprehendunt, è medio sublatos cupiat, quod licentius peccare liceat. Hæc sint breuiter dicta de primo loco.

De Secundo.

Vidimus qualis fuit Christi paßio, nunc quod secundo loco promisi, ostendam quæ sit paßionis Christi æstimatio coram Deo, & quis fructus inde proueniat.

Quæ est ergo eius æstimatio coram Deo? Paßio Domini nostri Iesu Christi est sacrificium propiciatorium, in quo æternus Filius Dei homo factus, & Sacerdos perpetuus à Deo constitutus, obtulit se per Spiritum æternum æterno Patri, vt ista sua oblatione placaret iram Dei, & satisfaceret pro culpa & pœna humani generis, vt omnes qui in illum credunt & credituri sunt, per eundem sanctificentur ad vitam æternam, iuxta illud Iohan. 17. pro illis sanctifico meipsum. Hinc patet quæ sit æstimatio paßionis Domini, & quis fructus inde ad nos homines proueniat, modo in Christum viua fiducia recumbamus. Christus Mediator inter nos & Deum constitutus, sacrificio suo, id est, morte & paßione placat iram Dei, ipse Sacerdos seipsum offert Deo, idq́; vt nos à reatu damnationis liberet. Videmus proinde quinq; esse in hoc sacrificio. 1. Sacerdos est ipse Christus. 2. Victima seu res quæ offertur est ipse Sacerdos. 3. Deus est cui hoc sacrificium offertur. Quarto, Mundus est, pro

quo ſit hæc oblatio. 5. Pactum & fœdus eſt, quod hæc oblatio fidelibus tantùm cedat in ſalutem.

Sed qui fieri poteſt, vt vnius Chriſti mors ſit ſatisfactoria pro totius mundi peccatis? Ecce agnus Dei, inquit Iohannes, qui tollit peccata mundi. nam ex indiuidua & ineffabili vnione diuinæ & humanæ naturæ in vna perſona eſt dignitas, æſtimatio & meritum infinitum omnium operum & paßionum Chriſti. Cùm ergo dicitur, Filius hominis redemit nos per meritum paßionis ſuæ, opus infiniti precij & valoris nominatur, quia is filius hominis, qui eſt paſſus, etiam eſt Deus. Item mors hominis eſt ſatisfactio, quia eſt mors hominis qui eſt Deus. Obedientia filij hominis eſt noſtra iuſticia, quia eſt obedientia hominis, qui eſt Deus. Ita & filius hominis remittit peccata, quia eſt Deus. Caro Chriſti eſt cibus vitæ, quia eſt caro hominis, qui eſt Deus. Tametſi autem diuina natura in Chriſto non eſt paſſa, ſed humana tantum, ut Petrus ait: Chriſtus eſt paſſus carne, tamen paßio eſt perſonæ: adeo vt quicquid contumeliæ factum eſt humanitati Chriſti, id totum in contumeliam perſonæ ceſſerit, iuxta illud: Dominum gloria crucifixerunt: vnde Eccleſia confitetur, Filium Dei paſſum eſſe, quia in humana natura aſſumta eſt paſſus.

Quæ ſit æſtimatio paßionis Domini coram Deo dictum eſt, & quis ſit eius fructus in genere, nunc autem, quò fructus paßionis Domini conſpiciatur melius, eum in partes diſtribuam, ſunt igitur hi fructus.

PRIMVS, Deo præstita est obedientia. Philip. 2. Humiliauit seipsum, factus obediens vsq; ad mortem crucis.

SECVNDVS, Diabolus est victus. In hoc (inquit Iohannes) apparuit Christus, vt destruat opera Diaboli, iuxta primam promissionem: Semen mulieris conteret caput serpentis.

TERTIVS, homo à peccatis saluatus est & iustificatus. Ecce, inquit, peccatis saluatus est & tollit peccata mundi. Item Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatū, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso, hoc est, Christum fecit pro peccato hostiam, vt ipsius iusticia nos iustificemur coram Deo.

QVARTVS, æquatio Iudæorum & gentium, iuxta illud Ephes. 2. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, & interstitium maceriæ soluens, inimicitias per carnem suam, legem mandatorum in decretis abolens, vt duos conderet in semetipsum in vnum nouum hominem, faciens pacem vt reconciliaret ambos in vno corpore Deo per crucem.

QVINTVS, Mors abolita est, Hoseæ 13. Ero mors tua ô mors. Breuiter, Christi victima est nostra redemtio. Nam est precium persolutum pro nobis, quo Deus placatus est, homo redemtus, Diabolus victus, atq; adeo omnia in cœlo & in terra vni capiti Christo subiecti sunt, Ephes. 1.

DE TERTIO.

Pia & salutaris meditatio Paßionis Dominicæ

ad sex partes reuocari potest, quas Christiani non tantum hoc tempore, verum toto suæ vitæ tempore meditari debent. Harum enim partium pia meditatio non solum confutat eos, qui in Papatu putant se satisfecisse officio, si toties dominicam orationem & salutationem Angelicam recitauerint, procumbentes coram idolis erectis in superstitiosum cultum: verumetiam mirum in modum pios confirmat & consolatur. Proponam igitur ordine sex partes huius meditationis.

PRIMA: veniet vobis in mentem, quantam necesse sit iram Dei fuisse ob peccatum hominum, quæ non potuit placari vllius creaturæ opere, sed necesse fuerit vnigenitum Filium Dei mori, quo iram Dei hac iusta pro peccato satisfactione soluta placaret.

SECVNDA: veniet vobis in mentem, quam immensa & imperuestigabilis fuerit misericordia Dei patris, qui potius voluerit Filium vnigenitum sustinere acerbißimam mortem, quàm genus humanum a se conditum perdere. Forte cogites Deum potuisse alia ratione genus humanum liberasse. Tu qui es, qui Deum vis docere, quî potuerit? cogita de iusticia Dei & misericordia simul. Vt enim misericordia mouit illum ad saluandum: ita iusticia eum mouit, vt fieret iusta iniuriæ compensatio. Homo peccauit, debuit ergo aut perire, aut satisfacere, non autem potuit purus homo satisfacere iusticiæ Dei, neque debuit alius quàm homo. Sapientia ergo Dei hic inuenit ex misericordia remediũ, vt Filius Dei æternus fieret homo, quo & posset, quia Deus, & deberet, quia humanam natu-

naturam in se recipisset, satisfacere iusticiæ Dei. Ita in Christi passione apparet mixta cum misericordia iusticia, & vtramq; temperauit sapientia.

TERTIA: veniet in mentem summus & inenarrabilis amor Filij Dei erga genus humanum, qui voluit in se deriuare iram Patris, ac sustinere tam ignominiosam mortem, idq; pro inimicis suis, vt Paulus testatur Rom. 5.

QVARTA: veniet tibi in mentem vera ratio, qua tibi possit applicari fructus passionis Dominicæ, vt tibi salutaris. Fit autem hæc applicatio verbo, fide, & Sacramento. Verbo offertur quasi manu Dei beneficium passionis Domini, vbi & quoties prædicatur Euangelium Iesu Christi, & ministri verbi, vice Dei omnibus, qui audiunt Euangelium, fructum passionis Domini ostendunt. Deinde, cum ita offertur quasi manu DEI beneficium passionis Domini, debet fide recipi, quasi manu quidem hominis, quam fidem Spiritus sanctus efficit in hominibus audientibus & obtemperantibus Euangelio. Præterea Sacramento vtroq; Baptismo & Cœna Domini obsignatur, ac eius vis & vsus tanquam in tabellis pingitur, quemadmodum heri audiuimus. Cum igitur recitas articulum fidei de passione Domini, firmiter statue, & certissimè crede, quod pro te mortem Filius Dei subierit, quod cum feceris, mortis Domini es particeps, adeo tota Christi obedientia, tua sit absolutio à peccato, & tua iusticia. Est autem duplex obedientia in Christo consideranda: Obedientia crucis, & obedientia legis, quæ eius erat perfecta imple-

tio. Vt obedientia crucis est expiatio peccati: Ita obedientia legis nobis imputatur in iusticiam, Rom. 5.

QVINTA: cum ita participes sumus effecti passionis Domini per fidem, in mentem nobis veniet, qualisnam sit sors piorum in hac vita. Quemadmodum enim Christus est passus: Ita vult & reliquos pios pati, vt sint conformes imaginis Filij Dei: Vnde Paulus Rom. 6. Ideo enim compatimur, vt vna cum illo glorificemur.

SEXTA: veniet nobis in mentem, quid Christus à nobis, quos suo sanguine redemit, requirat, nam cum iam ab ipso redemti sumus, debemus ei obedire. Quid vult ipse? 1. vt renunciemus hosti ipsius Diabolo. 2. vt fugiamus peccatum; ne rursus scientes & volentes Deum nostris peccatis offendamus. 3. Vt sanctitati & pietati studeamus, & seruiamus illi in vero timore omnibus diebus vitæ nostræ, quod si fecerimus, finem fidei reportabimus salutem animarum æternã, quam donet nobis Deus Pater per Iesum Christum Dominum nostrum, Amen.

HISTORIA RESVRRECTIONIS DOMINI NOSTRI IESV *Christi, ex collatione quatuor Euangelistarum concinnata.*

CVM præterijsset Sabbatum, Maria Magdalena & altera Maria quæ Iacobi dicitur, & Solome, & Ioanna, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ venerant cum Iesu de Galilæa, emerunt

runt & parauerant aromata, vt venirent, & vngerent Iesum. Nam Sabbato quieuerant secundum præceptum.

Vespera autem Sabbatorum, quæ lucescit in vnam Sabbatorum, id est, mane profundo crepusculo, cum adhuc essent tenebræ primo die Sabbatorum, veniunt exorto Sole ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata.

Et ecce terræmotus factus est magnus, Angelus enim Domini descendit de cœlo, & accedens deuoluit lapidem ab ostio, sedebatque super eum. Erat autem aspectus eius fulgur, & vestimentum eius candidum sicut nix. Præ timore autem eius concussi sunt custodes, & facti sunt veluti mortui.

Mulieres autem dicebant ad inuicem, Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Nam erat magnus valde. Et cum respexissent,

vident lapidem esse reuolutum à monumento. Et ingressæ in monumentum, non inuenerunt corpus Domini Iesu. Currit ergo Maria Magdalena, vt hæc nunciet. Et factum est, dum mulieres mente consternatæ essent de hoc quod non inuenissent corpus Iesu, ecce duo viri steterunt iuxta illas in vestibus fulgurantibus. Cum expauissent autem & declinarent vultum in terram: dixerunt ad illas: Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit. Recordamini vt dixerit vobis, cum adhuc in Galilæa esset, dicens, quod oportuerit Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi & die tertio resurgere. Et recordatæ sunt verborum eius, & egressæ à monumento, nunciauerunt postea hæc omnia illis vndecim & cæteris omnibus. Et dicebant ad Apostolos hæc, & visa sunt apud illos ceu deliramentum verba illarum, neque crediderunt illis. Cum verò currit Maria Magdalena (vt dictum est) venit ad Simonem Petrum, & ad alterum Discipulum, quem amabat Iesus, & dicit illis, Sustulerunt Dominum ex monumento, & nescimus vbi posuerunt eum.

Surgens ergo Petrus exijt & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcurrit citius Petro, venitque prior ad monumentum, & cum se inclinasset, vidit posi-

linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina sola posita, & sudarium quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum. Tunc ergo introiuit & ille alius discipulus, qui prior venerat ad monumentum, viditque & credidit. Nondum enim nouerant scripturam, quod oportuisset eum à mortuis resurgere. Discipuli ergo abierunt rursus ad semetipsos. Et Petrus mirabatur quod acciderat.

Maria autem, stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret inclinauit se in monumentum, & vidit duos Angelos amictos albis sedentes, vnum ad caput, & alterum ad pedes, illic vbi posuerant corpus Iesu. Dicunt ei illi, Mulier quid ploras? Dicit eis: Sustulerunt Dominum meum, nec scio vbi posuerunt eum. Hæc cum dixisset, conuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantem, nec sciebat, quod Iesus esset, dicit ei Iesus: Mulier quid ploras? quem quæris? illa existimans quod hortulanus esset, dicit ei: Domine si tu asportasti eum, dicito mihi vbi posueris eum, & ego eum tollam, Dicit ei Iesus; Maria. Conuersa illa dixit ei: Rabboni, quod dicitur Magister. Dicit ei Iesus: Noli me tangere. Nondum enim ascendi ad Patrem meum.

Sed vade ad fratres meos, & dic eis, aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrum, & Deum meum & Deum veſtrum. Hæc eſt illa Maria Magdalena, de qua Ieſus eiecerat ſeptem Dæmonia, cui cum ſurrexiſſet apparuit primum, mane primo die Sabbati. Illa autem profecta renunciauit diſcipulis, qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus, quod vidiſſet Dominum, & ea dixiſſet ſibi. Et ille cum audiſſent, quod viueret, ac viſus eſſet ab illa, non crediderunt.

Ingreſſæ autem mulieres in monumentum, viderunt adoleſcentem à dextris, amictum ſtola candida, & expauerunt. Erat autem Angelus Domini. At ille dicit eis: Nolite timere vos, ſcio enim quod IESVM Nazarenum, qui crucifixus fuit, quæritis, Non eſt hîc: ſurrexit enim, ſicut dixit. Venite & videte locum, vbi poſuerunt Dominum. Et abeuntes cito, dicite diſcipulis eius & Petro, quod ſurrexit à mortuis, & ecce præcedit vos in Galilæam, illic eum videbitis, ſicut dixit vobis, Ecce dixi vobis. Et abeuntes celeriter fugerunt à monumento cum timore & gaudio magno, & currebant, vt renunciarent Diſcipulis eius. Habebat autem illas tremor & ſtupor, neque cuiquam quicquam dicebant, timebant enim. Cum autem iſſent ad renunciandum Diſcipulis eius, ecce Ieſus occurrit illis, dicens: Auete. Illæ autem acceſſerunt & tenuerunt

pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere, Ite renunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt.

Quæ cum abijssent, ecce quidam è custodibus venerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus sacerdotum omnia quæ acciderant. Et congregati cum senioribus, consilio habito, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite, Discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit à præside, nos persuadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant docti, & diuulgatus est hic sermo apud Iudæos vsque in hodiernum diem.

Enarratio Textvs.

HOC Festum summum omnium festorum est, in quo proponitur nobis Articulus de resurrectione Domini ex mortuis, idq; tertio die, iuxta scripturas, qui per suam gloriosam resurrectionem, vt victor mortis, peccati, Diaboli: Ita redemtor omnium, qui in se credere non recusauerint, factus est. Solet autem in hoc festo dici ex historia resurrectionis, de beneficio seu fructu eiusdem & de vsu, quæ omnia hoc præsens Euangelium continet. Narratur ab Angelo, quod Christus resurrexerit. Hæc est historiæ summa, iubentur mulieres non timere. Et est fructus huius beneficij, ac mulieres Christum excita-

tum quærant, quarum exemplo nobis salutaris resurrectionis Domini vsus commendatur, quare non frustra Paulus Timotheo scribens, ait: Memento quod Iesus Christus resurrexerit à mortuis. Nam, vt dicit idem Apostolus Rom. 10. Si in corde tuo credideris, quod Deus eum suscitauit ex mortuis, saluus eris. Cæterum quo nobis hic articulus fidei nostræ reddatur confirmatior, tres locos tractabo in hac concione qui sunt:

I. Quotuplex sit probatio resurrectionis Domini.
II. Cur tertia die resurrexerit.
III. Quæ sit resurrectionis Christi fructus.

De Primo.

Triplici testimoniorum genere confirmatur resurrectio Domini: nam sunt testimonia antecedentia, coniuncta, & consequentia, de quibus ordine dicam.

Vt antecedentia testimonia resurrectionis Domini diligenter expendamus, admonet Christus Lucæ 24. vbi ita ait: Sic scriptum est, & sic oportuit Christum pati & resurgere tertia die, & prædicari in ipsius nomine pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus. Sed vbi hoc scriptum est? Ipse respondit, & ait: In Mose, Prophetis & Psalmis de me scriptum est. Proinde in Mose, Prophetis & Psalmis debemus quærere testimonia antecedentia resurrectionis Domini.

In Mose est duplex genus testimoniorum de resurrectione Domini. Nam & claris dictis prænunciatur, & figuris multis adumbratur. Claræ sunt hæc

dictæ

dicta: *Semen mulieris conteret caput serpentis*, id est, Christus Diabolum superabit, quod non fieri potuit, nisi per resurrectionem Christi ex mortuis? nam si Christus mansisset in sepulcro, Diabolus victor fuisset Christi. Donec etenim iacuit in sepulcro Christus, nulla Christi victoria, id est, nullus triumphus erat. Verùm dum aperto sepulcro prodijt de sepulcro viuus Dominus, se victorem Satanæ & triumphatorem declarauit. Huc & illud dictum pertinet: *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ*. Vt ergo in morte maledictio: ita in vita Christi benedictio conspicitur. Adumbratur etiam figuris in Mose. Adam dormiens & postea excitatus, figura fuit morientis & resurgentis Christi. Sic enim ait Augustinus: Præfigurata est in protoplasta Adam Christi resurrectio. quia sicut ille post soporem surgens Euam de latere suo fabricatam agnouit: ita Christus è morte resurgens, ex vulnere lateris sui ædificauit Ecclesiam. Isaac quoque impositus rogo vt cremaretur, liberatus tamen per Angelum, typus fuit Christi oblati in cruce, & postea è morte exemti virtute diuina. Ioseph coniectus in carcerem, & postea eductus ad summos honores figurabat mortem & resurrectionem Domini.

In Prophetis quoq; sunt & dicta & figuræ de hac resurrectione, de qua loquitur Isaias cap. 53. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur.* Daniel apertè dicit Christum occidendum, & tamen perpetuo regnaturum. Hoseas quoq; dicit: *Tertia*

die viuificabit nos. Figuræ inter multas sunt hæ: Samson obseratis portis clauditur in ciuitate. Dominus obsignato clauditur monumento. Samson fractis seris, subtractisq; portis securus euadit. Christus ruptis inferni potestatibus liber egreditur. Sicut perit nauis, nisi Ionas perditum detur: ita perit mundus, nisi Christus patiatur. Et sicut Ionas fuit in ventre piscis tribus diebus, & postea in terram eiectus est: ita Christus triduum in terra erat, & postea viuus de sepulcro prodijt.

In Psalmis quoq; sunt testimonia & figuræ resurrectionis Christi. Psalmus 2. totus agit de regno & sacerdotio Christi. Psalm. 15. Non dabis sancto tuo videre corruptionem. Psal. 22. concionatur de paßione Domini & resurrectione. Psalm. 110. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Idem Dauid adumbrat mortem & resurrectionem Domini. Dauid toties fugiens, & tandem ad regnum euectus, typus fuit humiliationis Christi & glorficationis per resurrectionem. Huiusmodi probationes mortis & resurrectionis Domini, multæ sunt in Mose, Prophetis & Psalmis, sed pauca recitaui ob temporis angustiam. Huc accedit quod Christus sæpißime præmonuit suos de sua morte & resurrectione.

Coniuncta testimonia sunt etiam duplicia, nempe clara dicta & signa. In hoc Euangelio Angelus dicit: Surrexit, & non est hic. Signum conspicitur, vacuum sepulcrum, terræ motus: ostendit se Dominus primum Magdalenæ, deinde pluribus Apostolis, tum 500. fratribus, & 40. diebus cum suis versatur discipulis,

pulis, & tandem multis conspicientibus visibilis ascendit in cœlum.

Consequentia testimonia sunt etiam duplicia, vox Apostolorum, ac totius Ecclesiæ vox confitentis Christum suum Dominum & Mediatorem. Deinde sunt signa quoq; : Internum est spiritus Christi in corde credentium, qui illis testimonium reddit, quod Christus viuat. Externa signa sunt Baptismus & Cœna, nam Baptismo figuratur mors, sepultura, resurrectio Christi, vt Paulus docet Rom. 7. Cœna Domini quoq; resurrectionem Christi nobis commendat. His testimonijs antecedentibus, coniunctis & consequentibus, qui non credit, olim videbit iudicem in nubibus venturum, quem hic in terris non cognouit Saluatorem.

DE SECVNDO.

Cur tertia die surrexit? Cur non distulit ad extremum diem, vt nos vna cum illo surgeremus? Tertia die resurrexit primum propter prophetias, fuit enim prædictum ab Hosea propheta, & præfiguratum in Iona, vt tertia die resurgeret. Deinde vt satisfaceret suis promißionibus, promisit enim discipulis, quod postquam esset traditus gentibus, & illusus ab illis occideretur, & tertia die resurgeret. Non autem anteuertit tertium diem, vt omnibus constaret, eum vere mortuum fuisse. Ostendit ergo se iacens in sepulchro 40. horis verè mortuum. Cur autem non distulerit resurrectionem in extremum diem, in promtu sunt grauißimæ caussæ.

PRIMA, quia scriptum erat: Non dabis sancto tuo

tuo videre corruptionem. Non enim debuit corpus Christi in sepulcro putrescere. 1. Quia erat ex castissimæ virginis sanguine factum, operante Spiritu sancto. 2. Quia dum versaretur in mundo, illud purum & incontaminatum seruauit: indignum proinde fuisset tale corpus fieri vermium escam.

SECVNDA caussa, cur non distulit resurrectionem, est spes nostra. Ita enim Petrus ait: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Christi, qui regenuit nos in spem viuam per resurrectionem Christi ex mortuis.

1 pet. 1

TERTIA causa, ut esset primus resurgentium: vt enim Adam erat primus, qui apparuit in mortali corpore, propter peccatum: ita Christus primus debuit apparere immortali corpore iustificante & sanante nostra corpora ab æterna morte.

Tametsi autem omnes resurgemus, & alij quidam præter Christum resurrexerunt: tamen maximum discrimen est inter Christi resurrectionem & aliorum. Primùm enim Christus resurrexit propria virtute: id nemo præter illum solum potuit vnquam facere. Deinde alij qui excitati sunt, vt filius viduæ, filia Archisynagogi, & Lazarus, ac alij surrexerunt iterum morituri: at Christus resurrexit ad immortalitatem. Præterea differt Christi resurrectio ab aliorum resurrectione fructu & efficacia. Christus enim virtute sua excitat alios, id quod erat significatum in horto, vbi erat sepultus, & resurrexit iam oriente sole. Postremo & tempore differt Christi resurrectio à nostra: Christus enim, vt iam ostensum est,

& sym-

& symbolon profitetur, surrexit tertia die, nostra vero resurrectio differetur ad extremum diem. Tum enim apparebit æterna vita & sempiterna iusticia, quam daturus est omnibus suis, id est, in se credentibus. Hæc sint dicta de secundo loco, cur Christus resurrexerit tertia die, quomodo illius resurrectio à nostra differat, vt per resurrectionem Christi viuam spem concipiamus æternæ & incorruptibilis hæreditatis in cœlo.

De Tertio.

Iam tertius locus de fructu resurrectionis Christi restat, qui est copiosior & abundantior, quàm vt humana lingua explicari poßit. Paulus dicit omnia per Christum esse instaurata in cœlo & in terra. Primum enim Christus prodiens de sepulcro, apparet victor, triumphator mortis, inferni & Satanæ, atq; ita satisfacit promißioni olim de illo editæ: Semen mulieris conteret caput serpentis: quod explicans Iohannes ait: Christus apparuit vt destruat opera Diaboli. Verum quantum ad nos homines, propter quorum salutem de cœlo descendit, factus homo, mortuus est & resurrexit, quadruplex fructus resurrectionis Christi spectandus est. Nam resurrectio Christi. 1. Est nostra iustificatio. 2. Est virtus, qua in nobis domatur peccatum. 3. Exemplum nouitatis vitæ & caussa. 4. Est caussa nostræ resurrectionis, eiusq; pignus certißimum: de hoc quadruplici fructu ordine dicam.

PRIMVS itaque fructus resurrectionis Domini est iustificatio nostri, de quo fructu Paulus Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit

rexit propter iustificationem nostri. Et Daniel. cap. 9. Auferetur iniquitas, & adducetur sempiterna iusticia. Quanti autem precij sit hic fructus perpendendum est, quo nobis magis dulcescat. Nos nascimur in peccato & rei iræ Dei. Ephes. 2. Nos omnes natura filij iræ sumus, peccati stipendium est mors, Rom. 6. ab hac morte per resurrectionem Christi liberamur, nam per Christum absoluimur à reatu peccati, atque adeo à morte æterna. Hinc illud in Apocalypsi: Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima, in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo. Vt enim prima mors per Adam est, ita resurrectio prima est per Christum. Huc & illud: Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent ciuitatem.

SECVNDVS fructus resurrectionis Domini est, quod ea sit virtus, quæ in credentes transfunditur, qua fit vt poßint à vicijs ad virtutem pergere. Hæc virtus nobis in Baptismo confertur & confirmatur Cœna Domini, modo nos ipsi nobis non defuerimus. Porro hæc virtus sentitur in ijs tantum, qui ex immortali semine sunt regeniti, 1. Pet. 1.

TERTIVS fructus est exemplum. nam, vt Paulus inquit, Christus resurrexit, vt nos in nouitate vitæ ambulemus. qui ergo vicijs suis indulgent, qui viuunt scelerate & impure, testantur suo facto, quod Christum contemnant: Cuius resurrectio nobis, vt vitæ degendæ speculum proposita est. Nam illi existimant Christum flagellatum, spinis coronatum, fudisse sangui-

sanguinem in ara crucis, vt liceat ipsis indulgere omnibus furoribus, tyrannidi, superbiæ, libidinibus, & hoc pacto, quantum in se est, de nouo crucifigunt Filium Dei. Nos igitur qui non solum dici, verumetiam esse cupimus qui dicimur, hoc est, Christiani, id quod res est cogitemus, videlicet quod Christus mortuus sit pro peccato expiando eorum, qui illum fide recipiunt & in vera pœnitentia viuunt, per mortificationem veteris hominis, & viuificationem noui hominis. Quatuor sunt mala, quibus grauantur homines, ignorantia, reatus peccati, vicia, & concupiscentiæ ingenitæ, & metus damnationis æternæ. Contra ignorantiam Christus est nobis sapientia, dum nos per Euangelium docet de sua erga nos voluntate, nisi enim verbo Dei de voluntate instrueremur, perpetuis tenebris nostra mens inuolueretur, quæ tenebræ luce Euangelij depelluntur.

Contra reatum peccati est Christus nobis iusticia, nam ipsius obedientia nobis imputatur credentibus, vt iam non peccatores, sed vt iusti in Dei conspectu appareamus.

Contra vitia & concupiscentias carni ingenitas, Christi est nobis sanctificatio, dum virtute suæ resurrectionis per Spiritum sanctum nos iustificat.

Contra metum damnationis æternæ, est Christus nobis redemtio. Hæc quatuor Christi beneficia Paulus coniungit, 1. Cor. 1. his verbis, Christus factus est nobis à Deo sapientia, iusticia, sanctificatio & redemtio, qui ergo extremum & vltimum beneficium expetit, debet per priores, tanquam per gradus, ad illud

properare, vbi enim Christum didicit, debet in eum credere, vbi credit, debet eius Spiritu significari, id est, exemplo resurgentis Christi nouam vitam viuere. Hanc nouam vitam tandem sequetur plena liberatio in extremo iudicio, quando reddet vnicuiq; iuxta facta sua. Sit ergo hic tertius fructus resurrectionis Domini, de quo modo dixi, videlicet, vt in noua vita iuxta ipsius exemplum viuamus. Hinc illud Pauli, Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, &c.

QVARTVS fructus resurrectionis Domini est, quod sit & caussa & pignus nostræ resurrectionis, qua animæ mortuorum coniungentur rursus corporibus, in secundo Christi Aduentu, cum veniet iudicaturus viuos & mortuos. Hinc Paulus 1. Cor. 15. prolixè disputat, & hoc argumentum tractat, Christus resurrexit à mortuis, ergo & nos resurgemus. 1. Thes. 4. Nam si credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit, sic & Deus eos, qui obdormierunt, per eum abducet cum illo. Et Iohan. 5. Veniet hora, in qua omnes, qui in sepulcris sunt, audient vocem eius & prodibunt, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala fecerunt, ad resurrectionem iudicij. Hic fit mentio duplicis resurrectionis, scilicet vitæ & iudicij. Resurrectio vitæ est, quæ promittitur ijs, qui bene fecerunt. Resurrectio iudicij est, quam comminatur ijs, qui male fecerunt. Huc & illud Pauli Rom. 10. Hoc est verbum fidei quod prædicamus, Si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quod Deus eum suscitauerit ex mortuis, saluaberis, id est, resurges ad resurrectionem vitæ & salutis æternæ. Atq;

Atq; hæc sint breuiter dicta de resurrectione Domini, vnde primum confirmanda est fides nostra de resurrectionis articulo. Deinde confutandus est error Iudæorum, qui negant Christi resurrectionem, Tum admonebimur de fructu resurrectionis, vt per eam & nos à peccato in hac vitæ resurgamus, & tandem in extremo die resurgamus ad resurrectionem vitæ per Christum Dominum nostrum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

FERIA SECVNDA PASCHATOS, *Lucæ 24.*

ET ecce duo ex illis ibant eodem die in castellum, quod aberat spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus. Et ipsi confabulabantur inter se de his omnibus quæ acciderant. Et factum est dum confabularentur ac disputarent, & ipse IESVS appropinquans ibat vna cum illis. Cæterum oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent, in alia enim forma apparuit eis. Et ait ad illos. Qui sunt hi sermones, quos confertis inter vos ambulantes, & estis tristes? At respondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es Hierosolymis, qui ignores, quæ facta sunt illic his diebus? Quibus ille dixit; Quæ? & dixerunt ei, de Iesu Nazareno, qui fuit vir Propheta potens opere & sermone coram Deo

& toto populo, & quomodo eum tradiderunt summi Sacerdotes & Principes nostri in condamnationem mortis, & crucifixerunt eum, Nos autem sperabamus eum esse illum, qui redemturus esset Israel. Atqui super hæc omnia tertius dies est hodie, quo hæc facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nobis attonitos reddidere nos, quæ diluculo venerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicerent eum viuere. Et abierunt quidam eorum, qui erant nobiscum, ad monumentum, & ita repererunt, sicuti mulieres dixerant, ipsum vero non viderunt. *Et* ipse dixit ad eos: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ, Nónne hæc oportuit pati Christum, & intrare in gloriam suam? Et exorsus à Mose, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Et appropinquauerunt castello quo ibant. Et ipse præ se ferebat se longius ire. Et coegerunt illum, dicentes, Mane nobiscum, quoniam vergit ad vesperam, & inclinatus est dies, Et intrauit vt maneret cum illis. Et factum est dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. *Et* aperti sunt oculi eorum, et agnouerunt eum, et ipse euanuit è conspectu eorum. Et dixerunt inter se, Nónne cor nostrum ardebat in nobis, dum loqueretur

retur

retur nobis in via, et aperiret nobis scripturas?

Et surgentes eadem hora regressi sunt Hierosolymam, & inuenerunt congregatos vndecim, et eos, qui cum illis erant, dicentes: Surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via, et quomodo fuisset agnitus ipsis ex fractione panis, nec his illi crediderunt, Erat autem vespera die illo, qui erat vnus sabbatorum, et fores erant clausæ, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Historiæ est, quod Christus eo die, quo resurrexerat, apparuit duobus discipulis proficiscentibus Emaus (fuit autem Emaus vicus duobus fere miliaribus distans à Hierusalem) Et cum illis disseruerit de Meßia, quos cum instruxisset, atq; illis fractione panis se notum reddidisset, euanuit ab illorum oculis. Verum illi iam certi facti de resurrectione ipsius, mox redeunt Hierosolymas, atq; omnia quæ acciderant, narrauerunt discipulis vndecim. Vt autem nos hanc Historiam intelligamus facilius, eam distribuam in quatuor partes, quæ sunt.

I. *Quid egerint hi duo Discipuli, antequam Christus ad eos veniret in itinere.*

II. *Colloquium Christi & discipulorum in via.*

III. *Quid acciderit in domo.*

IIII. *Quid fecerint illi discipuli instructi à Domino.*

Hæ partes singulæ habent suas doctrinas & admonitiones, quas in singularum explicatione ostendemus.

De Prima Parte.

Duo ex illis ipso die, quo resurrexerat Dominus, ibant in castellum, quod erat in spacio stadiorum 60. quæ faciunt septem millia passuum, & passus quadringentos, hoc est, plus minus duo milliaria. Hæc occasio fuit colloquij, & cum ita irent, colloquebantur de Christo. Hinc duo nos discamus. Primum occasionem non negligendam esse exercendæ pietatis. Deinde vbi hanc nacti fuerimus, non esse alienis negocijs & friuolis interrumpendam: in his discipulis videmus tria, 1. Signum pietatis. 2. Fidei infirmitatem. 3. Admirationem eorum quæ acciderant.

Quod de Christo & eius gestibus sint locuti pie, ex eo conuincitur, quod isto suo colloquio Christum ad se alliciant. Infirmitas fidei fuit, quod tametsi antea Prophetias de Christo audierant, tamen tardiores fuerant ad perfectè credendum: Ita fides Christiana habet suam conceptionem & suam teneritudinem, quæ fouenda est donec adolescat colloquijs de Christo. Admirati sunt quoq; de ijs quæ acciderant, nihil enim maiori admiratione dignum est, quam mortuum de sepulcro viuum prodire. Hæc admiratio erat mixta spe & metu, seu assensu & dubitatione, quemadmodum enim carnis sensus & rationis iudicium ad dubitandum sollicitauit eos, ita igniculus fidei qui in ipsis erat, restitit dubitationi, etsi admodum

languidæ. Ita fit sæpe in Christianis, Caro vna ex parte adoritur, & hominem in diffidentiam pertrahere conatur. Spiritus ex altera parte se carni opponit, nunc languidius, nunc fortius. Verum ne succumbat spiritus, colloquijs de Christo, id est, meditatione & auditione Euangelij, alijsq; pijs exercitijs est excitandus. Hoc ergò exemplo confirmatur dictum Prophetæ Isaiæ 42. qui ait de Christo: Arundinem quassatam non perfringet, nec linum fumigans extinguet, in veritate proferet iudicium. Hæ duæ similitudines docent, quomodo Christus agat cum suis in quibus aliquam pietatis scintillulam repererit.

Arundinis quassatæ similitudine significat se nolle eos, qui semifracti sunt, frangere omnino & conterere, sed leuare potius & sustinere, vt quid boni in ipsis erit, conseruet atq; adaugeat. Hi duo discipuli semifracti fuerunt & non procul à casu, adeo vento carnis agitabantur, sed Christus ne cadant, sua subleuat gratia. Deinde Metaphora lini fumigantis sumta est à lychnis, qui propter fumum quem edunt, non extinguuntur, modo adsit qui manum admoueat, ita vbicunq; emicat aliqua pietatis scintilla, vbi Christus adest & eam fouet atq; excitat, vt clarius ardeat, sicuti in his duobus discipulis videmus. Hinc maxima nobis haurienda est consolatio. Etsi nos infirmi homines vacillamus ac claudicamus, tametsi iam quassati aut laxati sumus, tamen nos non statim abijcit quasi prorsus inutiles, sed diu perfert, quoad firmiores & constantiores reddiderit, modo horum discipulorum exemplum imitemur.

DE SECVNDA PARTE.

Et factum est, cum fabularentur & inter se quærerent, ipse Iesus appropinquans ibat cum illis. *Hoc Christi factum primùm confirmat promißionem Christi, quæ est: Vbicunque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum, quod tametsi non sit corporaliter, semper tamen vere spiritualiter, id quod hac sua corporali præsentia vult significare. Hinc ergo discamus, de quo in priori historiæ huius parte admonui, quod quicunque piè de Christo inquirunt, aperiunt Christo ianuam ad se iuuandos, ac ipsum doctorem suis pijs exercitijs accersunt, sicuti contra prophani homines impuris suis sermonibus ei ianuam, quo minus ad se veniat, occludunt. Hoc confirmatur non solum hoc exemplo, verum etiam dicto Prophetæ Esaiæ 66. Ad quem respiciam? nisi ed pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos.*

Sed quid est quod dicit Euangelista: Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent? *Hinc monemur de nostra imbecillitate, neque enim oculi nostri, neque aures suo funguntur officio, nisi eam facultatem eis diuina concesserit clementia, si ita se habet res cum oculis corporis, multo magis de oculis mentis verum est. Hinc tria discamus: Vnum, quod nullæ sint sensuum aut mentis nostræ vires, nisi facultas illis diuinitus detur. Alterum, ne nostra mente & nostris sensibus abutamur in contumeliam Creatoris: quod si fecerimus, metuenda est pœna, ne omnem*

mentem

mentem & sensum nobis adimat. Tertium, vt ab eo petamus & illuminationem & conseruationem sensuum, in ipsius gloriam.

Et ait illis: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? *Hæc satis ostendunt, quod antea dixi, eos versatos fuisse inter metum & spem, sed tandem metum non superasse. Verùm Dominus hic vacillantes confirmat, quod Paulus dicit: Dominus non sinit vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione etiam euasionem, vt poßitis sustinere. Hic duo illi discipuli succubuissent, & illorum fides fuisset extincta tentatione, id quod illorum tristicia testatur, nisi Christus mox aduenisset & illorum ruinam erexisset: horum exemplo & Christi facto, & nos consolemur & erigamus.*

Et respondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, et non cognouisti quæ facta sunt in hisce diebus? *Miratur Cleophas, quod solum ignoret, quod toti ciuitati notum erat, & omnibus, qui illuc ad festum Paschæ confluxerant peregrinus.*

Quibus ille: Quæ? De Iesu Nazareno, &c. *Responsio Cleophæ quatuor habet. 1. Confeßio est de Christo, & testimonium, qualis nimirum fuit:* qui (*inquit*) fuit Propheta, potens in opere & sermone coram Deo & omni populo.

Hæc descriptio tria de Christo habet. Primo loco quod Christus sit Propheta, id est, doctor voluntatis

Dei à Deo missus. Deinde quod non fuerit vulgaris Propheta: Sed potens in opere & sermone, id est, excellens vitæ sanctitate & docendi facultate. Tertio additur, coram Deo & hominibus, quo significatur Christum ita Propheticum munus obijsse, quod se sancte in omnibus gesserit tanquam sub Dei oculis. Hæc Christi confeßio magna fuit, etsi non plena. Pharisæi, sacerdotes summi, Pilatus, Herodes, Christum tanquam blasphemum occiderunt: Hi discipuli eum à Deo missum testantur, vnde nos hanc hauriamus doctrinam, quod in religione non sit sequendum potentûm iudicium: sed verbi Dei regula. Illi offensi erant externa specie Christi: hi veritatem Dei secuti, se quantum potuerunt blasphemis istis opposuerunt.

SECVNDVM, quod est in Cleophæ responsione, est narratio Domini: in qua, & à quibus sit damnatus, & quo mortis genere sit affectus testatur. Summi, inquit, sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis eum tradiderunt. Hostes Christi aperte pronunciat summos sacerdotes & principes: vnde & nos monemur palam accusari eos, qui Euangelium persequuntur, ut Papa facit & multi tyranni in orbe terrarum. Deinde quo mortis genere sit afflictus indicat, cum inquit: Et crucifixerunt eum. Quo mortis genere nullum fuit ignominiosius in mundo: quo tamen non est absterritus Cleophas, quo minus illum pro viro sancto habuerit.

TERTIVM, quod est in Cleophæ responsione, est confeßio fidei in Christum, Nos, inquit, sperabamus,

bamus quod ipse esset redemturus Israel, *fatetur aperte Cleophas ipse in Christum credere, quem summi Sacerdotes occiderunt: atq; hæc est indoles veræ fidei: qui enim fide credit ad iusticiam, ore confitetur ad salutem.*

QVARTVM, *quod est in responsione Cleophæ, est fidei imbecillis confirmatio ex promißione Christi, & testimonio mulierum, visione Angelorum & discipulorum quorundam testificatione. Nam cum tertium diem nominat Cleophas, id facit ideo, quia Dominus promiserat se tertio die resurrecturum. Hanc promißionem completam credit, etsi inter spem & metum iactatur: sed contra metum adhibet fidei fomenta, ne prorsus extinguatur. Quod autem corpus à mulieribus non fuisse repertum narrat, & oblatam illis angelorum visionem indicat, & quod de sepulcro vacuo dixerant mulieres, viuorumq; testimonio idem fuisse probatum, eo pertinet, vti sibi certo persuadeat Christum resurrexisse. Ita pius homo inter fidem & metum dubius, fidei adhibet fulcimenta, & contra metum pro sua virili luctatur.*

Sed quid ad hæc Dominus? O stulti, inquit, & tardi corde ad credendum omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ. Hic primum fides nostra habet quod à Christo discat. Christus reprehendit quidem in illis discipulis cum discendi, tum credendi tarditatem, sed non abijcit imbecilles: sed suo more eos potius paterne castigat, & imbecilles iuuat, ne metu fracti fidei igniculum extinguant. Venit enim vt medicus esset infirmorum, non vt infimos terrore occideret. Hinc

nos discamus, quod Christus non velit quenquam abijcere, qui exiguam & imbecillem fidem habet, modo eam confirmari & augeri per verbum Dei permittat. Sed quid reprehendit in his duobus discipulis? Duo. Ignorantiam seu discendi ignauiam, & tarditatem ad credendum Prophetis. Ignauia impediuit intellectum: tarditas remorata est fidem. Etsi enim habuerunt perexiguam fidem: tamen oportuit eos maiores progressus fecisse, qui non solum ab ineunte ætate Prophetarum vaticinia de Christo audiuerant, sed ipsum Christum prædicentem, quo mortis genere erat afficiendus, & quod tertia die iterum viuus de sepulcro erat egressurus. Hic & nostra taxatur ignauia, quia per tot annos audimus Euangelium, inter quos tamen multos inuenire est, qui nondum didicerunt symbolum Apostolicum, quibus admodum metuo, nisi mature resipiscant.

Postquam Christus reprehendit, incipit docere, quod est boni magistri, ait igitur: Nónne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? Hæc Domini docentis propositio est, cuius hic sensus est: Christus debuit iuxta Prophetarum vaticinia pati mortem crucis, & postea excitatus à mortuis in suam gloriam intrare. Pati quidem debuit propter peccata nostra: resurgere vero propter iustificationem nostri, Rom. 4. Cùm ergo fatemini me Christum esse, debetis etiam ex Prophetis scire, quod me oportuerit mori, & resurgere à mortuis. Hæc enim ex Mose & Prophetis ostendit: sed Euangelista quibus scripturæ locis hoc fecit, non explicat.

Non est tamen dubium, quin promissionem de Christo primùm Adæ propositam exposuerit, quæ est: Semen mulieris conteret caput Serpentis, & huiusmodi alias multas, quales heri audiuistis. Moses mandato Dei erexit aneum serpentem in deserto, in quem qui aspexerunt, à suis sanabantur plagis: quem typum Christus explicans Iohan. 3. ait: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet filium hominis exaltari, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Verùm cum hæc ex Mose & Prophetis recitat, appropinquant pagum, quo iter instituerant, & ille finxit se longius ire, at illi cogunt eum & rogant, vt apud se maneat. Hinc nos discamus, quo in loco habere debeamus eos, qui nos errantes obiurgant, & in viam sanæ doctrinæ reuocant. Non hic rursus obiurgant Christum & eum stultum vocant: sed agnoscunt suam stulticiam, & præbent se dociles ei, quod de errore suo & stulticia liberentur. Hæc omnes faciunt pij: contrà, impij fremunt, & aduersus eos insaniunt, qui se in viam reuocare conantur monstrato eorum errore, sicuti nuper audiuimus Iudæos fecisse.

DE TERTIA PARTE.

Iam quid in domo gestum sit, sequitur: Et factum est (*inquit Euangelista*) dum discumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum. *Hic exponit Euangelista, quod discipuli agnouerunt Dominum in fractione panis: nam*

nam quoties Dominus sumebat cibum, habuit & peculiarem modum precandi, & singularem gestum porrigendi panem: quæ cum sæpe in Christo animaduertissent, agnouerunt ipsum, qui iam excitatus à mortuis, eundem morem seruauit, quem antea. Quemadmodum itaque discipuli hoc gestu agnouerunt Christum: ita nos eius exemplo discamus, quoties pane vescimur, ipsi vitæ autori gratiarum actionem offerre, qua nota nos à prophanis hominibus discerneret.

Porrò agnitus Christus euanuit ab oculis eorum: ipsi vero suauius de eo iam colloquuntur quam antea. Nonne (inquiunt) cor nostrum ardebat in nobis in via, dum loqueretur nobis & aperiret nobis scripturas? Hic obseruemus fructum verbi Dei in hominibus. Etsi autem Christus iam non apparet corporaliter, & nobis loquitur: tamen loquitur nobis per ministros verbi, sicut ait: Qui vos audit, me audit. Quis est ille fructus? Qui autem verbum Dei auribus & corde audit, in eo ignis quidam incenditur, & incipit ardere cor eius: vt ergo qui hunc ardorem in corde suo non sentit, quando verbum Dei audit, habet aures, sed non ad audiendum, & cor, sed non ad intelligendum: idq; suo proprio vicio, quia Spiritui sancto resistit: ita qui hunc ardorem sentit in suo corde, habet testimonium loquentis spiritus Christi in se, & quod veram viuamq; fidem habeat. Quare monemur, vt in timore Dei summa cum reuerentia, & desiderio verbum Dei audiamus.

DE QVARTA PARTE.

Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congregatos vndecim, &c. *Hæc docent, quod ardor ille, qui in nobis ad prædicationem verbi accenditur, non sit ociosus: sed se mox etiam foris ostendat. nam qui Christum vere nouit, is etiam cupit, vt alij etiam ipsum agnoscant, vt multi simul eum prædicare poßint. Vt talis ardor in nobis accendatur, faxit Saluator noster Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.*

FERIA TERTIA PASCHATOS, LVCAE XXIIII.

DVM autem hæc loquuntur, venit Iesus ipse, discumbentibus illis, & stetit in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis. Et ex-

probrauit illis incredulitatem suam & cordis duriciem, quod ijs qui se vidissent resurrexisse non credidissent. Expauefacti vero & conterriti existimabant se spiritum videre. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in cordibus vestris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Contrectate me & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus & pedes, et latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli viso Domino. Adhuc autem illis non credentibus, et præ gaudio mirantibus, dixit eis: Habetis hic aliquid edulij? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & aliquid de fauo apiario. Et accepit, & in conspectu illorum comedit, & dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc vobiscum essem, quod necesse foret implere omnia quæ scripta sunt in lege Mosi, & Prophetis, & Psalmis de me. Tunc aperuit illorum mentem, vt intelligerent scripturas. Et dixit eis: Sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati et resurgere à mortuis tertia die, et prædicare in nomine eius pœnitentiam ac remissionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hierosolymis. Vos autem estis testes horum. Et dixit eis iterum? Pax vobis. Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, flauit in eos, & dicit eis:

Acci-

Accipite Spiritum sanctum. Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis, quorumcunque retinueritis retenta sunt.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEC est quinta apparitio Domini ipso die Paschatos, qua apparuit discipulis consabulantibus de ipso. Primum enim apparuit Mariæ Magdalenæ, è qua septem eiecit dæmonia. 2. Apparuit mulieribus redeuntibus à sepulcro. 3. Apparuit Petro. 4. Cleophæ & socio eius. 5. Vt hic textus habet, vndecim discipulis de illo consabulantibus. Loci duo:

I. *Salutatio Christi & testimonia quibus probatur eius resurrectio.*

II. *Necessitas mortis & resurrectionis Christi, & eiusdem vsus, videlicet quod oporteat in eius nomine prædicari pœnitentiã et remissionem peccatorum omnib. gentibus.*

DE PRIMO.

Iesus stetit in medio eorum & dixit eis: Pax vobis. *Discipuli mœsti loquuntur de Christo, qui illis adest iuxta promissionem: Vbicunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ego ero in medio illorum. Etsi enim id non semper fit corporaliter; tamen verè fit. Non enim vnquam faciet contra suam promissionem. Quid autem affert quando venit, ostendit eius salutatio, quia hic suos mœstos consolatur discipulos. Nam cum datus est Christus mœstis in consolationem, hic pacem offert, dicens: PAX VOBIS.*

BIS. Hæc pax, quam suis optat, non est vulgaris, sed diuina, non mundi: sed regni cœlorum, inter Deum & hominem. Verum vt nos intelligere possimus, quantum sit bonum hæc pax, quam Christus suis offert, copiosius exponam, quæ in huius pacis consideratione concurrant, vnde huius pacis plenam descriptionem colligemus.

Quia pax sancitur inter partes dissidentes, primum spectandum est, quænam sint partes dissidentes. Sunt autem duæ: Deus & homo. Deus felix & beatus est sine homine, homo miser & damnatus est sine Deo: ergo Deus non opus habuit, vt pacem cum homine quæreret, sed homo sine pace cum Deo extreme miser est, atq; ideo nulla re magis opus habet, quàm pace cum Deo.

Deinde cum partes dissidentes necesse est aliquam offensam præcessisse. Hæc offensa non à Deo, sed ab homine initium sumit. Quænam est illa offensa? Peccatum. Hoc peccatum fuit quædem à Deo proditoria defectio ad Diabolum, cui se homo subiecit. Quanta autem sit hæc offensa, facile æstimare est ex eius magnitudine, multitudine, turpitudine & pœna. Magnitudo est, quod creatura creatorem offendit & contemsit, qui hominis summum bonum fuit. Multitudo ex eius fructibus spectatur. Turpitudo ex horrenda contaminatione humani generis, quæ secuta est hanc offensam. Pœna, maledictio & damnatio, vt taceam innumeras calamitates & ærumnas, quibus humanũ genus in hac vita tantum non oppressum est.

Cognita offensa, quæ fecit nos Dei hostes, tertio

loco mediator considerandus est: qui certe debuit esse talis, qui & Deum offensum placare posset, & qui illatam iniuriam iuste compensaret. Deum offensum creatura non potuit placare, iniuriam compensare Deus non debuit: Quærendus igitur fuit talis mediator, qui & potuit per potentiam, & debuit per naturam. Cum talis non potuit haberi, æternus Dei Filius altera persona in trinitate venit in mundum, & assumsit humanam naturam, & factus est homo, Iesus Christus. Hic Iesus Christus coniunctus est Deo Patri diuinitate, & homini per humanitatem. Quare potuit vt Deus, debuit vt homo, qui nostram caussam in se recipit.

Hic Mediator compensauit iniuriam: nam nostrum reatum in se recipit, pro quo pœnas luit in ara crucis, ac ita satisfecit iusticiæ Dei. Verùm quia nos adhuc manemus peccato coinquinati, Christus tota sua vita in hoc mundo legi Dei obediuit perpetuo, plene & perfecte, quam iusticiam credentibus imputat, vt sint iusti in Dei conspectu, atq; ita victima sua iram Dei placat, & obedientia sua nos vestit, vt iusti appareamus in conspectu Dei.

Facta compensatione reconciliatio inter Deum & hominem inita est. Nam pater placatus est per obedientiam Filij.

Verum quia in omni reconciliatione necesse est inter eos, qui reconciliantur, aliquod pactum intercedere, hoc quoque in hac cum Deo pace constituta conspicitur. Nam vt ex parte Dei est liberalis & paterna misericordiæ promißio, iuxta illud: Ero Deus tuus, &

seminis tui post te, Item, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat: ita ex parte hominis est fides, qua paterna promißio accipitur, quáque adoptamur in filios Dei per vnigenitum Filium Iesum Christum.

Cæterum quia in pactis adhiberi solent obsignationes, neq; hæ in hoc summo pacto omissæ sunt. Sunt autem triplices obsignationes: Primum est iuramentum Christi: Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Secunda est obsignatio per Sacramenta, Baptismum & Cœnam Domini, quæ sunt firmißima pacti inter Deum & hominem sigilla, quæ nunquam violabuntur, nisi homo sua culpa abiecerit fidem. Tertia obsignatio est arrabo Spiritus, qui testimonium dat Spiritui nostro, quod simus filij Dei. Huc etiam illud pertinet, 2. Corinth. 1. Obsignauit nos, & dedit arrabonem spiritus in cordibus nostris. Hæ sunt obsignationes & sigilla, quibus pax inita inter Deum & hominem obsignatur & confirmatur, vt rata sit.

Præterea, ne quis existimet hanc pacem ad paucos quosdam pertinere, obseruanda est eius promulgatio, quæ est vniuersalis. Christus enim ascensurus in cœlum, mandatum dedit discipulis, vt hanc pacem proclamarent per vniuersum orbem: ita enim ait: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Pertinet igitur hæc pax ad omnes, qui vocem Euangelij recipiunt, & in Christum credunt, perseuerantes vsq; in finem. Nam ita ait Dominus:

nus: Beatus qui perseuerauerit vsq; ad finem, non est enim satis, bene incepisse, nisi quis quotidianos faciat progressus.

Si quaeris huius grauissimae pacis fructus, inuenies plurimos in hac vita, & post resurrectionem. In hac vita habes huius pacis beneficio, accessum ad Deum tanquā ad Patrem clementissimum per Iesum Christum. Ita enim inquit Paulus: Fide iustificati pacem habemus cum Deo per Iesum Christum, per quem & accessum habemus ad gratiam hanc, in qua stamus. Secundus huius pacis fructus, est bona conscientia: antea enim peccati conscientia nos vexat, verum postquam hanc pacem sentimus, conscientia bona & laeta redditur, sicuti latronis in cruce, quando audiuit. Hodie eris mecum in Paradiso. Ad eundem modum cum audimus in Euangelio annunciari remissionem peccatorum credentibus, conscientia credentium redditur tranquilla. Cum hac bona conscientia coniunctum est gaudium spiritus, quo efficitur, vt in medijs afflictionibus gloriemur, vt inquit Paulus. Verum haec gloriatio, & hoc gaudium spiritus augetur meditatione verbi, oratione, vsu Sacramentorum, & alijs pijs exercitijs, Hunc fructum & quartus sequitur, nimirum fraterna dilectio. Cum enim intelligimus, & fide sentimus nobis Deum communem Patrem, per communem Mediatorem nobis reconciliatum, incipimus nos inuicem diligere, tanquam huius thesauri communes haeredes. Hunc quartum fructum sequitur quintus, qui est laetus decessus ex vita, quemadmodum Simeon conspecto autore huius pacis

Christo ait: Nunc dimitte seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum.

Post resurrectionem, huius pacis fructus erit perpetua iucunditas, pepetua lætitia, & fruitio conspectus Dei, & sanctorum omnium, qui vixerunt inde vsq; ab initio mundi: hunc fructum nemo in hac vita satis cogitare potest.

Postquam iam dictum est fusius, quæ in hac pace concurrunt: nunc contraham in breuem summam seu descriptionem, quæ sit hæc pax. Pax igitur inter Deum & hominem est mutuus consensus Dei & hominis Dei quidem hominem propter Christum in gratiam recipientis, hominis vera oblatam gratiam fide recipientis, ac obedientiam erga Deum serio promittentis. Hæc sint dicta de pace, quam Christus hic offert, non solum discipulis vndecim qui tum aderant, verumetiam nobis & omnibus, qui hanc volunt recipere, cum illis per Euangelij prædicationem offertur. Post hanc pacificam salutationem sequitur in textu, quomodo se Christus probauerit vere à mortuis resurrexisse, & id ita prænunciatum in Mose, Prophetis, & in Psalmis ostendit. Verum quia de his die Paschatos & heri audiuistis: nunc tantum de necessitate & vsu mortis & resurrectionis Christi dicam.

DE SECVNDO.

Sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati & resurgere à mortuis tertio die, ac prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem

nem peccatorum omnibus gentibus, initio facto ab Hierosolymis.

Primum ergo cum dicit: sic scriptum est, vult vt non ratio, sed scriptura apud nos valeat, quoties de regno Dei sit quæstio. Vbi autem hoc scriptum sit, addit inquiens: Necesse est impleri omnia in lege Mosis, & in Prophetis & in Psalmis. Cum igitur quæritur de salute, consulendus est Moses, legendi sunt Prophetæ, & cognoscendi sunt Psalmi, deinde scripta Euangelistarum & Apostolorum. Quicquid cum istis scriptis pugnat, repudiandum est, tanquam à Satana profectum.

Quid scriptum est? quod oportuerit sic pati Christum, & resurgere ex mortuis tertio die. Cum dicit: Sic oportebat, necessitatem mortis & resurrectionis Christi indicat.

Que ergo oportebat? 1. Vt impleretur scriptura, quæ mentiri nequit. Vt enim Deus manet in æternum: ita eius verbum in æternum manet, & Christus dicit: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. 2. Oportebat hoc fieri, quia ita Deus decreuit. Nullo enim pacto fieri potest, vt quod Deus certo constituit, non procedat. 3. Oportebat Christum pati propter hominum redemtionem à pœnis æternis, quas suis peccatis meruerant, nisi enim Christus fuisset passus, nos in peccatis sub ira Dei mansissemus. 4. Oportebat Christum pati propter gloriam, qua postea coronandus erat. 5. Oportebat Christum pati in nostri instructionem & consolationem, is cum caput sit debuit præcedere, cum in cruce,

tum in gloria. 6. Oportebat Christum pati, vt figuris responderet veritas. multæ enim figuræ veteris testamenti mortem & resurrectionem Christi repræsentabant, de quibus dictum est die Paschatos. Breuiter, vt vno verbo omnia complectar, Christus passus, mortuus & excitatus est, vt placaretur Deus offensus, saluaretur genus humanum, & destrueretur regnum Diaboli.

Habemus quanta fuerit necessitas mortis & resurrectionis Christi, iam audiamus quis sit fructus & vsus huius admirandi operis. Id quod Dominus hisce verbis exponit: Et prædicari in nomine eius pœnitentiam et remissionem peccatorum omnibus gentibus. Ex his primum colligitur, quid sit Euangelium, & quæ eius summa. Euangelium est prædicatio pœnitentiæ & remissionis peccatorum propter Christum. Summa Euangelij est, quod liberatio à peccatis & salus contigat per solum Iesum Christum, Verum vt planius nobis euadat, quanta beneficia nobis offerantur per Euangelium, quæ omnia sub his Christi verbis latent, paulo copiosiorem descriptionem ex scripturis afferam.

Euangelium est vniuersalis prædicatio, in qua annunciatur liberatio à maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remissio peccatorum, salus ac vita æterna, credentibus in Filium Dei, propter eiusdem victimam, secundum promissiones olim patribus factas, vt perpetuo gloria bonitatis Dei prædicetur, vtq; porro dignos Euangelio fructus edant homines per Christum liberati, tandemq; vita fruantur æterna.

In hac descriptione primum significatur, à quibus malis per Euangelium liberemur, nempè à maledictione legis, iuxta illud Galat. 3. Christus factus est pro nobis execratio, hoc est, execrationem, quam nos meruimus nostris peccatis, is in se recepit, vt nos fieremus hæredes iusticiæ & benedictionis. Hoc etiam testatur Paulus 2. Corint. 5. vbi ita ait: Eum, qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Hoc est, Christus qui immunis erat ab omni peccato, factus est reus pro nobis: ergo rectè dictum est nobis per Euangelium annunciari liberationem à maledictione legis. Deinde, quia cum maledictione legis etiam ira Dei erat coniuncta, liberamur etiam ab ira Dei, cum credimus Euangelio. Qui non credit (inquit veritas) ira Dei manet super eum: proinde qui credit, non amplius est sub ira; sed sub gratia. Iam vbi gratia regnat, nulla vis est tyrannidis Diaboli, nullus stimulus mortis æternæ, nullus motus inferni: ab istis ergo malis liberationem prædicat Euangelium.

Sed quæ bona sunt quæ annunciat? Annunciat remißionem peccatorum, salutem & vitam æternam. Nos rei peccati sumus natura, maledicti & damnati ad mortem æternam: sed iam Christus in suo Euangelio annunciat nobis remißionem peccatorum, salutem, & vitam æternam, quæ bona nobis meruit sua morte & gloriosa resurrectione.

Habemus à quibus malis liberemur per Euangelium, & quæ bona nobis offerantur per idem: nunc sequitur, quibusnam contingant ista bona, nimirum

credentibus in filium. Hoc multis probatur scripturæ testimonijs: Qui credit, inquit Christus, habet vitam æternam. Vt hanc præcedit remissio peccatorum: ita cum ea coniuncta est salus. Et Petrus dicit, fidei nostræ finem esse salutem animarum. Hoc ipsum hic significatur cum dicitur: Oportet prædicari pœnitentiam, qua scilicet ob peccatum perpetratum dolemus & confugimus ad Christum, qui ait: Non veni vocatum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Post hæc sequitur, cuius beneficio tanta bona consequimur, propter victimam Christi, id est, propter mortem & resurrectionem Christi. Vnde Paulus Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra, & excitatus propter iustificationem nostri.

Et ne quis nouam doctrinam existimet Euangelium esse, adieci in definitione, [redacted] promissionem olim patribus factam. Nam & Adamo post lapsum facta promissio, Gen. 3. & sæpe postea repetita est, & inculcata patribus spacio 4000. annorum, donec Christus in carnem venit.

In fine adduntur fines. 1. liberatio à legis sententia per Christum. 2. vt liberati fructus dignos Euangelio edant. 3. vt prædicent hoc tantum beneficium. 4. vt tandem plenam redemtionem consequantur in vita æterna per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit laus, & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMI-

DOMINICA PRIMA POST PASCHA, IOHAN. XX.

CVM vespera esset die illo, qui erat vnus Sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi discipuli erant congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus, stetitque in medio, & dicit eis: Pax vobis. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus ac latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli viso Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis, quorumcunque retinueritis, retenta sunt. Thomas autem vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus. Dixerunt ergo alij discipuli: Vidimus Dominũ.

Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius vestigium clauorum, & mittam digitum meum in vestigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Iesus ianuis clausis & stetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & admoue manum tuam, & immitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed credens. Respondit Thomas, & dicit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me Thoma credidisti, beati qui non viderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc: hæc autem scripta sunt, vt credatis quod IESVS CHRISTVS ille Filius Dei est, & vt credentes vitam habeatis per Nomen eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet partem historiæ, quam scripsit Iohannes Euangelista de resurrectione Domini, in qua parte, visibili & carnali præsentia, voce, facto, & signis testatur Dominus, se à mortis resurrexisse: Et commendans discipulis ministerium verbi, prædicat beatos fore qui in se crediderint. In fine textus additur caussa finalis totius

tius sacræ scripturæ, ita enim inquit: Hæc scripta sunt vt credatis, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Cæterum quia satis dictum est superiori septimana de resurrectione Domini, nolo pluribus de ea hac vice agere: sed dicam de tribus alijs locis, qui in hoc continentur Euangelio.

Loci.

I. De ministerio verbi, & potestate Ecclesiæ.
II. De Thomæ confessione.
III. De fine sacræ scripturæ.

De Primo.

Verba textus de verbi ministerio & potestate Ecclesiæ sunt hæc: Pax vobis, sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, inflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. *Hic habemus pauca verba, sed efficacia, quæ continent copiosam doctrinam, quam omnes Christiani scire debent. Quare vos hortor, vt sitis attenti, quò hanc doctrinam percipere poßitis, quo autem id fiat commodius, distinguam hæc verba, quibus ministerium instituitur in quatuor partes. PRIMA pars:* Pax vobis. *SECVNDA pars:* Sicut misit me Pater, ita ego vos mitto. *TERTIA pars:* Inflauit et dixit: Accipite Spiritum sanctum. *QVARTA pars;* Quorumcunq; remiseritis peccata,

peccata, remittuntur eis, & quorumcunque retinueritis, retenta sunt, *de his quatuor partibus ordine dicam.*

PRIMA pars, nempè salutatio, PAX VOBIS, consolatur non solum discipulos, qui tum aderant, verumetiam animum addit omnibus, qui sunt & qui futuri sunt ministri verbi in Ecclesia. Qui ministerium verbi in se recepit, statim habet hostem Diabolum, qui perpetuo ipsius doctrinæ & vitæ insidiatur. Si doctrinam corrumpere non potest, vitam contaminare studet, vt quod verbis docet, quis factis neget. Si vitam non potest diabolus polluere, doctrinæ insidiatur, vt homines decepti erronea doctrina, damnentur. In multis & doctrinam & vitam contaminat. Deinde habet minister verbi etiam mundum aduersus se, qui nunc tyrannide, nunc hypocrisi, nunc sophistica se adoritur, vt officio suo non recte fungatur.

Quid faciet minister verbi in tantis periculis? Consolabitur se hac Christi voce: PAX VOBIS, & simul orabit Deum, vt se in hac pace contineat, ne vel doctrina, vel moribus cursum Euangelij impediat, pluris faciet pacem Christi, quam omnes mundi delicias & amicitias. Hæc sit ergo consolatio ministrorum Euangelij, qui pugnare debent aduersus Diaboli insidias, mundi tyrannidem, hypocrisin & Sophisticen.

SECVNDA pars est: Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos. *Quomodo Pater misit filium? Pater misit filium, vt regnum diaboli aboleret, iuxta illud: Semen mulieris conteret caput serpentis*

pentis. Item, Christus apparuit vt destruat opera Diaboli. Quid? An non solius Christi est conterere caput serpentis? An non solius Christi est destruere opera Diaboli? Vere solius Christi est: sed in hoc tanto opere opus est duabus machinis: victima & doctrina. Christus est missus, vt solus sua victima iratum Patrem placet, & diabolum superet. Deinde quia hoc beneficium hominibus per doctrinam offertur, destruxit etiam opus diaboli per doctrinam. Proinde Christus missus erat ad duo, ad placandum Deum victima, & ad docendum. Ad prius illud solus Christus mitti idoneus fuit: ad posterius, hoc est, ad docendum missi fuerunt olim omnes Prophetæ, & postea Apostoli, & homines omnes, qui legitimi sunt vocati ad prædicandi munus. Quantum ergo ad docendum attinet, Christus mittit discipulos, quemadmodum ipse erat à patre missus. Hinc duo colligamus. Primum discrimen inter regna mundi & Ecclesiæ administrationem, seu inter gubernatores mundi & gubernatores Ecclesiarum. Ministri enim verbi non mittuntur, vt dominentur in terra: Christus enim nullum dominium sibi vendicauit, nec mittuntur ad pompas huius mundi, quas Christus contemsit, sed ad docendum Euangelium, ad erigendum regnum Dei, ad salutem annunciandum hominibus. Deinde hinc colligendum est, quæ sit verbi, quod prædicant vocati ad ministerium, autoritas: Sicut Pater (inquit) me misit, ita ego vos, vt non vestro, sed meo nomine loquamini. Huc illud dictum Domini ad discipulos, Matthæi 10. Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit.

Hinc

Hinc habent, qui docent verbum, consolationem: & qui audiunt, grauem admonitionem. Nam cum docentes verbum pie in legitima vocatione, patiuntur aliquid ab ingrato mundo, habent ex eo consolationem, quod vice Christi fungantur, & Christus cum illis iniuriam patiatur, qui se suo tempore vlciscetur: Qui vero audiunt verbum, admonentur primum de autoritate verbi: non enim secus audire verbum debent, quam si Christum ipsum loquentem audirent. Deinde admonentur, ut pios verbi ministros in precio habeant, tanquam Christi legatos. Præterea admonentur pœnæ, in quam iusto iudicio Dei incurrent quicunq; vel verbum prædicatum, vel ipsos ministros contemnent. Debent quoq; ministri verbi cogitare, in quem gradum dignitatis sint euecti, ne vel doctrinæ puritatem inficiant, vel moribus malis à se auditores alienent.

TERTIA pars: Et cum dixisset, insufflauit, et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum. Hæc verba singularem doctrinam continent. Nam Christus his verbis ostendit, vnde verbum, quod prædicatur voce ministrorum, habeat suam vim & efficaciam, quæ sane non inclusa est in voce ministri, nec pendet ex sanctitate & dignitate hominis: sed omnis verbi vis & efficacia ex virtute spiritus Christi proficiscitur. Nam cum hic Christus sufflat in discipulos, ac iubet eos accipere Spiritum sanctum, significat Spiritum sanctum perpetuò affuturum ministerio verbi: Quasi dixisset: Ecce vos eritis ministri noui testamenti, qui Ecclesiam mihi in mundo ædificabitis

capitis, per prædicationem Euangelij, & scio quam sitis imbecilles ad tantum opus peragendum, præsertim cum Diabolus, mundus & ratio omnium hominum se vobis opponet. Quapropter huic vestro ministerio volo adesse Spiritum sanctum, per quem labor vester erit efficax, is enim virtute sua faciet, vt verbum meum, quod prædicabitis, non sit ad vos vacuum rediturum. Hic vtilem doctrinam & admonitionem colligamus. Doctrinam quidem, quod Spiritus sanctus sit alligatus verbo, & velit per illud esse efficax. Consolationem vero, qua, & qui docent, & qui audiunt, se erigunt præsentia Spiritus sancti aduersus suæ salutis hostes.

QVARTA pars: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. His verbis instituit & sancit spiritualem illam Ecclesiæ potestatem, quam vocamus potestatem clauium, & ostenditur clauis, qua aperitur & clauditur regnum cœlorum.

Verum vt hæc vtilissima doctrina clare ab omnibus intelligi possit, volo eam in quædam puncta distinguere, quæ sunt: vnde sit potestas Ecclesiastica, quid sit, penes quem sit, & in quo consistat. His punctis bene intellectis, nemo erit qui non dextrè intellecturus sit, quænam res & qualis sit potestas Ecclesiastica.

Vnde ergo est hæc potestas? A Deo per Iesum Christum. Si enim hominem spectes, est ministerium purum. At si Christum, sublimis est potestas, qua nulla in terra maior, vel vtilior, vel dignior existit. Nam Christus sedens ad dextram Patris in solio Maiestatis

suæ, hanc potestatem administrat. Qui igitur hanc potestatem contemnit, & eius fructu priuatur, & est in Filium Dei contumeliosus.

Quid est potestas Ecclesiæ? Est potestas remittendi & retinendi peccata, hoc est, prædicandi Euangelium, cui qui credit aperitur regnum cœlorum, qui vero non credit, ei ostenditur esse clausum.

Penes quem est hæc potestas? Penes Ecclesiam: quando Petro & alijs Apostolis Dominus dedit claues, apud ipsam Ecclesiam claues has deposuit, à qua ministri habent claues, tanquam ancilla claues suæ heræ habet.

In qua re consistit potestas clauium? In efficacia Spiritus sancti, qui in verbo & per verbum est efficax, & fidem in auditoribus verbi operatur: ita verbum est veluti vna clauis, quam adhibet minister verbi, & fides est altera clauis, quam adhibet Spiritus sanctus, quæ claues cum adhibentur, aperitur regnum cœlorum.

His ita explicatis, verba huius textus altius perpendamus. Primum igitur cum dicit: Quorumcunque, siste gradum, & de hac voce Quorumcunq; cogita, 1. quod promißio gratiæ sit vniuersalis. Hanc vniuersalem promißionem opponito tentationi de particularitate, & te in vniuersalem promißionem includito. Deinde hanc vocem Quorumcunque multitudini peccatorum oppone. Cum igitur tentaris ad desperationem ob peccatorum tuorum multitudinem, veniat in mentem hæc Domini promißio: Quorumcunque, &c. Non dicit, si pauca peccata

quis perpetrauerit, aut si multa, neq; dicit, si Iudæus est, si Græcus, nobilis, ignobilis, diues aut pauper, sed dicit, Quorumcunque. Præterea hic locus monet, quod & publice & priuatim poßit fieri absolutio. Sic Deus tria millia hominum publice absoluit. Item priuatim Cornelium, sicut & Nathan Propheta Dauidem. Generali illa absolutione vtuntur ministri verbi, quoties Euangelium prædicant. Speciali, quando ratio hæc postulat, hoc est, quando aliquis priuatum colloquium cum ministro verbi expetit, confirmandæ suæ fidei caussa.

II. Ponitur in textu PECCATA, sine addito, quare omnia peccatorum genera hic intelligi debent, quæ sunt quatuor: 1. viciositas naturæ. 2. pullulantes rami ex mala radice. 3. peccata errore commissa. 4. peccata voluntaria. Nullum peccatum est, quod non ignoscitur, si venia propter Christum petatur.

III. Verbum REMITTERE obseruandum est, pro quo Matthæus habet soluere. Iubet Dominus vt discipuli peccata remittant & soluant. Remittant quidem vt debitum, soluant vero vt onus prægrauans. Peccata siquidem sunt debita, quia vt debita obligāt ad solutionem: ita peccata ad satisfactionem pœnæ, nisi fiat remißio. Sunt & onera peccata, quia vt onus graue portantem deprimit, vt tandem sub eo cadat: ita peccata maledictionis onere & legis sententia opprimunt, donec Christus venerit, & onus in se leuauerit. Sed quid? potéstne homo peccata soluere & remittere? Deus dicit Isaiæ 43. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum

non recordabor. Hoc testimonium conuincit, quod solus Deus remittat peccatum. Rursus cum hic dicit Dominus. Quorumcunque peccata remiseritis, erunt remissa in cœlo. *Respondeo, Christi dictum manifestè indicat duplicem esse remißionem, vnam in terris à ministris verbi, alteram in cœlo, quæ à solo Deo fit. De hac posteriori loquitur Isaias. Breuiter, Deus vt Dominus; ministri verbi, vt serui & nuncij remittunt, qui Domini sui voluntatem annunciant, quæ remißio fit voluntatis Dei annunciatione. Hoc probatur Num. 6. vbi ita ait Dominus, Sacerdotes ponunt nomen Domini super filios Israel, sed ipse benedicam, soluere ergo sacerdotis est indicare culpam à Deo remissam.*

Sed quomodo retinent peccata? verbo, & iuxta verbum, hoc est, quæcunque peccata indicauerint verbo Dei esse retenta, erunt etiam in cœlo. plura de hac re dixi in festo Cœnæ Dominicæ, Quare nunc ad secundum locum pergo, de quo breuißime dicam.

De Secundo loco.

De Thoma habemus duo in hac historia, nempe incredulitatem & confeßionem, incredulitatem indicat his verbis: Nisi videro in manibus fissuram clauorum, &c. non credam. Audiuit alios discipulos narrantes se vidisse Dominum, is autem immemor omnium prædictionum Prophetarum & Christi non credit. Adeo ratio hominis in rebus salutis se Deo & eius verbo opponit. Hactenus de eius incredulitate, sequitur de eius fide & confeßione. Post dies octo

ite-

iterum erant discipuli & Thomas cum eis in vna domo, & venit Iesus clausis ianuis, & stetit in medio eorum, & dixit. Pax vobis, & dixit Thomæ, infer digitum tuum huc, & vide manus meas, &c. & noli esse incredulus, sed fidelis. *Audita voce Domini & conuictus manifesto signo, concipit fidem, ex quo hanc promit confeßionem: Dominus meus, & Deus meus. A Thoma igitur duo discamus, vnde fides sit, & qualis vera fidei confeßio. Fides ex verbo & signo. sicuti nos habemus Euangelium verißimum Christi verbum, & signa duo augustißima, Baptismum & Cœnam Domini. Hæc fides concepta verbo & confirmata signo, veram edet confeßionem, qualis hæc Thomæ est, qui hic clamat, Dominus meus, & Deus meus. Hæc Thomæ confeßio, si recte perpenditur, quatuor continet. Primum enim agnoscit Christum eundem hominem esse, qui ante triduum fuit occisus à Iudæis. Deinde cum Deum appellat, eius diuinitatem fatetur. Tum cum non duos Dominos aut duos Deos dicat, agnoscit vnitatem personæ. Postremo cum meus Dominus & meus Deus dicit, officium redemptionis profitetur, in quem & ipse vnus recumbit fide.*

DE TERTIO.

Beati qui non viderunt & crediderunt. *Hæc vniuersalis doctrina de credentibus est obseruanda, nam hic Christus diserte pronunciat beatos qui credunt, etiamsi oculis corporis non viderint Christum. Huc pertinet tota scriptura, vt inquit, Hæc autem*

ſcripta ſunt, vt credatis, quod Ieſus eſt filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Finis ergo ſcripturæ eſt vt credamus, finis fidei, vt credentes habeamus vitam æternam, quam donet nobis autor vitæ Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula, Amen.

DOMINICA SECVNDA
POST PASCHA, *Iohan. 10.*

EGo ſum paſtor ille bonus. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem, ac deſerit oues, fugitque, & lupus rapit ac diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & oues non ſunt illi curæ. Ego ſum Paſtor ille bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcor à meis. Sicut nouit me Pater, ita

ego noui patrem, & animam meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili. illas quoque oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio, cur hoc Euangelium proponitur in Ecclesia hoc tempore, hæc est. Audiuimus in proximo Paschatis festo, in quem finem oportuerit Christum pati & resurgere ex mortuis, nimirum vt in nomine eius prædicaretur pœnitentia & remissio peccatorum omnibus gentibus: per quam prædicationem destrueretur regnum Satanæ, & erigeretur regnum Christi. Hoc autem cum aliter fieri non potest, quam per fideles verbi ministros, quos scriptura pastores vocat, placuit Ecclesiæ, hoc die proponere Euangelium de summo pastore Iesu Christo, de eius cura erga oues, idq; ideo, vt fideles verbi ministri huius pastoris exemplum, in doctrina, vita & curæ pro ouibus, imitentur. Hactenus de occasione cur hodie præsens Euangelium proponitur. Summa autem Euangelij est, quod vt Christus se verum pastorem esse, & curam habere suarum ouium profitetur: Ita ex diuerso lupos esse testatur, qui ouili suo insidiantur, quos videntes mercenarij fugiunt, ac oues lupis lacerandas relinquunt, contra quorum perfidiam Dominus promittit se suas oues curaturum, & significat se adhuc alias habere oues quas adducet, vt fiat vnum ouile & vnus pastor.

Loci tres:

I. De pastore Christo alijsq; veris pastoribus.
II. De lupo, mercenario, & fuga mercenarij.
III. De ouibus Christi, earum nota & vnitate ouilis.

De Primo.

In primo loco de pastore Christo habemus duo. Vnum, quæ sit eius indoles: Alterum quæ sint eius beneficia erga Ecclesiam. Quantum autem ad Christum pastorem attinet, semper meminisse debemus confessionis Thomæ, quam ab hinc die octauo audiuimus. Is enim cum dicit, Dominus meus & Deus meus. Primum confitetur eum, quem alloquitur, eundem hominem esse, qui erat crucifixus & mortuus, quē nunc vere à mortuis resurrexisse agnoscit. 2. Confitetur eundem hominem esse quoq; verum Deū: Dicit enim, ET DEVS MEVS. 3. Confitetur hunc hominem & Deum vnā personam, non enim dicit Domini mei, sed Dominus meus. 4 Confitetur hunc θεάνθρωπον (personam vnicam quæ est Deus & homo) esse suum saluatorem. Nam Dominus meus, qui mei curam habet, & Deus meus est, qui me in suam fidem & gratiam recipit. Confitetur ergo Christum verum Messiam & Saluatorem mundi esse, adeoq; verum illum pastorem olim promissum, de quo Zach. 10. Suscitabo pastorem in terra. Hunc Petrus vocat Pastorem & Episcopum animarum. Hæc dixi briuiter ex confeßione Thomæ de Christo pastore, vt quæ sit huius nostri pastoris indoles intelligamus. Iam verba Domini audiamus: Ego (inquit) sum pastor bonus. Sed quid

pastor

pastor bonus? Pastor bonus ponit animam suam pro ouibus suis, hoc est, Pastor ille bonus est, qui adeo suas oues diligit, quod potius velit mortem oppetere, quam oues suas lacerationi & prædæ furum, luporum relinquere. Hoc promissum etiam facto declarauit, qui pro ouibus suis turpissimam mortem est perpessus.

Habemus quantus sit amor Christi erga suas oues: Iam ut conspiciamus beneficia, quæ ex mera bonitate præstat, similitudinem pastoris ouium Christo pastori accommodabimus. Quid ergo facit bonus ouium pastor? 1. colligit oues. 2. præcedit. 3. educit eas in pascua. 4. pascit eas. 5. excubias super eas agit. 6. regit. 7. defendit. 8. læsis medetur. 9. errantes castigat virga pastorea. 10. in sua reducit pastor. Hæc omnia beneficia Christus spiritualiter Ecclesiæ præstat.

PRIMVM ergo Christus pastor colligit oues. Sed quando? per prædicationem Euangelij. Hoc cœpit facere mox post lapsum primorum parentum: Nam in spiritu adfuit Prophetis, & multas oues sibi collegit. Deinde ipse venit, vt ouem perditam quæreret: & hodie dat prædicatores, qui suo nomine colligunt oues.

DEINDE præcedit oues. Quomodo? In cruce & in gloria: in cruce quidem, dum varias in hac vita ærumnas perpessus est, quas etiam sanctos experiri necesse est: in gloria, dum per resurrectionem à mortuis in gloriam cœlestem intrauit, quem suo tempore sequentur, quotquot eius veræ oues fuerunt.

TERTIO educit eas in pascua, in amœnissima pra-

ma prata, vt Dauid Psalmo 23. loquitur: In pascuis herbosis accubare me facit, ad aquas refectorias deducit me.

QVARTO, eductas in prata, pascit spiritu & verbo: Spiritu quidem, dum intus animum confortat: Verbo verò, dum prædicatur Euangelium, vnde concipitur fides in hunc pastorem.

QVINTO, excubias super eas agit, & tanquam in specula sedet, ut obseruet, ne quis ex insidijs oues adoriatur. Hoc autem agit per suos Angelos, per fideles verbi ministros, per pium Magistratum. Breuiter, per bonos rectores in familijs, politijs, œconomijs.

SEXTO, regit, scilicet spiritu, verbo, & disciplina, vnde Dauid: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ me ibi collocauit.

SEPTIMO, defendit, vnde Paulus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Et Dauid: Etiamsi ambulauero in valle vmbræ mortis, non timebo malum, quia tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

OCTAVO, læsis medetur, vt enim oues sæpè spinis & venenis inficiuntur, quæ à perito pastore sanantur: ita Christus pastor suas oues spinis malorum morum & veneno pestiferæ doctrinæ læsas curat & sanat, vnde Psalmus 146. Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Ezech. 34. Ego pascam oues meas, & ego eas accubare faciam, quod perierat requiram, & quod abiectum erat reducam.

& quod

& quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo.

NONO, errantes castigat virga, dum cruce premit, ac veluti capistrum inijcit. Hoc si non faceret bonus ille pastor, multæ huius mundi delicijs, felici rerum successu abducerentur à grege & se ipsas in ora luporum conijcerent: vnde Dauid de se inquit: Bonum est mihi Domine, quod humiliasti me, ut discerem iustificationes tuas.

VLTIMO, in sua reducit pastas. In hoc mundo Christus suas oues colligit, pascit, defendit, curat tanquam in deserto, in peregrino regno: verum in extremo die suas oues in sua reducet, hoc est, in patriam, vbi pij cum Christo perpetua pace & securitate fruentur.

Dixi de Christo pastore, eius indole, cura & beneficijs erga oues, id est, omnes qui in se credunt: nunc aliquid adijciam de pastoribus, qui sub illo sunt constituti, vt curam dominici gregis habeant. Et optandum esset, vt omnes doctrinam, vitam & curam erga oues haberent, qualem summus ille pastor: verum quia id non fit, obseruanda sunt quatuor pastorum discrimina & genera.

VNVM genus est eorum, qui bene docent & bene viuunt, exemplum summi pastoris imitantes. Talis fuit Isaias, Hieremias, Ezechiel & alij Prophetæ: talis fuit Paulus, Petrus: tales sunt hodie omnes pij Parochi & Episcopi, qui doctrina, vita, confessione alijs prælucent. Hi à Dauide & Daniele comparantur stellis lucentibus in cœlo, vbi Christi Solis

æterno

æterno lumine illustrantur. Hi, vt Paulus ait, digni sunt duplici honore, hi ædificant ciuitatem Dei vtraque manu.

SECVNDVM genus eorum est, qui male docent & male viuunt. Hi pessimi sunt, qui vtraq; manu templum Dei destruunt, quales multos fore his postremis temporibus prædixerunt Petrus & Iudas Apostoli.

TERTIVM genus eorum est, qui bene quidem docent, sed male viuunt. Hi quod dextra manu in Ecclesiæ ædificant, sinistra rursus destruunt, & sunt omnino similes fabris lignarijs, qui arcam Nohæ extruxerunt. Hi enim alijs parantes arcam, per quam à Diluuio sunt liberati, ipsi in medijs perierunt fluctibus. Talis olim fuit Iudas, & hodie multi inueniuntur. Dicunt quidem, facite sicut decemus, nolite opera nostra imitari. De his locutus est Christus: Cum Scribæ & Pharisæi sedent in Cathedra Mosis, qui dicunt, facite, nolite facere opera illorum. Horum damnatio iusta est: sciunt enim & docent facienda, ipsi tamen non faciunt, cum Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum. Bernhardus igitur bene ait: Pastores debent impinguare pecus suis potius quam alienis exemplis.

QVARTVM genus est eorum, qui male docent, sed bene viuunt, ita vt publicè criminationibus non sint obnoxij. Hi hypocritæ sunt, & maximum damnum faciunt. Nam cum homines admirantur externam morum speciem, facile etiam pertrahuntur, vt doctrinam amplectantur: vt multi ex vo-

bis in

bis in Papatu vidistis Monachos, qui non solùm sibi sancti visi sunt: verumetiam alijs sua bona opera vendiderunt: ita & animabus hominum & facultatibus eorum insidiati sunt. Dixi de quatuor generibus pastorum seu doctorum in Ecclesia, quorum primum tantùm laudabile est, & Christi regnum in multorum salutem ædificat, idq́ iuxta doctrinam & mandatum summi pastoris Iesu Christi.

De secvndo loco.

Iam sequitur secundus locus de lupo & mercenario, quorum ille oues Christi lacerat & perdit: hic oues periclitantes in luporum faucibus relinquit. Ita enim ait textus: Mercenarius autem & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, vidit lupum venientem, dimittit eas & fugit, & lupus rapit ac dispergit oues. Hic nos scire oportet, quisnam sit ille lupus, de quo Dominus loquitur, & quæ sit eius in oues inuadendi ratio, & quando mercenarius fugere putandus sit.

Quis est igitur lupus, de quo Dominus hic loquitur? Est Diabolus. Is enim cum primum homo conditus erat, eum adoritur, inuadit & in terram prosternit? Ideo hodie circumit famelicus, quærens quem deuoret, neq́ cessabit, donec hic mundus steterit.

Quomodo quæso inuadit oues Christi? Non vna via eas adoritur, sed ei est quadruplex inuadendi ratio: vel enim Sophistica, vel tyrannide, vel flagitijs, vel hypocrisi in oues Christi impetum facere consueuit.

Sophistica inuadit, quando vel vicia virtutum titulis ornat, vel pro veritate Dei errores ingerit, quo miseras oues Christi perdat. Inuocare sanctos, mereri vitam æternam operibus, sunt grauissima vicia: sed ea tanquam bona opera defendit, & sic de multis alijs.

Tyrannide inuadit Christi oues, quando facit vt vel victu vel præsidijs præsentis vitæ destituantur, vel aperto bello eos adoritur, vt Euangelij puritatem vel turbet, vel prorsus aboleat.

Flagitijs & scandalis oues Christi inuadit, quando multos pertrahit in crimina, per quæ excutitur Spiritus sanctus, & homines rursus fiunt Satanæ obnoxij. Quàm multi hodiè de hac machina prosternuntur, nemo est qui non videt, quo pacto regnant inuidiæ, obtrectationes, potationes, scortationes & alia horrenda scelera. Hæc cum videmus, certum testimonium habemus Satanæ inuadentis in ouile Christi.

Hypocrisi etiam inuadit in ouile Christi, quoties sua externa specie sanctitatis grauissima scelera tegit, quemadmodum in Monachis olim factum est, & hodie in ijs fit, qui Pharisaismum nondum deposuerunt.

Habemus iam quibus vijs lupus, qui est Diabolus, inuadit in ouile Christi: iam de mercenarij fuga dicemus. Est enim mercenarius, cuius non sunt propriæ oues, atque ideo fugit, videns accelerantem lupum.

An non Christus interdum fugit? an non mandauit discipulis suis? Cùm persecuti vos fuerint in

vna ciuitate, fugite in aliam. An non Paulus ipse fugit, cum demissus est in vrbe per murum? Iam cum certum sit, nec Christum lupum fuisse, nec Apostolos reliquos, necesse est, vt non de quauis fuga intelligendum sit, quod Dominus hic de fuga dicit. Verùm sciendum est, quod sit fuga corporis & fuga animi: illa interdum licita est, hæc non. Sed quænam est animi? cum aliquis ab officio præstando fugit, & hæc fuga quadruplex est, iuxta quadruplicem lupi inuasionem in ouile Christi. Nam quicunque verbi minister vlla de caussa se non opponit sophisticæ, tyrannidi, flagitijs, hipocrisi, is mercenarius est, & non verus pastor. Pastor enim bonus 1. opponit se sophisticæ defendendo veram doctrinam, & reprehendendo, confutandoq; falsam, sed mercenarius ad hanc lupi inuasionem timet, non audet defendere veram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis amittat. Quare vel conniuet ad falsam doctrinam, vel saltem non vt deberet reprehendit, quod cum facit, fugere dicitur, non quidem corpore, sed animo, quia officium deserit. Secundo, Bonus Pastor opponet se tyrannidi: verum quia sunt duo pastorum genera, vnum ciuile, alterum Ecclesiasticum, vt ciuilis pastor armis, ita Ecclesiasticus precibus opponet se luporum tyrannidi. Qui hoc non facit, mercenarius est, non Pastor. Tertio, bonus pastor opponet se flagitijs, reprehendendo & excommunicando eos, qui suis moribus Ecclesiam offendunt, quemadmodum Iohannes reprehendit Herodem, Christus Pharisæos, & Propheta omnes sui seculi vicijs se opposuerunt. Diabolus fideli

adulte

adulterium persuasit, persuasit incestum, auariciam, libidines, potationes. Hic pastor bonus non timet homines, sed Deum, & hominum vicia ex officio carpit. Contra mercenarius, de sua quiete solicitus, non audet aperire os. Si reprehendit, in genere id facit, non audet reos in faciem obiurgare cum Prophetis aliisq; veris pastoribus. Sed poßit aliquis talis mercenarius obiicere: Ecce hic sum, non fugi. Respondet Augustinus: Quia tacuisti, fugisti: tacuisti, quia timuisti. Quarto, bonus pastor opponet se hypocrisi, quando detrahit laruam externorum hypocritarum, & ostendit quàm turpis sit facies peccati: sed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quenquam, ne in hominum odium incurrat.

Iam quæstio excutienda restat, num fuga corporalis semper sit licita. Ad quam respondeo: Pastor aliquis, qui de loco in locum fugit, vel rei augendæ gratia, vel tædii caussa, vel ob ingratitudinem hominum, certè mercenarius est, & non Pastor. Verùm si tyranni persequuntur & insidiantur vitæ alicuius, licet pio pastori fugere manus tyranni, vt postea, si id fieri potest, rursus magis prosit viuus, quàm mortuus prodesse potuit: verùm hic pietas regula esse debet.

De Tertio loco.

Tertius locus est de ouibus Christi, earum nota, & quod sit vnum ouile & vnus pastor. Oues Christi sunt omnes, qui Christum audiunt, & eum veluti oues sequuntur, in vera simplicitate, innocentia, mansue-

mansuetudine & obedientia. Neq; aliæ notæ sunt ouium Christi, quam pietas erga Deum, caritas erga proximum, in vita puritas, & in vocatione sancta quædam cura & industria. Quod autem dicit, se alias oues habere, quæ adducendæ sunt in idem ouile, significat ex gentibus & Iudæis vnam esse sanctam Ecclesiam catholicam. Et simul modum, quo adducantur oues, exprimit cum ait: Et audient vocem meam. Prædicatio ergo Euangelij, & prædicati Euangelij fides facit, vt ouili Christi aggregemur. Qui ex hoc loco statuunt fore, quod ante iudicium tantus sit futurus consensus in vera religione, vt nulla sint futuræ hæreses, nulla schismata, toto cœlo errant, nam omnia vaticinia Prophetarum contrarium docent. Et Christus cum dicit: Putatísne, cum venerit filius hominis, quod sit inuenturus fidem super terram, significat ob persecutiones fore, vt plurimi à fide deficiant, & quo propior est dies Domini, eò magis sæuit Diabolus, vt sophistica, tyrannide, flagitijs & hypocrisi pusillum Christi gregem turbet. Quare nos oremus Christum Pastorem animarum nostrarum, vt ipse velit nos in tantis periculis defendere in sui nominis gloriam. Cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula, Amen.

DOMINICA TERTIA POST PASCHA,

Iohan. 16.

PVSILLVM, & non videbitis me, & iterum pusillum, & videbitis me, quia ego vado ad Patrem. Dixerunt ergo quidam ex discipulis eius inter se: Quid est hoc quod dicit nobis: Pusillum, & non videbitis me, & rursus pusillum, & videbitis me, & quia ego vado ad Patrem? Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, pusillum? Nescimus quid loquatur. Cognouit autem Iesus quod vellent ipsum interrogare, & dicit eis: De hoc quæritis inter vos, quod dixi: Pusillum, & non videbitis me, & iterum pusillum & videbitis me. Amen amen dico vobis, plorabitis & lamentabimini vos, mundus contra gaudebit. Vos autem

mœrore afficiemini, sed mœror vester vertetur in gaudium. Mulier cum parit, dolorem habet, quia venit hora eius, cum autem peperit puerum, iam non meminit anxietatis, propterea quod gaudeat hominem esse natum in mundo. Et vos igitur nunc quidem mœrorem habetis, sed iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, & in illo die me non interrogabitis quicquam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium pars est concionis Christi, quam habuit pridie antequam pateretur, in Cœna coram discipulis suis, in qua concione multa docuit. Nam de officio suo, morte, cruce, resurrectione, & glorificatione verba fecit. Deinde de Ecclesia disseruit, quæ sit, & quæ sit eius in hoc mundo fortuna futura, quod sit habitura aduersarios, qui eam impugnent, quod fide tandem sit superatura omnes suas ærumnas, ad quam partem etiam præsens Euangelium pertinet. Consolatur enim discipulos suos, quos mœstos animaduertit ex prædictione suæ crucis, prænunciat fore, vt excitatus à mortuis, rursus sit eos visurus, & addit pulcerrimam de muliere parturiente similitudinem, cum qua similem fortunam experietur Ecclesia. Quemadmodum enim tristis puerpera consolationem maximam capit ex prole nata: ita Ecclesia eluctata è præsentis vitæ*

ærumnis, plena tandem gloria cum Christo fruetur, modo in eius fide vsq; ad finem constans perstiterit. *Loci tres:*

I. *Præmonitio Christi de sua morte & resurrectione.*

II. *Infirmitas Apostolorum adeóque omnium mortalium.*

III. *Crux Ecclesiæ in hoc mundo & eiusdem gloriosa ac læta liberatio,*

DE PRIMO.

De morte & resurrectione Christi breuius dicamus, quia nuper omnia copiosius audiuimus. Modicũ, *inquit,* & non videbitis me. & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad Patrem. *Hic Christus paulo obscurius prædicit suam mortem & resurrectionem. Sensus autem est:* Modicum & non videbitis me, *hoc est, mortuus ad triduum in sepulcro iacebo, vt me non videatis:* & rursus modicum & videbitis me, *hoc est, excitatus à mortuis conspiciar à vobis quadraginta diebus antequam visibiliter ascendam in cœlum, sublatus nube è conspectu vestro. Et hoc est quod dicit:* quia vado ad Patrem, *id est, per mortem transitum faciam à cruce ad gloriam cœlestem. Quid, an non post ascensionem adest suæ Ecclesiæ? imo adest, iuxta suam promissionem, vsq; ad confirmationem seculi, non quidem corporali modo, sed spirituali. Nam verbum Dei & gratia Spiritus sancti sunt speculum, in quo Christus vult aspici, & hic aspectus satis est quo contenti esse debemus,* donec

donec ipse ad iudicium venerit, nam postea perpetuo fruemur eius conspectu.

Sed cur discipulos suæ mortis & resurrectionis admonuit? Multæ sane sunt caussæ, quarum præcipua est, quam ipse assignat his verbis: Hæc prædixi vobis, vt cum facta fuerint credatis, *multum enim confirmantur animi hominum, cum vident euentum prædictionibus respondere. Neq; quicquam magis erexit Apostolos, quam quod viderunt omnia respondere prædictionibus Christi, vnde & eius diuinitatem intelligere, & eius officium perspicere potuerunt. Deinde voluit Dominus his crebris præmonitionibus discipulorum suorum infirmitati consulere, idq; est fidelis magistri, vt habita ratione captus eorum, quos docendos suscepit, illorum ruditati crebris inculcationibus earundem rerum medeatur. Præterea quoq; ideo prædixit suam mortem & resurrectionem, quo discipuli scirent, eum suam præsciuisse mortem & resurrectionem, & libenter vsq; ad mortem Patri obtemperasse, vt nos à morte liberaret. Hæc Christi concio nobis quoq; accommodanda est, nam non dissimile nobis accidit. Modicum abesse à nobis videtur, dum nos sine consolatione relinquit luctantes sub cruce. Deinde rursus videtur, quando per Euangelium nos consolatur, & sui Spiritus præsentiam in nostris precibus testatur.*

DE SECVNDO.

Ruditas discipulorum Christi in rebus salutis his verbis describitur, Quid est *(inquiunt)* quod dicit

nobis, modicum & non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me, & quia vado ad Patrem, nescimus quid loquatur. *Valde mirum est quod toties admoniti, non solum typis, figuris & ænigmatibus, verum etiam claris verbis de morte & resurrectione Domini, non tamen intelligere potuerint. Quæ huius rei caussa est? Duplex sane caussa est. Vna, quod opinio semel mente concepta, non facile euellatur, præsertim si altas radices egit. Iudæi atq; adeo ipsi discipuli Domini somniarunt Christi imperium ciuile fore, vt ipse Christus summus imperator, subiecto toto terrarum orbe, dominaretur, atq; ipsi discipuli proximi ab eo essent futuri, id quod satis filiorum Zebedæi mater declarauit, quando petijt, vt alter filiorum sederet Christo à dextris, alter à sinistris. Altera caussa, est caligo in toto humano genere, quæ fit, vt nemo possit quæ Dei sunt percipere, nisi doctorem habeat Spiritum sanctum. Hinc nos discamus 1. deplorare hanc nostram cæcitatem. 2. audire frequentius verbum, quo ab ista caligine ignorantiæ liberemur. 3. rogare ipsum Deum, vt ipse nos doceat iuxta illud Psalm. 25. Deduc me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus salutis meæ, bonus & rectus est Dominus, propterea docebit peccatores in via. Sed nobis cauendum est, ne cum Dominus doceat, aures cordis ad eius vocem occludamus, quemadmodum omnes illi faciunt, qui verbum Dei sine fructu audiunt. Qui autem ita aures ad vocem Dei occludunt, tandem commerentur, vt perpetuo relinquantur in sua cæcitate & ignorantia.*

Deus nos conseruet, ne in hanc ingratitudinis pœnam incurramus, qua videmus multos esse horribiliter punitos. Multos enim inuenias, quos si interroges post auditam concionem, quid perceperint, non habent verbum quod respondeant, interrogati de sermonibus habitis in conuiuio aut in placito, possunt singula referre, ita vt ne vnum quidem verbum eos fugiat. Quæ est ratio? In quibusdam hoc facit naturalis ruditas de rebus salutis, in quibusdam autem & pœna, vt audientes non audiant, & intelligentes non intelligant. Quapropter, charissimi, mature resipiscamus, imploremus opem diuinam, & quando sentimus tædium audiendi & discendi verbum Dei in nobis, mox cogitemus, quod Diabolus struat nobis insidias, mox confugiamus ad orationem, qua petamus à Deo, vt & doceat nos, & suo Spiritu faciat suo verbo locum in nobis.

DE TERTIO.

Amen dico vobis, quod plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Vos autem contristabimini, sed tristicia vestra vertetur in gaudium. *Idem repetit, quod paulo ante dixit de sua morte & resurrectione, nam signo proposito triplici, quid eueniet, indicat, sed obscurius. Ploratu discipulorum significatur mors Christi & sepultura. Gaudio mundi significatur triumphus Iudæorum occidentium Christum, nam illo mortuo, putabant se suamq; rempublicam securam fore. At cum subiungit,* Tristicia vestra vertetur in gaudium, *significat se ex mortuis resurrecturum,*

vnde rursus gaudium concipient discipuli. Hoc ipsum declarat proposita similitudine mulieris parturientis, quæ quidem dum parturit graues dolores sentit, verum postquam puerum natum videt, tantum percipit gaudium, quod doloris quem paulo antea sensit, prorsus immemor reddatur. Ad eundem modum discipuli Domini, mortuo & sepulto Domino, graues dolores animi sentiunt: sed mox excitato ex mortuis Domino, præ gaudio præteriti doloris obliuiscentur. Atq; hoc est, quod dicit: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, *quod me à mortuis excitatum videbitis:* & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, *id est, postea non sum moriturus, vt ex mea morte concipiatis dolorem, sed perpetuo viuam, & ita vos Spiritu meo de noticia Dei instruam, vt non amplius sit vobis opus me quicquam interrogare. Ita simpliciter vidimus sensum textus. Nunc autem hæc omnia ad Ecclesiam omnium temporum transferenda sunt, quæ in hoc mundo erit sub cruce, dum impij lætantur, verum tandem apparente Christo plenum & perfectum gaudium in omni æternitate consequetur. Nam istud triduum, quo Dominus passus est & excitatus, imago est crucis Ecclesiæ, gaudij mundi, id est, impiorum persequentium Christum, & ipsum in suis membris occidentium, & gloriosæ liberationis Ecclesiæ, quæ tum futura est plena, quando Dominus veniet in nubibus, cum gloria & potestate magna, & assumet suos ad æterna gaudia, & impios tradet Diabolo æternis pœnis cruciandos.*

Cum

Cùm igitur hic locus admoneat nos de cruce Ecclesiæ, & eius gloriosa liberatione: dicam. 1. Quid sit crux & quam varia. Deinde quæ caussa crucis. Tum, discrimen inter crucem piorum & supplicia impiorū. Ad hæc, quo animo pio sit crux ferenda. Postremo, vnde consolatio sub cruce petenda sit.

Quid est crux? Est quæuis afflictio, cui membra Ecclesiæ Christi in hoc mundo obnoxia sunt. Cuius differentiæ quadruplices esse videntur.

I. Nam crux pij hominis vel est animi dolor afflictioq́ corporis, idq́ varijs de causis: vt ex accepto damno, tristi amicorum casu, siti, nuditate, carcere, tortura. Vt, sanctus Iacob summum dolorem animi habuit propter amissum filium Ioseph. Ioseph corporis afflictionem in carcere expertus est: Lazarus extra portam diuitis, famem & corporis vlcera sensit, & multi pij hodie varijs animi & corporis exercentur ærumnis.

II. Vel est pugna acerrima carnis & spiritus in pijs. Nam caro semper concupiscit aduersus spiritum, interdum vincit & prorsus videtur spiritum prosternere, vt in Dauide videmus, qui victus carnis concupiscentijs in peßima scelera homicidij & adulterij lapsus est, & nisi reuocatus fuisset ad pœnitentiam, & rursus imperio spiritus fuisset subiecta caro, æternùm perijsset. Hinc Paulus clamat: Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia DEI per Iesum Christum.

III. Vel est difficultas vocationis in Oeconomia, politia & Ecclesia. Quantam crucem pij etiam mariti

 & ma-

& matronæ experiuntur in educandis liberis, in quærendis necessarijs vitæ, norunt illi, qui hoc experti sunt. Qui gerunt magistratum, vt reges, nobiles, consules, præfecti, non sunt immunes à cruce, modo alioqui pij sunt: Ita quoq; pij Episcopi, parochi, & alij Ecclesiarum ministri, sæpe ex difficultate officij grauem experiuntur crucem.

IIII. Vel crux est certi delicti pœna, sicuti sunt multæ causæ calamitatum Ecclesiæ, de quibus causis iam dicam.

Quæ sunt itaq; crucis Ecclesiæ causæ? Quædam causæ crucis in nobis sunt: quædam extra nos. In nobis sunt tres causæ crucis, quarum prima est peccatum inhabitans, hoc est, originale: hoc peccatum, nisi coerceretur, produceret fructus exitiales. Secunda est concupiscentia inde pullulans, tanquam flamma ex igni, quæ flamma, nisi aqua crucis extingueretur, incendiũ inferni excitaret. Tertia causa in nobis, sunt quotidiani lapsus, quos peccatum originis per suas concupiscentias gignit. Septies, inquit Salomon, in die cadit iustus & resurgit. Hos quotidianos lapsus reprimit crux nobis diuinitus imposita, ne cum hoc mundo damnemur in peccatis nostris.

Deinde sunt & extra nos causæ crucis, sed diuersæ. Nam Deus ex paterna bonitate nos sua virga visitat. Quemcunq; enim recipit, castigat, non alio affectu quàm bonus pater. Deinde Diabolus insidiatur Ecclesiæ, vt in Iob videmus: Sed Deus ei limites præscribit, vltra quos progredi non valet. Præterea membra Diaboli, hoc est, tyranni & mali homines in mundo, qui

Ecclesiæ molestias faciunt in vita. Sunt & aliæ caussæ crucis, quas omittam, & dicam de discrimine crucis piorum & supplicij impiorum.

Quod est igitur discrimen inter crucem piorum & supplicia impiorum, postquam sæpe in hoc mundo videmus pios & impios grauibus ærumnis affici? Sunt sane multa discrimina.

PRIMVM discrimen sumitur à caussis efficientibus. Nam vt afflictio piorum proficiscitur ex paterno amore Patris cœlestis erga filios suos: ita supplicia impiorum ex ira & furore iusti Dei proueniunt, qui sceleratos punit, vt hostes & aduersarios.

SECVNDVM discrimen sumitur à caussis finalibus, pij enim cruce exercentur in illorum bonum: impij vero supplicijs afficiuntur in ipsorum malum, nisi resipiscant.

TERTIVM discrimen sumitur ab effectibus: pij enim, vt Iob, Dominum benedicunt & inuocant sub cruce: impij autem fremunt aduersus Deum & indignantur: pij erudiuntur, impij confunduntur: pij probantur, impij perturbantur: Pij sub cruce sperant: impij vero desperant.

QVARTVM discrimen à tempore petitur pij ad breue tempus, vt postea cum capite Christo glorificentur: impij vero perpetuo malo inuoluuntur, quorum præsens afflictio præludium est æternarum pœnarum in inferno.

QVINTVM discrimen à loco sumitur, pij in hoc mundo tantùm erudiuntur: impiorum ignis nunquã extinguetur: hic enim mala cruciantur consciencia

tia, illic æterna ira Dei obruti, nunquam finienda luent supplicia. Ita habemus discrimina crucis piorum & afflictionis impiorum: nunc pauca adijciam de consolatione, qua pij se sub cruce erigere debent.

Vnde ergo petenda est consolatio? Pius qui sub cruce premitur duo considerabit in sua afflictione, nempè iudicium & misericordiam. Iudicium quidem, quod propter sua peccata puniatur. Ideo Christus dicit: Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Misericordiam vero, quod ideo puniatur, vt conuertatur & agat pœnitentiam, iuxta illud 1. Corinth. 11. Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Fidelis ergo cum exercetur cruce, ex paterna misericordia consolationem petat.

SECVNDO, pius in cruce petet consolationem ab exemplis, cuiusmodi multa ad Hebr. 11. recitantur, & Paulus sæpè nobis proponit exemplum Christi, cui nos conformes fieri oportet in cruce, vt olim cum illo glorificemur. Patitur enim pius cum Christo, tanquam eius membrum. Nam vt Christus passus est, primum vt obediret Patri: deinde, ut vinceret & damnaret peccatum nostrum: ita & nos Deo obedire debemus sub cruce, & vincere & damnare peccatum nostrum: non quidem illud expiando, vt ipse fecit, sed mortificando.

TERTIO, pius consolationem petit à finibus crucis, non enim castigatur pius cruce vt pereat, sed vt coerceatur, & veluti freno quodam retineatur, ne à Deo deficiat.

QVARTO, pius consolabitur se ex præsentia Dei:

Dei: ita enim Deus inquit: Ego tecum sum in tribulatione. Nisi enim Deus nos sua præsentia in cruce tueretur, omnino despon deremus animum, & abijceremus confeßionem.

QVINTO *petet pius consolationem ex promissione liberationis, mitigationis pœnarum, & auxilij diuini. Clamauerunt, inquit Psalmus, Patres nostri, & exaudisti eos.*

SEXTO *petet pius consolationem ex collatione præsentis afflictionis & futuræ gloriæ. Illa momentanea est, hæc æterna. Hæc sint dicta de cruce piorum. Deus det nobis gratiam, vt sub cruce Deum vera patientia glorificemus, per Iesum Christum Dominum nostrum. Cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA QVARTA POST PASCHA,

Iohan. 16.

VADO ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interroget me, quo vadam Sed quia hæc locutus sum vobis, mœstitudo impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, consolator ille non venit ad vos. Sin autem abiero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iusticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. De iusticia vero, quia ad

Patrem

Patrem vado, & posthac non videbitis me. De iudicio autem, quia Princeps huius mundi iam

iudicatus est. Adhuc multa habeo, quæ vobis dicam, sed non potestis portare nunc. Cum autem venerit ille, qui est Spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audierit, loquetur, & quæ futura sunt, annunciabit vobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Omnia quæcunq; habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quod de meo accipiet, & annunciabit vobis.

Enarratio Textus.

HOC Euangelium est pars concionis Christi, quam habuit post Cœnam, pridie quàm pateretur, in qua, vt die ab hinc octauo admonui, præmonuit discipulos suos de sua paßione, morte, resurrectione, & de Ec-

de Ecclesiæ persecutione, consolatione & statu regni sui, qualis futura esset vsque ad consummationem seculi, disseruit: idq; in eum finem, vt discipuli confirmarentur in fide, & ne abijcerent confeßionem, propter crucem & scandala inde orta inter multos. Ista caussa fuit etiam huius concionis, quam recitaui: cuius summa est, quod Christus polliceatur Ecclesiæ aduocatum, doctorem & gubernatorem Spiritum sanctum: vnde indicatur discrimen inter administrationem regni politici & regni Christi. Illud enim externis opus habet neruis, vt legibus, magistratuum ordinibus, publicis pœnis, &c. Hoc, verbo, spiritu, disciplina paterna & Sacramentis administratur. Loci tres.

I. Vtilitas & neceßitas abitus Christi ad Patrem, in quo regnum Christi describitur.

II. Quid efficiat Spiritus sanctus in mundo.

III. De dicto: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.

De Primo.

Vado ad eum qui misit me, & nemo vestrum interrogat me, quò vadis. *Hoc est: Nunc namea mors imminet & victoria super morte, quam nactus ad Patrem ascendam. Quod ita obscurè loquatur Dominus, ideo facit, vt discipulos excitet ad inquirendum de sua morte & resurrectione diligentius. Verùm illi nihil minus cogitarunt, quam vt traderetur tam turpi morti, quem illi Meßiam agnouerant: adeo cœcutit ratio in diuinis, repit hic in terra, non*

potest

potest recte de rebus cœlestibus & de regno Christi cogitare.

Quia, *inquit*, hæc dixi vobis, tristicia impleuit cor vestrum, *hoc est, quia auditis me mentionem facere mortis & crucifixionis, tristicia afficimini: nec enim intelligitis, quid boni mea mors & resurrectio sit vobis apportatura.* Sed veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam, *quasi dicat: Non cogitabitis de mea morte, quasi de morte alterius hominis: sed hoc scitote, quod mea mors, mea resurrectio, & abitus ad Patrem singularem vtilitatem vobis adferet. Vtilitas autem hæc in summa est. Vt Christus natus, circumcisus, oblatus, Doctor factus est: ita etiam passus est & excitatus ex mortuis in nostram salutem, modo firma fiducia in illum recumbamus: vnde illud Roman. 10. Si in corde tuo crediderit, quod Deus excitarit Iesum ex mortuis, saluus eris. Hanc vtilitatem abitus Christi non intellexerunt discipuli: sed tantum somniarunt de regno mundano, in quo Christus vt summus Monarcha præsideret.*

Si enim non abiero, Paracletus non venit ad vos, quasi diceret, vestra caussa patiar, vestra caussa resurgam, vestra caussa vadam ad Patrem, vt inde vobis Paracletum, consolatorem & aduocatum mittam. His verbis duo innuit. Vnum, quod Ecclesia sit habitura hostes in hoc mundo, & quod sit exercenda cruce. Alterum, quod in cruce & persecutione sit habitura consolatorem & aduocatum Spiritum sanctum, quem ipse donabit ei. Ita enim ait: Cum autem abiero,

abiero, mittam eum ad vos. *Hæc omnia eo pertinent, vt cum discipuli videant Christum tradi à Iuda, rapi ad supplicia, condemnari ad mortem turpissimam, animum aliquo modo erigant, freti his Christi promißionibus. Hinc & nos petamus consolationem, quoties in regnis mundi affligimur, & cogitemus discrimen inter regnum Christi & regnum mundi. In illo est Spiritus sanctus aduocatus & consolator, quem Pater dabit petentibus, iuxta promißionem Christi: Et dabit Spiritum sanctum petentibus: in hoc afflictio & miseria.*

DE ~~TERTIO.~~ II

In secunda parte textus dicit, quid Spiritus sanctus facit in mundo. Cum venerit (inquit) ille, arguet mundum de peccato, & de iusticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. De iusticia vero, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me, de iudicio autem, quod princeps huius mundi iam iudicatus est. Hæc Christi verba ad duo tempora referenda sunt, nempe ad illud quod mox consecutum est ascensionẽ Domini, & quod reliquum totum tempus, vsq; ad consummationem seculi. Primum ergo dicam quomodo intelligenda sint hæc verba, respectu temporis, quod mox consecutum est ascensionem Domini & id quo Spiritus sanctus visibiliter die Pentecostes datus est Apostolis. Primum dicit: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, hoc est, ita conuincet mundum reum peccati, vt nihil habeat, quod prætexat. Mundus, id est, hostes à quibus sunt

reiectus, spretus, & in crucem adactus, manifesto Spiritus testimonio, ac propria conscientia conuictus, fatebitur se errasse, & vehementer peccasse, quod in me non crediderit. Hoc quam verum fuerit, ostendunt illi, quos Petrus arguit homicidij, Act. 2. Hi enim conuicti de suo peccato, dicunt: Quid faciemus viri fratres? ita hi ad homicidij confeßionem adacti sunt, & agnoscunt, se vehementer peccasse, quod illum occiderint, in quem credere potius debuissent.

Deinde arguet mundum de iusticia. De cuius iusticia? Mundine? Non: Mundus enim nullam veram iusticiam habet. De cuius ergo iusticia? De Christi iusticia. Conuincet enim Spiritus sanctus coram mundo, quod Christus vere iustus fuerit. Hoc ita esse, ex subiecta ratione patet. Quia, inquit, vado ad Patrem, & amplius non videbitis me. Hoc est, cum mundus aperte in Ecclesia spectabit Spiritum sanctum, per me in vos effusum, fateri cogetur me vere iustum fuisse, & non blasphemum & impium, propterea quod me dicerem Dei filium: Spiritus sanctus enim testabitur de mea innocentia.

Præterea arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus est. Quid hoc est? Mundus, qui me per ludibrium Christum dixit, & iußit vt de cruce descenderem, conuincetur per Spiritum sanctum, quem die Pentecostes in vos effundam, quod iniquè iudicârit. Nam Spiritus sanctus faciet, vt re ipsa intelligant & cognoscant, me Diabolo superato per resurrectionem, imperium exercere in mundo, cum nemo vobis resistere poterit. Hic est

est horum verborum sensus, si ea ad efficaciam Spiritus in die Pentecostes referamus. Neq; tamen ad illud tempus pertinent ita, quin etiam ad totum tempus vsq; ad seculi huius consummationem referri poßint ac debeant, quemadmodum nunc declarabo.

PRIMVM ergo Spiritus sanctus arguet mundum de peccato: hoc est, reum ostendit peccati. Cuiúsnam peccati? quod inquit, non crediderunt in me. An ergo non sunt alia peccata, quæ arguet Spiritus sanctus, quàm infidelitas seu non credere in Christum? Sane sunt infinita & horrenda peccata contra primam & secundam Tabulam. Quare ergo hoc solum posuit? Quia hoc manente, & cætera detinentur, & hoc discedente, & cætera remittuntur. Vt ergo cum infidelitate omnia reliqua peccata adsunt: ita vbi fides est in Christum, omnia peccata remissa sunt. Nam credenti promittitur vita æterna, quod non fieret, si peccata remissa essent. Hic ergo videmus, quam sit necessariam in Christum credere. Sed quid est in Christum credere? Est statuere illum esse Pontificem & regem, qui sua morte expiauit peccatum, & resurrectione gloriosa adduxit iusticiam, seu quod suo sanguine, qui Deus & Homo est, sibi Ecclesiam acquisiuerit, Acto. 20. Hæc fides non est opus hominis, sed Dei. Non est nata ex ratione, sed ex verbo Dei. Porro verbum Dei est duplex: Lex & Euangelium. Lex tollit fiduciam nostri, Euangelium operatur fiduciam Christi. Lex enim proponit nobis iustam voluntatem Dei, videlicet vt custodiamus legem, alioqui voluntate Dei damnandi. Euangelium

proponit nobis gratiosam voluntatem Dei, quæ est quod Deus velit nos remissis peccatis, propter Christum in gratiam recipere. Vt ergo ex lege deuenimus in cognitionem nostræ imbecillitatis, & ex hac in cognitionem voluntatis Dei iustæ, & iudicij, vnde & in desperationem: Ita ex noticia Euangelij deuenimus in cognitionem misericordiæ Dei, propter Christum datum vt fieret victima, & tolleret peccata omnium in se credentium. Ex hac cognitione, operante Spiritu sancto, concipitur fides, qua abolentur omnia peccata, & offertur Christi iusticia, vt non amplius vt peccatores damnemur, sed iusti & filij Dei in conspectu eius appareamus: Quibus & hæreditas vitæ æternæ est promissa, iuxta illud: Qui credit in Filium, habet vitam æternam, qui vero incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Cur ita? quia in peccato suo manet, propter quod ad pœnas æternas obligatus est, iuxta illud: Qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. Iræ nomine maledictio & pœna cum damnatione coniuncta, significatur. Hinc patet quàm necessaria fides sit, & quid efficiat.

Deinde sequitur: Et arguet mundum de iusticia, quia vado ad Patrem, & amplius non videbitis me. *Hoc est, Spiritus sanctus arguet mundum, quod non sectetur veram iusticiam, qua coram Deo consistere possimus, illa autem iusticia est Christi, videlicet quod ipse vadens ad Patrem, illic est Pontifex & interpellator pro credentibus.* Nam *Christum pati & interpellare apud Patrem, est credentium*

tium iusticia. Sed quia hoc non statuit infidelis mundus, arguitur à Spiritu sancto. Is enim efficaciter conuincit, quod non aliunde poßit hominibus iusticia contingere, quàm ex imputatione iusticiæ Christi, quæ illis contingit, qui in ipsum credunt. Hæc sunt noua & admiranda omnibus ijs, qui iusticiam fidei non intelligunt, sed somniant se iustos esse, vel externa obedientia legis, vel humanis traditionibus, vt olim Pharisæi & hodie Papistæ faciunt. Hi non intelligunt, quod omnia opera mundi sint longe imperfectiora, quam vt potentiam Diaboli & mortem superare posſint. Sed quomodo probatur, quod Christi obedientia sit nostra iusticia? Id probatur firmißimis scripturæ testimonijs. Paulus Rom. 5. Quemadmodum per inobedientiam vnius, scilicet Adæ, peccatores constituti sunt multi: Ita per obedientiam vnius Christi, iusti constituentur multi. Hanc Christi iusticiam nobis imputatam habemus, quando in eum credimus, iuxta illud Rom. 10. Corde creditur ad iusticiam. Item: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Paulus Rom. 3. Arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus legis. Hoc ipsum significat hic Christus, cum ait: Arguet Spiritus sanctus mundum de iusticia, quia vado ad Patrem. Hoc est, Spiritus sanctus non solum me iustum conuincet fuisse, verum etiam iusticiam eorum esse, qui in me crediderint, manifestabit.

Præterea sequitur: Et arguet Spiritus sanctus mundun de iudicio, quia Princeps huius mundi iudicatus est. Hoc est, Spiritus sanctus conuincet

 inuito

inuito mundo, me Semen illud esse, quod promissum erat, vt contereret caput serpentis, id est, quod iudicaturum erat principem huius mundi, cum quo etiam iudicata & damnata sunt omnia eius membra: nam si caput damnatū est, quid poterunt membra? Quare sæuiat Diabolus contra pios quantum velit, nihil tamen potest. Insidiabitur quidem, sed non prosternet, donec fidem seruauerimus firmam & constantem. Ita enim ait Iohannes: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Per mundum significatur ipse Satanas, cum vniuersa sua cohorte, tyrannis, Sophistis, Hypocritis & piaculis. Nam Christus per suum Spiritum confudit iudicium Satanæ, qui per suos satellites condemnat Euangelium. Non enim cursum Euangelij impediet, etiamsi id sæpissime facere conatur flumine sanguinis, inde vsq; ab initio mundi, & maxime post resurrectionem Christi.

Habemus quomodo Spiritus sanctus arguat mundum. Nunc breuiter videamus, quid in Ecclesia faciat. Primum adest efficax in verbo & Sacramentis. Vbicunq; enim verbum Dei pure prædicatur, & Sacramenta iuxta institutionem Christi administrantur, illic adest, & vult esse efficax in auditoribus verbi & participantibus Sacramenta. Qui autem verbum vel ociose audiunt, vel Sacramentis vtuntur sine reuerentia, hi se opponunt Spiritui sancto, & verbi & Sacramenti ministerium contemnunt in suum proprium malum & damnationem.

Deinde, vt hic textus docet, adest Spiritus sanctus Ecclesiæ, vt consolator, Aduocatus, Doctor veritatis.

Nam nos in hoc mundo premimur varijs malis, contra quæ opus est consolatore, ne fracti aduersis confeßionem abijciamus. Aduersarius noster Diabolus quotidie nos accusat, quemadmodum Iob accusauit. Hic non consisteremus sine aduocato, qui testatur nos Deum habere propicium, qui non velit nos abijcere propter nostra peccata, modo pœnitentiam egerimus. Deinde multa & profunda ignorantia laboramus, vt non poßimus, quæ Dei sunt, intelligere. Quare opus habemus doctore Spiritu sancto, qui nos in omnem veritatem ducet, iuxta hanc Christi promißionem: Cum autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

Venit autem Spiritus sanctus dupliciter, visibiliter & inuisibiliter. Visibiliter venit in Apostolos die Pentecostes, quemadmodum suo tempore audiemus. Inuisibiliter venit in corda hominum, quando prædicatur Euangelium, & obsignat veritatem Euangelij in cordibus auditorum. De vtroq; Spiritus aduentu loquitur Christus. Nam quod in Apostolis præceßit visibiliter id sequitur invisibiliter, vbicunq; purè docetur Euangelium.

Sed quò spectat doctrina Spiritus sancti? Non loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, id est, Spiritus sanctus eandem doctrinam vos docebit, quam ego docui, & quæcunquæ ventura sunt, annunciabit vobis: Hoc est, quale sit meum regnum futurum in hac vita & post resurrectionem cōmunem reuelabit vobis: Et me glorificabit, quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Hoc est, Spiritus

ſanctus ſuo teſtimonio & efficacia gloriam mihi à Patre datam ſtabiliet, ita vt portæ inferorum nihil præualere poßint aduerſus regnum meum, nunquam enim poterunt meam obſcurare gloriam.

De Tertio.

Nunc reſtat vt dicamus de dicto: Adhuc habeo vobis multa dicere, ſed non poteſtis portare modo. *Hoc loco abutuntur Papiſtæ ac ſi Apoſtoli non plenam doctrinam tradidiſſent Eccleſiæ, idq; in eum finem aſtruunt, vt ſuas Miſſas, inuocationem ſanctorum, roſaria, indulgentias, aquam luſtralem, & alias Antichriſti fraudes confirment. Verùm Chriſtus loquitur ad Diſcipulorum captum, & de infirmitate, quam habuerunt ante ſuam mortem, & de dono, quod accepturi erant poſt reſurrectionem in die Pentecoſtes. Quaſi dicat: Multa dicerem vobis de meo regno, & myſterijs alijs, ſed iam nondum plene edocti eſtis per Spiritum, quem ſuo tempore dabo vobis, qui ducet vos in omnem veritatem, id eſt, in plenam de meo regno cognitionem. Hanc plenam veritatem conſecuti ſunt Apoſtoli ipſo die Pentecoſtes, quam poſtea ſcriptis tradiderunt. Nos eadem veritatem petere debemus, & ea ſoli contenti erimus, ſi modo diſcipuli Spiritus ſancti eſſe velimus, cui cum Deo Patre & æterno Filio ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum,*

AMEN.

DOMINICA QVINTA POST PASCHA,

Iohan. 16.

AMEN amen dico vobis, quæcunq; petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hactenus non petijstis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit perfectum. Hæc per prouerbia locutus sum vobis. Veniet tempus, cum iam non per prouerbia loquar vobis, sed palam de Patre meo annunciabo vobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico vobis, quod ego rogaturus sim Patrem pro vobis. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis, quod à Deo exiuerim. Exiui à Patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum & vado ad Patrem. Dicunt ei Discipuli eius: Ecce

nunc aperte loqueris, nec prouerbium vllum dicis. Nunc scimus, quod scis omnia, nec opus est tibi, vt quis te interroget. Per hoc credimus, quod à Deo existi.

Enarratio Textus.

Sapienter hoc Euangelium hodie Ecclesiæ proponitur. Continet enim præcipuum Christianorum opus, quod & illorum proprium est: soli enim Christiani hunc cultum inuocationis præstare possunt. Nam postquam proximo die Dominico traditum sit, quæ sit vera fides, quæ iusticia, quod iudicium, breuiter, quodnam sit regnum Christi, & in quibus situm sit: opportunè hoc die, de præcipuo cultu, quem ciues regni Christi præstare possunt, qui est vera Dei inuocatio, prædicatur. Et quia nullum exercitium piorum est magis necessarium, quàm oratio, & nullum opus sit difficilius, quàm recte orare, volo hac concione tantum de oratione dicere, & quo facilius hanc doctrinam intelligamus, duo de oratione dicam, quæ sunt:

I. *Quid sit Christiana oratio, & quotuplex.*

II. *Quæ sint conditiones, quæ in omni oratione esse debent.*

His enim duobus locis explicatis, spero quod nemo sit futurus, modò se docilem præbuerit, qui non planè & clarè intelligat, quidnam sit Christiana oratio, & quàm necessariè orandi cultus à nobis requiratur.

DE PRIMO.

Quid est ergo Christiana oratio?

Est supplex eleuatio mentis ad Deum, aliquid à Deo petentis, aut pro acceptis beneficijs gratias agentis. Quod autem sit duplex eleuatio mentis ad Deum, primum confirmatur Dauidis testimonio, qui precaturus ait Psalm. 23. Ad te Domine leuaui animam meam. Deinde ex forma precandi nobis à Domino præscripta: Pater noster qui es in cœlis. Præterea ex gestu precantium, qui solent oculos in cœlum leuare inter precandum. Hoc igitur scire oportet, quod non sit tantum vocis strepitus oratio: sed quod sit eleuatio supplex cordis ad Deum, cum qua supplici cordis eleuatione verba quoq; ex ore procedunt.

Sed quotuplex est Christiana oratio? Est quadruplex. Deprecatio (eff bedelsse) Adoratio (tilbedelsse) postulatio (faarbedelsse) & gratiarum actio. Hæc quatuor orationis genera breuiter declarabo.

Deprecatio ergo est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ molestiam adferunt. Vt cum petimus nos liberari à tyrannide, violentia, morbo, fame & alijs, quæ nobis aspera videntur.

Adoratio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua beneficium aliquot petimus: vt cum petimus incrementa fidei, dilectionis, patientiæ, castitatis, & cum petimus ea, quibus opus habemus ad huius vitæ sustentationem.

Postulatio est supplex eleuatio animæ hominis

ad Deum, qua alius pro alio petit, vel omnes pro se inuicem intercedunt, vt cum oramus pro morbo laborantibus, alijsúe, qui nostra prece indigent.

Gratiarum actio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua Deo gratias agimus, vel pro beneficijs nobis ipsis alijsúe præstitis, vel pro malis nobis alijsue sublatis. Iam tenemus quid sit Christiana oratio, & quot sint eius genera: nunc restat, vt de piæ orationis perpetuis circumstantijs dicamus.

De Secvndo.

In omni pia precatione has quinque perpetuas proprietates & circumstantias adesse oportet: quæ sunt: 1. affectus cordis in eo, qui precaturus est. 2. cogitatio caussarum, quibus ad orandum impellamur. 3. quisnam sit inuocandus. 4. per quem exaudiamur. 5. quid petere ab optimo Deo oporteat. Nam hæ circumstantiæ facient nobis discrimen inter inanem battologiam Ethnicorum, & efficacem precationem piorum. Quare rogo vos charißimi, vt diligenter has perpetuas orationis circumstantias, & discatis, & perpendatis.

Prima circumstantia piæ orationis est affectus cordis, vt cor sit bene compositum inter precandum. Nam si honestas expostulat, vt corpus bene componamus, quando cum honoratioribus hominibus nobis erit sermo: multo magis est, vt coram Deo, in conspectu Angelorum, animus noster quàm optime sit compositus. Qualis ergo debet esse eius affectus, qui cum fructu inuocare velit? Primum omnium

niumexuat omnem cogitationem propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde verè inopiam suam sentiat, statuatq; se prorsus omni ope destitutum, nisi Dominus ipse manus auxiliatrices porrexit. Tum vera pœnitentia se coram Deo prosternat. Postremò fiducia promißionum diuinarum accendatur ad precandum. Qui enim vel tumet opinione propriæ virtutis, vel suam inopiam non sentiat, vel vera pœnitentia se coram Deo non prosternat, vel fide careat, cum Pharisæo orat, & non cum Publicano, hoc est, non orat verè & efficaciter.

Secunda circumstantia est caussarum, quibus ad orandum commoueri debemus. Sunt autem multæ caussæ, ex quibus quasdam recitabo, quo maius orandi desiderium in nobis excitetur.

PRIMA caussa est mandatum Dei, cui obedire omnes creaturas decet. Inuoca me (inquit) in die tribulationis. Et Christi Apostoli sæpe ad orandnm ex mandato Dei nos inuitant. Hanc caussam diligenter cogitare debemus, quæ in nobis orandi affectum excitet.

SECVNDA caussa est promißio: promisit enim Deus se exauditurum preces nostras, sicuti in hoc Euangelio dicitur: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Item in Psalmo: Inuoca me in die tribulationis, & exaudiam te. Eexaudire nihil aliud est quàm largiri petita.

TERTIA caussa est crux premens, id est, sensus cum nostræ, tum aliorum inopiæ. Hic debemus circumspicere, quid domi, quid foris nos premit: debemus

mus perpendere pericula publica & priuata: debemus angustias Ecclesiæ militantis in hoc mundo contra diabolum & eius membra cogitare. Breuiter, omnes necessitates vrgentes in hac vita animo cogitandæ sunt, quibus ad inuocandum excitabimur.

QVARTA caussa est victoria in tentationibus: vnde Iacob. 1. iubemur orare, quoties tentationibus infestamur. Et Christus inquit: Orate, ne intretis in tentationem. Non enim facile vel insidijs diaboli, vel improbitate mundi, vel instigatione viciosæ carnis superabitur, qui seriò & assiduè orat. Hinc Salomon: Turris fortissima nomen Domini, hoc est, inuocatio Dei aduersus omnia mala tutissimum est præsidium.

QVINTA caussa, Satanæ variæ technæ, qui nobis in doctrina & in moribus insidiatur. Paulus Ephes. 6. iubet nos gladium Spiritus, qui est verbum Dei, sumere contra Satanam per omnem deprecationem & orationem.

SEXTA caussa, fructus vberrimus orationis crebræ. Nam consuetudo orandi nos in timore Dei & pietate conseruat. Non enim facilè lapsui est expositus, qui perpetuis precibus munitus, pietatem seriò meditatur: contra, qui orandi studium negligunt, varijs casibus sunt obnoxij. Plerique qui rapiuntur ad supplicia, ignorant formam precandi à Christo præscriptam: & si qui norunt, interroganti fatentur se rarius orâsse.

SEPTIMA caussa, exempla sanctorum, quorum præcipua cura in vita fuit Deum serio inuocare

Iudai-

Iudaicus populus ter in die orauit, mane, meridie, vesperi. Sic & Daniel fecit, atq; adeo alij multi, quorum laudatur pietas. Sed inter nos multos inuenies, qui loco orationis non solùm mane, meridie & vesperi: verumetiam integris noctibus & diebus scelera perpetrant, vt molle puluinar diabolo faciant, quo securius illorum pectoribus quiescere poßit. Has grauißimas caussas serio nos cogitare oportet, quo vesernum nostrum pellamus, & ad serio inuocandum excitemur.

Sed quidnam his caußs grauißimis præteritis inquiunt, Deus scit quibus indigemus, & ipse nobis benevult. Nam est noster Pater, ergo non opus est, vt nos fatigemur precibus. Respondeo: verum quidē est, quod Deus sciat quibus indigeamus, & vere est noster Pater, modo eius filij simus per fidem, neque ideo petimus, vt Deum doceamus quid ignoret. Sed rursus sciendum est, quod non vult turbari ordinem à se institutum. Vt cum instituit, quod velit nos alere cibo & potu, quod tamen poßet facere sine istis medijs: ita vult vt bona, quæ cum ad salutem nostram, tum ad huius vitæ sustentationem pertinent, impetremus precibus, quæ ex fide manant. Non habetis, dicit Iacob. 4. Quia non petitis, petitis & non accipitis, quia male petitis. Et Christus dicit: Dominus dabit Spiritum sanctum petentibus, non dicit ociantibus aut secure viuentibus. Petendum est igitur, modo salutaria nobis cupiamus. Agnoscendum est vtrumq;, & Dei bonitas, quia paratus est ad dandum petentibus, & nostra inopia, qui ne Spiritū trahere valemus, nisi nos sustentet.

Tertia circumſtantia, *quiſnam ſit inuocandus: de hac circumſtantia non opus eſſet dicere, niſi inuenirentur adhuc, qui ſanctos, neſcio quos, inuocant. Quare dicam breuiter de hac ſummopere neceſſaria circumſtantia. Et diſerte dico, quod ſolus Deus ſit inuocandus. Hic ſolus Deus eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Filius vt idem Deus cum Patre & ſpiritu ſancto eſt inuocandus. Deinde eſt etiam inuocandus, vt Mediator inter nos & Deum. Quod ſolus Deus ſit inuocandus, quatuor rationibus confirmatur, quarum prima eſt mandatum. Nam de ſolo Deo inuocando mandatum habemus. Nunc autem cum nihil placet Deo ſine fide, & fides non poteſt eſſe ſine verbo: ſequitur neminem eſſe inuocandum, niſi de quo mandatum habemus.*

Secunda eſt promiſsio: nulla inuocatio habet promiſsionem, niſi quæ ſit ad Deum, igitur temere inuocamus id, quod non eſt Deus.

Tertia eſt exemplum: nulla exempla ſanctorum habemus, qui ſanctos inuocârunt. Quare nos inſiſtamus illorum veſtigijs, & nulli deferamus hunc diuinum cultum, niſi cui debetur, hoc eſt, ſoli DEO.

Quarta eſt manifeſta prohibitio: Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Quare certiſsimum tenendum eſt, quod Diabolus inuexerit inuocationem creaturarum, hoc eſt, ſanctorum, propter tres fines. Primum, vt Chriſto ſuum honorem interciperet. Deinde, ut ignominia afficeret demortuos ſanctos: Præterea vt perirent idolatræ, qui ſanctos inuocant. Moneo vos igitur, qui adhuc in errore eſtis

vt resipiscatis mature, ne præter expectationem incidatis in manus Dei viuentis. Neq; iuuat, quod quidam se hoc facere dicant bona intentione: nam omnis intentio hominis in rebus salutis est mala, nisi quæ regitur verbo Dei & Spiritu sancto. Sic enim ipse Deus dicit: Prauæ sunt cogitationes hominis à principio. Et Paulus dicit: Animalis homo, (id est, qui non habet Spiritum Dei) non percipit ea quæ sunt Dei.

Quarta circumstantia: per quem inuocandū. Scriptum est enim, quod Deus non exaudiat peccatores: Est nobis datus Mediator Iesus Christus, in cuius nomine inuocabimus, quemadmodum nos hodie Christus in Euangelio docet, inquiens: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Huius ergo fiducia, non nostra dignitate freti, inuocabimus, certi quod Deus per ipsum velit nos exaudire. Verum quia hæc Christi sententia est insignis & plena consolatione, volo eam distinctius explicare, nam multas admonitiones vtiles continet hoc dictum, IN NOMINE MEO, id est, propter me, & in agnitione & fiducia mei, & multa complectitur. Nam docet monet & consolatur.

Quid quæso docet? 1. Excludendam esse dignitatem nostram. Non enim freti nostra dignitate, sed Christi patrocinio inuocabimus. 2 Separandam esse à pia oratione hypocrisin, Pharisæus in sua oratione multa gloriabatur de sua sanctitate. Non sum, inquit, vt cæteri homines, offero decimas de omnibus quæ poßideo, ieiuno bis in Sabbato. Hic non in Christi nomine inuocauit, sed fretus sua sanctitate, verba

udit inania potius quàm orauit. 3. Gloriationem Ethnicam deponendam esse. Ethnici enim putarunt se exaudiri, cum ipsi prius id à Deo meruissent, vt Agamemnon putauit se exauditum iri propter suas Hecatombas. 4. Docet discrimen inter Christianam orationem, & aliorum omnium hominum. Sola enim fides in Christum facit discrimen inter orationem Christianorum & aliorum. Turcæ, Iudæi, Ethnici & similes, putant se quidem inuocare, sed reuera non inuocant, quia fiducia Mediatoris sunt vacui, nec agnoscunt illum Deum esse, qui est Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Cuius rei monet hoc dictum, IN NOMINE MEO? Monet nos nostræ cæcitatis. Nam cum Christus iubet nos petere in nomine suo, non est dubium, quin magna sint illa, quæ sunt nobis petenda. Hoc ergo dicto admoniti, aperiamus oculos & circumspiciamus, quæ publica, quæ priuata, quæ interna, quæ externa, quæ spiritualia, & quæ corporalia bona sunt petenda nobis, & contra, quæ mala sunt deprecanda.

Quomodo consolatur nos hoc dictum, IN NOMINE MEO? Consolatur nos contra duo orationis impedimenta maxima, quæ sunt indignitas & diffidentia. Contra indignitatem enim nostram, vult nos opponere suam dignitatem, cum ait: Petite in nomine meo. Contra diffidentiam vult nos suam promissionem opponere. Verum multi non accipiunt quod petunt, quia male petunt, fidem Christi negligunt, aërem potius verberant battologia inani, quàm cœlum ardenti fidei affectu penetrant. Hi non possunt iuste

con-

conqueri, quod sæpe orent, & nihil impetrent. Quare ne in illorum inueniamur numero ex fide oremus.

Quinta circumstantia est de rebus, quas petere & quas deprecari oportet. Res petendæ sunt in discrimine triplici. Vel enim agitur gloria Dei, vel agitur salus nostra, vel bona ad huius vitæ commoditatem spectantia aguntur.

Gloriam Dei ante omnia propagari petimus, iuxta illam precationem: Sanctificetur nomen tuum. Verum hic non debemus Deo modum præscribere: ipse enim scit optime, quo modo sua gloria illustrari poßit: sed vera fiducia petere, & persuadere nobis quod nos exaudire velit.

Salutem nostram etiam petimus, sed absq; omni conditione, quia habemus vniuersalem promißonem salutis: Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, hic saluus erit.

Verùm bona, quæ ad hanc vitam faciunt, petamus cum duplici conditione, videlicet si vel gloriam Dei impetratio eius, quod petitur, non impedit, vel nostram salutem remoratur.

Ad eundem modum mala, quæ cum his generibus bonorum pugnant, deprecanda sunt. Primi & secundi generis mala sunt deprecanda sine conditione, at ea mala, quæ nobis in hac vita molesta sunt, deprecanda sunt cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & nostræ salutis: omnia enim gloriæ postponenda sunt. Hæc sunt dicta de oratione. Deus det gratiam, vt radicem agant in cordibus nostris per Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

IN DIE ASCENSIONIS DOMINI, Marc. 16.

DISCVMBENTIBVS vndecim, apparuit Iesus, & exprobrauit illis incredulitatem suam, & cordis duriciem, quod his, qui ipsum vidissent resuscitatum, non credidissent. Et dicebat eis: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur. Porro signa eos, qui crediderunt, hæc subsequentur: Per nomen meum Dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid lethale biberint, non nocebit eis. Super ægrotos manus imponent, & bene habebunt. Itaq; Dominus quidem, postquam locutus fuisset eis, receptus est in cœlum, & consedit à dextris Dei.

Dei. Illi verò egreſsi prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante per ſigna ſubſequentia.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC feſtum in Eccleſia inſtitutum eſt propter articulum fidei noſtræ, in quo profitemur, nos credere in Ieſum Chriſtum, aſcendentem in cœlum, poſtquam à ſua glorioſa reſurrectione 40. diebus cum ſuis diſcipulis fuiſſet conuerſatus. In hoc feſto, vt in alijs, tria ſunt perpendenda. Primum hiſtoria cum ſuis circumſtantijs. Deinde beneficium, quod nobis collatum eſt. Poſtremo, verus vſus & meditatio hiſtoriæ. Hæc tria ſe offerunt in enarratione huius Euangelij, cuius ſumma eſt, quod Dominus 40 die à ſua reſurrectione apparuerit diſcipulis ſuis, quibus, exprobrata illis prius incredulitate & cordis duritie, dat mandatum prædicandi Euangelium per orbem terrarum, & quis fructus ex prædicatione ea perueniet ad auditores, modo Euangelium fide receperint, oſtendit. Præterea vt fides prædicationi illorum habeatur, promittit ſe miraculis doctrinam confirmaturum. Hoc dato mandato viſibiliter in cœlum aſcendit, & ſedet ad dexteram Patris. Verum diſcipuli, mandato eius obtemperantes, profecti ſunt prædicatum Euangelium, quod Dominus ſequentibus ſignis confirmauit. Hæc Euangelij ſumma eſt. Loci tres:

I. *Reprehenſio Apoſtolorum.*

II. *Institutio ministerij verbi.*
III. *Ascensio Christi in cœlum.*

De Primo.

Quadragesima die à resurrectione apparuit Discipulis, exprobrauitque eis incredulitatem illorum & duriciem cordis, quod his, qui viderant eum surrexisse, non crediderunt. *Duo reprehendit in Discipulis: Duritiem cordis & incredulitatem, hoc est, radicem & eius fructum. Radix est duritia cordis, quæ cùm ab origine sua, tùm à propria viciositate sumit incrementa & vires: non enim potest homo, non afflatus Spiritu sancto, quicquam eorum intelligere, quæ sunt Spiritus Dei. Huius peßimæ radicis fructus sunt plurimi & mali. Primus est, qui hic præcipue taxatur, incredulitas. Ex hac postea peßimi pullulant rami, vt inobedientia erga Deum, & quicquid est hac in vita scelerum & flagitiorum. Ex quibus & radicis virtus non suppressa intelligitur, & quanta incrementa incredulitas sumserit, animaduertitur. Nam hoc est firmißimum indicium, vbi peccatum regnat, illic incredulitas, veluti imperatrix, cor hominis occupat.*

Præterea nos hinc discamus primùm, vt nos imbecilles, exemplo Apostolorum imbecillium, non desperemus, etiamsi statim non poßimus cœlestia mysteria percipere. Semper enim Ecclesia habet sua quædam vulnera, in quæ Dominus noster suum vinum & oleum infundit. Non est quod quisquam speret.

ret, se omnem imbecillitatem posse exuere, donec hoc mortale corpus gestauerit. Verùm quemadmodum olim populus Dei, introductus in terram promissam, habuit vicinos hostes Philistæos, contra quos perpetuum bellum gessit: ita nos in Ecclesiam Christi introducti, & internos & externos hostes habemus, contra quos bellum gerendum est nobis, ne ignauia torpeamus. Alterum, quod hic discamus, est, vt ex Christi facto non abijcientis rudes discipulos & imbecilles, cogitemus, quàm habeamus clementem Pontificem, qui non abijcit nos propter imbecillitatem, modo aliqua fidei scintilla in nobis fuerit. Deinde & huius exemplo & nos discamus clementer & leniter cum imbecillioribus agere.

De Secvndo.

Cum Christus ascensurus in cœlum, mandatum dat discipulis suis: Euntes in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur. Instituit modum erigendi sui regni, & eius regni fructum indicat.

Duobus modis erigitur regnum Christi: Verbo & Sacramento. Eius fructus est salus ciuium. Contrà, omnes qui non fuerint in hoc regno ciues, damnationis sententiæ subiacent. Hic vidimus magnum esse discrimen inter regni mundi & regni Christi administrationem, neq; id mirum est. Mundi enim regnum carnale est: Christi vero spirituale.

illud legibus hominum: Hoc verbo Dei erigitur & conseruatur.

Cæterum quia verba Domini singulares doctrinas continent, volo ea paulò fusius & distinctius explicare, quò magis animum Christi erga nos, & beneficia Euangelij intelligamus.

Primum dicit: Euntes in mundum vniuersum. Vides mandatum, mittit enim discipulos suos, non ad vnam aliquam nationem, sed ad omnes homines latè per orbem habitantes. Hinc diuitias misericordiæ Dei & precium victimæ Christi æstimemus. Misericordia Dei est, vt omnes qui per peccatum damnati erant, audiant vocem Filij Dei de salute per Christum consequenda. Neq; enim hoc putandum est, quod Deus voluerit voce Filij hominis in vniuerso mundo sonare, vt fructu eius maxima pars destitueretur, sed potius, vt audientes viuerent, & saluarentur per Christum, modo prædicationem Apostolicam fide reciperent.

Hoc clarius explicatur voce: Prædicate, seu clamate. Quibus? Omni creaturæ, hoc est, omnibus hominibus, absque omni conditione personarum, nationum, sexuum. Est enim Deus amans hominum. & vult omnium salutem, iuxta illud: Vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed quid debent Apostoli proclamare? Euangelium, hoc est, lætum nuncium de victis hostibus generis humani, qui sunt peccatum, mors, diabolus & infernus: de pace facta inter Deum & homines, de salute æterna, quam credentes in Christum hæreditate conse-

consequentur. Hæc summa est Euangelij, verùm vt hæc summa intelligatur melius, definitionem vberiorem dabo, quam etiam breuiter scripturæ testimonijs declarabo.

Euangelium est doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione & ira Dei, & proclamatur remißio peccatorum, salus & vita æterna, credentibus in Filium Dei, propter eiusdem Filij Dei victimam, vt bonitas & misericordia Dei prædicetur, vtq; liberati per Filium fructus Euangelio dignos ex fiducia Filij proferant.

Hæc definitio multa continet, quæ ordine recensebimus & confirmabimus.

PRIMVM dixi, quod Euangelium sit doctrina diuinitus reuelata, id quod ex eo confirmatur, quod est Rom. 6. vbi Paulus Euangelium mysterium absconditum à seculis pronunciat, quibus verbis apertißime significat, ex humana ratione non pendere Euangelium. Nunc si ratio vllo pacto potuisset suo acumine hanc doctrinam perspicere, nequaquam mysterium absconditum à seculis dicendum fuisset.

DEINDE dictum est in definitione, quod in Euangelio annuncietur liberatio à peccato, maledictione legis, & ira Dei. Dicit enim Daniel Propheta, Christum ablaturum esse, peccatum: & Paulus maledictionem Legis, per Christi aduentum, abolitam esse docet. Pater cœlestis de cœlo dicit, se placatum propter Filium. Hoc verißimum esse experiuntur etiam omnes pij, testimonium habentes Spiritus sancti per quem clamant: Abba pater. Quod profectò non

facerent, nisi certò statuerent, ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, & iram Dei placatam.

TERTIO *loco additur, quod in Euangelio proclametur remißio peccatorum, salus & vita æterna. ita enim ipse* Dominus *ait* Luc. 24. *Sic scriptum est, & ita oportebat* Christum *pati, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remißionem peccatorum omnibus gentibus.* Et *in hodierno* Euangelio *dicit: Qui crediderit, saluus erit.* Et *ipse* Dominus *dicit: Qui credit in Filium, habebit vitam æternam. Quid multis? vniuersa scriptura remißionem peccatorum, salutem & vitam æternam pollicetur omnibus amplectentibus* Euangelium.

Verùm quia hæc beneficia non contingunt omnibus: Cain *enim,* Iudas, Saul *& multi alij perierunt, & hodie, proh dolor, magna pars mundi ruit in æternum exitium, additur in definitione* QVARTO *loco, quod hæc beneficia contingant credentibus.* Clare *enim dicit* Dominus: *Qui credit in me non peribit, sed habebit vitam æternam. Ne quis autem hoc ex operum conditione pendere existimet,* Paulus *iustificari hominem sine operibus scribit, & idem pronunciat vitam æternam donum* Dei *esse per* Iesum Christum, *id est, contingere credentibus in* Christum, *non suo merito, sed* Christi *beneficio.*

QVINTO *additur: propter* Filij Dei *victimam.* Sic *enim ait* Paulus: *Per redemtionem, quæ est in* Christo Iesu. *Vox enim* ἀπολύτρωσις, *qua* Paulus *vtitur, significat redemtionem, qua fit soluto precio pro capitis pœna.* Tale *preciũ pro nobis sol[illegible]* Christus,

quan-

quando pro nobis factus est peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso, 2. Cor. 5.

SEXTO *additur: vt bonitas & misericordia Dei prædicentur. Quod confirmatur exemplo cohortis Angelorum canentis nato Domino hunc hymnum:* Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, & hominibus bona voluntas. *Hoc ideo esse factum existimemus, vt omnes, qui hunc Christum agnoscunt, discant castissimorum Angelorum exemplo bonitatem & misericordiam Dei prædicare, præsertim cum natura clamitet reddendam esse gratiam bene meritis.*

POSTREMO *in definitione Euangelij additur, vt fructus Euangelio dignos edant liberati per Euangelium. Dicit enim Paulus Ephes. 2. nos in Christo Iesu creatos ad bona opera, in quibus ambulandum est. Et idem Paulus dicit, nos in luce debere ambulare cum simus lucis filij. Quomodo enim quæso conuenit, nos ex seruitute peccati exemtos esse, & tamen peccati seruitute & eius iugo premi? Apparuit, inquit Paulus, gratia Dei salutaris omnibus hominibus, vt abnegatis omni impietate et humanis desiderijs, sobriè piè & iustè viuamus in præsenti seculo.*

Cùm igitur firmis rationibus ostendimus per Euangelium tolli peccatum, maledictionem & iram Dei, & succedere in horum locum iusticiam, salutem & vitam æternam propter Christum, dum in ipsum credimus, & quod velit nos Deus propter hoc beneficium

suam

ſuam bonitatem prædicare, ac in tota vita gratitudinem oſtendere, ſequitur, Euangelium eſſe, ſicut dixi, doctrinam diuinitus reuelatam, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis, & ira Dei, & proclamatur iuſticia, ſalus & vita æterna, omnibus credentibus in Chriſtum, propter eiuſdem victimam, vt bonitas & miſericordia Dei prædicetur, & vt liberati per Euangelium dignos Euangelio fructus edant.

Hæc de Euangelio ſint dictæ. Quod autem additur de Baptiſmo, quo beneficium Euangelij applicatur & obſignatur, dicam alio tempore, quod & audiuimus Dominica prima Quadrageſimæ.

De Tertio loco.

Iam ſequitur locus, qui eſt proprius huius Feſti: nam quod Dominus in cœlum aſcenderit, narrat Euangeliſta. Quare de aſcenſione Chriſti in cœlum, quæ eſt articulus fidei noſtræ, pauca dicam, idq; clariſſime.

In hoc ergo Articulo de aſcenſione Domini ſunt tria nobis in primis ſpectanda. 1. Deſcenſus: nam prius quam aſcenderit, deſcendit. 2. Aſcenſio. 3. Fructus aſcendentis Chriſti.

In deſcenſu Chriſti de cœlo in terram duo ſpectanda ſunt: Donum & exemplum. Donum quidem, quod Chriſtus de cœlo deſcenderit, & humanam naturam aſſumſerit, vt per ſuam victimam peccata noſtra expiaret. Per Chriſti enim victimam placatus eſt Pater, & propter Mediatorem Chriſtum ita humili-

miliatum, omnes credentes recipiuntur, & sunt filij & hæredes Dei. Ideo enim Dominus descendit de cœlo, ideo se humiliauit & deiecit, vt nos ascenderemus ex terris ad cœlos, & vt exaltaremur ad æternam vitam & gloriam. Exemplum vero, vt & nos descendamus & humiliemur. 1. Petri 2. Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius.

Ascensus Christi in cœlum qualis fuerit, ostendit scriptura. Ascendit visibiliter, corporali & physico motu, & nubes suscepit eum in cœlum. Vnde illud: Ascendit supra omnes cœlos, Ephes. 4. Neq; enim ascendendo humanam naturam in diuinam mutauit, aut ita diffudit, vt sit vbiq; cum diuinitate. Nota.

Fructus ascendentis Christi est multiplex, sicuti ex varijs scripturæ locis colligere est facile.

PRIMVS ergo fructus est, quod Christus sit triumphator suorum hostium, qui sunt peccatum, mors, diabolus, infernus. Hos enim hostes deuicit, & super eis triumphum egit, per suam gloriosam ascensionem. Deleuit peccatum, quando est factus victima pro peccato. Deleto peccato, exarmata est mors, nam peccatum est aculeus mortis. Destructa morte, Diabolus suas vires & arma amisit. Postremo quia infernus tantum eos deuorat, qui sub peccato, morte & Diabolo sunt, sequitur Christum peccati, mortis, Diaboli victorem, infernum quoq; deuicisse.

SECVNDO ascendit, vt sit nobis caput, quod in cœlum prius ascendit, quod nobis viam monstret: vnde

vnde Iohan. 14. Ego abeo paratum vobis locum, & assumam vos ad me.

TERTIO ascendit, ut de cœlo spargat radios suæ virtutis in vniuersum mundum. Ephes. 4. Ascendit supra omnes cœlos, vt omnia impleat. Non ergo ascendit, vt abesset: sed vt præsenti virtute regat cœlum & terram, & adsit suæ Ecclesiæ vsq; ad consummationem seculi.

QVARTO ascendit, ut det dona hominibus, Ephes. 4. Ipse autem dedit, alios quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Doctores. Hoc est, ascendit vt sit efficax in ministerio, illud virtutibus admirandis confirmans & obsignans in cordibus hominum.

QVINTO ascendit, ut habeamus in cœlo aduocatum. 1. Iohan. 1. Si quis peccauerit, habemus aduocatum apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris.

SEXTO ascendit, vt ad se corda nostra trahat, Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, illic & cor tuum. Coloss. 3. Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus sedet ad dextram Patris: debet ergo nostra conuersatio esse in cœlo, vbi noster saluator in gloria sedet, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMI-

DOMINICA SEXTA
POST PASCHA,
Iohan. 16.

CVM venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, SPiritus veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Quin & vos testes estis, quia ab initio mecum estis. Hæc locutus sum vobis, ne quid offendamini. Alienos à Synagoga facient vos. Sed veniet tempus, vt quisquis interficiet vos, videatur cultum præstare Deo. Et hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem, neque me. Sed hæc locutus sum vobis, vt cum venerit tempus illud, reminiscamini eorum, quod ego dixerim vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram.

ENARRATIO TEXTVS.

EST & hoc Euangelium pars concionis Christi, quam habuit ad discipulos pridie quam pateretur: cuius summam nuper audiuimus. Hic autem textus continet promissionem aduocati Spiritus sancti, qui aderit Ecclesiæ, quando ipsa ab impio mundo persecutionem patietur. Nam Christus futurum esse pronunciat, vt tanta rabie ferantur aduersus Ecclesiam impij homines, & præsertim Iudæi, vt religionis zelo ruant toto impetu contra pios; adeoq; persuadeant mundo, cultum quendam Dei esse pios trucidare, eosq; extra suos cœtus eijcere. Huius autem furoris caussam esse ait ignorantiam & cœcitatem, nimirum quod nec Dei iram aduersus peccatum agnoscant nec beneficia Christi intelligant.

Loci tres.

I. Officia Spiritus sancti & ministrorum verbi in Ecclesia.

II. Admonitio, ne pij scandalo offensi abijciant confessionem & fidem.

III. De cruce piorum & eorum gloriosa liberatione.

DE PRIMO.

Cum autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, is testabitur de me: sed & vos testabimini. *Hæc verba primam doctrinam huius Euangelij continent, nimirum quod Spiritus sanctus & Apostoli, adeoq; eorum successores debeant testari de Christo.*

De Spiritu sancto hæc sunt colligenda ex textu: 1. quod sit vnus Deus cum Patre & Filio. 2. quod sit distincta persona à Patre & Filio. 3. quod procedat à Patre & Filio. 4. quod detur Ecclesiæ à Christo. Cur autem detur Ecclesiæ exponitur, nimirum vt sit Paraeletus, vt sit Doctor veritatis, vt testetur de Christo, de quibus officijs breuius ideo dicam, quia hæc sunt repetenda die Pentecôstes.

Cur vocatur Paracletus seu aduocatus? vt hac appellatione innuitur Ecclesiæ persecutio & accusatio siue condemnatio à prophano mundo: Ita expressè significatur, quod non sit deserenda à Christo tempore persecutionis: sed Christus mittat ei aduocatum, nempe Spiritum sanctum.

Conditiones autem aduocati sunt quatuor: Prima, vt adsit reo, id est, ei qui vim aut iniuriam patitur, seu accusatur ab impio mundo. Secunda, vt caussam hominis, adeoq; totius Ecclesiæ in se recipiat tanquam suam. Tertia, vt doceat & admoneat errantem, & instruat, ne caussa cadat. Quarta, vt consoletur afflictum. Proinde cum Spiritus sanctus aduocatus dicitur, significatur, quod sit Ecclesiæ patronus, caussam eius in se recipiat, doceat ac consoletur Ecclesiam.

Deinde dicit textus, quod Spiritus sanctus sit futurus Doctor veritatis: quo nomine Primùm indicatur, quod homines suopte ingenio veritatem salutarem assequi non poßint. Deinde quod veritatis doctrina non sit legis sed Euangelij: legis enim doctrinam ratio aliquo modo suopte ingenio intelligit. Tum quod

Spiritus ſanctus in docentibus & diſcentibus ſit efficax. Facit enim, vt docentes intelligant veritatem, & diſcentes recipiant. Præterea admonemur, vt hunc doctorem veritatis imploremus, vt nobis clauem ſcientiæ donet, caueamusq́ue, ne noſtra impuritate ipſum caſtum Spiritum à nobis pellamus. Nam cum ſit ſanctus, id eſt, mundus, caſtus, & ſanctos efficiens, non habitat in corde impuro, id eſt, in eo quod in ſuis ſordibus ſe inuoluit, & vt ſus in volutabro ſe coinquinat.

Ad hæc dicit: hic Spiritus ſanctus teſtabitur de me, *cuius officij participes etiam erunt miniſtri verbi.*

Sed quid teſtatur Spiritus S. de Chriſto? & quid de eodem teſtabuntur miniſtri verbi? Primùm teſtatur Spiritus ſanctus & miniſtri verbi de Chriſto, quod ſit verus Deus ſecundum ſcripturam, vnus in diuinitate cum Patre & Spiritu S. ſicuti nos in Symbolo profitemur. Secundò teſtatur Spiritus ſanctus, quod Chriſtus ſit verus Homo, iuxta Symbolum: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine. Tertiò teſtatur Spiritus ſanctus, quod Chriſtus, etſi Deus & homo: tamen vnus ſit Dominus, vnus Chriſtus, vna perſona, quemadmodum Symbolum teſtatur, & Chriſtus ipſe de ſe, cum ait: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo Filius hominis, qui eſt in cœlo. Quartò teſtatur Spiritus S. de Chriſti officio, quod ſit Pontifex & Rex. Pontifex quidem, quia victima Patrem placauit, qui ſua interceßione nos Deo adducit. Rex vero, quod hoſtes noſtros deuicerit, peccatum, mortem, Diabolum, infernum, & ad iudicium

ſit

sit venturus iudicatum viuos & mortuos. Hæc quatuor Spiritus testatur de Christo, hæc quatuor nobis in Symbolo de Christo commendantur: Hæc quatuor omnes sinceri ministri Dei testabuntur de Christo, donec venerit ad iudicium.

DE SECVNDO.

Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. *Significat Christus, in quem finem ita multum de Ecclesia, de Spiritu sancto, de sua morte & resurrectione dixerit: nimirum vt his confirmati ne cum reliquo mundo scandalizentur. Hæc admonitio admodum necessaria est omnibus temporibus, nam mundus est plenus scandalis, Væ, inquit Christus, mundo à scandalis, significans grauia supplicia manere eos, qui ob scandalum ab Euangelio deficiunt. Vt autem vnusquisq; nostrum recte iudicare poßit de scandalo, plenam doctrinam de scandalo proponam.*

Scandalum in genere est quicquid impedit hominem à recto Euangelij cursu, hoc est, dictum, vel factum, vel apparentia, vt ita dicam, externa, quod cuidam vel caussa vel occasio offensionis est vt à recto salutis cursu vel impediatur, vel deflectat,

Huius scandali plura sunt genera. Est enim vnum scandalum, quod datum vocant, Alterum, quod acceptum nominatur, quæ qualia sint, definitionibus & exemplis declarabo.

Datum igitur scandalum, est quod oritur aut ex facto dictóue in se malo, aut ex facto dictóue in se indifferenti, id est, nec bono nec malo, sed intempestiuè commisso, Vtrumq; grauiter prohibitum est voce Dei:

& Christus pronunciat melius esse hominem demergi in medium maris, quàm vlli esse scandalo. Exempla sunt hæc: Arius negauit diuinam naturã in Christo, qua re plurimos offendit, & fuit, & sibi & alijs multis, caussa æternæ damnationis. Dauid suo adulterio scandalo fuit omnibus sui regni incolis, qui nisi resipuisset, æternum perijsset. Contra hoc scandalum orat Salomon, cum inquit: Custodi me à laqueo, quàm posuerunt mihi, & à scandalo operantium iniquitatem. Hoc scandali genere maxima pars mundi offensa hæret in damnatione, & quotidie multi præcipites dantur in ruinam hoc scandalo offensi, cùm priuatim, tum publicè. Priuatim offenduntur pueri, serui, coniuges. Pueri vident parentes à cultu Dei abstinere, abstinent & ipsi: audient ipsos parentes iurare, iurant & ipsi eorum exemplo, audiunt eos impudice loqui, illi mox exemplum imitantur: iniqua enim tenacius hærent, vident potantes, fallentes, inique cum proximis agentes, illi quoq;, vt discipuli, easdem artes discunt: sed vah illis per quos hæc scandala fiunt. Illi enim seminarium Ecclesiæ Christi turbine et tempestate scandalorum deijciunt & calcant.

Hoc domesticum scandalum est semen omnium malorum in mundo. Ea enim, quæ pueri à parentibus discunt, retinent senes, & eadem quoq; suos pueros docent. Quare parentes qui Deum timent, summa cura cauere debent, ne suis pueris sint scandalo: pie igitur loquantur, recte omnia agant, Deum colant, & suos pueros ad simile studium inuitent, ac eos in correptione & admonitione Domini erudiant, quemadmodum

modum Paulus monet, & perpetuò meminerint huius dicti Christi, quod est Marci 9. Quisquis offenderit vnum ex paruis istis, qui credunt in me, bonum esset ei potius, si circumponeretur saxum molare circa collum eius, & proijceretur in mare.

Præterea hoc scandalum etiam committitur, cùm à magistratu, tùm à subditis. Vt cum Hierobeam vitulum adorandum prostituit in Samaria, cum idem tyrannide sanctos Dei Prophetas persecutus est. Est autem hoc scandalum grauissimum in ministris Ecclesiarum, cum illi vel praua doctrina, vel impura vita multis præbent occasionem male loquendi de Euangelio, & pluribus infirmis efficacem occasionem lapsus præbent, vt sunt auari, scortatores, potatores, homicidæ & alij, qui suis moribus offendunt Ecclesiam, qui sane à cordatis Episcopis deponi deberent, ne sua ruina plures secum in lapsum traherent. Neque subditi hic excusari debent, videmus enim qualis sit mundus, omnes corrupti sunt. Quis non ebrietate offendit? Quis non temeraria iurandi consuetudine scandalizat? quotus quisq; non aliquem laqueum struit ad offendiculum?

Verum quia scandalum datum non est simplex. Aliud enim ex malo datur dicto aut facto. Aliud datur ex facto non in se malo, sed intempestiue facto: sciendũ est quòd primum genus absq; omni conditione fugiendum sit omnibus, quibus salus æterna curæ est. Verum quantum ad illud scandalum attinet, quod datur ex indifferenti re, non semper fugiendum est, sed hoc iuxta hominum discrimen est agendum.

Quidam homines sunt firmi, vt qui iam norũt Christianam libertatem: Quidam sunt infirmi, qui habent initia religionis, sed non sunt satis edocti de Christiana libertate: Quidam sunt obstinati & indociles & contumaces. Primum genus non offenditur vsu rerum indifferentium, imò potius gaudet de Christiana libertate. Tertium genus offenditur quidem, sed eos non curabis, sunt enim hostes Christi. Neq; ab vsu rerum indifferentium abstinebis propter ipsos, multo minus abstinendum est à veris virtutibus, vt sunt verus cultus Dei, vera inuocatio, veræ fidei confeßio: Neq; à vera doctrina, sed Christi exemplo, inuitis etiam portis inferorum, verum Euangelium doce & profitere. Sic enim Christus fecit, sic Prophetæ, sic Apostoli, adeoq; omnes pij omnibus temporibus. Solet communiter dici, quod qui recte iudicat, recte docet, & recte facit, non debeat propter scandalum abstinere ab eo, quod rectum est. Hoc sane verißimum est, & confirmatur etiam Apostolorum exemplis. Verum de medio genere hominum, hoc est, de infirmis, notanda est regula Pauli: Priusquam offendam infirmum meum fratrem, non vescar carnibus in æternum. Ad eundem modum de alijs rebus adiaphoris iudicandum est. Nam in omnibus nostris factis ratio mutuæ caritatis & ædificationis habenda est.

Verum hoc datum scandalum, de quo iam dictum est, habet & aliam differentiam à discrimine personarum sumtam. Aliæ enim personæ in aliqua dignitate constitutæ sunt: aliæ obscuræ priuatam vitam degentes. Scandalum quod datur à persona, in ali-

qua dignitate constituta, multo est eo grauius, quàm quod datur à priuata persona, quæ non in dignitate aliqua est, atq; ideo meretur grauiora supplicia, cum propter personam ipsam, quæ suum locum, in quem à Deo euecta est, commaculat, tum propter homines alios, quibus lapsus caussam præbuit efficaciorem, suo exemplo malo. Vt enim quò ingentius fuerit saxum cadens ab alta rupe, eò plura fragmenta facit: ita quo dignior fuerit persona, & in subliamiori dignitatis culmine constituta, eo plures in lapsum secum trahit cum cadit. Vt minister verbi peccans ebrietate, scortatione, homicidio, aut alio flagitio, maiori offendiculo est, quam miles, aulicus, aut nauta siue rusticus, atq; adeo maiori pœna coërcendus & puniendus est, nam plures secum in ruinam trahit. Ad eundem modum de alijs iudicandum est. Dauid in regno Iudaico, non solus adulter & homicida erat: attamen eius peccatum ob maius scandalum inde ortum, in conspectu Dei aliorum delictis multo fuit atrocius. Quare & grauioribus pœnis, præsertim corporalibus, est punitus. Multo grauius peccat ebriosus paterfamilias, quàm seruus. Nam ille exemplum domesticum est, hic vt contentus, non nisi ab improbis in exemplum trahitur. Atq; hactenus de dato scandalo.

Acceptum scandalum est, quod aliquis sibi sumit à rectis factis aliorum, aut alijs rebus, & est duplex: Humanum & Diabolicum. Humanum partim impiorum, partim piorum est. Impiorum quidem, quando impij offenduntur aut recte factis piorum,

aut libero adiaphororum vsu, aut etiam externa Ecclesiæ forma. Nam cum impij vident cruce premi pios, & esse veluti reiectamenta in mundo, occasionem inde maioris ruinæ accipiunt impij, vt Iudæi, qui offendebantur humilitate Christi & calamitate Ecclesiæ, quemadmodum hodie offenduntur multi vulneribus Ecclesiæ. Contrà pij accipiunt scandalum, quando vident impios florere, quando Ecclesia à Tyrannis opprimitur, cum multi innocentes trahuntur ad supplicia: cum hæresibus turbari Ecclesiam animaduertunt. Verum hoc scandalum rursus superant, partim confirmante eos Spiritu sancto: partim exemplis Ecclesiæ Christi: partim ardentibus precibus. Nec vllum præstantius est aduersus huius generis scandala remediũ, quàm opponere perpetuam consuetudinem Dei, qui in hoc mundo ideo sinit Ecclesiam suam obrui varijs calamitatibus, vt olim glorificetur cum filio suo dilecto Domino nostro Iesu Christo.

Diabolicũ scandalum est, cùm homines præposterè captant, quæ ad peccandi licentiam obtendunt, vt Cham, qui absq; dubio ita proterue insultauit patri, vt sibi impune peccandi licentiam acquireret. Tales hodie videmus permultos, qui vicia sanctorum Patrũ plusquam studiose conquirunt, vt incestum Loth, ebrietatem Nohæ, concubinatum Abrahæ, adulterium & homicidium Dauid, peiurium Petri, durius iugum quod imposuit Aegyptijs Ioseph, rapinam Zachæi, vt sine pudore ad omnem nequitiam se prostituant, imò ex hominum vicijs quærunt, quomodo se obdurent ad Dei contemtum. Quare non immerito

hoc

hoc genus scandali Diabolicum vocatum est, vt quod calumnijs fulcitur in contumeliam Dei.

DE TERTIO.

Tertius locus est de persecutione seu cruce Ecclesiæ. De quo loco vide supra Dominica tertia à Paschate.

DOMINICA PENTECOSTES, EVANGElium Iohan. 14.

SI quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat: & sermo quem auditis nō est meus, sed eius qui misit me Patris. Hæc locutus sum vobis, apud vos manens. Paracletus autem ille, qui est Spi-

ritus sanctus, quem Spiritum mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixi vobis. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Ne turbetur cor vestrum, neq; formidet. Audistis quod ego dixi vobis, Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quod dixerim: Vado ad Patrem, quia Pater maior me est. Et nunc dixi vobis, priusquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis. Posthac non multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoscat mundus, quod diligo Patrem. Et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio: Surgite, eamus hinc.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Festum, quod Pentecosten, id est, quinquagesimam vocamus, est institutum in memorimoriam confirmati Euangelij die quinquagesimo à resurrectione Christi. Nam eo die Dominus noster mittit de cœlo Spiritum sanctum, qui sedet super Apostolos visibiliter instar flammæ ignis, qui non solum Apostolos in omnem veritatem, iuxta promißionem Christi deducit: verum etiam toti mundo confirmat, Iesum in cœlo esse, & inde hoc stupendo facto suam confirmat doctrinam. Sicut enim quinquagesimo die post Pascha Iudaicum, quod primum

comederunt in Aegypto, lata est Lex: & eius doctrina magnis miraculis confirmata est, quemadmodum scribitur Exod. 19. Ita post verum Pascha, id est, post occisum agnum Dei, qui est Iesus Christus, voluit Deus Euangelium filij sui confirmare hoc mirando facto, id est, visibili donatione Spiritus sancti, quemadmodum in vespertina concione fusius audiemus.

Iam ad Euangelium dulcissimum accedamus, quod est etiam pars illius longæ concionis, quam habuit Dominus ad Discipulos pridie quàm pateretur. Summa autem textus, quem audiuistis, est, quod Christus tradat veram notam fidei & dilectionis Dei, & eiusdem fidei & dilectionis fructus, nimirum vt discipuli sint pacatis conscientijs per Spiritum sanctum, quem promittit Patrem missurum in suo nomine. Monet etiam Christus de sua contra Satanam victoria, vt vel ex hac victoria cognoscat Mundus, quàm charus sit Patri. Pertinent autem hæc omnia ad confirmandos discipulos, ne scandalo Crucis à confessione deficiant. Loci quatuor.

I. Vera nota fidei & dilectionis Dei.

II. Fructus & vsus seruati verbi Dei.

III. Promissio Christi de Spiritu sancto Paracleto.

IIII. De pace, quam suis promittit Christus.

De Primo.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. *Hæc verba diligenter obseruemus. Veram enim notam fidei & dilectionis Dei ostendunt. Qui dili-*

git Christum, libenter ipsum audit: libenter seruat, quod audit: libenter facit quod seruat. Hæc enim natura coniuncta sunt. Videmus inter homines hunc morem esse, quod non sine tædio eos audiant, erga quos non optime sunt affecti. Contra nihil magis expeti, quàm vt magis audiant cum summa animi obseruantia eos, quos intime amant, præsertim cum sciant sapienter & prudenter multa salutaria & vtilia ab illis dici.

Sed quis est sermo Christi? Primùm agere pœnitentiam. Ita enim & eius præco Iohannes Baptista, & ipse suam concionem est orsus. Hic eius affectus erga non indicatur. Nam sine pœnitentia impoßibile est saluari. Vnde dicit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis. Secundò, credere Euangelio, hoc est, statuere Christum sibi talem esse, qualis nobis per Euangelium annunciatur, id est, saluator, iustificator & redemtor. Huius fidei finis est salus animarum, 1. Pet. 1. & apud Iohannem: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Tertiò, ex hac fide fructum producere. PRIMVM, pietatem erga Deum seu cultum Dei. SECVNDVM, innocentiam vitæ, & sanctificationem animi & corporis. TERTIVM, dilectionem proximi manantem ex vera fide & sincero corde, & bona conscientia QVARTVM, opus vocationis facere in timore, in gloriam Dei & vtilitatem proximi. Has omnes virtutes patientia vera ornat, quæ est quædam erga Deum sub cruce obedientia. Qui meus vult esse discipulus, inquit Dominus, tollat crucem suam & sequatur me.

Quid

Quid? Cum tam multa requiris, an non sola fide iustificamur & saluamur? Verum quidem est: Sed discernendum est inter salutis caussas, & obedientiam quam requirit à suis Deus. Sola fide iustificamur: sed iustificati noui facti sumus homines, nempè filij Dei, qui iam exemplo Patris nouam & beatam vitam degere debemus.

Verùm hic quoq; tenendum est, quod vt duplex nota est filiorum Dei: ita etiam duplex est nota filiorum Satanæ. Nota enim filiorum Dei, alia est interna, alia externa. Interna est pœnitentia, fides, pietas, bona conscientia. Externa est auditus verbi, & honesta conuersatio inter homines. Nam vt Christus hic indicat amorem sui verbi ad auditum, notam esse suorum discipulorum: Ita Petrus honestam conuersationem requirit inter homines, vnde Deus glorificari, & Ecclesia ædificari poßit. At nota filiorum Satanæ interna est, esse sine pœnitentia, sine fide, sine pietate, mala conscientia, imperium malorum affectuum, externus contemtus verbi & improba vita. Has notas obseruate, & vnusquisque seipsum examinet, vtrum sit inter filios Dei censendus, an inter filios Satanæ. Si inter filios Satanæ se senserit esse, reuocet quàm primum gradum, ne citius opinione præcipitetur in iudicium. Si inter filios Dei se intellexerit esse, agat gratias Deo, petat incrementa fidei, dilectionis & aliarum virtutum, petat se confirmari Spiritu sancto, ne Satanæ technis à pio sanctoq; cursu abducatur.

DE SECVNDO.

Et Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum mansionem faciemus,

Hic recitantur dulcissimi fructus seruati verbi Christi.

PRIMVS *est, quod Pater diligit seruantes verbum Christi. Habet enim eos caros in dilecto, Ephes. 1. Hoc quantum sit bonum, ex eo intelligi potest, quod qui in Christum non credunt, manent sub ira Dei, iuxta illud: Qui non credit in Filium, manet ira Dei super eum. Vbi ira Dei est, ibi peccatum, mors, damnatio, infernus, diaboli tyrannis, breuiter, omne malum. Contra, vbi amor Dei, ibi victi hostes sunt, ibi salus, ibi gaudium, ibi vita æterna. Cogitemus ergo de hoc primo fructu seruati verbi Christi, ut eius cogitatione magis accendamur ad amorem verbi.*

SECVNDVS *fructus est*: & ad eum, *inquit*, veniemus. *Quo aduentu nullus honor maior esse poterit. Si Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus veniunt ad eum, qui seruat sermonem Christi, profecto sequitur, quod antea non venerint ad ipsum, sed fuerit sub Diaboli potestate, & in regno tenebrarum, vbi mors & damnatio regnant. Magna amicitia est, si rex venit ad subditum, magnus honor est à maiori visitari: sed huic honori nullus altus conferri potest, quod Deus Pater, Deus Filius, & Deus spiritus sanctus veniunt ad hominem diligentem Christum, & seruantem sermonem eius.*

TERTIVS *fructus est, quod non solum Trinitas veniat ad hominem seruantem sermonem Christi: verum*

rum etiam faciat mansionem apud eum, & in eo maneat. Significat Christus hac dulcissima promissione, audientes verbum Christi & illud seruantes esse templa Trinitatis, in quibus habitat Pater, Filius & Spiritus sanctus. Tametsi autem tota Ecclesia vnum Dei templum dicitur: tamen singuli Christiani, singula Spiritus sancti Templa sunt. Ecce quàm magnifica est hæc promissio. Si quis promitteret misero homini magnum auri thesaurum, meritò sane gauderet & exultaret, quod è paupere & misero diues & felix esset factus. Verùm hic longe maximus thesaurus promittitur, nempè inhabitatio Trinitatis in nobis, quæ omnibus thesauris in infinitum præstantior est.

Sed quid facit Pater inhabitans in homine? quid Filius? quid Spiritus sanctus? Pater homines, in quib. habitat sua politia, protegit & tuetur aduersus furores Satanæ, cum in omnes incredulos plenum imperium exerceat Satan. Filius eosdem sua sapientia & luce docet & illuminat contra omnes nebulas omnium tenebrarum. Spiritus sanctus eosdem sua sanctitate sanctificat, consecrat & vngit in Prophetas, reges, sacerdotes & sanctos Domini. In Prophetas quidem, quia ea videmus oculis fidei nostræ, quæ nullus corporalis oculus intueri potest: ea audimus auribus fidei, quæ nulla auris corporalis percipere potest. De hoc Prophetico munere concionatur Iohel, quemadmodum Lucas etiam meminit Act. 2. In reges, cũ quia Dei filij effecti sumus per victoriam Christi, tum quia virtute Christi dominamur morti & inferno. Lucæ 22. dispono vobis regnum, quemadmodum pater

disposuit

disposuit mihi. In Sacerdotes, qui cum credimus in Christum, habemus ius offerendi Deo sacrificium laudis: habemus libertatem inuocandi Deum, per Christum vnicum Mediatorem, & summum sacerdotem: habemus autoritatem docendi verbum Dei, sed quilibet pro suæ vocationis ratione. In sanctos vero, quia per fidem in Christum non aliter reputamur puri, quàm si legem perfecte impleuissemus. Vide quam multiplices fructus adfert secum obseruatio & amor verbi Christi: nulla maior dignitas, nulla gloria, nullum decus magis eximium esse potest. Sed quid hinc discemus? vt digne viuamus tanto honore, ne nostra impuritate Deum expellamus è cordibus: sed potius ipsum perpetuis laudibus celebremus in vera pietate & sanctificatione. Quod huius nos monere tanta dignitas debeat, docet Petrus 1. Pet. 2. vbi ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus, quem sibi DEVS vt proprium vendicat, vt prædicetis virtutes illius, qui è tenebris vos vocauit in admirabilem suam lucem. Qui quondam eratis non populus, nunc estis populus Dei: qui quondam non consecuti misericordiam, nunc estis misericordiam consecuti. Hinc infert Apostolus: Abstinete ergo à carnis cupiditatibus, quæ militant aduersus animam, & conuersationem vestram habete honestam inter gentes. Quot igitur beneficia Dei erga nos audimus, tot erunt nobis stimuli ad pie sancteq; viuendum. Quare cum Christus hic tanta promittat, & cum diuina Trinitas in credentibus habitet, demus operam, vt simus mundi & puri, quemadmodum

dum decet templa Dei esse: simus spirituales reges, vt dominemur peccato, & non amplius seruiamus ei in concupiscentijs nostris: simus sacerdotes, qui Deo viuas hostias offeramus, eumq; ex fide Christi inuocemus: simus sancti & segregati à prophanis mundi turbis, ne in pristinas sordes rursus incidamus.

DE TERTIO LOCO.

Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittit Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia, &c. Hæc est Christi promißio, qua pollicetur suis Spiritum sanctum. Antea audiuimus, quæ sit Christianorum dignitas, nunc quid cum hac dignitate coniunctum sit audiamus. Et quia hac pro illorum dignitate explicare non possumus, volumus infantum more de singulis, quæ hic dicuntur in hac magnifica promißione, balbutire. Continent igitur hæc pauca verba septem de Spiritu sancto puncta, quæ breuiter recitabo, & ad nostrum vsum accommodabo. Hæc enim puncta caussas mißi & dati Spiritus sancti continent.

PRIMVM dicitur Paracletus: hac de appellatione, etsi nonnihil dixi die abhinc octauo, tamen ea hodie repetere forte non erit inutile.

Dicitur itaq; Paracletus, hoc est, aduocatus, vt adsit afflictis, illos doceat, illos consoletur, illorum caussam tanquam suam in se recipiat, ac tandem nos impellat, vt clamemus & ex corde dicamus, Abba Pater, miserere nostri propter Filium tuum, quem nobis saluatorem dedisti. Atq; hæc est prima caussa dati Spiritus sancti.

SECVNDA est, vt nos viuificet, atque ideo dicitur Spiritus. Est autem duplex vita: vna naturalis, qua omnia animantia viuunt. Hæc durat ad breue tempus, nam morte tandem absorbetur. Alia vita Dei est, à qua dicit Paulus alienatos esse eos, qui non cognouerunt Christum. Huius vitæ autor est Spiritus ille Christi, quem suis promisit discipulis. Hæc non est momentanea, sed perpetua, vt quæ Dei æterni propria est. Hanc viuunt omnes qui in Filium Dei credunt, Gal. 2.

TERTIA caussa missi & dati Spiritus sancti est, vt sanctificet, à quo effectu sanctus dicitur. Sanctificat autem, dum in nobis fidem operatur, dum nos regenerat, dum nostram mentem, affectus & voluntatem reformat: breuiter, dum efficit, vt simus noua creatura, iuxta Dei voluntatem viuentes.

QVARTA caussa missi & donati nobis Spiritus sancti, est, vt inter nos quandam confirmet charitatem, ideo à Patre ad filios mitti dicitur. Vt enim Pater intima storga & charitate complectitur suos filios: ita nihil magis expetit, quàm vt filij Patris ingenium imitantes, fraternam inter se colant charitatem. Hoc facere decet eos, qui Deum communem Patrem agnoscunt. Qui vero id facere recusant, illi vel filij nunquam fuerunt, vel turpiter à Patris ingenio degenerauerunt.

QVINTA caussa missi Spiritus sancti est, vt ab illo discamus, qualiter Pater noster cœlestis erga nos affectus sit. Ideo dicit Dominus: Et docebit vos omnia. Quid? an aliud docebit, quàm quod Prophetæ

phetæ & Moses docuerunt? An aliud, quàm quod in scriptura nobis commendatur? Nullo pacto. Eadem enim docebit. An non sufficit scriptura? Sufficit quidem, quantum ad doctrinam attinet, non quantum ad nostrum captum. Nam etiamsi millies audiamus verbum, tamen inefficax est, nisi ille intus doceat. Vnctio enim, vt inquit Apostolus, docet omnia.

SEXTA *caussa missi & donati Spiritus sancti indicatur hoc dicto,* In nomine meo, *quo dicto significatur vltimus finis donati Spiritus sancti, qui est, vt in Christum credentes saluentur. Nam cum Christus salus nostra sit, & Spiritus sanctus eius nomine mittatur, non est dubium, quin nostræ salutis caussa mittatur.*

SEPTIMA *caussa est, vt Christi sermonem in nobis confirmet.* Ille, *inquit,* docebit omnia: Ille suggeret vobis quæcunq; dixi. *Hæc de Spiritu sancto in Euangelio nostro, quod hodie in Ecclesia legitur, breuiter significantur, plura in Symbolo adhuc breuius notantur, quæ sunt, quod sit verus Deus, & quod tertia persona in diuinitate, quod viuificet & sanctificet & quod in illum viua fiducia, vt in Patrem & Filium, recumbere debeamus. Verùm de his plura aliâs & quædam nuper audiuimus.*

De Qvarto.

Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. *Hæc promissio Christi etiam est magnifica, & maior sane quàm mundus intelligit. An non*

dicit Christus, sicuti nuper audiuimus, In mundo pressuram habebitis, & vos eijcient de synagogis suis? Sic est. Ideo Christus distinguit inter duplicem pacem: pacem mundi, & pacem suam. Pax mundi, qualis sit, nemo non intelligit. At pax Christi qualis sit, filij DEI intelligunt. Nam ea est de qua Euangelium sonat, de qua prima Dominica à Paschate copiose dixi. Verum vt breuiter ea repetam: Pax Christi est reconciliatio nostri cum Deo, remissio peccatorum, donatio Spiritus sancti, ac vita æterna, iuxta orationem Ecclesiæ: Deus, qui corda fidelium sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis, quam mundus dare non potest, pacem, & vt corda nostra sint tranquilla. Hanc pacem donet nobis Filius Dei, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in secula, Amen.

FERIA SECVNDA PENTECOSTES, *Iohan. 3.*

SIc Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, vt condemnet mundum, sed vt seruetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condemnatur. Qui vero non credit, iam condemnatus est, quia non credit in nomen vnigeniti Filij Dei. Hæc est autem condemnatio, quod lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis

magis tenebras, quàm lucem. Erant enim opera eorum mala. Omnis enim, qui mala agit, odit lucem, ne arguantur opera ipsius. Qui autem operatur veritatem, venit ad lucem, vt conspicua fiant facta ipsius, quod per Deum sint facta.

ENARRATIO TEXTVS.

HERI audiuimus, confirmatum esse Euangelium Iesu Christi per stupendum miraculum, videlicet, quod miserit Christus de cœlo Spiritum sanctum visibili forma, quem non solum senserunt Apostoli, verumetiam viderunt omnes, qui eo die adfuerunt Hierosolymis, quemadmodum narrat Lucas Acto, 2. Hodie Ecclesia proponit Euangelium, in quo Christus proponit summam eius doctrinæ, ad quam confirmandam datus erat Spiritus sanctus in die Pentecostes. Colloquitur autem Christus cum Nicodemo, qui

fuit ex Pharisæis, & princeps Iudæorum, quemadmodum audiemus latius Dominica Trinitatis. Huic proponit Christus in texu, quem legi, salutis & damnationis caussas, monstratq́ue vnde sit & salutis origo, & vnde damnatio veniat. Dicit, Christum ideo datum esse, vt credentes per ipsum saluentur, reliquos testatur hærere in sua damnatione, quemadmodum clarè videbimus in textus enarratione. Loci:

I. *Commendatio dilectionis Dei & misericordiæ erga homines.*

II. *Instrumentum, quo hominibus applicantur beneficia Christi, signatur.*

III. *Consolatio piorum contra tentationem peccati & iudicij.*

IIII. *Discrimen inter credentes & non credentes.*

De Primo.

Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret. *His paucis verbis commendatur nobis Dei dilectio & misericordia: idq́ue non nudis [illegible]is, sed facto omnium maximo. Non est enim ve[illegible] dilectio, quæ vel in corde tantùm latet, vel in lingua sedet, sed quæ ex intimo cordis affectu proficiscens, voce & facto se declarat. Quomodo ergo hic diligit Deus? Diligit adeo, vt etiam Filium suum pro mundo redimendo dederit precium redemtionis, vt sua morte, morti & damnationi addictos redimeret. De hac Dei dilectione loquitur Paulus Rom. 5. Commendat nobis suam charitatem Deus, quod, cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit. Et Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis contra*

nos? qui etiam proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Quotidie maxima argumenta charitatis Dei erga homines contemplamur in tota vita & rerum gubernatione. Verum illa charitas, quæ ita in rebus huius vitæ relucet, vix est tenuis vmbra illius summæ dilectionis, qua nos in Filio (quem dedit in amarißimam mortem pro nobis) complectitur. Hæc Dei dilectio habet summam misericordiam coniunctam, de qua in multis locis Moses, Prophetæ, & Psalmi concionantur, vnde pauca testimonia desumam, ad nos confirmandos de voluntate Dei erga nos. Moses Exod. 34. ita ait: Dominator Domine Deus misericors & clemens, & multæ miserationis, & verax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem & scelera atq; peccata. Deut. 5. Ego sum Dominus Deus tuus, & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & custodientibus præcepta mea. Esa. 16. Et præparabitur in misericordia solium, Iona 4. Scio enim, quia tu Deus clemens & misericors, patiens & multæ miserationis, & ignoscens super maliciam. Dauid Psal. 32. Misericordia Domini plena est terra. Et Psalm. 102. Secundum altitudinem cœli & terræ, corroborauit misericordiam suam super timentes se. Item Psalm. 103. Misericordia Domini à seculo vsq; ad seculum super timentes eum, & iusticia eius super filios filiorum. Item in eodem Psalmo: Pius & clemens Dominus, lentus iræ, & magnus misericordia, non secundum iniquitates nostras agit nobiscum, neque secundum iniquitates nostras re-

tribuit nobis, sed secundum altitudinem cœli à terra præualuit misericordia eius super timentes eum. Sicuti miseretur pater filiorum: ita miseretur DOMINVS timentibus eum. Huiusmodi sunt multa scripturæ testimonia, quæ nobis dilectionem & misericordiam DEI inenarrabilem commendant, & eius dilectionis & misericordiæ amplitudinem, effectum & applicationem, monstrant. Amplitudo enim misericordiæ Dei in his cernitur, quod se in millia extendat, quod impleat terram, quod excedat cœlum & terram, quod sit veluti pater misertus filiorum. Effectus enim seu fructus cernitur in eo, quod tollat peccatum, quod iustificet peccatores, quod à pœna debita absoluat. Hæc misericordia in Filio fundata est, quia sua victima iusticiæ Dei satisfecit, & sua obedientia erga legem Dei iusticiam nobis comparauit. Applicatio huius misericordiæ fit diligentibus Deum, timentibus ipsum, & custodientib. præcepta eius, hoc est, credentibus in Christum, qui ex fide nouam obedientiam præstant. Sed de hac re plura in secundo loco dicenda sunt. Nos hic verba textus altius perpendamus. Ita, inquit, Deus dilexit mundum. Quis diligit? Deus. Quem diligit? Mundum. Hic siste gradum, & de hac voce cogita. Diligit mundum: ergo salutaris ipsius dilectio non ad solos Iudæos pertinet, sunt enim pars mundi. Diligit mundum: ergo non paucos quosdam de mundo, vt sanctos & probos, qui in mundo sunt: imo Christus ideo venit in mundum, vt peccatores saluos faceret. Quid ergo per mundum significat? Omnes homines qui sunt in mundo. Ecce,

inquit

inquit Iohannes, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item, Deus vult omnes homines saluos fieri. Quotiescunq; ergo audimus, Deum mundum diligere, cogitemus nos partem mundi eius esse, quem diligit. Quî fit, quod diligat, cum simus peccatores? Deus duo in nobis inuenit: Vnum, quod ipse fecit: Alterum, quod à nobis profectum est. Quod simus homines constantes animo & corpore, ab ipso est: hanc suam creaturam diligit Deus. Quod autem simus peccatores, non ab ipso habemus, sed à nobis ipsis profectum est: hoc odit Deus, & pro hoc expiando dedit Filium, & vult, vt illi, qui volunt misericordiæ ipsius esse participes, hoc in se mortificent perpetua pœnitentia. Sed quomodo Deus mundum diligit? vt dederit filium pro eo, nempe vt ipse mundi peccatum in se reciperet, & pro eo moreretur in cruce. Magna sanè dilectio, qua nulla maior esse potest. Verùm hic ratio offenditur, quæ Dei consilium non intelligit, ac ita obÿcit: An non Deus est omnipotens? Est sanè. Nónne omnia quæ vult potest? potest profectò. An non ergo fuisset melius, si alio modo suam erga homines dilectionem ostendisset? Respondet Augustinus: Si fecisset aliter, neq; hoc placuisset. Placuit, inquit Paulus, per stultam prædicationem saluos facere credentes. Quare nos, seposito rationis iudicio, dicamus cum Dauide: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Deinde hoc sciendũ est, quod Deus non solum sit omnipotens, verumetiam iustißimus, maxime misericors & sapientißimus. Lapsum erat genus humanum in peccatum. Quid hic requirebat iusticia? Certè vt secun-

dum peccati magnitudinem puniretur genus humanum. Vt peccatum fuit infinitum (nam eo infinitum bonum offensum erat) ita requirit Dei iustitia, vt vel infinitas pœnas lueret genus humanum, vel fieret iusta pro pœna compensatio. Hanc compensationem nemo potuit præstare, nisi Deus. Verùm quia Deus non debuit pœnam, assumsit humanam naturam filius Dei, & in ea satisfecit pro peccatis mundi. Atque ita Deus se non solum omnipotentem, verumetiam iustißimum, maximè misericordem & sapientißimum declarauit. Solus enim ille inuenit viam, quam ratio inuenire non potuit. Dedit filium, qui diuina potentia superauit peccatum, mortem, Diabolum & infernum, qui sua misericordia nos recepit, qui sua iusticia Dei iusticiæ satisfecit, qui sua sapientia viam salutis inuenit.

DE SECVNDO.

Vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. *Hic instrumentum proponitur, quo nobis beneficia Mediatoris Christi applicantur. Verùm quia hæc verba sunt filij Dei, & præcipuus flos seu clenodium totius sacræ scripturæ, volo ea singulatim perpendere, & quid doctrinæ ex singulis vocibus sit hauriendum, ostendam.*

PRIMVM inquit: Omnis. *Hæc vox omnis, medetur duabus grauißimis tentationibus, quarum vna est de particularitate: altera de indignitate propter multitudinem peccatorum. Multi sunt, qui fatentur quidem Deum propicium esse multis propter Christum: sed dubitant, an ad se quoque pertineat*

neat tantum bonum. Hæc grauis est tentatio, cui medetur filius Dei hac vna voce omnis. Nam si ad omnes se non extenderet beneficium Christi, nequaquam dixisset, omnis: sed multi, aut quidam. Demus ergo Christo laudem veritatis, & firmiter vnusquisq; statuat, Christi beneficia ad se quoque pertinere. Deinde alia tentatio oritur ex cogitatione magnitudinis peccatorum, quam augent ærumnæ præsentis vitæ. Huic quoq; medetur Christus hac voce, omnis. Non enim dicit, omnis iustus, vel minora peccata committens, sed omnis, scilicet qui in hoc vasto mundo inuenitur. Hoc confirmat etiam preciũ redemtionis. Sanguis Christi, inquit Iohannes, emundat nos ab omni iniquitate, id est, ab omni eo, quod à nobis iniquè perpetratum est contra legẽ Dei. Nemo ergo desperet propter magnitudinem morbi: Medicus Christus sapiens est & efficax remedium contra omnes morbos habet, suam mortem & obedientiã.

DEINDE sequitur secunda vox, Qui credit: qua voce distinguitur genus humanum in duo genera hominum, quorum alij credunt, alij non credunt. Credunt, qui statuunt Christum sibi propicium esse iuxta promissionem. Non credunt, qui condemnant Euangelium, qui volunt Christo fidem adhibere, hi sua culpa non credunt. Beneficium quidem se ad omnes extendit, & omnibus offertur iuxta mandatum Christi: sed tantùm à credentibus accipitur, iuxta mandatum & promissionem Christi: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, saluus erit. Ecce omnibus

bus offertur beneficium, sed soli credentes illud apprehendunt, reliqui vero sua culpa pereunt. Tametsi enim Deus sua misericordia vult omnes saluos fieri: tamen vult iusto suo iudicio perire incredulos, quos saluari voluisset, si salutem fide amplecti non recusassent.

TERTIA vox est, In eum. Is enim saluatur, qui in eum, id est, in Dei filium, verum hominem & saluatorem mundi, Iesum Christum, credit. Quid est in eum credere? est desperare de te ipso, & omnia bona sperare ab ipso.

QVARTA vox sequitur, non pereat. Hac voce duo indicantur: Primùm quod omnes non credentes in Christum damnationis sententiæ subiaceant. Alterum, quod solius Christi merito homines sola fide ab hac damnationis sententia absoluantur. Est ergo hoc maximum beneficium Euangelij, liberari à commerito exitio & æterna damnatione.

QVINTA vox, sed habeat vitam æternam. Hoc est summum Euangelij beneficium. Mors æterna debetur nobis ex nostro merito: vita æterna debetur nobis ex Christi merito, modo in eum firma fiducia vsq; ad finem recumbamus. Ex his iam firmum discrimen colligendum inter Legem & Euangelium, inter opera & fidem. Lex promittit vitam æternam, sed facientibus legem. Verùm quia nemo legi satisfacere potest, sequitur neminem per legem vitam æternam consequi. Euangelium promittit vitam æternam gratis omnibus, qui in Christum credunt, quia Christus pro omnibus ijs legis iusticiæ satisfecit.

cit. Fides igitur accipit gratuitum beneficium, quod lex adfert cum conditione impletæ legis. Verum nacti hoc beneficium fide, debemus opera facere, non vt illis mereamur cœlum & vitam æternam, sed ut filij Dei, ipsi veram obedientiam, & nostram fidem ex suis operibus declaremus in omni pietate & honestate.

De Tertio.

Non enim misit Filium suum Deus in mundum, vt condemnet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non condemnabitur. Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei. *Hæc verba tertium locum continent, nempe consolationem & terrorem. Illa consolatur credentes, agnoscentes, sua peccata; hoc terret contumaces, qui in Christum nolunt credere. Cùm autem dominus facile videret, quæ esset hominum infirmitas, & maxime eorum, qui verè sententiam legis cogitant. Illi enim dum audiunt mortis sententiæ subiacere omnes, qui legi plenam obedientiam non præstant: non possunt non pauescere ad legis minas: hos igitur consolatur Christus, & ait:* Non misit Deus Filium suum, vt condemnet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. *Loquitur de primo suo in mundum Aduentu, qui fuit ad saluandum peccatores, agentes pœnitentiam. Hac enim dulci inuitatione vsus est: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego*

ego reficiam vos. Item, Non veni vocare iustos: sed peccatores ad pœnitentiam. Quotquot ergo voci Christi obtemperant & pœnitentiam agunt, liberi sunt à iudicio condemnationis. Ita enim ait veritas: Qui credit in eum, non iudicatur, scilicet iudicio condemnationis. Hæc promissio consolabitur nos aduersus legis & conscientiæ sententiam. Is enim, qui venturus est Iudex viuorum & mortuorum, dicit clara voce: Qui credit in eum, non iudicatur. Huius promissionis fiducia aduersus minas legis, terrores mortis, flammas inferni, tyrannidem Diaboli, in hora mortis erit nobis necessaria: non enim fieri potest, vt ipsa æterna veritas mentiatur. Hactenus de consolatione credentium. De terrore eorum, qui nolunt Euangelio credere, sequitur: Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei. Quid? An non ergò aliud futurum est iudicium? Imo ad iudicandum veniet filius hominis suo tempore, quemadmodum promisit. Quid ergo est quod dicit: Iam iudicatus, id est, condemnatus est? Hoc dicto ostendit, qualésnam sint omnes filij Adam sine fide, id est, sine Christo mediatore, videlicet quod sint iudicati, id est, condemnati, scilicet quantum ad caussam attinet & materiam. Caussa enim & materia damnationis in ipsis est, quæ est transgressio Legis diuinæ, & contumax rebellio aduersus Deũ. Præterea legis sententia, olim à Deo creato primo homini proposita, & deinde repetita in monte Sinai est, quod maledictus sit omnis, qui non obedierit Deo iuxta ipsius mandatum, ad hanc maledictio-

dictio-

ledictionem obligati ſunt omnes, qui non credunt in filium Dei, qui ſolus eorum maledictionem in ſe recepit, qui in ſe crediderint. Hoc ita eſſe ſignificant quæ ſequuntur: Hoc eſt autem iudicium, quod lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. *Hoc eſt, ideo homines condemnabuntur, quia lucem filij Dei fide non receperunt: ſed potius in ſua ignorantia permanere voluerunt, idq́ ideo, quia eorum opera erant mala.*

DE QVARTO.

Omnis enim qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. *Fures cum furari volunt, tenebras amant: Ita homines qui nondum ad benè agendum ſunt nati per fidem Chriſti, toto impetu ad male agendum feruntur, ideo lucem Euangelij oderunt. Cum contra, qui ſincere agit, bene ſibi conſcius, venit ad lucem, id eſt, ſua opera minifeſtè facit, non veretur hominum conſpectum. Id eſt, qui venit ad Chriſtum lucem, & eius ſpiritu benefacere didicit, is non manet diutius in ignorantiæ tenebris, ſed vt lucis filius ambulare conatur. Hinc ergo diſcamus primùm differentiam inter credentes & non credentes. Diſcrimen enim ab operibus petendum eſt, ſicuti Dominus in alto loco ait: Bona arbor bonum fructum facit: Mala vero malum producit fructum. Deinde etiam diſcamus, quod lux Euangelij non ferat, vt veteribus tenebris inuoluamur. Huc tot Chriſti adhortationes & Apoſtolorum. Apud Matthæum ait Dominus:*

Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificent Patrem cœlestem. Et Paulus ait: Lucis filij estis, tanquam in luce ambulate. Ad eundem modum & Petrus: Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus vero reprobatum, à Deo quidem electum & honorificatum, & ipsi tanquam lapides viui super ædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptas Deo per Iesum Christum. Nemo igitur cogitet, per Euangelium datam esse licentiam peccandi. Euangelium à peccato liberat, quare non vult vt liberati amplius peccati iugo se submittant. Si, inquit Saluator, filius vos liberauerit, verè liberi eritis: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Cùm igitur liberi simus per Iesum Christum, libertate nostra ita vtamur, vt simus serui, non peccati, sed Dei, per Christum Iesum Dominum nostrum, cui honor in secula, Amen.

FERIA TERTIA PENTECOSTES, *Iohan. 10.*

AMEN amen dico vobis, qui non intrat per ostium in stabulum ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt. Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas: Et cum proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illum sequuntur, quia nouerunt vocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed effugient ab eo, quia non nouerunt

uerunt vocem alienorum. Hoc prouerbium dixit ei Iesus. Illi autem non coguouerunt quæ

essent, quæ loquæretur eis. Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen amen dico vobis, Ego ſum oſtium ouium. Omnes quotquot ante me venerunt, fures ſunt & latrones, ſed non audierunt oues eos. Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſeruabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. Fur non venit, niſi vt furetur, & mactet ac perdat. Ego vero, vt vitam habeant, & abundantiũs habeant.

ENARRATIO TEXTVS.

HERI *audiuimus de vita æterna, quam conſequimur fide Chriſti, hodie nobis monſtratur verum oſtium & oſtiarius, ne quis à vera vitæ æternæ ianua aberret, & quærat vitam aliam, aut oſtium per quod*

ad vitam peruenire non potest. Vt autem hunc Euangelij textum melius intelligamus, obseruanda est eius occasio & scopus, vnde summa sententiæ colligetur. Occasio fuit, Christus sanauit hominem cœcum, qui cœcus à natiuitate fuerat, quo facto suam declarauit diuinitatem, & se Meßiam olim promissum ostendit. Verùm Pharisæi & Scribæ, qui tum habebantur pastores populi Dei, offendebantur, vt qui Christo honorem Meßiæ & pastoris veri promißi inuidebant, contra quorum impietatem se tuetur, & verum pastorem esse defendit. Scopus ergo est, vt monstret verum ouile, id est, veram Ecclesiam definiat, cuius ipse solus sit verus pastor. Habemus occasionem & scopum huius concionis. Summa autem est, quod & confutat Scribas, qui se pro veris pastoribus venditarunt, & se asserit verum pastorem esse, in cuius ouili sunt quotquot audiunt ipsius vocem, & se sequuntur, & ab alienis, id est, à falsis pastoribus discedunt.

Loci duo:

I. *De falsis pastoribus.*

II. *De vero pastore & ouili vero.*

De Primo.

Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. *Hæc descriptio est falsi Prophetæ, & vnius proposito exemplo, omnes falsos Prophetas intelligit. Falsus Propheta est qui non intrat per ostium. Quid est non ingredi per ostium? Est*

aliam salutis viam proponere, quàm solum Christum. Quicunque igitur à Christo aberrat, ab ostio aberrat, & est falsus pastor. Arius negauit Christi diuinitatem, aberrauit ergo ab ostio. Est enim Christus verus Deus. Fontinus Christi humanitatem negauit, aberrauit igitur ab ostio, est enim Christus homo verus. Sabellius posuit in Christo duas personas, aberrauit igitur ab ostio, est enim Iesus Deus & homo vnus Dominus & vnus Christus. Papistæ dicunt, quod non solo Christi merito saluemur, errant igitur ab ostio. Christus enim solus mundi saluator est. Pharisæi & Papistæ obtrudunt nobis humanas traditiones loco Euangelij, quare ab ostio aberrant, & intrant in ouile, id est, in Ecclesiam per aliam doctrinam, quàm Mosis, Prophetarum, Psalmorum & Apostolorum. Hoc enim est ascendere aliunde. Obseruemus igitur hinc veram notam falsorum Prophetarum, quæ est aliunde quam per verum Christi Euangelium, & per Christum ipsum ascendere in ouile, & sumere sibi docendi officium. Hi falsi doctores sunt fures & latrones. Latrones dupliciter sunt: Primùm, quia sentiebant suam doctrinam satis esse ad salutem, & eam esse quæ sola pasceret, cum tamen non sit intellectus verbi nisi aperiente Christo & veluti recludente ostium. Secundò, quia nouas etiam traditiones comminiscebantur, quas putabant ad salutem conducere. Quemadmodum etiam à Papistis factitatum esse manifestum est, qui hoc opus, hanc missam, hoc rosarium, hanc inuocationem sanctorum, hunc ordinem docuerunt salutem mereri.

præterea sunt, quia primùm dolo veram doctrinam auferunt, 2. Cor. 11. sicut Serpens Euam seduxit astutia. Deinde, quia postquam veram doctrinam suffurati sunt, obtrudunt impiam doctrinam, qua manus impiorum confortant, & contristant cor iusti, Ezechielis 13.

Sed quid est quod postea in textu sequitur, Quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones Nónne Moses, Elias, Esaias, Helisæus, Hieremias, Daniel, & multi alij venerunt ante Christum? si venerunt ante ipsum, fuerunt fures & latrones, sicuti hic Dominus clare pronunciat. Illi venire dicuntur ante Christum, qui sine Christo veniunt, qui sine ipsius doctrina & spiritu veniunt, verum sancti Dei Prophetæ venerunt cum Christi spiritu & doctrina. Ergo non ante Christum venerunt, nec fuerunt fures, aut latrones, sed veri pastores ouilis Christi. Hinc recte Augustinus: Cum illo veniunt, qui cum verbo Dei veniunt. Ego, inquit, sum via, veritas & vita. Si ipse est veritas, cum ipso veniunt qui veraces fuerunt. Quotquot ergo veniunt sine illo, sunt fures & latrones, id est, ad furandum & occidendum veniunt sponte. Fures quidem sunt, quia quod alienum est, suum esse dicunt. Latrones, quia & quod sunt furati occidunt. Videte ergo quantum periculum sit à falsis doctoribus: Oues Christi sibi vendicant, vt fures, easdem occidunt, vt latrones. Merito ergo Christus in Euangelio hortatur omnes, vt caueant sibi a Prophetis falsis, id est, à falsis pastoribus, qui veritatem Dei non adferunt.

DE

DE SECVNDO.

Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. *Hic de bono pastore agit, & definit bonum pastorem esse, qui per ostium intrat. Sunt autem quatuor genera bonorum pastorum. Primùm enim Deus ipse pastor suarum ouium dicitur, iuxta illud Hier. 22. Ecce ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eieceram eas, & conuertam eas ad rura sua, & crescent, & multiplicabuntur. Item Psal. 23. Dominus pastor meus, nihil mihi deerit, in hoc loco pascuæ me collocauit. Deinde Christus Deus & homo est etiam pastor verus, sicuti in hoc Euangelio testatur, & nuper audiuimus, Ego sum pastor bonus, quod inde probauit, quod suas oues vita redimeret. Tertium genus pastorũ sunt pij doctores, de quibus loquitur Dominus apud Hieremiã: Suscitabo inter eos pastores & pascent. Et Christus Petrum pastorem facit, cum ait: Pasce oues meas. Quartum genus pastorum est magistratus ciuilis. Vnde Dauid rex pastor populi dicitur, & olim reges pastores populorum dicebantur. Verum de primo & vltimo genere pastorum non loquitur Dominus in hoc Euangelio, sed tantum de medijs generibus, hoc est, de seipso & alijs pijs doctoribus Ecclesiæ: De quibus nonnihil dicam, sed breuius, quia nuper de hac materia dictum est. Bonus igitur pastor in genere est: Primùm, qui intrat per ostium, id est, qui cum Christo venit, et adfert verum Euangelium, quemadmodum Propheta & Apostoli olim fecerunt, & hodie omnes quotquot sincerè docent Euangelium. 2. Pascit oues, non caduco, sed salutari*

pabulo, scilicet viuifico verbo Dei, 3. ostiarius hic aperit, id est, Christus facit vt verbum sit efficax & proficiat ouibus ad salutem. Nisi enim Christus aperit, frustra laboratur, nec oues efficaciter pascuntur. 4. proprias oues vocat nominatim, hoc est, nouit suas oues, amat, & cura singulari complectitur. 5. vadit ante eas. Quomodo? doctrina, vita & cruce. Debet enim bonus pastor esse forma gregis in doctrina, vita & cruce. 6. oues illum sequuntur, scilicet in doctrinæ puritate, in vitæ sanctimonia, & patientia sub cruce. Sed quare oues sequuntur illum? 1 Quia vocem eius agnoscunt, 2. Quia ab alieno fugiunt, nam eius vocem non nouerunt. Habemus hic descriptionem non solum veri pastoris, verumetiam verarum ouium, quæ in vno sunt ouili summi pastoris Dei. Quid est ouile? Est Ecclesia catholica. Quæ sunt oues? Omnes qui vocem pastoris audiunt, eum sequuntur, & fugiunt ab alienis pastoribus, qui reuera non sunt pastores, sed fures & latrones. Hic tenendæ sunt differentiæ veræ Ecclesiæ, & falsæ Ecclesiæ. Veræ Ecclesiæ propriæ notæ sunt hæ, quas qui non habet, sciat se non esse de ouili Christi,

Quæ sunt istæ notæ veræ Ecclesiæ seu veri ouilis Christi? Prima est vox incorrupta doctrinæ cœlestis, iuxta illud: Oues meæ vocem meam audiunt. 2. vsus Baptismi integer. 3. vsus Cœnæ Dominicæ iuxta Christi institutionem. 4. vsus clauium iuxta mandatum Christi. 5. crux. 6. mutua ouium Christi charitas. 7. mutuæ pro se inuicem preces. 8. conseruatio ministerij verbi. Hæ sunt veræ notæ Ecclesiæ Christi,

quas

quas paucioribus verbis comprehendere licet, vt discamus primam notam esse ouium Christi, incorruptam Euangelij vocem. Secundam, legitimum vsum, Sacramentorum. Tertiam, obedientiam erga ministerium verbi. In his enim tribus continentur octo illa quas posui.

Habemus in genere, quis sit bonus pastor, & quæ sint veræ oues, nunc ea accommodemus ad exempla: Primùm ad Christum summum pastorem, & eius oues. Deinde ad alios verbi ministros, qui sub Christo pastore etiam dicuntur pastores.

Christus probat se bonum pastorem esse ex eo, quod vitam suam ponat pro ouibus, is enim de cœlo descendit, vt quæreret quod perierat, vt sanaret quod languidum erat, & consolidaret vulnera ouibus à lupis inflicta. Hic præcessit oues doctrinæ puritate, vitæ innocentia & cruce, hic pascit oues saluifico pabulo Dei, id est, verbo Euangelij. Hic oues errantes colligit, hic lupos pedo suo arcet. Breuiter nihil carius habet salute suarum ouium. Huius oues sunt Abel, Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Ioseph, Anna, Maria, Simeon, & multi alij, qui relicto errore, voci Christi præbuerunt aures, eum sequentes in doctrina, vita & cruce, quem etiam suo tempore sequentur in gloria. Si enim cum illo patimur, cum illo glorificabimur. Huius oues sunt hodie quotquot, Euangelio credunt, & Christum vera confeßione & pietate colunt.

Quem autem fructum oues Christi à suo pastore, qui & ostium est & ostiarius, expectabunt, Chri-

stus ostendit, cum inquit: Per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet, *Hoc est, si quis relictis tenebris, me lucem secutus fuerit, ingredietur, scilicet fide, & egredietur confeßione, pietate & charitate, & pascua inueniet, scilicet per verbum vitæ in hoc mundo, & æternam beatitudinem in futura vita.*

Deinde sunt boni Pastores omnes pij ministri verbi, qui exemplum Christi in pascendis ouibus sequuntur. Talis fuit Helias, talis Hieremias, talis Esaias, tales Apostoli, tales hodie omnes, qui Christum sincerè prædicant, & oues præcedunt doctrina, vita, & cruce, qui lupos non fugiunt, sed arcent ab ouili Christi gladio spiritus & ardeutibus precibus. Hi etiam habent proprias oues, eos qui eorum vocem audiunt, ac ipsos sequuntur in doctrina, pietate & patientia. Quid? an non oues ad solum Christum pertinent? Perinent quidem. Quomodo ergo dicit eas pastorum esse qui eas pascunt? Sunt pastorum si buram spectes; solius vero Christi, si poßeßionem & verũ dominium. Is enim suo precioso sanguine sibi oues suas acquisiuit. Verum quia nuper etiã audiuimus concionem de pastore & ouibus, nolo hic plura dicere, sed commendo vos omnes summo pastori nostro Iesu Christo, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in secula,

AMEN.

DOMI-

DOMINICA TRINITATIS, EVANGElium Iohan. 14.

ERat homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad IESVM nocte & dicit ei: Rabbi, ſcimus quod à Deo veneris Magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Amen amen dico tibi: Niſi quis natus fuerit è ſupernis, non poteſt videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? Num poteſt in ventrem matris ſuæ iterum introire ac naſci? Reſpondit Ieſus: Amen amen dico tibi, Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne,

caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Ne mireris, quod dixi tibi: Oportet vos naſci è ſupernis. Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, & quo vadat: ſic eſt omnis qui natus eſt è ſpiritu. Reſpondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Tu es ille Magiſter Iſraelis, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi, quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia credituri ſitis? Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Enarratio Textvs.

Hoc feſtum merito noſtri Symboli ſeu fidei Feſtum dici poterit. Eſt enim inſtitutum, vt doceatur in Eccleſia de Deo, qui eſt vnus & verus in eſſentia, trinus in perſonis, & de eius erga Eccleſiam beneficijs. Nam poſtquam ſuperioribus dominicis de Chriſto, eiuſque beneficijs, de dilectione Patris mittentis Filium in mundum, de mißione Spiritus ſancti ad confirmandum Chriſti Euangelium, dictum eſt: commodum iudicauit Eccleſia hæc omnia ſimul coniungere.

gere, & de ijs hoc die docere, quo breuiter in memoriam, quæ fusius declarata sunt, reuocentur. Proponit autem Ecclesia hunc textum Euangelicum, quem audiuistis, sapienti consilio. Nam in eo beneficia Dei erga Ecclesiam proponuntur. Vt enim Pater Filium mittit, vt fiat victima pro peccato, ita Spiritus sanctus datur, qui credentes ad vitam æternam regenerat. Est ergo summa præsentis Euangelij, quod regenerati fide Christi, sint hæredes vitæ æternæ, beneficio & merito CHRISTI, quem Pater misit. Vt autem certum teneamus ordinem, in hac concione dicam:

I. De noticia Dei.

II. De spirituali regeneratione.

III. De consolatissimo Christi dicto: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: ita oportet exaltari Filium hominis, &c.

DE PRIMO.

Cùm noscere Deum sit vita æterna, operæ precium est, vt homines ad veram noticiam Dei aspirent. Est autem noticia Dei duplex. Vna est gentilis, naturalis, & philosophica, & hæc est imperfecta. Nam mundi sapientes, qui verbo Dei non erant instituti, in quatuor errarunt. 1. in substantia. 2. in personis. 3. in prouidentia. 4. in voluntate. Epicurei ab omnibus exploduntur, qui negarunt vllum Deum esse. Sapientes, qui vnum Deum sunt confeßi, errarunt in substantia: nam non putarunt hunc esse Deum, qui est Pater, Filius, & S. sanctus. Nec recte iudicarunt de

personis,

personis. Prouidentiam Dei quidam sustulerunt, quidam vniuersalem negarunt: putarunt enim Deum maxima curare, non autem hæc terrena. Voluntatem Dei de gratuita misericordia ignorarunt prorsus: at quod punire velit aliquando contumaces, propriæ conscientiæ testimonio admonebantur. Sed vnde gentes hanc qualemcunq; noticiam Dei habuerunt? Dauid & Paulus ex creatura eas hanc de Deo noticiam habuisse testantur. Paulus enim Rom. 1. ait: Id quod de Deo cognoscitur, manifestum erat ipsis. Deus enim eis manifestauit. Nam quæ eius sunt inuisibilia, dum per res creatas intelliguntur, ex creatione mundi peruidentur, æterna scilicet eius tùm potentia, tùm diuinitas, ad hoc, vt sint ipsi inexcusabiles. Dauid dicit: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Hoc est, cœlum quod videmus ostendit Deum opificem. Summa autem cognitionis Philosophicæ de Deo huc redit. Primùm homo res conditas contemplans huc perducitur, vt aliquem esse fateatur, à quo hæc omnia sint condita, & cuius virtute administrentur cuncta: inde vero ad æternam eius potentiam ac diuinitatem peruehatur necesse est. Siquidem eum, qui omnia condiderit, rebus omnibus conditis antiquiorem, ac proinde æternum esse oportet: & incredibilis ista vis, quæ tantæ moli regendæ sufficiat, excellentior sit necesse est quauis alia etiam præstantissima virtute. Idipsum autem est, quod Deum vocamus qui rursus nisi vnus sit, certè neque is sit, qui omnia cõdiderit neq; qui omnia administret, ac proinde nec æternus, neq; omnipotens, deniq; nec

Deus

Deus fuerit. Hæc summa noticiæ Dei est apud mundi sapientes: Cuius noticiæ vsus est triplex, Primus, vt homines Deum ex creaturis agnoscant. 2. vt agnitum venerentur. 3. vt non colentes Deum agnitum sint inexcusabiles. Primus & secundus proprius est finis noticiæ Dei. Tertius est accessorius hominum culpa. Altera noticia Dei est ex scriptura seu ex verbo Dei, quæ noticia summatim in symbolo continetur Apostolico, quæ est, vt credamus esse vnum Deum: vt credamus esse tres personas in vna diuinitate: vt cognoscatur voluntas Dei, & eius erga Ecclesiam beneficia: vt modus à nobis intelligatur, per quem beneficiorum sanctæ Trinitatis participes fieri possimus.

Verùm vt hæc Dei noticia plenior à nobis haberi possit, quatuor membra de hac salutari Dei noticia proponam & explicabo: quorum primum erit confirmatio, quod tantum sit vnus Deus. Secundum, ostensio, quod sint tres personæ in vna diuinitate. Tertium quid in singulis personis sit spectandum. Quartum, quinam sit salutaris vsus noticiæ Dei.

PRIMVM, confirmatio petenda est ex testimonijs. Testimonia autem confirmantia vnitatem Dei sumam ex Mose, Prophetis, Psalmis & Apostolicis scriptis. Moses Exod.20. Deut.5. ait: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, non habebis alios Deos coram me. Deut.9. Audi Israel: Dominus Deus noster Deus vnus est. Esaiæ 43. Ante me non est formatus Deus, & post me non erit: Ego sum, ego sum Deus, & non est absq; me Salutare. 44. Ego primus et nouissimus, et absq; me non est Deus. Psal.18.

Quis Deus præter Iehouah, & quis fortis præter Deum nostrum? Paulus 1. Corinth. 8. Scimus quod non sit alius Deus quàm vnus. 1. Tim. 2. Vnus est Deus. Hæc testimonia & multa alia, vnum esse Deum euidenter conuincunt, id quod etiam catholica consitetur Ecclesia, dum ait: Credo in Deum vnum.

SECVNDVM de personis: esse autem tres personas in vna diuina natura, non multiplicata, sed vna numero manente, ratio non capit: Quare potius hoc mysterium est venerandum, quàm scrutandum. Hinc Bernardus: Scrutari hoc temeritas est, nosse vero vita est æterna. Et Salomon: Scrutator maiestatis opprimitur à gloria. Quare hic rationem nostram sub verbo Dei captiuam teneamus, & scripturæ testimonÿs de tanto mysterio credamus. Cur autem Ecclesia credat tres esse personas in vna diuina natura, hæc est ratio: Vnus tantùm est Deus, quod iam multis testimonÿs probatum est: Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus: ergo Pater, Filius & Spiritus sanctus vnus est Deus. Quod autem Pater sit Deus, similiter filius & Spiritus sanctus, probatur quadrupliciter: 1. ex claris scripturæ verbis. 2. ex operibus. 3. ex cultu qui debetur Patri, Filio & S. sancto. 4. ex Ecclesiæ perpetuo consensu.

Clara scripturæ verba sunt Matth. 3. Pater sonat de cœlo: Filius stat in fluuio: Spiritus sanctus descendit vt columba super Christum. 1. Iohan. 5. Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt.

Deinde idem opera ostendunt. Pater creat, Filius creat,

creat, & Spiritus sanctus creat. Pater iustificat, filius iustificat, & Spiritus sanctus iustificat: Pater omnia gubernat, filius omnia gubernat, & Spiritus sanctus omnia gubernat. Hæc opera creationis, iustificationis, & gubernationis Dei sunt propria. Quare cum hæc Patri, Filio & Spiritui sancto communiter tribuantur, diuinam eorum naturam fateri necesse est.

Idem confirmat & cultus. Pater inuocatur, filius inuocatur, Spiritus sanctus inuocatur: nunc autem solus Deus inuocandus est, & in solum Deum credere licet: Quare Pater, & Filius, & Spiritus sanctus Deus vnus est.

Huc & testimonium Ecclesiæ pertinet: Hæc est autem fides catholica, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur, non confundentes personas, nec substantiam diuidentes. Nam alia est Persona Patris, alia filij, alia S. sancti.

TERTIVM de ijs quæ spectanda sunt in personis. In personis spectanda sunt quinq;. 1. essentia. 2. persona. 3. personalis distinctio. 4. opus. 5. voluntas.

Essentia seu natura eadem est Patris, Filij & Spiritus sancti. Non est enim aliud Pater, aliud filius, aliud Spiritus sanctus. Nam vna est diuina essentia & natura simplex, atq; ideo dicitur Pater esse in Filio & Spiritu sancto, Filius in Patre & Spiritu sancto, Spiritus sanctus in Patre & Filio.

ALTERVM, quod spectandum est in Trinitate, est persona, videlicet quod alia sit persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. In hac persona-

rum

rum Trinitate nihil est prius, nihil posterius, nihil maius, nihil minus: idq; nec tempore, quia omnes personæ sunt coæternæ: nec natura, quia omnes sunt vnius & eiusdem essentiæ: nec dignitate, quia sunt coæquales? nec intellectu, quia simul intelliguntur.

TERTIVM, quod est spectandum in personarum Trinitate, est personalis distinctio. Hic primum obseruandum est, quomodo Deus à creaturis discernatur. Deinde, quomodo personæ diuinæ à se inuicem distinguantur. Distinctiones, quibus Deus à creaturis distinguitur, sunt hæ: 1. in vna & indiuidua natura non multiplicata, sunt tres personæ. 2. Deus est mens æterna. 3. Deus est creator. 4. Deus est in mundo, & supra mundum 5. Deus est in omni loco & in nullo loco. Hæ quinq; proprietates soli Deo competunt, & nulli creaturæ.

Personæ à se inuicem distinguuntur duplicibus proprietatibus, interioribus & exterioribus. Interiores sunt, gignere, nasci, procedere. Solus Pater gignit filium: solus filius nascitur è Patre: Solus Spiritus S. procedit ab vtroq;. Exteriores proprietates sunt, mittere & mitti. Solus Pater mittit: Filius & S. sanctus mittuntur, sed diuersimodè. Filius missus assumsit humanam naturam, in qua victima factus est. Mittitur Spiritus sanctus in corda, vt nouam lucem in cordibus incendat.

QVARTVM, quod in personis considerandum dixi, est opus Trinitatis. Hic obseruanda est regula Augustini: Opera diuinitatis ad extra sunt indiuisa: sed seruata cuiusq; personæ proprietate. Pater creat,

creat, Filius creat, Spiritus sanctus creat. Pater regenerat, Filius regenerat, & Spiritus sanctus regenerat. Sed Pater creat per Filium, & res creatas Spiritus sanctus conseruat. Pater regenerat in Filio per Spiritum sanctum.

QVINTVM, quod considerandum in personis dixi, est voluntas, quæ qualis sit, docent: 1. facta præterita & præsentia. 2. præcepta. 3. comminationes & promißiones legales. 4. promißiones Euangelij. 5. exempla. 6. ἀπροσωποληψία, seu quod non sit acceptor personarum. Hæc omnia simul docent. quod Deus irascatur peccantibus, & velit eos punire, & quod velit peccatum remittere omnibus ad Mediatorem confugientibus, & dare eis vitam æternam, nulla nationum aut populorum habita ratione.

Iam vsus restat qui est multiplex. Primùm igitur hæc rectè formabunt iudicium nostrum de Deo. Talem enim Deum agnoscere debemus, qualem se patefecit verbo & testimonio, iuxta versiculum. Ecce Deum credas quod de se prædicat ipse. Secundò hæc docent nos rectè sentire de creatione, quæ est opus totius Trinitatis. 3. Rectè sentire de reparatione generis humani, quæ est etiam opus totius Trinitatis, vt supra dictum est. 4. Hæc confirmant Articulos fidei nostræ de Deo et Trinitate. 5. Hæc nos ad rectè inuocandum instruunt. Inuocatio enim in hunc solum Deum est dirigenda, qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus. 6. Nos hæc monet, vt solicite & sanctè viuamus, tanquam in Dei conspectu. Hæc sint de Deo &

Trinitate dicta, quæ omnia in Symbolo nostro breuiter indicantur.

DE SECVNDO.

Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnum Dei. *Hæc est secunda doctrina, quam proposui, quæ vt melius intelligatur, duo sunt obseruanda. Primùm, cum quo loquatur Christus. Alterum, quæ fuerit huius dicti occasio. Qualis autem fuerit cum quo locutus est Christus, exponit textus. Fuit vir honestus & nobilis, fuit princeps Iudæorum, fuit Pharisæus, qui vixit inculpate secundum legem. Occasio autem fuit hæc: Nicodemus venit ad Christum nocte, qui vt Pharisæus iudicauit se iustum ex legis operibus, sacrificijs & sabbatismis, quare mirabatur Iohannem nouam doctrinam proponere de iusticia & Baptismo, quam ipse legis doctor ignorabat. Huius igitur iudicium præuenit Christus hoc dicto:* Nisi quis natus fuerit denuo, non potest intrare in regnum Dei. *Ad hæc verba stupescit Nicodemus & ait:* Quomodo potest homo cum sit senex iterum nasci? *cui Christus:* Amen dico tibi: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest intrare in regnum DEI. *Hic Christus dicit se non de carnali natiuitate, quemadmodum eam intellexit Nicodemus, loqui, sed de spirituali, quam necessariam esse eo probat, quod prior nostra natiuitas est immunda.* Quod natum (*inquit*) est ex carne, caro est: *Id est,*

est, quicquid nascitur in hac viciositate naturæ, immundum & reum est. atque ideo regni Dei non est capax. Hæc addit modum regenerationis: Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat: Sic est omnis, qui natus est ex spiritu. *Hoc est, quemadmodum ventus tum primum sentitur, quando spirat, tametsi nemo nouit vnde veniat, aut quo vadat: ita spiritualis hæc regeneratio fit occulto quodam modo virtute Spiritus sancti, quæ cum facta est, sentitur per noui hominis nouos motus.*

Verum vt hæc intelligamus, obseruanda sunt organa & instrumenta huius spiritualis natiuitatis: 1. Semen huius natiuitatis est verbum Euangelij, quod annunciatur voce ministrorum. 2. Spiritus sanctus, qui in prædicatione Euangelij est efficax, operatur fidem, qua & assentimur verbo Dei, & statuamus, nobis Deum esse propicium propter Filium, & simul innouat naturam ad nouam obedientiam. 3. Cum hæc beneficia accipiuntur fide, tanquam in agrum cordis, homo regenitus mox sentit in se motus Spiritus sancti, aqua foris adhibetur, tanquam sigillum internæ regenerationis, & testimonium collata gratiæ Christi. Huius regenerationis effectus conspiciuntur in mente, in affectibus, in voluntate, in externis operibus. Nam mens luce Dei illustratur, affectus purgantur, voluntas fit promta, & obedientia noua omnium virium incoatur, breuiter, qui credit regenitus est.

De Tertio.

Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet exaltari Filium Dei, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. *Historia exaltati serpentis in deserto est in quarto libro Mosis cap. 12. quam figuram hic Christus ad suam personam applicat, dicens:* Sicut Moses exaltauit serpentem. *Hoc Christi dictum multa continet. Primùm enim apertè testatur, quòd lex non tollat peccatum. Nam si lex tolleret peccatum, non opus esset expiatione per victimam Christi. Deinde cur sit datus Meßias, & cur Filius Dei assumserit humanam naturam indicat: datus est enim vt exaltaretur in cruce, & ita per eum salus mundo contingeret. Præterea ostendit hoc dictum, Christi regnum spirituale esse & æternum. Tum docet qualis sit iusticia, qua consistimus coram Deo, seu quomodo participes reddamur beneficiorum Christi, videlicet cum credimus in Christum exaltatum, id est, mortuum in ara crucis. Postremo dulcißima est consolatio hic proposita, quod gratia hæc, quæ est in cœlum aditus, offeratur omnibus. Id quod indicat vniuersalis particula* OMNIS *qui credit. Nos igitur bonam spem concipiamus de salute, quæ omnibus offertur per Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula seculorum, Amen,*

DOMINICA PRIMA POST TRINITATIS, EVANGElium Lucæ 16.

HOmo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bisso, & epulabatur quotidie splendide. Erat autem quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius hulcerosus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis. Sed & canes veniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit autem vt moreretur mendicus, & deportaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & diues, ac sepultus est, atque in tartaro sublatis oculis suis, cum esset in tormentis, vidit Abraham eminus, & Lazarum in sinu eius. Et ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti

sui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham: Fili recordare, quod receperis bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic solatio fruitur, tu vero cruciaris. Et super hæc omnia inter nos & vos hiatus ingens firmatus est, vt ij, qui volunt hinc transire ad vos, non posśint, neque istinc huc transcendere. Ait autem: Rogo ergo te Pater, vt mittas eum in domum Patris mei, habeo enim quinq: fratres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Mosen ac Prophetas, audiant illos. At ille dixit, Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, resipiscent. Ait autem illi: Si Mosen & Prophetas non audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

ENARRATIO TEXTVS.

A Dominica Aduentus huc vsq;, proposita est doctrina de singulis articulis fidei nostræ: nunc in sequentibus dominicis, vsque ad Dominicam Aduentus, proponitur de miraculis Christi, & fidei natura verisq; fructibus, idq; ideo, vt miraculorum doctrina confirmetur Euangelij veritas, & doctrina de fide, & fructibus eius nos ad bona opera excitemur. Docet autem Christus de bonis operibus quinq; modis: 1. Interdum enim simplici doctrina est contentus, vt cum dicit: Estote misericordes, agite pœnitentiam,

facite

facite fructus pœnitentiæ dignos. 2. Interdum suum exemplum proponit, quod suos vult imitari, vt cum dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. 3. Interdum proponit parabolas, vt de bono villico, de virginibus decem, de semine in terram iacto, quales multæ sunt passim in Euangelicis historijs. 4. Interdum minis vtitur, vt cum dicit: Nisi abundauerit iusticia vestra, plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item, Væ vobis Scribæ, Pharisæi, hypocritæ, &c. 5. Interdum proponit præmia & pœnas in illustribus exemplis, quemadmodum hoc Euangelio facit. Breuiter, nihil non agit Dominus, vt suos honestæ vitæ studiosos faciat.

Iam accedamus ad hodiernum Euangelium: Cuius summa est, quod Christus Dominus propositis duobus exemplis, dehortetur ab impietate & crudelitate aduersus pauperes, & exhortetur ad pietatem & constantiam inferendis ærumnis huius vitæ. Nam vt diuitis Epulonis exemplo docet, quæ pœna maneat impios: ita pauperis Lazari exemplo hortatur ad pietatem & honestam vitam in timore DEI. Vsus ergo erit, vt diuites & crudeles erga suos proximos videant, tanquam in tabula, quas pœnas olim luent, si non resipiscant mature. Deinde, vt pauperes pij & afflicti in hac vita huius pauperis Lazari exemplo se erigant, & patienter expectent liberationem & beatam requiem, si in fide ad mortem perseuerauerint.

Loci tres:

I. Descriptio huius Epulonis, cum suis doctrinis.
II. Descriptio Lazari, cum suis consolationibus.
III. Dictum Domini: Habent Mosen & Prophetas.

DE PRIMO.

Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bisso. *In hoc primo loco quatuor sunt obseruanda, quæ sunt: 1. generalis reprehensio eorũ, qui sunt crudeles in pauperes. 2. caussa damnationis huius diuitis. 3. verus vsus diuitiarum. 4. status animarum impiorum post hanc vitam.*

PRIMVM ergo cum hic epulo damnatur, in genere reprehenduntur omnes, qui sunt duri in pauperes, & qui, cum ipsi affluunt diuitijs, nulla cura pauperum tanguntur, quales multi sunt in mundo. Hæc reprehensio etiam ad eos pertinet, qui neque consilio, neq; re ministerium verbi, aut egentia Ecclesiæ membra iuuant, quare vnusquisque apud se cogitet, & huius Epulonis damnatione admonitus sapere discat.

Caussæ damnationis huius Epulonis non sunt diuitiæ & splendor vestium & deliciæ in cibis, modo temperatæ fuissent, quod ex ipso Euangelio patet. nam pauper Lazarus in diuitis Abrahami sinum receptus est. Si enim diuitiæ fuissent efficaces caussæ damnationis, damnatus fuisset & Abraham, damnatus fuisset Dauid, & multi reges, & alij qui diuites fuerunt.

Verum

Verùm diuitiæ, splendor & huiusmodi alia, occasio possunt esse damnationis, quando videlicet homines istis abutuntur in contumeliam Dei & contemtum proximi, in superbiam & luxum. Sed quæ fuerunt caussæ damnati huius Epulonis? tria horrenda mala, quæ in textu diserte notantur: quorum primum fuit securitas carnalis, quæ habuit secum hæc mala, quod non egerit pœnitentiam, quod nullum sensum iudicij & iræ Dei habuerit, quod nulla cura officij tangeretur, nam hæc perpetuo secum habet carnalis securitas. Alterum malum, propter quod damnatus fuit hic Epulo, erat luxus & crapula, quibus & corpora & animæ grauantur, ne quid poßint homines de rebus suæ salutis cogitare. Tertium malum, quod caussa fuit damnati Epulonis, erat neglectus Lazari, quæ res satis indicat, quod nullam fidem habuerit: vbi enim fides vera est, non potest in miseros & egenos esse crudelitas. Propter has tres caussas damnatus est Epulo, cuius exemplo multi quotidie ad damnationem certam properant, qui suis diuitijs securitatem, crapulam & neglectum membrorum Christi fouent. Quare si nobis salus cordi est, mature resipiscamus, caueamusq; ne donis Dei in nostram perniciem abutamur.

TERTIO loco ex hoc exemplo colligendum est per contrarium, quis sit verus vsus diuitiarum, qui verus vsus in his quatuor est positus.

PRIMVS est vt conferamus partem nostrarum facultatum ad conseruationem ministerij, quem vsum confirmat primum finis hominis: est enim ho-

mo conditus, vt Deum agnoſcat & celebret. Quare & bona quæ habet, ad iuſtum finem referenda ſunt. Deinde hunc vſum confirmant ſæpius repetita mandata Dei. Deus enim mandat, vt Eccleſiam noſtris facultatibus iuuemus. Præterea hunc vſum ſtabiliunt piorum regum & ſanctorum exempla, qui nihil in votis magis habuerunt, quàm ſuis diuitijs miniſterium verbi ornare, & conſeruare. Contra hunc primum & pium diuitiarum vſum peccant multi: inter quos ſunt primum, qui ſuas diuitias conuertunt ad ruinam miniſterij, quemadmodum multi tyranni olim & hodie faciunt. Deinde, qui auferunt bona Eccleſiaſtica & ſibi occupant. Tum etiam, qui ex ſuis facultatibus nihil conferunt ad conſeruandum miniſterium verbi. Præterea & illi, qui vel precibus, vel artibus alijs bona Eccleſiaſtica ad ſe honeſto titulo transferunt, quaſi eſſent Eccleſiæ miniſtri, cum ſint prorſus canes muti, qui nec vnquam ſeruierunt Eccleſiæ, aut Reipub. nec poſſunt vnquam ſeruire, ventres pigri, & beſtiæ inertes, qui tamen Prælati, Canonici & Vicarij & Abbates ſalutari volunt.

SECVNDVS verus & legitimus diuitiarum vſus eſt, vt earum partem conuertamus ad conſeruandam & ornandam Rempublicam, in qua viuimus. Sunt enim Reſpublicæ hoſpitia, quibus etiam gratitudinem debemus, etiamſi alia commoda ad nos non peruenirent. Contra hunc vſum multi peccant, vt ſunt: qui iuſta tributa non ſoluunt: qui iniuſta exigunt: qui tributa non conuertunt ad rerum publicarum conſeruationem, sed ad luxum & crapulam.

TERTIVS vsus rectus & legitimus diuitiarum est, vt vnusquisq; suum statum honeste tueatur sine sordibus. Contra quem peccant primum, qui potationibus, comessationibus, vestibus suo statui non conuenientibus suas res abligurriunt, quemadmodum multi faciunt. Deinde etiam auari, qui sordibus suis oblectantur, & suum statum honeste, vt decet, non tuentur, qui & malè vestiuntur, & malè edunt, cum interim eorum pecunia ærugine corrumpatur in arca.

QVARTVS diuitiarum verus vsus & legitimus est, vt partem aliquam in pauperes erogemus, & maxime in eos, qui cum paupertate pietatem coniunxerunt. Est enim hæc potißima caussa, cur Deus finit esse pauperes inter nos, vt faciat periculum, an ipsius misericordiam imitari velimus, iuxta mandatum Christi: Estote misericordes, sicut Pater vester cœlestis misericors est. Contra hunc vsum etiam multi peccant cum hoc diuite Epulone, cuius olim in supplicijs erunt socij, qui ipsum magistrum crudelitatis erga egenos in hoc mundo sint secuti.

QVARTVM sequitur, quod in Epulonis exemplo considerandum dixi, videlicet, qualisnam sit status animarum eorum, qui ex hac vita sine fide discedunt. Nam cum Christus dicit, diuitem Epulonem apud inferos sublatis oculis vidisse Abrahamum eminus, & petiuisse intingi extremum digiti Lazari in aquam, ad refrigerandam linguam suam, depingit tabulam, qua statum animarum impiorum post mortem repræsentat, in qua hæc notantur: 1. summus

mus cruciatus & conscientiæ perpetuus vermis. 2. memoria crudelitatis, quam exercuerant in miseros. 3. votum recreationis per eorum officia in quos in hac vita crudeles erant. 4. quod non sit futurus finis tormentorum, & quod frustra expetatur vlla in tormentis refectio. Quod enim hic Dominus per colloquium Epulonis & Lazari depingit propter nostrum captum, id ipse Epulo in sua conscientia sensit, quam Dominus, qui omnia nouit, ignorare non potuit. Hæc igitur impietatis pœna ad seriam pœnitentiam inuitet, ne inuiti ad pœnam pertrahamur.

De Secundo.

Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, vlceribus plenus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo dabat. *In hoc Lazari exemplo multa sunt obseruanda, vnde nos & doctrinam & consolationem capere poterimus.*

PRIMVM hic confirmatur concio Petri, qui dicit iudicium à domo Dei incipere: punit enim suos in hac vita Deus, vt tanquam freno quodam retineantur in officio. Si enim omnia succederent illis ex voto, ebrij facti fœlici rerum successu, à pietate deflecterent ad impietatem. Vnde Moses de populo Iudaico dixit: Sedit populus manducare & bibere, & surrexit ad ludendum, hoc est, in idolatriam & alia scelera lapsus est. Quare memores simus dicti Pauli, 1. Cor. 11. Cum iudicamur, id est, affligimur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ad paternam

igitur

igitur Dei animum respiciamus, quoties duris affici-
mur in hac vita, & cruce admoniti timeamus Deum
pie & innocenter viuendo.

DEINDE hoc exemplo Lazari docemur, non omnes coram Deo miseros esse, qui in hac vita sint calamitosi: nec contra omnes placere Deo, qui in hac vita videntur felices & beati. Lazarus in hac vita miser fuit: sed Deo erat carus. Epulo in hoc mundo felix: sed Deo displicebat. Quæ caussa? Lazarus timuit Deum ex viua fide, Epulo autem Deum non timuit, fide enim vacuus erat.

TERTIO, in Lazaro videmus exemplum prouidentiæ Dei. Iacet contemtus & spretus: verum cum nunc absq; omni consolatione iaceret, venerunt canes & linxerunt vlcera eius: quo significatur, quod Deus non sinat pios ita calamitatibus obrui, quin consolationes ærumnis admisceat. Neq; enim dubium est, quin prouidentia Dei factum sit, vt canes venirent & lingerent vlcerosum, in maiorem damnationem diuitis Epulonis & familiæ eius. Nam familia Domini sui impietatem est imitata, textus enim dicit, & nemo dabat ei.

QVARTO obseruemus hic communem sortem piorum & impiorum. Moritur Epulo, moritur & Lazarus. Mors quidem vtriq; est communis: sed non mortis euentus. Epulo enim per mortem ad miseriam transijt: Lazarus vero ad felicitatem peruenit.

QVINTO hic obseruetur in Lazaro Angelorum ministerium. Epulo viuum Lazarum contemsit: sed mortui animam angeli deportant, quia in vita

con-

contemtus erat, in morte curatur & honoratur ab Angelis Dei. Neq; hoc in solo Lazaro accidit: sed quod de illo legimus, commune est omnibus. Nam vt piorum animæ Deo curæ sunt: ita à sanctis Angelis in portum salutis & felicitatis deportantur.

SEXTO in Lazari exemplo videmus, qualis status sit animarum piorum post hanc vitam. Deportatur Lazarus in sinum Abrahæ. Quid est sinus Abrahæ? Sicuti Abraham ideo pater fidelium dictus est, quia penes ipsum depositum fuit æternæ vitæ fœdus, quod fideli custodia seruatum filijs suis primum, deinde cunctis gentibus, quasi per manus tradidit: Filij eius vocantur, quicunq; eiusdem promißionis sunt hæredes: Ita post mortem dicuntur in eius sinum colligi, qui eiusdem cum eo fidei fructum percipiunt. Nam quemadmodum filij, dum vespere ab operibus diurnis domi congregantur, & velut in sinu paterno fouentur, ita pij post labores exhaustos in hac vita, post mortem colliguntur in beata requie, vbi bene & beate habent vsq; ad resurrectionem mortuorum. Hic Abrahæ sinus vocatur etiam Paradisus, vt in illo Christi dicto ad latronem, Hodie eris mecum in Paradiso: vbi est, iuxta Psalmum, abundantia lætitiarum ex vultu Dei, & perpetuæ iucunditates in dextera eius. Breuiter, Beati qui in Domino moriuntur, quia perpetuo cum Domino erunt, & perpetuo gaudio fruentur.

Porro quantum ad colloquium Abrahæ & Epulonis attinet, sciendum est, quod ista acciderunt spiritualiter. Ita enim apud se cogitauit Epulo in tormentis, & tale responsum accepit iste in propria conscientia.

SE-

SEPTIMO obserua in Lazaro imaginem Ecclesiæ in hac vita. Est enim afflicta, & contemnitur à potentibus & diuitibus huius mundi.

De Tertio.

Habent Mosen & Prophetas, audiant illos. Hæc grauißima est admonitio inprimis vtilis. Hoc enim dicto multi damnantur.

PRIMVM, damnatur omnis, qui Mosen & Prophetas non recipit. Nam hi dati sunt diuinitus, vt ad Deum nos ducant, & salutis viam monstrent. Qui ergo hos non recipit, manet in sua damnatione.

SECVNDO, damnantur recipientes, sed tamen pluris facientes humanas traditiones, & potius vitam instituunt iuxta præcepta hominum, quam iuxta præcepta Dei, contra apertum Dei interdictum. Ita enim ait apud Hie. cap. 22. In præceptis meis ambulate, & non in præceptis patrum vestrorum.

TERTIO, damnatur hic Gregorius Papa, Anabaptistæ & alij Enthusiastæ, qui nouas de cœlo reuelationes quærunt, ac magis fumis viciosi & melancholici cerebri, quam voci cœlesti credunt: imo relinquunt verbum, & prorsus abijciunt.

QVARTO, discamus hinc magnifacere doctrinam Mosi, Prophetarum & Apostolorum, quæ lucerna nobis erit ad æternam salutem, modo eius ductum sequamur: nullum enim habet mundus præstantius cimelium, quam verbum Dei. Hoc Dauid pluris fecit quã aurum præstantißimũ: hoc Lazarus in mundo pauper, diues erat corã Deo: hoc Iob in medijs ærumnis

se erexit

se erexit. Quare & nos, Charißimi, amemus verbum Dei, sciamus esse instrumentum, quo nobis offertur thesaurus omnium preciosißimus Christus Iesus,& per illum vita æterna,quam donet nobis Pater cœlestis per eundem Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA SECVNDA POST TRINITATIS,

Euang. Luc. 14.

HOMO quidam apparauerat cœnam magnam, & vocauit multos, misitque seruum suum hora cœnæ, vt diceret inuitatis: Venite, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse mihi est exire & videre illam, rogo te habe me excusatum. Et alter, dixit, iuga boum emi quinque, & eo ad pro-

ad probandum illa, rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non possum venire. Ac reuersus seruus, renunciauit hæc Domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit seruo suo: Exi citò in plateas & vicos ciuitatis, ac pauperes ac debiles claudosque & cœcos introduc huc. Et ait seruus: Domine, factum est, vt imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico enim vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.

ENARRATIO TEXTVS.

SIcuti proximo die Dominico impedimentum salutis esse contemtum proximi in Epulone ostensum est: ita in hoc Euangelio aliud impedimentum cauendum docemur, ne videlicet nostras possessiones & negocia, curasq́ rerum mundanarum pluris faciamus quàm Euangelium Christi, néue finamus nos commodis & voluptatibus huius mundi impediri & occupari, quò minus veniamus ad cœnam, ad quam per Euangelij prædicationem vocamur.

Porrò occasio huius parabolæ fuit vox cuiusdam Pharisæi in conuiuio, ad quod Christus erat inuitatus. Nam cum Christus pronunciasset, retributum iri in resurrectione iustorum ijs, qui sunt liberales erga pauperes, Pharisæus Christi sermonem approbaturus ait: Beatus qui comedit panem in regno Dei. Verum

quia Christus huius Pharisæi, & maximæ partis gentis Iudaicæ mores peruersos & præposterum studium vidit, proponit hanc parabolam, in qua & Iudæorum iustam reiectionem, & gentium gratuitam receptionem pingit. Cuius parabolæ scopus & finis est, ne sinamus huius vitæ res caducas nobis impedimento esse, quo minus in cœnam cœlestem inuitati per Euangelium veniamus.

Loci quatuor:

I. Magnitudo misericordiæ Dei pingitur in hac cœna.

II. Ingratitudo mundi notatur in ijs, qui vocati recusant venire.

III. De coactione, quomodo cogat, & per quos.

IIII. Comminatio pœnæ eorum, qui Euangelium non recipiunt.

De Primo.

Quanta sit misericordia Dei erga genus humanum, multis indicijs ostenditur. Nam non solum vox Dei, verumetiam ingentia Dei beneficia erga totum mundum, & præcipue erga Christi Ecclesiam, ineffabilem misericordiam Dei testantur. Misericordia (inquit Dauid) Domini plena est terra. Argumentum maximum huius misericordiæ est datus filius, vt mundum in extremam miseriam demersus redimeret, idq; per suam mortem & paßionem, quo homines ab hac miseria liberati, donarentur æterna vita, quæ hîc cœna magna dicitur, & in Matthæo nuptiæ regis, ad quam cœnam magnam homines vocantur

ex mera Dei misericordia, quo in ea saturentur delicijs spiritualibus in omni æternitate.

Verùm vt nobis magis dulcescant lauticiæ huius cœnæ, circumstantias quæ in textu notantur proponam seorsum, & quid doctrinæ & admonitionis ex singulis petendum sit, dicam.

PRIMA itaq; circumstantia in hac cœna spectanda, est de eo, qui ad hanc cœnam inuitat. nam inde eius æstimatio dependet. Quis ergo instruit hanc cœnam? Num Rex aliquis mundanus? Non. Imò magnifacienda esset eius regis liberalitas, & laude extollenda misericordia, qui miseris & pauperibus regale conuiuium & magnifice instructum pararet. Sed quis est? Deus pater cœlestis, Dominus dominantium, & Rex regum, solus diues, & lauticijs abundans. Hæc circumstantia bonitatis & misericordiæ Dei clarissimum testimonium est.

SECVNDA circumstantia est, quod hic Paterfamilias Deus ad cœnam inuitet. Sed quid cœnæ nomine significatur? Ipsum Euangelium, eaq; omnia, quæ cum Euangelio coniuncta sunt, vt est salus & vita æterna. Vide quanta misericordia hic relucet. Sed quæ ratio est appellationis? Cur hæc tanta bona cœna dicuntur? Id fit sane non sine magnis caussis, quarum de numero sunt tres præcipuæ. Prima, quia Euangelium æternum gaudium, & nunquam finienda bona, promittit. Vt enim cœna in extrema diei parte apponitur: Ita bona, quæ Euangelium offert. post multos exhaustos in ærumnis huius vitæ labores, credentibus ex mera Dei misericordia donabuntur.

SECVNDA caussa est, quia sicut vespera, quando cœna instrui solet, est finis diei: ita ætas, in qua per ministerium prædicationis omnes ad epulas diuinæ cœnæ inuitantur, extrema est. Tertia, quia Euangelium extrema vox Dei est in mundo, postquam nulla alia est expectanda, sicut cœna vltimum in die cibum proponit. Nunquam enim alia de cœlo sonabit vox Dei, sed hæc eadem Euangelij vox sonabit vsq; ad iudicij extremi diem.

TERTIA circumstantia est in hac voce MAGNA, qua commendantur nobis diuitiæ misericordiæ Dei, non enim Deus vnum & alterum regem & sapientem inuitat ad suam cœnam, sed totum mundum. Non prætermittit pauperes, non diuites negligit, non nobiles excludit, non rusticos aut ciues à suo conuiuio arcet, non paruos contemnit, non magnos fastidit, sed omnes promiscuè per orbem sparsos homines inuitat ad magnam illam cœnam, nam textus & magnam cœnam esse, & multos inuitatos testatur.

QVARTA circumstantia est de modo inuitationis. Modus exprimitur hisce verbis: Et misit seruum suum hora cœnæ, vt diceret inuitatis. Hic serui nomine intelliguntur Prophetæ, Apostoli & omnes pij Doctores, quos inde ab initio mundi misit Deus inuitatum ad hanc cœnam. Ad hanc cœnam ipse Deus Patriarcham Nohe inuitauit. Hic inuitatus reliquum mundi vice Dei vocauit. Deinde cum ob suam ingratitudinem mundus diluuio perijsset, inuitatur voce Dei Abraham ad hanc cœnam. Præterea cum

cum mundi malicia creuisset super terram, vnum populum peculiarem elegit Deus, in quo sæpe excitauit Prophetas, vt ad hanc cœnam inuitarent, idq; continuauit paterfamilias, donec proprium Filium misit, Dominum nostrum Iesum Christum, quem inuitati suspenderunt in crucem. Qui excitatus à mortuis, misit Apostolos in vniuersum mundum, vt ad hanc lautissimam cœnam omnes gentes inuitarent.

QVINTA circumstantia est de hora cœnæ. Quænam est ista hora? Tempus gratiæ & tempus gloriæ. Tempus gratiæ est quo annunciatur hominibus liberalitas & misericordia patrisfamilias, quod in tres partes distribuitur. In promissionem, exhibitionem, & tempus secutum exhibitionem. Promissionis tempus fuit inde ab Adam vsq; ad Christum natum fere 4000. annorum. Deinde exhibitionis tempus erat, dum Christus ipse in carne hic in terris versatus est, prædicauit, obtulit seipsum precium redemtionis pro inuitatis ad hanc cœnam. Tempus secutum exhibitionem est inde à missione Apostolorum in mundum vniuersum vsq; ad diem iudicij, in quo tempore & nos sumus, & inuitamur ad hanc cœnam voce ministrorum verbi. Tempus gloriæ est æternitas, quando in cœlesti gloria accubabimus non solum cum Abraham & Isaac, sed cum Deo Patre, Deo Filio, Deo Spiritu sancto, & fruemur æterno gaudio & lætitia in Christo Iesu Domino nostro.

SEXTA circumstantia est inuitandi forma. Venite (inquit) quia parata sunt omnia. Hoc est, vt in Baptistæ & Christi inuitatione videmus:

Agite pœnitentiam, & credite Euangelio, appropinquat enim regnum cœlorum. Hæc inuitatio requirit pœnitentiam, hoc est, prioris vitæ mutationem, vt discedamus à malo, & faciamus bonum, & requirit fidem, id est, vt credamus hanc cœnam nobis apponi non nostrum ob meritum, sed ex mera misericordia propter Filium, qui nobis à Deo datus est sapientia, iusticia, sanctificatio, redemtio. His enim donis & veluti vestibus filij Dei in cœnam æternæ vitæ intrabimus. Nam sapientia sua Christus mentes nostras reformat, iusticia sua nos ornat, cum in eum credimus: sanctificatione sua nos purificat, ac tandem recipit in suam cœnaculum, vbi erit perpetua redemtio, gloria & felicitas. Atq; hactenus de primo loco, in quo commendatur nobis misericordia Dei, quæ est à progenie in progeniem super omnes timentes eum, vt virgo mater Domini canit.

DE SECVNDO.

Sed omnes cœperunt vno animo se excusare. *Recusarunt enim venire ad cœnam hanc cœlestem. Quemadmodum enim sus pluris facit cœnum, in quo se commaculat, quàm aurum aut preciosas gemmas: ita homines sordibus suis inuoluti fugiunt splendorem tantæ cœnæ. Qua in re tria deploranda sunt mala: Miseria generis humani, maxima ingratitudo, & corruptum iudicium. Miseria est, quod peccatis & maledictione oppreßi homines, non solum non eluctari de suis malis conantur verumetiam ipsis sordibus delectantur, tantum abest, vt remedium quærant*

quærant. Atq; hoc est, quod Christus dicit: Nemo venit ad me, nisi quem Pater traxerit. Ingratitudo est, quod homines inuitati ad gratuitam cœnam, id est, gratuitam liberationem à peccato, ab ira Dei, à maledictione legis, ab inferno, à Diabolo, ad remissionem peccatorum, ad fauorem Dei, ad iusticiam, ad cœlum, ad Deum, vt cum illo beati viuant in omni æternitate, recusant tamen venire. Quis hanc ingratitudinem satis deplorare potest. Corruptum iudicium est, quod homines pluris faciunt finita bona, quàm æterna: pauca, quàm multa: caduca, quàm firma: terrena, quàm cœlestia: conseruantia hanc vitam ad modicum tempus, quàm conseruantia animam & corpus in æterna vita. Stultúsne iudicatur, qui præfert lutum auro? Sane stultißimus, vt qui nihil rectè iudicare poßit, multò stultior est, imò in infinitum stultißimus, qui præfert mortem vitæ, peccatum iusticiæ, infernum cœlo, Diabolum Deo. Breuiter, infinita mala infinitis bonis. Hoc nostrum corruptißimum iudicium agnoscamus, & petamus nostras mentes noua luce reformari, vt rectè intelligamus, quæ vera bona sunt, ordinate appetamus, quæ rectè iudicamus, & vsq; ad finem perseueremus in quærendis ijs, quæ ordinate appetimus.

Postquam autem hæc in genere dicta sunt, de miseria generis humani, de ingratitudine summa & corruptißimo iudicio hominum, textum videamus, quia varios modos excusationis continet. Primùm dicit: Et omnes cœperunt vna sententia recusare. Hoc est, maxima pars mundi ingrata contemsit

gratuito obla um beneficium. Primus ergo dixit: Agrum emi, necesse habeo exire & videre eum, rogo te, habe me excusatum. *Hic describitur primum genus hominum excusantium se, quo sub genere omnes continentur, qui potentia sua freti recusant venire ab hanc preclaram cœnam. Neq; tamen potentia est efficax caussa huius excusationis, sed occasio tantum in ijs, qui suam potentiam à Deo esse non agnoscunt, qui sua potentia nituntur, hoc est, baculo arundinis. Nam cum peccatum, mors, infernus, Diabolus inuadit, hominum potentia non valet: hic enim sola potentia valet, nempe Euangelium Christi, quod Paulus definit esse potentiam Dei ad salutem omni credenti. Quod autem hæc potentia, & agrorum possessio non sit efficax caussa recusatæ huius opiparæ cœnæ, ostendunt exempla. Potens fuit Dauid, & habuit agros plurimos, potens fuit & Nero, & habuit agros Quorum ille inuitatus ad nuptias venit, hic recusauit. Quare? Quia ille vsus est potentia in gloriam Dei: hic eadem est abusus in sui interitum. Nam ea deceptus recusauit venire ad hanc cœnam. Hic ergo monemur recte vti agris nostris, ne sint nobis impedimento, quo minus ad hanc cœlestem cœlestem cœnam veniamus, exempla omitto.*

Alter vero dixit: Iuga boum emi quinque, & proficiscor ad probandam ea rogo te, habe me excusatum. *Hic describitur alterum genus hominum excusantium se, quo minus ad cœnam venire poßint, sub hoc genere continentur diuites huius mundi. Quid? an duitiæ sunt caussæ efficaces hu-*

ius recusationis? Nequaquam. Fuit Abraham diues, fuit et Epulo diues, de quo nuper audiuimus, sed Abraham non impeditus est suis diuitijs. Nam pluris fecit hanc cœnam, quàm terrenas diuitias. Contra, Epulo ebrius fuit suis diuitijs, atq; ideo venire recusauit. Sunt enim diuitiæ, quando à malis poßidentur, veluti esca, qua illecti capiuntur & necantur. Ideo Christus dicit eas spinas esse, & difficile pronunciat diuitem posse intrare in regnum cœlorum. Plato Philosophus recte dixit, diuitias cœcas esse sine prudentia, & acutum cernere, quando sequuntur prudentiam. Ita & nos possumus dicere, diuitias spinas esse sine pietate, & rosas quando pietatem sequuntur. Nam pij diuites suis diuitijs veluti rosis, quibusdam ornant ministerium verbi, ornant Respublicas & propriam domum. Quicunq; ergò huius mundi diuitias habet, det operam, vt earum administratrix sit pietas & charitas, vt in sanctis Patriarchis & regibus, alijsq; multis pijs & sanctis hominibus videmus.

Et alius dixit: Duxi vxorem, propterea non possum venire. Hic describitur tertium genus hominum recusantium venire ad hanc cœnam, quo sub genere continentur omnes, qui huius mundi voluptatibus dediti Euangelium Christi non curant. Ducere vxorem non est per se aut malum, aut caussa recusationis, sed tantùm occasio in quibusdam, qui non recte vtuntur dono Dei. Abraham habuit vxorem & multi pij, qui tamen non propterea recusarunt obtemperare Euangelio. Quare coniuges dent operam, vt Christum secum habeant, caueant ne occasionē mali

à bono sumant. Hactenus audiuimus tria genera hominum excusantium se, quod non venirent inuitati ad hanc cœlestem cœnam: sed ex his intelligemus omnia, quæ hominibus impedimento sunt, cur Euangelio non auscultent.

De Tertio.

Seruus reuersus domum, nunciat patrifamilias quæ responderunt, & rursus missus multis collectis pauperibus & claudis, iubetur cogere homines, vt intrent, quo impleatur domus conuiuij. *In hac coactione nobis proponitur summa consolatio. Deus enim non solum promittit, non solum inuitat multos, non solum mandat, sed cogit & compellit intrare ad suam cœnam. Sed quomodo compellit? Multis sanè modis. Parentes in familia cogent suos domesticos, & disciplina domestica assuefacient eos, vt Christum audiant, pie & sancte viuant. Hinc illud Pauli: Educate pueros in disciplina & correptione Domini. Magistratus similiter coget dictis, bonis ordinationibus, exemplo, sublatione Idolatriæ: quemadmodum Ezechias & Theodosius fecerunt, qui instrumenta Idolatriæ sustulerunt. Omnium autem maxime ministrorum verbi est cogere comminationibus & obiurgationibus, quemadmodum Christum Prophetas & Apostolos fecisse legimus.*

De Qvarto.

Nemo virorum illorum, qui vocati fuerunt & recusarunt venire, gustabunt cœnam meam.

am. *Hoc est omnes contemtores Euangelij excludentur de vita æterna. Nam ira Dei manet in omnes, qui non credunt in Filium. Hæc summa est quarti loci.*

Cæterum vsus totius hodierni Euangelij triplex est. Primus, vt considerata magnitudine misericordiæ Dei, gratias agamus per Iesum Christum. Secundus, vt caueamus, ne vllo prætextu nos subducamus ab obedientia erga Euangelium. Tertius, ne exemplo potentum, diuitum & voluptariorum seducamur, & ruamus in propium exitium, sed potius totis viribus demus operam, vt in hanc cœlestem cœnam includamur, per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA POST TRINITATIS,

Euang. Luc. 15.

ACCEDEBANT ad Iesum omnes publicani & peccatores, vt audirent illum. Et murmurabant Pharisæi ac Scribæ, dicentes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Dicebat autem ad illos parabolam hanc dicentes: Quis ex vobis est homo, qui habet centum oues, & si perdiderit vnam ex illis, nónne relinquit nonaginta nouem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, veniensque domum, conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Gaudete mecum, quia inueni ouem meam quæ

perierat.

perierat. Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore reſipiſcente, magis

quam ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmam vnam, nónne accendit lucernam, & verrit domum, quærítq; diligenter, donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmam, quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei, ſuper vno peccatore reſipiſcente.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO hodierni Euangelij hæc eſt. Cùm tanta eſſet bonitate Dominus noſter præditus, vt neminem quantumuis afflictum & magnum peccatorem faſtidiret, imo potius omnes ad ſe inuitaret, *iuxta*

iuxta illud Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: factum est, quod ipsi publicani, cognita hac misericordia & bonitate, ad eum venirent, quò gratiæ omnibus liberalissime oblatæ participes fierent. Atque ideo Christus non voluit eos tantùm voce consolari, sed facto & conuersatione. Inuitatus proinde ab ijs venit & comedebat cum illis: idq; ea de caussa, vt eos Deo Patri lucrifaceret, hoc est, conuerteret eos à vijs suis pessimis ad veram & salutarem pœnitentiam, quo à maledictionis reatu absoluti hæredes fierent vitæ æternæ per Iesum Christum. Hoc Christi factum obseruantes Pharisæi, vt erant superbi, tumentes sua Pharisaica, id est, falsa iusticia, murmurant, ac tacite Christum violatæ legis diuinæ accusant. Sed quid ad hæc Christus? vtrosque docet. Publicanos quidem, quod venerit saluatum peccatores. Pharisæos vero, cur cum peccatoribus conuersetur, vnde colligitur Christi regnum pugnare cum Pharisæorum opinione & Satanæ regno. Nam vt Christi regnum est misericordia & remißio peccatorum, adeo vt Angeli in cœlo gaudeant super singulis peccatoribus pœnitentiam agentibus: ita Satanæ regnum est crudelis immanitas & peccati inundatio quædam. Loci duo:

I. Murmur Pharisæorum, & cur Christus sit conuersatus cum peccatoribus.

II. Docetur parabolis duabus, cur Christus in hunc mundum venerit, & quid nos facere oporteat, modo sanari velimus.

DE PRIMO.

Appropinquabant ei publicani & peccatores, vt audirent eum, & murmurabant Scribæ & Pharisæi, dicentes: Hic peccatores recipit, & manducat eum illis. *Hic proponuntur nobis duo hominum genera, & eorum diuersa studia. Vnum publicanorum & peccatorum, qui Christum accedunt, vt illum audiant, & ad ipsius ouile aggregentur & saluentur. Postquam enim audiuerunt Christum nullos peccatores reijcere, sed omnibus gratiam, modo pœnitentiam agere non recusarent, offerre, ipsum accedere non dubitarunt, spe magna salutis concepta. Alterum Pharisæorum & Scribarum. Hi Christi factum & misericordiam erga peccatores improbarunt, atq; ideo murmurarunt, dicentes: Hic peccatores recipit & manducat cum illis.*

Porrò huius Pharisaici murmuris plures sunt causæ, quarum nonnullas recitabo, vt videamus, quo spiritu sint locuti, nosq; caueamus, ne simili morbo laborantes, aliorum salutem impedire videamur.

PRIMA ergo caussa est Diaboli inuidia, quæ propria est Diaboli & membrorum eius. Hæc enim eorum cordibus infixa efficit, ne videre possint, Christum & Publicanos vna conuersari. Tanta enim inuidia erga Publicanos laborârunt, quod noluerint eos bonorum conuersatione emendari. Huius generis Pharisæi plures sunt hodie, quam qui Pharisæorum titulum agnoscunt.

SECVNDA caussa murmuris fuit intolerabilis superbia in Scribis & Pharisæis, qua vt canes Pu-

blicanos

blicanos spreuerunt, adeo vt cibum capere cum illis, aut domum eandem cum illis intrare recusarint.

TERTIA caussa murmuris fuit opinio iusticiæ & sanctitatis. Nam vt se iustos, tantum ex paternis obseruationibus & sacrificijs, reliquosq; vt iniustos contemserunt (vt ille qui ait: Non sum sicut cæteri peccatores, nec vt ille publicanus, ieiuno bis in Sabbato, &c.) ita eos, qui hanc sanctitatis laruam non habuerunt, strenuè tanquam anathemata & res abominabiles aspernabantur.

QVARTA caussa fuit studium Christo infamiæ notam inurere. Nam vulgo persuadere conabantur Christum talem esse, quales essent illi, cum quibus versaretur.

QVINTA caussa fuit zelus legis diuinæ, sed falsus. Mandatum enim legis suo murmuri prætexuerunt, lex enim præcipit Exod. 23. ne conuersentur cum Insulis terræ. Item Exod. cap. 34. præcipitur, ne vnquam cum habitatoribus terræ illius amicitiam iungerent, ne ipsis foret in ruinam, hoc est, ne illorum praua corrupti consuetudine idolatræ efficerentur, & prophani legis diuinæ contemtores. Nam, vt Paulus inquit, modicum fermentum corrumpit totam massam, & vt est in versiculo quodam: Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Vt vna à liuore alterius liuorem contrahit, sic & malo consortio homines facilè deteriores fiunt. Sicuti & Medea quodam in loco dicit: Malarum fœminarum ingressus me malam reddidit. Huc & illud Salomonis: Qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea. Item: Qui commu-

nicauerit

nicauerit superbo, induet superbiam. Et Syrac. Omnis homo sibi similem sociat. Huiusmodi scripturæ testimonia multa haud dubie congesserant Pharisæi, vt Christum infamarent.

Sed quid dicemus ad istas scripturæ sententias? pleræq; ex illis habent adiunnctas caussas prohibitæ cum peccatoribus conuersationis, & vt summatim dicam, prohibent adiuncta scripturæ testimonia, ne infirmi, qui facile deteriores fieri possunt, conuersentur cum ijs, qui conuerti nolunt, sed potius in hoc totis incumbunt viribus, vt alios sibi nequitiæ suæ socios adiungant. Primum non potuit Christo conuenire: non enim erat infirmus, vt peccatorum consuetudine contaminari posset, quare interdictum legis non in illum quadrat. Dicit enim diserte lex, vnde reliqua dicta manant: ne forte peccare te faciant in me. si seruieris dijs eorum, quod tibi certe erit in scandalum. Alterum non conuenit in publicanos, quibus cum Dominus hic conuersatus legitur. Non enim Christum voluerunt sibi suæ nequiciæ socium adiungere: verùm accedebant, vt audirent illum, & ex auditu fidem consequuti saluarentur. Cùm ergo & Christus motus misericordia conuersetur cum illis, vt eos adducat in stabulum ouium, vnde aberrârunt: & publicani sitientes salutem, cupiant subleuari ab onere peccatorum suorum, quod senserunt grauissimum esse iniuste aduersus Christū murmurant: quos in viam reuocare conatur propositis his parabolis: vna de centum ouibus, altera de decem drachmis.

Iam ex ijs, quæ dicta sunt ad criminationes Pharisæos

risæorum, oritur quæstio. Nam postquam responsum est, scripturas, quæ malorum consuetudinem damnant, ad infirmos pertinere, quæri potest, cum nos infirmi simus, quid nos facere oporteat, an omnino & perpetuo fugere debeamus Pharisæos? Ad hanc quæstionem respondeo: Sunt fugiendi, & non sunt fugiendi. Imbecilles qui conscij sunt suæ imbecillitatis, quod videlicet sint faciles & proni ad lapsum, edocti propria experientia ipsi fugient conuersationem eorum, à quibus metuunt, ne illorum pice inquinentur & scabie inficiantur. Nam, vt dicit Iustinus martyr, mens hominis ex malorum consuetudine scabiem quandam sibi acquirit, & multis malis succis impletur. Hoc patrumfamiliarum, magistratus, & ministrorum verbi officium est, vt caueant, ne tales ferantur, quorum conuersatione simplices redduntur deteriores. Paterfamilias nullum seruum debet ferre in sua familia, qui pueris suis sit scandalo, Magistratus gladio coercebit blasphemos. Ministri verbi obiurgationibus primum castigabunt impuros: quod si nihil ista via proficiunt, debent eos eijcere de Ecclesia per excommunicationem, vt pij & simplices sciant, quod sibi cauere debeant ab istorum conuictu. Quod autem huiusmodi fugiendi sunt, docet & hoc Pauli dictum, 1. Thessal. 2. Denunciamus autem vobis fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt subducatis vos ab omni fratre, qui inordinate se gerit, & non ex tradita doctrina quam accepit à nobis. Hoc ergo sit dictum infirmis, qui omnino sibi cauere debent ab improborum consortio. Verum quantum

ad eos attinet, qui bene sunt instituti, & qui in officio sunt publico, quorum interest oues errantes ad Christum adducere, illi possunt, imò debent nonnunquam cum improbis conuersari, sicut Medicus conuersatur cum ægroto, non vt ipsius ægroti scabie inficiatur, sed vt sua arte & curandi peritia eum sanitati restituat. Ad eundem modum non modo licet, verumetiam necessitas officij & fides in ministris verbi requirit, vt improborum maliciam retegant, & sanent quantum quidem fieri potest, verum si morbus fuerit incurabilis, sequentur medicorum exemplum, & quod curare non possint, amplius non curent, sed Deo totam rem cum dolore committant.

DE SECVNDO.

Quis ex vobis homo, qui habet centum oues, &c. *Hæc parabola docet Christus duo: Vnum, cur in mundum venerit. Alterum, quod ex priori pendet, cur conuersetur cum peccatoribus, vnde sequitur confutatio murmurantium Pharisæorum. Cur in mundum venerit, docet exemplo pastoris. Nam quemadmodum pastor in desertum vadit, vt quærat ouem amissam, ita Christus in mundum venit, vt homines per peccatum in desertum abductos quærat. Deinde quia officium est Christi, quærere peccatores, vt reuocentur ad salutem, quod sane fieri non potest, quin cum eis conuersetur, hinc sequitur improbandum esse murmur Pharisæorum aduersus Christum, qui eum à legatione sua absterrere voluerunt, ne sanarentur infirmi. Apte ergo alibi testatur:*

statur:

statur: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hæc summa est parabolæ de ouibus, tandem rem proponit parabola de muliere quærente pecuniam amissam. Iam parabolam de ouibus particulatim videamus, quò nobis fiet dulcior, perspecta Christi pastoris solicitudine pro nobis.

Homo ille habens centum oues, Christus Iesus est, verus pastor, qui animam suam pro ouibus posuit, Iohan. 20.

Per ouem errantem intelliguntur omnes, qui se in deserto vagari intelligunt, id est, agnoscunt se peccatores, & cupiunt recipi, sicut hi publicani fecerunt. Agnouerunt se peccatores, audiuerunt famam de vero pastore, atque ideo ab illo recipi voluerunt, dum audiunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Atque ita textus nobis paradigma ouis errantis proponit in publicanis, qui vocem Christi audientes ad ipsum veniunt, ac suum errorem agnoscunt.

Per nonaginta nouem oues intellige omnes homines in mundo, qui cum hæreant in suis peccatis & damnatione, tamen hoc non animaduertunt, imò se iustos & beatos putant, atque ideo Christum audire recusant. Putant enim se iustiores esse, quàm vt Christo iusto opus habeant. Putant se magis sanos, quàm vt Christi medici opera indigeant. Quod hi per nonaginta nouem oues intelligantur, ipse textus aperte conuincit. Nam nonaginta nouem oues conferuntur Scribis & Pharisæis, id est, hypocritis, qui se iustos gloriabantur. Habemus quis sit pastor, quæ sit ouis

errans, & quæ nonagnita nouem non errantes. Iam videamus. 1. Quando errare cœpit ouis. 2. Quando venit pastor errantem quæsitum. 3. Quomodo inuentam reportet in stabulum, sanet & pascat. 4. Quid acciderit inuenta oue.

Quando ergo errare cœpit ouis? Primùm cum abducta est per lupum in desertum. Hoc est, cum Satan primos parentes à Deo abduxit. Deinde quoties reuocati homines à vijs suis pessimis sunt rursus insidijs Satanæ abducti ab ouili. Ita & hodie, quoties à recta salutis via, vel in doctrina, vel in moribus flectimus, erranti oui comparamur.

Quomodo venit Christus pastor quæsitum ouem errantem? Venit primùm in Spiritu, idq; in sanctis Prophetis & Patriarchis, quoties eos excitauit, vt hominibus viam salutis monstrarent. Sic venit misso Mose, misso Helia, Helisæo, Isaia & alijs multis. Deinde venit in carne, quando assumsit humanam naturam, & est pro nobis passus.

Quomodo quærit, & quæsitam reportat in stabulum? Quærit errantem ouem prædicatione Euangelij, dum iubet prædicari Euangelium, & reportat in stabulum, quando credentes in Ecclesiam congregat. Subijt enim in desertum, & inuentam ouem imposuit humeris, hoc est, credentes in se merito suæ crucis in Ecclesiam perduxit.

Quomodo reportatam ouem in stabulum sanat & pascit: Sanat omnes contritiones eius suo sanguine, dum credentes in se absoluit à reatu, & donat sua iusticia. Pascit, dum donat eos Euangelij pabulo,

& eos

& eos fouet suo Spiritu. Hæc beneficia pastoris erga ouem errantem maxima sunt.

Sed quid accidit inuenta oue? Conuocat amicos & vicinos, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. *Quid autem hoc sit, exponit cum ait*: Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, plus quàm super nonagita nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. *Ecce quid accidit quando peccator pœnitentiam agit? Ipsi Angeli Christo pastori congratulantur. Graulantur autem Angeli in cœlo propter tria. Primùm quia homines cum illis conditi sunt ad celebrandum Deum, quod non potest fieri ab illis, qui non agunt pœnitentiam. Illi enim omnes laudes Dei, quantum in se est, impediunt. Deinde, quia vident regnum augeri per accessionem nouorum ciuium. Tertiò, quia nihil magis illis gratum est, quam si videant regnum Satanæ aboleri, quod fit cum homines pœnitentiam agunt. Sed quinam sunt illi nonaginta nouem iusti, qui non indigent pœnitentia? an vllus igitur est absq; peccato? Certè nullus est sine peccato. Omnes enim aberrarunt & inutiles facti sunt. Sed peccatores sunt triplices. Sunt enim peccatores, qui se iustos esse putant, & propterea dicuntur non opus habere pœnitentia, quod sane de ipsorum de seipsis iudicio est intelligendum, nam reuera nullus est, qui non indiget pœnitentia. Deinde sunt peccatores, qui sciunt se habere peccata, & nihilominus pergunt in peccatis, non morantes accusantem legem Dei. Sunt*

quoq; peccatores, qui agnoſcunt peccatum, id eſt, oderunt peccatum, atq; ideo agunt pœnitentiam, & confugiunt ad Chriſtum. Primum & ſecundum genus intelliguntur per nonaginta nouem: per tertium intelligitur vna errans ouis. Nonaginta nouem non agentium pœnitentiam ſimilitudinem referunt Scribæ & Phariſæi. Publicani referunt ouem illam vnam errantem. Quid hic docemur? Maximam eſſe multitudinem eorum qui pereunt, & minimam eſſe quæ recipitur, id eſt, vix vnum ex centum ſingulis. Hinc illa Chriſti querela: Multi ſunt vocati, ſed pauci electi, id eſt, probi, qui vocanti Chriſto per ſuum Euangelium obtemperant. Hoc in exemplis videmus. Ante diluuium maxima pars mundi ſecuta eſt Caini nequitiam, adeò quod tantùm octo homines reperti ſint iuſti, qui per arcam ſaluati ſunt. Deinde rurſus per multos annos Melchiſedech & Abraham ſoli fuerunt pij fere. Præterea ex magnis illis ciuitatibus Sodoma & Gomorra & alijs, ſolus Loth cum ſuis filiabus euaſit, reliquis propter ſua peccata incendio interemtis. Neq; aliter hodie fit, à plurimis contemnitur Euangelium, à paucißimis recipitur. Hoc ergo periculo admoniti agamus pœnitentiam, ne cum maxima parte ingratißimi mundi pereamus. Dominus clemens eſt ad nos recipiendos, Angeli expectant reſipiſcentiam, noſtra propria ſalus agitur, quàm Chriſtus omnibus peccatoribus offert agentibus pœnitentiam, cui honor in ſecula, Amen.

DOMI-

DOMINICA QVARTA POST TRINITATIS, *Lucæ 6.*

ESTOTE misericordes, ficut & Pater vefter mifericors eft. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Remittite, & remittetur vobis. Date & dabitur vobis. Menfuram bonam & confertam, & concuffam atque exundantem, dabunt in finum veftrum. Eadem quippe menfura, qua metimini, metientur alij vobis. Dicebat autem illis fimilitudinem: Nunquid poteft cœcus cœcum ducere? Nónne ambo in foueam cadunt? Non eft difcipulus fupra magiftrum fuum, perfectus autem omnis erit, fi fit ficut magifter ipfius. Quid autem vides feftucam in oculo fratris tui,

trabem autem, qui in oculo proprio est, non animaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo; Frater sine eijciam festucam, quæ in oculo tuo est, ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eijce primum trabem ex oculo tuo, & tunc perspicies, vt eijcias festucam, quæ est in oculo fratris tui.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEC Christi concio pertinet ad tertiam pœnitentiæ partem. Scitis enim quod sint tres partes: Contritio, Fides, & noua obedientia. Contritio peccatum agnoscit, detestatur ac fugit. Fides ad Christum confugit, qui à peccato liberat, & credentes iustificat. Noua obedientia versatur in quatuor, quæ sunt: pietas erga Deum, sanctimonia vitæ cuiusq; apud sese, caritas proximi, & diligentia vocationis ad quam quisq; vocatus est. Cum autem hæ sint partes nouæ vitæ, proponit Christus in hoc Euangelio exhortationem ad charitatem erga proximum, quam hic per suas partes designat, & quoniam veluti prima eius proles est misericordia erga proximum, hortatur ad misericordiam, per quam intelligit omnia officia, quæ nobis alij alijs in hac vita debemus. Quicquid enim alter alteri debet, cum soluerit, non amplius debet, excepta vna charitate, quam non ita possumus reddere, quin semper simus debitores. Vnde Paulus Rom. 13. Nihil cuiquam debeatis, nisi mutuam dilectionem. Vt autem hoc Euangelium clarius intelligamus, duo dicam.

I. Quæ

I. *Quæ sint dilectionis seu misericordiæ opera, quæ nobis hic commendantur.*

II. *Quæ sint rationes, quibus Christus nos hic hortatur ad præstandam misericordiam, id est, opera charitatis proximo.*

De Primo.

Estote misericordes, &c. *Cùm filius Dei suos discipulos hortatur ad misericordiam, significat & quo affectu erga nos mutuo esse debeamus, & quod in hac vita ob multas infirmitates aliorum opera indigeant. Quod præceptum si hodie amplecterentur, qui Christiani dici volunt, minus esset dissensionum & minus calamitatum. Volumus quidem omnes discipuli Christi dici: sed nemo vult facere quod præcipit. Famulus imperio sui heri obedit, ancilla oculos suos habet intentos in matremfamilias: imo nemo est, qui non magis suis in mundo superioribus auscultat, quàm multi, qui Christiani dici volunt, suo Christo Deo & saluatori obtemperant, qui pro illis pependit in cruce, & cœlum meruit. Sed quæ est caussa? quia verbis tantum sunt Christiani, non corde. Qui enim vere Christianus est, nihil in votis habet, quam vt Christo suo, à quo & nomen & salutem habet, obtemperet. Quare vos moneo, vt deposita illa carnali securitate Christo obtemperetis, & diligenter obseruetis ex hoc Euangelio, quæ officia à nobis erga proximos nostros requirat. In genere quidem requirit dilectionem, sicuti ait ad discipulos suos: Diligite vos inuicem, sicuti ego dilexi vos: in hoc cognoscent,*

quod discipuli mei sitis, si vos mutuò dilexeritis. Nihil aliud hic requirit, cum ait: Estote misericordes. Qui enim diligunt, misericordes sunt. Et qui sunt misericordes, diligunt: ita fons aquam, & aqua fontem ostendit. Verùm ideo potius loco Christus vsus est misericordiæ vocabulo, quia indolem veræ dilectionis monstrat.

Hæc misericordia, quæ ex dilectione proficiscitur, & à Christo suis discipulis in hoc Euangelio commendatur, quatuor partibus constat: quarum prima in ipso corde est, quæ est candor & philanthropia quædam, qua & candide de proximo sentimus, & semper meliora de ipso speramus. Hunc candorem notat Christus per contrarij remotionem, cum inquit: Nolite iudicare. Hinc Apostolus 1. Cor. 13. Caritas non cogitat malum. Atque hic sensus primæ partis misericordiæ est. Non est ergo quod quisquam hoc dicto, Nolite iudicare, existimet tolli vel iudicium de discrimine virtutum & viciorum in hominibus, vel officium patrisfamilias, præceptoris, magistratus ciuilis & ministri verbi, vel debitam fraternam correptionem, qua alius alium errantem in viam ex mandato Christi reuocare debet: sed tantùm libidinem animi, qua sumimus nobis officium male de alijs sentiendi contra caritatis regulam. Quantũ enim ad iudicium attinet discriminis honestorum & turpium, regula est nobis Lex Dei firma & immota: Quicquid enim lex Dei dicit turpe aut honestum, id nos quoq; tale iudicare debemus. Qualis enim esset insensibilitas ista non discernere! Debemus ergo iudicare & discer-

discernere inter Neronis tyrannidem, & Fabricij clementiam: atq; ita de cæteris. Patresfamilias habent mandatum instituendi proles suas in disciplina & correptione Domini, Item, Salomon vult parentes castigare suos pueros. Et Heli Sacerdos punitus est propterea, quod, cum videret filios suos Ophni & Phinees male se gerere, cùm in cultu diuino, nam meliores partes sacrificiorum furati sunt: tùm in vita, nam libidine se contaminârunt, non eos iudicio paterno castigarit. Hinc manifestum est, quod dictũ Christi non tollat patrumfamilias officium, quod sane exercere non possunt sine iudicio, & discrimine rectè & secus factorum. Præceptores præterea quid facerent sine iudicio? Alij enim discipuli sunt verberibus cogendi, vt faciant officium: alijs sufficit admonitio: illorum quidem ignauia castiganda: horum verò industria est laudanda. Hic quæso non iudicio præditus esse debet pædagogus pius? Neq; aliter de magistratu iudicandum est: Punire debet malos, & tueri bonos, quod sane fieri nequit sine iudicio: & Deus cum approbat magistratum, manifestè iudicium eius probat, cum sine iudicio magistratus tantùm inanis sit titulus. Ministri verbi alios recipient in Ecclesiam, alios excludent, an non illis conceditur iudicandi facultas? alios consolari debent, alios increpare: quod sane requirit magnum iudicium. Quantum ad fraternam castigationem attinet, manifesta est præceptio Christi, Matth. 18. Si peccauerit frater tuus te conscio, vade & argue eum inter te & ipsum solum. An non hic cuilibet Christiano mandatur iudicandi officium?
Ita

Ita ſane eſt. Quare cum Chriſtus dicit: Nolite iudicare, non tollit neceſſaria oficia ſuperiorum in hac vita, nec eneruat diſciplinam Eccleſiaſticam: ſed tantum cohibet petulantiam hominum, qui vel corrupto iudicio, male de proximis ſentiunt, vel citra fidem & caritatem ius cenſorium ſibi in alios vendicant, quod vicium plerique, cum inſectantur in alijs, ſibi impunè permittunt. Vix vllus ſe iuſte excuſare poteſt.

SECVNDA pars miſericordiæ, quam Chriſtus erga proximum requirit, notatur his verbis: Nolite condemnare, quo dicto requirit, vt benignè & amanter de proximo loquamur, renunciantes turpiſſimo illi vicio, quo proni ſumus de alijs male loqui, & eos innocenter condemnare. Breuiter vult Chriſtus, vt voce & lingua noſtra quæramus proximi honeſtum nomen & incolumitatem. Pertinet quoque hoc dictum ad priuatam condemnationem, qua alius aliũ ex malitia condemnat, non ad officia magiſtratus & miniſtrorum verbi, qui Dei ſententiam ex officio illis demandatam pronunciant ſæpè in malos. Sic Petrus Ananiam & Saphyram, vt eſt in Actis Apoſtolorum, condemnauit: ſic Paulus Alexandrum & Hymenæum: ſic Chriſtus pronunciauit ſententiam damnationis in hypocritas, cum diceret: Væ vobis Scribæ, Phariſæi & Hypocritæ: ſic cum condemnamus Antichriſtum, pronunciamus iudicium Dei in ipſum. Sed hic caueat vnuſquiſque, ne ſine verbo Dei ex petulantia potius, quàm vero iudicio condemnet.

TERTIA pars miſericordiæ eſt, iniuriam ei qui vos offendit condonare. Hoc exigitur ex verbo: Dimit-

mittite. Nam cum sint multæ mutuæ offensiones, quas si nobis inuicem non condonaremus, non posset vlla tranquillitas esse, imo rumperetur vinculum humanæ societatis. Quàm hoc officium sit necessarium omnibus pijs, ex precationis forma, quam Christus nobis præscripsit, facile est iudicare, illic enim iubemur orare: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hanc adiectionem, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, esse summe necessariam, docet parabola de debitore decies mille talentorum, Matth. 18. Simile est, inquit, regnum cœlorum homini regi, qui ponit rationes cum seruis suis. Quemadmodum enim hic rex supplici seruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate: Ita Deus pater, confugientibus in vera pœnitentia ad Christum, condonat gratis ex mera liberalitate omnia debita, id est, peccata. Verùm sicut rex ille seruum ingratum & durum aduersus conseruos, reuocat ad pœnam, & quod antea supplicanti condonauit, iam à contumaci & duro in conseruos repetit: ita Deus Pater postquam recepit gementes in gratiam, vult nos imitari suum exemplum benignitate, ergæ proximum, vt ipsi in nos peccanti condonemus, idq; exemplo Patris cœlestis.

Hic oritur obscura quæstio. Si condonandum est ijs, qui nos offenderunt, videtur consequi, quod accusare quenquam ob factam nobis iniuriam non liceat. Ad hanc quæstionem sic respondeo. Distinguendum est inter ipsam accusationem, & id quod homines mali accusationi adijciunt. Accusare quidem per se non

est vitiosum: nam Paulus 1. Corinth. 16. permittit Christianis arbitros & iudicia. Deinde Euangelium non abolet politicam ordinationem. Praterea Deus in suo populo constituit iudices, qui caussam inter fratrem & fratrem iudicarent, quod sane fieri non fuisset necesse, nisi licuisset accusare. Certum est igitur, quod accusare per se, modo læsus quis sit, & iniuria affectus, non sit interdictum Christianis. Verum quantum ad id, quod homines accusationi adijciunt, vt sunt multi vitiosi affectus, intemperantia, vlciscendi libido, inimicitia, pertinacia & similes, sciendum est, quod isti affectus sunt prorsus abijciendi, modo Christianus esse velit. Deinde discernendum est inter eum, qui læsit, seu rem tuam retinet, & deprecatur culpam, & restituit quod iniuria tenebat, & inter eum, qui te læsit & rem tuam retinet, & pergit lædere & rem tuam occupare. Vt illi deprecanti condones, Christi præceptum & caritas suadet: & hunc accuses petendo non tàm vindictam, quàm magistratus defensionem, Christus permittit, & multi sancti suis exemplis confirmant. Est præterea discernendum inter eum qui te solum offendit, & eum qui Deum offendit & Ecclesiam turbat. De illo intelligendum est Christi præceptum, non de hoc. Nam charitas Dei & proximi requirit, vt quantum potes, tollas quæ cultum Dei impediunt, & scandalo sunt Ecclesiæ. Breuiter, vera fides & caritas satis docebunt, quando accusare sit vitium, & quando recte factum.

QVARTA pars misericordiæ signatur hisce verbis:

bis: Date, & dabitur vobis. *Hoc præcepto exigitur, vt indigenti proximo consilio & opere adsimus. Consilio, quoties illum à recto aberrare videmus: opere vero aliâs dando eleemosynam largius, aliâs mutuando hilariter, etiamsi simile officium ab eo non expectemus. Nam mutuare cum expectatione alicuius officij vicißim præstandi vulgare officium est, etiam inter Ethnicos & peccatores qui nondum sunt in familiam Christi per Euangelium vocati. Hactenus de misericordia, quam ex dilectione & Christi mandato debemus proximo, & de partibus eius quæ sunt quatuor, videlicet: bene sentire de proximo, bene de eodem loqui: erranti noxam condonare: & indigenti, consilio & opere adesse: nunc breuiter de secundo loco dicemus.*

De Secundo.

Quinq; argumentis vtitur Christus in hac exhortatione ad misericordiam & ad ea officia, quæ sunt præstanda proximo, quæ nunc ordine recensebo.

PRIMVM vocatur his verbis: Sicut pater vester misericors est. *Id est, exercendo misericordiam respicite ad Patrem vestrum cœlestem: debent enim parentum mores ac facta esse norma viuendi filijs. Cùm ergo videmus Patrem nostrum cœlestem summe misericordem esse, decet eius imitemur exemplum. In hoc argumento plures circumstantiæ sunt perpendendæ. 1. quod Pater noster cœlestis sit omnipotens, nullius indigens, & tamen nobis miseris tantam præstiterit misericordiam. 2. quod nos simus miseri*

pecca-

peccatores. 3. quod ille cœlestis Pater nos ex mera misericordia recipit in gratiam. 4. quod nos natura filij iræ eramus, Ephes. 2. 5. quod hæc sit eius voluntas, vt filij ipsius effecti, paternum imitemur exemplum. 6. vt quemadmodum ille nobis benefecit gratis: ita & nos alijs gratis præstemus, quod nisi fecerimus, horribiliter peccamus. 1. contemnimus eius mandatum. 2. degeneramus ab ipso. 3. polluimus nos sceleribus, quæ sunt opera filiorum Satanæ. 4. abijcimus fidem. 5. proximus noster nostra culpa miser tacet, cuius miseria tangi deberemus. Hæc perpendant qui Christiani esse volunt.

SECVNDVM *argumentum sumitur ab vtilitate, quæ ad nos ipsos venit.* Nolite, *inquit*, iudicare, & non iudicabimini: Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittetur vobis: Date, & dabitur vobis. *Hic partes illas misericordiæ, quas requirit, promissionibus suis confirmat. Propositio officij est:* Nolite iudicare. *Promissio mercedis, seu confirmatio propositionis est:* & non iudicabimini, *& sic de alijs. Sensus ergo est. Qui candide de alijs sentit, is quoque sentiet idem sibi ab alijs præstari: qui bene de alijs loquitur, idem expectabit ab alijs: qui condonat benigne, is inueniet facilitatem similem, si is aliquando offenderit: qui consilio & opere indigentibus adest, is vicissim indigens sentiet auxilium, idque me efficiente. Verùm contra: qui male sentit de alijs, idem expectabit: qui malè loquitur, male audiet: qui iniuriam vindicat, iniu-*

riam patietur, qui negat consilium & opem indigenti, is quoque indigens frustra opem ab alijs expectabit.

TERTIVM *argumentum his verbis proponitur:* Nunquid potest cœcus cœcum ducere? Nónne ambo in foueam cadunt? *Quasi diceret: Quemadmodum se habet dux cœcus ad cœcum ducendum, ita se habet homo malè docens & viuens ad eos, quos doctrina & vita ducere deberet. Sed quando cœcus ducit cœcum, vterq; in foueam cadit, proinde qui perperam docet & malè viuit, & alijs & sibi occasio est lapsus. Vt igitur hoc malum vitetur, rectè agendum est cum in doctrina tum in moribus.*

QVARTVM *argumentum signatur his verbis:* Non est discipulus supra Magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius. *Boni discipuli exemplum sui magistri imitari debent. Proinde cum Christiani sint discipuli Christi, decet vt vita & moribus, quantum quidem id fieri potest, eum exprimant.*

QVINTVM *argumentum petitur à consideratione propriorum erratorum.* Quid vides festucam in oculo fratris, &c. *Festuca in oculo fratris est erratum fratris leue, trabs in tuo est erratum magnum. Debet ergo vnusquisq; sua potius vitia considerare, quàm aliena, & prius ante suam ianuam, vt dici solet, purgare. Quod vt vere faciamus, donet nobis Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto honor & gloria in secula, Amen.*

DOMINICA QVINTA POST TRINITATIS. Lucæ 5.

FACTVM est autem, cum turba immineret Iesu, vt audiret verbum Dei, & ipse stabat iuxta stagnum Genezareth, & vidit duas naues stantes ad stagnum, piscatores autem descenderant ex illis, & abluebant retia. Ingressus autem in vnam nauem, quæ erat Simonis, rogauit eum, vt à terra abduceret pusillum, Et sedens docebat de naui turbas. Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iussu laxabo rete. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt socijs, qui erant in altera naui, vt venirent

nirent & adiuuarent ipsos. Et venerunt, atque impleuerunt ambas naues, ita vt mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, accedit ad genua Iesu, dicens: Discede à me Domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, super captura piscium quem ceperant, similiter autem Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Ne metuas, posthac homines capies. Et subductis in terram nauibus, relictis omnibus, secuti sunt eum.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO *huius Euangelij hæc fuit: Turba auida verbi Dei est secuta Christum quocunq; perrexit, vt ipsum audiret, in quem cum turba veluti incumberet præ visendi & audiendi studio, cogitur nauem Petri ingredi, atq; ex ea docere turbam. Verum vt suæ doctrinæ fidem faciat, iußit eos, vt retia demitterent, qui antea conquesti erant, se tota illa nocte frustra laborasse, quod cum fecissent, magnam multitudinem piscium ceperunt, adeò vt ne duo quidem nauigia pisces caperent. Hoc miraculo confirmati spectatores, & doctrinam eius receperunt, & ipsius diuinam potentiam agnouerunt. Et cum Petrus miraculo edoctus metueret, erigitur à Domino, & accipit promißionem, quod postea esset futurus piscator hominum. Hæc est summa præsentis Euan-*

gelij quæ eo pertinet, vt non solum exemplo huius turbæ doceamur, primùm quærendum esse regnum Dei, verumetiam vt confirmemur de potentia Christi. Ostendit enim Christus, quod habeat curam suorum, declarat quod nemo quicquam in sua vocatione præstare poßit, nisi ipse laboranti adsit, ac operi veluti manum adhibeat, quemadmodum dicit: Sine me nihil potestis facere. Et Psalmus ait: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustra vigilat qui custodit eam.

Loci quatuor:

I. Neceßitas audiendi Verbum Dei commendatur in exemplo huius turbæ, quæ adeo auide Christum audiuit.

II. Imago Ecclesiæ, Doctorum & auditorum verbi.

III. Miraculum præsens, & eius vsus.

IIII. Exemplum Petri cùm in captura piscium, tùm in agnitione Christi imitandum.

De Primo.

Factum est autem, cum turba irrueret ad eum, vt ipsum audiret. *Exemplum huius turbæ docet, Euangelium auide audiendum esse. Neque enim adeo auide secuta fuisset hæc turba Christum, nisi eius doctrinam summè necessariam esse intellexisset. Sequitur ergo Christum hæc turba, non vt obseruet ipsum, non vt in verbis comprehendat, non vt irrideat, quemadmodum Scribæ, Pharisæi & Hy-*

pocritæ

pocritæ fecerunt, sed vt audiat verbum Domini, & salutis pane saturetur. Est enim verum Dei panis cœlestis, cuius dulcedo est supra mel & fauum, vt in Psalmo dicitur. Concurrit igitur ad hæc verba tanquam famelici ad eum, qui largam aliquam Eleemosynam distribuit: Idq; non immerito. Quemadmodum enim corpus saturatur pane corporeo, quia est corporeum & ipsum, ita anima pane spirituali, qui est verbum Dei, alitur, ipsa enim spiritualis est. Deinde vt appetitus cibi est signum sanitatis, & fastidium eiusdem, ægrotantis & languentis corporis indicium est, ita appetitus verbi Dei est animæ bene se habentis signum, & contrà, verbi Dei fastidium arguit animæ languentis ægritudinem. Imitari ergo nos debemus (si nos verbi Dei fastidium capit) eos, qui corpore ægro sunt. Vt enim illi medicos consulunt, vt dato pharmaco conualescant, & cibum appetant, ita nos (si verbum Dei fastidit & ad illud nauseat anima nostra) debemus Christum Medicum quærere nostris precibus, vt ille animas nostras sui verbi, hoc est, panis salutaris capaces reddat, ne fame verbi DEI destituti pereamus. Verbum enim Dei est cibus cœlestis, hoc est, panis vitæ & potus, de quo qui bibet, non sitiet in æternum. Iohan. 4.

Cæterum vt cum hac turba possimus esurire panem vitæ, & sitire potum cœlestem, cogitanda est huius cibi necessitas, qua perspecta, nemo non hunc cibum expetet, nisi qui suam salutem omnino non curat occæcatus & dementatus à Diabolo.

PRIMA neceßitas hæc eſt, quod neceſſe ſit mori omnem animam, quæ ad finem vſq; deſtituetur hoc cibo cœleſti. Nam primùm vitam conſequimur, quando ex verbo fidem concipimus. Deinde verbum eſt cibus fidei, quo ipſe alitur & nutritur. Hæc neceßitas confirmatur Domini dicto: Qui non crediderit, morietur. Fides enim aliunde non eſt, quàm ex auditu verbi, Rom. 10.

DEINDE ſine hoc cibo manet homo ſub ira Dei. Qui non credit (inquit Chriſtus) ira Dei manet ſuper eum.

PRAETEREA hic cibus eſt, qui confortat ad vitam æternam. Hinc Paulus: Euangelium eſt potentia omni credenti ad ſalutem.

POSTREMO, vt vno verbo dicam, verbum Dei ſemen eſt incorruptibile, ſicut Petrus Apoſtolus docet, quo regignimur & naſcimur per gratiam Filij Dei, qui antea propter primorum parentum peccatum & noſtrum nati eramus filij iræ. Vt ergo natura naſcimur filij iræ, id eſt, damnationis ad mortem æternam, ita gratia per ſemen verbi Dei naſcimur filij gratiæ, id eſt, benedictionis ad vitam æternam. Qui enim credunt, ſunt filij Abrahæ & hæredes promiſſionis. Proinde ſi ſalus animæ noſtræ, ſi euaſio mortis, iræ Dei, & damnationis, ſi dignitas, qua adoptamur in filios Dei, nos moueat, ſimus auidi verbi Dei, illud audiamus & conſeruemus, idq; non ſolum exemplo huius turbæ, verumetiam totius Eccleſiæ, quæ nihil magis expetit, quàm ſatiari hoc verbo Dei.

DE SECVNDO.

Ascendens Iesus vnam nauim, in qua sedens docuit turbam stantem in littore. *His verbis pulcerrimè pingitur status Ecclesiæ militantis & fluctuantis in hoc mundo, in qua pictura obseruanda sunt tria: Nauis ipsa, Christus sedens in naui, & turba stans in littore. Nauis ipsa adumbrat Ecclesiam, Christus notat omnes sinceros Doctores, Turba stans in littore significat verbi auditores. Iam quemadmodum nauis in mari orta tempestate horribiliter concutitur, ita nihil in mundo magis concutitur quàm Ecclesia, id quod totius mundi historia docet. Quàm tristis fuit concußio huius nauis, quando Cain suum fratrem occidit? Deinde in Sodoma sanctus Loth, & Abraham in peregrinationibus suis. Præterea Ecclesia Dei quantum est concussa primùm in Aegypto, & deinde 40. annis, vt taceam de persecutionibus, quas Ecclesia perpessa est omnibus temporibus, sub iudicibus, sub regibus, in captiuitate Babylonica. Et vt omittam alia, de nostro tempore dicam, quantum concutitur Ecclesia ab ijs, qui volunt ciues Ecclesiæ videri, alij hæresibus, tanquam horrendis tempestatibus ab ipso Diabolo emißis, in eam impetum faciunt. Quid non Sacramentarij, quid non alij sectarij, Anabaptistæ, libertini faciunt, vt hanc nauiculam Petri euertant? Pontifices eam hæreseos condemnant. Iudæi derident: Turca aspernatur, ciuilis magistratus apud multos seditionis eam insimulat, quemadmodum in historia impij Acbab legimus, qui Heliæ sanctißimo Prophetæ*

hæc verba obiecit: An non is es qui turbas Iſrael? Quid dicam de noua inuadendi Eccleſiam ratione, quam ipſi inuenerunt qui Euangelici eſſe & dici volunt? Impie & ſacrilege bona, quæ pertinent ad conſeruandum miniſterium verbi, conuertunt in prophanos vſus. Atq; adeo Satanas cum omnibus ſuis membris in hoc incumbit, vt fluctuantem Chriſti Eccleſiam euertat, ſed fortior eſt Chriſtus, quàm vt portæ inferorum aduerſus eum præualeant.

Dixi de Eccleſiæ fluctuatione, vnde & quanta ſint miniſtrorum verbi pericula facile eſt intelligere. Vt enim Chriſtus in naui ſedet, ita & illi maximam periculorum molem ſuſtinent, & multi ad grauiſsima rapiuntur ſupplicia. At turba ſtat in littore, hoc eſt, maxima pars auditorum ſunt extra periculum, nam cum oritur, aliqua tempeſtas, vel ſe occultant, vel prorſus diſcedunt. Hæc ſint breuiter de concuſsione Eccleſiæ dicta.

De Tertio.

Et dixit Dominus ad Simonem: Duc in altum, & demitte retia ad capturam. Tunc reſpondens Simon, ait illi Magiſter, per totam noctem laborantes nihil cepimus, tuo tamen iuſſu laxabo rete. Et cum hoc feciſſent, concluſerunt multitudinem copioſam, &c. *Hæc deſcriptio miraculi eſt: Petrus deſperans de piſcibus, iuſſu Chriſti demittit rete, & cepit copioſam multitudinem, ita vt duo nauigia eos ferre non potuerunt. Etſi autem hoc miraculum editum*

est, cùm ad confirmandam doctrinam Christi, tùm ad fidem spectatorum roborandam: tamen suo quodam modo ad nos quoq; pertinet. Nam quicquid præscriptum est, in nostram doctrinam præscriptum est, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Dicam itaq; quomodo nobis seruiat præsens miraculum.

PRIMVM certificabit nos hoc miraculum de veritate Euangelij: est enim veluti authenticum sigillum, quo Deus Pater Euangelium filij sui obsignat. Nam quidquid miraculorum Christus, Prophetæ, Apostoli vnquam ediderunt, eò spectant, vt doctrinam confirment. Ita & in Marco & in Epistola ad Hebræos legimus. Marcus ait cap. 16. Dominus cooperatus est Apostolis, & confirmabat verbum sequentibus signis. Ad Heb. 2. Doctrina salutis confirmata est Deo contestante signis & prodigijs, & varijs efficacijs, & Spiritus sancti distributionibus.

SECVNDO hoc præsens miraculum conuincit, quod Christus non solùm sit hominum terræq; Dominus: sed etiam maris: vnde fides nostra hanc concipiet fiduciam, vt statuat nihil vel in mari posse huic potenti Domino resistere, quin poßit suos potenter ab omni periculo eripere: sicuti Ionam Prophetam ex ore ceti eripuit sua diuina virtute. Non est igitur quod formidemus vel Diabolorum vel hominum, vel mortis crudelitatem, modo viua fide in Christum recumbamus. Vnde Iohannes: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra.

Ad hac docet præsens miraculum, vnde laboris no-

stri benedictio & incrementum rerum proueniat. Petrus tota nocte laborauerat, sed frustra. Quare? quia benedictionem ex sua industria, & non ex fonte benedictionis Christo quæsiuit: Verùm postquam iussu Christi soluit retia, cepit magnam piscium multitudinem, quo docemur, quod omnis benedictio ex verbo Christi pendeat. Contra hoc peccant quatuor genera hominum.

PRIMVM increduli, qui existimant omnem benedictionem pendere ex proprio labore, aduersus quorum stulticiam Dauid cecinit Psalmum: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustra vigilat qui custodit eam.

DEINDE impij, qui ex vsuris & malis artibus, hoc est, ex benedictione Satanæ putant rerum & substantiarum prouenire incrementa: & profectò multi videntur inde ditescere. Sed contrà Salomon dicit: Benedictio Domini diuites facit. Neq; enim statim aliquis rectè diues dicitur, cum multa poßideat. Aliud est panis, aliud robur panis. Multi panem habent, & alia bona: quorum alij ijs vti non possunt, alij ijs ad luxum & superbiam abutuntur: alij inde se quotidie ingurgitant: alijs sunt instrumenta libidinum & tyrannidis exercendæ. Qualis, quæso, hæc est benedictio? Contrà pius qui mediocres habet facultates, suis rebus vtitur in gloriam Dei, subsidium aliorum, & prædicat datorem bona conscientia.

TERTIVM genus hominum, qui hic peccant, eorum est, qui postquam audierunt ex benedi-

ctione Domini rerum incrementa esse, fiunt remissiores, & negligunt suæ vocationis laborem, cum Dauid in Psalmo contra dicat: Beatus vir qui timet Dominum, & in mandatis eius volet nimis, labores manum tuarum manducabis: Beatus es, & benè tibi erit. Hic Dauid rerum ordinem præscribit agendi. Primo loco est timor Dei. 2. desiderium & summa voluptas in Dei mandato. 3. labores vocationis commendantur. 4. additur promissio: & benè tibi erit. Hanc regulam si multi sequerentur hodie, sentirent Domini benedictionem.

QVARTVM genus hic peccantium, eorum est, qui nec Deum inuocant, quando eius benedictione vtuntur: nec eius auxilium implorant: nec agunt ipsi gratias pro sua benedictione.

Discamus ergo hic ex præsenti miraculo, & laborandum esse, & laboris successum & benedictionem à solo Deo esse, in quocunque statu aliquis fuerit. Si quis præsit alijs, vt magistratus, præfectus, paterfamilias, ita cogitet, laborem strenuè in timore Dei: Deum colam, & inuocem, vt meis laboribus adsit. Colonus quando arat suum agrum, quando seminat, quando conuehit in horreum, Deum habeat præ oculis, sciat omnem benedictionem à Domino esse, illum inuocet, vt sibi laboranti adesse velit, & benedictionem suam largiri: Ita etiam concionator faciat, doceat, admoneat, exhortetur: sed iussu Christi in timore Dei. Sed obijcies forte: ego officium facio, colo agros, prædico Euangelium, instituo familiam, sed frustra. Nullum habet successum mea industria. Disce hic à Petro

quid

quid tibi desit. Petrus laborauit frustra, donec assumsit Christum in nauem secum. Proinde tu exemplo Petri credito Christo, noli remissus esse, sed in nomine Christi laborato, & videbis benedictionem Domini.

Sed video (ais) peßimos quosq; fortunatißimos esse, & contrà pios sæpè video miserrimos. Respondeo. Respice finem. Quare hoc responsum Dauidis, quod est in Psalm. 36. obserua. Vidi (inquit) impium fortem & virescentem, instar lauri viridis, & transiui, & ecce non fuit, & quæsiui eum, & non est inuentus. Ita omnis gloria impiorum est veluti fumus pertransiens. Contra qui timet Dominum non commouebitur in æternum. Exempla habemus: Vbi quæso nunc sunt Gigantes illi gloriosi? absorpti sunt diluuio. Vbi diues epulo? in tormentis iacet. Contra, vbi Abraham? vbi Dauid? vbi pauper Lazarus? In cœlo, vbi vera beatitudine fruuntur: horum beatitudine inuitemur.

DE QVARTO.

Quod cum videret Simon, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi à me, Domine, quia homo peccator sum. *Hic vide, quid Petro & socijs eius acciderit ex ista piscium captura. Petrus timet horribiliter, & iubet Christum à se exire. Quid an non potius debuisset dicere: Manè apud me Domine, vt felix sit nobis piscatura? Petrus vt se peccatorem miserum: ita Christum ex miraculo iustum & diuina potentia præditum agnoscit. Quare & ipse ad genua procumbit. Cupiunt quidem homines Dei præ-*

sentia

sentiam, sed mox vbi adesse intelligitur, conscientia eos reos peccati peragente, fugiunt & timent, donec diuina voce eriguntur, & sentiunt contra peccati conscientiam consolationem: quemadmodum hic Dominus timentem erigit, dicens: Noli timere, ab hoc tempore homines capies. Hic non solùm erigit Petrum, verumetiam eum elegit in Apostolum, vt suo tempore verbo prædicationis homines capiat. Nam vt pisces reticulo: ita homines verbo prædicationis capiuntur, & de mari peccatorum in Ecclesiam Christi colliguntur, vt non moriantur: sed vt æternnum beati viuant, per Christum Iesum Dominum nostrum, cui honor, laus, & potentia in secula seculorum, Amen.

DOMINICA SEXTA POST TRINITATIS,

Euang. Matth. 5.

DIco vobis, Nisi abundauerit vestra iusticia plusquam Scribarum & Pharisæorum, non

potestis

poteſtis ingredi in regnum cœlorum. Audiſtis quod dictum ſit veteribus: Non occides. Quiſquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico vobis, quod quiſquis iraſcitur fratri ſuo temere, obnoxius erit iudicio. Quicunq; vero dixerit fratri ſuo: Racha, obnoxius erit concilio. Quiſquis autem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Itaque ſi obtuleris munus tuum ad aram, & illic recordatus fueris, quod frater tuus habeat aliquid aduerſum te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi, prius concilieris fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum. Habeto beneuolentiam cum aduerſario tuo cito, dum es in via cum illo, ne quando te tradat aduerſarius iudici, & iudex te tradat miniſtro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec perſolueris extremum quadrantem.

ENARRATIO TEXTVS.

HIC textus eſt pars Concionis, quam habuit Chriſtus in monte ad diſcipulos, quos recens elegerat, in qua, vt ſummatim dicam, eos docet, quod non ſoluendæ legis gratia venerit, ſed implendæ. Et quoniam Phariſæi legis interpretes peruerſe & male legem Dei interpretati ſunt, Chriſtus eorum errorem corrigit, ac legem interpretatur. Illi enim legis doctrinam ad externa facta pertinere putarunt, contra, Chriſtus ad intimos animorum receſſus eam pertine-

vivere conuincit. Deinde præscribit Christus in eadem concione formam Eleemosynæ dandæ, ieiunij rationem, & precandi modum. Quæ omnia eò spectant, vt homines intelligant, quàm procul absint à legis Dei perfectione, & quam necessarius fuerit Christi aduentus, in quem omnis qui credit, vindicatur à iure legis damnationis. Hæc sint dicta de summa concionis Christi, quam habuit in monte. Verùm particula eius concionis, quæ hoc die in Ecclesia proponitur, sicuti audiuistis, reprehendit Pharisaicam iusticiam, & proposito legis quinto præcepto, ostendit quantum aberrarunt in interpretando legem Pharisæi. Nam vt hi putarunt satis esse hominem manu non occidere: ita Christus non solum reos huius legis pronunciat, qui homicidium externum committunt: verum etiam omnes, qui cogitant aliquid aduersus proximum, sicuti mox audiemus. Loci duo:

I. *De triplici iusticia, Pharisaica, Legali, & Christiana.*

II. *Explicatio quinti præcepti.*

De Primo.

Nisi abundauerit iusticia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. *Vt hæc rite intelligamus, necesse est dicere de triplici iusticia: de Pharisaica, quam Christus hic reprehendit: de Legali iusticia, quam Deus sua voce nobis commendat: & de Christiana iusticia, qua sola consistimus coram Deo.*

Pharisaica iusticia describitur Matth. 15, cuius descripti-

ſcriptionis hæc ſunt peculiaria capita. PRIMVM accuſant Chriſtum: tantum abeſt, vt eum redemtorem agnoſcant. DEINDE, omnia faciunt in hoc, vt ſpectentur ab hominibus: ſunt hypocritæ, apparent foris religioſi & ſancti: cum interim ſint hoſtes Dei & omnium piorum, quos vt rabioſi canes inſectantur. TVM, irrita faciunt præcepta Dei propter traditiones hominum. Nam in locum præceptorum Dei ſubſtituunt mandata hominum, vt Deus ab illis colatur velit nolit. Hæc maxima contumacia in Deum eſt. Nam hic non ſolum contemnitur Deus, & plus tribuitur humanæ ſtultitiæ, quàm ſapientiæ Dei: verumetiam traditionibus humanis ſtudium pietatis erga Deum aboletur, & opera caritatis extirpantur. AD HAEC appropinquant Deo labijs, & cor eorum longe eſt ab illo. PRAETEREA, dicuntur comedere domos viduarum, dum eas ſub ſanctimoniæ ſpecie auarè ad ſe pertrahunt. HVC ACCEDIT, amant primos accubitus, qua re notatur eorum ſuperbia. POSTREMO, claudunt regnum cœlorum ante homines, dum falſa interpretatione legis homines à fide Chriſti abſtrahunt. Breuiter, ſunt ſimiles ſepulcris dealbatis, vt Chriſtus ait: foris enim apparent ſancti, intus vero ſcatent impuris affectibus. Exemplum habemus in Phariſæo qui aſcendit in templum cum publicano, qui non ſolum gloriatus eſt de ſuis bonis operibus, ieiunio & decimis, verumetiam proximo ſuo detraxit, ita apertè totam legem Dei primam & ſecundam tabulam tranſgreſſus, & nihilominus putauit ſe iuſtum, & ſuis operibus meruiſſe cœlum. Ex his

quæ

quæ hactenus dicta sunt, hanc iusticiæ Pharisaicæ descriptionem possumus colligere. Iusticia Pharisaica consistit in externis moribus, vacans timore Dei & fide in Deum, quæ vt à Deo pro suis operibus cœlum expectat: ita ab hominibus larua fictæ sanctitatis laudem venatur. Non est igitur mirum, quod Christus dicat: Nisi abundauerit iusticia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum, non ingrediemini in regnum cœlorum. Hæc sint dicta de Pharisaica iusticia: iam de legali iusticia pauca dicamus.

De legali iusticia quatuor dicam: 1. Quid sit. 2. An quisquam iustificetur lege. 3. Quis sit vsus legis. 4. Quomodo lex credentib. in Christum sit abrogata.

Iusticia legalis est obedientia perfecta, pura & perpetua erga legem Dei: seu est perpetua & perfecta dilectio Dei & proximi. Ita enim Lex dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, & proximum tuum sicut te ipsum. Neq; enim lex Dei, quæ est regula iusticiæ legalis, requirit externam obedientiam tantùm, sed ab omni homini requirit perfectam, puram & perpetuam obedientiam erga Deum, & simul promittit vitam & salutem obedientibus, comminatur mortem æternam hanc obedientiam non præstantibus: Non est contenta externa larua, sed requirit cor purum, affectus congruentes cum lege Dei, voluntatem promtissimam erga Deum. Deinde in omnibus viribus, interioribus & exterioribus planam & perpetuam harmoniam congruentem ad voluntatem Dei.

Huiusmodi iusticiam à lege requiri patet ex interpretatione Christi & ex illo Pauli dicto: Lex est spiritualis, ego autem carnalis: requirit ergo spiritualem obedientiam.

Habemus qualis sit legis iusticia, iam secundo loco quæritur, an vllus in toto humano genere hac legali iusticia poßit iustificari. Ad quam quæstionem simpliciter respondeo, quod nemo vnquam post lapsum Adæ extiterit præter solum Christum, qui legis obedientia est iustus factus coram Deo, id quod quatuor rationibus confirmabo.

PRIMA: *Natura humana est impura & peccati contagione fœdata, non ergo magis potest producere puram obedientiam erga Deum, quàm turbulentus & fœdatus fons producat puram & limpidam aquam, & quam arbor putrida bonos fructus producat. Vnde Iesa. 64. clamat, Omnem iusticiam nostram esse similem impurißimo panno.*

SECVNDA: *Omnes homines experiuntur, obedientia, quam præstant erga legem Dei, habere quatuor conditiones cum lege Dei pugnantes. Primùm enim hominum obedientia est temporanea, sed lex Dei requirit perpetuam. Deinde est contaminata. Impurum enim est cor hominis, vnde proficiscitur. Tertiò est imperfecta. Non enim præstatur iuxta exactam legis regulam. Quartò est fucata malis opinionibus.*

TERTIA: *Scriptura disertè pronunciat, nullum iustum esse lege, ne vnum quidem. Et David inquit: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Item,*

Item, Non iustificabitur in conspectu tuo (scilicet per opera legis) vllus homo.

QVARTA: Si iustificari possent homines ex operibus legis, non opus haberemus iusticia Christi. Hinc Paulus Gal. 2. Si ex operibus est iusticia, Christus frustra mortuus est. Est autem ille mortuus propter peccata nostra, & excitatus propter iustificationem nostri. Hinc iam patet, quod nullus habeat eam iusticiam, quam lex requirit.

Iam sequitur tertia quæstio de vsu legis, quis sit. Vsus legis diuinæ est triplex: scilicet externus, internus & spiritualis. Externus pertinet ad hunc externum hominem, vt honestè in hac vita viuamus, quem vsum habet communem cum ciuilibus & humanis legibus. Internus pertinet ad veterem hominem, nam nobis lex reuelat iram Dei monstrato peccato. Spiritualis vsus pertinet ad nouum hominem, vt fide incoemus obedientiam Deo præstare secundum suam legem, quantum quidem fieri potest in hac corruptione, quæ obedientia Deo grata est propter fidem in Christum.

Sequitur quarta quæstio. Cum enim pia mens audit legem pronunciare maledictos omnes, qui non præstant legi perfectam obedientiam, incipit legis sententiam metuere. Hic proinde sciendum est, quod Dei lex sit pijs abrogata & prorsus abolita, quantum quidem ad maledictionem attinet: Christus enim maledictionem legis in se pro nobis, modo in Christum credimus, recipit. Vnde Paulus: Christus factus est pro nobis maledictum, Et Ioh. 3. Omnis qui non

credit in Filium, ira Dei manet super eum. Et in Epistola: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate, id est, à maledictione, quæ nobis pro iniquitate nostra deberetur. Atq; ita habemus breuiter dictum, quæ nam sit legalis iusticia: quod legis operibus nemo iustificetur. Quis sit legis vsus: & quatenus lex Dei abrogata sit. Nunc de iusticia Christiana pauca dicenda sunt, vt intelligamus, qua in re Pharisaicæ præferenda sit.

Iusticia Christiana est obedientia Christi, credenti imputata. Iustus enim Euangelicè is dicitur, cui Deus peccata condonat, & imputat iusticiam Filij sui, & acceptat gratis ad vitam æternam. Quicunq; enim credit in Christum, dum à reo fit non reus, & ab iniusto fit iustus ob Christi iusticiam sibi imputatam, dicitur iustificari. Quod autem iusticia Christi imputetur credenti, probatur multis scripturæ dictis. Qui credit in eum qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iusticiam. Et Rom. cap. 5. Quemadmodum inobedientia vnius hominis multi constituti sunt peccatores: Ita obedientia vnius Iesu Christi multi constituentur iusti. 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Quod autem ad hanc Euangelicam iusticiam non requirantur opera legis, probant multa testimonia. Rom. 3. Arbitramur hominem fide iustificari absq; operibus legis. Et Gala. 2. Scimus quod non iustificetur homo ex operibus legis, sed ex fide Iesu Christi, & nos in Iesum Christũ credimus, vt iustificaremur ex fide, & non ex operibus legis.

Hinc

Hinc iam concluditur, quod iustificatio Christiana sit credentis personæ in Christum absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad vitam æternam gratis propter Christum.

Hæc breuiter sint dicta de triplici iusticia, nunc pauca addam de discrimine, & primùm dicam, quomodo Christiana iusticia differat à legali iusticia. Deinde quomodo à Pharisaica.

PRIMVM ergo discrimen inter legalem iusticiam & Christianam est, quod legalis ex operibus legis sit, Euangelium verò sine operibus legis. Secundum, quod legalis sit operantis, & Euangelica sit credentis. Tertium, quod legalis non imputetur gratis, sed sit ex merito propriæ obedientiæ: Euangelica verò imputetur sine merito propriæ obedientiæ. Quartum, quod legalis sit formalis, vt quæ ex iustis actionibus hominis formetur. Euangelica verò imputatiua sit, cum iustæ Christi actiones credenti imputantur. Proinde iustificari dicitur legaliter, qui ab iniusto fit iustus ob suam iusticiam & legis impletionem, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Sed Euangelicè iustificari dicitur, qui à reo fit non reus ob iusticiam Christi, quæ fide apprehenditur. Iusticia legalis est perfecta obedientia hominis erga legem Dei, sed Christiana seu Euangelica iusticia est obedientia Iesu Christi, imputata credenti. Iustus legaliter est, qui iuste agit iuxta legis sententiam, sed iustus Euangelicè dicitur, cui Deus peccatum condonat, imputat iusticiam Christi, & acceptat ad vitam æternam gratis propter Christum. Iustifica-

tio legis est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem suæ obedientiæ erga legem Dei, sed iustificatio Christiana seu Euangelica, est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem obedientiæ Christi erga Deum Patrem.

Habemus discrimen inter iusticiam Christianam & legalem, nunc videamus, quomodo Christiana iusticia Pharisaicam iusticiam excedat. Rxcedit autem Christiana iusticia Pharisaicam his quatuor: Caussa, qualitate, effectu, fine. Causa Christiana iusticiæ est Deus, Christi meritum, & fides apprehendens oblatum beneficium, sed caussa Pharisaicæ iusticiæ est hypocrisis hominis, ignorantia iusticiæ Dei, & externa traditionum humanarum obseruatio. Qualitas iusticiæ Christianæ est in Christo obedientia & impletio legis, sed iusticiæ Pharisaicæ qualitas externa tantùm larua est fictæ & mentitæ sanctimoniæ. Effectus iusticiæ Christianæ est nouitas spiritus, timor Dei, vera pietas, inuocatio, vera humilitas, patientia, & inchoata obedienta erga legem Dei, adeo quod fide iustificatus homo, nihil magis in votis habeat, quàm vt Deo obtemperet. Breuiter, summa eius voluptas in lege Domini est, postquam scit damnationem sublatam esse Christi merito, sed iusticiæ Pharisaicæ effectus, est superbia, gloriatio coram Deo, superstitio, contomtus proximi. Breuiter, talis est fructus, qualis arbor. Non enim potest mala arbor bonum fructum facere. Finis iusticiæ Christianæ est habere pacem cum Deo, accessum ad Deum.

um, gloriam Deo tribuere, & tandem vitam æternam consequi gratis propter Christum, sed finis Pharisaicæ iusticiæ est sibi ipsi laudem tribuere, Deo eripere, & apud homines gloriari, quam tandem sequetur horribilis pœna, nisi fiat ad Dominum conuersio. Hæc iam sint dicta de triplici iusticia & earum differentijs, quas tenere admodum vtile est.

De Secvndo.

Quintum præceptum, Non occides, interpretatur Dominus, vt Pharisæorum falsam interpretationem confutet. Illi tantum putauerunt externum homicidium prohiberi. At Christus penitus legem introspicit, & tria alia addit præter externum homicidium. Audiuistis (*inquit*) quod dictum sit antiquis: Non occidas. Quisquis autem occiderit, tenebitur iudicio, *id est, quicunque hominem occiderit, reus erit coram iudicio, loquitur enim hic de externo homicidio & eius pœna, quæ est damnatio ciuilis per legem. Iudicium dicebatur, in quo Triumuiri sedebant, quando caussarum dijudicatio erat facilis. Qui enim externum homicidium manu perpetrauit, sententia legis reus erat mortis, quam sententiam pauci potuerunt pronunciare. Hic tantum loquitur de iudicio humano ex legis sententia. Iudicium enim spirituale satis notum fuit, quod erat maledictio. Sequitur interpretatio.*

At ego dico vobis: Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. *Hic iram ponit inter genera homicidij. Hanc prohiberi quinto præcepto non*

animaduertunt Pharisæi. Quare dicit : At ego dico vobis, *quasi diceret, Pharisæi volunt, quod solus is violet quintum præceptum, qui manu sua occidit hominem, sed ego dico vobis, quod plus requirat ista lex. Nam prohibet etiam iram, quæ non proficiscitur ex iusta caussa, & tendit ad bonum finem.*

Deinde addit & aliud peccatum quinti præcepti : Et quicunq; dixerit fratri suo Racha, *id est, qui vllo signo significat proximi contemtum, est reus coram* Concilio. *Præterea qui dixerit fratri suo, fatue, reus est gehennæ, id est, qui conuicijs & contumelijs obruerit proximum, reus est legis diuinæ, atq; adeo obnoxius pœnis inferni. Breuiter, quinto præcepto prohibentur, 1. omnia cogitata, quibus malè de proximo cogitamus. 2. omnia signa contemtus proximi. 3. omnia dicta acerba in proximum, vt conuitia, ludibria. 4. externum homicidium. Et contra, omnia opera mandantur, quæ cum his pugnant, vt candide iudicare de proximo, signis ostendere candorem erga proximum, bene loqui de proximo, & eius personam defendere & tueri aduersus iniuriam.*

Cæterum vt Christus ostendat, quàm sit necessarius amor proximi, & quàm sit perniciosa iniuria qua proximus afficitur, duo consilia, quæ argumenta continent, proponit.

Vnum sumitur à damno, in quod incurrit homo iniurius proximo coram iudicio diuino. Alterum à damno, in quod incidit coram iudicio humano, qui proximum læsit.

Prius sic habet : Si obtuleris munus tuum ad al-

ad altare, &c. *proponit exemplum, quo conueniebat isti tempori & isti populo, stante Republica Mosis. Est autem dicti huius hæc sententia: Deus non iudicat tuum munus sibi gratum & acceptum, si fratrem tuum odis: hoc est, nullus cultus Deo est acceptus, qui ab eo præstatur, qui charitate erga proximum est vacuus. Sed quæ est huius Regulæ ratio? Deo nihil gratum est, quod ab eius hoste proficiscitur,* ἄδωρα γὰρ τῶν ἐχθρῶν δῶρα. *Iam autẽ Iohannes dicit: Si quis dixerit, diligo Deum, & odit fratrem, mendax est. Nam dilectionis Dei fructus perpetuus & naturalis est dilectio proximi. Qui (ait Dominus) diligit me, seruat mandata mea. Vbi ergo fructus hic non adest, arborem quoque abesse certum est. Quicunq; ergo proximum non diligit, frustra sacrificium offert.*

Oratio in scriptura sacrificium est, sed frustra oras si odisti proximum. Gratiarũ mactiones sunt vituli labiorum, quos si vis Deo placere, reconciliare prius cum proximo, & postea ex fide offerto. Crux est sacrificium modo fide temperata fuerit. Nam sine fide est iustum peccati supplicium. Sabbatismus est Deo gratus cultus, sed contaminatur proximi odio. Eleemosyna in scriptura dicitur sacrificium boni odoris, sed Paulus dicit: Si insumsero totam substantiam in pauperes, & charitatem non habeam, nihil sum. Atq; ita de omni opere, quod Deus requirit, iudicandum est. Hic vnusquisq; seipsum examinet, & non adhibeat dolosam stateram.

SECVNDVM *sic habet:* Habeto beneuo-

lentiam cum fratre tuo, cum adhuc in via es, &c. *Qui offendit & lædit proximum, incurrit in manus magistratus, & conijcietur in carcerem, vnde non eximetur, donec pro damno satisfecerit. Quare ne hoc fiat, maturè tibi reconciliandus est proximus. Cùm itaq; sine charitate & frustra Deum colis, & in periculum coram Magistratu incidis, consultum est, vt sis proximo carus. Huc accedit sententia Dei: Iudicium absq; misericordia sentiet, qui non fecerit misericordiam. Huc parabola pertinet de debitore, cui Dominus condonauit totum debitum, &c.*

Cæterum Papistæ ex hoc loco suum Purgatorium extruunt, de quo hodie in suis templis concionantur. Quibus respondeo.

I. *In his verbis nulla fit mentio Purgatorij, sed carceris, in quem conijcitur à Magistratu, qui proximum læsit.*

II. *Qui confugiunt ad allegoriam, sciant se infirmo niti fundamento. Primùm enim nulla allegoria est recipienda, nisi quæ expresso verbo confirmari potest. 2. nulla allegoria quæ pugnat cum analogia fidei est probanda. 3. nulla allegoria, in qua vel est aliquid absurdi, vel ex qua aliquid absurdi sequitur, est admittenda. Huic proinde præcepto cum nullus satisfacere possit, agamus pœnitentiam, confugiamus ad Christum, & deinde conemur Deo iuxta hoc præceptum obedire, quantum fieri potest per auxilium Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMI-

DOMINICA SEPTIMA
POST TRINITATIS.

Euange. Marc. 8.

IN diebus illis, cum turba admodum multa esset, nec haberent quod manducarent, accersitis ad se Iesus discipulis suis, ait illis: Misericordia tangor erga turbam, quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant, & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. Quidam enim ex eis è longinquo venerant. Et responderunt ei discipuli sui: Vnde istos quis poterit hic satiare panibus in solitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Illi vero dixerunt: Septem. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et acceptis septem panibus, cum gratias egisset, fregit, deditque discipulis suis, vt apponerent,

Et

Et apposuerunt turbæ. Et habebant pisciculos paucos, & cum benedixisset, iussit apponi & hos. Comederunt autem & saturati sunt, ac sustulerunt quæ supersuerant fragmentorum septem sportas. Erant autem qui comederant fermè quatuor mille, & dimisit illos.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC anni tempore proponitur istud Euangelium, quia est messis: idq; ideo, vt admoneamur, quod fruges & fructus terræ generentur Dei benedictione, vnde admonebimur gratitudinis erga Deum pro isto munere. Statuere igitur absq; omni dubitatione debemus, quod Deus terræ nascentia nobis largiatur, ad huius vitæ sustentationem, quibus reuerenter vti debemus tanquam donis, Dei manu nobis porrectis & datis, idq; in Dei gloriam, proximi vtilitatem & status nostri sustentationem. Porrò summa Euangelij est, quod præterquam quod Christus hoc miraculo probet se verum Meßiam esse præditum diuina potentia, etiam ostendat se habere curam eorum, qui se sequantur, iuxta promißionem ipsius: Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & reliqua adijcientur vobis. Locis tres:

Matth. 6

I. *Sors eorum qui Christum sequntur in hac vita.*

II. *Affectus Christi erga eos, qui se sequuntur.*

III. *Recta vtendi Dei donis ratio.*

DE

De Primo.

Cum turba multa esset, nec haberet quod ederet, &c. *In hac turba tanquam in tabula ostenditur nobis, qualisnam sit sors eorum, qui Christum sequuntur in hoc mundo. Per multas enim tribulationes ad regni cœlestis possessionem peruenire oportet. Hæc turba venit in desertum, vbi non est panis, sed fames, periculum, mors. Eandem fortunam experientur omnes, qui Christum sequi volunt, ideo non frustra Christus iubet, vt qui velit suus discipulus esse, abneget semetipsum, tollat crucem suam & se sequatur. Et Paulus: Omnes qui volunt piè in Christo viuere, persecutionem patientur. Verùm sit Deo gloria, sors tamen nostra melior est, quàm eorum, qui in mundo beati videntur. Nam finis & exitus erit lætus. Ideo Christus ait: Beati qui lugent, quia consolationem accipient.*

Sed quæ caussa est, quod discipuli Christi in hoc mundo affligantur: hoc mirum non est. Quod præcessit in capite, sequetur in membris, donec hic mundus steterit, idq; ideo, quia sunt in deserto, hoc est, in mundo inter membra Satanæ, quæ Christum & eius membra ferre non possunt. Id quod olim prædictum fuit: Semen serpentis mordebit calcaneum seminis mulieris, hoc est, Satan cum suo semine persequetur Christum & eius membra. Nam vbi Satan videt crescere Christi regnum, & suum destrui, fremit & irascitur, & tanquam saucius leo insurgit aduersus oues Christi, vt eas deuoret. Hoc est, quod Petrus dicit. Diabolus tanquam Leo rugiens circumit, quærens

rens quem deuoret. Leo enim amißis catulis & præterea famelicus, in quæuis quæ ei obuiam fiunt, insurgit, vt vastet, deuoret & perdat. Simile studium est Satanæ, quando videt se suos catulos amittere, id est, eos, qui prius fuerunt sub eius potestate, conuerti ad Christum, armat suos satellites aduersus Ecclesiam, vt alij eam oppugnent hypocrysi, alij Sophistica, alij tyrannide, alij scandalis & schismatibus, quemadmodum omnibus temporibus fecerat, & hodie non cessat, & si aliud non potest, conatur eam fame necare in deserto. Verùm Christus contrà regnum, quod suo sibi acquisiuit sanguine, fortiter tuetur, dat Spiritum sanctum, dat panem, excitat pios doctores, qui pabulo cœlesti eam pascant, & in medijs periculis adest opitulator, quemadmodum hæc præsenti facto declarat, vsque adeo furiosus Satan & rabiosi hostes Ecclesiæ non præualebunt aduersus eum. Nam ipse excubias agit super Ecclesia, & eam strenuè tuetur. Nec est quod quisquam aliter existimet Christum hodie affectum esse erga suam Ecclesiam, quàm fuit erga hanc turbam. Tametsi enim non semper Ecclesiam suam visibilem miraculis defendit, tamen spiritualiter inuisibiliterq; non minora miracula hodie edit in gubernanda Ecclesia. Non est enim personarum apud ipsum respectus, sed fidei & bonæ caussæ. An non magnum miraculum est, quod illum vnicum virum beatum Lutherum, Satan & totus mundus aduersus ipsum armati, non potuerint pilum capitis eius mouere? An non magnum miraculum est hodie, quod Pontifex cum florentißima mundi parte non

possit

posit ECCLESIAM abolere? Conatur quidem Papa cursum Euangelij flumine sanguinis Martyrum impedire, sed quo plures occiderit, eo plures quasi ex eorum sanguine nascuntur, sicut in Hispania & Gallia hodie videre est.

Muniamus ergo nos contra furores Satanæ & potissimùm contra scandalum deformitatis & paupertatis Ecclesiæ, nec deficiamus à Christo propter vlla terriculamenta Satanæ, nec abijciamus confessionem, etiamsi famen nos in hoc deserto pati sit necesse, nec sinamus nos moueri eorum exemplo, qui propter persecutionem & famem discedunt à Christo, quemadmodum populus Iudaicus fecit, dum fame & persecutionibus à vicinis hostibus premeretur. Ita enim Hieremiæ Prophetæ contumeliose restiterunt, quemadmodum legitur Hier. 44. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te, sed faciendo faciemus omne verbum, quod egreditur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cœli (id est, Soli,) & libemus ei libamina, sicuti fecimus nos & patres nostri in vrbibus Iuda, & in plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene erat nobis, malumq; non vidimus. Verùm ex eo tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cœli, & ei libare libamina, indiguimus omnibus, & gladio & fame consumti sumus. Sed quid respondet illis Hieremias sanctus ille Propheta? Non ita est, inquit, sed propter abominationes vestras & multa scelera vos punit Deus, & quod nolueritis ambulare in præceptis Domini. Ad eundem modum hodie multos inuenies, qui ob famem, caritatem an-

nonæ & alia incommoda, volunt deficere à Christo & eius Euangelio. Dicunt enim: Quando habuimus Missas, quando Monachos aluimus, quando Sanctos inuocauimus, abundauimus omnibus bonis, sed postquam hæc noua doctrina venit, plurima cum illa mala venerunt, non est tantus timor Dei (inquiunt) minor est inter homines charitas, maiora & frequentiora dissidia, maior tyrannis, omnia cartiora sunt. Ita se homines excusant, ne sequantur Christum. Sed si vis scire causas horum malorum, ego dicam. Seruus sciens voluntatem domini (inquit Christus) vapulabit plagis multis. Nos scimus quod rectum est, & non facimus. Ideo Deus nos punit pluribus plagis. Deinde & aliæ sunt causæ, nempè tyrannis Diaboli, qui magis sæuit in Ecclesiam Christi, quàm in alios cœtus mundi, idq; Deo permittente, vt probentur electi, id est, vt periculum faciat de ijs, qui verè Christo adhærent, & eum corde colunt & non labijs. Vos igitur adhortor propter Christum & propriam vestram salutem, vt malorum hominum blasphemis vocibus non permittatis vos corrumpi, vt à Christo deficiatis, propterea quod oporteat illum in desertum sequi, vbi est crux, vbi est fames, vbi sunt lupi, vbi mille mortis pericula: Imo potius mentes nostras in cœlum leuemus, vbi Christus sedet ad dexteram Patris in gloria cœlesti. Neq; enim alia via nos in cœlum perueniemus quàm ipse qui est caput & nos membra. Is in hac vita famem & frigus & alia dura passus est, hæc & nos patienter feramus, quod si fecerimus, olim cum illo glorificabimur.

DE SECVNDO.

Et ait Dominus ad discipulos: Misereor super turba, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent. Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. *His verbis describitur affectus Christi erga turbam se sequentem. Dolet corporis famem, multò magis putandus est dolere animæ famem. Nam vt anima corpore multò est nobilior, ita animæ fames multò est perniciosior. Quid facit ergo misericors Dominus? Corpus alit corporali cibo, animam spirituali, corpus pane terreno, animam pane cœlesti, hoc est, verbo Dei. Hic ratio nostra, quæ vult sapere in rebus diuinis, etsi stulta est quærit. Quid? An non Christus est Deus? Cur igitur non statim edito miraculo illos pauit? aut sine pane illos sustentauit? Noluit ordinem naturæ sine magna caussa mutare. Ordo autem diuinitus institutus est vt quemadmodum corpus pane, ita anima alatur & sustentetur verbo Dei. Et hoc est, quod dicitur in Mose: Non in solo pane viuit homo, sed ex omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Non ergo vult, vt aliquid contra hunc diuinū ordinem expectemus, sed vt ipsius diuina misericordia nitamur, expectantes ab eo auxilium in tempore oportuno. Hunc diuinum ordinem fanatici inuertunt. Scribitur de duobus Eremitis, qui, cum incidissent in latrones, nec haberent quod ederent, grauem famem sunt perpeßi, quorum tandem latrones miserti, panes eis præbuerunt comedendum. At illorum vnus ait: Non comedam, nisi panis mihi diuinitus detur. Alter ac-*

cepit cum gratiarum actione, & comedit, & paulò post, qui expectauit de cœlo panem, mortuus est fame, & alter euasit incolumis, qui non miraculum expectauit, sed tanquam ex manu Dei sumsit panem sibi à latronibus oblatum. Anabaptistæ hodie etiam hunc ordinem inuertunt. Christus iussit prædicari Euangelium, vt illo alatur anima tanquam pane spirituali, sed Anabaptistæ, contemto verbo, nouas reuelationes expectant sine verbo. Vnde fit, vt in laqueos Diaboli incidunt, qui se conuertit in Angelum lucis, vt eos præcipitet in damnationem. Vt ergo ordinem diuinitus institutum non inuerteret Christus, differt miraculum. Sed tandem vincit effectus, quem erga suos habet plusquam paternum. Nam qualis sit Christi affectus erga suos, non solum Euangelista in hoc Euangelio ostendit, cum dicit: Misericordia commoueor erga turbam, verumetiam Propheta Iesaias cap. 49. pulcerrima figura ostendit: Nunquid (inquit) obliuisci potest mater infantis sui, vt non misereatur filij vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Hunc affectum Christi erga suos etiam parabola de filio prodigo pingit. Quid dicam de similitudinibus & parabolis? Crux Christi ostendit, qualem Christus habuerit erga suos affectum. Adeo enim nos amauit adhuc hostes, quod ignominiosissimam mortem pro nobis redimendis subiret. Sed quo hæc spectant? Primum eo, vt induamus filialem affectum erga Deum Patrem & Dominum nostrum Iesum Christum. Deinde, vt agnito eius erga nos amore, nihil sit nobis in

vitæ

vita charius, nihil dulcius, nihil preciosius, quàm eius voluntati nos totos subijcere, ac ipsius voci obtemperare, in qua re consistit perfectio Christiana in hac vita. Ita legimus patrem nostrum Abrahamum fecisse, qui postquam audisset à Domino: Ambula coram me, & esto perfectus, accipit mandatum, vt filium suum vnigenitum Isaac, quem peperit ei Sara in senectute, mactaret. Sed quid ille? Mox voluntati Domini obediuit, & instructa lignorum strue filium mactare voluit, sed Angelus Domini eum retraxit. Hoc facto Dominus ait ad Abraham. Iam scio quod times me. Videmus hic in Patre nostro Abraham, quo fuerit erga Deum obedientiæ studio, qui ne filio suo vnigenito parcere voluit, sed mactare ad mandatum Domini. Sed proh dolor, multos inuenies, qui ne vnum quidem affectum iussu Dei clementissimi Patris iugulare volunt, tantum abest, vt patris Abrahæ exemplum imitari cupiant. Præterea affectus Christi paternus erga nos, debet nos admonere similis beneuolentiæ & amore erga fratres. Exemplum dedi vobis (inquit) diligite vos inuicem, sicuti ego vos dilexi.

De Tertio.

Miraculum hoc præsens, quod Deus septem panibus & paucis pisciculis alit quatuor millia hominum: eo spectat, vt confirmet veritatem Euangelij Christi, & augeat fidem turbæ præsentis, de quo plura iam non dicam, sed volo nonnihil de modo rectè vtendi donis Dei loqui, quo nos excitemur ad gratitudinem erga Deum, & rectè vtamur benedictione Domini.

PRIMVM ergo hoc obseruandum est, quod in manibus Christi orantis & gratias agentis Patri cœlesti crescat panis, vnde docemur omnem benedictionem à Domino esse, quemadmodum Paulus 1. Tim. 4. docet, cum ait: Omnis creatura Dei bona est. Hic paululum subsiste, & cogita res quas habes, cibum & potum esse Dei creaturam, non tuam creaturam. Quare furem agis, si ab initio quicquam abstuleris, quod facis quoties vteris creaturis Dei sine gratiarum actione & inuocatione Dei. Quicquid enim habes tanquam tuum, alienum est & illicitum, nisi illud ab eo petas. Hinc est quod Christus doceat suos orare: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Vide hic: Idem Panis dicitur noster & Dei. Noster est, quando labore partus est iusto, Dei est, quia ipsius est creatura, qua non licet tibi vti, nisi antea eam ab ipso petieris. Præterea Paulus etiam addit: Sanctificatur enim per verbum Dei & precationem. Sanctificatur, id est, eius vsus fit nobis purus & licitus, vt ipsa creatura vti possimus conscientia bona. Sed quomodo sanctificatur? per verbum & precationem. Per verbum quidem fidem intellige, quam verbum requirit. Ex verbo enim fide apprehenso duo profitemur nos credere. Vnum, creata esse omnia hominum caussa à Domino pro immensa ac infinita sua sapientia. Alterum, nos ex eorum esse numero, qui ius illud iustæ in reliqua animantia dominationis in Adamo deperditum, per gratiam in Christo receperimus, vt hanc vitam tueamur, quam ipsius amplificandæ gloriæ impendamus. Hanc fidei professionem sequitur

oratio,

oratio, vt nobis det Dominus, vt bona conscientia dapibus ab ipsius manu acceptis cum omni timore ac reuerentia frui possimus. Postremò gratiarum actione, repetitis etiam precibus, conuiuia nostra claudemus, ita nobis sanctificantur cibi. Verum ij, quibus non hoc pacto sanctificantur cibi, duplicem iniuriam faciunt. Primùm enim Deum spoliant suo honore, quem non inuocant & agnoscunt datorem omnium bonorum esse. Deinde creatura Dei in vita abutuntur, vnde Paulus dicit, creaturam vanitati subiectam esse. A qua vanitate Deus apud Oseam cap. 2. promittit se liberaturum creaturam. Etsi autem hæc, quæ iam dicta sunt, satis mouere nos possunt, vt rectè vtamur creaturis Dei, exemplo Christi, tamen vt magis nostra socordia vincatur, rationes quasdam recitabo, quæ nos commouebunt.

PRIMA, ipse Christus, qui omnia condidit, petijt & egit gratias, quoties donis Dei fuit illi vtendum, multò magis, id nos decet facere, qui prorsus mendici sumus in conspectu Domini.

SECVNDA, pulli coruorum suo more inuocant, & Dominus eos pascit. Vnde Dauid dicit, Dominum dare escam pullis coruorum inuocantibus eum. Coruus enim pullos suos implumes non agnoscit pro suis, quare eos deserit, sed Dominus, ne pereant, vermiculis illos alit, donec nigrescant, tum enim mater redit, & agnitos alit.

TERTIA, Turcæ bis in die conueniunt ante prandium & cœnam, petituri benedictionem Domini, & nos Christiani negligimus.

QVARTA, Ethnici semper sua prandia incepe-runt à sacrificijs & inuocatione, tametsi rectè inuocare non potuerunt.

QVINTA, Ecclesia inde vsq; ab initio mundi vsura donis Dei, incepit à benedictione. Nihil enim inuocatione fuit illi frequentius. Nam precibus nostris Deum inuitamus ad nostra prandia, cui sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA OCTAVA POST TRINITATIS,

Matthæi 7.

CAVETE vobis à Pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. A fructibus ipsorum agnoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis vuam, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor

arbor bona fructus bonos facit, putris autem arbor fructus malos facit. Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neq; arbor putris fructus bonos facere. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem conijcitur. Igitur ex fructibus ipſorum agnoſcetis eos, Non quiſquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in regnum cœlorum, ſed qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO huius Euangelij duplex fuit. Vna erat doctrina Chriſti, quam in 5.6.7. capite propoſuit Dominus. Altera, falſorum doctorum apud Iudæos vanitas, qui partim deprauabant doctrinam Moſi & Prophetarum, partim abolebant. Mandat ergo omnibus Dominus, vt & diſcant, quæ recta ſunt, & caueant à corruptelis falſorum doctorum. Proinde hic Dominus Medicus animarum, imitatur fideles corporum Medicos. Nam vt illi, poſtquàm veram medicinam tradiderunt, quæ noxia ſunt cauenda docent: ita Filius Dei Saluator ac Medicus noſter, primo quidem loco præſcribit animæ ſalutarem medicinam, poſtea verò, quæ cauenda ſunt, monet. Summa autem huius Euangelij hæc eſt, quod vt fugiendi ſint falſi Prophetæ, qui ex fructibus ſuis agnoſci poſſunt, ita vera pietas non ſit in vana religionis profeſſione, ſed in vera pœnitentia & conuerſione.

Loci tres:

I. *Mandatum vitandi falsos Prophetas.*

II. *Falsorum Prophetarum descriptio.*

III. *Præmonitio Christi*: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem, &c.

De Primo.

Cauete à falsis Prophetis, &c. *Hoc mandatum Christi vniuersale est, quod ad omnes homines pertinet, quare diligenter perpendendum est & obseruandum. Verum in hoc mandato tria sunt spectanda: Necessitas, obligatio, & vsus, de quibus ordine dicam.*

Necessitas sane maior est, quàm vulgus intelligit. Nam Diabolus hostis Christi & humani generis inimicus, nihil non facit, vt vel regnum Christi prorsus aboleat, vel deformet scandalis. At quod vtitur varijs technis suo more. Aut enim doctrinam sanam prorsus tollere conatur, quemadmodum in Turcia fecerat, aut eam corruptelis suis deprauare nititur, quemadmodum in Paradiso fecit, & postea omnibus temporibus, aut Sacramenta mutilat & peruertit, sicuti in Papatu & in multis locis fecerat, aut mores & vitam hominum suo veneno inficit. Scripturam igitur & sanam doctrinam inuadit, vt vnum ad minimum ex his quatuor obtineat. 1. Vt persuadeat nobis, quod non simus, curæ Deo. 2. Vt tentemus aliquid contra nostram vocationem facere.

3. Vt

3. Vt instituamus cultum contra mandatum Dei. 4. Vt omnia turpitudine & iniusticia inuoluantur. Quod-uis horum effecerit hostis iste, homines captiuos tenet. Nam qui Dei prouidentiam negat, Epicurus damnatus est: qui vocationem suam fraudulenter obit, infideli deterior est: qui cultum instituit contra Dei interdictum, Deum contemnit, & est Diaboli potius, quàm Dei seruus, qui vitam turpem viuit, seruus est peccati, & stipendiarius mortis & Satanæ. Sed quid remedij est contra hæc mala? Doctrinæ puritas, & abstinere à falsis Prophetis. Doctrinæ enim puritas nos Deo esse curæ docet, adeo quod Dominus in numero habet omnes pilos capitis nostri: eadem nos retinet in inuocatione nostra: & formam veram colendi Deum tradit: Præterea veræ sanctimoniæ ac vitæ inculpatæ transigendæ regulam continet.

SECVNDVM, quod spectandum admonui in hoc primo loco, est obligatio. Quæri autem potest, an hæc obligatio sit omnium, aut tantum gubernatorum Ecclesiæ? Multi enim putant se excusari, si eis obtemperent, qui habeant ordinariam vocationem: quibus propheta Ezechiel cap. 3. imo spiritus Christi, qui in Ezechiele loquitur, respondet his verbis: Speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si ego dixero ad impium, morte morieris, & non annunciaueris ei, nec locutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab iniquitate

sua, & via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur: tu autem animam tuam liberasti. Hoc Prophetæ dictum satis ostendit errare eos, qui putant satis esse, si suis parochis obtemperauerint, siue bene, siue male doceant. Si sic esset, Turcæ & ethnici essent saluandi, quorum multi suis obtemperarunt Doctoribus. Sciendum est igitur, obligari omnes, vt falsos Prophetas fugiant, tanquam suæ salutis pestes. Nam mandatum Christi est manifestum, quod hic datur omnibus: loquitur enim turbis. Et Iohan. 1. Epistolæ 4. ait: Ne cuiuis spiritui credatis: sed probate spiritus, an ex Deo sint, quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum. Et Christus dicit: Oues meæ vocem meam audiunt. Sed quid hic facit tyrannus Papa. Dicit, ad se & suos rasos pertinere dijudicationem doctrinæ. Quid quæso impudentius cogitari aut dici potest? an non hoc est sponsæ Christi imperare, & dominium sibi vsurpare in sortem Domini, contra prohibitionem Petri Apostoli, cuius successorem se esse gloriatur? Iohannes Baptista dicit se ministrum sponsæ esse: sed Papa vult sponsæ dominari. Christus cupit sibi sponsam seruari castam: sed Papa eam nefando adulterio contaminat: proponit ei doctrinas dæmoniorum, quibus adulterari discit. Paulus dicit: Desponsaui vos vni viro, vt vos virginem castam exhibeam Christo. Hæc desponsatio fit per fidem purißimi & castißimi verbi: Sed Papa, qui se Petri successorem gloriatur, hanc virginem mille adulterijs conspurcat: quando eam abducit ab amplexu Christi sponsi ad idolatrias & cultum sanctorum.

TER-

TERTIVM, *quod spectandum proposui in hoc primo loco, est vsus huius prohibitionis:* Cauete à falsis Prophetis: *qui vsus sanè est multiplex.*

PRIMVM *enim hæc prohibitio monet fore in Ecclesia falsos doctores, quod Dominus etiam significauit parabola de homine mittente bonum semen in agrum, & inimico, qui venit, & in eundem seminauit zizania. Tanta enim est rabies Diaboli, vt nunquam quiescat, quin verbum Dei corrumpere conetur: quod facere cœpit statim conditis primis parentibus in Paradiso: & hodie (proh dolor) in toto terrarum orbe grassatur. Hoc cum scimus, diligentiores nos esse & cautiores oportet.*

SECVNDO, *hæc probitio:* Cauete à falsis Prophetis: *excitare nos debet ad acrius veræ doctrinæ studium: vnde Paulus optat, vt Philippenses crescant in omni cognitione. Et Christus dicit: Scrutamini scripturas, & discite à me. Si vos manseritis in sermone meo, verè discupli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.*

TERTIO, *hæc prohibitio conuincit, quod Ecclesia & posit deponere falsos doctores, & in eorum locum substituere veros doctores. Frustra enim iubemur à falsis Prophetis abstinere, nisi eos deponere liceret ab officio & docendi munere, & veros ministros in eorum locum substituere. Laudandi igitur sunt pij Reges & Principes, qui de reformatio-*

matione Ecclesiarum & conseruatione ministerij verbi sunt soliciti.

QVARTO *ostendit & hæc prohibitio, quomodo sint accipienda verba eorum qui docent. Si vera docent, audiendi sunt, non secus atq; Deus ipse. Ita enim ait Dominus: Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. Si falsa docent, sunt non secus atq; Satan ipse fugiendi. Nam vt Satan Euam seduxit mala doctrina: ita qui falsa docent, homines à gratia Dei, imo à regno cœlesti deturbant, quemadmodum in Papatu factum esse nemo non nouit.*

De Secvndo.

Qui veniunt ad vos in vestitu ouium, sed intus sunt lupi rapaces. *In huius loci declaratione quinq; ordine videbimus. 1. Vnde veniant falsi Prophetæ & quo. 2. Quæ sint illorum in scriptura appellationes: vnde periculi magnitudo intelligi potest. 3. Quæ sit externa species falsorum doctorum. 4. Quod nam sit illorum studium, quæ intentio. 5. Quas habeant notas, vnde à veris Prophetis discerni queant.*

Si quæris vnde veniant & quo? Breuiter respondeo: veniunt à Satana excitati, idq; in vineam Domini, hoc est, in Ecclesiam. Exempla sunt multa. In paruam illam Ecclesiam Adam, Euæ, Abelis, venit falsus doctor Cain, qui armatus à Satana, proprium fratrem tandem propter diuersam religionem occidit. Deinde multi sunt secuti falsi Prophetæ vsq; ad diluuium, quo & ipsi falsi doctores, & ipsorum discipuli sunt puniti. Mox à diluuio rursus Satan misit falsos Doctores

in Ecclesiam, qui adeo vineam domini vastarunt, vt veritas Dei solummodo manserit apud paucos quosdam de familia Sem. Sic & postea vsq; ad Christum semper in Ecclesiam falsi doctores subintrarunt, & sæpissime penes ipsos fuit summa rerum administratio, cùm politica tùm Ecclesiastica. Resuscitato Christo, multi venerunt falsi Prophetæ, & omnibus temporibus fuerunt plurimi. Papa tandem verus Antichristus innumeros emisit hæreticos, Monachos potissimum, qui miserrime Ecclesiam Christi falsa doctrina lacerarunt. Et hodie passim sunt falsi doctores. Breuiter, vbicunq; Christus suum bonum semen iacit in agrum, ibi Satan mox addit suum semen zizaniorum. Christus igitur non frustra hortatur, vt caueamus à falsis Prophetis.

Scimus vnde veniant falsi doctores, & quo veniant: iam vt periculi magnitudo perpendatur, quædam ex ipsorum nominibus recitabo: 1. vocantur generali nomine falsi Prophetæ, id est, tales qui videntur esse veri doctores, habentes ordinariam successionem & potestatem, & sunt nihilominus mendaces, vt qui in locum veræ doctrinæ Satanica mendacia & humana somnia substituunt, quales in Papatu fuerunt multi. 2. A Iohanne Apostolo vocantur spiritus mali, tum quod à Satana, qui malus est, sint missi, tum quòd sint alijs occasio mali & damnationis. 3. A Iuda Apostolo vocantur nubes sine aqua, similes Cain, Balaam & Chore. Væ ipsis, inquit, nam viam Cain ingressi sunt, & de deceptione mercedis, qua acceptus fuit Balaam, effusi sunt, & contradictione

Chore

Chore perierunt. 4. Vocantur à Paulo canes, cùm quia lacerant verbum Dei, tùm quia oues ab ipso ouili Christi arcent. 5. Vocantur mali operarij, quia male laborant, & finis laboris eorum est cùm ipsorum exitium, tùm eorum damnatio, qui eis auscultant. 6. Vocantur ab apostolo Iohanne Antichristi: non quod negant Christum, sed quia doctrinam Christi peruertunt, & vita sua Christo aduersantur. 7. A Paulo vocantur inimici crucis Christi, quia non tribuunt salutis principium, mediū & finem vnius Christi merito. In hoc Euangelio dicuntur lupi, sed habentes laruam ouium, hoc est, simulantes se homines mansuetos esse: sed fraudibus tamen occultè in ouile Christi instar lupi insilientes, lacerantes & occidentes oues Christi falsa doctrina, & simulata sanctimonia.

Sed quæ est externa species falsorum doctorum? Veniunt, inquit Christus, in vestitu ouium. Loquitur hic Dominus non in genere de omnibus malis doctoribus, sed tantùm de vno genere. Nā quidam sunt, qui bene docent & male viuunt: quidam qui male docent, & male viuunt: quidā qui male docent, & bene videntur viuere. De hoc tertio Prophetarū genere hic Dominus loquitur. Nā ex his maximū est periculum.

Quodnam est eorum studium? Hoc docet Christus pulcra imagine, cum eos dicit lupos esse. Vt lupus hoc studet, vt oues ob ouili auertat. Deinde vt abigat in siluam. Tertiò, vt deuoret & perdat: ita falsi Prophetæ oues, id est, pios & mansuetos homines, fraudibus conantur abducere à vera Ecclesia,

& abi-

& abigere in desertum, vbi non est pabulum verbi Dei, vt eis dominentur, & ad postremum trucident non tàm corpora, quàm animas. Quam hoc verum sit docet Turcica à suo malo Propheta decepta: docet Papatus ab Antichristo Romano in errorem præcipitatus: docent multæ nationes, quæ à Libertinis & Anabaptistis in horribiles furores sunt abductæ.

Sed dicis: Quomodo possum ego rudis & imperitus in hac opinionum varietate iudicare, qui sint veri & qui falsi doctores? Vt poßimus iudicare & discernere inter pastorem & lupum, Christus nobis lupi notas monstrat, & suis proprijs notis falsos doctores delineat. Veniunt, inquit, ad vos in vestitu ouium. Videntur, si laruam externam respicis, sanctißimi, imo Angeli Dei: Verum si lauam detrahis, lupos agnoscis, primum, quia non sonant vocem Christi, imo alieno sono abducunt oues Christi à vero suo ouili in desertum, vt hominum conscientias occidant, & animas eorum perdant. Atq; hæc est vna nota. Addit præterea & aliam cum ait: à fructibus eorum cognoscetis eos. Hic diligenter cauendum est, ne folia pro fructu agnoscas. Mala interdum arbor habet speciosa folia, & rursus bona nonnunquam fructum quidem copiosum habet, sed folia non ita speciosa. Sed quinam sunt veri Prophetarum fructus? Sunt triplices: Cultus, doctrina, mores conformes doctrinæ. Verus Propheta cultum, doctrinam, & mores habet iuxta præscriptum verbum Dei. Falsus Propheta habet cultum ab hominibus excogitatum, doctrinam humanarum traditionum, & mores externè

externe quidem honestos, sed meram hypocrisin redolentes.

De Tertio.

Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. *Hoc Domini dictum duplicem doctrinam continet: vnam de damnandis, alteram de saluandis. Loquitur autem de ijs, qui in externa Ecclesiæ societate sunt: nam de alijs non dubium est, quin damnentur. Sed quinam damnantur? qui gloriantur de Christo, & non faciunt voluntatem Patris cœlestis. Quinam sunt illi? qui iactant fidem quam non habent, id est, profitentur fidem sine pœnitentia & pia vita: hos damnari pronunciat Christus: neq; id mirum est. Nam huiusmodi horribiliter peccant. Primum peccant mendacio, quia Deo mentiuntur. 2. Contumelia, quia abutuntur sanguine Christi effuso pro nobis, non vt indulgeamus omnibus furoribus libidinum & tyrannidis: sed vt deleatur peccatum, & Deo sanctificemur. 3. peccant furto, quia spoliant Deum suo honore. 4. homicidio, quia primum seipsos falsa persuasione, deinde & proximum occidunt malo exemplo. 5. Prophanant templum Spiritus sancti. Quinam saluantur? Qui faciunt voluntatem Patris cœlestis. Verùm hic multi impingunt: 1. Qui gentes saluari dicunt, qui honeste in mundo viuunt: quos confutat hoc dictum: Qui non credit, ira Dei manet super eum. 2. Qui dicunt, suam regulam esse voluntatem Dei, contra quos*

Chri-

Chriſtus dicit: Fruſtra me colunt docentes mandata hominum. 3. Qui dicunt legem eſſe voluntatem Dei, quod quidem verum eſt, ſed ſi, qui hanc voluntatem facerent, ſaluarentur, tum nemo ſaluaretur. Quæ eſt ergo voluntas, quam facientes ſaluantur? Chriſtus reſpondet Iohan. 6. Hæc eſt voluntas Patris, vt credant in eum quem miſit ille. Sic enim dicit Dominus: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Hæc fides habet ſecum pietatem & charitatem germanos ſuos fructus, quos edunt pij per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA NONA POST TRINITATIS. *Lucæ 16.*

IEsvs dicebat ad Diſcipulos ſuos : Homo quidam erat diues, qui habebat Diſpenſatorem, & hic delatus eſt apud illum, vt qui diſ-

ſiparet bona ipſius. Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem diſpenſationis tuæ. Non enim poteris poſthac diſpenſare. Ait autem diſpenſator intra ſe: Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me diſpenſationem? Fodere non valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, vt, cum amotus fuero à diſpenſatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſingulis debitoribus Domini ſui, dicebat primo: Quantum debes Domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & ſede cito, & ſcribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionem tuam, & ſcribe octoginta. Et laudauit Dominus diſpenſatorem iniquum, quod prudenter feciſſet. Quia filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in natione ſua. Et ego vobis dico, facite vobis amicos ex mammona iniuſto, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula,

Enarratio Textus.

Hortatur Chriſtus in hoc Euangelio ſuos Diſcipulos ad beneficentiam erga proximum, idq; parabolico exemplo, cuius ſumma hæc eſt: oeconomus alicuius hominis prædiuitis eſt ſolicitus, quid ſibi amoto ab officio fiat, multò magis Chriſtiani, qui ſunt

Oeconomi Dei in varijs donis, debent esse soliciti, quid sibi eueniat, reddita ratione, id est, vbi ex hac vita excesserint. Verum vt Oeconomus quærit amicos in mammona iniquitatis, qui se amotum ab officio recipiant: Ita Christiani suis bonis & donis obstringant sibi pauperes, qui suo testimonio in æterna tabernacula se recipiant. Hæc Euangelij præsentis est summa, verum vt nobis in instructionem vberiorem cedat, quatuor tractabo locos.

Loci quatuor:

I. Reprehensio abusus donorum Dei.
II. Beneficentiæ erga pauperes caussæ.
III. Querela, quod filij huius seculi sint prudentes filijs lucis.
IIII. Vsus diuitiarum, & merita bonorum operũ.

DE PRIMO.

Cum textus hic proponit nobis dispensatorem, qui dißipauit bona Domini sui, in vniuersum reprehenditur abusus donorum Dei. Nam quis est, qui donis sibi à Deo collatis non magna ex parte abutitur? Hoc quale sit, aliquod exemplis declarabimus. Sapientia data est alicui, vt alios imperitos & rudes iuuet ac regat consilijs, sed nunc dolo & imposturis seruit. Diuitiæ conferantur ad Ecclesiæ membra fouenda, at nunc inutilibus pompis & sumtibus impenduntur. Lingua concessa est homini, vt ea vtatur ad docendum, quæ honesta & pia sunt, & ad ferendum veritati testimonium, sed nunc quid fit? maledictis, conuicijs, periurijs, obtrectationibus &

blasphemijs ancillatur. Vires collatæ sunt ad iusticiā & rerum bonarū defensionem, ac nunc tyrannorum præsidia sunt, quibus vtuntur ad euertendam veritatem ad euertendas honestas Respublicas. Ad eundem modū alia dona Dei sunt in magno abusu, qui abusus sane non alunde proficiscitur, quàm ex his fontibus.

PRIMVM, peccatum quod in nobis habitat huiusmodi germina producit, & quo minus fuerit spiritus imperio subactum, eo plura mala progignit. Est enim omnium malorum Camarina profundißima, quæ in totum in hac vita expurgari nequit.

DEINDE, ipse Diabolus aduersarius noster sitiens damnationem nostram, insidiatur hominibus, & quærit mille perdendi vias, vt regno Christi in hoc mundo abolito, vel in angustißimum redacto, suum regnum stabiliat.

TVM, peßima mundi exempla, quibus incitamur ad imitationem, Mala enim consuetudo, vt quidam ait, pabulum est nequitiæ. Et Paulus ait: Exiguum fermentum corrumpit totam massam.

ADHAEC, hoc malum etiam auget gubernatorum negligentia, qui homines non cogunt disciplina seueriori ad rectè faciendum officium. Verum nos, qui Christiani dici gloriamur, deberemus retineri in officio, harum rerum cogitatione.

PRIMVM, mandatum Dei perpetuo nobis in animo fixum, commonefaceret nos de officio.

DEINDE, honestas ipsa & virtutis decus nos extimularet, ne turpiter donis Dei abuteremur.

TERTIO loco rei dignitas stimulos adderet.

Quid

Quid enim dignius filijs Dei est, quam vt se conforment ad exemplum clementißimi Patris.

QVARTO loco vocatio nostra. Sumus enim vocati ad sanctitatem, vt & nos sancti simus, & sanctus sit rerum, quas Dominus nobis concesßit, vsus, hæc cogitare serio debemus.

De Secundo.

Cum totum hoc Euangelium proponatur, vt nos ad beneficentiam erga proximos nostros excitemur, dicam de beneficentia hæc ordine: Primùm caussas recitabo, quibus ad beneficentiam nos excitari oporteat. Deinde de fructibus. Tum de beneficentiæ modo iuxta certas regulas.

Deus in lege magnam rationem videtur proponere, cum dicit: Diligas proximum tuum vt teipsum. Quasi dicat, hæc vna ratio est, cur nos mutuò diligamus, quod homo homini sit proximus. Cuius dilectionis pulcerrimum exemplum proponitur in Samaritano, qui hominem, qui inciderat in latrones, adeo solicite & diligenter curauit. Beneficentia igitur præstanda est homini ab homine, quia homo homini proximus est, idq́ multis rationibus: 1. ratione creationis, idem enim Deus creauit nos homines. Nunc videmus, quanta sit in multis animantibus pietas, quæ se mutuis officijs iuuant & alunt, vt in ciconijs videre est. 2. homo homini est proximus ratione similitudinis, nam omnes homines ad Dei similitudinem conditi sunt, & habent omnes eandem humanam naturam. 3. homo homini proximus est ratione commu-

nis vitæ & humanæ societatis. Atq; hæc triplex societatis ratio est nobis communis, non solum cum omnibus Christianis, verumetiam cum omnibus in mundo hominibus, Ethnicis & Iudæis. Verum Christianus Christiano proximus est, primùm ratione mystici corporis. Nam omnes qui in Christum credimus, Christum induimus, & eius membra sumus, & ipse caput nostrum, & viuimus ex eodem spiritu Christi. Hæc sane societatis ratio meritò nos ad mutua officia præstanda excitaret, si seriò de hac societate & mystica coniunctione nostra in vno corpore cogitaremus, tum profectò, quemadmodum manus famulatur reliquis membris, & sibi & alijs, ita & nos propter hanc mysticam copulam in vno corpore nos mutuis officijs prosequeremur. 2. Christianus Christiano est proximus ratione regenerationis, quia in filios Dei Patris renascimur. Cum igitur fratres vterini in hac vita sibi inuicem officia communicant, multò magis id nos decet, qui Deum communem Patrem interpellamus, & dicimus: Pater noster qui es in cœlis. 3. Christianus Christiano est proximus ratione vocationis. Nam ad vnitatem spiritus in vinculo pacis vocati sumus, Ephes. 4. 4. Christianus est Christiano proximus ratione futuræ gloriæ, nam omnes ex fide eandem immortalitatis gloriam expectamus, vbi socij erimus in omni æternitate, Deum vnanimiter celebrantes.

Hæc sunt dicta de caussis beneficentiæ mutuæ inter homines, sed fines qui sunt? quatuor sunt præcipui: 1. gloria Dei. Hic finis meritò filios Dei moueret ad

bene-

beneficentiam. 2. subleuatio indigentis proximi, qui est caro nostra. 3. Exemplum, quo alij ædificentur & inuitentur ad similem beneficentiam. 4. præmium, nam Christus ait: Qui dederit vni ex meis discipulis meo nomine haustum frigidæ aquæ, non perdet mercedem suam.

Verum quia de beneficentiæ modo quæri potest, de eo etiam nonnihil adijciam. Salomon Prouerb. 5. Bibe aquam de cisterna tua, & fluentia de medio putei tui, fontes tui deriuentur forâs, sint tibi soli, & non alienus tecum. Hic tria coniungit: Primùm, vt ipse tuis bonis fruaris. Secundum, vt communices alijs. Tertium, vt sis ipse Dominus tuarum facultatum, non vno die omnia profundas. Breuiter. Verbum Dei, fides, & charitas, vbi sunt, regulæ certissimæ esse possunt. Sed de hac re plura, vbi de vsu diuitiarum agetur.

De Tertio loco.

Filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua. Hæc est querela grauissima, quod filij huius seculi sint prudentiores filijs lucis in generatione sua. Hoc est, homines prophani magis sunt soliciti pro acquirendis temporalibus, quæ tantùm spectant ad præsentem vitam, idq́ue ad breue admodum tempus, quàm Christiani sunt soliciti pro bonis cœlestibus acquirendis æternum duraturis. Hæc deploranda sane cœcitas est. Corpus curatur, anima negligitur. Quàm verum hoc Christi dictum sit, quis non videt? Da mihi rusticum, qui non magis est solicitus pro acquirenda possessione & alenda

familia, quam Christianus aliquis est pro acquirendis thesauris cœlestibus. Mercator nauigat mare, experitur multa pericula, sæpe damnum mangum facit, patitur frigus & æstum, idq́ non vna hora, non vno die, non vno anno, sed toto vitæ tempore; tantùm vt terrenas corradat possessiones: at Christianus vix patitur vnius horæ moram, vt verbum Dei audiat, vt Sacramentorum distributioni intersit. Multas horas consumunt in nugamentis & fabulis: vix vna hora, imò vix minima horæ particula vacat Deum inuocare, & cum Iesu Christo in orationibus nostris colloqui. Sed quæ sunt huius cœcitatis causæ? duæ sunt præcipuæ. Vna quæ & aliorum malorum caussa est, videlicet corruptio humanæ naturæ, quæ facit vt homo sit pronior ad malum, quàm ad bonum. Altera caussa huius cœcitatis est, quia bona terrena sunt sensibilia, & ideo fortius mouent animum, quia bonum non mouet, nisi cognitum, vnde Augustinus. Inuisa, id est, non visa, diligere possumus, incognita nequaquam. Sensibilia autem sunt magis cognita, quàm spiritualia, quia sensibilia sunt cognita per experientiã, spiritualia tantùm per fidem. Quid ergo faciendum est? conabimur abundare in cognitione rerũ cœlestium, quo etiam abundemus in eorum sensu. Quare Paulus optat Philippensibus, vt abundent in cognitione & sensu, ad hoc, vt sint sinceri & absq́ offendiculo ad diem vsq́ Christi.

DE QVARTO.

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in

æterna

æterna tabernacula. *Mammona iniquitatis dicitur, vel quia diuitiæ sunt irritamenta malorum, vel quia sunt falsæ & mendaces opiniones. Nam dici possunt mammona iniquitatis, quia iniustè sunt partæ: nam Eleemosyna ex iniustè partis Deo non placet. Porrò duo sunt nobis hic excutienda. Vnum, doctrina de diuitijs: Alterum, quid sit quod dicat:* Cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Tametsi autem ante octo septimanas, cum Euangelium de Epulone & Lazaro explicarem, dixi nonnihil de diuitijs: tamen nunc breuiter integram doctrinam de diuitijs repetam. Nihil enim prohibet bonam cantilenam canere sæpius. Dicam autem de diuitijs tria.

PRIMVM, *quænam rationes acquirendarum diuitiarum licitæ sint.*

SECVNDVM, *qualiter nos Deus erga diuitias velit esse affectos.*

TERTIVM, *quis diuitiarum rectus & legitimus vsus.*

Quantum itaq; ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet, omnium primum incoandum est à regula Christi, Matth. 7. Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius. Prima igitur & præcipua cura esse debet animæ, vt illa sit in Deo diues. Deinde, quia hæc vita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri possunt facultates, licetq; ijs, quæ ad vitam cultumq; necessaria sunt, quærendis operam dare, idq; non solùm sanctorum exemplis: verumetiam

mandato Dei confirmatur. Deus enim benedictionem promittit pie laborantibus. Tertiò, lucrum, quod nobis laborantibus accedit ex benedictione Dei, capiendum est, tanquam ex manu Dei: neq; malis artibus vti debemus, quibus facultates aliorum ad nos trahamus: fructum praterea laboris nostri tanquam iustam mercedem percipere licet. In contractibus absint fraudes & fallaciæ: aperte & simpliciter agamus omnia ea fidelitate, quam ipsi ab alijs vellemus requirere: sit labor in legitima vocatione, vt bona conscientia gloriari poßimus, nos in vllius fraudem nihil egisse.

Hactenus de recta ratione acquirendi diuitias: nunc quomodo affectos nos esse deceat erga partas diuitias, breuiter exponam. Singularis enim ars adhibenda est, ne diuitiæ partæ nobis in spinas & laqueos conuertantur. Quod ne fiat, Dauidis & Pauli sequamur consilia, quorum ille quidem Psal. 6. ait: Si affluant diuitiæ, noli cor apponere. Hic vero 1. Tim. 6. Diuitibus in seculo præcipito, ne efferantur, néue sperent in diuitiarum incertitudine, sed in Deo viuo. Est itaq; præcipuum, ne diuitiarum huius seculi cupiditate ducamur, ne ijs animum aut fiduciam adijciamus: eas à nobis abdicare simus parati, quoties & quando Deo libuerit: siue habeamus eas, siue ijs careamus, tanquam res caducas & fragiles reputemus: & solam benedictionem Dei omnibus rebus mundi anteferamus, absit fallax spes in incertas diuitias, absit superbia & contemtus pauperum, adsit spes in diuitiarum largitore, adsit pius humilisq; animus.

Atqua

Atq; ita habemus quomodo erga diuitias nos affectos esse oporteat: Nunc pauca de vero diuitiarum vsu adijciam. Dixi, cum Euangelium de Epulone tractarem, quadruplicem esse legitimum diuitiarum vsum: quorum primus est, vt seruiant gloriæ Dei, promouendæ religioni & conseruando ministerio verbi. Si enim nati sumus, vt Deum glorificemus, profectò huic rei, quicquid habemus, seruire debet. Secundus vsus est: vt eas, in quibus viuimus, respublicas iuuemus & ornemus nostris facultatibus. Qua de causa tributa hilari animo soluenda sunt. Tertius vsus est, vt ipsi nos, pro conditione nostri status, honeste alamus: nostram familiam foueamus: vt domus nostra pro facultatum ratione honeste conseruetur, sine fœda auaricia & stulta profusione. Quartus & postremus vsus est, vt fontes nostri, iuxta Salomonis consilium, deriuentur forâs: hoc est, vt liberales simus erga pauperes, diuites in bonis operibus: quo multi nostris bonis gaudere possint, nobiscum Deo Patri Domini nostri Iesu Christi gratias agentes, qui abunde suppeditat omnia. Contra hunc quadruplicem vsum diuitiarum multi peccant, quemadmodum audiuimus in Euangelio de Epulone diuite & paupere Lazaro.

Dixi de diuitijs: Nunc restat explicare, quid sibi velit dictum: Vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna Tabernacula. Nónne solus Christus recepit credentes in cœlestia Tabernacula? quomodo ergo hic dicitur, quod pauperes, quos fecerimus nobis amicos de mammona iniquitatis, sint nos

reces-

recepturi in æterna tabernacula? Primum, manifestum est, Christum hoc loco dirigere sermonem ad credentes. Nam in principio textus scribitur: Et dixit Iesus discipulis suis, *id est, iustificatis & habentibus vitam æternam in Christo. Deinde manifestum est & hoc, quod vita æterna sit donum Dei per Christum Iesum. Sequitur ergo alium modum esse, quo pauperes eos, qui in se liberales fuerunt, recipiant in vitam æternam, quàm quo Christus recipit. Quomodo ergo recipient in æterna Tabernacula? testes & approbatores fidei nostræ: nam ex fructibus de fide iudicant, qua sola sciunt homines saluari. Eadem sententia alijs verbis sæpè in scriptura proponitur. Deus reddet vnicuiq; iuxta opera sua, non quod, opera mereantur cœlum; Sed quia sunt indicia fidei & timoris Dei. sicut contra, mala opera ex incredulitate proficiscuntur. Simus ergo memores huius dicti, & eo nos excitemus ad beneficentiam erga proximum, imitantes exemplum Christi saluatoris nostri: cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA DECIMA POST TRINITATIS,

Euang. Matth. 7.

ET vt appropinquasset Iesus ciuitati, videns eam, fleuit super illam, dicens: Si cognouisses & tu, & quidem in illo die tuo, quæ ad pacem tuam pertinent, curares. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia veniet dies in te, & circundabunt te inimici

tui vallo, & cingent te, & coangustabunt te vndique, & solo æquabunt te, & filios tuos qui

in te sunt. Et non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ. Et ingressus in Templum, cœpit eijcere vendentes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptum est, Domus mea domus precationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et docebat quotidie in Templo. Principes autem Sacerdotum & Scribæ quærebant illum perdere & primores plebis, nec inueniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius, cum audirent illum.

Enarratio Textus.

D*Væ sunt partes huius Euangelij, quarum vna docet, quid egerit Christus extra ciuitatem Hierusalem: Altera, quid postquam in ciuitatem est ventum*

tum, in Templo egerit. Extra ciuitatem ciuitatis futuram calamitatem deflet, & simul vaticinatur de totius vrbis & populi interitu: quare & suum affectum erga genus humanum ostendit, & quanta sit ira Dei in peccatores non agentes pœnitentiam clare indicat. Deinde ingressus Templum, reprehendit abusum templi: eijcit ementes & vendentes in templo: testatur templum esse domum orationis, id est, domum dicatam Deo & eius cultui: nec decere hanc domum prophanis negocijs prophanare. Sunt autem (vt dixi) duæ partes huius textus: Vna de fletu Christi, & vaticinio eiusdem, de vastatione vrbis & interitu populi. Altera, de facto Christi in templo. Sed hæ duæ partes plures in se locos & doctrinas continent, quare de ijs sigillatim dicam.

DE PRIMA PARTE.

Huius primæ partis loci sunt duo, qui sunt:

I. Vaticinium Christi contra ciuitatem Hierusalem, cum suis circumstantijs.

II. Huius partis vsus in nostra Ecclesia.

DE PRIMO.

In hoc primo loco multæ concurrunt circumstantiæ, quæ sunt: 1. affectus Christi erga genus humanum. 2. vaticinium ipsum. 3. tempus visitationis. 4. vnde poterant agnoscere tempus visitationis. 5. Quare non cognouerint tempus visitationis suæ. 6. pœna neglectæ visitationis. 7. mora visitationis.

PRIMA: Videns Christus ciuitatem, fleuit

uit super illam. *Hic Christi fletus illustre testimonium est misericordiæ Dei erga humanum genus. Nam non secus Dominus noster, quàm pijßimus pater suorum liberorum, quos æque ac se diligit, perditionem deplorat. Quæ sane perditio habet nullā aliam caussam, quàm ingratitudinem erga Euangelium. Quî enim fieri potuit, vt filius Dei, qui verus homo natus in hoc fuit, vt sua victima ab æterna damnatione genus humanum liberaret, non de tanta hominum ingratitudine doleret, quos ad salutem ab initio creauit, & postea mißis Prophetis & Apostolis ad pœnitentiam reuocauit?*

SECVNDA: Quia venient dies super te, & circundabunt te inimici tui vallo, & prement te vndique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt. *Hic Christus vaticinatur de calamitate, quæ superuentura erat super Hierusalem: quæ quidem calamitas 40. anno postea ipsis contingit. Huius calamitatis historiam diuidam in tres partes, quarum prima erit aßignatio eorum, quæ contigerunt ante deuastationem vrbis. Secunda, enumeratio malorum, quæ in obsidione experti sunt ciues. Tertia, notatio calamitatis, quæ secuta est vrbis diriptionem.*

Quid contigit ante deuastationem vrbis? Multa sane, quibus Deus istum populum ad pœnitentiam reuocare voluit, vt vaticinia, signa, prodigia, præsagia. Vaticinia, Vt hoc Christi vaticinium, de quo audiuimus, cuius & Zacharias cap. 12. meminit his verbis: Et erit in die illa, ponam Ierusalem lapi

dem oneris cunctis populis. Omnes qui eleuabunt eam lacerando lacerabuntur, & colligentur aduersus eam omnia regna terræ.

Prdigia quoq; præcesserunt. Integro anno apparuit cometa super ciuitatem Ierusalem, repræsentans ignitum gladium: Currus bellici & equites in cœlo visi sunt concurrere.

Signa: Ianua templi noctu sponte aperta est: vox in templo audita est, migremus hinc, migremus hinc.

Præsagia: Homo plebeius, Iesus nomine, clamauit in plateis, vox ab occidente, vox ab oriente: qui quò magis castigabatur à Magistratu, eò magis clamauit. His vaticinijs, prodigijs, signis & præsagijs inuitauit Dominus populum Iudaicum ad pœnitentiam, sed frustra: quare secuta est grauißima pœna.

De pœna ergo dicamus. Primo die Azymorum incepit obsidio, & perdurauit vsq; ad octauum diem Septembris. Mox oritur in ciuitate intestina seditio, qua amici & consanguinei se mutuis vulneribus trucidant: ex cadaueribus mortuorum oritur grauißima pestis, adeo vt ne mortui quidem sepeliri potuerint. Accedit fames, quæ tanta fuit, quod matres proprios liberos comederint: & vt de alijs rebus turpißimis taceam, in seditione ciuili, in qua conciderunt duo millia hominum, templum incenditur, & penitus incendio vastatur: postea ab hostibus prima ciuitatis pars capitur: deinde altera, tandem tota ciuitas venit in hostium potestatem.

Post obsidionem tantus contemtus superati populi fuit, quod septem millia de nobilioribus & præcipuis

puis sint deputata publicis & seruilibus operibus, & multi spectaculis publicis sint reseruati. Multitudo interfectorum præter illos, qui peste perierant in ciuitate, fuit nonaginta semptem millium, qui erant infra annum 16. à militibus venditi sunt. Honestæ matronæ & virgines stupratæ sunt à militibus. Postea rursus sub Domitiano noua est orta persecutio, nam Domitianus inquirebat omnes, qui Dauidem vel Christum vlla propinquitate attigerunt. Hæc de pœna corporali secuta contemtum filij Dei sint dicta, cum qua coniuncta erat pœna spiritualis in conscientia, & tandem cruciatus æternus in inferno secutus est.

TERTIA, Si cognouisses & tu, & quidem in hac die. *Tempus visitationis est quo Deus visitat, aliâs ad puniendum peccatores, aliâs ad benefaciendum pijs, idq́ multis modis. Verum potißimum tempus visitationis misericordiæ Dei, fuit tempus prædicationis Christi, quando & illos & totum mundum inuitauit ad pœnitentiam, offerens gratiam & vitam æternam pœnitentibus. De hoc tempore loquitur Dominus.*

QVARTA, *Vnde poterant Iudæi cognoscere tempus visitationis suæ? Multa habuerunt præclara argumenta. 1. Miracula potentiam Christi manifestarunt. Si inquit, mihi non creditis, credite operibus meis, illa enim de me perhibent testimonium. 2. Daniel hoc visitationis tempus apud Babylonios prædixit. 3. Iam translatum erat regnum Iuda, iuxta vaticinium Iacob, Genes. 48. Non auferetur sceptrum*

de Iuda, donec veniet Silo, id est, Semen mulieris, qui est Christus Dominus. 4. Ne offenderentur paupertate Christi, admoniti erant à Zacharia Propheta, qui cap. 9. ait: Ecce Rex tuus veniet pauper. 5. Testimonium Iohannis de Christo. 6. Vox Dei Patris super Christum in Baptismo & in monte. Hæc & multa alia poterant Iudæos certificare de Christi præsentia, & tempore visitationis eius.

QVARTA, Sed quare non cognouerunt tempus visitationis suæ, qui adeo multis signis erant admoniti? Duo fuerunt velamina, vnum carnale, alterum spirituale. Carnale quidem, quia irretiti mundi voluptatibus, illecebris, & curis, non poterant considerare ea, quæ ad animæ salutem spectant, sed cogitârunt, sicuti scribitur Sap. 2. Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est, qui agnitus sit reuersus ab inferis. Venite fruamur bonis quæ sunt, & relinquamus vbiq; signa lætitiæ, nam hæc est pars nostra. Sic irretitus fuit diues Epulo, quem quidem scribunt ciuem fuisse Hierosolymitanum, sic & ille qui dixit: (cum iam horrea sua plena frugibus videret) fruere nunc anima mea delicijs. Sed quid accidit illi? In medijs delicijs vocatus est ad pœnam. Spirituale vero velamen fuit, de quo hic loquitur Christus. Et Paulus Rom. 1. Tradidit eos in reprobam mentem. Et Thes. 2. Dedit illis efficacem errorem, vt credant mendacio, qui veritati noluerunt obedire. Atque ita iustum est Dei iudicium.

SEXTA, Pœna neglectæ visitationis, quæ est duplex:

plex: Carnalis & temporalis, Spiritualis & æterna. Ad pœnas temporales & carnales pertinet ista horrenda vrbis vastatio. Item omnes calamitates in humano genere, quæ calamitates nos meritò admonere deberent pœnitentiæ.

SEPTIMA, caussa dilatæ pœnæ. Hanc Paulus Rom. 2. explicat, dum ait: diuitias bonitatis Dei & longanimitatem inuitare ad pœnitentiam. Deus enim tardus ad iram, id est, ad vindictam, idq́ ideo vt nos tandem agnitis peccatis nostris, ingemiscamus, & confugiamus ad Christum vera fiducia.

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit: Omne quod scriptum est, in nostram doctrinam scriptum esse, videamus quis sit huius doctrinæ vsus.

Primùm itaq; nos, qui in Christum credimus, & sumus Ierusalem Dei sancta, audiamus vocem Christi deflentis peccata nostra, & discamus quomodo ergà nos sit affectus. Deinde agnoscamus tempus visitationis nostræ, quia nos visitauit Deus in hoc regno mirabiliter. Primùm suo verbo, quod sanè purè in omnibus Ecclesijs Daniæ proclamatur. Sed quia parum fuimus Euangelio obedientes, visitauit nos bello, fame, peste, & singulos varijs modis. Verum si non egerimus pœnitentiam, idq́ maturè, visitabit nos rursus bello, peste, fame, & tandem nos omnino delebit. Agamus igitur pœnitentiam, promittamus emendationem, amplectamur Euangelium Christi, breuiter, piè & sanctè vitam instituamus, vt possimus euadere in die iræ.

De Secvnda parte.

Et ingressus in Templum, &c. *In hac secunda huius Euangelij parte sunt quatuor circumstantia potißimum obseruandæ.*

PRIMA, *Impietas Pontificum. Templum Salomonis fuit ordinatum propter has caussas, non vt exerceatur mercatura in eo, sed vt illic verbum Dei doceretur, & in illud populus Dei conueniret & oraret, quemadmodum ipse Salomon inquit in dedicatione Templi: Quodcunque orauerit populus tuus in loco isto (id est, in templo hoc) exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cum exaudieris, propicius eris. Præterea fuit ordinatum lege, vt iuxta templum fierent mactationes secundum legem. Contra hæc omnia fecerunt Pharisæi & Pontifices. Contemserunt enim verbum Dei, exercuerunt prophanas mercaturas, imò vt ipse Christus inquit, fecerunt ex templo Dei speluncam latronum. Trucidantur homines à latronibus, vt latrones occisorum bona ad se conuertant. Pontifices autem falsa doctrina ac praua interpretatione scripturæ multa hominum millia trucidârunt, dum illorum animas sacrilege priuarunt æterna beatitudine. Hic satis liquet, quam fuerint ipsi Pontifices impij in Deum, qui non solum ipsi contemserunt verbum Dei, verum etiam alijs occasio fuerunt contemtus, contumaciæ, & tandem perditionis.*

SECVNDA, *eiectio ementium & vendentium de templo. Christus enim eijcit ementes & vendentes, idque externa vi, quo facto primum testatur se*

improbare impietatem Pharisaicam. Deinde declarat se verum Regem & Pontificem esse istius populi, Regem quidem, quod manum admoueat ad tollendam impietatem, quemadmodum Ezechias fecit, cum tolleret æneum serpentem propter idolatriam populi. Pontificem verò, quia veram doctrinam defendit & reprehendit Pharisaicas ac corruptelas. Præterea hæc eiectio fuit paterna quædam admonitio de futura templi deuastatione, nisi resipiscerent. Ad hæc, facto hoc admonet de pœna, in quam incurrent omnes impij, qui abusi fuerint templo Dei, nimirum, quod à Christo aliquando sint è templo eijciendi. Hinc præterea discant vtrique, magistratus dico & gubernatores Ecclesiarum. Illi quidem manu & externa vi tollere impietatis instrumenta, hi verò gladio spiritus, hoc est, verbo Dei amputare omnem superstitionem, quantum quidem fieri potest. Sic fecit beatus Theodosius, qui omnes imagines & idola de templis sustulit, Sic fecit pijssimus princeps Iohannes Fridericus dux Saxoniæ. Horum exemplum imitatus est sanctissimæ memoriæ Rex Daniæ Christianus, eius nominis tertius, cuius beneficio adhuc Scholæ & Ecclesiæ in hoc regno gaudent.

TERTIA est de templo Dei, quod est duplex, manufactum seu visibile, & spirituale seu non manu factum. Vtrunque est domus orationis. Domus mea, inquit Christus, est domus orationis. Vsus manufacti templi præcipuè in his positus est. Primùm, vt sit locus publicus, in quo doceatur & audiatur verbum Dei. Deinde vt illic administrentur Sacramenta.

Tum, vt illic conueniant pij, oraturi pro communibus necessitatibus. Postremo, vt sit locus, in quo fiat publica confessio religionis. Sed quid fit in Papatu? pro verbo Dei traditiones hominum obtrudunt. Pro mysteriorum Dei distributione, sacrilegia horrendissima proponuntur, venale habent cœlum, missam pro viuis & mortuis iactant, spoliant Ecclesiam Sacramentis, contaminant Sacramenta suis blasphemis additamentis, faciunt ex loco publicæ confessionis Euangelij, conciliabulum hypocritarum, qui conspirant aduersus Euangelium Christi. Hæc sint dicta de manufacto templo. Non manufactum & spiritualem templum est cum tota Catholica Ecclesia, tum singula eius membra. Ita enim Paulus ait scribens Corinthijs: Nescitis, quod templum Dei sanctum sitis vos? Imò Christus ipse architectus huius templi ait: Si quis sermonem meum audit, ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Proinde & tota Ecclesia, & singula eius membra, templum Dei dicuntur & sunt. Huius templi fundamentũ est filius Dei, fundamentum enim aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus Dominus noster. Hoc templum erigitur à Filio Dei, ædificatur à Prophetis, Apostolis, ministris verbi, à pio magistratu, à sanctis patribusfamilias, prout Dominus singulis dederit ædificandi gratiam. Hoc templum purgatur & conseruatur sanguine Christi. Huius templi ostiarius est Spiritus sanctus, quando precibus & fide ianua eius pulsatur. Neq; hoc templum ociosum est. Nam in eo iugis est celebratio DEI, oratio perpetua,

obla-

oblationes sanctæ, cultus Dei (vt vno verbo dicam) indefessus, huic enim sancto vsui dicatum est hoc sanctum Dei templum. Verum homines, qui indulgent suis libidinibus, suæ tyrannidi, vsuræ, fraudibus, non solum hoc templum Dei prophanant, eiecto ostiario Spiritu sancto, expulso Christo architecto, verumetiam fiunt templa Satanæ, in quibus sanguis Christi contumelia afficitur, verbum Dei ludibrijs exponitur, in locum piarum precum succedunt inuocationes sanctorum, execrationes, blasphemiæ, contumeliæ, &, vt vno dicam verbo, laudes Satanæ illic personant.

Sed quid nos commouebit, vt templum Dei esse cupiamus? 1. Dignitas. Quæ enim maior gloria est, quam esse templum sanctæ Tinitatis? 2. Vtilitas, nam hoc pacto transitur à Satanæ delubro (vbi mera mors & damnatio regnant) ad domum Dei & æternam felicitatem. 3. Finis conditionis hominis. Conditi enim sumus, vt simus templa Dei. Contrà cogitandum est, quam indignum sit, & quam magnum sacrilegium, hoc templum sceleribus vllis contaminare. Proinde conandum totis viribus est, vt præstemus Deo in suo templo verum cultum, & offeramus sacrificia laborum nostrorum, hoc est, gratiarum actionem, & thura cordis nostri, hoc est, fidem & innocentiam.

QVARTA, mundus longè aliter iudicat de ijs, qui templa Dei sunt, quàm verbum Dei. Mundus iudicat præclaros, potentes, sapientes, diuites in hoc templum recipi, sed contrarium docet verbum Dei, & monstrant exempla. Tametsi autem nullus

reijcitur propter claritatem generis, potentiam, sapientiam, diuitias, tamen plerunq; fit, vt tales huius mundi negotijs impediti, minus de hoc spirituali templo cogitent. Exemplo sunt Cain & Abel. Deinde Esau & Iacob. Ita semper diligit Deus infirma huius mundi, vt quæ fortia sunt pudefaceret. Sed hoc nos non mouebit. Christus enim dicit: Noli timere pusille grex, placuit enim Patri dare vobis regnum, cui per Christum cum Spiritu sancto sit honor in secula seculorum, Amen.

DOMINICA VNDECIMA POST TRINITATIS,

Lucæ 18.

IESVS dixit ad quosdam, qui in se confidebant, quod essent iusti, & aspernabantur cœteros, parabolum istam: Duo homines ascendebant in templum, vt precarentur, vnus Pha-

Pharisæus, alter Publicanus. Pharisæus stans hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quod non sim sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic Publicanus, Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Et Publicanus procul stans ne oculos volebat ad cœlum attollere, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam magis quam ille. Quia omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, extolletur.

Enarratio Textus.

Occasio huius Euangelij fuit, quod postquã Christus docuisset de efficacia orationis & forma orandi, voluit etiam illustria exempla proponere, in quibus & efficacis orationis & hypocriticæ ostentationis naturam depingeret. Nam cum nemo ritè orare potest, nisi idem sit prius iustus ex fide Christi, fit vt multi se iustos putent, & propterea se rectè orare arbitrentur. Quare necesse fuit discernere inter vere iustos, & eos qui iusticiam simulant. Qui enim videri volunt iusti, & non sunt tamen, illi nequaquam inuocant. Verùm qui agnitis peccatis suis, agunt seriam pœnitentiam, hi fide iusti effecti, soli efficaciter & vere orare possunt. Ea itaq; de causa Dominus hic nobis proponit duas imagines: quarum vna est hypocriticæ orationis: altera veræ & piæ inuocationis. Pharisæus, qui putauit se pium & iustum,

& non fuit, hypocriticam orationem nobis agnoscendam præbet: Contra, miser Publicanus, posternens se coram Deo, & agnoscens suas sordes, & nihilominus confugiens ad misericordiam, veræ & salutaris orationis formam suo exemplo præbet.

Loci tres:

I. De iusticia Legis, & Pharisaica vanitate.
II. De iusticia Christiana & vera pœnitentia,
III. Iudicium Christi de Pharisæo & Publicano.

DE PRIMO.

Dicebat ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, &c. *Hic necesse est dicere de legis iusticia: quæ sit, quis sit eius vsus, finis & ius. Nam inde intelligemus, quantum Pharisæi aberrent à vera iusticia.*

Quæ est legis iusticia? Est perfecta obedientia omnium membrorum nostrorum, interiorum & exteriorum, erga legem Dei, cordis, affectuum, voluntatis, oris. Breuiter, omnium potentiarum & virium corporis & animi: quam obedientiam non oportet esse momentaneam, sed perpetuam: non inanem, sed perfectam & absolutam: non contaminatam, sed puram & castam: qualis ab Adam præstari potuit ante lapsum, & qualis à sanctis Angelis in cœlo præstatur. Quod talem deceat esse legis iusticiam, cum Moses, tum Christus docent his verbis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex toto robore, & omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. Deinde, quia ipse purus, sanctus

& castus est, nil potest illi placere, nisi purum, sanctum & castum. Et qui hanc iusticiam præstant, soli habent promißionem legalem. Sic enim Moses: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Hanc obedientiam perfectam & perpetuam, qualem Lex requirit, nullus homo, excepto solo Christo, vnquam præstitit. Quare omnes, qui se hac legis iusticia iustos putant, non tantum cæci sunt & arrogantes: verum etiam blasphemi in legem Dei, quam metiuntur suo modulo, & non voce Dei. Quod autem nullus Legi Dei satisfacere poßit, nuper dixi, & nunc breuiter idem nobis in memoriam reuocabo. Primum, nostra membra interiora & exteriora, quibus exequi obedientiam erga legem deberemus, sunt mutila, & horrenda quadam ataxia viciata, ita vt nihil recte exequi poßint. Deinde Lex peccati tanquam fortißimus gigas nostra membra occupat, etiam quando renati sumus, vt non poßimus præstare quæ volumus. Hinc diuus Paulus clamat: ô infelix ego homo, quis liberabit me de corpore morti obnoxio. Item alio loco: Velle quidem adest mihi, sed perficere non inuenio. Item: Non quod volo bonum, hoc facio, sed quod non volo, malum, hoc ago. Ita regenerati promtam quidem voluntatem habent, sed exequendi quod volunt viribus destituuntur, adeo domesticus noster hostis est importunus, & nos à bono retrahit. Quid dicemus ergo de illis, quorum voluntas nondum est reformata, quales sunt omnes, qui nondum sunt regenerati? Huc accedit quod Lex Dei sit spiritualis, nos vero carnales. Ita.n. Paulus iam fidelis dixit: Lex spiritualis, ego autē carnalis venditus sub

peccato. Hinc facile videre est, quod à nobis legi debita obedientia præstari non poßit. Quî enim fieri potest, vt caro spiritualem iusticiam præstet? Multas alias & plures rationes nuper adduxi, quibus ostendi, neminem in hac vita perfectam legi obedientiam præstare posse. Quid ergo fiet? hic vocem legis primum audies. Quid illa dicit? Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis. Hic audis legis sententiam. Hæc legis vox te humliet coram Deo, & prorsus prosternat, vt agnoscas & fœditatem tui peccati, & iustam damnationem. Quid hic faciendum? Possumus ne hanc legis maledictionem declinare? non potes tuis viribus: quare tibi vel pereundum est, vel quærendum remedium contra hanc legis damnationem, quod sane non est aliud, quam solus Iesus Christus, qui ideo venit in mundum, vt in se maledictionem legis reciperet, & omnes in se credentes liberaret à iure legis, id est, à damnatione, quam lex minatur transgressoribus suis. Hæc proinde maledictio extendit se ad omnes homines, qui non audiunt Christum, & vestiuntur eius iusticia, vt illa ornati appareant in conspectu Dei. Nam Christus est finis legis in iusticiam omni credenti, Rom. 10. Hæc de legis iusticia ideo à me dicta sunt, vt ostendam quam vani fuerint Pharisæi isti, qui se iustos confidebant, & aspernabantur cæteros tanquam prophanos & iniustos. Sed quænam causa est, quod hic Pharisæus cum sua turba confidat se esse iustum? cæcitas in causa fuit. Adeo enim cæcus erat, quod non viderit legis mentem, imo velamen tantum Legis vidit

& non introſpexit in legis adytum, quemadmodum textus huius Euangelij ſatis indicat, ait enim Gratias ago tibi, quia non ſum ſicuti cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, aut ſicut hic Publicanus. *Literam igitur legis vidit, non ſpiritum, hoc eſt, tantùm in externis operibus hæſit, non ſpiritualem, quem requirit lex, ſenſum conſiderauit.*

Verùm vt hæc nobis clarius ponantur ob oculos, videamus 1. qualia ipſius opera fuerint. 2. conferamus ea cum lege Dei. 3. colligamus inde quid illi defuerit. 4. quàm multis peccatis reus conſtrictus fuerit, etſi ſe iuſtum coram hominibus venditaret.

Opera huius Phariſæi fuerunt ſine fide, profecta ex mera incredulitate & arrogantia. Iam cum ſcriptura aperte dicat: Sine fide impoßibile eſt placere Deo: quis tam amens eſt, vt iſtam externam laruam iuſticiam vocet? Heb. 11

Opera quæ iactat conferamus cum lege Dei: Lex requirit puram obedientiam: hic ex impuriſsimo corde promit conuicia in Deum & in proximum. Lex iubet proximum diligere: is accuſat, idq; coram tribunali Dei. Quid multis? Nil ex Dei præſcripto fecerat. An non eſt magnum, non eſſe raptorem? non iniuſtum? non adulterum? ieiunare & dare decimas? iſta quidem non ſunt contemnenda. Sed hic Phariſæus bona, quæ fecerat, miſere contaminauit philautia & ſuperbia.

Quid ergo illi defuit? fons bonorum operum, fides Chriſti, quæ per charitatem operatur. Vbi autem hæc non eſt, quantumuis ſpecioſum videtur opus, Deo ta-

men

men gratum esse nequit: imo potius abominatio est coram Deo, præcipuè, quia accedit opinio iusticiæ, sicuti videmus in hoc Pharisæo.

Vidimus vnde profecta fuerint opera huius Pharisæi, & quantum distent à legis iusticia, & quid illi defuerit: nunc quam grauiter peccarit & quam iniustus fuerit videamus. Primum ausus est Deum accedere & interpellare sine timore Dei, sine fide, sine pœnitentia, sine mediatore Christo, per quem solum patet aditus ad patrem. Estne hoc graue scelus? Imo hic totam primam tabulam violat, & tanquam pedibus conculcat. Deinde ausus est puluis & cinis gloriari coram Deo, cum tamen scriptum sit: Innocens coram te non est innocens, quanta quæso hæc superbia? Nónne tametsi & Deum & homines despicit: se tamen iustū simulat? Tertiò abusus est templo Dei, quod erat ordinatum ad deprecanda peccata publica & priuata. Sed quid hic facit è templo? prætorium, in quo accusat alios. Quartò totam secundam tabulam inuadit, & violat contra caritatis naturā, quæ peccata proximi aut curare, aut tegere solet. quid facit? Non sum, inquit, sicuti cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri: imo hoc videbatur ei parum. Quare cum in supremo loco templi esset, respicit à tergo, & videt miserum Publicanum orantem, quem mox, vbi eum vidit, accusat coram tribunali Dei. Neque sum, inquit, sicut iste Publicanus. Hic si vere pius fuisset, gratulatus fuisset Publicano cum angelis Dei, qui gaudent in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente. Verùm cū accusat pœnitentem, satis

tis arguit, ex quo spiritu loquatur. Debebat meminisse dicti Iesu Syrach: Hominem auertentem se à peccato ne despexeris. Omnes enim in correptione sumus, id est, obnoxij varijs casibus. Qui stat, videat ne cadat, inquit Apostolus. De ieiunio & decimis huius hypocritæ hoc tantum dico. Ieiunium, quo carnis feroica domatur, est res non mala: verum si ieiunas, vt merearis aliquid à Deo, tuum ieiunium fit abominatio. Deus enim non vult coli humanis traditionibus, sed iuxta legis suæ regulam. De decimis hæc dico, quod Deus ita ordinauit in sua republica, vt sacerdotes & Leuitica tribus haberent vnde viuerent. Et Christus dicit: Dignus est mercenarius mercede sua: &, Non obligabis os boui trituranti.

De Secvndo.

Quemadmodum in Pharisæo vidimus, qualis sit iusticia Pharisaica: & eius vanitatem ostendimus ex collatione ad legis iusticiam: Ita nunc sequitur secunda doctrina de iusticia Christiana, quæ nobis in hoc Publicano, tanquam in viua quadam imagine repræsentatur. Verùm quia scriptura duobus modis de virtutibus docet, nimirum regula, & exemplo: volo primum videre, quid scriptura dicat de iusticia Christiana. Deinde idem ostendam in Publicani exemplo, vt ita regula confirmetur exemplo.

Quantum autem ad regulam iusticiæ Christianæ attinet, hæc sunt clara dicta. Paulus Rom. 3. Omnes peccauerunt, & priuantur gloria Dei, iustificamur autem ipsius gratia, per redemptionem quæ est in Christo Iesu,

sto Iesu, quem proposuit Deus propiciatorium per fidem in sanguine eius. Mox in eodem capite: Arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus legis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Rom. 5. Sicut vnius hominis inobedientia multi sunt constituti peccatores: ita vnius rursus obedientia iusti constituuntur multi. Et de Abrahamo: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Et Dauid: Beati quorum remissæ iniquitates, & tecta sunt peccata. Huiusmodi sunt infinita dicta in scriptura de iusticia Christiana. Sed hæc pauca proposui, vt inde generalem doctrinam de iusticia Christiana colligam.

PRIMVM ergo ex his testimonijs colligitur, quod Christiana iusticia non sit ex operibus, tametsi iustificatus iam bene operari incipit. Hoc ergo primum tenendum est, quod opera excludantur ita, vt non sint huius iusticiæ causa: sed effectus & fructus, vt postea dicam. 2. ex his dictis colligitur, quod Christiana iusticia non sit obedientia in ipsis, sed in Christo. 3 quod hæc Christi obedientia donetur homini, vt ea, et non sua sit iustus. 4. quod quisquis crediderit, huius iusticiæ Christi fiat particeps, ita vt illi imputetur tanquam sua. Christus enim est finis legis, in iusticiā omni credenti. 5. quod quia peccatores sumus reconciliemur Patri per Christum, quem Pater proposuit propiciatorem. 6. quod pro peccatis credentium effusus sit sanguis Christi, ita vt iusticiæ Dei seu legis sit satisfactum. 7. ex his omnibus collectis efficitur, quod hæc iusticia Christiana constet absolutione

à pec-

à peccato, imputatione iusticiæ Christi, & acceptatione ad vitam æternam, gratis propter Christum. Hæc est summa doctrinæ Ecclesiæ Christi de Christiana iusticia, vnde efficitur, quod Christiana iustificatio sit absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad vitam æternam gratis propter Christum. Verum hoc præterea tenendum est, quod fides ipsa, qua iustificamur, sit efficax, & producat fructus Deo gratissimos per Iesum Christum. Vbi autem hic fructus non conspicitur, vix illic fides inuenitur. Nam cum credimus, simul renascimur in nouos homines, vt nouam Deo obedientiam præstemus.

Iam hanc ipsam doctrinam de Christiana iusticia videamus in exemplo Publicani. Primùm (vt textus ait) stetit à longo. Indignitate enim sua territus, non audebat cum Pharisæo in conspectum maiestatis diuinæ prodire. Sic & Petrus procidens ad genua Christi, ait: Exi à me, quia homo peccator sum. Similiter & centurio: Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Hæc trepidatio in conscientia hominis oritur ex noticia legis, ad huius normam cum homo sua facta examinat, cogitur exclamare, homo peccator sum. Deinde non audet leuare oculos. Hic notatur pudor Publicani ob turpitudinem peccati sui. 3. percutit pectus, quo significetur lucta cum diffidentia & desperatione. 4. cum inquit, Deus &c. significatur ad solum Deum confugiendum esse pro peccatis abolendis. Hactenus cum peccato, cum legis damnatione, cum diffidentia luctatus est, qua lucta vera contritio declaratur. Nunc sequitur quomodo

sit eluctatus ab isto veluti inferno. Nam cum dicit: Deus propitius esto mihi peccatori, *erigit se fide contra desperationem. Nam hic animo recolit promißiones de Christo, quod Deus velit esse peccatoribus propicius, qui agentes pœnitentiam ad Christum vera fiducia confugiunt. Ille enim est propiciatio pro peccatis nostris. Cum ita se erigit, sibi peccatum, & Deo misericordiam tribuit, se ægrotum agnoscit, & Deum medicum, opponit misericordiam peccato, ac ita statuens Deum sibi propicium esse iustificatur sola fide. Ad eundum modum Daniel fecit: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei.*

Atq; ita ex hoc Publicano discere possumus primum rationem veræ pœnitentiæ, & iusticiæ Christianæ. Nam vt vera pœnitentia est verus dolor ob peccatum: Ita Christiana iusticia est absolui à peccato, cum Deum vera fiducia accedimus, sicuti supra dixi. 2. possumus ab illo discere, qualis debeat esse vera oratio. Debet enim ex intimo animo proficisci in timore Dei, & niti propiciatione, quæ est in Christo Iesu. 3. debemus à Publicano discere submißè nos gerere cum coram Deo, tum coram hominibus.

Viuendúmne igitur est more Publicanorum? sane ita est, quatenus agunt pœnitentiam, quemadmodum hic fecit. Vt enim Pharisæus iste non est condemnatus propter externa opera honesta, quæ fecit, sed quia confidebat in opera, ita Publicanus hic non est laudandus ob peccata quæ fecerat, sed propter pœnitentiam, quæ secuta est. Imò habemus ab vtroque quod vtiliter discamus. Cum vtroque eundum est in-

templum, cum vtroq; agendæ sunt Deo gratiæ, cum vtroq; orandum est. A Pharisæo honesta externa opera facere: A publicano animi pietatem & veram fidem adferre discamus.

DE TERTIO.

Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam, & non ille. *Hic habemus iudicium Christi de Pharisæo & Publicano. Publicanus* (inquit) *descendens de templo, in domum suam rediijt iustificatus fide. Pharisæus autem non rediijt iustus, sed potius condemnatus. Hoc confirmat generali sententia:* Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. *Pharisæus se exaltauit, existimans se iustum legis operibus, quæ nulla habuit, ideo humiliatus est sententia damnationis. Publicanus se humiliauit peccati confessione, humili inuocatione, fiducia in misericordiam Dei per Christum, ideo exaltatus est gratia absolutionis & gloria beatitudinis. Huius exemplo vt & nos humiliemur faxit Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit gloria in secula, Amen.*

DOMINICA DVODECIMA TRINITATIS, *Marci 7.*

IESVS rursum egrediens de finibus Tyri ac Sidonis, venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis. Et adducunt ei surdum, impeditæq; linguæ, & deprecantur eum, vt imponat illi manum. Et cum apprehen-

duxet eum de turba seorsim, misit digitos suos in auriculas eius, & sputo emisso, tetigit linguam eius, ac suspiciens in cœlum, ingemuit & ait illi: Ephata, quod est, aperire. Et statim apertæ sunt eius aures, & solutum est vinculum linguæ eius, ac loquebatur recte. Ac præcepit illis, ne cui dicerent. Sed quo magis ille eis præceperat, hoc potius amplius prædicabant, & supra modum stupebant, dicentes: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

Enarratio Textus.

Hoc Euangelum continet vnum ex miraculis Domini, quibus ipse ostendebat potentiam, voluntatem & officium suum. Potentia ostenditur in eo, quod imperet omnibus rebus creatis, aliâs mari, aliâs ventis, aliâs Diabolis, aliás morbis, vt hîc. Voluntas

luntas indicatur ex eius promtitudine ad iuuandum, est enim promtißimus ad opem ferendam omnibus inuocantibus se. Officium, quod sit saluator iuxta nomen suum, quod est Iesus. Hæc tria in singulis fere Christi miraculis conspiciuntur, quibus nos recte vti discamus. Potentia siquidem Christi Domini, aduersus mundi tyrannidem, Sophisticam & hypocrisin, atque adeo aduersus totum Satanæ regnum, vti debemus. Voluntatis cognitionem opponamus aduersus carnis nostræ peruersam voluntatem & iudicium. Officij cogitatione muniamus nos aduersus omnes Antichristos, qui Christum suo officio spoliare volunt. Hæc tria, vt in speculo quodam contemplari licet in præsenti Euangelio. Hic surdus & mutus tenetur captiuus à Diabolo, sed quid ad hoc Christus? Potentiam suam declarans, aperit aures eius, & linguam soluit inuito & repugnante Diabolo. Deinde, cum hunc calamitosum & miserum iuuat, ostendit se affici eius calamitate, atque ita voluntatem suam erga ipsum indicat. Postremò declarat officium, dum se promptum ad hunc iuuandum & alacrem exhibet. Significat enim hoc facto missum esse se, vt afflictos & calamitosos iuuet. Habemus quid Christus ostendat in suis miraculis: Iam summam præsentis Euangelij videamus. Christus adductum surdum & mutum ad se sanat, quo facto significatur, quod Christus venerit in mundum ad iuuandos eos, qui ad se veniunt, iuxta illud: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Loci tres:

I. Exemplum illorum, qui hunc surdum & mutum ad Christum portant.

II. Factum & miraculum Christi.

III. Fructus huius miraculi ad spectatores.

De Primo.

Exiens iterum de finibus Tyri, &c. *Antequam veniamus ad primam doctrinam, obseruanda est præsentis miraculi occasio, quæ fuit profectio Christi, & locus profectionis.*

Profectio ipsa indicat, quàm sedulus Dominus in suo officio, & quàm auidè sitierit salutem nostram. Locus ostendit, quod etiam gentes velit suorum beneficiorum fieri participes. Venit enim quærere quod perierat.

Iam primam doctrinam videamus. Adducunt ei surdum & mutum, & deprecantur eum, vt imponat illi manus. *Hic duo obseruanda sunt: Primùm, quid faciant hi baiuli. Deinde quid petant. Quid faciunt? Apportant ad Christum surdum & mutum. His paucis verbis, Christiana vita describitur, quam descriptionem rectè intelligere nostra interest, vt poßimus illorum exemplum dextrè imitari. Primùm enim Christum agnoscunt Meßiam. Deinde fidem in ipsum habent, vtrunq; declarant hoc facto. Nemo enim Christum accedit vt Saluatorem, & eum inuocat, nisi qui in ipsum credit. Vt enim nemo credit, nisi qui audit, ita nemo inuocat, nisi*

qui credit, Rom. 10. Hac ratione fides concepta ex verbo vitæ, est Christianorum salus.

Estne ociosa fides? Non. Hic eius triplex fructus indicatur. Primus est confeßio, nam hic facto & voce confitentur Christum, Quemadmodum enim corde creditur ad iusticiam, ita ore fit confeßio ad salutem. Secundus est inuocatio Christi. Sunt enim fides & inuocatio ita connexæ, vt citius calorem ab igne separes, quàm eas à se inuicem diuellas. Tertius fructus fidei est dilectio fraterna, quam hi baiuli corde, opere, & ore declarant, hunc afflictum & miserum Christo apportantes.

Vidésne iam quales fuerint hi baiuli? vidésne totã vitam Christianam in illorum facto, tanquam in tabella depictam? Sed quare hoc factum & scriptum est? vt ego & tu habeamus exemplum pietatis erga Deum, & charitatis erga proximum. Hæc est forma veræ Christianæ vitæ. In Christum itaq; cum his nos credere oportet: Christum cum his confiteri necesse est, eundem cum his inuocare fides postulat, proximum præterea horum exemplo corde, ore & opere, diligere & iuuare decet. Quódnam, quæso, maius dilectionis opus, quàm hominem captiuum sub Diaboli potestate, afflictum & miserum, & coram hominibus spretum extremeq; contemptum, adducere ad Christum, & tantam curam pro aliena salute suscipere?

Hic discant diuites, pauperes, nobiles, ignobiles, ciues & rustici quid illos deceat, modo non frustra Christianum titulum iactare velint. Vnusquisque pro ratione suæ functionis conetur quàm plurimos

Christo adducere, eum inuocare, & solicitudinem piam suscipere pro aliorum salute.

Hic oritur quæstio. Hic surdus fidem non habuit, non enim potuit verbum audire, vnde fides concipitur, sanatur tamen à Christo ob alienam fidem, videtur ergo quod homo aliena fide saluari poßit? Respondeo: Christus aperit linguam muti, & inuocatus dat infirmo fidem, quam nactus infirmus sua propria, non aliena fide saluatur. Deinde discernendum est inter corporalia beneficia & salutem æternam. Corporalia beneficia pij possunt etiam impijs à Deo impetrare, salutem autem non possunt ipsis impetrare, nisi ipsi quoq; prius fidem ex verbo Dei conceperint. Nisi enim pij impetrare possent impijs beneficia corporalia, non posset stare mundus in hoc tantorum scelerum & scandalorum diluuio.

Hæc dicta sunt de facto horum baiulorum & eius vtili imitatione, iam quid à Christo petierint videamus. Deprecabantur eum (inquit textus) vt imponat illi manum, nam per impositionem manum obseruârunt Christum antea multis contulisse sanitatem. Verum vt istum ritum nos intelligamus, quatuor de impositione manuum sunt obseruanda.

I. Quam antiqua sit hæc consuetudo impositionis manuum.

II. Quorum fuerit alijs manuum imponere,

III. Ad quid & in quem finem manus impositæ sint.

IIII. Quæ sit manus ratio symbolica.

Quantum

Quantum ad antiquitatem ritus imponendi manus attinet, scriptura ostendit, quod à Patribus sit hæc consuetudo accepta. Legimus enim Gen. 48. quod Patriarcha Iacob manus imposuerit filijs Ioseph, Manasseæ & Ephraim. Quæ consuetudo postea lege Iudæis commendata est, & peruenit his ritus vsq; ad tempora Christi, qui & ipso vsus est, & vsum illius ad Apostolos suos transmisit. Quod autem manuum impositione coniuncta fuerit oratio, patet ex 19 cap. Matth. vbi scribitur, quod oblati sint pueri Christo, vt manus eis imponeret & oraret.

Habemus quàm sit antiqua consuetudo manuum impositio: iam quorum fuerit alijs imponere manus videamus: id quod ex facto Iacob & aliorum colligitur. Mos enim fuit, vt maiores minoribus, parentes liberis, sacerdotes populo, manus imponerent. Fuit enim solennis ceremonia, quæ penes illos erat, qui præeminebant autoritate.

Sed quem in finem iste ritus institutus erat? quintuplex finis è scriptura colligi potest. 1. Quod benedicendi seu orandi causa factum sit, vt Matth. 19. & Marci 7. ostenditur. 2. Offerendi causa: solebant enim Sacerdotes manus imponere capitibus victimarum. 3. Sanandi gratia. Sicuti Christus sæpe suas manus imposuit sanaturus, qui sibi offerebantur. 4. Vt precando conferretur Spiritus sanctus, vt in actis Apostolicis legimus. 5. In consecratione ministrorum verbi manus imponebantur ijs, qui ordinabantur ad ministerium.

Iam de symbolo manuum nonnihil adijciamus.

Qui benedixerunt impositis manibus, fungebantur vice DEI: manus significabant auxilium & fauorem DEI: impositio manuum significabat, eum, cui imponebantur manus, esse sub fauore & protectione Dei, & benedici à Deo. In benedictionibus optabatur auxilium & fauor Dei: in sacrificijs hostiæ dicabantur Deo: in sanationibus manus DEI se exeruit, dum sanitati restituit sua potentia ægrotos: similiter in donationibus S. sancti, manus significabant præsentiam Dei: in consecrationibus sacerdotum, hæc erat significatio impositionis manuum, quod qui ordinabantur, dicarentur Deo tanquam hostiæ, probarentur Deo, & ordinarentur ad opus diuinum. Hæc sint dicta de primo loco, nempe de facto horum baiulorum, & impositione manuum: nos autem obseruemus breuiter, quid confirmet hic locus, quid confutet, & cuius nos moneat. Confirmat, quod filij Dei spiritu Dei ducantur, & exerceant se pietate & caritate. Confutat eos, qui fidem inanem iactant sine vera pietate erga Deum, & caritate erga proximum. Monet nos, vt præstemus opera fidei interna & externa, modo velimus inter filios Dei censeri.

De Secundo.

Secunda doctrina, quam proposui, est de facto & miraculo Christi. Vt autem hoc factum intelligamus, quædam sunt de miraculis Christi obseruanda. Prophetæ, Christus & Apostoli ediderunt miracula, vt doctrinam, quam docuerunt, confirmarent à Deo esse, & vt homines conuicti miraculis de veri-

tate

tate Dei, crederent, & credentes saluarentur. Hos præcipuos fines fuisse miraculorum, ostendit Iohannes Euangelista cap. 2. vbi ita ait: Hoc principium signorum fecit Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli. Hic duo signantur fines: gloria Christi, & fides Apostolorum. Glòria autem Christi potentiam diuinam affectum erga genus humanum, & officium doctrinæq; ipsius certitudinem, complectitur. Verùm discernendum est inter Prophetas, Apostolosq; & Christum. Prophetæ & Apostoli non sua virtute ediderunt miracula, sed diuina Christi virtute, cuius spiritus per os eorum loquebatur. Christus vero sua propria potentia edidit miracula. Quare vt Prophetæ & Apostoli suis miraculis declarârunt se fuisse Christi seruos: ita Christus suis miraculis se Dominum & Deum ipsorum ostendit. Verùm si quæris, cur hodie non etiam edantur miracula à ministris verbi: scies quod miracula postquam confirmarunt gloriam Christi, & veritatem Dei, defuncta sint suo munere, quare non amplius sunt expectanda miracula, sed contenti esse debemus doctrina Prophetica & Apostolica, quam Deus olim multis confirmauit miraculis. Hæc sint de miraculis dicta in genere: Nunc ad hodiernum miraculum descendamus, in quo sunt multæ circumstantiæ obseruandæ, quarum singulæ singularem doctrinam & admonitionem continent.

PRIMA: Christus apprehendit eum de turba seorsim. Sed quare hoc fecit? propter duo: scilicet tempus & significationem. Propter tempus

quidem, quia nondum voluit suum regnum propagari toti mundo. Nondum enim peregerat hostiam, nondum fregerat interstitium, quod erat inter Iudæos & gentes: quod postea factum est, quando armauit discipulos hoc mandato: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omnibus gentibus. Propter significantionem vero, quia qui Christum desiderat medicum, debet à turba malignantium discedere. Nulla enim est consensio Christi cum Belial.

SECVNDA: Misit digitos suos in aures eius. Hoc sane non frustra factum est. Nam & eo signo declaruit precium carnis suæ, quam assumsit, vt eius victima humanum genus restitueretur pristinæ sanitati, quam per peccatum amiserat, & significat suum verbum nec audiri nec intelligi posse, nisi aures digito Christi aperiantur, id est, nisi Spiritus sanctus cordis nostri aures aperiat.

TERTIA: Et expuens tetigit linguam eius. Hoc symbolo significat, loquendi facultatem à se esse, & quod per media velit in Ecclesia esse efficax.

QVARTA: Suspexit in cœlum. Hoc gestu significat suum animum ad patrem cœlestem eleuatum esse, quem precatus est non solum pro hoc, sed pro omnibus afflictis. Oratio enim non est tam oris sonus, quàm cordis supplex eleuatio ad Deum: quæ cordis eleuatio symbolo oculorum suspicientium in cœlum significatur. Vnde Dauid: Ad te Domine leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Cuius & nos monemur cum dicimus: Pater noster qui es in cœlos.

QVIN-

QVINTA: Ingemuit. *Magnum certe necesse est esse, propter quod tantus heros ingemiscat. Non ergo solum in hunc mutum, quem vnico nutu liberare à suo malo poterat, respexit: sed intuetur in hæc quinq; 1. peccatum, quod causa est omnium calamitatum in humano genere. 2. in tyrannidem Diaboli, qui ita oppresserat genus humanum: cum qua tyrannide se bellum initurum nouit. 3. in legis maledictionem, quam in se receperat, quo nos absoluamur à reatu. 4. in amarissimam suam mortem, quam erat perpessurus pro toto humano genere. 5. in maximæ partis mundi ingratitudinem præuidebat enim quod multi suum beneficium essent contemturi prorsus, multi ignauia sua essent neglecturi: adeo vt minima pars mundi sua beneficia in salutem amplecteretur.*

SEXTA: *Alloquitur hunc mutum, & dicit:* Ephata, *hoc est,* tu aperire. *Non frustra hîc Marcus Hebraica voce vsus est. Hac enim voce primum indicat Christus, quæ sit sua diuina potentia, qui verbo & imperat, & facit quæ vult: vnde fides nostra non solùm de diuinitate Christi confirmatur: verumetiam omnes eos in tuto esse intelligit, qui sub eius imperio sunt, & se eius fidei committunt. 2. hac voce indicatur, quanta sit verbi Dei efficacia, præsertim vbi vera fide apprehenditur. 3. quod nemo saluari possit sine Christi verbo, quo imperat nobis, quæ decent à nobis fieri. 4. hoc mandato* APERIRE *significat, quod voluntas hominis requiratur in salutis negotio, non quod voluntas non reformata manu* DEI *possit, aut velit:*

velit: sed ne, cum mouetur & formatur à Spiritu sancto, Spiritui sancto repugnet. 5. quod opus salutis sit totum Christi, non hominis, quemadmodum Hebraicum vocabulum indicat.

SEPTIMA. Et statim apertæ sunt aures eius & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur recte. *Hoc ipsum miraculum est & beneficium Christi erga hunc afflictum hominem. Quo miraculo indicatur, quod ad iussum Christi & ad prædicationem verbi ipsius soluamur à catenis Diaboli, ne amplius illis constricti teneamur. Hoc miraculum, vt summatim repetam, confirmat quod Christus & poßit & velit iuuare omnes afflictos, qui ad se afferuntur, & suam opem implorant. Destruit eorum errorem, qui Christum tanquam seuerum iudicem fugientes sanctos inuocant. Monet præterea nos, vt in calamitatibus constituti ad Christum solum fide & inuocatione fugiamus.*

DE TERTIO.

Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem magis eis præcipiebat, eò magis prædicabant & admirabantur. *Christus prohibet ne patefacerent hoc factum, huius mandato obtemperasse oportuit: quare bonum, quod secutum est, non illorum inobedientiæ, sed Christi bonitati adscribendum est. Voluit enim factum latere vsq; ad suam resurrectionem.*

Sed quis fructus manauit ex hoc Christi miraculo? Primum spectatores conceperunt fidem in Christum

stum. Deinde prædicabant hoc factum, & Deum glorificabant: quæ Dei glorificatio vltimus finis est omnium operum Christi. Sed quid est Deum prædicare? Dei prædicatio oritur ex noticia Dei, quæ in his sita est: vt recte iudices de diuina substantia, & diuinis personis, vt statuas eum fontem omnium bonorum: vt ad eum per Christum confugias in omni necessitate: vt palam tuam fidem cum his confitearis: vt tuo exemplo præluceas alijs, quo multi tuo exemplo moti ad Christum confugiant, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.

DOMINICA XIII. TRINITATIS. Lucæ 10.

CONuersus Iesus ad discipulos seorsim, dixit: Beati oculi qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ & reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non

& non viderunt, & audire, quæ vos auditis, & non audierunt. Et ecce quidam legiſperitus ſurrexit, tentans illum, dicens: Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſsidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? Quomodo legis? ille reſpondens dixit: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua: & proximum tuum ſicut teipſum. Dixitque illi: Rectè reſpondiſti, Hoc fac & viues. Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus? Reſpondens autem Ieſus dixit: Homo quidam deſcendebat ab Hieroſolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam deſpoliauerunt eum veſtibus, ac vulneribus inflictis, abierunt, ſemimortuo relicto. Accidit autem vt ſacerdos quidam deſcenderet eadem via, viſoque illo, præterijt. Similiter & Leuita cum iret iuxta locum, cum acceſsiſſet ac vidiſſet eum, præterijt. Samaritanus autem quidā iter faciens, venit ad eum, & viſo eo, miſericordia motus eſt, & accedens obligauit vulnera eius, infundens oleum ac vinum, & imponens illum in ſuum iumentum, duxit in diuerſorium, & curam eius egit. Et poſtero die egrediens, depromtos duos denarios dedit hoſpiti, & ait ei: Curam illius habe, & quodcunque præterea inſumſeris, ego cum redie-

ro,

diero, reddam tibi. Quis ergo horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit. Qui exercuit misericordiam in illum. Ait igitur illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

Enarratio Textus.

DVæ sunt partes huius Euangelij, in quarum priori agit Christus cum suis Discipulis de vera beatitudine, docetq́ in qua re ea consistat, nimirum in sui cognitione, in posteriori disputatur de recta via vitæ æternæ, de lege Dei, de dilectione Dei & proximi, vbi paradigmate proposito docet, quis sit proximus habendus.

Loci quatuor:

I. *Quæ sit vera beatitudo.*

II. *Quæstio Legisperiti de consequenda vita æterna, cum Christi responsione.*

III. *Summa capita legis diuinæ.*

IIII. *De parabola, qua docetur, quis sit nobis proximus.*

De Primo.

Iesus conuersus ad Discipulos seorsim dixit: Beati oculi, qui vident quæ vos videtis: Dico enim vobis, quod multi &c. *Hic docet Christus quanam sit vera beatitudo, & quodnam sit verum & solidum gaudium hominis in hac vita, videlicet videre filium Dei. Si ergo soli illi sunt beati, qui filium Dei vident, sequitur nullos suis operibus*

& meritis beatitudinem consequi. Quare hæc Christi visio merito expetenda est.

Verum sciendum, dupliciter filium Dei videri, nempe in hac vita, & futura. In hac vita videtur tripliciter, 1. carnaliter tantùm. 2. carnaliter & spiritualiter simul. 3. spiritualiter tantùm.

Carnaliter tantùm vidit maxima pars Iudaicæ gentis, quæ tamen damnata est: proinde carnalis Christi visio non est per se salutaris, imò cedit potius in maiorem damnationem. Herodes vidit Chistum, Pilatus similiter, Iudas & Caiphas, & multi impij alij, quorum interitus docet non esse salutarem visionem Christi externam, vbi non est vera fides in Christum.

Carnaliter & spiritualiter simul visus est Christus à Magis, Maria, Simeone, Zacharia, Zachæo, Apostolis, & multis alijs, quorum visio fuit illis salutaris, quia non solum Christum externis oculis viderunt, sed etiam lumine cordis, quod manifeste conspicitur in illa muliere, quæ Christi pedes lotos lacrymis suis abstersit capillis, quæ à Christo audit, peccata sua esse remissa, propter fidem quam in ipsum habuit. De hac visione præcipue loquitur hic Dominus, cum ait : Multi Prophetæ & Reges cupierunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt.

Spiritualiter tantum videt Christum, omnis qui credit in eum. Ita enim Christus ipse interpretatur, cum dicit: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: Ita oportet exaltari Filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

nam. Sic vidit Christum Abel in suo sacrificio, sic Abraham, de quo testatur Christus, dicens: Abraham vidit diem meum, & gauisus est. Sic hodie nos Christum videmus, quotquot in ipsum credimus. Quod autem, qui ita Christum vident, sint beati, testatur hoc dictum Domini ad Thomam: Beati qui non viderunt, & crediderunt. Nam in Euangelio ipsum videmus, vbi facie ad faciem nobis apparet, vt in imaginem eius trasformemur.

Hactenus de primo genere visionis & eius partibus, quo Christus in hoc mundo videtur. Altera visio sequitur, quæ est in futura gloria, vbi illum perfectissimæ videbimus, & perpetua lætitia afficiemur, fruentes ipsius dulcissimo conspectu:

Sed qua de caussa pronunciat beatos qui Christum vident? Primùm, quia Christus est verbum vitæ, sine quo nulla est salus expectanda. Hoc enim vitæ verbum ab æterna morte liberat credentes. Nam vt qui Christum non videt, & potissimum oculis fidei, in carcere & sub manu Diaboli manet: ita qui Christum videt, victor est mundi, atq; omnium malorum, iuxta illud Iohannis: Hæc est victoria, quæ mundum vincit, fides vestra. An non videmus multos pios malè in hac vita habere, & rapi ad grauissima supplicia? Respondeo: Sunt beati propter euentum. Est enim futura lætissima liberatio ab omnibus malis, quibus pij obruuntur in hac vita. Ideo Christus dicit in Matthæo: Beati qui lugent, quoniam consolationem accipient.

DE SECVNDO.

Quidam legis interpres surrexit, tentans eum, & dicens Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? Ille respondit: Diliges Dominum Deum tuum, &c. *Et vt in Matthæo habetur: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Vt hoc Christi responsum rectè intelligamus, obseruandum est, esse duo genera hominum, cum quibus Christus agit. Quidam enim sunt hypocritæ, quidam agunt seriam pœnitentiam. Hypocritæ, superbi & tumidi opinione propriæ iusticiæ, putant se non opus habere Christo, atque ideo eum persequuntur, nunc tentando illum, nunc calumniando ipsius doctrinam, nunc persequendo ipsum. Hi cum quærunt viam salutis, monstrat eis legem, & dicit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Qui vero pœnitentiam agunt, & quærunt à Christo salutis viam, non mittuntur à Christo ad Legem & Mosen, sed ad se eos recipit, & iubet eos in se credere. Quod cum faciunt, donat eis suam iustitiam, ne maledictioni Legis sint obnoxij. Hoc exemplis illustrabimus. Pharisæus de quo nuper audiuimus, iustus sibi visus est, sed iniustus à Christo est pronunciatus, eo quod legis iusticiam, quam iactitauit, non habuit. Contra, Publicanus, qui peccata sua secum in templum attulit, quæ illic deflet, & confugit ad misericordiam, iustus descendit in suam domum. Si iustus, vitæ quoque æternæ hæres erat. Apud Matthæum interrogat Legisperitus Christum, & dicit: Quid faciam vt possideam vitam æternam? Respondit*

ſpondit Chriſtus: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Contra miſer Latro peccator in cruce agit pœnitentiam, & ex fide inuocat Chriſtum, cui Chriſtus dicit: Hodie eris mecum in Paradyſo, id eſt, in vita æterna. In hoc Euangelio accedit etiam Legis interpres: tentaturus Dominum, & ait: Quid faciendo vitam æternam poßidebo? Cui Dominus reſpondit: Diliges Dominum Deum tuum, & proximum ſicut teipſum. Quod perinde eſt, ac ſi dixiſſet: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. At mulieri peccatrici, Lucæ 7. ait: Fides tua te ſaluum fecit. Atq; ita Chriſtus cum duobus generibus hominum agit, pro quorum varietate monſtrat rectam in cœlum viam.

Quare viam per legem monſtrat, cum nemo vnquam per illam viam poßit in cœlum venire? Quia eſt via rectißima in cœlum, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Hanc ergo monſtrat Chriſtus ſuis contemtoribus. Quicunq; enim Chriſtum contemſerit, aut peribit æternùm, aut Legi ſatisfaciet, quod eſt illi impoßibile. Deinde eſt alia via in cœlum, quæ tantum patet ijs, qui in Chriſtum, qui eſt via in cœlum, credunt.

De Tertio.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota cogitatione tua, & proximum tuum ſicut te ipſum. *Hæc eſt ſumma Legis diuinæ & epitome Decalogi. In vtroq; horum præceptorum quatuor ſunt ſpectanda. 1. Affectus, qui ab*

homine requiritur erga Deum & proximum. 2. Obiectum, nempe Deus & proximus. 3. Caussæ obedientiæ seu dilectionis Dei & proximi. 4. Modus dilectionis.

Affectus, quem requirit Lex, est dilectio, quæ placere non potest, nisi sit sincera, & careat omni hypocrisi. Nihil enim potest placere Deo quod est fucatum, quia ipse est absq; omni fuco, sanctus, purus & sincerus.

Obiecta, hoc est, res circa quas versari debet affectus dilectionis, sunt Deus & proximus.

Caussæ dilectionis Dei & proximi proponuntur in præcepto. Deus enim diligendus est, quia est Deus & Dominus noster, proximus vero, quia est proximus noster.

Modus dilectionis etiam exprimitur: Deus enim ex toto corde, ex tota anima, ex tota cogitatione est diligendus, proximus est diligendus, vt teipsum diligis. Verum, quæ breuiter notauimus, fusius sunt explicanda.

Dilectio seu caritas in genere est intimus affectus, rem quampiam amanter & beneuolè complectendi, adeo vt animus eius studio ardeat, cupiatq; ei quàm optime. Hæc caritas duplex est. Vna Dei erga creaturam. Altera creaturæ erga Deum, & alias res. Dei erga creaturam caritas rursus est duplex. Vna vniuersalis, qua complectitur omnem suam creaturam, eam sustentat & continet, vt suum statum tueatur, hæc caritas dicitur etiam vniuersalis misericordia. Altera est peculiaris, qua Deus ex intimo cordis affe-

ctu Ecclesiam suam caram habet in Filio, hac motus filium dedit, iuxta illud: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret: hac motus Spiritum sanctum donat: hac motus conseruat Ecclesiam, breuiter, hæc caritas facit, vt se totum suæ Ecclesiæ donet. Huius dilectionis Dei cogitatio consolabitur nos contra sententiam Legis, contra acerbitatem crucis, contra tentationes in mortis articulo. Hæc etiam dilectio Dei facit, vt Deus castiget suos filios, & rursus afflictos sanet.

De caritate Dei erga creaturam dixi. Iam sequitur de caritate creaturæ erga Deum & homines, atq; res alias. Hæc caritas est affectus intimus, quo Deus diligendus est ab homine, & secundum Deum proximus, perinde vt nos ipsi. Est itaq; & hæc creaturæ caritas duplex. Vna, qua Deum prosequimur, altera, qua creaturam. Ea autem caritas qua creaturas complecti nos decet, plures habet gradus: quorum primus est, quo fratres necessitudine spiritus Christi nobis coniunctos diligimus. Secundus, quo eos, qui aliqua necessitudine carnali nobis deuincti sunt, prosequimur. Tertius, quo reliquos ignotos amamus. Quartus, quo inimicis benefacere laboramus. Quintus, quo reliquas creaturas singulas pro suæ dignitatis statu complectimur.

Quæ caussæ sunt dilectionis Dei, seu cur Deum diligimus? Etsi satis ex præcepto cognosci potest, tamen altius caussas repetam & distinguam. Dilectio itaq; hominis erga Deum. 1. accenditur ex memoria beneficiorum Dei erga nos, & ex cogitatio-

me immensæ dilectionis ipsius, qua nos prosequitur. 2. augeri debet ex viuo sensu fauoris Dei erga nos, quem omni momento experimur. 3. inprimis inflammari debet ex spe & fiducia promissorum bonorum. Hæ caussæ sunt in verbis his: Dilige Dominum Deum tuum. Est Dominus, id est Defensor, Deus, gubernator & saluator: Tuus, vt omnia bona ab eo expectes.

Habemus vtcunque qualis res sit dilectio DEI, qua homo Deum diligere debet. Deinde, & caussas vidimus, sed modus dilectionis quis est? is in textu expressus est his verbis: Ex toto corde tuo, ex tota anima, ex totis viribus, ex tota cogitatione. Hæc vox TOTO tria significat, quæ coniuncta esse debent caritati hominis erga Deum. Primùm, quod caritas hominum erga Deum debeat esse perfecta: Deinde pura, tum perpetua. Ex toto ergo corde Deum diligere dicuntur, qui perfectè, pure & perpetuo ardent dilectione Dei: ita vt illum solum timeant, in illum solum confidant, in solum spem collocent. Ex tota anima dicuntur diligere Deum homines, cum ipsorum voluntas eius voluntati diuinæ perfecte, pure & perpetuo in omnibus respondet: id quod precamur fieri, cum dicimus: Fiat voluntas tua. Ex totis viribus diligitur, cum omnia membra interiora & exteriora perfecte, pure, & perpetuo se ad obsequendum Deo conuertunt. Ex tota cogitatione diligitur, cum nullum interuallum sentitur, quo non diligitur Deus pure, perfecte & sancte. Hic modus est solidæ dilectionis Dei, quæ in nullo mortalium

talium vnquam fuit post lapsum, nisi in solo Christo, licet quædam eius tenuia principia sint in renatis. Cuius signa sunt quatuor:

PRIMVM, obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteferre, iuxta illud: Qui diligit me, præcepta mea seruabit, & Pater meus diliget eum.

SECVNDVM, reuerenter in timore Dei sacra mysteria tractare.

TERTIVM, exemplo alios ad diligendum Deum inuitare.

QVARTVM, ipsum proximum propter Deum diligere. Vbi hæc quatuor concurrunt, illustria habes signa incoatæ charitatis erga Deum, quæ indies in renatis noua incrementa sumere debent.

Dixi de primo capite Legis, nempè de dilectione erga Deum, nunc de secundo dicam, videlicet de dilectione proximorum. De qua hæc tria obseruentur: Causæ dilectionis, modus, & ordo. Caussæ duæ sunt præcipua: Vna mandatum Dei. Altera natura, quia homo homini proximus est. Mandatum Dei est, vt diligamus alterum. Christus præcipit: Diligite vos inuicem. Huic mandato non obedire grauissimum scelus est. Altera causa est natura, videlicet quod homo homini sit proximus, idq; multis modis: Ratione creationis, ratione similitudinis, ratione regenerationis, ratione communis vitæ, & ratione futuræ gloriæ, de quibus coniunctionis gradibus nuper dictum est.

Quomodo est diligendus proximus? Respondet Dominus: Dilige proximum tuum vt teipsum

psum. *Quomodo autem quisq; seipsum diligat, à se-ipso dicat.*

Ordo dilectionis ante indicatus est, vt maxime diligantur, qui nobis spiritu Christi coniuncti sunt. Deinde secundo loco, qui nos aliqua necessitudine carnali attingunt. Tertio, inimici etiam diligendi sunt, quemadmodum Christus docet Matth. 5. & Christus hic paradigmate proposito explicat. Hæc sint dicta de legis duobus capitibus, quibus neminem plenam præstare obedientiam posse manifestum est, & nuper quatuor rationibus ostendi.

Neque tamen ideo frustra hæc lex est proposita: Primum enim hic docemur, qualis fuerit integer hominis status ante lapsum. Tum enim homo potuit huic legi satisfacere. Deinde hic intelligimus, quanta sit deprauatio naturæ, cum videmus quam procul absimus à perfecta legis obedientia. Tum monemur, vt cognita imbecillitate et immunditia nostra confugiamus ad Christum, qui est perfectio legis in iusticiam omni credenti. Ad hæc, erudimur quis sit finis legis, & quæ sint summa capita religiosæ vitæ, in qua nos exercebimus. Postremo hinc admonemur, vt cogitemus, qualis sit futura obedientia sanctorum Angelorum & hominum in vita æterna.

DE QVARTO.

Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? *Cum hic Legis interpres aliud responsum, accepisset quam expectauit, ne confusus videretur tacere, opinione iu-*

sticiæ legis tumens quærit, quisnam sit suus proximus, cui longe aliud responsum dat Christus, quam expectauit, & vt eliciat confeßionem ab ipso Legisperito, proponit longam parabolam, & ait : Homo quidam descendebat à Ierusalem in Iericho, &c. *Sed cum omnis homo alteri sit proximus, cur non simpliciter respondit : Homines omnes sibi inuicem sunt proximi? Hæc responsio visa fuisset & facilior & breuior. Hoc fecit Dominus, vt corrigeret malam Pharisæorum & Legisperitorum interpretationem. Hi enim interpretabantur legem hoc pacto : Dilige amicum tuum, & odi inimicum tuum. Horum ergo iudicio, qui amici erant, sibi etiam proximi iudicabantur, quem errorem Christus Matth. 5. refutat, & docet inimicos etiam diligendos esse. Quia igitur de amicis conuenit inter Christum & Legisperitum, nam vterque confitebatur amicos diligendos esse, Christus conatur efficere, vt Pharisæus inimicos in numero proximorum confiteatur. Omnes enim homines aut amici, aut inimici nobis sunt. Amicos pro proximis habere fatetur Pharisæus. Verùm quia de inimicis est quæstio, Christus proponit parabolam hanc de Iudæo & Samaritano, hoc est, de duobus, qui acerrimi hostes ex profeßione fuerunt. Iudæus enim extremo odit Samaritanum, & tanquam canem habebat, nec Samaritanus hoc ignorare potuit. Sed quid fit? Iudæus incidit in latrones, spoliatur, vulneratur, relinquitur semiuiuus: Venit hic Samaritanus post Iudæos, qui vulneratum prætereunt, & non moti sunt eius calamitates, & fert*

misero

misero opem, præstat ei charitatis officia, imponit eum in iumentum suum, portat in diuersorium, habet eius curam, transigit cum hospite, vt illum amanter & benè foueat, promittit se soluturum, si quid vltrà in eius curationem exposuerit. Quis horum, *inquit Christus,* videtur tibi fuisse proximus illi: Leuitane qui præterierat? an Sacerdos, aut hic Samaritanus? Respondit Pharisæus: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter. *Fatetur Pharisæus Samaritanum præstitisse saucio charitatis officia, ideoq; proximum eius rectè dici. Vnde conficitur hæc responsio, quod omnis homo sit homini proximus. Verùm vt deprimat supercilium Pharisæi, iubet illum ire & imitari Samaritanum, quo dicto ostendit, Pharisæum procul abesse à perfectione legis. Quare nos Samaritanum imitemur quantum possumus per Christi gratiam, cui cum Patre suo, & spiritu sancto, sit honor, laus, & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA XIIII. TRINITATIS, LVCAE XVII.

FACTVM est, dum iret IESVS Hierosolymam, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt procul, intentáq; voce dixerunt: Iesu præceptor, miserere nostri. Quos vt vidit, dixit illis: Ite, ostendite vos sacerdotibus

tibus. Et factum est, vt inter eundem mundati sint. Vnus autem, ex illis, vt vidit quòd

mundatus esset, regressus est, cum magna voce glorificans Deum. Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Respondens autem Iesus, dixit: Nónne decem mundati sunt? Nouem autem illi vbi? Non sunt reperti qui redirent, vt darent gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade, fides tua te seruauit.

Enarratio Textvs.

SVMMA huius Euangelij est, quod Christus sit verus Meßias, Deus & homo, qui sola sua potenti voluntate potest iuuare quos vult, vult autem iuuare omnes, qui ad se confugiunt, quemadmodum horum decem leprosorum exemplum ostendit. Hos enim non contemnit, vt multi alij, sed suum pater-

num

num erga eos animum declarat, dum inuocantes sanat, & liberat à morbo cùm fœdißimo, tùm contagiosißimo. Neq; aliter affectus est erga vllos, quam erga hos miseros, modo horum exemplo ipsius opem implorent. Discamus ergo & nos intuentes in hos leprosos, qualem habeamus Pontificem, nimirum non solum talem qui nostris afficiatur calamitatibus, verum etiam eum, qui potenti sua voluntate, quos suam sentit implorare opem, iuuare poßit, & ab omni miseria vindicare. Quemadmodum enim discedentes hos, imo iam absentes purgat, ita etiamsi coram non aspiciatur, iuuare potest. Quare accedamus ad eum firma fiducia in omnibus neceßitatibus nostris, certi, quod simus auxilium inuenturi in tempore oportuno. Hæc breuiter sint dicta de summa & vsu huius Euangelij.

Loci tres:

I. De his decem Leprosis.

II. Cur eos mittat Dominus ad Sacerdotes.

III. De gratitudine huius Samaritani, & ingratitudine nouem reliquorum.

De Primo.

In prima huius Euangelij doctrina, quam de leprosis proposui, hæc ordine dicam, quàm contemti fuerint leprosi in populo Israelitico, quid horum factum nos deceat, quomodo multi spirituali lepra infecti opus habeant medico Christo, & quid ex Christi facto de ipsius affectu ergo nos colligamus.

Leprosi apud Iudæos immundi habebantur, & indigni

digni qui inter Israelitas versarentur, idq; propter fœdißimum & contagiosißimum morbum, quo contaminati erant, & circumferebant ex mandato legis diuinæ signa opprobrij & luctus, quibus admonebantur suæ impietatis & flagitiorum, propter quæ in talem miseriam incidissent. Numerantur autem in Leuitico quinq; notæ, per quas ab alijs hominibus dignoscerentur, ne ipsorum contagione polluerentur. Vna fuit, vestis dissoluta. Altera, detectum caput. Tertia, os velatum. Quarta, habitatio ab hominum consuetudine separata. Quinta, publica proclamatio, qua immundi proclamabantur, vt qui indigni essent, qui inter Israelitas conuersarentur. Hic facile est cogitare, in quanto dolore fuerunt, & quam misera fuit illorum conditio, tamen in his malis positi confugiunt ad Christum. Vnde nos remedia contra triplicem tentationem colligamus, quarum prima prouenit ex cogitatione miseriæ & fœditatis peccati nostri. Secunda, ex indispositione nostra, quod non simus satis compositi ad compellandum tantum Heroa, hoc est, Saluatorem nostrum Iesum Christum. Tertia manat ex cogitatione meritorum, quæ nulla habere nos animaduertimus. Exemplo enim horum leprosorum non sinamus nos his rebus absterreri, quo minus ad vnicum nostrum medicum & saluatorem confugiamus.

Iam videamus quid hi decem Leprosi fecerint. Cum ingrederetur (*inquit textus*) Dominus in vicum quendam, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longe, & leuauerunt vocem, dicentes: Iesu præceptor, miserere no-

stri

stri. Hic habemus exemplum in leprosis veræ humiliationis, fidei, inuocationis & confeßionis.

Quod stant à longe humiliationis signum est, nam propter morbum suum, & morbi caussam peccatum, se in animo prosternunt coram Deo, agnoscunt suam miseriam, peccati turpitudinem, iustißimam legis sententiam damnatoriam aduersus se, atq; ita vere humiliantur coram Deo, quæ humiliatio primus est gradus ad gloriam, sicut superbia primus gradus est ad ignominiam, quod & Dominus ipse testatur, cum ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, qui autem se humiliat, exaltabitur. Horum ergo exemplum & nos imitemur, & nos prosternamus in vera pœnitentia coram Deo, quod si fecerimus, fiet nobis secundum Christi dictum: Qui se humiliat, exaltabitur.

Quod accedunt Christum, fidei testimonium est, quam ex auditu famæ ipsius habuerunt. Audiuerunt enim absq; omni dubio hanc dulcißimam vocem Christi, qua tàm paterne omnes ad se inuitat, & omnibus suam gratiam offert: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Hanc vocem: Venite omnes qui laboratis, audiuerunt, & conceperunt spem, vt se non excluderet, qui se omnibus benigne offerret. Quare concepta fiducia, erigunt se, & Christum accedunt. Horum exemplo, quo paterna promißio confirmatur, & nos excitemur ad bene sperandum de Christo in omnibus nostris ærumnis.

Huius fidei fructus sequitur inuocatio. Ita enim orant: Iesu præceptor miserere nostri. In hac sua ardentißima

dentißima oratione, primum agnoscunt se nulla habere merita, sed potius horrenda peccata. Nam qui dicit MISERERE, nullum iactat meritum, nullam sentit dignitatem, imò potius confitetur suam indignitatem, & se agnoscit indignum beneficio. Deinde in hac oratione agnoscunt Christum verum Messiam esse victorem mortis & omnium calamitatum, agnoscunt ipsum mitem & misericordem, qui afflictis non addit afflictionem, sed potius medetur afflictis & eos sanat. Hoc exemplum orandi & nos imitemur, & vere Christum talem cogitemus, & inuocemus, qualem illum in hac sua oratione describunt.

¶ Habemus etiam in his leprosis exemplum confessionis, quæ nunquam potest ab oratione auelli, & sane confeßio Christi non carebat periculo eo tempore. Potentißimi enim & sapientißimi persequebantur Christum & confeßionem eius prohibuerunt, quemadmodum legimus Iohan. 9. Vbi Pharisæi obiurgant cœcum, cui visum restituerat Dominus, propterea quod Christum sit confessus. Verum nos imitemur exemplum horum leprosorum. Nam tametsi grauis videatur afflictio, quæ propter confeßionem subeunda est, tamen salus, ad quam tendit confeßio, maior & certior est, quam vt vllis terriculamentis ab ea deficiamus.

Dixi de lepra corporali, & horum leprosorum laudabili facto, nunc breuiter lepram spiritualem describam, & eius remedia tradam. Lepra spiritualis est labes & contagio mentis, cordis & affectuum

 hominis

hominis, ita vt nulla pars in homine sit pura & mun-
da. Hæc lepra habet etiam notas suas, quarum prima
est separatio à domesticis Dei, & cœtu sanctorum, An-
gelorum & hominum. Secunda est caput detectum:
hoc est, nuditas à donis Spiritus sancti, plena oppro-
16 brio, de qua apud Ezechielem: Nuda eras & confu-
sione plena. Tertia, est os velatum, hoc est, fœdus
halitus & spiritus pestifer pessimorum colloquiorum,
quæ ex impuro proueniunt corde. Quarta, habitatio
ab hominum consuetudine separata, qualis est diui-
tis Epulonis, qui habitat procul à beatorum domo.
Quinta publica proclamatio, hoc est, legis maledi-
ctio, quæ publicè proclamatur in omnes, qui non a-
gunt pœnitentiam, hoc est, in spiritualiter leprosos.

Sed quid est remedij contra hanc lepram spiritualem? nulla humana arte est curabilis. Vnicus est medicus, qui eam purgare potest qui est Iesus Christus: ad quem si leprosus venerit, & se coram illo humiliauerit, inuocans eum & petens sanationem, mox hic sapientissimus medicus, sanguine suo primum abluit sordes huius spiritualis lepræ, deinde suo spirituali oleo, fouet affecta membra, donec plene sanantur. Hic igitur adeundus est fidei pedibus, huius pharmacum, quod voce Euangelij offertur, cordis ore, id est, fide recipiendum est, & ab eo impetrandum est oleum illud efficax, quo vires amissæ reparantur, atq; cauendum ita, vt hoc salutari pharmaco verbi Dei, & oleo salutari Spiritus sancti amissis, rursus in lepram incurramus, quodsi fecerimus, difficilior erit postea curatio.

curatio. Nam postquam aliquis morbus nimis altas radices egit, maiori cum difficultate curatur.

DE SECVNDO.

Quos vt vidit, dixit eis: Et ite, ostendite vos sacerdotibus. *Quos solo nutu abeuntes sanauit, hos ad sacerdotes mittit, qui tametsi improbi & auari erant, tamen ministerio fungebantur diuinitus instituto. Sed quare illos ad Sacerdotes mittit? multæ & magnæ caussæ fuerunt.*

PRIMA, *vt ita probaret fidem illorum, an suo verbo & promißioni crederent. Solet enim Deus varijs modis suorum in fide constantiam explorare, non quidem in eorum damnum aut malum, sed vt fides explorata, & veluti igni tentationum decocta fiat probatior. Ita Abrahami fides est explorata dum iubetur ire mactatum vnigenitum filium, sic explorata fides mulieris Syrophœnissæ, & multa sunt exempla, vt Iob, Ioseph, Dauid, & aliorum omnium.*

SECVNDA, *vt hoc suo facto ministerium publicum diuinitus ordinatum approbet. Habebant enim Sacerdotes mandatum cognoscendi & iudicandi de lepra, qui bene purgatos reciperent in cœtum publicum, alijs exclusis. Nam si secus fecisset, videretur Mosaicam legem violare, ad quam non soluendam, sed implendam præstandamq; venerat.*

TERTIA, *quia Lex & Sacerdotium fuerunt testimonium de Christo, quemadmodum ipse ait: Lex & Prophetæ ferunt testimonium de me. Nam*

quod sacerdotibus iniunctum erat, vt iudicarent de lepra, accepta oblatione pro leprosi sanati purgatione, typus fuit virtutis Christi, qui non solum de lepra iudicare, sed eam emundare potest, idq; proprij corporis victima & precioso sanguine.

QVARTA, vt ex miraculo discerent sacerdotes vere aduenisse Meßiam. Sic enim prædixit Esaias, quod Christus suam præsentiam declararet stupendis miraculis, inter quæ etiam numeratur hoc, quod cæcos illuminaret, & leprosos purgaret. Sacerdotes igitur, viso hoc miraculo diuino, debebant ex prophetia Esaiæ conclusisse, Iesum filium Mariæ verum fuisse Meßiam olim Patribus promissum, præsertim cum omnes Prophetiæ de aduentu Christi in hoc tempus collimarent.

QVINTA, vt sacerdotes hoc miraculo conuicti de aduentu Christi veri Meßiæ, mitterent suos auditores & populum ad Christum corporum & animorum medicum peritißimum, quod tamen non fecerunt, ne quid sui quæstui decederet. Habent multos æmulatores hoc tempore, præsertim in Papatu.

SEXTA, vt hi leprosi testimonio sacerdotum recepti, suam gratitudinem ostenderent erga Deum & ordinarium ministerium.

Cæterum præter has veras caussas, propter quas misit Christus hos leprosos ad sacerdotes, Papistæ finxerunt aliam, nimirum, vt sacerdotibus confiteamur peccata nostra, enumeremus omnia peccata cum omnibus suis circumstantijs, quod sanè impoßibile est. Textum proinde hunc detorquent Papistæ in pere-

regrinum sensum, & sua allegoria fabricant laqueos, quibus miseræ conscientiæ horribiliter constringuntur. Atq; ita ex consolatissimo Euangelio conscientiarum carnificinam faciunt. Quid? non ergo priuata confeßio est retinenda? Est sane, sed non propter hanc allegoriam, neq; more Papistico, qui omnium peccatorum enumerationem tanquam iudices exigunt, & negant vllam fieri remißionem, si non fiat plena enumeratio peccatorum, quæ nemo, vt testatur Dauid, intelligit, tantum abest, vt ea quis enumerare poßit.

Sed quæ sunt caussæ, cur retineatur confeßio auricularis in nostris Ecclesijs? Propter eius vtilitates, quæ sunt maximæ.

PRIMA, vt in priuato isto colloquio instituantur rudes & ignari, qui opus habent instructione in Catechismo.

SECVNDA, vt in ea iuuenum et adolescentum exploretur profectus. Nam boni est pastoris, non solum publicè pietatis doctrinam tradere, verum etiam eius officium requirit, vt Pauli exemplo domi experiatur, quousq; sui auditores in pietate profecerint. Nam in isto priuato colloquio segnes stimulis excitabit, eorum, qui multum profecerunt, diligentiam laudabit & ad similem perseuerentiam excitabit.

TERTIA, in hoc priuato colloquio exigitur ratio fidei ab ijs, de quorum fide ac religione iuste potest haberi dubitatio.

QVARTA, in eo colloquio infirmæ conscientiæ doctrina, consilio & consolatione iuuantur, præsertim

cum aliquo scrupulo conscientiæ perplexæ teneantur. Hi enim sibi rectè consulunt, si ad suos pastores se recipiunt, vt erigantur, ac consolationem capiant.

QVINTA, tametsi, qui verè in Christum credit, absolutus est à peccato, nam cum peccatum sit defectus à lege Dei & voluntate, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, absolutus absq; dubio est omnis, qui credit promißioni gratuitæ, iuxta illud: Qui credit in Filium, habet vitam æternam, ex quo sequitur, veram absolutionem esse liberationem hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem, tamen prodest etiam omnibus priuatim audire Euangelium, quo annunciatur ministri ore remißio peccatorum credentibus, & hæreditas regni cælorum. Nam tum demum aperitur regnum cælorum, quando Euangelium prædicatum fide recipitur.

De Tertio.

Vnus autem ex illis videns quod mundatus esset, regressus est, cum magna voce glorificans Deum, & cecidit in faciem ante Iesum, gratias agens. *In hoc Samaritano videmus pulcerrimum gratitudinis & gratiarum actionis exemplum. Verum, vt nos eius excitemur exemplo, dicam nonnihil de vera gratiarum actione, hoc ordine. Primùm, quæ sit, & quas habeat caussas. Deinde, quæ ad eam requirantur, & postremò, pro quibus rebus gratias nos agere oporteat.*

Quantum

Quantum ad primùm attinet, vera gratiarum actio est agnitio & confeßio beneficiorum acceptorum, vna cum gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Hoc clarè in Samaritano nostro apparet, agnoscit se mundatum à sua lepra, hoc publicè confitetur, ac grata mente ad Christum redit, ei gratias pro beneficijs agens & prædicans eius bonitatem. Hæc vera gratiarum actio habet caussas. 1. noticiam Dei benefacientis. 2. noticiam sui. 3. perceptum beneficium. 4. affectum ardentem fide & prædicatione Dei, quæ omnia videmus in hoc Samaritano. Huc accedunt exempla, quæ ad hanc gratitudinem nos excitabunt.

Habemus quæ sit gratiarum actio, & quas habeat caussas, iam quæ ad eam requirantur videamus. Requiruntur autem duo. 1. virtutes quæ nunquam à vera gratiarum actione separari possunt. 2. legitimus modus gratiarum actionis. Virtutes præcipuæ sunt duæ: Veritas & iusticia. Veritas, vt candide & apertè agnoscit benefactorem Deum (vt hic Samaritanus facit) ita excludit hypocrisin & mendacium. Hypocrisin quidem, vt non ore tantum agas gratias, vt Pharisæus facit, sed mente & voce simul. Mendacium quidem, ne Deo asscribas successum in rebus turpibus, vt si latro vellet Deo gratias agere pro optimo spolio, & adultera pro lepido amatore. Iusticia excludit superbiam & abusum rei, & econtra admonet gratitudinis, humiliationis & inuocationis,

Modus agendi gratias & huius Samaritani exemplo, & hoc Pauli dicto: Gratias ago Deo per Ie-

ſum Chriſtum, ſatis indicatur. Cum enim ait Apoſtolus, per Ieſum Chriſtum, primum ſignificat, quod in gratiarum actione fides debeat prælucere. Deinde, vt agnoſcamus nos per Chriſtum accepiſſe beneficium. Tum, vt omnia ad gloriam Dei referamus. Poſtremo, vt et ſciamus noſtram gratitudinem per Chriſtum placere, & quod acceſſum habeamus ad Patrem per eundem Ieſum Chriſtum, vt pro acceptis beneficijs gratias agamus.

Iam quæſtio ſequitur, pro quibus ſint agendæ gratiæ? Iob pro plagis acceptis agit gratias, hic Samaritanus pro plaga oblata agit gratias. Vnde ſequitur, quod & pro malis & pro bonis ſint agendæ gratiæ, ſed diuerſimodè.

Pro malis quidem cum ages gratias, vt pro cruce & alijs ærumnis, quatuor facies. 1. onus premens admonebit te peccati & pœnitentiæ. Nam eſt teſtimonium iudicij Dei propter peccatum. 2. crucem & quamuis aliam calamitatem accipies tanquam optimi Patris virgam erudientis te & caſtigantis, ne cum immorigeris pereat. 3. pro hac paterna caſtigatione agas ſeriò Deo gratias. 4. ſupplex petas aut liberationem à premente onere, aut mitigationem cum conditione non impedita gloriæ Dei & propriæ tuæ ſalutis.

Pro bonis ages gratias cum perpetua gratitudinis promiſſione. Hæc de vera gratiarum actione dicta ſint. Sed proh dolor, vnus ex decem redijt, alij nouem accepto beneficio abeunt ingrati. Vnde Dominus: Nonne decem mundati ſunt, & no-

uem

nem vbi ſunt? non eſt inuentus, qui rediret & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena. *Hic vides exemplum horrendæ ingratitudinis eorum, qui recens accepti beneficij ſunt obliti. Tales ſunt pleriq; in mundo. Sed quid illis factum eſt? excuſſa fide, manſerunt in damnatione, cum interim hic Samaritanus audit*: Surge, vade, quia fides tua te ſaluum fecit. *Hunc & nos ſequamur ad noſtrum Saluatorem vnicum, qui eſt Chriſtus Dominus, cui cum Patre ſuo & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA XV. TRINITATIS. MATTH. VI.

NEMO poteſt duobus Dominis ſeruire. Aut enim hunc habebit odio, & alterum diliget, aut huic adhærebit, & alterum negliget. Non poteſtis Deo ſeruire, & mam-

monæ. Propterea dico vobis, ne sitis soliciti vitæ vestræ, quid esuri sitis aut bibituri, neque corpori vestro, quibus indumentis vsuri. Nónne anima pluris est quam cibus, & corpus pluris quam indumentum? Vertite oculos ad volatilia cœli, quia non serunt, neque metunt, neque conuehunt in horrea, & Pater vester cœlestis alit illa. Nónne vos longe præcellitis illa? Quis autem ex vobis solicitè cogitando, potest addere ad staturam suam cubitum vnum? Ac de indumento quid soliciti estis? Cognoscite lilia agri quomodo crescant, non laborant, neque nent, attamen dico vocis, ne Salomonem quidem in vniuersa gloria sua sic amictum fuisse, vt vnum ex his. Quod si gramen agri, quod hodie cum sit, cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, an non multo magis vobis id faciet, ô parum fidentes? Ne sitis igitur soliciti; dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Nam omnia ista gentes requirunt. Nouit enim Pater vester cœlestis, quod opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primum regnum Dei, & iusticiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Ne sitis igitur soliciti in crastinum, nam crastinus dies curam habebit sui ipsius. Sufficit sua diei afflictio.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium pars longæ istius concionis est, quam Christus habuit coram discipulis suis, Matth. 5. 6. & 7. cap. In qua parte auariciam & diffidentiam damnat, vt quæ stare non possunt cum cultu Dei. Nemo (inquit) potest duobus dominis seruire. Deinde multis argumentis à prouidentia Dei sumtis, dehortatur à profana & Ethnica cura rerum huius vitæ, quæ cura partim oritur ex ignoratione prouidentia Dei, partim ab innata diffidentia. Postremo suis firmam & certam regulam præscribit: Quærite primum regnum Dei, & cætera adijcientur vobis. Verum ne quis ignauiæ hoc dictum patrocinari existimet, addit: Sufficit enim diei malicia sua.

Hæc Euangelij summa est, nunc quosdam locos proponemus, qui sunt:

I. Sententia Domini: Nemo potest duobus dominis seruire.

II. Quanta sit prouidentia & cura Dei pro nobis.

III. Mandatum & promissio Christi: Quærite primum regnum Dei, & cætera adjicientur vobis.

De Tertio.

Nemo potest duobus Dominis seruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, &c. Per quos Dominos, quibus Christus dicit neminem seruire posse, intelligere debemus res duas,

quæ ita sibi inuicem sunt aduersariæ, vt vnâ esse nequeant, sed vbi vna earum fuerit, alteram cedere necesse sit. Qualia sunt, exempli gratia, vitia & virtutes, cœlestia & terrena, caro & spiritus, verus cultus Dei & idolatria, sub qua continetur auaricia, Deus & Diabolus. De quibus Paulus ita pronunciat: quæ est conuenientia Christi & Belial? Quod autem nemo poßit huiusmodi dominis seruire, in promptu est ratio, quia contraria imperant & exigunt à suis seruis, idcirco si huic obtemperas, mox facis contra alium, & contra. Populus Israel (sicuti habetur 3. Reg. 18.) voluit domino vero Deo seruire & Baal simul, quorum errorem corrigens Helias Propheta, ait ad eos: Vt quî claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum, si autem Baal, sequimini eum, quasi diceret: Vos vultis duobus Dominis seruire, qui vobis contraria imperant, quod fieri non potest absq; alterius contemtu. Nam cum Baal colitis, Deum fœdo adulterio offenditis. Hoc vicium in eodem populo reprehendit Hoseas Propheta. Sed homines ita sibi consultum volunt. Ethnici quidem Deum & Diabolum coluerunt, illum album, hunc nigrum pingentes, interrogati cur istud facerent, responderunt: Deum colimus, vt nobis bene faciat. Diabolum vero veneramur, ne nobis malè faciat. Ad eundem modum hodie quidam superstitionem Papisticam retinent magna ex parte, nihilominus verbum Dei & veram religionem se amplecti simulant. Hodie nos auaritiæ & ventri seruire volumus, & simul nos veros Dei cultores esse gloriamur. Ve-

rum

rum hoc fieri non potest. Qui Diabolum colit, Deo renunciauit, qui Papisticam idolomaniam amplectitur, fontem verbi Dei turbauit, qui auariciæ seruit, Dei cultor esse nequit, id quod Dominus in hoc Euangelio potißimum monstrare constituit. Quî sic? Quia Paulus Timotheo scribens, ait: Qui volunt ditescere, incidunt in tentationes, & laqueos Diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum auaricia: quam quidem appetentes aberrarunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Hic Paulus graphice ingenium auariciæ depingit, cum qua ex diametro pugnat pietas & cultus Dei. Habent enim contrarios effectus. Qui auaritiæ seruit, incidit in laqueos Diaboli, qui Deo seruit, perrumpit laqueos Diaboli. Auaricia demergit hominem in interitum & perniciem, cultus Dei inde liberat, auaritia à fide abducit, cultus Dei in fide retinet, auaricia implicat hominem doloribus multis, cultus Dei hominem ad æterna gaudia introducit. Auaritia est radix omnium malorum, cultus Dei est fons omnium bonorum. Non igitur mirum est quod Christus dicat: Nemo potest Deo seruire & Mammonæ. Nam inter se pugnant, & diuersa sectantur studia. Deus imperat, vt consulas commodis fratris tui, sed auaritia suadet, vt tibi viuas, vt in diuite Epulone videmus. Deus imperat, vt ex tuis facultatibus largiaris egenti. Mammon iubet, vt per fas & nefas rapias aliena. Deus vult, vt sis sobrius, Mammon imperat luxum & voluptates. Verum hic notandum

tandum est, quod Dominus non neget aliquem posse habere diuitias, & simul seruire Deo. Nam Abraham habuit diuitias, Dauid, Ioseph in Aegypto, Ezechias, Iosias, Theodosius, Cornelius, & multi alij, qui nihilominus Deo seruierunt. Quare? quia non seruierunt diuitijs, sed diuitiæ ipsis famulabantur. Ideo Dominus diserte dicit: Nemo potest seruire Deo, & diuitijs. Seruire diuitijs quid est? Est cor apponere, vt Dauid loquitur: Est per fas & nefas opes cumulare, est cum iniuria opes proximi retinere, & non iuxta Dei consilium istas dispensare, est diuitiarum cumulandarum gratia à fide & timore Dei deficere, & varias cumulandi diuitias vias quærere. Verum cum auaritiæ præcipua causa sit prophana solicitudo ventris, Christus istam causam conatur auellere. Imitatur enim peritos medicos, qui cum morbum aliquem curare instituunt, indicato morbi periculo, radices & causas morbi prius expellere satagunt.

De Secundo.

Ne sitis solliciti vitæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini. His verbis Christus non prohibet piam & sanctam curam, sed Ethnicam & prophanam. Ne igitur quis putet hoc Domini dictum patrocinari socordiæ, dicam pauca (priusquam ad argumenta venero, quibus nos Dominus vocare à prophana & illicita cura conatur) de cura licita & illicita. Necesse est enim hic cautum esse, & diligenter alteram ab altera distinguere. Nam vt nulla maior pestis est veri cultus

Dei, quam Ethnica & prophana cura & solicitudo, ita nihil magis optandum, quam vt vnusquisq; solicite ambulet coram Deo in vocatione sua. Sciendum est igitur triplicem esse curam: Vna prophana est & Ethnica, Altera necessaria & sancta. Tertia mixta ex illis. Media est non solum licita, sed sancta & necessaria, adeo vt qui hanc non habeat, inter filios Dei censeri nequeat.

Impia seu Ethnica & prophana solicitudo & cura est, quæ oritur ex diffidentia & prouidentiæ Dei ignorantia. Hæc Ethnica cura in Euangelio hodierno voce filij Dei damnatur, & interdicitur filijs Dei multis adhibitis argumentis, quemadmodum postea videbimus. Hæc cura prophana & prohibita interdum carnis dicitur, cum quia ex carnis corrupto iudicio sine fide proficiscitur, tum quia scopum habet carnalem, nimirum præsentis vitæ quietem & securitatem.

Solicitudo, quam dixi necessariam, piam & sanctam, sine qua nemo potest censeri inter filios Dei, commendatur nobis scripturæ testimonijs, & multis sanctorum exemplis. Rom. 12. dicitur, Qui præest, in solicitudine. 1. Tim. 5. Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior. Abraham, Isaac, Iacob piam suæ familiæ curam habuerunt: Ioseph in Aegypto septem annorum curam pie in se recepit ad imperium Pharaonis, postquam prædixisset de septem fertilibus annis, & alijs septem sterilibus, qui fertiles illos sequerentur: Daniel in Babylonia, pij Reges &

Pro-

Prophetæ in populo Dei non tanta gesserunt sine hac sancta cura. Paulus 2. Corinth. 11. Coloss. 2. Thess. 2. suam solicitudinem pro Ecclesia testatur, sic Reges pro suis regnis, Patresfamilias pro suis familijs, ministri verbi pro suis auditoribus, præceptores pro suis discipulis. Breuiter, singuli in sua vocatione sanctam curam habere possunt, imo debent, si ritè suo fungi officio velint. Verùm ne hæc sancta & necessaria cura vllo vicio contaminetur, sciendum est, quinq; ad eam requiri, quorum primum est mandatum Dei. Mens enim pia nihil aggredi debet sine mandato Dei. Honesta igitur erit vocatio, cuius pia & sancta cura esse debet. Deinde, cura illa sancta à fide proficisci debet. Nam sine fide Deo nihil placere potest. Tertia quia nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam, adhibenda est inuocatio & gratiarum actio. Inuocatio quidem, qua auxilium Dei petamus, gratiarum vero actio, qua successum Deo tribuamus, & non nostræ prudentiæ aut dignitati. Est siquidem optimum remedium aduersus solicitudinis Ethnicæ tentationem, precibus ardentibus ad Deum confugere, id quod Paulus docet Philip. 4. his verbis: De nulla re soliciti sitis, sed in omni re per precationem & obsecrationem cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deum. Quarto cura nostra principaliter debet tendedere in gloriam Dei. Etsi enim nostræ domus incolumitas spectari potest, tamen principalis finis erit gloria Dei. Quinto, si parum cura nostra & labor votis respondeat, submittamus nos paternæ voluntati Dei

ti Dei in vero timore & humilitate, iuxta consilium Petri dicentis. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore exaltationis, omnem solicitudinem vestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Et Psal. 54. Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iusto.

Mixta cura est, quæ partim pia apparet, partim prophana conuincitur, vt cum curamus quidem, quæ officij nostri sunt, id quod Deus à nobis seriò requirit, sed propter innatam in nobis dubitationem de prouidentia Dei limites transgredimur, ac in officium Dei sacrilege irrumpimus, vt cum paterfamilias rectè & piè instituit liberos, familiam suam curat, sed nimia trepidatio & anxietas ad impatientiam impellit, quando votis non respondet labor & cura ipsius. Iactet igitur pius hanc curam in Dominum, & strenuè faciat officium, nec sinat suam piam curam Ethnica diffidentia cōspurcari, quod abiecta Ethnica diffidentia & anxietate, pax nobis internè constet, ac erga homines simus modestiores & mansuetiores, cum quibus eidem Domino seruiamus, excusso iugo Mammonæ & Ethnicæ solicitudinis. Hæc dixi de triplici solicitudine, vt sciamus, à qua Dominus dehortetur nos in hoc Euangelio. Non enim dehortatur à pia & sancta cura, qualem & ipse omnium maxime sustinuit, sed à prophana & Ethnica. Quibus autem id faciat argumentis, id nunc ex textu videbimus. Ponuntur autem hic ordine sex argumenta, quibus confirmatur prouidentia & cura Dei pro nobis, quare

decet vt Ethnicam ſolicitudinem, quæ ex ignoratione prouidentia Dei proficiſcitur, abijciamus.

PRIMVM, Nónne anima plus eſt quam eſca, & corpus plus quam veſtimentum? *Hoc eſt, ſi Deus id quod maius eſt ſine veſtra cura dedit, quare non daret quod minus eſt, ſi ergo ſine veſtra cura dedit animam & corpus, quæ magna ſunt, cur non daret victum & amictum, quibus iſta indigent, vt perſiſtant & non collabantur, præſertim cum ipſe hæc omnia in noſtros vſus condiderit.*

SECVNDVM, Reſpicite volatilia cœli, quæ non ſerunt, neq; metunt, neque congregant in horrea ſua, &c. *Hoc eſt, Pater cœleſtis alit aues cœli, quæ vobis longè ſunt inferiores, ſi dignitatis gradum reſpicitis, cur non vos, quos ad imaginem ſuam creauit, aleret? Hoc argumento Dauid ſe conſolatur, dum inquit: Qui dat eſcas pullis coruorum inuocantibus eum.*

TERTIVM, Quis veſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum, & de veſtimentis quid ſoliciti eſtis? *Quaſi diceret, vana iſta ſolicitudo veſtra eſt. Deus dat ſtaturam corporis ſine tua cura, cur non daret veſtimentum ſine prophana diffidentia de Deo, quaſi is tibi adeſſe in tuo labore recuſaret.*

QVARTVM, Conſiderate Lilia agri, quomodo creſcunt. *Lilia in agris ſuccum ex terra attrahunt, ita antea diſponente Domino, & ita pulcre veſtiuntur, adeo vt ne Salomon in omni gloria ſua coopertus ſit, ſicut vnum ex iſtis: Cum hoc Deus*

præſtat

præſtat Lilijs, quæ breue marceſcent, & comburentur, cur non vos veſtiret, quos ad æternam vitam creauit?

QVINTVM, Hæc omnia gentes iniquirunt. *Quaſi dicat, vos olim more gentium ignari eratis prouidentiæ Dei & vacui fide, ſed nunc ſcitis Deum curam pro vobis habere, cur igitur Ethnica diffidentia neceſſaria vitæ quæritis?*

SEXTVM, Scit Pater veſter, quod his omnibus indigeats. *Hæc diligenter nota. Non dicit, ſcit Deus tremendus Zelotes, conditor cœli & terræ, viſitans iniquitatem in filios, ſed dicit: Scit Pater, cuius Pater? Veſter. Qualis? cœleſtis. Hic quia cœleſtis eſt, eſt & optimus, & omnipotens, & ſapientiſsimus, quia optimus, vult dare quæ bonæ ſunt, quia omnipotens, poteſt quæ vult, dare, quia ſapientiſsimus, nouit quomodo, quid, & quando dare conueniat.*

DE TERTIO.

Quærite primum regnum Dei, & iuſticiam Dei, & cætera adijcientur vobis. *In hoc breui dicto Chriſti ſunt duo: Mandatum & Promiſsio. Mandatum quidem eſt:* Quærite primum regnum Dei, & iuſticiam Dei. *Promiſsio vero:* Et cætera adijcientur vobis. *Primo ergo loco mandatum videam, Deinde promiſsionem.*

Mandatum eſt, vt quæramus regnum Dei & iuſticiam Dei. Hic quæritur qualénam ſit regnum Dei, & quæ Dei iuſticia. Deinde quis quærendi modus. Regnum Dei triplex in ſcriptura eſt, ſcilicet poten-

tia, gratiæ & gloriæ, Potentiæ regnum non iubet nos quærere, sed gratiæ, vnde est transitus ad regnum gloriæ. Quódnam est regnum gratiæ? Est in quod ex mera gratia recipimur, dum credimus Euangelio. Nam Euangelium est veluti præconis vox, quo inuitamur ad hoc regnum, de hoc loquitur Christus alibi. Regnum Dei intra vos est. Hoc ergo regnum est gratia Dei quam Euangelium Christi offert, promissio est ianua, introductor Spiritus sanctus, qui nos sanctificat, & regenerat lauacro aquæ per verbum. Breuiter, hoc gratiæ regnum est misericordia, remissio peccatorum, gaudium conscientiæ, liberatio à regno Satanæ. Quæ est iusticia Dei, quam iubet nos quærere? ea absq; omni dubio est noua vita & obedientia, quam Deus à filijs suis requirit.

Promissio est, Et cætera adijcientur vobis. Hoc est, quæ pertinent ad huius vitæ sustentationem donabuntur vobis. At Paulus, id quod nemo dubitat, sedulò quæsiuit regnũ Dei, qui tamen 2. Cor. 11. conqueritur, se fame & siti laborasse. Deinde sanctus Iacob laborat frumenti & aliorum victualium inopia, adeò quod cogatur cum tota familia ire in Aegyptum, ne cum suis fame pereat, videtur ergo hæc Christi promissio vana esse. Respondeo: Promissio Christi non fallit, veritas enim mentiri nequit. Nam Christus, qui est medicus noster, non ignorat quando apponenda, & quando detrahenda sint remedia. Non tàm nostram imprudentiam, quàm suam sapientiam consulit. Hoc proinde pro certo habeamus, quod suos non deseret. Quod autem nobis aliquando ne-

cessaria desunt, multæ sunt caussæ. 1. vt exerceamur patientia. 2. vt interdum nostra peccata istis plagis puniantur. 3. quia sæpe superflua quærimus iuste & recte necessarijs caremus. 4. propter abusum rerum quas habemus. 5. quia non agimus gratias. 6. quia diffidimus Deo. 7. quia interdum bona, quæ accipimus, nostro studio & industriæ magis, quam Deo donanti asscribimus. Quare si volumus benedictionem Domini, confiteamur, & faciamus cum Propheta, qui ait: Tua sunt omnia, Domine, & quæ de manu tua accipimus, tibi reddimus. Hic vt fatetur Propheta omnia Dei esse, ita omnia in laudem Dei conuertit, quod vt nos quoq; faciamus, donet nobis Pater cœlestis, per Iesum Christum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XVI. TRINITATIS, Lucæ 7.

IESVS ibat in ciuitatem, quæ vocatur Nain, & ibant cum eo Discipuli eius multi, turbaq; copiosa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ. Et hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus est supra eam, dixitque illi: Noli flere. Et accessit, tetigitque loculum. Porrò qui portabant, substiterunt. Et ait: Adolescens, tibi dico, surge, & resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus surrexit inter nos, & Deus visitauit plebem suam. Et exijt hic rumor in vniuersam Iudæam de eo, & omnem finitimam regionem.

ENARRATIO TEXTVS.

PAVLVS Apostolus scribens Romanis, dicit: Quæcunque scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Quapropter cum legimus hodiernum Euangelium dulcissimum, sciamus quod non solum ad illam viduam de Naim pertineat: verumetiam ad totum genus humanum. Christus enim in hoc Euangelio testatur de sua diuina potentia, de affectu suo erga afflictos, & de officio suo. Primum siquidem testatur se Dominum omnipotentem esse, dum morti, quæ est aculeus peccati, imperat. Deinde

Rom 15

inde testatur suum affectum erga nos, dum huius mulieris ærumnis afficitur, testatur suum officium esse, vt destruat opera Diaboli. Ideo enim in mundum venit, quemadmodum Moses, Prophetæ, ipse Christus & Apostoli testantur. Hæc in genere consideranda sunt in hoc Euangelio. Cæterum quò nos inde maiorem percipiamus fructum, tres locos proponam, quos in hac concione tractabo.

I. Qualis sit affectus Christi erga nos.

II. Præsentis miraculi declaratio cum suis circumstantijs.

III. Imago totius generis humani.

De Primo.

Narrat Euangelista Historiam de quodam adolescente mortuo, cuius funus efferebatur, vt sepeliretur, quod cum videret Dominus, misericordia motus est. Nam dum hanc afflictam mulierem intuetur, altius cogitat. Venit illi in mentem lapsus humani generis, tyrannis diaboli, calamitatum magnitudo, quibus humanum genus propter peccatum premitur. Cogitat suum officium esse, vt has munitiones Satanæ destruat. Vidit enim in hac muliere exemplum humanæ miseriæ, quæ ipsum de lapsu hominis & de suo officio admonuit.

Duo ergo ex hoc loco colligamus: Vnum, quales nos simus. Alterum, qualis Christus erga nos. Nos sumus reuera miseri, afflicti, & damnati, nec possumus nostris virib. è tantis malis eluctari. Christus est Deus & homo, qui venit, vt saluet quod perijt, qui

hic suum affectum declarat erga genus humanum. Neque enim aliter affectus est erga nos, quàm erga hanc viduam. Afficitur huius calamitatibus, afficitur & nostris, hanc iuuat, vult & nos iuuare. Hoc est plane quod Apostolus dicit, Hebræis scribens: Habemus pontificem, qui condolere potest nostris infirmitatibus. Imò maiorem affectum erga nos habet, quam hæc vidua habet erga vnicum suum filium, quem hic plorans comitatur ad sepulturæ locum. Ita enim Propheta ait: Nunquid potest mulier obliuisci infantis vteri sui, & si illa oblita fuerit, ego non obliuiscar tui.

Sed quæ caussæ sunt huius ineffabilis dilectionis Christi erga nos, qui sumus multis sceleribus & sordibus defœdati? certè hic nullum est nostrum meritum, nulla ex nobis dignitas, sed sunt quatuor caussæ, quibus Filius Dei mouetur, vt tanta nos complectatur beneuolentia.

PRIMA est affectus paternus, nam ab ipso conditi sumus. Proinde iure creationis ipsius sumus. Et tametsi nos plenos sordibus & sceleribus nouit, tamen aliquid de suo in nobis adhuc reperit, nimirum quod simus ipsius creaturæ. Misereris omnium Domine (inquit Sapiens) & nihil odisti eorum quæ fecisti.

SECVNDA, dignitas creationis, nimirum quod ad Dei imaginem conditi simus, iuxta illud: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et quia hæc imago ex potißima sui parte abolita per peccatum erat, ipse Dominus venit, vt

eam

gam rursus repararet, quod fit, dum in ipsum vera fide intuentes transformamur in imaginem Dei.

TERTIA, finis creationis. Creati enim nos sumus, vt simus templum Dei, Deum celebrans. Etsi autem hoc templum erat iam peccato prophanatum, tamen materia adhuc reliqua erat, ex qua Christus nouum templum extrueret.

QVARTA, destructio regni Satanæ, ad quod destruendum Dominus in mundum venit, & huius destructionis specimen quoddam editum est hoc miraculo. Christus sæpè congressus est cum Satana, sæpe illum in fugam vertit: quem tandem vicit resurgens ex mortuis. Hæc victoria Christi in extremo die cernetur perfecta, quando, extremus hostium, mors abolebitur. Hæ quatuor causæ mouerunt Dominum nostrum, vt assumta carne fieret homo: & in carne, hoc est, in humana natura, in anima & corpore pateretur pro humano genere.

Tametsi autem hic Christi affectus nobis sæpè commendatur verbo Dei, multis comprobatur miraculis, atq; adeo obedientia ipsius filij Dei, qui obediens fuit Patri vsq; ad mortem crucis: tamen tria sunt, quæ nobis aliud persuadere moluntur: Lex, conscientia, calamitatum moles, qua obruimur in hac vita. Hæc enim nos à Christo abiectos clamitant.

Lex dicit: Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, & nemo non est, qui se non videt infinitis modis legem transgressum esse. Intueamur in Euam, quæ ob vnum præ-

ceptum violatum maledictionis sententiæ subiacuit. Quid nos quoties Deum offendimus?

Hanc legis sententiam confirmat conscientia trepidatio, quæ est instar mille testium, sicuti in prouerbio dicitur: Conscientia mille testes. Huc illud Poetæ: Conscia mens vt cuiq; sua est, ita concipit intra Pectora pro meritis spemq; metumq; suis. Et diuus Bernardus ait: Mala conscientia delictorum nostrorum ipsa testis est, ipsa iudex, ipsa tortor, ipsa carcer, ipsa accusat, ipsa iudicat, ipsa damnat. Quid, quæso, grauius est, quam talem nocte dieq; suo gestare in pectore testem? Huius conscientiæ testimonio multi victi sibiipsis vitam ademerunt, dum hanc accusantem & testantem aduersus se ferre non potuerunt.

Accedit moles calamitatum, quæ sententiam legis & conscientiæ confirmant. Contra has tres grauißimas tentationes, in vera pœnitentia opponamus Iesum Christum. Is venit in mundum, vt maledictionem legis tolleret, peccatum aboleret, omnes calamitates credentium in se conuerteret in gloriam, sed ita tamen, vt omnia ordinate fiant: est hic desertum vastum, vnde transeundum est nobis in patriam. Populus Israel non statim venit in requiem promissam. Ioseph in Aegypto non sine carcere ad tantam dignitatem peruenit: Christus non sine cruce, morte & sepultura intrauit in gloriam. Quapropter & nos per crucem oportet intrare in gloriam. Ita enim Paulus ait: Si patiemur cum illo, etiam cum illo regnabimus. Qui certamen fugit, frustra coronam

expectat.

expectat. Nemo, inquit Apostolus, coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Idem ait: Salui facti sumus spe. Opponamus ergo maledictioni legis Christum, qui pro nobis factus est maledictum. Opponamus conscientiæ accusanti Christum absoluentem à peccato. Si Filius vos (inquit) liberauerit, vere liberi eritis. Opponamus præsentibus ærumnis crucem Christi & consilium Dei, qui vult nos esse conformes imaginis Filij sui. Breuiter in vera pœnitentia & fide confugiamus ad Thronum gratiæ, Dominum nostrum Iesum Christum. In hoc vno inueniemus auxilium in tempore oportuno. Is enim ait omnibus in se credentibus: Noli timere pusille grex, quia placuit Patri dare vobis regnum. Atq; ita non sinamus vllam rem in cœlo, in terra, in inferno, persuadere nobis, quod Christus sit aliter affectus erga nos, quam fuit erga hanc viduam. Proinde hinc discamus longe aliud DEI iudicium esse quam mundi. Deus & Mediator noster Iesus Christus non reijcit more mundi calamitosos & miseros, sed omnes recipit, quotquot ad se veniunt, iuxta ipsius promissionem: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Præterea hinc discant viduæ piæ, qualem habeant patronum, aduocatum, & consolatorem: Discant & hinc gubernatores Ecclesiarum non auersari miseros & calamitosos, discant magistratus, Christi exemplo, non spernere, non reijcere, non damnare miseros & calamitosos, sed eos amanter potius fouere & consolari. Deinde discamus nos mutuo caritatis af-

fectu

fectu & officijs pijs prosequi. Hæc sint dicta de prima huius Euangelij parte: Sequitur secunda.

De Secundo.

In præsentis miraculi declaratione multæ circumstantiæ sunt: quarum singulæ habent suam doctrinam, quare eas ordine cum suis doctrinis & admonitionibus recitabo.

PRIMA: Cum efferebatur funus, sequebatur vidua mater, & turba ciuitatis cum ea. Hic duo videmus: quorum primum est, honor & pompa funebris. Honeste demortui corpus deducunt ad sepulturæ locum: sic & sancti Patres fecerunt. Abraham honorifice suam vxorem sepelijt. Ioseph cum magna turba deducit funus Iacob Patriarchæ. Iacob & Esau honorificè patrem Isaac sepeliunt. Breuiter, apud omnes pios magnus fuit honos sepulturæ, idq; propter spem resurrectionis corporum, & futuram immortalitatis gloriam. Hoc sanctorum patrum exemplum imitatur ecclesia hoc tempore: tametsi multos inuenies, qui suos mortuos abijciunt tanquam cadauera porcorum. In nostris funeribus huiusmodi solennitas adhibetur: Pij præsentes sequuntur funus, canitur, pulsatur, prædicatur aliquando.

Qui sequuntur funus, 1. suum amorem testantur erga mortuum. 2. hoc facto edunt exemplum fidei suæ de resurrectione mortuorum. 3. admonentur, quod suo tempore (quando visum fuerit Domino) sequantur, & his mundi calamitatibus per mortem valedicant.

Deinde canitur, idq; vt Psalmis pijs consolentur viui, & vt agant Deo gratias pro eo qui mortuus est, si in confeßione vera deceßit.

Pulsatur, non solum vt conuocetur populus ad deducendum funus: verumetiam vt viui admoneantur tubæ Dei, qua in extremo die omnes mortui excitabuntur.

Postremò prædicatur, vt qui deducunt funus, aliquid doctrinæ & consolationis contra mortem secum domum reportent. Hæc breuiter sint dicta de prima circumstantia, & de pompa funebri, quæ apud nos seruatur.

SECVNDA, Dominus dicit viduæ: Noli flere. Hic quæritur, num liceat deflere mortuos. Exempla sanctorum & scriptura fletum super mortuos admittunt. Deut. vltimo totus populus in deserto defleuit Moysen mortuum: Abraham defleuit Saram vxorem suam: Ioseph vir sanctus multos dies defleuit patrem Iacob: Dauid luget filium Ammon: Israel Samuelem: Martha Lazarum. Ipse Dominus etiam defleuit Lazarum. Iesus Syracides capite 38. ait: Fili in mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & ad iudicium contege corpus ipsius, & non despicias sepulturam ipsius. Sed Ieremias cap. 22. ait: Nolite deflere mortuos. Et Christus hic dicit mulieri, Noli flere. Has antilogias Paulus conciliat. 1. Theß. 4. vbi ait: Nolite autem ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicuti cæteræ gentes, quæ spem non habent. Prohibetur ergo luctus Ethnicus, qui nullam spem habet consolationis

per

per resurrectionem mortuorum: & conceditur luctus moderatus, qualem habent, quibus consolatio est proposita.

Sed dicamus breuiter, postquam in consolationis mentionem incidimus, vnde Christiani se consolari possunt in morte suorum amicorum: 1. cogitent voluntatem Dei, cui obtemperandum est. 2. cogitent vniuersalem conditionem. Omnibus enim nobis semel moriendum est. 3. cogitent iusticiam Dei. Quid enim iustius, quam vt qui dedit vitam, rursus ad se eam recipiat & conseruet, quando visum fuerit. 4. cogitent Dei sapientiam, qui nouit solus, nobísne magis expediat viuere an mori. Multos enim è medio tollit, ne vel ipsi peiores fiant, vel plures ærumnas in hac mortali vita perpetiantur. 5. cogitent mortuum liberatum esse ab omnibus ærumnis huius vitæ. 6. cogitent frustra magnum luctum suscipi pro ijs, qui luctu reuocari non possunt. Ita Dauid 2. Regum 12. se consolatus est: Luxit ægrotante puero, quo mortuo, surrexit, se lauit & comedit. 7. cogitent, immodice lugentem corpori suo nocere, & ita in Deum peccare. 8. cogitent non mortuo inuidendam immortalitatis beatitudinem. Beati enim, (ait scriptura) qui in Domino moriuntur. 9. cogitent resurrectionem Christi & nostram, quæ in extremo fiet die. Hæc enim cogitatio commune remedium esse debet non solum aduersus dolorem, quem pro mortuis concipimus: verumetiam contra omnes calamitates animi & corporis. Verum obijciet aliquis: Solatio vitæ sum destitutus, ergo non ipsum qui mortuus est, sed teipsum & iacturam,

quam

quam inde habes, defles. Naturale est flere. Verum est: sed vincat gratia naturam. Hæc sint breuiter in hac secunda circumstantia addita de consolatione in morte carorum.

TERTIA: *tangit Dominus loculum, in quo iacuit hic mortuus: quo tactu indicat suum corpus organum fuisse acquirendæ nobis vitæ & salutis.*

QVARTA: *loquitur adolescenti, & ait:* Tibi dico adolescens, surge. *Ita etiam puellam excitauit, vt in Marco habetur: sic & Lazarum quatriduanum, vt est in Iohanne. Hic docemur, quod & Christus sit potentior morte, & quod verbum ipsius sit verbum vitæ & salutis.*

QVINTA: *Mortuus surgit ad vocem Christi, & hoc mirandum est. Surrexit qui erat mortuus: cœpit mox loqui. Et Dominus dedit illum matri suæ.*

SEXTA: Accepit omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus surrexit in nobis, & Deus visitauit plebem suam, & exijt hic sermo in vniuersam Iudæam de eo. *Hic duplex fructus miraculi describitur. Vnus attingit præsentes auditores: alter manauit ad alios, ad quos huius miraculi rumor peruenit. Præsentes spectatores hinc fidem conceperunt, vnde timuerunt Deum, vero cultu glorificarunt Deũ, agnouerunt Meßiam venisse, quem & confeßi sunt. Deinde hic rumor peruenit ad alios, qui fuerunt in Iudæa & finitima regione, qui & ipsi conceperunt fidem in Meßiam: Et hodie iste rumor ad nos venit,*

vnde

vnde agnoſcamus Chriſtum eſſe verum Meßiam, eſſe potentiorem morte, concipiamus in ipſum fidem: prædicemus Deum corde, voce, confeßione & moribus: ita futurum eſt, vt olim læti per ipſum ad æternam vitam excitemur.

De Tertio.

Diuus Ambroſius imaginem Eccleſiæ hic proponi dicit, quæ quia noſtras conditiones pingit, digna eſt explicatione. Vidua, inquit, ſignificat Eccleſiam: adoleſcens mortuus quemlibet peccatorem viuentem ſine pœnitentia: Loculus notat corpus peccati: Vidua lamentatur ſuum filium mortuum, hoc eſt, Eccleſia ob impœnitentiam ſceleratorũ lamentatur, & rogat Chriſtum vt ipſos moueat, & ad ſe pertrahat ſuo verbo & ſpiritu. Chriſtus igitur iubet, vt ſiſtant baiuli. Peccator enim à quatuor baiulis geſtatur ad infernum, qui ſunt: 1. ſpes diuturnioris vitæ. 2. conſideratio alienæ culpæ. 3. præſumtio diuinæ miſericordiæ. 4. adulatio ſocietatis prauæ. Si autem vis reſurgere à morte peccati, neceſſe eſt vt audias Chriſtum, qui iubet baiulos ſiſtere. Primùm ergo depones fiduciam longioris vitæ, quia vita incerta eſt, ſicuti multorum experientia docet, & periculum in promptu eſt, vt videre eſt in diuite epulone. Deinde non debes alienam vitam tibi proponere imitandam: ſed exemplo Abraham Deo te ſubijcies, confides in illum, emendabis mores, ſciens quod errantium multitudo neminem ſit excuſatura in iudicio. Non iuuit Adam quod diceret: Mulier, quam dediſti mihi, dedit

mihi

mihi de pomo. 3. depone præsumtionem misericordiæ Dei. Nam hæc præsumtio est magnus Dei contemtus, Rom. 2.4. reijce adulatores, qui te ad mala solicitant. Quo facto recumbe in Christum viua fiducia, & ipse te viuificabit ad æternam vitam, quam donet nobis Christus, cui sit honor in secula, Amen.

DOMINICA XVII. TRINITATIS, *Lucæ 14.*

ACCIDIT, vt introiret Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum Sabbato, ad capiendum cibum. Et ipsi obseruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Iesus, dixit ad Legisperitos & Pharisæos, dicens: Num licet Sabbato sanare? At illi tacuerunt. Ipse verò apprehensum sanauit ac eum dimisit. Et respondens

ad illos, dixit: Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadit, & non continuo extrahet illum die Sabbato? Et non poterant ad hæc respondere illi. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo loco, ne quando honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is, qui te & illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum, & tunc incipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potius cum vocatus fueris, vade, accumbe in nouissimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus, Quia omnis, qui se extollit, deijcietur, & qui se deijcit, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO huius Euangelij fuit hac: Christus à Pharisæo quodam ad prandium inuitatus, obseruatur à discumbentibus, idq; ideo, vt habeant quod accusent, vel in dictis, vel in factis Christi. Hæc enim est improbitas mundi, vt quemadmodum vicia palliant virtutum larua, ita honesta facta & veram virtutem infamia proscindere non verentur, Tanta est malitia hominum. Verum Christus eorum improbitate nequaquam absterretur, sed obtinet antiquum, ac officium suum exerit in medio hostium, nobis relinquens exemplum, vt in rectè factis non de-

sinamus

sinamus progredi, etiamsi totum mundum nobis aduersum animaduerterimus. Miserum itaque hunc Christus sanat, potentiam suam diuinam, promtissimam iuuandi voluntatem erga miseros, & officium suum, ob quod in mundum venerat, declarans. Deinde veram sabbatismi rationem explicat, & facto suo veluti definit verum sabbatismum. Quare vt simul arguit & Pharisaeorum superbiam & in scripturis inscitiam, ita ad veram humilitatem hortatur. Hac de summa praesentis Euangelij. Loci autem sunt tres:

I De Sabbato atq; eius veris operibus.

II. De miraculo, quo confirmatur verus vsus Sabbati.

III. De vera humilitate.

De Primo.

Cum Dominus Sabbato inuitatus esset à quodam Pharisaeo & offerretur hydropicus quidam ante illum, quaerit ab illis, qui sibi plus alijs sapere videbantur, nunquid liceat Sabbato curare. Ideo autem hanc quaestionem proponit, quia sicuti alias scripturas suis corruptelis, ita etiam sabbatismum infecerant Pharisaei. Verum quia quaestio est de Sabbato, nos doctrinam integram de Sabbato proponemus, & quatuor ordine dicamus. 1. Cur Deus Sabbatum instituerit. 2. Quinam sit verus vsus sabbatismi Iudaici. 3. Qualia nostra festa esse debeant. 4. De veris Ecclesiae ceremonijs & earum finibus.

Cur ergo Deus Sabbatum instituit? Quinq; caus-

sæ præcipue numerantur, quarum prima est, vt esset perpetuum symbolum quietis Dei post creationem mundi, quem sex diebus cum omnibus suis ornamentis & contentis creauit. Hæc caussa aßignatur Gene. 2. vbi Moses ait: Dominum præcepisse Sabbatū sanctificari, quia eo die à creatione quieuit, septimus dies est Sabbatum Domini, sex enim diebus fecit Dominus Deus cœlum & terram. Secunda caussa instituti Sabbati fuit, vt esset figura & antitypon sabbatismi Christi. Figurabat enim Sabbatum, quod Christus verum Pascha, & noui cœli & nouæ terræ creator, requiesceret in sepulchro die Sabbati, & ageret verum sabbatismum. Quapropter seuere præcipit populo Iudaico vt Sabbatum obseruarent. Et sapientia suo consilio inscrutabili ordinauit, vt Christus verus agnus paschalis in ipso die Paschatos mactaretur & occideretur, & proximum Sabbatum requiesceret in sepulchro. Tertia, fuit etiam institutum Sabbatum, vt esset symbolum promißionis. Promisit enim Deus suo populo sabbatismum, id est, requiem. Iesai. 14. Et erit in die illa cum requiem tibi dederit Deus à labore tuo, & à confusione tua, & à seruitute dura, qua antea seruisti. Triplicem autem requiem expectabit populus Dei. Primam à labore præsentium ærumnarum in hac vita. Secundam à tentationibus, quibus nos propria concupiscentia & Diabolus adoritur. Tertiam à seruitute diaboli, vt ille nunquam poßit nos redigere in suam seruitutem & durum iugum. Quarta, vt esset certum tempus docendi & discendi verbum Dei, seu vt esset tempus, in quo fieret publicæ

publica Religionis profeßio, in qua pij consolationem caperent, & rudes erudirentur ad pietatem. Iesai. 58. Si vocaueris Sabbatum delicatum, tunc delectaberis super Domino. Iob. cap. 22. Tunc super omnipotentem delicijs afflues, & eleuabis ad Deum faciem tuā. Non enim ad ludendum & potandum, sed ad laudā-dum & orandum Deum institutum est Sabbatum, Vnde Augustinus vere dicit, tali die minus malum esse arare, quàm ludere. Quinta politica est, quæ populo Dei Deut. 5. commendatur his verbis: Obserua diem Sabbati, vt requiescat seruus tuus, & ancilla tua, & tu. Et postea: Non facies in eo quicquam operis, tu, & filius, & filia tua, seruus & ancilla, bos & asinus, & omne iumentum tuum. Atq; ita habemus & veras caussas, & verum vsum Sabbati Iudaici. Etsi autem Iudaicum Sabbatum vna cum alijs ceremonijs Mosis abolitum est & abrogatum, quantum ad septimæ diei septimanæ obseruationem attinet, tamen quantum ad vsum attinet, est perpetuum, vtpote quod & iuris diuini & naturalis est. Vt enim Deus vult coli & suum verbum sonare, ita natura dictat omnino necessarium esse, vt sit quoddam tempus sacris rebus destinatam. Necesse est igitur certos ordinari dies, in quibus fiant publici congressus certis horis, & doceatur discaturq; verbum Dei, quo omnia fiant in Ecclesia ordinate & decenter, vt Paulus Corint. docet.

Porrò in nostris festis duo sunt obseruanda: Vnum, quid sit vitandum. Alterum, quid sit faciendum. Vitanda sunt tria. 1. Externus labor, idq; ideo, vt animus totus poßit vacare cultui diuino, hoc est,

vt vacet audire verbum, illud discere & meditari, proinde magistratus officium est curare, ne seruilibus operibus impediatur cultus Dei isto tempore. Verum hic sciendum est, quatuor esse exceptiones, quæ laborantes isto tempore excusant. 1. Necessitas. Nam & Dominus excusat discipulos suos vellicantes spicas die septimo, Matth. 12. 2. Vtilitas Ecclesiæ, sicut sacerdotes fecerunt in die Sabbati omnia, quæ in Ecclesia videbantur necessaria, non impediti Sabbati religione. 3. Proximi vtilitas & salus, quare & Dominus curat hunc hydropicum die Sabbati. 4. Superiorum autoritas, quibus obtemperandum est. Verum superiores caueant, ne se superiorem offendant, dum inferiores se nimiùm grauant.

Habemus quæ sunt in nostris festis vitanda, nunc quid in illis faciendum sit videamus. Primùm itaq;, quoniam Iudæi occupati erant in mactandis sacrificijs & offerendis, mactemus & nos sacrificia propriorum corporum, & offeramus vitulos labiorum nostrorum, agamus seriam pœnitentiam, glorificemus Deum corde, ore, confeßione & moribus, offeramus thymiama cordis nostri, id est, fidẽ & spem, offeramus sacrificium beneficentiæ, quo sacrificij genere (vt inquit Apostolus ad Hebræos) exhilaratur Deus, simus ad dandam Eleemosynam impigri, foueamus Ecclesiæ imbecillia membra, sanemusq; ea quantum id fieri potest, idq; exemplo Christi aliorumq; sanctorum, qui se in veris Sabbati operibus exercuerunt.

Restat vt nonnihil dicamus de ceremonijs. Cere-

moniæ sunt ritus & ordinationes ad regendam Ecclesiasticam politiam institutæ. Hæ si sint licitæ (de impijs enim ceremonijs nihil dicam) aut habent apertum verbum Dei, vt Baptismus & Cœna Domini, aut faciunt reuera ad conseruandam doctrinam & politiam Ecclesiasticam, & sunt à Senatu Ecclesiastico ordinatæ, vel à pio magistratu. Hæ cæremoniæ duos habent fines. Sunt enim ordinata decori & ordinis gratia. Decori partes sunt duæ: Prior est, vt excitemur ad pietatem illis adminiculis. Posterior, vt modestia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Ordinis partes sunt tres: Prima, vt præsidentes habeant certam regulam agendi. Secunda, vt auditores assuefiant ad obedientiam & disciplinam. Tertia, vt bene composito Ecclesiæ statu paci & tranquillitati consulatur. Hac sint breuiter de ceremonijs pijs dicta, & eorum finibus & finium partibus.

De Secundo.

Secunda doctrina, quam proponit hoc Euangelium, est de miraculo, quo sanatus est hydropicus. In hoc Euangelio sunt quatuor obseruanda: Quæstio, sanatio, defensio facti, & vsus.

Quæstio est ab isto Christo proponitur, an liceat Sabbato curare? Ad hanc nihil respondent Pharisæi. Si enim negassent licere, visi fuissent crudeles in miserum hydropicum. Si affirmassent, transgressores legis se esse timuissent. Tacent igitur, vt explorent quid Dominus velit facere. Si non sanasset, dixissent

illum vel non potuisse, vel noluisse huic afflicto opem ferre. Si sanasset, putarent se habuisse iustam caussam accusandi Christum, tanquam transgressorem Sabbati, adeoq́ue legis diuinæ contemtorem. Hic vtrinq́ue est periculum. Sed Dominus non moratus illorum Sophisticam, apprehendit hunc miserum hydropicum, eum sanat intuentibus Pharisæis, atque sanum dimittit. Quo facto, vt in principio dixi, declarauit potentiam, voluntatem, & officium suum. Nunc sequitur tertio loco defensio facti. Cuius, inquit, vestrum bos aut asinus in puteum cadit, & non extrahit illum die Sabbati? Quasi dicat, aut licet curare hominem in die Sabbati, aut non licet. Si licet, cur me obseruatis tanquam legis transgressorem, si hoc facio? Si non licet, cur asinos & boues seruatis vos die Sabbati? quid illi contra? & non poterant (inquit Euangelista) ad hæc respondere. Sed quis vsus est hydropici huius sanati à Christo? Duplex: Vnus generalis, de quo dixi, videlicet vt hoc miraculo Christus ostenderet suam potentiam, voluntatem, officium, veritatem suæ doctrinæ, & inde fides in spectatoribus confirmaretur. Alter specialis. Nam hic hydropicus ex sua haud dubie intemperantia inciderat in hunc morbum. Quare & nos discamus, quod Christus non contemnit eos, qui se sua culpa coniecerunt in morbos, modo hunc hydropicum imitentur, ac patiantur se ab illo tangi & sanari, hoc est, si cordis affectu Christum accedant, si ipsius verbo credant, agant pœnitentiam, agnoscant iustam iram Dei, propter Christi meritum precentur

culpæ

culpæ condonationem, & plagæ aut sanationem, aut mitigationem.

DE TERTIO.

Dicebat autem ad inuitatos, qui primos accubitus elegerunt: Cum inuitatus fueris ad nuptias, &c. *Vt hac parabola superbiam damnat: ita veram humilitatem, quæ est rarissima virtus, docet: de qua hoc ordine dicam: Primum, quid sit humilitas. Deinde, quot sint eius genera. Tertio, quas habeat causas, cùm efficientes, tùm impedientes. Quarto loco, quis sit fructus & quæ præmia veræ humilitatis.*

Quantum ad primum attinet, vt sciamus quid sit humilitas, debemus videre quos scriptura humiles vocet. Vocat autem Paulus humiles, quos Christus vocat pauperes Spiritu, quales sunt, qui omnis propriæ virtutis, sapientiæ & iusticiæ fiducia exinaniti, quicquid boni est ad solum Deum referunt. Proinde humilitas est virtus, qua verissima nostri agnitione nobis ipsis vilescimus, omnis propriæ virtutis, sapientiæ, iusticiæ fiducia exinaniti, nos coram Deo prosternimus, ac in eo solo omnia bona per Christum quærimus. Illustre exemplum est in Magdalena, in latrone, in publicano, in Dauide & alijs multis sanctis. Hæc vera est humilitas, de qua Christi promissio est intelligenda: Beati pauperes spiritu. Habemus quid sit humilitas: iam quotuplex sit videamus. Est itaq; humilitas duplex: vna, qua coram Deo nos prosternimus: altera, qua coram hominibus nos submittimus: sed ea-

uendum est, ne superbia laruam humilitatis induat, quam si homo detrahere non potest, Deus certe eam pudefaciet. Sed illa larua omissa, dicamus de vera humilitate, quæ Deum & hominem respicit. Humilitas coram Deo est verus timor Dei, ex agnitione nostræ infirmitatis & bonitate Dei erga nos natus: qualis fuit humilitas Manaßis in carcere, qui posteaquam genua corporis propter angustiam carceris flectere non potuit, flexit genua cordis. Ita Abraham se humiliauit, quando se puluerem & cinerem fatebatur. Vera humilitas coram hominibus est vera dilectio, qua nos nemini præferimus superbè, sed omnibus nos sincere accommodamus. Huius humilitatis exemplum maximum habemus in Filio Dei, cuius exemplum vt imitemur, monet Paulus Philip. 2. Ita humilis fuit beata virgo, Anna prophetissa, & multi alij.

Iam de causis, sicuti promisi, tertio loco dicendum est, quæ sunt sanè multa. PRIMA, Mandatum Dei. Primum enim præceptum requirit humilitatem erga Deum: tota secunda tabula requirit humilitatem erga hominem. SECVNDA, Exemplum Christi, vnde Paulus Philip. 2. Hoc sentite in vobis, quod & in Christo, qui cum esset Deus, assumsit formam serui. TERTIA, Consideratio tuiipsius, quid fueris ante ortum, quid sis ab ortu ad occasum, quid futurus sis post hanc vitam. Fuisti semen & sanguis in vtero materno, iam es in deserto miserarium huius vitæ, & tandem esca eris vermium. QVARTA, quod bona, si quæ habes, non tua sint, sed Dei, tibi in aliorum bonum collata. Si ergo inde superbis, aut

male eis vteris, pœnæ tibi horribiles metuendæ sunt. QVINTA, cogitatio quod Deus possit tibi auferre quicquid habes donorum, si illis abusus fueris, & illi soli laudem non tribueris. SEXTA, quod multi qui minora dona videntur habere, quem tu, sæpe vtiliorem operam collocent Reipub. & Ecclesiæ, quam tu. Nam vt Deus est robur panis, ita vis, qua aliquid gratum illi fit. Atq; istæ sunt causæ sex, quæ coniunctæ veram humilitatem efficiunt: quam impediunt duo mala: contentio & inanis gloria. Quare Paulus Philip. 2. ait: Nihil ex contentione aut inani gloria, sed per humilitatem alij alios seipsis existiment excellentiores. Qui enim contendendi libidine laborant, vt destituuntur caritate, ita vera humilitate sunt vacui: & ex diametro pugnat cum humilitate inanis gloria. Habemus iam, quid sit humilitas, quotuplex, & quas habeat causas: nunc sequitur, quod quarto loco promisi me dicturum, de eius præmijs & germanis fructibus.

Qui vere humilis est, triplicem fructum, primum coram Deo, secundum coram hominibus, tertium in se ipso, consequetur.

Coram Deo hic primus fructus est, quod vere humilis habeat Deum in se habitantem. Vnde Isaias 57. in sancto habitans, cum contrito & humili spiritu. Et 66. Ad quem respiciam, nisi ad contritum spiritu & trementem sermones meos. Luc. 2. Deus exaltat humiles. 1. Pet. 5. Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam.

Coram

Coram hominibus percipit humilis hunc fructum. Quemadmodum superbus ab omnibus contemnitur: ita vere humilis ab omnibus honoratur: eum honestum nomen & fama comitatur.

In seipso hos percipit humilis dulcißimos fructus: 1. humilitas est mater pudicitiæ & patientiæ. 2. est via ad sapientiam, Prouerb. 11. Vbi est humilitas, ibi & sapientia. 3. est custos timoris Dei & fidei. 4. est opitulatrix inuocationis, & veluti exauditionis in Domino conciliatrix. Psal. 101. Prospexit Dominus in orationem humilium. 5. humilitatem gloria comitatur, Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Matth. 24. Qui se humiliauerit, exaltabitur. Prouerb. 29. Humilem spiritu suscipiet gloria, non quod humilitas ista mereatur, sed quod ista contingat humilibus propter humilitatem Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XVIII. TRINITATIS, MATTH. XXII.

CVm audissent Pharisæi, quod obturasset Iesus os Saducæis, conuenerunt in vnum, & interrogauit eum vnus ex eis, Legis doctor quispiam, tentans eum, & dicens: Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est primum & magnum mandatum. Secundum autem simile est huic:

Diliges proximum tuum perinde atque teipsum. In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ

pendent. Congregatis autem Pharisæis interrogauit eos Iesus dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in Spiritu vocat eum Dominum? dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere quicquam, neque ausus fuit quisquam ex eo die eum amplius interrogare.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium continet summam doctrinæ Christianæ, videlicet doctrinam Legis & Euangelij*

gelij: Pharisæus proponit quæstionem de Lege, Christus rursus de Euangelio: sed diuerso consilio: Pharisæus enim de lege interrogat tentandi & calumniandi causa: Christus autem eo animo quærit de Euangelio, vt errantes Iudæos & Pharisæos deducat in veram Legis & Euangelij cognitionem. Illi enim quia putarunt homines ex legis operibus iustificari, Euangelium contemserunt, putantes non esse opus alia doctrina ad salutem consequendam, quam legis, quorum errorem confutat Christus. Vide hic Christi bonitatem: Tametsi Pharisæi ex malicia interrogant: tamen Christus ex officio respondet, & tradit absolutam doctrinam de Lege & Euangelio. Proinde summa Euangelij est, quod Christus totam legem & Prophetas reuocet ad hæc duo capita, quæ sunt dilectio DEI, & dilectio proximi. Deinde de Meßia quærit, hoc est, de seipso, vt ostendat qualis sit, nimirum Deus & homo, qui ideo promissus erat patribus, vt destrueret opera Diaboli, & benedicerentur in ipso omnes cognationes terræ, qui sacerdos effectus iram Dei placaret, soluto precio pro nobis. Loci tres:

I. De Sadducæis, quibus Dominus os obstruxit.

II. Quæstio de legis summa, & norma cultus Dei.

III. Quæstio de Meßia.

DE PRIMO.

Pharisæi audientes, quod silentium imposuisset Saducæis, conuenerunt in vnum. *Tametsi Pharisæi & Saducæi inter se aduersam religionem,*

gionem, & diuersas opiniones defendebant: Tamen in hoc conueniunt, quod vtriq; se Christo opponant. Herodes & Pilatus fuerunt hostes: verum in hoc conueniunt, quod ambo cupiunt Christum è medio sublatum. Ita impietas conspirat aduersus Christum & eius sanctum Euangelium. Quantum autem ad id, quod dicit Christum silentium imposuisse Saducæis, attinet, sciendum est, quod Saducæi, qui negarunt animas viuere post mortem, & sustulerunt resurrectionem mortuorum, Christum impugnarunt, vt vel suæ sententiæ subscriberet, vel exponeretur ridendus rudi populo qui ab istis doctoribus erat seductus. Adorti sunt ergo Christum hoc modo: Si resurrectio mortuorum erit, multa incommoda, multa dissidia, & magnæ absurditates sequentur. Hoc ita probare conantur. Mulier quædam apud nos fuit, quæ nupserat septem viris, vni post alterum: iam si futura est resurrectio mortuorum, resurget ista mulier, resurgent & septem mariti, quos habuit illa. Iam si vnus ex illis ei adhæserit, alij mouebunt ei lites, si omnes simul cum illa vna habitauerint, nihil erit mulieri molestius & viris difficilius. Cùm igitur hæc absurda sequerentur resurrectionem mortuorum, male asseritur resurrectio mortuorum. Hæc fuit eorum ratiocinatio, quorum officium erat recte populum instituere de spe vitæ æternæ, à qua perfide homines auocant, & tamen iusti videri volunt. Sed his Christus os obstruit, & ita silentium imponit, vt conuicti verbis Christi, non habeant quod dicant. Hos ergo reprehendit, confutat & docet. Reprehen-

prehendit quod ignorent scripturam, & tamen voluerunt esse scripturæ doctores. Confutat manifestè proposito exemplo: Deus est Deus viuorum. Deus est Deus Abraham, Isaac & Iacob: Ergo Abraham, Isaac & Iacob viuunt. Sed si illi viuunt: viuunt, aut secundum corpora, aut animas: non secundum corpora, quia illorum sepulcrha nostis, igitur secundum animas, quas vos mori cum corpore falso dicitis. Nunc autem animæ viuunt, vt suo tempore redeant in corpora, vt qui bona fecerunt in hac vita, mercedem recipiant, & qui mala, luant supplicia iusta. Hæc summa est confutationis. Quid docet? Duo. Vnum, quod mortui resurgant potentia & virtute Dei, cui nihil impossibile est. Potuit ex nihilo omnia creare, cur non poterit animas ad corpora reuocare, præsertim cum illud & decreuerit, & ipsius iusticia & gloriæ intersit. Paulus Philip. 3. ait: Nos expectamus Saluatorem de cœlo, Christum Iesum, qui transfigurabit nostra contemta corpora, vt fiant conformia glorioso corpori ipsius, per eam potentiam, qua potest sibi omnia subijcere.

Cùm igitur ratio nostra incipit disputare de resurrectione, opponamus illi quatuor: Decretum Dei, omnipotentiam Dei, iusticiam, & gloriam Dei.

Decretum, quia ordinauit & proposuit se velle excitare mortuos. Hoc decretum, quia Deus est immutabilis, nunquam antiquabit. Et extant huius decreti quædam exempla. Christus Dominus resurrexit à mortuis: Enoch viuus in cœlum translatus est: Helias in curru ardenti in cœlum viuus subuectus est.

Omni-

Omnipotentia opponatur rationi, quæ putat impoßibilem esse resurrectionem mortuorum. Si enim non poßit facere quæ decreuit, non esset omnipotens. Si non omnipotens, neq; Deus dici posset.

Iusticia est, vt reddat bene meritis præmia, & impijs supplicia. Iam uidemus, quod in hac vita pijs vt plurimum male sit, impijs vero bene. Sed nunc cum iusticia Dei requirat, vt bonis bene sit, & malis male, & id non fit in hac vita, necesse est aliam vitam restare, in qua Deus iuxta suæ iusticiæ normam pijs vitam æternam, impijs vero infernales pœnas reddat.

Gloria Dei etiam opponenda est Sadducæorum opinioni & rationi nostræ. Deus condidit hominem in suam gloriam, vt se perpetuo prædicet et glorificet, quod sane non fieri posset, nisi esset resurrectio mortuorum.

Præterea docet Christus, Sadducæos de statu hominum post resurrectionem. Non erit illic vsus coniugij, non erit procreatio sobolis, sed viuent perpetuo in omni æternitate casti, sicut Angeli Dei. Quare non est metuendum bellum inter maritos multos, qui vnam & eandem vxorem vnus post alium in hac vita habuerunt. Hæc sunt dicta de Sadducæis, confutatione errorum eorum, & confirmatione nostri de resurrectione mortuorum, cuius fidem in nobis confirmabunt, decretum Dei immutabile, potentia, qua sibi omnia subijcere potest, iusticia, qua reddit vnicuiq; iuxta facta sua, gloria, quæ illi redditur à sanctis in omni æternitate.

DE SECVNDO.

Procedit Pharisæus, interrogat Christum, quodnam sit summum legis præceptum. Dominus respondet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, hoc est maximum & primum mandatum. Secundum est huic simile. Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. *Id est, quicquid Prophetæ & Moses de vero cultu DEI docent sub his duobus capitibus continetur. Cum nuper Dominica decimatertia Trinitatis & sæpe alias de lege Dei dixi, quæ sit, quis eius vsus, quod nemo poßit ei satisfacere, & quomodo pijs sit abrogata, nolo hic eadem repetere, sed duo dicam. Vnum, cur Christus secundum mandatum de diligẽdo proximo, dicit simile esse primo, de diligendo Deo, Deinde, quia Christus dicit, totam Legem & Prophetas in his duobus mandatis pendere, idq́ue ideo, quia quicquid Moses & Prophetæ docuerunt, de cultu Dei, his contineatur, dicam pauca de vero cultu Dei, vt nobis certa eius ratio constet.*

Quantum ad primum attinet, sciendum est, quod secundum præceptum de amando proximo non dicatur simile primo vel ordine, vel obiecto, vel gradu dilectionis. Nam ordine primum præceptum prius est. Obiectum primi præcepti est Deus, vt secundi præcepti obiectum est homo proximus. Gradus dilectionis requirunt, vt summum bonum maxime ametur, deinde reliqua quoq́ue suo ordine iuxta suæ dignitatis gradus.

gradus. Non est ergo secundum primo simile ordine obiecti, aut gradu dilectionis. Quomodo ergo est simile? Primum affectu dilectionis, quia vtrumq; requirit puram dilectionem. Deinde obligatione. Nam vtrumque nos obligat vel ad obedientiam, vel ad pœnam. Postremo consecutione obedientiæ. Qui enim dicit se diligere Deum, & proximũ suum odit, mendax est, ait Apostolus Iohannes. Hoc sit breuiter dictum, quomodo secundum præceptum sit simile primo de diligendo Deo, nunc de vero cultu Dei dicam, quoniam de dilectione Dei & proximi præcepta materiam cultus Dei continent.

Vt igitur doctrinam de vero Dei cultu melius intelligamus, quatuor, quæ ad eius explicationem faciunt, ordine dicam: 1. tradam regulam, ad quam exigendus & probandus est cultus Dei. 2. ostendam cultus Dei solidum fundamentum. 3. quodnam opus recte dici possit cultus Dei, aperiam. 4. indicabo, quinam homines verum cultum Deo præstare possint. His quatuor recte cognitis, constabit nobis, quænam sit vera colendi Deum ratio.

Quantum ergo ad regulam cultus Dei attinet, hoc statuatur pro generali & immota regula, quod nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit. Hanc regulam non omnes recipiunt, quare nobis est firmis fundamẽtis munienda. Primũ itaq; Deus apud Isaiam Prophetam, & Christus in Euãgelio hanc regulam cõfirmat his verbis: Frustra me colunt, docentes doctrinas, mandata hominũ. Et Spiritus sanctus per os Pauli Col. 2. damnat omnẽ cultum, quẽ homi-

nes sibi fingunt. Et Dominus apud Ieremiam dicit: In præceptis meis ambulate. Deinde impoßibile est placere Deo sine fide. Cultus autem præstatur, vt placeat, quare ex fide fieri eum necesse est, ex fide autem fieri nequit, nisi habeat mandatum & manifestum verbum. Fides enim ex verbo pendet. His certissimus rationibus ita confirmatur regula cultus Dei, vt qui contradicere pergit, stultior esse videatur, quam qui negat solem exortum esse, cum sit clarissimus dies. Hanc igitur regulam firmiter teneamus, nec sinamus eam à nobis extorqueri vlla sophistica.

Huius regulæ vsus est multiplex: 1. hac regula stabilitur autoritas legislatoris. Vbi enim in repub. liberum est vnicuiq; condere leges, vilescit autoritas superioris Domini. Hanc autoritatem sibi vendicat Dominus in præcepto primo, cum inquit: Ego sum Iehoua Deus tuus, &c.

Secundus vsus huius regulæ est, quod liberet hæc regula ab errore, ne erremus in colendo Deo.

Tertius est, quod impediat superstitiones & petulantiam hominum, in excogitandis nouis cultibus.

Hactenus de regula cultus Dei sit dictum, videlicet quod nullus cultus Dei placeat, nisi quem ipse instituit, & de huius regulæ confirmatione vsq; nunc quod secundo loco proposui breuiter dicam de fundamento cultus Dei.

Fundamentum autem hoc positum est cùm in cognitione Dei vera, tum in cognitione nostri ipsorum. Cognitionem Dei consequimur verbo & testimonio verbo addito, Vtrumq; enim nos docet: 1. quod Deus

sit fons

sit fons omnis virtutis, sapientiæ, iusticiæ & veritatis. 2. quod illi omnis gloria tribuenda sit. 3. quod ad iuuandum sit promtißimus. 4. quod velit omnes ad se confugere in quouis periculo. Cognitionem nostri consequimur ex duabus rebus, ex consideratione imaginis Dei, ad quam homo creatus est, & ex præsentium virium nostrarum æstimatione. Consideratio imaginis deducit nos ad cogitationem finis, propter quem creati sumus homines rationales, monstratq́ officium, in quo nos perpetuo occupari decet, nimirū vt referremus imaginem Dei in omni sanctitate & puritate. Aestimatio præsentium virium cogit nos fateri, quod nequaquam debitum officium præstare valeamus. Pertinet igitur hæc duplex cognitio eò, vt Deo quidem omnem gloriam tribuamus, nobis vero omnem gloriandi materiam adimamus, monstratq́ nobis hæc cognitio nostras sordes & imbecillitates. His ita explicatis de regula cultus Dei, & eius vero fundamento, accedam ad illud, quod tertio loco proposui, & clare definiam quis sit cultus Dei.

Est itaq́ cultus Dei opus mandatum à Deo, factū ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Hic primum indicatur, quæ opera sint cultus Dei, nempe sola illa, quæ Deus in lege sua præcepit, quemadmodum ex regula supra tradita clare liquet. Deinde additur fides, vnde opus debet procedere. Est enim illa omnis operis boni effectrix, idq́ ideo, quia nullum opus potest placere Deo, nisi prius persona placeat. placet autem persona fide. Sacrificat Cain, sacrificat Abel. Vterq́ habuit mandatum Dei, sed

sacrificium Cain non fuit cultus Dei, sicut Abelis fuit. Quare? quia Cain fidem non habuit. Abel verò habuit. Dant eleemosynam Cornelius Act. 9. & Pharisæus. Vterq; mandatum habuit, sed opus Cornelij fuit cultus Dei, quod ex fide profectum est. Pharisæi vero fuit abominatio, quia persona Deo non placuit. Duo rusticiarāt agros, hic Deo cultum tribuit arans in timore Dei, expectans benedictionem a Deo. Alter non placet, quia fide & timore Dei vacat. Vterq; tamen habet mandatum operis: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Ancillæ duæ præstant obedientiam suæ heræ forte in verrendo pauimento, & ambæ habent mandatum Dei, sed illa, quæ fidem ad laborem affert, cultum Deo reddit, quæ verò fide destituitur, facit quidem quod debet ex officio, sed eius opus cultus Dei dici non potest.

Præterea opus mandatum, & ex fide factum, debet tendere in gloriam Dei principaliter. Hoc confirmatur Isaiæ testimonio: Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Sed quid est Deum glorificare? Breuiter, est illi omnem gloriam tribuere, & eum corde, ore, confeßione & moribus celebrare.

Sequitur quod quarto loco me dicturum promisi, scilicet quinam poßint Deo verum cultum præstare. Hoc tametsi ex superioribus colligi potest, tamen illud hic breuiter dicam. Illi soli Deum colere possunt, qui habent ad illum accessum, soli autem filij Dei habent ad illum accessum. Quare illi possunt soli Deo verum cultum præstare. Sunt autem filij omnes, qui

credunt

credunt in nomen eius, Iohan. 1. & hi per fidem accessum habet ad Patrem, Rom. 5. Et ea de causa Christus docens suos orare, iubet dicere: Pater noster qui es in cœlis, significans tantum filios inuocare posse. Hæc de vero cultu Dei sint dicta, cuius summa continetur dilectione Dei, & dilectione proximi, nunc restat vt dicam de tertia doctrina.

DE TERTIO.

Quid vobis (inquit) videtur de Christo, cuius filius est? Dicunt ei, Dauidis est filius. Pharisæi putarunt se iustos esse Lege, quod si verum fuisset frustra Christus promissus fuisset. Sic enim Paulus Galat. cap. 2. ait: Si iusticia est ex Lege, Christus frustra mortuus est. Quærit igitur Dominus de Meßia, id est, Christo, vt ea mentione excitet eos ad agnoscendum & meditandum finem legis, & cogitandum cur Meßias esset promissus. Quod si recte fecissent, ita fuissent ratiocinati: Meßias est promissus, vt tollat peccatum, sicut ipse Isaias testatur: ipse languores nostros tulit. Genes. 15. In semine tuo benedicentur gentes. Ergo necessum est, vt non tantum sit homo filius Dauid, verumetiam Deus. Dominus Dauidis, quemadmodum & Psalmus testatur: Dixit Dominus Domino meo Ex hac ratiocinatione & recte de Lege & recte de Christo indicassent, & Christum vt verum Saluatorem fuissent amplexi, cui sit honor in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XIX. POST TRINITATIS, Matth. 9.

IESVS ingressus nauem, traiecit, ac venit in suam ciuitatem. Et ecce, adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem. Cumq; vidisset Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Bono animo esto fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam è Scribis dicebant intra sese: Hic blasphemat. Et cum vidisset Iesus cogitationes illorum, dixit: Quare vos cogitatis mala in cordibus vestris? Vtrum enim est facilius dicere? Remittuntur tibi peccata, an dicere: Surge & ambula? Vt autem sciatis, quod potestatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit paralytico: Surge, tolle tuum lectum, & abi in domum tuam. Et ille surrexit, abijtq; in domum suam. Turbæ vero quæ viderant, admiratæ

miratæ sunt,& glorificauerunt Deum,qui dedisset potestatem hominibus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet vnum ex miraculis, quibus Dominus suam potentiam, voluntatem,& officium testatur,& simul confirmat suæ doctrinæ certitudinem Narratur enim in præsenti Historia,quomodo Christus paralyticum sanet,quod factum non excipiunt auditores eodē modo. Pharisæi enim blasphemant: turba viso miraculo admonetur de præsentia Dei: confirmatur de Christi doctrina: vnde non solum timorem & fiduciam concipit, verumetiam veros edit fidei fructus, & prædicat bonitatem Dei.Est proinde hoc Euangelium veluti pictura quædam,in qua regnum Christi in hoc mundo depingitur,in quo sunt,qui infirmos adChristum deducunt,Sunt etiam qui murmurant,vt Pharisæi,omnibus temporibus. Sunt quoq; qui vere timent Deum, eumq́ ob sua facta glorificant. Inter hos varios auditores stat in medioChristus,recipit ad se venientes, neminem ob miseriam contemnit, sanat vulnera,remittit peccata, ac suo Spiritu sancto, veluti balsamo preciosißimo liuores nostros mitigat & sanat. Hæc summa& hic scopus est hodierni Euangelij,quod docendi causa in tres diuidam locos.

I. De ijs qui hunc paralyticum in lecto iacentem ad Christum portant,vt sanet ipsum.

II. Murmur Pharisæorum accusantium Christum,& eius defensio.

III. Miraculorum Christi finis & vsus.

DE PRIMO.

Et aſcendens Ieſus in nauiculam, & c. *Hic omnium primum animaduertenda eſt occaſio miraculi hic à Domino editi. Chriſtus, inquit, aſcendit in nauiculam, transfretauit, & venit in ſuam ciuitatem, id eſt, Capernaum. illic enim frequentius erat. Quæ cauſa fuit huius profectionis? fuerat in terra Geraſenorum, vbi dæmoniacum curauit, & cum dæmones peterent, vt ſibi liceret in porcos intrare, Dominus annuit, & ita grex porcorum ruit in mare præceps & ſuffocatus eſt. Hoc cum viderent incolæ, venerunt ad Ieſum rogantes ipſum, vt à ſe diſcederet. Pluris enim ſuos fecerunt porcos, quam Chriſtum cum ſuo Euangelio: qui ſane hodie multos ſocios habent, quos iure vocare poſſumus Geraſenitas. Duo ergo hic obſeruentur: Vnum, quod nobis vitandum proponitur. Alterum, quod omnibus pijs imitandum commendatur. Vitanda eſt ingratitudo Geraſenorum, qui pluris petaſonem, quam ſalutem fecerunt. Quorum ſimiles maxima pars eorum eſt, qui Chriſtiano nomine gaudent. Imitanda nobis proponitur induſtria Chriſti, qui quamuis occaſionem nactus, pomeria ſui regni dilatare ſtuduit. Vt enim hac ſua profectione oſtendit, quantum hominum ſitiat ſalutem: ita nobis omnibus cõmendat ſuo exemplo in officio diligentiam.*

Iam ſequitur prima huius Euangelij pars. Et ecce offerebant ei paralyticum in lecto iacentem, & videns Ieſus fidem illorum, dixit

paralytico:

paralytico: Confide fili, Remittuntur tibi peccata tua. *In has prima huius historia parte habemus quatuor, quæ obseruare vtile fuerit. Primum exemplum baiulorum. 2. Paralyticus ipse. 3. respectus Christi in fidem eorum. 4. quomodo excipiatur paralyticus à Christo.*

In baiulis ex certis indicijs prodit se illorum fides, quæ ita ardet vbicunque vere est, vt nullis cineribus eius flamma suffocari poßit. Hæc fides vel inde concepta erat, quod ipsum docentem & sonantem prius viderant, vel ex fama, quæ ad eos peruenerat de factis Iesu. Summa est, quod sibi persuaserint, quod afflictos reciperet & iuuaret. Hæc viua horum baiulorum fides quintuplicem fructum edit: quorum primus est confeßio Christi, quam tum confiteri in tanta hostium rabie fuit arduum & rarum. Secundus, inuocatio, quæ non magis abesse potest à fide, quam calor ab igni. Omnia enim vota credentium, quæ nunquam intermittuntur, sunt inuocationes. Tertius, fortitudo animi, quod se exposuerint periculo vitæ propter confeßionem Christi. Nam Pharisæi, Scribæ & præcipui homines in isto populo persequebatur omnes, qui Christo aliquid honoris tribuerent. Quartus, dilectio proximi, qua sincere proximum suum complexi sunt. Quintus, labor & molestia propter salutem proximi. Nam non solum portant illum, quod fuit caritatis intimæ: verum etiam cum rectà ad Christum propter turbam venire non possent, ascendunt tectum, & per tabulatum demittunt languentem: quod factum non caruit periculo.

Quid

Quid nos hinc discemus? Cum his baiulis vel inuito mundo confiteamur Christum: inuocemus ipsum cùm pro nobis ipsis, tum pro alijs: exponamus nos periculo propter veritatem Euangelij, si res ita postulauerit: intime diligamus proximum, non solum affectu, sed opere etiam, & nullos detrectemus labores, modò eis prodesse valeamus.

ALTERVM, quod in hac prima parte obseruandum dixi, est ipse paralyticus, in quo tria sunt obseruanda. Morbus, morbi causa, & quod se ad Christum portari voluerit. Morbus, fuit paralysis, quæ est vbi alterum latus, aut dextrum, aut sinistrum sensum ac motum perdit. Morbus sane grauißimus, quo totum officium hominis impeditur. Causa morbi duplex: Vniuersalis, quæ est peccatum originis in omnibus hominibus: & specialis, quæ ortum habuit vel ex intemperantia, vel à grauiori aliqua perturbatione animi. Quod autem se ad Christum portari voluerit, significat se fidem habere in Christum, quemadmodum & ipsi qui illum portarunt.

Hoc exemplum paralytici imitemur & nos. Morbũ nostrum internum & externum agnoscamus, peccatum nostrum fateamur, & cum hoc paralytico sinamus nos ad Christum vnicum medicum portari.

TERTIVM, quod in hac prima parte considerandum admonui, est, quod Iesus viderit fidem illorum, hoc est, baiulorum & paralytici. Vnde hæc discamus: primum, quo sit erga nos Christus affectu Non enim aliter est erga nos quam erga hunc paralyticum affectus. Nam non est personarum acceptor

Domi-

Dominus. Deinde, quod Christus non tam magnitudinem peccatorum respiciat, quam fidem. Hæc impetrat à Christo salutaria animæ & corpori. Quamuis autem existimem hunc paralyticum aliquam scintillulam fidei habuisse: tamen non repugno, si quis dicat baiulos habuisse fidem, & non ipsum paralyticum. Non est enim insolens, benificia corporalia, imo etiam spiritualia, impetrari aliena fide. Vt enim aliquis sua sapientia potest efficere, vt alius euadat sapiens: ita qui credit, sua fide potest alijs fidem impetrare. Verum sicut nemo est sapiens aliena sapientia, sed sua: ita nemo saluatur aliena fide, sed sua propria. Hic ergo discamus & orare pro alijs, vt gratia Dei in illis augescat, & petere ab alijs, vt suis nos precibus Deo commendent. Multum enim valet deprecatio iusti.

QVARTVM, quod in hac prima parte spectandum proposui est modus, quo hunc paralyticum excepit, qui hisce verbis exprimitur: Confide fili: remissa sunt tibi peccata tua. Hic duo perpendantur: Vnum cur ita exceperit hunc afflictum, alterum excipientis oratio.

Hic paralyticus petit liberationem à morbo corporis: cur ergo dicit, remissa sunt tibi peccata tua? Magnæ sunt profecto & graues causæ.

PRIMA est, vt doceat morbos stipendia peccati esse, vt Paulus dicit: stipendium peccati mors. Et Christus Ioh. 5. dicit cuidam quẽ sanauerat: Ecce sanus factus es, caue ne posthac pecces, ne quid deterius tibi eueniat. Et 1. Cor. 11. Propter irreuerẽter vsurpa tam,

tam Domini Cœnam, multi fuerunt mortui & multi infirmi.

SECVNDI, vt doceat vnde sit incoanda curatio corporis, nimirum ab animo, cuius maculæ prius sunt expurgandæ, quam adhibeas corporis medicinam. Seruemus igitur hunc in nostris morbis curandis ordinem. Primum agnoscamus morbum: Deinde agamus pœnitentiam, et petamus propter Christum remissionem peccatorum: tum vtamur medijs ordinatis in timore Dei, & cum gratiarum actione: & agnoscamus medicum ministrum Dei esse, qui vice Dei manum nobis curandis adhibet.

TERTIA, vt hac oratione Pharisæos arguat, qui nec de sua persona, nec officio sincerè iudicarũt. Semper enim sunt, qui in operibus Dei quærunt, quod, cauillentur, quod nos monebit, ne officium nostrum minus diligenter obeamus.

QVARTA, vt hanc occasionem nactus, plenius doceret de sua persona, affectu erga homines, & officio, ad quod erat à Patre in mundum missus.

Iam expendamus orationem Domini. Ait enim paralytico: Fili confide, remittuntur tibi peccata tua. Hæc verba filij Dei sunt, quare diligenter sunt expendenda. Hæc vox FILI, opponenda est desperationi, quã ei morbus præsens persuadere voluit. Vox CONFIDE, opponenda est maledictioni, quam mala conscientia misero conata est persuadere. PECCATA, inquit, TVA. Hic gratia superabundat peccatum. Vox REMITTVNTVR, opponenda est fumo satisfactionis meritorum & iusticiæ legis. Remit-

tuntur, inquit, peccata, beneficium gratiæ huic misero voce sua accommodat. Habemus ergo hic doctrinam salutis, remißionis peccatorum, iustificationis & adoptionis. Hæc enim beneficia perpetuo cohærent ita connexa, vt à se inuicem diuelli nequeant. Fidem requirit: credenti remittit peccatum: absolutum à peccato optat in filium, & vt iustũ acceptat, quem iustificauit, etiam glorificabit, collata æternæ salutis beatitudine. Nec est alia ratio vlla consequendi salutem, quam quæ in hoc exemplo nobis commendatur. Paralyticus tria facit, agnoscit peccatum suum: agnoscit se iuste puniri ob peccatum, confidit in filium Dei. Christus rursus tria: Remittit peccatum, adoptat in filium, et acceptat ad vitam æternam. Tu hoc exemplum imitare: Agnosce serio peccatum: agnosce iustum Dei iudicium: & confidito in filium, & vere senties, quod Christus sua beneficia sit tibi collaturus. Hæc sint de prima huius Euangelij doctrina dicta: sequitur secunda.

DE SECVNDO.

Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se, hic blasphemat. Et cum vidisset cogitationes eorum, dixit, vt quid cogitatis mala in cordib. vestris? Hic Scribarum murmur & Christi responsio docent, quomodo regnum Christi & Satanæ inter sese concurrant. Habemus hic duo: quorum alterum est accusatio Scribarum accusantium Christum: Alterum est Christi iustißima defensio.

Accu-

Accusatio scribarum hæc fuit : Iste blasphemus est. Quare? quia dicit se remittere peccata, quod solius Dei est, Est enim vsu scripturæ blasphemia, creaturæ tribuere quod est Dei propriū. Iam dimittere peccatum est Dei proprium, quod vel ex Isaia constat, vbi Dominus per os Prophetæ ait : Ego sum, ego sum, qui iniquitates tuas deleo propter me, & peccatorum tuorum non recordabor vltra. Hinc iam immota consequentia existimant se concludere Christum blasphemum esse, hoc modo : Quicunq; sibi tribuit quod Dei est proprium, est blasphemus : iste Iesus sibi tribuit, quod est Dei proprium. Igitur iste Iesus est blasphemus. Et profectò vera fuisset ratiocinatio, si Christus fuisset Scribis similis, hoc est, si merus homo esset, & nō Deus. Videte quæso, quanto sunt nostri Papistæ & monachi deteriores his Scribis. Scribæ verbo Dei edocti, defenderunt hanc propositionem : Nemo potest remittere peccatum, nisi solus Deus. Verum Papistæ remissionem peccatorum tribuunt sanctorum meritis, missis & indulgētijs: quæ non communicant gratis, sed vendunt magna pro pecunia. Mirabile sane mercatorum genus. Vendunt quod non habent : vendunt fumos verborum, & accipiunt aurum, ementibus promittunt cœlum, sed conferunt infernum.

Sed quid dicemus de ministris verbi? Remittúntne illi peccatum? Non remittunt ipsi, sed annunciant remissionem peccatorum omnibus, quos inuenerint similes huic paralytico esse, non dant de suo, sed offerunt alienum mandato Christi, offerunt remissionem peccatorum voce Euangelij. Qui-

cunq;

cunq; hanc vocem fide recipiunt, remißionem peccatorum accipiunt absq; omni dubio. Dicit enim Christus: Qui vos audit me audit.

Sed quid Christus ad hanc accusationem facit? Visis cogitationibus eorum, dixit: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius dicere? Remittuntur tibi peccata tua, an dicere, surge & ambula? Hic Christus tria facit: 1. videt cogitationes eorum, quod est solius Dei, Vnde scribæ debebant cogitasse, quod Christus plus esset, quam merus homo, nemo enim hominum potest alterius scire cogitationes. Solus enim spiritus Dei scrutatur profunda cordium. 2. arguit eos: Quid, inquit, cogitatis mala in cordibus vestris? Quasi diceret: Vos de me peruersè cogitātes peccatis. Notemus ergo, quod malæ cogitationes sint peccata. 3. signo visibili confirmat occultam suam diuinitatem, quasi diceret vos dicitis: Qui tribuit sibi quod est solius Dei, est blasphemus. Nomini enim Dei & famæ nocet. Hoc sane verum esse fateor, Sed quod me Deum esse non creditis, erratis, quare vos blasphemi estis, non ego. Vt autem hoc ostendam, & conuincam me verum Deum esse, hunc paralyticum solo nutu sano, quod sane diuinæ est potentiæ. Si hoc possum diuina potentia, cur non etiam peccata remitterem? Quis potest morbum penitus tollere, nisi qui morbi causam tollit? Iam vestris oculis videtis me morbum tollere. Cur non etiam creditis me posse aufferre peccatum morbi causam, ita Christus ad facta sua prouocat, quæ de ipso testimonium ferunt. Ita enim apud Iohannem

dicit: Si mihi non creditis, credite operibus meis, quæ testimonium perhibent de me. Ex hac ergo secunda doctrina tria discamus: 1 perpetuam pugnam esse inter regnum Christi & Satanæ, semper enim murmurat Satan, & varias technas excogitat, vt Christi regnum inuadere poßit, iuxta illud: Tu insidiaberis calcaneo eius. 2. Christum sua sapientia & potentia superare potentiam & consilia Satanæ, iuxta illud: Non est sapientia, non est consilium aduersus Dominum. 3. vt nos ei subijciamus, & eum verum Deum agnoscamus & confiteamur cum omnibus, qui in vera pœnitentia ad illum confugiunt.

DE TERTIO.

Videntes autem turbæ timuerunt & glorificarunt Deum. *Hic habemus effectum & fructum huius miraculi apud spectatores, quē fructum Euangelista sua historia ad nos transfert. Sæpè de miraculis Christi dictum est, ideo hic pauca dicam. Christus hoc miraculo confirmauit suam diuinam potentiam, suam paternam voluntatem erga homines, suum officium, quod est saluare, ad quod est missus, & veritatem suæ doctrinæ obsignauit tanquam authentico sigillo & regio. Deinde in auditoribus concepta est fides, timor Dei è fide manauit, & ex fide Deum glorificauerunt corde, voce, confeßione & moribus. Hinc ergo & nos ista quatuor de Christo colligamus, ac vna cum his spectatoribus concipiamus fidem, timeamus Deum, glorificemusq́ eum, qui est laudandus in secula seculorum, Amen.*

DOMI-

DOMINICA XX. POST Trinitatis, Matth. XXII.

SImile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et emisit seruos suos, vt uocarent inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Rursum emisit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis Ecce prandium meum paraui, tauri & altilia mea mactata sunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negociationem suam. Reliqui vero tenuerunt seruos eius, & contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est, & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tunc ait seruis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati

erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoſcunq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egreſsi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Ingreſſus autem Rex, vt videret diſcumbentes, vbi vidit illic hominem non veſtitum veſte nuptiali, ait illi: Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit Rex miniſtris: Ligatis pedibus, & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

ENARRATIO TEXTVS.

QVOD Chriſtus perpetuo facit, id etiam in hodierno Euangelio facit. Nam vt bonus & fidelis Pater ſuos liberos ad vitam honeſtam hortatur idq; varijs modis; ita Chriſtus Dominus & Pater futuri ſeculi non vna via contentus eſt, ſed multas tentat, quò ſuos in officio retineat. Alias enim id agit blandis verbis vt apud Matthæum 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Alias paternis promiſsis, vt cum dicit: Qui venerit ad me, dabo illi aquam viuam. Alias muneribus, vt cũ præſentia confert beneficia. Alias minis, vt cum dicit Marci 12. Veniet & perdet colonos iſtos, & dabit vineam ſuam alijs. Ad eundem modum in hoc Euangelio partim minus agit, propoſito paradigmate. Mi-

te. Minatur enim extrema ijs, qui recusauerint ad suas venire nuptias induti veste nuptiali, partim promißionibus, quod venientes & ornatos veste nuptiali velit magnificè excipere & bene tractare. Proinde huius Euangelij summa est, quod Christus requirat à suis vitam adeo sancta vocatione dignam & minetur ijs horrenda supplicia, qui in Ecclesia vixerint sine pœnitentia & sanctificatione, quæ vestis illa nuptialis est, quam hic sponsus requirit.

Loci tres:

I. Explicatio parabolæ nuptiarum.
II. Reprehensio eius, qui in nuptijs sedet sine veste nuptiali.
III. Querela Christi: Multi sunt vocati, pauci electi.

DE PRIMO.

Simile factum est regnum cœlorum homini regi. *Vt autem nobis fiat dulcius præsens, Euangelium, similitudines huius partis videamus, quæ sunt multæ.*

PRIMA, Regnum cœlorum hoc loco significat Ecclesiam congregatam voce Euangelij, quod à Petro vocatur gens sancta, & regium sacerdotium, genusq; electum.

SECVNDA, Homo rex significat Deum Patrem cœlestem, quem Paribus Regem Regum & Dominum dominantium appellat.

TERTIA, Regis filius est Dominus noster Iesus Christus, de quo inquit: Hic est filius meus dilectus, in quo

in quo mihi complacui: Hunc filium Dauid sponsum nominat ornatum decoro sancto.

QVARTA, *Huic filio pater nuptias fecit, quando nostra causa eum nasci voluit ex beata virgine, qui tanquam sponsus, vt loquitur Dauid, de thalamo suo procedit. Hic Ecclesiam sibi tanquam sponsam adiunxit, & eam sibi desponsauit, iuxta hoc Hoseæ Prophetæ dictum: Sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iusticia & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & cognosces Dominum. Hæ nuptiæ, quantum ad humanum genus attinet, incoatæ sunt per sponsalia, mox creatis primis hominibus. Deus enim dum condidit hominem ad sui cognitionem & amorem, dum ornauit primos parentes iusticia originali, impressa eis imagine Dei, hæc sponsalia celebrauit: Verum hæc sponsalia mox sunt violata artibus Satanæ, qui hominem ad nefarium adulterium pellexit, vt deficeret à suo vero sponso ad turpissimum adulterum diabolum, quam iniuriam sponsus contemtus vltus est, dum adulteram nudam statuit, ablata imagine regis, & detractis ornamentis nuptialibus. Sed ô admirandam bonitatem sponse, sponsam sibi ademptam & fœdissime pollutam redimere statuit, atq; ita statim spem huius redemtionis facit Pater sponsi data promissione seminis. Tandem quando venit plenitudo temporis, emittit Pater suum filium, natum ex Maria virgine, factum sub lege, vt sponsam, quæ sub maledictione Legis erat, redimeret, quod factum est, quando seipsum*

ipsum pretium statuit, quo redemta est & erepta è manibus adulteri Satanæ.

Quantum autem ad singulos homines attinet, initiantur per Fidem & Baptisma, quemadmodum ipse sponsus ait: Desponsabo te mihi in sempiternum, & desponsabo te mihi in iusticia & iudicio, & misericordia & miserationibus, & desponsabo te mihi in fide, & cognosces Dominum.

In hac desponsatione duo in vniuersum spectanda sunt: Vnum est pactio sponsi, & eius promissio: Alterum pactio sponsæ, qua ipsa obligatur suo sponso. In pactione sponsi sunt tria: 1. beneuolentia & amor sponsi gratuitus, quo ipsam sponsam absq; omni eius merito complectitur. 2. significatio durationis coniugij inter Christum sponsum & Ecclesiam sponsam. Desponsabo te mihi, inquit, in perpetuum. Manet igitur perpetuus Ecclesiæ sponsus. 3. Enumeratio dotum, quas suæ sponsæ largitur sponsus Christus, & numerantur hic quatuor: Iusticia, iudicium, pietas, & miseratio. Iusticia propria sponsam suam ornat, dum remissis peccatis, illi suam imputat obediētiam, qua sponsa decora apparet, & pulcra in cōspectu Patris sponsi. Iudicio eam ab iniuria vindicat, tuetur, ac errantem in viam reuocat. Pietate, hic est, vera storga cōiugali eam amplectitur. Est enim pietas hic charitas ex intimis animi recessibus promanans. Miserationibus eandem prosequitur, dum quotidiana condonat errata, & eius calamitatibus afficitur. Hæc quatuor sunt in pactione sponsi. Verum in pactione à parte sponsæ duo sunt: Agnitio beneficij cum celebra-

tione Dei,& fides qua recumbit sponsa in sponsi pectu, & ab eo omnia bona promissa absq; omni diffidentia expectat. Ex hac mutua pactione nos doctrinam, consolationem & fiduciam concipiamus, ne fracti illis aduersis ab hoc sponso deficiamus, qui suam sponsam nunquam deserit, nisi illa prior fidem coniugij perfide violauerit. Deinde hic etiam discimus, quod quicunq; fidem Christi non habeat, non sit Christi, sed est nefario adulterio pollutus. Hinc patet, quam vere dixerit Iohānes in sua Apocalypsi: Beati qui ad cœnam agni vocati sunt.

QVINTA, Quinam sint inuitatores ad has magnificas nuptias, obseruandum est. Primum itaq; Deus æternus sponsi pater sua voce ad has nuptias inuitat. Deinde multi sancti Patres ante diluuiū. Post diluuium Nohe, Melchizedech, Ioseph & Moses in Aegypto, sancti Prophetæ & reges in terra Canaan, Daniel in Iudæa. Post hos venit Paranymphus Iohannes Baptista, & digito monstrauit sponsum, qui & ipse cum Apostolis clamauit & inuitauit ad has nuptias, dicens: Venite, omnia parata sunt.

SEXTA, Apparatus nuptialis est considerandus Vt enim in nuptijs hominum mactantur tauri, oues, boues & feræ: Ita hic quoq; nuptiarum apparatus instituitur splendidissimus: 1. panis non corruptibilis, sed viuus de cœlo nobis apponitur, de quo qui ediderit, non esurit in æternum. 2. potus adest aquæ vitæ. Ita enim ipse sponsus ait: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo, non morietur. 3. corpore suo & sanguine fatigatos nos refocillat sponsus. 4. ornat

nos suis

nos suis vestibus, dum ipsum per Baptismum induimus. Ita enim Spiritus sanct. ait per os Pauli: Quotquot baptisati sunt, Christum induerunt. 5. bellaria sunt fructus de arbore vitæ, vnde vires sponsa habitura est, vt vnquam moriatur.

SEPTIMA Illi autē, inquit textus, recusarunt venire, Quid? Quæ est hæc ingratitudo? Inuitati nolunt venire. Quid impediuit eos? 1. Hostis illorum domesticus peccatum inhabitans. Hic hostis suis illecebris detinet eos quo minus ad has nuptias inuitati veniant. 2. hostis sponsi, hoc est diabolus, vias occupat omnes, & intercludit varijs modis accessum ad nuptias. 3. negotia varia. Alius enim villā, alius boues, alius vxorem, alius aliud curat: Reliqui vero tenuerunt seruos eius & occiderunt. Hoc verißimū esse docet mundi historia. Ad has nuptias inuitauit Abel, sed Diabolus emisso suo satellite Cain, ipsum occidit. Ad has centū & viginti annos inuitauit Nohe, sed ab inuitatis derisus contemnitur. Ad has Ioseph in AEgypto inuitauit, sed ab impudica adultera accusatus in carcerem cōijcitur. Ad has inuitauit Moses, sed multa patitur ab inuitatis. Ad has nuptias inuitant Patriarchæ & reges sanctißimi sed illorum vox spernitur. Tandem venit Paranymphus ipse Ioannes, sed ab Herode trucidatur. Ad has inuitat ipse Sponsus filius Dei, sed in patibulo crucis suspēditur. Ad has inuitant Apostoli, & deinde omnes pij ministri verbi, quos Diabolus adortus, partim Sophistica, partim tyrannide, partim hypocrisi necare contendit. Adeo maxima pars mundi ingrata recusat ad has filij Dei nuptias venire.

OCTAVA: Quid rex ad hæc? Primum irascitur, quod sane non mirum est, Vidit enim se contemni & suas nuptias ab ijs, qui, quicquid habent boni, velint nolint, ei acceptum ferre coguntur, 2. punit corporaliter: id quod mundus ingratus, quem per diluuium occidit Dominus, expertus est. Hoc Sodomiticũ incendiũ testatur: hoc excidiũ Hierosolymitanũc õuincit. 3 punit spiritualiter in hac vita tenebris & ignorãtia, post mortẽ æternis supplicijs. Exempla huius pœnæ sunt Grecia, Turtia, Italia, et maxima florentißimimaq́ pars totius orbis terrarum. Hoc serio, sed frustra resipiscens in inferno testatur diues ille Epulo, qui illis æternis pœnis cruciatur.

NONA: An rex nuptias, quas instituerat, propter hominum ingratitudinem intermittit? Minime, sed ait seruis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt: sed qui erant inuitati, non erant digni. Hoc etsi de ingratitudine totius mundi intelligi poesi: tamen potißimùm Christus hic agit de Iudæorum ingratitudine, quibus hac oratione, comminatur exclusionem à nuptijs filij Regis.

Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inueneritis, vocate ad nuptias. *En liberalitatem huius regis. Iubet ad nuptias filij inuitare omnes absq́ conditione gentis & pẽrsonarum. Loquitur enim de vocatione gentium ad Euangelium. Et diligenter obseruandum est, quod dicit: Quoscunq́ inueneritis, vocate ad nuptias. Sed quando hoc dictum est ministris sponsi? Quando Christus dixit: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni*

creaturæ,

creaturæ, qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur.

DECIMA: *Et egreßi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, bonos & malos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Hoc factum eſt poſt diem Pentecoſtes, poſtquam armati fuerunt Apoſtoli Spiritu ſancto, & deinde vſq; in hunc diem per Euangelij miniſtros.*

DE SECVNDO.

Intrauit autē Rex, vt videret diſcumbentes, & vidit hominem non veſtitum veſte nuptiali, & dicit ei: Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? *Hic locus primum docet, quod in cœtu Eccleſiæ viſibili debeant mali commixti eſſe bonis, vſque ad extremum diem: id quod etiam parabola de zizanijs docet. Nec eſt ſperanda talis Eccleſia in hac vita, qualem Anabaptiſtæ ſingunt, Eſt enim Eccleſia perſimilis agro, in quo creſcit cum zizanijs triticum. Quemadmodum enim triticum ibi manet triticum, et ſi plurimum zizaniæ ſubinde oriatur: ita Eccleſia ſancta manet, tametſi quædam habeat putrida membra. Sunt quidem Eccleſiæ membra, quotquot profitentur Chriſti religionem: ſed alia ſunt viua, alia mortua. Viua ſunt, qui viuam habent fidem: Mortua ſunt, qui religionem profitentur ſine viua in Chriſtum fiducia. Qui autem ſunt extra viſibilem Eccleſiæ cœtum, hoſtes doctrinæ, nec viua nec mortua membra ſunt.*

Sequitur,

Sequitur, quod rex ingressus viderit hominem non indutum veste nuptiali. Quænam est ista nuptialis vestis? Hoc necessarium est scire, vt nuptiarum Christi dulcedine perpetuo frui liceat. In extremo die in conspectu huius regis stabunt duo genera hominum, quorum alij recusarunt venire ad has nuptias, quales sunt Turcæ, & impij Iudæi, & multæ prophanæ gentes hodie. Horum neminem habere vestem nuptialem manifestum est, quarũ tamẽ multi ciuilem honestatem amant. Quare ista externa ciuilitas Aristidis, Fabricij, Fabij Maximi, Catonis, nequaquam est vestis ipsa nuptialis, quam hic requirit. Alij venerunt ad nuptias, hoc est, ad prædicationem Euangelij se in externum Ecclesiæ cœtum receperunt. Verum hi non sunt vnius generis. Quidam cum suis operibus fidunt, & putant suam turpitudinem tectam vestitu operum suorum. An hic vestis nuptialis est? nequaquam: nam excluduntur à nuptijs, Nemo autem qui vestem nuptialem affert, à nuptijs excluditur. Alij nulla habent opera nisi mala: sed gloriantur de fide, & iactant se fideles esse, & hanc suam vanam gloriationem existimant vestem esse nuptialem, sed frustra. Dicit enim Dominus de talibus hypocritis: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: Sed qui Patris mei voluntatem facit, qui in cœlis est. Alij vere credunt, hoc est, qui mortificant carnem, & viuunt Spiritu, agunt pœnitentiam, & innocentiam meditantur. Hi soli vestem nuptialem habent. Siue ergo fidem viuam siue significationem, dixeris vestem nuptialem, non

erra-

erraueris. Nam vocatio ad nuptias vt fidem, ita sanctificationem veram requirit. Quod autem hæc sit vestis nuptialis in Abele, Abrahamo, Magdalena & alijs multis sancta apparet. Neq; mirum est huiusmodi viuam fidem vestem nuptialem esse. Nam qui credit, eius peccatum remissum est, & ira Dei ablata est, is filius Dei est. Nam scriptum est: Dedit potestatem filios Dei fieri, quotquot credunt in nomen eius. Qui credit in eum, habet vitam æternam. Deinde credenti imputatur iusticia Christi, qua homo ornatus apparet iustus in conspectu Dei. Verum hic cauendum est, ne laruam aliquam pro vera veste sumas, id est, ne inanem fiduciam pro vera & viua fide iactes. Si vis ergo eius notas habere scito has esse: Vbicunq; est vera fides, ibi simul adest pœnitentia, verum odium peccati, veri terrores, rursus consolatio in corde accensa per Spiritum sanctum, studium gloriæ Dei promouendæ inter homines, officia caritatis, seu vt vno verbo dicam, vera sanctificatio, quæ non est aliud, quam separatio à prophanitate mundi per mortificationem carnis, & applicatio ad Deum per viuificationem spiritus. Hæc sanctificatio vbicunq; est, in perpetua lucta est posita. Nam caro militat aduersus spiritum. Sanctificatio hæc non vno perficitur momento: sed toto vitæ tempore crescit: id quod vita sanctorum facile docere potest. Hæc sint dicta de veste nuptiali.

Sed quid quæso fiet eis, qui hanc vestem non habent? Hoc textus his verbis docet: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras

exteriores

exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. *Tenebræ exteriores notant supplicia & tristicias, quæ sunt extra regnum Dei, nempe in inferno. In has tenebras missus est diues Epulo, & omnes, quotquot veste nuptiali non inueniũtur induti, eo conijcientur.*

DE TERTIO.

Multi sunt vocati, pauci vero electi. *Hoc Christi dictum duo continet, nempe prædicationem misericordiæ & bonitatis Dei (qui omnes vocat ad nuptias filij sui, neq; vllos vocare putandus est, quos non vult interesse nuptijs filij sui) & querelam de ingratitudine maximæ partis totius mundi.* Multi sunt (*inquit*) vocati. *Iussit enim sponsus, vt Apostoli irent in orbem vniuersum, & vocarent ad nuptias hos omnes, & vt supra dixit: Vocate ad nuptias quoscunq; inueneritis.* Sed pauci sunt electi, *id est, pauci habent vestem nuptialẽ. Electi enim dicuntur, quia ab alijs segregati sunt, & præ alijs sunt eximij. Ideo Petrus dicit, Christianos electos esse in sanctificationem spiritus, id est, vt spiritu sint sancti. Deus vult quidem omnes homines saluos fieri, vt Paulus docet, & parabola hæc ostendit, imo Christi vox Matth. 11. hoc conuincit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Hoc dictum opponamus omnibus hostibus gratiæ Dei. Si ergo Deum respicis, Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem veritatis peruenire, & vocat omnes promiscue ad nuptias filij sui. At si homines respicis, pauci sunt electi, id est, pauci auditum Euangelium*

fide

fide recipiunt, & ſpiritu ſanctificantur. Quare cauſa damnationis non eſt in Deo, ſed in nobis ipſis quærenda eſt. Quoties volui (inquit Chriſtus) congregare filios tuos, & noluiſti? Ecce duo hic habes: Chriſtus voluit, Ieruſalem noluit. Monemur proinde hoc dicto, quod non ſatis ſit audire Euangelium: ſed obtemperare Euangelio oportet. Nam ideo prædicatur, vt Petrus docet, vt mortificemur ſecundum carnem, & viuamus ſecundum ſpiritum.

Hæc ſunt dicta de hodierno Euangelio: ex quo diſcamus, Deum nos non ad perditionem, ſed ad beatitudinem creaſſe, & omnia quæ ad veram beatitudinem ſpectant gratis præparaſſe: Deinde quod qui damnantur, ſua damnentur culpa, vt qui nolint Euangelio obtemperare. Quare ſi nobis ſalus curæ eſt, induamus veſtem nuptialem, & meditemur veram ſanctificationem per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXI. POST TRInitatis, Iohan. 4.

ERat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic cum audiſſet, quod Ieſus aduenisset à Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum, vt deſcenderet ac ſanaret ipſius filium, ſiquidem is agebat animam. Dixit ergo Ieſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, deſcende priuſquam mori-

moriatur filius meus. Dicit ei Iesus: Vade, filius tuus viuit. Credit homo sermoni, quem

dixerat ei Iesus, & ibat. Iam autem eo descendente, serui occurrunt ei, & nunciauerunt, dicentes: Filius tuus viuit. Sciscitatus est ergo horam ab eis, in qua melius habuisset. Et dixerunt ei. Heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixisset sibi Iesus: filius tuus viuit. Et credidit ipse, & domus eius tota. Hoc iterum secundum signum edidit Iesus, cum venisset à Iudæa in Galilæam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium docet nos, quo sit in omnibus huius vitæ calamitatibus fugiendum: nimirũ ad omnis salutis & felicitatis fontem Iesum Christum: quod etiam Isaias monet, cum ait: Haurietis a-*

quas

quas de fontibus Saluatoris. Ad hunc fontem non pedibus, ſed affectibus: nō ratione, ſed fide, accedendum eſt. Docet præterea hoc Euangelium, quam promtus ſit Chriſtus ad iuuandum, qui nullum, qui ad ſe venit, dimittit ſine conſolatione. Non enim aliter eſt affectus erga quenquam, quam erga hunc regium virum & aulicum de aula Herodis: quem non ſolum verbo conſolatus eſt, verumetiam miraculo eum iuuit. Summa propterea Euangelij in illud Ioëlis dictum includitur: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Loci tres:

I. De humanis calamitatibus, earum cauſa & remedio.

II. De increpatione, qua Chriſtus hunc regium increpat.

III. Veræ fidei natura & indoles.

DE PRIMO.

Erat aulicus quidam, cuius filius infirmabatur. Hic mæſtus pater & ægrotus filius mundi calamitates nobis ob oculos ponunt: quæ ſicuti ſunt pœnæ peccatorum: ita etiam veluti conciones quædam ſunt iudicij diuini, quibus ad pœnitentiam inuitamur, ſicuti hic aulicus mœſtus propter filij morbum ſentit ſuum peccatum, & illud deplorat. Huc pertinet illud Iſaiæ: Anguſtia erit illis diſciplina. Verum vt bonitatem Dei erga nos conſideremus melius, dicam quibus modis Deus potiſſimum ſoleat nos ad pœnitentiam inuitare: ſunt autem præcipui ſex modi.

PRIMVS: Proponit doctrinam legis, qua tan-

quam in tabula pingit peccata nostra: ostendit mentis cæcitatem: dubitationem de prouidentia Dei, de promissionibus & comminationibus: ostendit affectuum impuritatem: ostendit cordis fœtorem, voluntatis auersionem à Deo, & omnium virium ataxiam. Deinde in secunda legis tabula iniusticiam nostrã erga homines, & impuritatem affectuum nostrorum, adeò vt si quid iusti in tota nostra vita antequam ad Christum conuersi fuerimus, appareat, id sit non secus, quam pannus tabe & impurissimo sanguine fœdatus: id quod Isaias conqueritur his verbis: Omnis iusticia nostra tanquam pannus sordidissimus. Has nostras sordes ideo nobis lex proponit, vt earum fœtore admoniti agamus pœnitentiam, & discedamus à vijs nostris pessimis.

SECVNDVS: Magnitudo calamitatum internarum, quas nemo satis describere & deplorare potest, neq; vllius hominis tanta calamitas vnquam fuit, quin aliquis nostrum posit in eam incidere, sicuti pie monet Ambrosius, cum ait: Aut sumus, aut fuimus aut possumus esse quod hic est. Quãta fuit calamitas Adam, qui non solum vidit vnũ filium alterũ occidere: verumetiam vidit nongentis annis tristissimos nepotum suorum lapsus? Quantus fuit cruciatus in animo Dauidis, cum stupra filiarum, fratricidia filiorum vidit? quid dicam de paucis? omnes homines morsum serpentis sentiunt, qui morsus aliò non spectat, quam vt inde cognoscamus iustissimũ iudicium Dei, & confugiamus ad veniam per veram pœnitentiam. Manasse rabiose insurrexit aduersus Ecclesiam

Dei

Dei 25. annis, & se horrendis modis contaminauit, nec vnquam cogitasset de agenda pœnitentia, nisi in Babylonicũ carcerem fuisset abductus, vbi angustia carceris dedit illi intellectum. Ibi enim ex calamitatũ magisterio doctus, flectit genua cordis, & veniam peccatorũ supplex petit, quam & impetrat.

TERTIVS: Proponit nobis Deus aliena exempla, tragicos lapsus, & multorum horrenda supplicia, vt illis admoniti agamus pœnitentiam. Omnes enim lapsus hominum, qui in historijs sacris & prophanis proponuntur, eo pertinet, vt nos cautos reddant. Cain lapsus in peccatum obrutus est æternis pœnis. Saul defecit à Deo, & non reuersus est per penitentiam, sed est ira Dei oppressus. Multi hodie ab Euangelio deficientes, incidunt in laqueos diaboli: vnde nunquam extricare se possunt. Quare horum horrendis lapsibus & tristissimo supplicio admoniti agamus mature pœnitentiam, ne Deus iratus nos abijciat: & simus memores dicti Poetæ: Felix, quem faciunt aliena pericula cautum. nota

QVARTVS: Concionatur aliquando Deus per tempestates, terræmotum, horrendos aspectus in cœlo, quales visi sunt ante destructionem Ierusalem: vt cometæ instar gladiorum, quales vidit hæc ætas permultos, quorum admonitu nisi egerimus pœnitentiam, in pœnas incidemus grauissimas. Hoc anno, qui est à natiuitate Christi 1561. visus est in cœlo vir cruci affixus, habens in capite coronam spineam. Pluit sanguis, & alia multa quotidie conspiciuntur. Quoties ergo offeruntur nobis huiusmodi

visa cœlestia, sciamus Deum inuitare nos ad pœnitentiam his symbolis sub iræ. Cum autem Dominus dicit: Nolite à signis cœli metuere, vult vt agamus pœnitentiam, ne mala, quæ minantur signa, nos obruant. Nam omnibus pœnitentibus cooperantur in salutem.

Ierem. 10

QVINTVS: Proponitur nobis mors filij Dei, in qua Deus ostendit maximam suam iram aduersus peccatum, & simul inuitat ad pœnitentiam. Is enim in cruce expandit brachia sanguine madida, & inuitat totum mundum ad pœnitentiam, & offert gratiam omnib. pœnitentiam agentibus. Quicunque ergo differt pœnitentiam, contemnit filium Dei: suo tempore pœnas horrendas luiturus.

SEXTVS: Incertus vitæ huius exitus. Vita enim nostra similis bullæ est, & flori, qui est in agro, qui hodie floret, cras in ignem mittitur: Huius vitæ imbecillitatem proponit nobis etiam diuus Iacobus. Vidimus multos, qui sine pœnitentia vixerãt, subitanea morte tolli, adeo vt locus ad pœnitentiam non sit illis relictus. Securis (inquit Iohannes) ad radicem arborum posita est. Et Salomon dicit: Si ceciderit arbor ad austrum, aut aquilonem, in loco, in quem ceciderit ipse arbor, ibi erit, id est, talis iudicaberis, qualem te in hora mortis inuenerit iustus iudex.

Ecce quot modis Dominus nos ad pœnitentiam inuitat, ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Hanc suam voluntatem declarat, cum tot modis adeo paternè ad pœnitentiam inuitat: quæ sane ad pœnitentiam inuitatio ad omnes spectat.

Sed

Sed Paulus dicit, Deum non multos sapientes secundum carnem, non multos potentes, non multos præclaro genere natos elegisse: sed idem dicit: Deus vult homines omnes saluos fieri. Quomodo ergo non elegit? Dicitur Deus eos non elegisse, non quia non voluit eorum salutem, sed propter euentum, hoc est, quia sapientia huius mundi, potentia & claritas generis multos inescat & abstrahit ab obedientia Euangelij. Dauid fuit diues & potens: fuit etiam diues & potens Nero: quorum ille non est inescatus suis diuitijs & potentia, vt deficeret ab Euangelio: hic vero qui pluris fecit præsentem fortunam, quam futuræ vitæ gloriam, à diuitijs suis damnationis materiam sumsit. Isaac fuit claro genere natus, fuit & Ismael clarus: sed non vtriq; fuit par studium. Ismael enim claritate sui generis contentus promißiones spreuit: contra, Isaac fide promißionis iustificatus & saluatus est. His exemplis clare docetur, quod Dominus neminem abijciat propter dona, quæ in ipsum cumulauit. Nam potentiæ, diuitiæ, claritas generis, bona Dei dona sunt, quibus qui recte vtitur, felix est: Qui vero male, sua culpa vertit sibi dona Dei in damnationis instrumenta. Consilium ergo Pauli amplectamur, modo nobis salus curæ est. Is enim ita dicit 1. Cor. 7. Qui vtuntur hoc mundo, sint tanquam non vtentes. Vult Christiani hominis animam rebus terrenis non occupari, vt nos à via recta vitæ abducant. Sic nos vult viuere, quasi singulis momentis migrandum sit ab hac vita. In omnibus ergo rebus præsentis vitæ corda habeamus erecta ad meditationem vitæ

Coll. 3. cœlestis. Huc illud Pauli: Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus sedet ad dextram Patris.

DE SECVNDO.

Dixit Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Hic Christus increpat aulicum & virum, qui fuit in magna dignitate & singulari autoritate apud Herodem, quod tamen raro fecit Christus, præsertim cum homines tristes petentes opem ad se venirent. Hinc nos discere debemus, non esse adulatores aulæ & dicere placentia: sed exemplo Christi vlcus tangere, vt dolor sentiatur, vt postea felicior cura adhiberi possit. Quantum autem ad hanc Christi increpationem attinet, sciẽdum est, quod increpet Deus aliâs vt Iudex, alias vt Pater, vt sit alia increpatio iudiciaria, alia paterna. Iudiciaria, qua vt Iudex increpat impœnitẽtes, vt Scribas, Pharisæos, Hypocritas, qualis illa apud Matthæũ, Væ vobis Scribæ, Pharisæi & Hypocritæ. Hæc horrenda est comminatio æternæ damnationis, cui subiectus est totus mundus, qui contemnit Euangelium, iuxta illud: Qui non credit, iam iudicatus est. Hæc increpatio nos merito mouere debet, vt fugiamus peccata, ne incidamus in manus Dei viuentis, & nostra culpa abiecti æternum pereamus. Hic leuemus oculos, ac mores mundi videamus.

Multi alieni à pietate videri non volunt, sed spe diuturnioris vitæ procrastinant pœnitentiam. Multi decipiuntur Stoicis imaginationibus, & dicunt: Si sum prædestinatus ad vitam æternã, non est quod ego

magno-

magnopere sim solicitus, siue bene siue male agam, Deus decretum suum propter mea scelera non mutabit. Hæc horrenda est blasphemia. Primum, quia hoc horrendo dicto Deo fit summa iniuria, qui neminem vult damnari, sed saluari, idq; per salutem, id est, Iesum Christum, quem fide amplecti oportet. Non iussit Dominus prædicari Euangelium huic vel illi, sed omnibus promiscue, & addit conditionem: Qui crediderit, saluus erit, qui non credit, condemnabitur. Hoc Dei decretum nullum fatum mutabit. Proinde sic sentiendum est, vt quemadmodum Hector apud Homerum ait: Hoc augurium optimum est, pugnare pro patria: ita fatum minime fallax est, Euangelio credere, modo salutem velis.

Alij, qui audiunt misericordiam magnam esse, volunt peccare: & quando illis visum fuerit, pœnitentiam agere. Hæc cogitatio multos prostrauit & prosternit hodie. Paulus dicit: Ne seducamini: Deus non irridetur. Quicquid seminauerit homo, hoc & metet.

Alij multitudinem peccantium sibi proponunt Is (inquit) non minus salutem suam vellet, quam ego Deus non tantam multitudinem perdet. Sed vide quid acciderit in diluuio. Christus spiritu per os Nohæ prædicauit spiritibus, hoc est, illis quorum animæ nunc sunt in carcere: sed maxima pars orbis terrarum Christi spiritum concionantem audire recusauit, adeo quod tantum octo homines seruati sint. Nihil hic iuuit malorum multitudo. Quinq; ciuitates, quarũ capita fuerunt Sodoma & Gomorra, vocẽ

Loth contemſerunt. Quid iuuit illos multitudo? Nónne ad vnum omnes perierunt, excepto vno viro Loth cum duabus filiabus? Quare caueamus, ne nos turba peccantium à pœnitentia impediat: fugiamus impiorum voces, quæ nos ad peccandum inuitant, meminerimus dicti Chriſti qui mentiri nequit: niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.

DE TERTIO.

Et credidit homo ſermoni, quem dixit ei Ieſus, & ibat. Hic primum obſeruandum eſt, quod Chriſtus non reiecerit hunc alienum, propterea quod ipſius fides erat infirma. Reprehendit quidem fidei imbecillitatem, ſed non abijcit. Non enim arundinem fractam diminuit Dominus, nec linum fumigans extinguit, ſed potius ſanat & excitat. Diſcipulos obiurgat ob vacillantem fidem, ſed non eos tanquam indignos à ſe repellit. Nouit enim quæ ſint imbecillitates noſtræ: nouit, quantis arietibus concutiatur fides noſtra, nouit, quod in omni homine ſit dubitatio horribilis.

Sed Philippus dicit Eunucho petenti baptiſmum: Si perfecte credideris. Ergo ſi baptiſmus conferri nequit ſine perfecta fide, neq; alia beneficia ſunt expectanda. Hic ſunt duæ quæſtiones: Vna de dubitatione: Altera de perfectione fidei. Quantum ad dubitationem, ita reſpondeo: Fides eſt firma & infirma: ſed ſecundum diuerſa principia. Si enim carnem reſpicis, ſubinde ſuboriuntur dubitationes. Sara, cui promiſſum fuit ſemen, riſit, & ex carnis ſenſu magnam dubita-

dubitationem habuit. Sic Abraham & multi sancti, quoties carnis sensu tanguntur, dubitare nonnihil incipiunt. Caro enim perpetuo aduersatur spiritui, nec est quod quisquam tantum robur fidei expectet, quin subinde carnis arietibus concutiatur. Verum si spiritum respicis. fides firma est, nihil ambigit. Abraham, inquit Paulus, nō hæsitauit diffidentia, eo quod fuerit effœtus, & vxor Sara fuerit sterilis & natura & ætate, sed dedit gloriam Deo, qui prestare posset quod promiserat.

Quomodo perfecta est fides? nonne quotidianis incrementis indiget? Est perfecta fides, & tamen indiget quotidianis incremētis Perfectā habuit fidem qui dixit Credo DOMINE, sed auge fidem meam. Hoc pulcerrima hac similitudine ostendi potest. Puer recens natus est homo perfectus. Vir adultus est homo perfectus. Ita est cum fide. Fides est perfecta, quæ Christum perfectum recipit & apprehendit, sed opus habet quotidianis incrementis, quo absoluta fiat suis partibus. Sicut puer etsi perfectus est homo, tamen victu & alimento indiget, quo iustam quantitatem acquirat, ita qui credit, opus habet perpetua meditatione verbi Dei, opus habet pane cœlesti, opus habet potu spirituali, quo indies noua incrementa accipiat, id quod in Apostolis videmus. Petrus fidem habuit, quando dixit: Quo ibimus? verba vitæ habes. Verum hæc Petri fides maiores vires habuit, & veluti adulta fuit die Pentecostes, quando Spiritum Christi visibiliter nactus prodijt in medium, & Christo vna concione tria millia hominum adduxit.

Ita in cæteris quoq; crescere debet fides. Cuius si substantiam respicis, statim vbi concepta fuerit ex verbo, est perfecta. si verò quantitatem, quotidianus incrementis augescit.

Quantum autẽ ad actiones fidei attinet, pulcerrime ostendentur in hoc aulico. Primum etenim vrget fides hunc aulicum, vt in suis calamitatibus ad Christum confugiat, tanquam ad verissimum & peritissimum medicum omnium morborũ & calamitatum. Deinde eum impellit, vt Christũ inuocet petatq; ab eo auxilium. Ad hæc facit, vt nõ statim Christum deserat, vbi ad primam petitionem non impetrat quod vult, sed vt vrgeat Christum precando, vt nõ sinat se asperiori responso terreri ab eo, quem vnicum Saluatorem agnoscit. Hoc enim dum fit, impetrat à Christo quod vult, vnde crescit magis, & fit ad petendum alacrior & ardentior, & edit fructus confessionis & glorificationis, sicuti hic dicitur: Et credidit ipse, & domus eius tota.

Hinc ergo sex fidei proprietates colligere licet, quas habet perpetuas.

PRIMA, *Fides nos ad Christum in nostris calamitatibus petitum auxilium impellit, non nouit Sanctos quos inuocet, sed solum Christum, quem agnoscit vnicum Mediatorem esse inter Deum & hominem.*

SECVNDA, *Vbi Christum accessit, eum inuocat, non sua dignitate, sed eius clementia & misericordia freta.*

TER-

TERTIA, *Non ſi mox non impetrauerit ocioſa quieſcit & deſpondet animum, ſed in orando perſeuerat.*

QVARTA, *Impetrat quod vult, vult autem quod in Dei gloriam cedere poteſt.*

QVINTA, *Poſtquam impetrauit quæ voluit, magis creſcit, & iuſtam quantitatem accipit.*

SEXTA, *Edit fructum confeßionis & prædicationis Dei. Et diligenter obſeruanda eſt hæc clauſula:* Credidit ipſe, & domus eius tota. *Simile refert Lucas de Cornelio. Hinc ergò diſcamus noſtram familiam ad pietatem aſſuefacere, ſimus ei typus & forma doctrinæ, rudes inſtituamus, delinquentes corripiamus, deſides excitemus. Breuiter, omnia faciamus, vt quot ſunt familiæ, tot ſint & Eccleſiæ. Verum qui nullam curam familiæ habent, vt pie inſtituatur, fidem quidem iactare poſſunt, ſed tantum fumum fidei habent, & non veram fidem, quæ perpetuo frugifera eſt per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui laus, & glor a in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA XXII. POST Trinitatis, Matth. XVIII.

ASſimulatum eſt regnum cœlorum homini regi, qui voluit conferre rationem cum ſeruis ſuis. Et cum cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei vnus, qui debebat ei decem millia talentorum, Cæterum cum is non eſſet ſoluendo, iuſsit eum Dominus venundari,

& vxo-

& vxorem eius, & liberos, & omnia quæ habebat, ac fieri solutionem. Procidens autem

seruus ille, adorabat eum, dicens: Domine, esto patiens erga me, & omnia tibi reddam. Misertus autem Dominus serui illius, absoluit eũm, & æs alienum remisit ei. Egressus vero seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios, & iniecta in eum manu, obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conseruus eius, rogabat eum, dicens: Esto patiens erga me, & omnia reddam tibi: At ille nolebat, sed abijt, & coniecit eum in carcerem, donec redderet debitum. Porro cum vidissent conserui eius, quæ fiebant, indoluerunt valde, & venerunt, aperueruntq; Domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc accersiuit illum Dominus suus, & ait illi: Serue scelefte,

leste, totum debitum illud remisi tibi, cum obiecrasses me. Nonne oportuit & te misereri conserui tui, sicut ego tui misertus eram? Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quousq; redderet totum quod debebatur sibi. Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis suo quisq; fratri de cordibus vestris delicta illorum.

ENARRATIO TEXTVS

Occasio huius Euangelij fuit interrogatio Petri, qui Christum interrogat, quoties remittat peccanti aduersus se fratri, an vsq; septies. Huic Dominus respondet: Non dico tibi vsq; septies, sed ad septuagies septem, scilicet peccata. Septuagies septem sunt 490. quo numero significatur, quod fratri resipiscenti toties condonabimus offensam, quoties in nos peccauerit. Posuit enim numerum finitum pro infinito. Verum quia hoc durum videbatur Petro, Dominus proponit parabolam, cuius hæc est sententia: Deus Pater cœlestis condonat nobis sæpissime contra se peccantibus. Quare nos quoq; fratribus resipiscentibus, qui nos læserunt, condonabimus. Pertinet igitur hoc Euangelium ad tertiam partem pœnitentiæ, videlicet ad nouam vitam ex fide degendam, cuius nouæ vitæ quædam pars est mutua erratorum quæ incidunt condonatio. Quo autem hæc parabola clarius intelligi possit, rerum collationem instituam hoc modo: Quemadmodum homo prædiues creditor habet se ad debitorem pauperrimum, sed

humi-

humiliantẽ se, prosternentem se coram creditore, & petentem veniam, sic se habet Deus erga peccatores humiliantes se in vera pœnitentia coram Deo prosternentes se, & petentes remissionem peccatorum propter Christum. Sed creditor diues humilianti se debitori debitum condonat. Ergo Deus pœnitenti ex misericordia condonat omnia sua peccata. Iam sicut Deus se habet erga peccatores sæpissime aduersus se delinquentes, sic habebit se Christianus erga fratres seu conseruos suos in se delinquentes. Proinde vt Deus condonat gratis nobis errata nostra. Ita & nos offensas, quibus læsi sumus à fratribus, remittemus. Verum contra, quemadmodum creditor habet se aduersus eum debitorem, cui condonauit prius debitum, & postea eum crudelem deprehendit aduersus fratrem suum, sic se habet Deus erga eos quos receperat prius in gratiam, & postea deprehendit crudeles erga proximum suum. Sed creditor huiusmodi ingratum hominem reuocat ad rationes reddendas. Ergo & Deus reuocat ad seuerum iudicium qui fuerant duri erga proximos. Proinde, condonandum est proximo, quotiescunq; aduersus nos peccauerit.

Loci tres:

I. *Vera agendi pœnitentiam ratio.*

II. *Commendatio misericordiæ Dei erga peccatores.*

III. *Officia mutua Christianorum, condonare & condonari.*

DE

DE PRIMO.

Parabola creditoris & debitoris pulcherrimam agendæ pœnitentiæ rationem proponit, qua non est alia illustrior in toto nouo Testamento: Quare omnes eius circumstantias perpendamus. Quis sit creditor: Quando exigat rationem: Cur debeamus: Quantum debeamus: Quid faciendum vbi vrgeatur ratio: Quomodo satisfiat iusticiæ Dei, quæ efflagitat, vt soluatur quod debetur.

Quis est creditor? Deus Rex cœlestis, Is nos donauit multis bonis, formauit nos ad suam imaginem, dedit lucem in mente, rectitudinem in corde, & vires interiores & exteriores, quibus potuimus ei obedientiam præstare.

An non sunt hæc abolita per peccata primorum parentum? Verum quidem hoc est, sed dona, quæ contulit Adam, ad totam eius posteritatem pertinebant. Cum ergo ille noster parens amisit dona, & se & nos secum in mortem coniecit, proinde recte repetit à nobis Deus, quod in nostro parente amisimus, imò multis modis nos auximus debitum, vt eius summa ita magna sit facta, vt nemo possit eam soluere, etiamsi se & sua omnia vendat.

Quando hic creditor exigit rationem? Etsi autem perpetuò nos huius debiti admonet, tamen potissimum rationem exigere putandus est. Primum, quoties nostra conscientia peccati nos coarguit, & veluti nos ad tribunal Dei prouocat. Deinde quando sanctus Spiritus in ministerio legis venit, & arguit

peccatum, & prouocat ad penam, nisi fiat solutio. Præterea, quando signa iræ Dei conspiciuntur, vel in cœlo, vel in terra. Ad hæc cum cruce aut morbo vexamur, quæ sunt veluti ministri Dei, qui nos ad soluendum debitum vrgent.

Sed cur peccata vocātur debita? Quoniam quemadmodum debita ciuilia obligant ad solutionem, ita peccata ad satisfactionem pœnæ, nisi fiat solutio.

Cur debemus? hoc iam dictum est. Debemus enim tantum, quantum apud parentem nostrum Adam deposuit, quod totum amisimus, & insuper nouis debitis nos onerauimus, quotidianis transgreßionibus aduersus Dei sanctißimam legem, illius in nos iram prouocantes.

Quanta est debiti summa? Respondet creditor, quod debeas decem millia talentorum, & quod tu non habeas obolum, tantum abest, vt tantum debitum vnquam soluere poßis. Decem præcepta continent debiti partes. Exigitur à te timor Dei, dilectio, fiducia, patientia, in primo præcepto, quia hanc obedientiam non præstitisti, & soluisti, debes pœnam. Ita examinandum est debitum in singulis præceptis primæ & secundæ tabulæ, vnde magnitudo debiti colligenda est.

Sed quid hic faciendum est? Imitari debemus exemplum huius debitoris, qui se prosternit coram suo creditore, se humiliat, petit veniam, quam & consequitur. Hoc est, Agnoscamus peccati magnitudinem dolebimus ex corde, quod non reddiderimus quod debuimus, & confugiemus fiducia Christi ad Patrem

trem cœlestem, petentes veniam & condonationem debiti, quod cum fecerimus, habemus promißionem, quod velit nos, condonato toto debito, in gratiam recipere. Hoc clare in presenti miraculo indicatur, cuius rei nunc aliquot exempla proponam ad nos excitandos.

Mulier peccatrix, Luc. 7. agnoscens suum debitum, confugit ad gratiam, & viua fiducia recumbit in Christum, quam Dominus mox pronunciat consecutam esse condonationem debiti. Ita enim ait: Remissa sunt ei peccata multa. Sed ibi auditur, quia dilexit multum Christus non eam dicit debito satisfecisse dilectione, sed postquam nacta est solutionem debiti, dilexit, id quod Christus aperte proposita hac parabola indicat. Nam cũ Pharisæus offenderetur, quod Christus non reijceret hanc mulierem, tanquã peccatricem, & ministerium eius non improbaret tanquã impurum, ita eius peruersum iudicium corregit Duo debitores (inquit) erant cuidã creditori, vnus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta. Cum autem illi non essent soluendo, condonauit vtrisq;. Horũ igitur dic vter plus diligit? Respondens Pharisæus dixit: Existimo quod is cui condonatum plus est. At ille dixit ei: Recte iudicasti: & conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Ingressus sum in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lacrimis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui extersit. Osculũ mihi non dedisti, hæc autem non intermisit deosculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti, hæc autem vn-

guento vnxit pedes meos. Cuius rei gratia dico tibi, quod remissa sunt peccata eius multa, nam dilexit multū. Cui enim paululū remittitur, paululum diligit. Dixit autē ad eā: Remissa sunt tibi peccata tua. Hic aperte videmus quod nacta remissionē debiti dilexerit. Nam remissionē peccatorū debet noua obedientia sequi, quæ dilectionis nomine hic significatur.

Videamus quoq; exemplum Dauidis, in quo conspiciuntur hi duo motus, quos in peccatrice vidimus, ingens pauor, & consolatio. Nam cum à Propheta Nathan arguitur de rapta Coniuge alterius, & de nece mariti, existunt in Dauide horrendi pauores propter magnitudinem debiti sui, quales pauores sæpe describit: Non est pax oßibus meis à conspectu peccatorum meorum. Agnoscit iram Dei aduersus peccatum, dolet propterea quod offendit Deum, metuit se abijci à Deo, sicuti ante viderat horribiliter abijci Saulem, denique metuit æternas & presentes pœnas. Hic fuisset dolore extinctus, nisi audiuisset consolationem à Propheta, vice Dei: Non morieris, Dominus abstulit peccatum tuum. Hac audita consolatione, accenditur in eo fides, qua apprehendens absolutionem, incipit intueri misericordiam Dei, & in mediatore acquiescit.

Nuper audiuimus pulcherrimum exemplum in Publicano, quia adeo agnouit magnitudinem sui debiti, quod nec oculos leuare sit ausus, tamen audita misericordiæ Dei magnitudine, erigit se fide, & precatur: Deus propicius esto mihi peccatori, atque ita totius debiti gratuitam remißionem accepit.

Hæc

Hæc exempla nobis proponamus, quæ clare monstrant nobis pœnitentiæ & remißionis peccatorum doctrinam, quod remißio peccatorum sit debiti gratuita condonatio, quæ illi contingit qui agit pœnitētiam, & confugit ad misericordiam Dei propter Christum. Etsi autem hæc remißio omnino gratuita est, si nos respicimus, tamen si Christum respicimus, qui pro peccatis nostris horrenda sustinuit supplicia, facta est Deo sufficiens pro debito nostro solutio.

Notemus proinde REMISSIONIS vocem, quæ vel vnica multiplicem in se continet doctrinam. Primum destruit doctrinam Monachorum de satisfactionibus. Nam si salus contingit per remißionem debiti iuxta Euangelium, quis furor est dicere, salutem contingere propter satisfactionem debiti. Nam remißio & satisfactio ita inter se pugnant, vt eidem nequaquam conuenire poßit. Deinde, omnia merita humana euertit. Quomodo enim quod gratuitum est, ex merito esse potest? Aperte Paulus inquit: Ei qui operatur, merces confertur non ex gratia, sed ex debito, ei vero qui nō operatur, sed credit in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iusticiam. Quemadmodum & Dauid inquit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Tertio, euertit remißionis nomen compensationem, quam Papistæ docent, quæ compensatio debet fieri, vt docent, per peregrinationes, ieiunia, eleemosynas. Ignem quoq; purgatorij extinguit. Si enim est remissum debitum, cur punitur debitor? Postremo remißionis vox ianuam gratiæ miseris peccatoribus aperit.

aperit, in agone mortis salutis est Portus, & omnis consolationis fons. Hæc sint dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Quia hic textus de parabola creditoris, quanta sit dilectio, & misericordia DEI erga genus humanum, indicat, nonnihil de ea dicam. Est autem duplex Dei misericordia. Vniuersalis vna, qua sinit solem suum oriri super bonos & malos, & peculiaris, qua, vt carissimus Pater Ecclesiam filij sui complectitur, de qua Christus Ioh. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, nō pereat sed habeat vitam æternam. Nullo maiori testimonio potuit cælestis pater suam erga nos declarare misericordiam, quam quod dederit filium, qui nos à commerita damnatione per mortem suam redimeret, & daret vitam æternam. Quoties igitur audimus nominari misericordiam Dei, hæc cogitemus:

I. Cogitabimus quanta sit miseria generis humani, priusquam in gratiā recipiatur. Iacet genus humanum prostratum & vulneratum à Diabolo, eius veneno insuper infectum, nihil spirat præter peccatum, propter quod æternis est obnoxium.

II. Huius miseriæ causæ sunt cogitandæ, quæ sunt cùm peccata primorum parentum, tum nostræ propriæ sordes. Etsi enim illorum lapsu obnoxij sumus sententiæ damnationis tamen quotidie nouis peccatis obligamur ad grauiores pœnas.

III. Phil

III. Philanthropia Dei & clementia erga genus humanum est cogitanda Apparuit, inquit Paulus, Philanthropia & benignitas Dei salutaris omnibus hominibus. Quæ potuit maior Philanthropia esse, quam quod nos non abiecerit propter tantam turpitudinem & fœditatem.

IIII. Cogitandum est antilytron, hoc est, victima filij, qua succurritur miseriæ humanæ, & peccatum aboletur. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso, 2. Corinth. 5.

V. Cogitanda est via, per quam nos peruenire possumus in possessionem misericordiæ Dei, illa via monstrata est in primo loco, quæ nulla est alia, quã vera pœnitentia.

VI Cogitandum est, quousq; se diuina misericordia extendat, quod nõ ad paucos quosdam pertineat, vel ad homines vnius ætatis, sed promiscue ad timentes eum, Ita enim canit beata virgo edocta spiritu Christi, quem conceperat iam ex sancto Spiritu: Misericordia Dei à progenie in progeniem timentibus eum, id est, omnibus qui agunt pœnitentiam.

VII. Cogitanda est perpetua gratitudo in tota vita, vt Deum pro tanta misericordia glorificemus corde, ore, confeßione & moribus.

VIII. Cogitandum est, vt soliciti simus in tota nostra vita regenda, ne nostra culpa tantum bonum amittamus, quemadmodum hic debitor fecit.

DE TERTIO.

Tertiam doctrinam proposui de mutua condonatione erratorum, quæ incidere solent. Nam hæc cõiuncta est cum fide remißionis peccatorum. Sunt autem duo cum fide remißionis peccatorum cõiuncta, nempe gratia & donum. Gratia est ipsa iustificatio, qua hominibus credentibus imputatur iusticia Christi remißis peccatis, de hac dictum est in primo loco. Donum est ipsa donatio Spiritus sancti, qua homo sola fide iustificatus simul regeneratur, sanctificatur, hoc est, mortificatur carne, & viuificatur spiritu. Mortificatur caro, quando aboletur peccandi consuetudo, viuificatur spiritus, quando nouam obedientiam Deo præstare incipimus. Huius viuificationis quædam particula est condonatio mutua, qua alij alijs peccata & offensas condonant. Quam sit hæc condonatio necessaria, hodiernum Euangelium apertißimè ostendit, sicuti in præfatione dixi. Christus iußit nos precari: Dimitte nobis debita nostra sicut nos dimittimus debitoribus nostris. Vult enim Christus nos imitari Patris sui exemplum.

Verum sunt duo genera hominum, qui nos offendunt, quidam offendere pergunt, & non petunt condonationem, quidam, postquam senserunt se offendisse, mox supplices, veniam petunt. Quantum autem ad illos attinet, qui pergunt offendere, offensas remittas hoc modo: Deposito vindictæ affectu, eum amare non desines, quin etiam beneficium rependes loco iniuriæ, quamuis de illo, vt meretur, sinistre sentis. Nam cum Deus hostibus nos benè velle iubet, non

ideo protinus exigit, vt probemus in ipsis, quæ ipse damnat, sed tantum animos nostros vult esse purgatos. At quantum ad illos attinet, qui postquam læserunt, mox veniunt & deprecantur veniam, debemus nos fratres in gratiam recipere, vt de ijs recte sentiamus, simulq́ persuasi deletam coram Deo esse peccati eius memoriam.

Porro sciendum est, quod duplex offensio contingit inter fratres: Vna læditur frater à fratre: Altera læditur Ecclesia, scandalo videlicet, cum quis male viuit & agit, etiamsi nostræ personæ aut rebus nullam inferat iniuriam. Ita læsit incestuosus ille Ecclesiam Corinthiacam, quem resipiscentem in gratiam recepit. Hæc conditio seu remißio est duplex: 1. Odium aduersus eum depones. Deinde confugientem ad gratiam recipies, & tanquã fratrem illum complecteris, quem antea fugisti, ne ipsius maculis te inuolueres. Hæc sint breuiter dicta de tertio loco, qui requirit mutuam condonationem incidentium erratorum inter homines, idq́ exemplo Patris cœlestis, qui tantum debitum nobis condonauit propter Christum, cui gloria in secula seculorum, amen.

DOMINICA XXIII. POST Trinitatis, Matth. 22.

ABeuntes Pharisæi consilium cœperunt, vt illaquearent Iesum in sermone. Et ad illum mittunt discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quod verax sis, & viam Dei in veritate doceas, ne-

que cures quenquam, non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi

videtur? Licet censum dare Cæsari, an non? Cognita autem Iesus malicia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait ad illos: Cuius est hæc imago & subscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Et his auditis, mirati sunt, & omisso eo abierunt.

ENARRATIO TEXTVS.

Consilium sanctorum Patrum, qui hoc Euangelium in Ecclesia proponendum iudicarunt, fuit, vt extaret doctrina in Ecclesia de discrimine spiritualis regni Christi, & regnorum mundi. Deinde vt scirent pij, quatenus obediendum sit politico magistratui.

Occasio autem huius Euangelij fuit malicia Pharisæorum, qui iuxta vaticinium Dauidis consilia inierunt aduersus Dominum & aduersus Christum eius, quo ipsius regnum euertant, & suam superstitionem stabiliant.

Versatur autem totum Euangelium in hac quæstione: Iuréne populus Dei externo & politico magistratui esse subiectus, & ei tributa dare & obedire debeat. Christus ad hanc quæstionem ita respondet: Ecclesia iis omnibus, quibus est subiecta, obedientiam debet. Cum ergo populus Iudaicus & Deo subiectus sit, nam ab eo in peculiarem populum est electus, & Cæsari, qui armis eum subiecit, Deo reddere quod illi debetur, & Cæsari quæ sunt Cæsaris, debet. Hoc responsum eò pertinet, vt doceat Ecclesiam suam debere subiectam esse magistratui ciuili, atque tributa soluere, & tantisper obedire, donec aliquid contra verbum Dei & legem naturæ præcipiat. Loci duo:

I. De hypocrisi & vsitata ingratitudine erga bene meritos.

II. De quæstione Pharisæorum & de magistratu.

DE PRIMO.

Tunc abeuntes Pharisæi consilium inierunt, vt caperent eum in sermone. Hostes Christi fuisse Pharisæos, testatur tota Euangelica historia. Et tametsi nec in doctrina quicquam, nec in vita erat, quod poterant reprehendere: tamen omnes quærunt occasiones, vt innocenti sint molesti, eumque traducant, tanquam qui male doceret & male viueret.

Hoc perpetuum fuit hipocritarum studium in mundo. Exemplum habemus in Ecclesia Dei hoc die. Monachi & Pharisæi Papistici, bene norunt nostram doctrinam, quam docemus, ex MOse, Prophetis & Apostolorum scriptis desumtam esse, nec aliquid habent, quod iure reprehendere possint in multorũ piorum ministrorum moribus: tamen varias excogitant calumniandi artes, mille vias quærunt ad abolendum Euangelium, potius viderent Turcam regnare, quam Euangelij puritatem conseruari. Vnde tãta rabies? vnde hæc malicia? sunt satellites Satanæ, quare non est mirum, si in castra Christi irrumpere conantur. Deinde hactenus fuerunt in magno precio, & saluabantur sanctissimi Patres: nunc autem detecta illorum hypocrisi vilescunt, & illorum superstitio explosa contemnitur. Totas igitur vires intendunt, vt cursum Euangelij cadauerib. & sanguine sanctorum intercludant. Sed Deo sit gratia, Ecclesia Christi est ædificata super firmissima rupe, vt portæ & consilia viresq; inferorum aduersus eam præualere nequeãt. Hoc proinde cum sit perpetuum, non est mirandum, quod hi Pharisæi suo faciant more.

Matt. 16

Videamus ergo quibus artibus Christi regnum inuadant: Euangelista noster quatuor illis tribuit artes, quibus vtuntur prius quam manum admouent. Primũ consiliũ: Consiliũ inquit inierũt. Est enim consilium actionis fundamentum. Conueniunt ergo, conferunt sua neuaria consilia, & quo quisq; sit in consultando nequior, eo maiorem laudem reportat. Hoc longè ante præuidit spiritus Christi in Dauide.

de, quemadmodum habemus in 2. Psalmo. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Vere inania, quia Dominus fatuabat consilia eorum. Deinde notatur hic, quo omnia ipsorum consilia tendebant. Vt (inquit Euangelista) caperent eum in sermone. Vt ita captus exponeretur ludibrio populi: infamaretur eius doctrina: vilesceret autoritas: vtq; ad extremum raperetur ad supplicium, vt contumeliosus in Deum, hæreticus & maleficus. Vides scopum consultationis Pharisæorum. Tertio loco sequitur, qualenam inuenerint consilium. Placuit istis bonis consiliarijs, vt mitterent suos discipulos cum Herodianis. Astute admodum, vbi haberent præsentes testes, qui possent ipsum apud Herodem traducere, si quicquam dixisset, quod alias minus placuisset. Hos discipulos egregie hypocrisi instruxerunt, vt essent ad fallendum magis idonei. Nulli enim citius fallunt, quam qui cum externam sanctitatem & comitatem simulant, occulte fallere instituunt. Quarto describitur horum hypocritarum oratio in hunc modum: Magister, scimus quod verax sis, & viam Domini vere doceas, & quod non sit tibi cura de aliquo. Hoc est principium orationis illorum: quod sane, si verba spectes, aptissimum est. Continet enim duo: Primum, agnoscunt eum magistrum, deinde tribuunt ei virtutes, quas habere oportet fidelem doctorem. Cum eum verbis agnoscunt Dominum, volunt non hostes, sed amici, imo discipuli videri, qui magno discendi desiderio teneantur. Cum tribuunt ei virtutes, quas verus doctor habere debeat,

beat, fraudulenter se insinuant Domino, vt nihil sibi ab illis periculi esse credat. sed nullum est consilium nulla prudentia aduersus Dominum. Sed quænam sunt illæ virtutes, quas Christo tribuunt? PRIMA, est veritatis studium: Scimus (inquiunt) quod verax sis. SECVNDA, certitudo doctrinæ: & viam Dei (inquiunt) in veritate doceas. TERTIA, est constantia & animi fortitudo: & non (inquiunt) est tibi cura de aliquo. Quare? Quia non respicis personam alicuius (& hæc est quarta virtus) Non enim (inquiunt) respicis personam hominum. Hæ quatuor virtutes sunt magnæ, & requiruntur ab omnibus Dei ministris.

Veritatis studium facit, vt excußis ignorantiæ tenebris, veritas illucescat. Certitudo doctrinæ facit, ne variæ doctrinæ ventis, & rumorum vanitate fluctuemus. Constantia & animi fortitudo inuictum in officio reddit. Quod non personas hominum respiciat, Doctor efficit vt veritas non metu aut alia re supprimatur. Has virtutes Dominus Iohanni Baptistæ tribuit: & quod fuerit eis vere præditus, ostendit effectus. Nam cum Herodes accepisset per vim vxorem fratris sui Philippi, audacter illi restitit, non veritus personam, quam sustinuit Herodes. Dicit enim: Non licet tibi habere vxorem fratris tui: propter quod paulo post raptus est ad supplicium. Huiusmodi virtutes habuit & Helias, qui impio regi restitit, & aperte illi in os dixit: Tu perturbas Israel, & domus patris tui. Verum hoc qui non faciunt, verius mercenarij

dicendi sunt, quā veri pastores. Hactenus de machinis Hypocritarum aduersus Christum.

DE SECVNDO.

Quæstio sequitur, qua ita putant se Christum posse constringere, vt non habeat, quo euadat. Licet (inquiunt) censum dare Cæsari an non? Hic putarunt, quod necessario & simpliciter alterum ex his duobus esset responsurus, licere, aut non licere. Si dixisset licere: turbam offendisset, quæ inuita istud onus sustinuit, ac ita habuissent accessum ad ipsum perdendum, deficiente ab eo turba. At si dixisset non licere: aderant Herodiani, qui mox illum tanquam seditiosum rapuissent ad pœnā. Quid ergo ad hanc quæstionem Dominus? Duo facit, Primum obiurgat eos. Deinde soluit quæstionem Cognita, inquit Euangelista, Iesus nequicia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Hic experiuntur verum esse, quod illi, antea adulandi gratia dixerant: non respicis personas hominum. Quæstionis solutionem hoc pacto instituit: Ostendite mihi numisma census: at illi obtulerunt ei denarium. Cuius est imago hæc (inquit) & superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Quæstio soluta est, ita vt nec veritatem tacuerit Dominus, nec ansam calumniandi habuerint Pharisæi. Quare confusi mirati sunt & abierunt. Adeò nullum consilium, nulla prudentia valet contra Dominum.

Sed quid hæc Christi responsio nos docet? Primum discernit inter regnum Cæsaris & Dei, id est, inter regna

regna mundi & Ecclesiam. Deinde distinguit inter personas, quæ his diuersis regnis præsunt. Tum docet obedientiam præstandam esse in vtroq; regno, hoc est vt Deo suus cultus tribuatur in spirituali suo regno, & politico magistratui debita præstentur officia. Hoc loco dicendum esset, quid Deo debeatur, & quid politico Magistratui : verum quia sæpius alias dictum est de cultu Dei, hic de magistratu dicam, quo admoneamur, quam pie nos de magistratu sentire oporteat. Dicam igitur quinq; de Magistratu : 1. vnde & quid sit. 2. quæ conditiones boni magistratus esse debeant. 3. quod officium, quiq; fines sint administrationis politicæ. 4. qualenam magistratus ius existat in subditos & subditorum bona. 5, quid magistratui suo debeant subditi

PRIMVM, quod proposui, nempe vnde & quid sit magistratus, Paulus Rom. 13. declarat, vbi docet magistratum à Deo esse. Non enim (inquit) est potestas nisi à Deo, quæ vero sunt potestates, à Deo sunt ordinatæ. Quod quidem de iure imperij intelligendum est, non de confusione, quæ sæpe in imperijs propter scelera hominum cernitur. Dum itaque boni magistratus præsunt, Deum veluti propinquum nobis cernimus, & nobis eorum, quos constituit manu imperantem. Contra cum impij magistratus præsunt, impietas quædam à diabolo & praua voluntate imperantis est : sed Deus iratus laxat frena Tyrannis & impijs, vt ita ingratitudinem hominum vlciscatur.

Habes vnde sit magistratus : quid autem sit idem

Paulus definit; nempe quod sit ordinatio Dei subditis in bonum, dum honorantur boni, & puniuntur mali corporalibus pœnis.

SECVNDVM, quod proposui, fuit de conditionibus boni Magistratus, quæ Exod. 18. quatuor recensentur, nimirum vt Iudex seu magistratus sit sapiēs, timens DEI, verax, ac minime auarus. Sapientia gubernet actiones, ne in administratione per errorem peccet, ac peruertat iudicium. Timor Dei efficit, vt Deum respiciat in omnibus causis, caueatq; ne quicquam committat, quo illum offēdat. Veritas monet, ne falsas legum interpretationes & sycophantias admittat. Odium auaritiæ sinceritatem in iudicando conseruat. Vbi enim munerarij iudices sunt, actum est de æquitate. Nam si personæ acceptio corruptio est iudicij, vt nullus sit æquitati locus, profecto auaritia efficit, vt Iudex potius personam quam causam intueatur. Quisquis igitur magistratu fungens precio ducitur, æquum & bonum perspicere non potest. Munere enim excecantur oculi sapientum, & peruertuntur verba iustorum. Hinc est quod auari iudices furum socij dicantur ab Isaia.

TERTIVM, quod proposui de Magistratu, fuit de eius officio, de quo nunc agam. Ostendam autem magistratus officium cum ex testimonijs scripturæ, tum per exempla illustrium hominum, qui magistratu cum laude functi sunt. Officium magistratus in genere est, vt sit custos diuinæ legis, hoc est, veræ religionis conseruator. Hoc autem officium tum demum exercet pius Magistratus, cum exemplo

Dauidis,

Dauidis, Iosiæ, Ezechiæ tollit idolatriam & idolatriæ occasionem: vt Ezechias æneum serpentem diminuit: Iosias templum purgauit à varijs idolis: Moses vitulum confregit: Dauid exhortationibus populum ad verum cultum Deo præstandum adduxit. Nam si Magistratus à Deo ordinatus est, vt sit minister Dei homini in bonum, debet vtiq;, quæ homini noxia videt, pro viribus amoliri, ne reipublicæ bonum & ciuium salus impediatur. Deinde curabit magistratus exemplo Iosiæ, vt vera religio proponatur, conseruetur & propagetur, impijs doctrinis abolitis. Quanquam autem distincta sunt officia magistratus ciuilis, & ministerium verbi: tamen in hoc cõuenire possunt & debent, vt gloriam Dei & salutem generis humani simul quærant, sed seruata vtriusq; legitima ratione: hoc est, vt magistratus ciuilis edicto & gladio, minister autem verbi doctrina, exhortatione, obiurgatione & comminatione, impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea quia religio sine docentibus & discentibus conseruari nequit, Magistratus officium est scholas erigere, stipendijs conseruare, vt docentes & discentes pietatis studijs incumbere poßint. Adhæc Ezechiæ & regis Niniuæ exempla commonefaciant magistratum, vt vel præsentem, vel imminentem iram Dei solennib. ad Deum precibus, veraq; ad Dominum conuersione auertere studeant. Atq; hæc quidem ad eam partem legis referẽda sunt, quæ ad religionem potißimum spectat. Quantum autem ad externum politicum statum attinet, idem officium est magistratus boni in sua republica, quod

honesti patrisfamilias in sua domo, nimirũ vt quemadmodum pater liberos disciplina regit, castigat contumaces, bonos honore afficit, largitur præmia, breuiter in hoc totus incumbit, vt sua familia quam optime constituta videatur, ita magistratus in sua republica facere debet, vt vere Pater patriæ dici poßit.

Verum si quis officia magistratus numerata sibi cupiat, is sciat primum magistratus officiũ esse studium pacis, vt in tranquillitate Deum colamus abolitis superstitionibus, quæ veram religionem corrumpunt, ac pietati veræ sunt impedimento. Secundum magistratus officium est, vt singuli sua officia recte faciant, quod fieri non potest, nisi vbi legum maneat autoritas & executio. Leges enim ferre, quas executio non sequitur, rerumpublicarum pernicies est, quare vt honestas leges magistratui ferre licet, ita caueat oportet, ne in contemtum veniat, quod fit, quando non sequitur executio. Tertium officium est, vt puniat sontes, & insontes tueatur iuxta legum præscriptum, & prudentem moderationem. Ex his facile est colligere, quinam sint fines magistratus, nimirum quod sit ordinatus propter Deum ad Ecclesiæ & Rerumpublicarum vtilitatem, quare recte dicitur, quod gubernatio, religio & propria domus principi curæ esse debeant.

QVARTVM, quod promisi me dicturum, est de iure magistratus in subditos & subditorum bona. Xenophon Philosophus hanc legem tradit magistratui: Regula regi non affectus, sed lex esse debet. Vnde sequitur, tantum iuris magistratum habere in subditos

ditos & illorum bona, quantum leges consentientes Decalogo& legi naturæ permittunt. Habet igitur ius iuxta quartum præceptum imperare subditis, necessaria officia, cum ad publicam incolumitatem, tum ad singulorum vtilitatem facientia.

Restat quod quinto loco proposui de officio subditorum erga magistratum. Potest autem officium subditorum erga magistratum ad quatuor capita reuocari, vt primum sit, iuxta quartum præceptum, honorare magistratum, hoc est, suspicere & reuereri ipsum tanquam ministrum & legatum Dei, ita vt ipsum honores, timeas, candide de ipso iudices, errata in meliorem partem accipias, non cum vulgo magistratui detrahas. Nã id seuere prohibetur verbo Dei: Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis voce omnes calumniæ & obtrectationes intelliguntur. Secundum, edictis parere cum in tributis dandis, tum in alijs quoq; rebus, quatenus per religionem & legem naturæ liceat. Huc illud Pauli pertinet: Admoneto illos, vt principibus & potestatibus subditi sint, vt magistratib pareant, vt ad omne opus bonum sint parati. Tertium, orare pro magistratu. Adhortare, inquit Paulus, vt fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus in eminentia constitutis, vt placidam & quietam vitam degamus, cum omni pietate & honestate. Quartum, non irrumpere in partes officij magistratus, sed magistratui cognitionem deferre, si quid ad Reipublicæ salutem pertinere videatur. Hæc sint dicta de magi-

stratu

ſtratu. Deus det nobis gratiam, vt & Deo verum cultum, & magiſtratui noſtro debita præſtemus officia per Ieſum Chriſtum Dominum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXIIII. POST Trinitatis, Matth. 9

PRIMAS quidem venit, & adorauit Ieſum, dicens: Filia mea modo defuncta eſt, ſed veni & impone manum tuam ſuper illam, ac viuet. Et ſurgens Ieſus ſecutus eſt eum, ac diſcipuli eius. Et eece, mulier quæ ſanguinis profluuio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fimbriam veſtimenti illius, dixerat enim intra ſeſe: Si tantum tetigero veſtimentum illius, ero ſalua. At Ieſus conuerſus, vt vidit illam, dixit: Confide filia, fides tua ſaluam te fecit. Et ſalua

facta fuit mulier à tempore illo. Et cum venisset Iesus in ædes primatis, vidissetq; tibicines & turbam tumultuantem, dicit illis: Secedite, non enim mortua est adolescentula, sed dormit. Et deridebant illum. Cum autem fuisset eiecta turba, introgressus tenuit manum illius, & surrexit adolescentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Euangelio clarissime describitur, quomodo Dominus noster opem ferat suæ Ecclesiæ subiectæ cruci. Quemadmodum enim Christus saluator noster erga hunc primatem & hanc afflictam mulierem est affectus, sic etiam est affectus erga me & te, adeoq; omnes, qui horum, hoc est, huius primatis & huius mulieris exemplo ad ipsum confugiunt, iuxta illud vaticinium Ioelis de Christo: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Cum hoc vaticinio & Christi verba & facta consentiunt. Verba sunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego vos reficiam. Facta multa occurrunt: Cæcos sanat, leprosos purgat, hunc Iairum & hanc mulierem exaudit, & se implorantibus fert opem. Hæc est ergo summa huius historiæ, quod Dominus duo edat miracula, sanat mulierem, qui duodecim annos laborauerat morbo, excitat huius Iairi filiam, quæ defuncta erat, vtroq; facto suum erga omnes animum declarat.

Loci

Loci tres:

I. Exemplum huius mulieris, eius conditio, fides, inuocatio & sanatio.

II. Exemplum Iairi, & excitatio puellæ mortuæ.

III. Derisio, qua Christus ridetur ab hostibus suis.

DE PRIMO.

Etsi primo loco sit mentio principis Iairi, qui venit ad Christum, tamen prius dicam de hac muliere patiente fluxum sanguinis, quia ponitur in medio historiæ de principe hoc. In hac itaq; muliere quatuor sunt nobis perpendenda: 1. conditio eius. 2 fides. 3. inuocatio. 4 eiusdem à morbo, quo laborauit, sanatio, quorum singula singularem doctrinam & admonitionem continent.

Conditio mulieris fuit: 1. fuit mulier simplex & timida. 2. duodecim annos fluxum sanguinis passa fuit, vnde facile cogitare est, quam fuerit exhausta & imbecillis. Qui vno mense tam graui morbo laborat, satis miser & afflictus est, quid dicemus de hac, quæ tot annis est vexata? Addit Marcus, quod multa passa sit à medicis, quorum alij alijs pharmacis miserã excarnificarunt. Huc accedit, quod iam suas facultates consumserat, vnde in hoc grauissimo morbo ad mendicitatem erat redacta, neq; tanti sumtus quicquam profuerunt, imo quotidie fuit deterius. Morbum hunc corporis morsus conscientiæ acerbiorem fecerat. Nam cum scriptura dicat, eum qui peccat cõtra Dominum, incidere in manus medici, quid aliud potuit cogitare, quam Deum se abiecisse. Hæc

fuit huius mulieris conditio dura satis, morbus corporis, mala conscientia, mendicitas, contemtus. An propterea est abiecta corã Deo? An propterea Christus eam reiecit? Nequaquam. Venit enim propter afflictos, venit propter peccatores. Nos ergo huius mulieris exemplo admoniti, erigamus nos in nostris calamitatibus, agnoscamus iustam iram Dei aduersus nos propter peccata. Audiuimus quæ fuerit cõditio huius mulieris, sequitur fides.

Accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius, si tetigero (cogitat) tantum Vestimenti fimbriam eius, salua ero. *Hæc vox satis, declarat, qualis fuerit eius fides Credo sibi persuasit, quod si tantum tangeret fimbriam vestimenti illius, consequeretur salutem. Vnde tanta fides? Ex vniuersali promissione, quam sibi accommodauit: Nouit absq; dubio hanc Christi promissionem: Venite ad me omnes, &c. Hic primum tribuit Christo laudem veritatis. Deinde generale dictum sibi accommodauit, hoc modo Omnes vocat ad se, omnibus promittit opem, vult omnes laborantes reficere: Ego sum in numero laborantium, ego sum ex ea turba, quam totam ad se vocat, vere igitur statuo, quod me velit iuuare. Videmus quomodo hæc mulier fidẽ excitauit: Iam hoc ad nos accomodemus.*

Quoties te premit crux internè vel externè, agnosce istam crucem esse veluti contionem quandam, qua tua miseria & damnatio tibi ob oculos ponitur, Deinde verbum promissionis & exempla intuere, & cogita Deum non esse acceptorem personarum, sed

velle omnium misereri in Christo Iesu. Hac fiducia Christum inuoca, & statue illum te verè velle exaudire, & dare quod petis, nisi venenum petieris, id est, nisi petieris id, quod tibi non sit vtile, seu quod impediat gloriam Dei, & hoc dictum: Venite ad me omnes, tibi applica, quod cum feceris, consolationem senties.

Verum ista mulier habuit Christum præsentem, quem oculis vidit, à me procul abest. Ista tentatio est carnis, contra quam primum opponito promissionem Christi: Ego ero vobiscum vsq; ad consummationem seculi. Deinde quod Dominus Thomæ dixit: Beati qui crediderunt, & non viderunt. Præterea, quod Christus nō sit acceptor personarum, & in aliquot exēplis declarauit, cum hic esset præsens in carne, quomodo vellet agere cum reliquis se inuocaturis.

At sum peccator magnus? Credo, sed Christus venit in mundum peccatores saluos facere. Ita dicit primum ipse: Non veni ad vocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hoc Paulus repetens ait: Certus sermo, & omni approbatione dignus, quod Christus Iesus venit in hunc mundum saluos facere peccatores. Item, Apparuit gratia salutaris omnibus hominibus. Deinde intueamur exempla misericordiæ Dei. Adam coniecerat totum mundum in damnationem, sed agit pœnitentiam, & recipitur. Paulus persecutus est Eclesiam Christi, Petrus negauit Christū. Manasses se horrendis idololatrijs, & copioso Sanctorum sanguine polluerat, sed resipiscentes in gratiam sunt recepti. Quare declaratur,

quam verum ſit dictum illud apud Prophetam: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Huc illæ Chriſti aſſeuerationes: Amen amen dico vobis, qui credit in me, non peribit, ſed habebit vitam æternam. Has ſententias & hæc exempla opponito cogitationi de peccatorum magnitudine, & ſcito miſericordiam excedere peccatum, & gratiam abundare ſuprà delictum.

At neſcio an ſim prædeſtinatus? Hæc grauiſſima eſt tentatio ab ipſo Satana profecta. Quis eſt lapſus? Adam cum ſua poſteritate, nam fuimus in illo tanquam in maſſa communi humani generis. Quis accepit promiſſionem? Nónne Adam? Ergo quemadmodum lapſus es in Adam, ita cum eodem es promiſſionis particeps, modo promiſſionis verbo fidem adhibere velis. Deinde clarum eſt Pauli dictum: Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. Huc facit, quod Chriſtus mandatum vniuerſale dat ſuis diſcipulis: Ite in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur.

At fides eſt donum Dei, quod dat quibus vult. Vide quam multa caro inuenit, quibus ſibi ipſi viam ad ſalutem intercludit? fides eſt donum Dei, ſed hoc modo confertur. Proponit tibi verbum, huic vt credas iubet, & in cogitatione vult eſſe efficax: Sed tu caue, ne cum Iudæis reſiſtas Spiritui ſancto, quod Stephanus ſuis obiecit. Chriſtus cum videret ciuitatem Ieruſalem, & cogitaret de eius vaſtatione, flens dixit:

Quoties

Quoties volui te congregare, sicut gallina colligit pullos suos, & noluisti. Ecce Christus vult, nec aliud vult quam pater. Quid voluit? congregare filios Ierusalem ad suum ouile: sed Ierusalem noluit, decepta à suis seductoribus, falsis prophetis, & inescata diuitijs, potentia, voluptatibus & curis huius mundi, noluit Christo suo pastori obedire. Quare vt iusto Dei iudicio: ita propria culpa perijt. Promissionibus igitur diuinis eisq; vniuersalibus freti, & confirmati exemplis, cum hac muliere in doloribus & cruce confugiamus ad Christum, ita futurum est, vt inueniamus auxilium in tempore oportuno. Fidem huius mulieris vidimus: nunc, quod tertio loco in hac muliere spectandum dixi, videamus, videlicet qualis fuerit huius mulieris inuocatio.

Sed tacet, loquitur apud se, tangit tantùm fimbriā vestimenti Iesu. Nulla hic auditur oratio. Verum quidem est: nulla orantis verba hic recitantur, sed sunt hic orationis signa & orationis effectus. Signa sunt, quod accedit, tangit fimbriam, & apud se cogitat de eius clementia, & intimo cordis voto misericordiam sibi præstari expetit. Hoc votum non secus quam ardentissimas preces exaudiuit Christus. Effectus sunt consolatio & sanatio.

De Moise etiam legimus, quod cum labia non viderentur moueri, tamen audit à Domino, quid clamas ad me? vnde docemur, quod oratio, quæ nubes penetrat, non sit labiorum motus, non sit verborum βαττολογία & multiloquium: sed potius supplex animi eleuatio ad Deum, qua fide Christi ali-

quid à Deo petitur. Hoc etiã confirmatur Dauidis testimonio, qui ait: Ad te Domine leuaui animã meam.

Porro, quia nullus cultus maior, est quam recte Deum inuocare, & oporteat pios perpetuo in hoc cultu occupari, volo breuiter quædam de recta inuocatione dicere. Dixi paulo ante quid sit oratio: nunc quas conditiones perpetuo habere debeat ostendam. Sunt autem quinq; perpetuæ conditiones & veluti proprietates piæ orationis, quæ sunt: 1. quomodo noster animus compositus esse debeat ad orandum 2. quid nos ad orandum impellat & vrgeat. 3. quis sit a nobis inuocandus, 4. quo fundamento freti prodeamus in conspectum Dei oraturi. 5 quid sit petendum, & quando cum conditione, & quando sine conditione.

PRIMA: Animus noster in hunc modum compositus esse debet. Primum exuenda est omnis cogitatio propriæ gloriæ sicut hæc mulier nihil nisi sordes in se agnouit. Deinde inopia sentiatur, quam sane maximam hæc afflicta mulier sensit. Tum in vera pœnitentia homo se prosternat coram Deo, idq; potius animo quam corpore. Id hanc mulierem fecisse inde apparet, quod à tergo accesserit. Postremo, certa fide adorandum incendatur animus. Nam nisi quis certam fidem attulerit, verba fundit potius quam precatur. Huiusmodi etiam fidem hanc mulierem ad Dominum attulisse, ex superiorib. manifestum est.

SECVNDA: Causæ, quæ nos ad orandum impellent, sunt multæ. Hæc mulier absq; dubio cogitauit

gitauit de mandato Dei, in quo serio à nobis hunc cultum requirit. Deinde promissiones non ignorauit, alioqui tanta fiducia ad orandum non prodijsset. Quicquid (inquit Christus) petieritis in nomine meo, Pater dabit vobis. Sensit præterea & Diaboli tyrannidem & suam inopiam, vnde mota auxilium quærit ab eo, qui solus iuuare potest. Considerauit quoq; exempla: vidit Iairum Dominum inuocasse pro filiæ valetudine, & multa alia exempla cogitauit. His multis causis ad deprecandum est excitata. Proinde & nos erigamur ad Deo hunc cultum inuocationis Deo præstandum. 1. mandato Dei. 2. promissionibus. 3. cogitatione tyrannidis Diaboli. 4 sensu propriæ miseriæ & inopiæ. 5. sanctorum exemplis.

TERTIA: Quis inuocandus? solus Deus, qui est Pater, Filius, & Spiritus sanctus: nec Angeli, ne homines sunt inuocandi. Hoc enim æternum Dei mandatum est: Inuoca me in die tribulationis. Item, Dominum Deum tuum adorabis & illum solum coles. Inuocare enim creaturam summa est idolatria, propter quam mundus horribiliter punitur, quia talis idolatria in Deum summa blasphemia est.

QVARTA: Iure quæritur, quo fundamento nixi prodeamus in conspectum Dei. Nam si nos intueamur, confusio faciei nostræ nos precando absterret. Deinde scriptura dicit, Deus peccatores non exaudit. Certum est, quod nemo fretus sua dignitate possit orare. Quare quærēdus est ille vnus Mediator inter Deum & hominem, Christus Iesus, qui se pro nobis interpellatorem offert, dum ait: Quicquid petieritis

Patrem

Patrem in nomine meo, dabit vobis. Huius ergo dignitate habemus accessum ad Deum patrem.

QVINTA: Quid orandum sit. Triplicia sunt precanda, & triplicia deprecandi. 1. gloriam Dei sanctificari inter homines precabimur. 2. salutẽ animæ. 3. necessaria ad præsentis vitæ conseruationem. & contrà deprecabimur: 1. quicquid impedit gloriã Dei. 2. quicquid aduersatur nostræ saluti. 3. quicquid nobis in hac vita molestum est. Hæc statuamus nos impetraturos, & præsertim quæ primo & secundo loco ponuntur. Tertij generis bona & mala deprecari oportet cum conditione non imminutæ gloriæ Dei, aut impeditæ nostræ salutis.

QVARTVM, quod proposui de hac muliere, est eius sanatio: in qua quid Christus dixerit & egerit, & quid illi acciderit, dicendum est. Quid dixit Christus? Confide filia: fides tua te saluam fecit. Et hoc cum diceret, diuina sua virtute mulierem sanauit. Quid accidit mulieri? & salua facta mulier et illa hora. Hic habemus multa: 1. quod qui credunt, adoptantur in filios, iuxta illud: Dedit potestatem, vt filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. 2. qualis sit affectus Christi in afflictos. 3. quod fides quoduis à Deo impetret. 4. quod Christus hic declarat suam diuinam potentiam, ostendit voluntatem, monstrat officium, ac veritatem Euangelij confirmat. De his propter temporis breuitatem plura non dicam.

DE SECVNDO.

In hoc Iairo primate habemus etiam exemplum fidei,

fidei, inuocationis, confeßionis & spei. Ecce princeps accessit: *Hic habes fidem.* Et adorauit eum: *Habes fidei fructum, inuocationem. Hæc duo confeßionem continent.* Domine, *inquit*, filia mea modò defuncta est: sed veni, & impone manum tuam super eam, & viuet. *Ecce quanta cum spe precatur. Nos ergo ex hoc discamus in nostris neceßitatibus Christum accedere, illum ex fide inuocare, confiteri, & certo statuere, nos ab illo impetraturos, quæ nobis salutaria sunt. Sed quid facit Christus? Sequitur illum, & cum venisset Iesus in domum principis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicebat:* Recedite. Et eiecta turba, dixit puellæ: Puella surge, & surrexit puella, & exijt hæc fama per vniuersam terram illam. *Quia circumstantiæ huius exempli congruũt fere cum exemplo mulieris, sufficiant hac vice quæ de muliere dixi.*

DE TERTIO.

Cum Christus diceret: Puella non est mortua, sed dormit, deridebant eum. *Hic tria intueamur. Primum, quod mundus non solum sit ingratus erga Christum benefactorem: verumetiam derideat ipsum. Quare hoc? quia cœcus est mũdus, et ideò de Christi doctrina & factis non potest rectè iudicare. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Caro non nisi carnem sapit. Sapientia carnis inimicitia est cum Deo. Nisi ergo cum mundo velimus errare & fieri derisores, audiamus Euangelium.*

um, quo mens rectius de operibus Dei instruatur. Secundum, quod hic non solum intueri, sed etiam mirari oportet, est, quod Christus nihilominus pergat in suo sancto proposito. Non absterretur vel summa ingratitudine mundi, vt suam Ecclesiam deserat, Dominatur in medio inimicorum suorum. Tertium, quod hic obseruare decet, est Christi exemplum. Si ergo deridemur propter confessionem, intueamur filium Dei, & contemnamus istos derisores, qui sunt Diaboli moriones, Non malicia mundi nos turbabit, sed exemplum filij Dei nos consolabitur qui nobis adest iuxta suam promissionem: Ego vero vobiscum vsq; ad consummationem seculi. Huic nostro vnico Mediatori, vna cum Patre & Spiritu sancto, sit honor & gloria, in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXV. POST Trinitatis, Matth. 24.

CVM videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes: qui in tecto, non descendat, vt tollat quicquã de domo sua: & qui in agro, non reuertatur, vt tollat vestes suas. Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus. Orate autem, vt non fiat fuga vestra hyeme neq; Sabbato. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi ad hoc vsq; tempus,

pus, neq; fiet. Et nisi decurtati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Sed propter electos dicurtabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit. Ecce hic Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri posit) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire. Ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente& apparet vsque ad occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbicunq; enim fuerit cadauer, illic congregabuntur aquilæ.

ENARRATIO TEXTVS

HÆC Domini concio continet insignem admonitionem, admodum hoc periculoso tempore necessariam. Nam cum Paulus dicit: Quæcunq; scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, non est quod putemus hæc propter solos Iudæos dicta & scripta esse sed potius propter nos, qui iam viciniores sumus extremo diei, quam Iudæi fuerunt. Est autem hæc concio & plena terrore & consolantissima Nam si impios & non agentes pœnitentiam respicis, nulla concio magis terribilis esse potest: illis enim horrendas pœnas comminatur: Sin autem ad pios & agentes pœnitentiam respicis, concio hæc plena est consolatione. Nam his ab omnibus ærumnis liberationem promittit. Cum hæc, inquit, videritis, leuate

capita vestra, quia, appropinquat redemtio vestra. Porro occasio huius concionis fuit discipulorū Christi interrogatio duplex, qui sumta occasione ex prædictione vastationis Vrbis Ierusalem, de qua in hoc ipso capite præcedit vaticinium, quæsiuerunt primum, quando id fieret. Deinde de signo aduentus Domini quærunt. Ad has quæstiones respondet Dominus, non vt eorum carnale desiderium expetebat: sed prout ipse sciuit eorum instructioni ad salutem vtile esse. Summa huius concionis est, quod Christus prædicit tempus vastationis Ierusalem, & monstrat aduentus sui signa ad iudicium. Loci duo:

I. Responsio Christi, & eiusdem prædictio.

II. Huius doctrinæ vsus.

DE PRIMO.

Responsio Christi habet duas partes, in quarum priori respondet ad primam interrogationem, videlicet qua interrogarunt discipuli, quando Ierusalem vastaretur: in posteriori ad secundam interrogationem, in qua quærunt discipuli de aduentu Christi ad iudicium.

Prior pars continet signa, quæ præcedent vastationem vrbis Hierosolymitanæ, quæ multa hic enumerantur, non solum in textu, quem audiuistis, sed etiam in principio huius capitis.

PRIMVM signum est, quod venient Pseudochristi, hoc est, homines vani qui mentiantur se Meßias & Saluatores esse: id quod etam accidit. Nam tres præcipui nobiles fuerunt, vnus post alium, qui magnam

gnam multitudinem hominum post se traxerunt. Teudas, vir quidam AEgyptius, & Simon Magus. Teudas, Cuspio administrante rempublicam, suasit populo, vt acciperent substantias suas, & se sequerentur ad Iordanem. Illic enim se recipit suo nutu diuisurum aquas, vt ipsi siccis pedibus transirēt, & ita asserta libertate seruitutem Romanorum declinarent. Cui obtemperans stulta turba ad Iordanis ripam, cum frustra axpectaret miraculum, est trucidata. AEgyptius ille suis sequentibus salutem & requiem promisit. Verum illi quoque delusi sua temeritatis iustas dedere pœnas. Simon Magus, qui cum à Petro pecunia non posset emere donum conferendi visibiliter Spiritum sanctum, & audiuisset à Petro: Peccunia tua sit tecum in maledictionem, excogitauit aliam viam, quā Diabolicis artibus fucauit, & pietatis larua eam induit: dixit igitur se virtutē Dei esse, cuius præstigijs multi decepti sunt. Quare autem id Deus permiserit, Paulus ad Thess. respondet: quia non voluerunt credere veritati, dedit eis Deus efficacem illusionem, vt crederent mendacio. Hac pœna digni sunt, qui ad claram Euangelij lucem sponte cæcutiunt. Deinde admonitionem continet textus. Ita enim ait Christus: Videte ne quis vos seducat, multi venient in nomine meo, dicentes, ego sum Christus. Hæc horribilis Iudaici populi pœna nos admoneat timoris Dei, & reuerentiæ erga Euangelium Christi.

SECVNDVM signum, quod præcedet vastationem vrbis Ierusalem. Audituri estis (inquit)

bella & rumores bellorum. Huiusmodi bella multa præceßiſſe vaſtationem Ieruſalem teſtantur hiſtoriæ. Primum 2000. ob petulantiam militis illudentis genitalibus Iudæorum occiſi ſunt. Deinde latrones publicè graſſabantur, qui gladios ſub pallijs tectos geſtantes, quoſuis obuios trucidarunt. Adhæc Cæſareæ ſunt trucidati 2000. Scytopholi tredecim millia. Aſcaloni 2500. Ptolomaide viginti millia. Alexandriæ quinquaginta millia. Damaſci decem millia trucidati ſunt. Ecce quam vera fuerit prædictio Chriſti, & quam grauiter punitus ſit populus Iudaicus ob ſuam ingratitudinem. Quid dicam de fame, de peſtilentia, & terræmotu, quæ contigerunt iuxta Chriſti vaticinium? Hæc omnia peccata iſtius populi monſtrant, ſed fuerunt tantum præludia quædam ad illa mala, quæ ſecuta ſunt.

TERTIVM ſignum, perſecutio diſcipulorum. Inuiſi (inquit) eritis cunctis gentibus propter nomen meum. Hæc perſecutio incepit à nece ſanctißimi Stephani, & poſtea quotidie magis ac magis creuit. Fuit autem diſcipulorum Chriſti afflictio quadruplex: 1. corporum. Nam alij flagellabantur: alij crucifigebantur: alij alio ſupplicij genere afficiebantur. 2. afflictio fuit ex ſcandalo defectionis ab Euangelio. Multi enim perſecutionum acerbitate fracti defecerunt ab Euangelio cum ſummo dolore diſcipulorum Chriſti. 3. afflictio diſcipulorum Chriſti fuit à Pſeudoprophetis, quorum plurimi fuerunt iſto tempore, de quibus Epiphanius ſcribit: vt Simoniani, qui Simonis Magi ſectatores fuerunt:

rant: qui Simon postea in medio vrbis Romæ collapsus interyt. Hos sequuntur Menandriani, Menandri sectatores. Saturniliani sequaces: Basiliani, qui Basilidem quendam imitabantur: Nicolaitæ, qui Nicolai, qui erat vnus de septem Diaconis, turpitudinem sectati sunt: Gnostici quorum infiniti fuerunt furores: taceo Ebionem & Cerinthum qui naturæ diuinæ in Christo hostes fuerunt. Ecce quam multa agmina falsorum doctorum habuerunt: qui simplicitate Euangelij filij Dei contenti esse noluerunt. Quarta afflictio discipulorum fuit petulantia, contumacia & ingratitudo totius populi.

QVARTVM signum, & prædicabitur regni Euangelium in vniuersa terra in testimonium omnibus gentibus. Hoc factum esse testatur Paulus, cum ait: An non audiuerunt? atqui in omnem terram exiuit sonus eorum. Hactenus de signis prædicentibus vastationem Ierusalem: nunc in textu typus vastationis signatur: Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes. *Quasi diceret: Tunc ipse exercitus, qui vastaturus est Ierusalem, appropinquabit. Hæc abominatio fuit scelerum & idolatriæ populi Iudaici, quo totus ferè iste populus erat infectus. Abominatio quidem dicitur propterea, quod Deo, vt res fœdissima, displicuit. Desolationis abominatio dicebatur propter pœnam quæ secuta est: quæ pœna fuit desolatio & vastatio populi Iudaici.*

Hactenus de prima responsione ad priorem di-

ſcipulorum quæſtionem de vaſtatione Ieruſalem: ſequitur reſponſio ad ſecundam interrogationem, quæ fuit de Chriſti aduentu, in qua quatuor ſunt ſpectanda. Primum, quod iubeat cauere ſigna falſa. Si quis vobis dixerit, Ecce hic Chriſtus, aut illic, nolite credere. *Alterum, quod admoneat diſcipulos, ne per oſcitantiam ſuæ admonitionis obliuiſcantur.* Ecce, *inquit,* prædixi vobis. *quaſi diceret: Velim vos perpetuo huius meæ prædictionis memores eſſe, ne exemplo aliorum obliti mei, abijciatis confeſsionem. Tertium, quod aduentus ipſius non ſit futurus in angulis mundi, aut in deſerto: ſed quod ſit conſpicuus toti terrarum orbi.* Sicut, *inquit,* fulgur exit ab oriente, & apparet vſq; ad occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. *Non eſt ergo quod credatis illis, qui venient & mentientur Meſsiæ nomen. Quartum, eſt electorum collectio ad Chriſtum.* Vbicunq;, *inquit,* fuerit cadauer, illuc congregabuntur & aquilæ. *Hoc eſt, quemadmodum Paulus interpretatur, cum Chriſtus ad iudicium venerit, obuiam rapiemur Chriſto in aerem, & ſic cum eo perpetuo erimus.*

DE SECVNDO.

Cum iſta, quæ contigere Iudæis, ſigna ſunt eorum quæ contingent in extremis diebus, in quos nos incidimus ante aduentum Chriſti, par eſt, vt aſpiciamus ea, quæ noſtro ſeculo fiunt, vt videamus quomodo cũ iſtis congruant. Inter ſigna ſupra audiuimus primũ, quod eſſent venturi, qui ſe Meſsiam eſſe fingerent,

cui simile ante paucos annos in Germania accidit. Nam quidam Hollandus, Dauid Georgius nomine, finxit se Christum, qui multos seduxit, qui postea mortuus, & deinde effossus & combustus est. Fuerũt & alij tum ex Iudæis tum ex alijs, qui male cum suis sectatoribus perierunt. Deinde quantum ad bella attinet et rumores bellorum, Turcia docet et aliæ multæ nationes, quam istud signum bene in hoc seculum quadret, & certe metuenda sunt adhuc grauiora. Tum quanta sit persecutio Ecclesiæ in multis regnis, in Turcia, in Græcia, in Italia, Hispania, Hollandia, quotidiani rumores ad nos allati docent. Multæ subinde oriuntur sectæ, maxima est ingratitudo mundi ergo Euangelium, & corruptissimi sunt plerorumq; mores. His accedit et quartum signum aduentus Domini ad iudicium, quod prædicetur Euangelium in vniuerso ferè orbe terrarum. Etsi autem id publice non fiat vbiq; in publico loco: tamen in omnib. regnis mundi sunt aliqui, qui Euangelium audiunt. Cur prædicatur? nobis in testimoniũ: idq; dupliciter. Testimonium enim salutis est, si Euangelio credimus: testimonium iustæ nostræ damnationis erit, si fuerimus Euangelio increduli. Vsus iam colligamus prædictionis Christi.

PRIMVS est, de quo iam dixi, videlicet, quod ista omnia contigerunt nobis quoq; in doctrinam, vt inde cogitemus, quid immineat ingratissimo mundo ante aduentum Domini ad iudicium.

SECVNDVS: hæc nobis ob oculos ponunt magnitudinem & fœditatem peccatorum nostrorum,

& sunt veluti præludia pœnarum, quas sustinebunt, qui non egerint pœnitentiam.

TERTIVS: Admonemur hic, quæ vltio illos manet, qui sanguine sanctorū se polluūt. Qui vos persequitur, inquit Christus, me persequitur. Quare? Quia propter Christi Euangelium & eius confessionem ista fit persecutio. Nunc lætantur quidam aduersarij Christi cum malefecerint: Verum futurum est, vt satis acerbas luant pœnas effusi sanguinis fidelium, qui de terra clamat ad Deum, & expetit vindictam, quam iustus iudex reddet illis tempore suo, iuxta illud: Mihi vindicta, & ego retribuam, tempore oportuno labetur pes eorum. Dominus differt pœnam, & iuxta diuitias bonitatis suæ & longanimitatis inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur in perditione peccatorum, sed mauult omnes resipiscere & viuere, quemadmodum ipse apud Prophetam testatur his verbis: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Verum qui hac bonitate diuina abutitur, thesaurizat sibi iram in die iræ.

QVARTVS vsus huius prædictionis est, quod admoneat nos pœnitentiæ. Christus, cum quidam sibi referrent, quomodo Pilatus miscuisset sacrificia Iudæorum sanguine, et quod turris Siloe collapsa 13. viros occidisset, ait: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Nam asseuerat hoc non tantum factum esse propter eos, qui istic perierunt, sed etiam propter alios, qui eorum casu admoniti resipiscerent. Multo magis calamitas populi Iudaici nos admonebit

bit pœnitentiæ, præsertim cum causa non sit dißimilis. Illi enim potißimum puniebãtur propter religionis contemtum. Quid quæso hic non est simile? Quare admoniti casu Iudaici populi mature resipiscamus, ne prius opinione nostra incurramus in manus Domini viuentis.

QVINTVS vsus, quod ex persecutione Ecclesiæ, quæ tum fuit maxima, discere debeamus, quod ciues regni Christi in hoc mundo non debeant florere, & externo imperio mundi gaudere. Vt enim Ecclesia Christi non est affixa certo loco, ita ipsius gloria & decus partim in conscientia piorum est, partim in expectatione reuelationis Iesu Christi est posita.

SEXTVS vsus est, vt ciuibus regni Christi nos adiungamus, non persecutionum mole absterriti à confeßione. Tametsi enim omnes, qui pie in Christo volunt viuere, patiuntur persecutionem: tamẽ Christus eos beatos vsse pronuntiat, quia præsentem afflictionem sequitur gloria, ad quam nulla patet via, nisi per crucem.

SEPTIMVS, vt incommodo Iudæorum & damno simus cautiores. Ne igitur erremus cum Iudæis, sequamur lucernam verbi Dei. Hæc enim nos sola tutos ab errore facere potest, Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Et Paulus vult nos verbum Dei prætendere tanquam facem ardentem.

OCTAVVS, vt admoneamur, vt supereminentibus malis opponamus verbum Dei, quod est turris fortißima. Ita enim Salomon inquit: Turris

fortißima nomen Domini,ad quam confugiet iustus & saluabitur. Hi in curribus (inquit Dauid) hi in equis,nos autem in nomine Domini inuocabimus. Est autem nomen Domini supplex oratio, quæ ex vera Christi fiducia proficiscitur, quæ fiducia est victoria mundi. Ita enim ait Apostolus: Hæc est victoria,quæ vincit mundum,fides vestra. Quare sic? Quia Christum inuocat mundi victorem, Christum præsentem habet, contra quem portæ inferorum nihil possunt. Oremus ergo, ne vel mens phanaticis opinionibus inuoluatur, vel fiducia labascat in tantis tumultibus.

NONVS, vt muniamus nos etiam aduersus scandala, quæ sunt plurima futura: quæ cum venerint, meminerimus dicti Christi: Ecce prædixi vobis. Neq; scandala illa sunt futura eiusdem generis. Alia enim erunt scandala persecutionis, alia paucitatis confitentium Christum,alia defectionis. Multi enim prorsus in istis malis,quæ ventura sunt, renunciabũt Christi nomini eiusq; Euangelio, & rursus se subijcient Satanæ: multi erunt autores diuersarum sectarum in isto exiguo cœtu,qui Christum confitebuntur. Contra hoc muniri nos vult Christus: & quia mala præscita minus nocent, voluit Christus suam Ecclesiam de his præmonitam esse.

DECIMVS, vt nos viuentes in timore Dei, expectemus aduentum Domini nostri Iesu Christi, qui nobis plenam redemtionem afferet: quæ redemtio est veluti omnium beneficiorum Christi finis, ad quam alia beneficia destinantur. Est enim hic ordo beneficiorum Christi, qui 1.Cor.1. describitur his verbis:

Christus factus est nobis sapientia à Deo, iusticia, iustificatio, & redemptio, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Sapientia nobis est, cum nobis reuelat voluntatem Patris in Euangelio. Iusticia, quando credentib. in Euangelio ipsius iusticia nobis imputatur. Sanctificatio fit nobis, quando iustificati donamur Spiritu sancto, cuius virtute iam nouam vitam meditamur. Tandem erit nobis redemptio, quando perfecta salus nobis per ipsum continget, cui cum Patre & Spiritu sancto, sit honor, laus & gloria, in secula seculorum, Amen.

IN FESTO PVRI-FICATIONIS MARIAE,

Euangelium Luc. 2.

POſteaquam completi fuiſſent dies purgationis eorum ſecundum Legem Moſi, adduxerunt eum Hieroſolymam, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Omne maſculinum adaperiens vuluam ſanctum Domino vocabitur, & vt darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce, homo erat Hieroſolymis, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & pius, expectans conſolationem Iſrael, & Spiritus ſanctus erat ſuper eum. Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini. Et venit per Spiritum in templum. Et cum inducerent

puerum

puerum Iesum parentes, vt facerent secundum consuetudinem Legis pro eo, ipse quoq; accepit eum in vlnas suas, & laudauit Deum, ac dixit: Nunc dimittis seruum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei Salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Festo tractatur pars historiæ Christi, videlicet quomodo sit oblatus in templo iuxta legem, & quomodo Simeon vir iustus agnouerit Iesum Mariæ filium verum Meßiam esse, idq; ex instinctu Spiritus sancti, à quo responsum acceperat, se non moriturum, priusquam viderent oculi eius Christum Dominum, quem cum vidisset, accepit eum in vlnas suas, benedixitq; ei, quo facto, carmine suam gratitudinem erga Deum ostendit. Debemus autem hic reuocare in memoriam, quæ hactenus audiuimus de Christo, vt eius perpetuam historiam cognoscamus. Audiuimus itaq; primum de natiuitate eius gloriosa, quod natus sit in Bethlehem. Secundo, de eius circumcisione, quod octauo die sit circumcisus. Tertio, quomodo à Magis sit agnitus & honoratus. Iam sequitur eius oblatio in Templo, quæ oblatio, secundum Legem contigit, exactis sex septimanis ab eius natiuitate.

Loci tres:

I. Oblatio Christi in Templo.
II. Simeonis descriptio, & benedictio.
III. Simeonis carmen.

DE PRIMO.

Deus in veteri Testamento varios offerendi ritus ordinauerat, idq; non vt sacrificandi opere iustificarentur homines corã Deo. Si enim sanguis taurorum & hircorum abolere potuisset peccatum, Christus non venisset in carnem, vt sui corporis victima peccatum expiaret, sed fuerunt aliæ causæ, quarum de numero sunt hæ:

PRIMA, vt isto exercitio gentium idololatria impediretur. Nam cum omnes homines etiam barbarißimi tangantur quadam religionis reuerentia, volunt suo iudicio ritus colendi Deum instituere, verum quia nullus Deo placet, nisi quem ipse instituit, ordinauit ipse Deus per Moysen varios cultus, vt multitudine rituum, quos Deus ordinarat, impediretur populus Iudaicus ab idololatria, & seruiret vni Deo, qui eos de terra Aegypti eduxerat, infinitaq; alia beneficia spiritualia & corporalia præstiterat.

SECVNDA, vt interna pietas his externis adminiculis exerceretur. Neq; enim ista externa sacrificia per se cultus erant, sed tantum veri cultus excitamẽta, id quod ex Esaia patet, vbi Dominus externa sacrificia abominatur sine interna animi pietate.

TER-

TERTIA, vt essent publica testimonia gratiarum actionis, quibus populus iste & excitaretur & confirmaretur, testareturque palam se hunc Deum colere, qui eos in terram Canaan introduxisset, & miraculosè in deserto pauisset.

QVARTA, vt hoc pacto confirmaretur ministerium verbi, vt ministri cultus Dei, & sacerdotes haberent quo alerentur. Qui seruit, inquit Paulus, altari, viuat de altari. Et Christus: Dignus est operarius mercede sua. Hanc consuetudinem retinuerunt in Ecclesia olim, quando ad verbum audiendum, & ad celebrationem Sacramentorum conuenerunt. Pij contulerunt pro modo suarum facultatum aliquid ad ministros verbi & pauperes alendos, quæ contributio collecta vocabatur. Hinc & decimandi ratio fluxit.

QVINTA, vt istæ oblationes veteres essent vmbra futuræ victimæ Christi, & veluti præludium, quo admonerentur de venturo Christo. Hoc pij bene intellexerunt, Abel, Nohe, Abraham. Non enim putarunt se suis victimis abolere peccatum & mortem, sed confisi sunt victima Christi, cuius virtute & ipsorum peccata sunt expiata. Abel, cum suas victimas mactaret, sic cogitauit: 1. videns sanguinem victimæ, cogitauit de peccato generis humani, quod pœnam æternam meruerat. 2. prospexit ad significatum. Nam suam victimam cogitauit figuram esse promissi Seminis, hoc est, Christi, qui sua victima esset peccatum expiaturus. 3. hac cogitatione fides Abelis confirmabatur, & crescebat, qua & coram Deo iustificatus est, & placuit Deo. 4. hanc fidem sequebatur gratia-

rum actio, & vitæ nouitas. Hoc pacto offerentes Deo placuerunt. Hoc sit dictum de sacrificijs veteris Testamenti in genere, nunc de ea sacrificiorum forma dicam, cuius in hoc Euangelio fit mentio.

Prole nata duplex præceptum erat positum. Vnum de matre, quot septimanis extra cœtum hominum esse deberet. Alterū de puero nato. De matre hoc præceptum erat, vt nata mascula prole, extra cœtum esset 37. dies. sed nata fœmella, duplicabatur numerus. Nam tum extra cœtū publicum esse debuit 74 dies. Id quod non factum fuit propter mulieris indignitatem, sed propter duas alias causas, nempe necessitatē & significationem. Necessitas fuit, vt isto pacto consuleretur mulieris sanitati, quæ post dolores partus habet opus quiete, quo vires colligere possit, & deberent pij mariti imbecillitatis vxorum isto tempore rationem habere, & mulieres etiam oporteret cum propter se, tum propter alias hanc naturæ legem seruare. Significatio fuit, vt ista exclusio significaret, omnes natos ex Adam propter peccatum, in quo nascuntur, exclusos esse à Deo, & ideò opus habere expiatoria Christi victima.

Alterum præceptum erat de nato puero, idq; duplex. Vnum generale, Alterum de primogenitis.

Generale erat mādatum, vt expletis diebus, quibus mulier excludebatur à cœtu Ecclesiæ, offerrentur sacrificia siue pro filio, siue pro filia quocunq; ordine nati essent. Hoc sacrificium primum admonebat, quod pueri nati essent peccatores, & ideo opus haberent mundatione & remissione peccatorum.

Deinde,

Deinde, vt isto pecto consecrarentur Deo. Tum, vt parentes scirent se pueros generare Deo, & non sibi, aut Satanæ. 4. propter significationem, nimirum vt essent typi offerendi Christi.

Speciale mandatum erat de Primogenitis, tam in hominibus, quam in iumentis, vt offerrentur Deo. Primum in memoriam istius magni beneficij, quod Dominus, reseruato populo Israelitico, percusserit primogenita Aegypti ab homine vsq; ad pecus. Deinde propter significationem, videlicet quod vnigenitus Dei & primogenitus Mariæ, olim esset offerendus pro nobis liberandis ab Aegypto peccatorum. Hoc sit dictum de lege & eius significatione, nunc ad oblationem Christi veniamus.

Lex iubet, vt omne primogenitum aperiens vuluam, cōceptum ex virili semine, isto pacto offeratur, Sed Christus non erat ita humano more conceptus, sed de Spiritu sancto erat conceptus, & natus de castissima virgine, ergo nō erat obligatus lege, vt more aliorum primogenitorum offerretur in Templo. Respondeo: Christus etiam erat liber, ne conciperetur & nasceretur homo, & postea circumcideretur & pateretur, sed qui liber fuit, factus est omnium seruus, vt omnes liberos faceret. Siue, vt Augustinus ait, Deus est factus homo, vt homines Deos faceret. Paulus dicit, eum factum esse sub Lege, vt eos qui sub Lege erant, redimeret. Ideo hic primogenitus etiam in templo offerri voluit.

Sed quando fuit primogenitus? Nemo vnquam talis extitit primogenitus: 1. fuit primogenitus di-

uina

uina sua natura: erat enim filius Dei æternus. Ego, inquit, hodie genui te. 2. humana natura fuit primogenitus Mariæ. Nullum enim ante illum genuerat, neq; post genuit. 3. gratia. Primus enim homo natus est, qui Deo oblatus per se placuit. 4. virtute, quia est primogenitus mortuorum. 5. vt per ipsum nos noui homines nascamur.

Præterea obseruandum est, quod Maria obtulerit duos pullos columbarum, quo eius significatur paupertas. Nam ditiores agnum offerebant. Nos hinc discamus non pudere nostræ paupertatis. Christus pauper nasci voluit, vt nos diuites faceret, modo ipsius diuitias grata mente accipere voluerimus.

DE SECVNDO.

Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon. *Hic habemus primùm descriptionem Simeonis, & deinde eius benedictionem. Primum predicatur ob iusticiã. Ita enim inter suos vixit, vt ab omnibus vir bonus & iustus sit habitus.*

Non vult hæc Euangalista, quod fuerit ita iustus, vt nõ opus habuerit aliena iusticia. Nam in suo carmine fatetur Christum suum esse Saluatorem, sed quod vixerit inculpate inter homines & honeste, vt qui nemini malefecerit, sed omnibus pro viribus bene fecerit. Qui talis est, à Cicerone, imo ab omnibus, iustus dicitur. 2. Prædicatur ob pietatem, timuit enim Deum. Timoris nomine totus cultus Dei intelligitur. Qui enim Deum timet, vt caueat omnia quib. ipsum offendi nouit: ita facit quicquid illi gratum senserit.

Hic timor ex fide ortum habet. Alius timor Dei est sine fide, qui nõ est cultus Dei, talis est in omnibus impijs. Semper enim metuunt aduersus se iudicium Dei, qui potius vellent Deum non esse, quam propter sua scelera puniri. Talis nõ fuit timor, qui in Simeone prædicatur. Nam sequitur, quod expectauerit consolationem Israel quo dicto ostenditur, quod ardenti affectu expectauerit Christi aduentum. sciuit enim vaticinia Iacob & Danielis in istud tempus respicere. Quare ardentius expectauit, & cupiuit, sibi vitam prorogari, donec præsentem Christum videret. Neq; mirum est, eum tanto affectu expectasse Christum. Nam erat, vt inquit Euangelista, plenus Spiritus sancti. Talis fuit hic sanctus vir.

Sed quodnam fuit præmium huius pietatis? Accepit responsum à Spiritu sancto, vt non videret mortem, priusquã videret Christũ Dominum, cuius impulsu venit in templum. Sed quid illic fecit? cum parentes Ioseph & Maria introducerent puerũ, accepit eum in vlnas, & laudauit Deum. Iam habet hic sanctus senex, quod adeo ardẽter postulauit, & fert Christo testimonium, publice profitetur hunc Iesum Christum esse, qui Patribus erat promissus.

Habemus quæ Simeonis fuerit pietas: nunc ipsum nobis proponamus. Primum senes, deinde & alij discant ab illo timere Deum: discant iuste & sancte inter homines viuere discant Christum recipere in vlnas suas, hoc est, in corda sua: hunc prædicent, laudẽt confiteãtur: quod si fecerint, olim cum Simeone mercedem copiosam in cœlis accepturi sunt.

DE TERTIO.

Sequitur Canticum Simeonis: Nunc dimittis seruum tuũ Domine, secundũ verbũ tuum in pace. *Hoc canticum multis seculis in Ecclesijs cani solitum est, & nos, quando funera sepeliuntur, illud ipsum canere consueuimus. Continet enim doctrinam de Christo, & docet vnde summa consolatio sit petenda, maxime cum ex hac vita nobis discedendum erit. Quo autem hoc carmen melius intelligamus, illud diuidam in duas partes: in quarum priori sibi gratulatur senex Simeon: in posteriori Christi regis beneficia erga totum mundum breuißimè com plectitur.*

Prior pars est: Nunc dimittis Domine seruum tuum, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. *Hic Simeon senex sibi gratulatur, quod corporis oculis viderat Christum, quemadmodum responsum acceperat à Spiritu sancto. Etsi enim prius illum vidit oculo fidei, sicut de Abrahamo ait Dominus: Abraham vidit diem meũ, & gauisus est: tamen quia acceperat à Spiritu sancto promißionem, vt Christum præsentem corpore oculis videret ante obitum, valde hoc intuitu est delectatus, et magno fidei robore nunc petit liberationẽ, vt aggregetur ad patres suos in pace. Sed fide accepit promißionem, vt videret Christum Domini. Hic offertur infans pauper, nulla externa species hic apparet, nisi cõtemta. An hac externa specie offenditur? non. Quem vidit minimum*

corpo-

corporeis oculis, hunc vidit maximum fidei luminibus: quem in forma serui aspexit oculo corporis humilem, hunc nouit Regem regum, & Dominum dominantium esse. Neq; ignorauit prophetiam Zachariæ de illo, qui ait: Ecce Rex tuus venit pauper. Sciuit eum non venire, vt occuparet regna mundi, sed vt regnum Dei daret credentibus. Hinc & nos discamus scripturis credere, & Christum & ipsius Ecclesiam intueri, non tantum oculis corporeis, sed multò magis oculis fidei. Sed quoniam petit se iam dimitti, vt hanc ærumnosam vitam morte commutet, satis ostendit, Christi regnum non esse huius mundi, sed æternum, quod in pace conscientiæ positum est. Quasi diceret: Da mihi nunc, vt in pace & feliciter moriar. Hinc doctrinam & consolationem hauriamus. Doctrinam quidem, quod visio Christi spiritualis, quæ fit per fidem, facit, vt lætus hominis sit exitus ab hac vita, quia qui Christum ita videt ante mortem, quam sequatur lucem ad vitam, habet. Qui sequitur me (ait Dominus) non ambulat in tenebris. Contrà, qui Christum non videt, à morte præsentis vitæ transit ad æternas tenebras. Consolationem verò, quia qui Christum vident in articulo mortis, habent quo se consolentur: sciunt se iam dimittendos esse in pace: sciunt se non ituros ad tenebras, sed ad gaudium æternum. Latro quia non solum in cruce vidit Christum oculis corporeis miserrime afflictum sed etiam eundem oculis vidit victorem mortis, audiuit à Domino: Hodie mecum eris in paradiso. Sic Stephanus moriturus vidit Christum, & summa cum voluptate

animi & gaudio Domino dixit: In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Ad hunc modum & tu, cum iam morbus te grauat, fide aspice Christum saluatorem, & ab illo pete, vt te in pace dimittat, id est, sinat ab hac vita discedere, & in requiem omnibus fidelibus promissam intrare. Hæc cogitatio faciet, vt hunc mundum & præsentis vitæ calamitates fortiter contemnamus, & mentem nostram consolemur spe salutis, quam nobis promisit qui mentiri nequit. Sequitur altera pars Cantici:

Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel. *Hic breuiter duo indicantur: Vnum quæ sint beneficia Christi. Alterum quibus destinata sint illa beneficia. Beneficia sunt, salus, lumen, gloria. Sine Christo ergo mundus in damnatione, tenebris & ignominia hæret, idq; propter peccatum. Nam Christus damnationem tollit, & reddit salutē: tenebras aufert, & affundit lumen: ignominiam amouet, & gloriam tribuit. Quanta quæso sunt hæc? sane nemo ea satis æstimare potest.*

Sed quibus beneficia illa destinata sunt? omnibus populis, Iudæis & gentibus: verùm fide sunt accipienda. Offeruntur enim vniuersaliter omnibus: ea est enim inscrutabilis Dei bonitas, sed additur conditio: Qui crediderit, hic saluus erit, qui non crediderit, condemnabitur. Quare nos si hæc bona cupiamus cum Simeone, hunc Iesum Saluatorem & Dominum in vlnas cordis nostri recipiamus, firma fiducia in illum

lum recumbentes. Huic nostro saluatori sit honor & gloria, in secula seculorum, Amen.

IN FESTO ANNVNCIAtionis Mariæ, Luc. 1.

IN mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, ac nomen virginis Maria. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Aue gratiosa, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Illa vero cum vidisset, turbata est super oratione eius, & cogitabat, qualis esset salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, nacta es enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vteto, & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM. Is erit magnus, & Filius altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid Patris ipsius, regnabitq; super domum Iacob in æternum: & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo erit istud? quandoquidem virum non cognosco? Et respondens Angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Atq; ecce, Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit Filium in senectute sua, & hic

mensis est sextus illi, quæ dicebatur sterilis. Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, Ac discessit ab illa Angelus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum continet historiam conceptionis Iesu Christi, quæ nunciatur virgini ab Angelo Dei. Olim enim 3960. anno ante hanc conceptionem promisit Deus Semen mulieris, quod contriturum erat caput serpentis, id est, quod demoliturum erat opera Diaboli, peccatum & mortem. Huius promißionis memor Deus mittit Angelum suum ad castißimam virginem, cui annunciat, quod sit conceptura ex Spiritu sancto sine virili semine, & paritura filium, qui sit futurus saluator mundi. Hæc summa est historiæ, cuius sunt quinq; præcipua membra, quæ sunt:

I. *Descriptio Legationis.*
II. *Salutatio Angelica.*
III. *Consolatio turbatæ virginis.*
IIII. *Expositio legationis.*
V. *Conceptionis ratio.*

DE PRIMO.

In descriptione huius Legationis plures sunt obseruandæ circumstantiæ, quarum singulas seorsim considerabimus, quo aliquid doctrinæ ad nos confirmandos inde hauriamus.

PRI-

PRIMA: *Tempus est*. In mense, *ait*, sexto, *scilicet à conceptione Iohannis Baptistæ, qui iuxta vaticinia Prophetarum erat futurus præcursor Domini. vt pararent homines viam regi suo aduenienti. Et fuit 20 annus postquam sceptrum ablatum est. Nam ita à Iacob Patriarcha prædictum erat:* Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat Silo, *id est, mulieris Semen, quod promissum erat primis Parentibus. Hæc igitur temporis circumstantia conuincit, hunc filium virginis verum Meßiam esse. Nam eo tempore est natus, quo eum nasciturum prædixit Spiritus Dei in Prophetis. Deinde, quantum ad diem attinet, hoc est memorandum, quod in eundem anni diem incidit mactatio agni Phase, Conceptio Christi, & Paßio eiusdem: quo die etiam putant sancti patres Adamum fuisse creatum. Hæc commendãt nobis veritatem promißionum diuinarum. Distulit diu Deus mittere filium post factam promißionem, sed tamen mansit verax in suis promißis. Promisit se Filius venturum ad iudicium, sed differt, veniet tamen vbi ei placitum fuerit.*

SECVNDA: *Legatus est Angelus Gabriel, Quare? Primum, vt seruaretur diuina ordinatio. Nam vt antea Deus solitus erat mittere Angelos, qui hominibus nunciarent voluntatem Dei: ita nunc mittitur Angelus, vt seruiat saluti hominum. Hoc enim Angelorum officium esse docet Apostolus ad Hebræos cap. 1. Deinde, quia Angelus malus primæ perditionis fuit causa, conueniebat, vt bonus Angelus reparandæ salutis primus esset nuncius. Tertio, hoc quoq; vir-*

gini castissimæ conueniebat, vt ad eam castissimus mitteretur legatus.

TERTIA: Quod hic legatus à Deo missus sit. Imperatorum & regum legati auide expetuntur, vt sciatur quid tanti principes velint. Ecce hic summus, qui mittit, imperator, & magnus, qui mittitur, legatus. Quare merito in admirationam exciteri debemus.

QVARTA: Locus, ad quem mittitur, signatur. Mittitur enim in ciuitatem Gallilææ, cui nomen Nazareth. Hoc ideo factum est, quia ita prædictũ fuit. Deinde, Deus ostendit se, quæ humilia sunt in terra respicere. Quare non est, quod quisquam se abiectum putet, propterea quod vel pauper vel abiectus sit in terra.

QVINTA: ad quam personam mittitur, nempe ad virginem desponsatam viro. Debuit quidem Christus à virgine concipi, & à virgine nasci, iuxta vaticinia Prophetarum. Quatuor enim hominum in mundum propagationes fuerunt: 1. fuit solius Adam, qui ex limo terræ formatus est. 2. fuit solius Euæ, quæ è costa Adã ædificata est. 3. fuit solius Christi. qui ex purissima virgine natus est. 4. communis est omnium aliorum hominum, qui ex seminibus maris & fæminæ nascuntur.

Cõceptus est igitur & natus ex virgine Christus. Primum, quia si ex viri & mulieris semine fuisset natus, in peccatis fuisset conceptus & natus. Sed decuit eum, qui venit vt tolleret peccatum, absq; peccato esse. Deinde, vaticinijs debuit satisfieri. Gen. 3. dictum

ctum erat, Semen mulieris conteret caput serpentis. Gen. 49, Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat Siloh, id est, eius scilicet mulieris filius. Esa. 7. Ecce, ait, virgo prægnans pariet filium. Præterea, conueniebat ita fieri propter significationem spiritualis regenerationis, quæ non ex voluntate carnis neq; ex voluntate viri, sed ex Deo est. Vnde Augustinus: Oportebat caput nostrum insigni miraculo secundum corpus nasci de virgine, vt significaret sua membra secundum spiritum nascitura.

Quod autem hæc virgo fuerit viro desponsata, habuit etiam suas causas. Nam & hac ratione matrimonij dignitas commendatur, & consultum est pudicitiæ & famæ virginis, imo etiam datus est custos virgini, qui eius curam haberet.

SEXTA: Quod Ioseph fuerit de domo Dauid, idq; ita conueniebat primum propter oracula. Fuit enim prædictum, vt Christus adueniens nasceretur de prosapia Dauidica, id quod ipsis Scribis & Pharisæis ignotum erat.

DE SECVNDO.

Secundum membrum huius Euangelicæ historiæ est salutatio Angelica, quæ est: Aue gratia plena, Dominus tecū, benedicta tu in mulieribus. Hic cogitemus de Eua prima parente & sanctissima virgine matre Iesu, & obseruemus, quam diuersas voces audiuerint. Eua audiuit: Multiplicabo ærumnas tuas. Aerumnæ autem maledictionis signa

ſunt ante fidem. Maria audiuit: χαῖρε *, id eſt, gaude. Et cauſam addit:* Plena es gratia, *id eſt, Deus te in gratiam recepit, & delegit te vnam ex toto humano genere, cuius ſingulare præſtabit beneficium.* Dominus eſt tecum, *hoc eſt, tu habes Deum protectorem & ſaluatorem.* Benedicta tu inter mulieres. *Hoc eſt, quemádmodum Eua erat maledicta inter mulieres, imò omnes mulieres erant maledictæ propter illam, ita tu benedicta es ex dono & fauore Dei. Tibi enim tanta contigit felicitas, vt Seminis promiſſi mater ſis futura. Hæc eſt ſententia ſalutationis, vnde facile eſt colligere, quam ſtulti ſunt, qui hinc volunt facere precationem, qua inuocant beatam virginem contra manifeſtum verbum Dei, quibus hoc dictum volo hoc tempore, maledictus omnis, qui inuocat creaturam, & qui detorquet ſcripturæ verba ad ſtabiliendum horrendã idololatriam, in contemptum filij Dei, in ignominiam ſanctiſſimæ uirginis, & in ſui certiſſimam perniciem. Quando docetur in Eccleſia de vera inuocatione, etiam oſtenditur, quod inuocatio ſanctorum ſit cultus Diabolicus, in Eccleſiam à Diabolo inuectus.*

DE TERTIO.

Audita hac inſolita ſalutatione, turbatur, & apud ſe cogitat qualiſnam ſit iſta ſalutatio. Cui Angelus: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. *Vide hic quid faciat verbum Dei. Primum terret, deinde conſolatur.* Ne timeas, *inquit, quaſi dicat:* Non venio, vt tibi aliquid

quid triste annunciem, non venio prædicaturus iram Dei aduersus te. Nam inuenisti gratiam apud Deum. Hic habemus firmam doctrinam, quod sola gratia Dei timorem expellat. Reliqua omnia adiunctum habent timorem. Amici adiunctum timorem habent, ne nos deserant, cum maxime eis opus habeamus, sanitas timorem habet ne perdatur, diuitiæ non poßidentur sine metu. nam amitti possunt, & amissæ dolorem relinquunt, potentia timet, vt quæ à superiori vincatur, sola gratia Dei timorem expellit. Qui in hac est, ipse potest & in vita & in morte libere insultare Diabolo, & omnibus eius artibus. Hæc gratia quia poßidetur fide, augetur pijs exercitijs, nobis omnibus operæ precium est cauere, ne eam nostra culpa amittamus. Ea enim amissa, nihil est reliquum præter turbationem conscientiæ & maledictionem.

DE QVARTO.

Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. *Hæc propositio legationis est, cuius sensus est, ego ex mandato Dei tibi denuncio, quod sis iam mater futura, & filium paries, quem vocabis Iesum. Hic haud dubie castißima virgo cogitat de promisso semine, audit sibi nomine Dei denunciari, quod sit paritura filium, quem Iesum appellare iubetur. Hoc nomen IESVS, quod Saluatorem significat, intellexit opponi maledictioni & morti, in quam primi parentes ob suam transgreßionem*

greßionem inciderant. Hoc nomen solet fusius explicari die Circumcisionis, quare nūc ad reliqua pergo.

Hic erit(*inquit*) magnus. *Vere magnus, vtpote filius altißimi, vere magnus, qui potentem Satanam vinceret, vere magnus, qui maxima daret, vere magnus, cuius regnum æternum.* Dabit illi (*inquit*) Dominus Deus sedem Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. *Hanc descriptionem si obseruemus, quatuor de Christo hic dici inueniemus. Primum enim eius veram humanitatem indicat, cum dicit illum nasciturum ex virgine. Deinde eius diuinitatem non tacet. Dicit enim,* Filius altissimi vocabitur. *Filius altißimi est eiusdem naturæ cum altißimo. Tertio, cum addit,* hic erit magnus, *significat vnionem personalem. Etsi enim est Deus & homo, vna tamen persona est, non duæ. Quarto loco notatur eius officium, quod sit, IESVS & REX, qui regnabit in æternum. Quomodo de Christo dici potuit, quod esset habiturus sedem Patris sui, cum ipse dicit: Regnum meum non est ex hoc mundo, quemadmodum etiam euentus declarauit, & Dauidis regnum fuit politica administratio in Iudæa? Vmbram regni tenuit Dauid, hic eius filius veritatem regni occupat. Regnum Dauidis fuit figura & vmbra Christi, & ideo vnum regnum dicitur vtrumque, quia illud est vmbra, hoc est veritas eiusdem regni, Deinde, mos scripturæ est, diuina externis rerum imaginibus depingere, vt nostræ infirmitati seruiat collatio.*

DE QVINTO.

Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? *Quasi diceret: Quomodo possum absq; viro grauida fieri corporaliter (vt tu dicis) cum nondum cognouerim virum? Sciuit castißima virgo ordinem diuinitus sancitum esse, vt homines conciperentur ex semine virili & muliebri, neq; contrarium exemplum vidit aut audiuit post creationem primorum parentum. Quare hoc suæ rationis iudicium & experientiam in ordine diuinitus sancito secuta, quærit: Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco, an aliquo insolito more hic fiet conceptus?* Et respondens Angelus, dicit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altißimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascitur ex te sanctũ, vocabitur Filius Dei. *Hic modũ conceptionis declarat Angelus, & causam conceptionis transfert à natura ad Deum naturæ opificem. Quasi diceret: Non concipies ex virili semine, sed ex tuo semine solo nascetur tibi filius, idq; operante non natura sed gratia. Spiritus enim sanctus sua diuina virtute faciet, vt ex tuo semine nascatur verus homo. Hinc Augustinus: Per gratiam Dei, seu potentiam Dei, & operationem Spiritus sancti, de carne virginis assumtum est, quod Verbo est vnitum, idq; ideo, quia si ex virili semine fuisset, cum omnibus natis in Adam immundus extitisset. Quod autem ex carne natum est, caro est, mendacium est, vanitas est, Iohan. 2. Nunc autem per Christum oportuit fieri*

gratiam & veritatem. Non igitur potuit de viro concipi, sed oportuit id fieri occulta quadam Dei virtute, quo omnis peccati purus & sanctus, nos quoque purificaret & sanctificaret, futurus Patri hostia sancta & incontaminata. Deinde de Spiritu sancto conceptus est, vt sciamus, quod quicquid filius loquatur, esse ipsissimam patris voluntatem. Est enim Spiritus sanctus amor Patris & filij substãtia is. Præterea, quia Spiritus sanctus est Spiritus sanctificationis & purificationis. Hic enim ex sanguine, quem purificauerat, Christi corpus ædificauit, vt esset mundum & immune ab omni peccato, vt supra quoque dictum est. Hæ causæ fuerunt & sunt, quod nõ decuerit Christũ nasci ex virili semine, sed per efficaciam Spiritus sancti. Id Angelus insinuat, cum dicit: Ideoque quod nascitur ex te sanctum, filius Dei vocabitur.

Etsi autem beata virgo his verbis Angeli fidem habuit, tamen vt sit confirmatior virginis fides, addit ei signum quo certificatur. Et ecce, *inquit,* Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic, mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis. *Quasi diceret: Tu apud te ratiocinaris contra naturæ legem & ordinem diuinitus institutum fieri, vt virgo concipias & virgo parias, sed ego tibi aliud ostendam, quod etiam est contra naturæ ordinem, Elizabeth cognata tua est sterilis natura & ætate, natura quidem, quia tot annis vixit cũ marito sine prole, adeo quod in eius ignominiam sterilis, sit vocitata, ætate vero, quod iam ex-*

cesserit annos pariendi, etiamsi maximè olim fuisset fœcunda. Verum hic sextus mensis est à quo concepit, ita Deo ordinante & volente. Quare hoc signo te confirmes, vere futurum esse, vt tu quoq; parias.

Vide hic consuetudinem in Deo, qui nunquã nudo verbo agit cum homine, sed semper signum aliquod externum addit, quo nostræ imbecillitati magis se accomodet dum suam voluntatem, menti per verbum, & sensibus per signa externa verbi signacula offert veluti spectandum. Sic nobis per Euangelium hodie suam patefecerat voluntatem, quam externis signis obsignat, Baptismo & Cœna Dominica.

Verum in hoc colloquio Angeli cum virgine obseruandum est dictum, quo ait: Non erit impossibile apud Deum vllum verbum. *Hoc verbum & hæc vox Angeli duo continet. Primum, veritatem & certitudinem promissorum diuinorum obsignat. Deinde monet nos, vt potentiam Dei opponamus omni carnis sensui & iudicio, & statuamus Deum veracem esse, etiamsi tota rerum machina aliud nobis persuadere moliretur, vtq; dicamus cum virgine, fiat secundum verbum tuum, verbo voluntatem reuelas, potentia voluntatem adimples, vt tibi soli sit gloria. Peccator es, deploras tuam miseriam, sed audi verbum voluntatis: Nolo mortem peccatoris. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Include in verbo & voluntatem & potentiam Dei, cui nihil resistere potest. Quando vicinus morti tristaris, confugito ad Christum, &*

audi

audi verbum: Beati qui in Domino moriuntur. In hoc verbo coniunge voluntatem & potentiam Dei, & certo statuito mortem tibi fore viam ad beatitudinem, idq; per Christum Iesum Dominum nostrum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula, Amen.

IN FESTO IOHANNIS Baptistæ, Lucæ 1.

Elizabethæ impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quod magnifice Dominus misericordia sua vsus esset erga illam & gratulabantur ei. Et factum est in die octauo, venerunt ad circumcidendum puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Iohannes. Et dixerunt ad illam: Nemo est in cognatione tua, qui vocatur isto nomine. Innuebant auté patri eius, qui vellet vocari eum. Isq; postulatis tabellis scripsit, dicens: Iohannes est nomen eius. Et admirati sunt vniuersi. Apertum est autem os eius illico, & lingua eius, & loquebatur laudans Deum. Et peruasit timor omnes vicinos eorum, & per omnem montanam regionem Iudæis diuulgabantur omnia verba hæc, & posuerunt omnes, qui audierant, in corde suo, dicentes: Quidnam

puer hic erit? Et manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus est Spiritu sancto, prophetauitq;, dicens: Laudandus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemtionem populo suo. Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo fuerunt Prophetarum suorum: Fore vt seruaremur ab inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Vt vteretur misericordia erga patres nostros, ac memor esset testamenti sui sancti. Præstaretq; iusiurandum, quod iurauit ad Abraham Patrem nostrum, ac daret nobis. Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiremus ipsi cum sanctitate & iusticia coram ipso cunctis diebus vitæ nostræ. Et tu puer Propheta Altißimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini ad parandum vias eius. Ad dandam scientiam salutis populo ipsius, per remißionem peccatorum eius. Per viscera misericordiæ Dei nostri, quibus visitauit nos oriens ex alto. Vt illucesceret his, qui in tenebris & vmbra mortis sedebant, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Puer autem crescebat, & corroborabatur spiritu: & erat in desertis, donec veniret dies, quo ostendendus erat apud Israelitas.

ENARRATIO TEXTVS.

Etsi autem prophana idolatria est inuocare Sanctos, id quod à Papistis in sanctorum festis factitatum est: tamen aliquot sanctorum festa retinere est perutile, idq; multis de causis. Prima, vtile admodum est, vt cognoscatur historia Ecclesiæ: nam inde doctrinam, confirmationem & consolationem petere possumus. Secunda, dulce est cogitare beneficia Dei erga Ecclesiam, vnde singularis fructus pijs accedit pectoribus. Tertia, vt gratiæ Deo agantur pro beneficijs Dei erga Ecclesiæ membra. Quarta, vt perpensis varijs sanctorum casibus, obfirmemus animos nostros aduersus præsentes & futuros casus, quos experiri necesse est. Quinta, vt sancti sint nobis in pœnitentia, & vita, cultu, confeßione, constantia, patientia & alijs virtutibus, quasi exemplaria, ad quæ nostram vitam formemus. Sexta, vt pijs suspirijs sanctorum expetamus consortium. Hæ & aliæ graues sunt causæ, cur sanctorum festa quædam in Ecclesia retinemus. Vtinam non abuterentur multi sanctorum festis & alijs, ad suas voluptates & insanias: quemadmodum hoc festo præcipue multi abusi sunt in Papatu, dum in nocturnis saltationibus, amatorijs corollis, perpotationibus, ne dicam alia turpiora, hoc festum celebrarunt, quo non Deo, eius Angelis, & sanctis placuerunt: Sed Satanæ seruierunt in contumeliam Dei, Angelorum & sanctorum. Hæc sint breuiter dicta de festis sanctorum, & eorum recto vsu. De hoc festo vnum tantum locum tractabo,

nempe historiam Iohannis, vnde aliquot admonitiones extruam.

DE HISTORIA IOHANNIS Baptistæ.

IN Historia Iohannis Baptistæ hæ perpendantur circumstantiæ: Parentes, conceptio, natiuitas, educatio, vocatio, officium, de Iohanne testimonium Christi, mors, & ea, quæ circa mortem & post mortem contigerunt.

Parentes Baptistæ fuerunt Zacharias, sacerdos, vir sanctus, & inculpatæ vitæ, & Elisabeth mater fuit, vt ætate prouecta, ita pietate eximia. De vtrisq; ita testatur Euangelista Lucas cap. 1. Erant iusti ambo coram Deo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini irreprehensibiles. & non erat illis filius, eo quod esset. Elizabeth sterilis, & ambo processissent in dieb. suis. Hæc descriptio continet, qua fuerint pietate parentes Iohannis, qua vixerint innocentia, & quod iam senium adepti solatio senectutis destituti fuerint, eo quod Elizabeth sterilis fuerit, non solum natura, dum adhuc iuuencula erat: verumetiam ætate, cum iam anus esset facta. Verum contra naturæ cursum & sterilitatis incommodum tandem consequuntur, quod magno desiderio à Deo petiuerant. Hæc proinde circumstantia de parentibus Iohannis multa docet: 1. quod preces piorum tandem exaudiantur. 2. quod ab officio non sit discedendum, propterea quod diutius differri postulata videntur. Est enim pulsandum, donec nobis gratiæ ostium aperiatur. 3. quod afflicti in fide manentes &

innocentiam tuentes, tandem consolationem consequantur. 4. quod qui matrimonio sunt copulati, debeant in timore Dei viuere, & irreprehensibiles esse. 5. quod ministri verbi & ipsorum vxores debeant alijs prælucere in omni genere virtutum. Vt enim Zacharias maritus officij dignitatem ornauit sanctitate vitæ; ita Elizabeth vxor sanctam vitam & inculpatam degit. Sciuerunt enim se in eum dignitatis locum euectos esse, vnde ipsorū vita ab alijs magis conspiceretur. Vtinam non essent multi, qui Zachariam prædicant, & non Zachariam viuunt: verum hi suum inuenient iudicium.

SECVNDA circumstantia est conceptionis, in qua plura sunt consideranda. Nam primum conceptio Zachariæ patri fungenti suo officio in Templo prædicitur ab angelo: quod cum nō credit senex effœtus, mutus efficitur in pœnam suæ incredulitatis. Hic primum se offert officium sanctorum Angelorum, qui sunt nuncij Dei, & ministri Ecclesiæ Dei, vt eam defendant, & seruiant iuxta Dei voluntatem. Sed de Angelis dicenda sunt plura die Michaelis. Deinde, hic obseruetur, quod Deus soleat exaudire eos, qui officio suo rite fungentes ex fide inuocant. Qui enim officio commisso non recte, quantum potest, fungitur, fide vacuus est, & orare nequit. Quare nos Zachariæ exemplum sequentes, & rite fungamur nostro munere, & ardenter Deum inuocemus, vt nostris necessitatibus succurrat. Est enim suarum promissionum memor. Præterea hic docemur, quod Dei actio & consilium non impediatur impedimentis naturæ.

Etſi enim Zacharias erat effœtus: Elizabeth ſterilis & natura & ætate: Dei tamen conſilium procedit, & Elizabeth concipit iuxta decretum Dei. Hinc regulam generalem extruamus, videlicet quod nihil decretum & conſilium Dei impedire poßit. Decreuit mortuos excitare, ſed naturæ hoc videtur fieri non poſſe. Cui hic magis credendũ, naturæue an voci Dei? Deo reddatur veritatis laus, & certo ſtatuamus, quod qui omnipotens eſt veritas, & veriſſima omnipotentia, velit & poßit præſtare, quicquid decreuit. Concipit ergo ſterilis, & effœtus ſenex fit pater aduerſante natura, ſed mandante naturæ autore, quem puer in vtero matris agnouit, quando adueniente Maria poſt conceptionem ad vocem Angeli, in vtero exaltauit in teſtimonium, quod Deus recipiat infantes, & velit ab eis coli, iuxta Pſalmum: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti tibi laudem. Verum de hac re plura dicenda ſunt die Viſitationis beatæ Virginis.

TERTIA *circumſtantia eſt natiuitatis, de qua in hunc modum Lucas:* Vocabis, *inquit Angelus ad Zachariam*, nomen eius Iohannem & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: & cum natus eſſet Iohannes, vicini quod acciderat Eliſabeth audientes, prædicarunt miſericordiam Dei & congratulati ſunt Elizabethæ. *Hæc circumſtantia admonet nos gratitudinis ergo Deum pro acceptis beneficijs: admonet nos congratulationis, vt gratulemur illis, quibus Deus benefacit: ad-*

monet nos officij piorum parentum, vt nostros infantes Deo commendemus: admonet nos gaudij, quod ex benedictione Domini percipimus, & illud ad Dei gloriam referamus.

QVARTA circumstantia est educationis Iohannis, de qua Euangelista: Puer crescebat & confortabatur spiritu, & erat in deserto, vsq; in diem ostensionis suæ ad Israel. Et cum in deserto esset, vt narrat Matthæus, habebat vestimentum de pilis Camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem eius erant locustæ, & mel siluestre. Hæc est educationis satis asperæ descriptio. Quia enim arduum erat futurum ipsius officium, non in delitijs erat educandus, sed potius erat assuefaciendus laboribus ab initio. Nam, vt ille inquit, à teneris assuescere multum est.

Sed quid nos hinc discemus? Monasticénne? nequaquam. Quidnam igitur? tria hinc discere debemus: sobrietatem, obedientiam erga Deum, & assuefactionem. Sobrietas enim & continentia hoc Iohannis exemplo non solum futuris ministris verbi, verumetiam omnibus Christianis commendatur. Deinde, obedientia erga Deum in nostra vocatione commendatur nobis. Non enim putandum est, quod Iohannes hoc opus & viuendi genus elegerit, tanquam sanctius esset in deserto viuere, quam in theatro hominum: sed vocationi obtemperandum putauit. Assuefactio præterea commendatur nobis hoc exemplo, vt durioribus assueti, non frangamur laborum mole, si quando duriora ferenda sunt. Delicate

licate

licate educati effœminati redduntur. vt ad nihil præclare agendum sint idonei, quemadmodum experientia in multis docet. Zona pellicea circa lumbos eius, symbolum erat certaminis, quod illi futurum erat in officio suo cum Scribis, Pharisæis, Herode, & alijs regni Christi hostibus.

QVINTA circumstantia est vocationis Iohannis. De hac circumstantia ita scribit Lucas: Factum est verbum Domini super Iohannem, Zachariæ filium. Hoc verbum fuit vocationis, qua diuinitus vocatus est ad ministerium. Hic nobis commendatur modestia, vt exemplo Iohannis expectemus vocantis vocem, siue Dei sine medijs, quod olim sæpius fiebat: qua ratione sunt vocati Prophetæ, Apostoli, & alij interdum: siue Dei per media, hoc est, per homines, penes quos ius est vocandi ad aliquod ministerium in Republica siue Ecclesia. Contra hoc modestiæ exemplum peccant curiosi, qui sine vocatione rumpunt in officia, per fenestras potius & tectum, quam per ostium. Huiusmodi sunt, qui vel per amicos, vel per munerum largitionem aucupantur officia Ecclesiastica idq; non vt Deo seruiant, & Ecclesiam ædificent, sed vt suo ventri consulant, quæ res non bene cedere solet.

SEXTA circumstantia est officij, de qua Lucas hoc modo: Et venit in omnem regionem Iordani finitimam, prædicans baptismum pœnitentiæ in remißionem peccatorũ, sicuti scriptum est in libro Esaiæ: Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini,

& rectas facite semitas eius, &c. Habemus officium Iohannis, videlicet vt baptizet & prædicet pœnitentiam, vt paret viam Domino, vt Christum Dominum monstret.

Quia autem primus Dei minister fuit, qui baptizauit ex mandato Dei, Baptista dictus est: quia prædicauit pœnitentiam, Propheta est dictus: quia Christum monstrat, Elias est vocatus, vt spiritu Eliæ veniens Domino viam pararet. In huius officio multæ virtutes lucent: vt constantia, fortitudo, confeßio, crux, defensio veritatis, ardor & studium propagandi Regni Christi. Herodem non timuit, Pharisæos non est reueritus, sed officium constantißime tuebatur vsq; ad mortem.

SEPTIMA circumstantia est testimonij Christi de Iohanne. De hac circumstantia scribitur Matthæi 11. vbi Iohannes coniectus in vincula mittit duos discipulos ad Iesum, vt quærerent, num is sit, qui venturus sit, an alius sit expectandus. Verum post responsum Christi, subijcitur testimonium Christi de Iohanne. Quid existis, inquit, in desertum videre? num arundinem? verum quia hoc Christi præconium de Iohanne, declaratum est tertia Dominica Aduentus, nolo de eo plura dicere.

OCTAVA circumstantia est de morte Iohannis, & de ijs quæ circa mortem & post mortem contigerunt. In morte: occasio, causa, mortis genus, & exemplum Iohannis.

Occasio fuit hæc: Herodes accepit fratris sui vxorem, qua vsus est vt sua. Hoc quia Iohannes vidit esse

contra

contra Legem Dei, & naturæ honestatem, dicit Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui, quod cum ægre tulisset Herodes, mittit Iohannem in carcerem. Herodes ante hoc Iohānis factum amabat Iohannem: Habuit illum pro Propheta Dei, vsus est interdum eius consilio, sed postquam à Iohanne taxari cœpit ipsius incestus & impura vita, ex amico fit inimicus Herodes, Iohānes in carcerem tanquā maleficus cōijcitur. Huius Herodis exemplū multi hodie imitantur. Cōplectuntur veros Dei seruos donec nō offendant, donec vicia nō carpant, sed mox vbi morbū indicauerint, vt phrenetici in medicos manus iniiciunt.

Causa mortis fuit iuramentum Herodis. Nam cum Herodes in conuiuio vidisset filiam Herodiadis saltantem, adeo placuit Herodi puellæ saltatio, quod iurarit se daturum quicquid peteret etiam ad dimidium regni. Puella hoc audito, currit ad matrem, interrogat quid petat. Mater, quæ Iohannem odio prosequebatur propter reprehensam eius libidinem, iubet vt petat caput Iohannis Baptistæ, quod & impetrat. Nam mox misso carnifice obtruncatur Iohannes, & caput illius puellæ traditur. Habemus causam mortis Iohannis & mortis genus. Ecce hic ad puellulæ petitionem iugulatur maximus ille heros, quo non fuit inter natos mulierum maior, iuxta Christi testimonium. Hæc sane sors est Ecclesiæ. Hic videmus Christi regnum sanguine parari & sanguine seruari.

Exemplum hoc Iohannis omnibus sinceris Christi ministris imitandum est, vt videlicet eligant potius

mortem, quam vt ad peccata hominum conniueant, certi quod is, qui Iohannis ſanguinem tanquam oblationem gratiſsimam ſuſcepit, etiam ſui curam in medijs flammis ſit habiturus, cui ſit honor, laus, confeſsio & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

IN FESTO VISITATIONIS Mariæ. Luc. 1.

EXurgens autem Maria in diebus his, abijt in montana cum feſtinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, ac ſalutauit Elizabeth. Et factum eſt, vt audiuit ſalutationem Mariæ Elizabeth, ſalijt infans in vtero eius. Et repleta eſt Spiritu ſancto Elizabeth, exclamauitq; voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi â Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit ſpiritus meus, in Deo Seruatore meo. Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica, qui potens eſt, & ſanctum nomen eius. Et miſericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus eum,

Præ-

Præſtitit robur per brachium ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione cordis ipſorum. Detraxit potentes de ſedibus,& erexit humiles. Eſurie͂tes impleuit bonis,& diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſrael pueru͂ ſuum, vt memor eſſet miſericordiæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, nimirum Abraham, & ſemini eius in æuum. Manſit autem Maria cum illa circiter menſes tres,& reuerſa eſt in domum ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

CVR feſta de ſanctis inſtituta ſint in Eccleſia cum alias, tum ipſo die Iohannis Baptiſtæ, dictu͂ eſt. Summa autem eo redit, vt habeamus exempla pœnitentiæ, & miſericordiæ Dei, ſeu vt explicatius dicam. Primum, vt cum illis lapſis non deſperemus de venia, ſed aſpiremus ad gratiam, ſeriam pœnitentiam peccatorum exemplo ſanctorum agentes. Deinde, vt fidem illorum imitemur, quemadmodum Paulus monet, Abrahami fidem nobis commendans, Rom. 4. Tum, vt mores Sanctorum exprimere conemur honeſte, pie, & iuſte viuentes, & abnegantes omnem impietatem, & mundanas concupiſcentias, vt Paulus ad Titum docet.

In hunc vſum & hoc Feſtum inſtitutum eſſe cogitemus, non vt ſanctam virginem inuocemus, quod impia eſt idololatria, ſed vt habeamus, quo & animu͂ noſtrum, & vitam informemus ad pietatem & virtutem, exemplum huius caſtiſſimæ virginis.

Summa

Summa autem huius Historiæ est, quod Maria virgo, postquam & se cognouit ex Spiritu sancto concepisse, & sciuit Elizabetham cognatam iam in sua senectute prægnantem esse, proficiscitur ad suam cognatam Elizabeth, eam salutat, atq; ita colloquuntur de eo quod acciderat, & se mutuo confirmant. Quo facto, Maria, vt suæ gratitudinis erga Deum signum ederet, Psalmum componit, & canit in laudem Dei. Loci duo:

I. Historia visitationis.

II. Canticum virginis.

DE PRIMO.

In historia visitationis quatuor præcipuæ sunt spectandæ circumstantiæ, quæ sunt:

1. *Mutuum officium virginis & Elizabethæ.*
2. *Salutatio virginis.*
3. *Elizabethæ testimonium de fide virginis.*
4. *Miraculum infantis in vtero matris gestientis.*

Prima Circumstantia.

Exurgens Maria in diebus illis, abijt in montana cum festinatioue in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ. *Beata virgo fructum suæ fidei pulcherrimum edit, nempe charitatis erga proximum. Illa enim cum iuuencula esset, anum Elizabetham non contemnit, sed cum festinatione accedit, vt eam iuuet & consoletur, sic cogitans: Ecce cognata mea est senio confecta, præterea etiam, quod natura denegatum fuit, miraculo est fœcunda facta, eget proinde mea opera, volo itaq;*

ad eam

ad eam proficisci, vt mutuis nos consolemur colloquijs, & vt ei ministrem.

Hinc iuuenculæ matronæ discant, quomodo eas affectas esse erga grandeuas deceat. Maria etsi maioribus donis erat ornata, quam nulla fœminarum in Mundo fuit, non tamen inde superbit, non cogitat, egóne tantis donis ornata, seruirem isti anui? Sed potius, quod quo maior sit, & præstantioribus donis pollens, eo magis ad seruiendum alijs sit obnoxia. Ioseph tametsi somniauit Solem & Lunam & vndecim stellas se adorare, quo somno significabatur, quod parentes ipsius & fratres aliquando ipsum essent vt Dominum veneraturi, non tamen inde superbit, sed seni parenti seruit, & est obediens iuxta regulam Syracidæ: Quanto maior es, eo magis te ipse humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam, congregationi pauperum affabilem te facito, & seniori humilia animam tuam. Qui iuxta hanc regulam & Mariæ exemplum vitam instituit, vberrimum reportabit fructum. Primum enim inueniet gratiam apud Deum, nam vt Deus superbis resistit, ita humilibus dat gratiam. Deinde, inueniet gratiam apud homines. Vt enim omnes oderunt superbos, ita humiles & affabiles amore prosequuntur. Præterea, meretur vt ipse senex effectus honoretur à iunioribus. Vt enim iustum iudicium Dei est, vt qui iuuenis senes contemsit, ipse senex contemtibilis fiat: ita iusticia Dei est, vt qui iuuenis reueritus est senes, & eos in honore habuit, senex honoretur & ametur à iuuenibus.

Discant & hinc virgines nostræ non circumcursitare per alienas domos, non ocio indulgere, sed cum festinatione pie & modeste res suas agere, nisi potius placuerit ipsis Dinæ imitari exemplum, quæ ignominiam domum secum tulit, quàm beatæ Virginis, quæ decus & perpetuum honestatis testimonium secum reportauit. Olim nullus thesaurus pudentia virginibus erat carior, at nunc & vestibus & gestibus omnem impudicitiam produnt multæ, quarum pleræq; iustas suæ impudicitiæ pœnas luunt.

Secunda Circumstantia.

Secunda circumstantia est salutationis. Nam ingressa domum virgo mox salutat Elizabetham. Salutatio amica humanitatis, humilitatis, & beneuolentiæ est testimonium. Salutandi forma apud Iudæos vsitata fuit: Pax tibi, & pax huic domui, quæ salutandi forma de multis rebus nos admonet. Primum enim hæc salutandi ratio est confessio, qua omnem pacem, omnem fortunam, adeoq; omnia prospera à Deo esse confitemur. Secundo est petitio. Qui enim sincero corde dicit: Pax tibi, perinde est, ac si diceret: Te Pater cœlestis oro, vt huic tuam largiare pacem, hunc tua protectione munias aduersus Satanam Ecclesiæ tuæ hostem implacabilem. Tertio, salutatio est adhortatio, qua hortamur quem salutamus, vt Deum inuocet, vt se, suam domum, liberos, &c. tueatur. Quarto, salutatio & pacis precatio est significatio quædam, quod hostes habeamus, qui

nobis

nobis perpetuo ſtruunt inſidias, vnde monemur, ne ſtertamus, ſed vigilemus, ne incautos nos opprimant. Quinto, pia ſalutatio eſt gratiarum actio. Nam cum precamur alijs à Deo pacem, publice agnoſcimus Deum eſſe autorem pacis, quem hac confeßione prædicamus. Diſcamus ergo ab hac virgine mutuis ſalutationibus nos inuicem excipere.

Tertia Circumſtantia.

Tertia circumſtantia eſt teſtimonium Elizabethæ de fide Virginis. Et repleta eſt Spiritu ſancto Elizabeth, & exclamauit voce magna, ac dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui, &c. Beata es quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. *Elizabeth impletur Spiritu ſancto, à quo certificatur de conceptione virginis. Nam cum contra naturam ſit virginem geſtare vterum, oportuit autorem naturæ doctorem eſſe gratiæ & doni, quod contigit præter naturam. Deinde vt edocta erat à Spiritu ſancto, fidem virginis prædicat, cum ait:* Beata es quæ credidiſti, *quæ breuis ſententia plura docet. Primum enim inquit: Omnes eſſe miſeros, qui ſunt ſine fide. Deinde docet, quod credentibus contingat beatitudo vera, quæ eſt in Chriſto Ieſu beatitudinis fonte vberrimo. Tertio, indicat quis ſit fructus fidei, cum ait:* Quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. *Quaſi dicat: Etiamſi omnium hominum experientia*

rientia reclamat, etiamsi natura negat, etiamsi ratio contra statuit, tamen perficietur quod tibi à Domino dictum est, videlicet quod virgo paries Filium, iuxta Dei verbum. Hinc discamus & nos, quæ sit veræ fidei indoles, & exemplo virginis verbis Dei adhibeamus fidem, etiamsi tota rerum natura contrarium polliceri videatur.

Quarta Circumstantia.

Ad salutationem Virginis exultat puer in vtero matris, & gestu quodam adesse significat in vtero virginis Meßiam. Hoc sane magnum miraculum fuit, quod puer nondum in mundum editus, naturæ reparatorem agnouerit. Quo miraculo & fides Elizabeth ac Mariæ confirmatur, & bonitas Dei erga infantes declaratur, qui olim promisit Abrahamo, quod vellet ipsius Deus esse, & seminis eius in sempiternum, in cuius promißionis certitudinem legem sanxit, vt infans octo dierum circumcideretur, quæ promißio, cum ad nos pertineat, impie & impudenter faciunt Anabaptistæ, qui nolunt Christianorum infantes baptizari, hoc est, nolunt eos obsignatione gaudere, qui gratiæ cœlestis iuxta promißionem sunt hæredes. Anabaptistæ ita aiunt: Qui audit & credit, baptizandus est: Infans vero non audit, nec credere potest, quare nullo pacto est baptizandus. Sed falluntur miseri. Sic potius deberēt colligere: Infantes Christianorum habent promißionem, igitur hæc promißio est ipsis Baptismo obsignanda, sicut infantibus Iudæorum obsignata fuit circumcisione.

Pro-

Promißionis verbum offert gratiam: Promißionis Sacramentum obsignat gratiam, & symbolo docet: quemadmodum die Cœnæ Dominicæ dictũ est. Proponamus igitur nobis Iohannem, qui in vtero matris plenus Spiritu sancto hæres est gratiæ communis omnibus infantibus, qui habent promißionem.

Sed dicunt: hoc erat miraculum. Fateor fuisse miraculum & sanc magnum miraculum, sicuti omnia opera Dei in Ecclesia sunt miracula, Verum hoc adeo, quod hoc ipsum miraculum docet nos, quod pueri poßint esse capaces Spiritus sancti. Si sunt capaces Spiritus sancti, si sunt filij Abrahæ: si sunt secundum promißionem hæredes: si Christus eos recipi mandat: cur non baptizandi? Præsertim cum baptismus istarum rerum sit quædam obsignatio.

DE SECVNDO.

Maria audita oratione Elizabethæ de beneficio sibi facto, videlicet quod esset mater Meßiæ futura, sui animi gratitudinem erga Deum declarat, quem celebrat in hac Psalmo, cum propter ingens illud beneficium, quod sibi contingit, tum propter misericordiam, potentiam & veritatem, quæ exercet erga homines, dum timentes se ex misericordia in gratiã recipit, contumaces iuste punit, & quod olim promisit Patribus, iam tandem vere complet. Vsus huius Psalmi est, vt cognita misericordia Dei credamus: vt cognita potentia timeamus: cognita veritate speremus, ac expectemus cum patientia, quæ Deus nobis ex gratia promisit. Misericordiam opponamus pec-

cato: potentiam tyrannidi diaboli: veritatem tentationibus omnibus, quas caro vel Satan suggerit. Atq; his de causis Ecclesia vetus ordinauit, vt quotidie in cœtu piorũ caneretur hoc virgineum carmen. Nunc singulos versus breuiter explicemus.

1. Magnificat anima mea Dominum.

2. Et exultat spiritus meus, super Deo saluatore meo.

3. Quia respexit me humilem ancillam. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Hoc est: Ego magnifice Deum prædico, & tota gaudio perfundor, idq; super Deo Saluatore meo. Is enim meum gaudium, qui mihi tantam præstitit salutem. Is respexit & gratuito fauore complexus est me humilem & vilem ancillam, quæ iam spreta, vilis instar vilium seruulorum vixi: atq; ita respexit, vt non posthac vilem & contemtam, vt antea, sed beatam me prædicent omnes ætates: cui tanta gratia facta est, vt sim mater futura Mesiæ, qui Saluator est meus & omnium in se credentium.

Ex Mariæ exemplo hoc discamus: 1. agnoscere nostram vilitatem, & prosternere nos coram Deo in vera pœnitentia. 2. agnoscere beneficia Dei erga nos. 3. prædicare Deum ob sua beneficia. 4. alios ad gratitudinem nostro inuitare exemplo.

4. Quia magnifice mecum egit potens ille, cuius sanctum est nomen,

Nulla hic iactat merita pudica virgo, nihil suis tribuit viribus, sed omnia accepta fert Deo, qui solus

lus potens est, & cuius solius nomen sanctum existit, vt quod summam mereatur reuerentiam. Deus enim quoties nominatur, debet ob sanctitatem prædicari, quæ relucet in omnibus operibus eius, in ingenti misericordia, in iusto iusticio, in potentia & veritate, quemadmodum particulatim virgo in suo exponit Psalmo:

5. Et cuius misericordia in omnes ætates
parata est timentibus ipsum.

Hic versus tria docet. Primum, quod Deus sit misericors. Secundum, quam late se extendat Dei misericordia. Tertium, quibus illa infinita cōtingat misericordia. De Dei misericordia multa sunt illustria dicta & exempla. Ero (inquit) Deus tuus & seminis tui vsq; in seculum. Item. Ego sum Deus faciens misericordiam. Et apud Esaiam: Ego adsum, quia misericors sum Dominus Deus tuus. Et Syracides: Pius & misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata. Hinc Paulus Deum vocat Patrem misericordiarum, inquiens: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Exempla huius declaratæ misericordiæ sunt plurima, quorum summum est, quod Filium suum vnigenitum dederit, vt saluetur mundus per ipsum. Huc illud: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam. Imagines huius misericordiæ sunt, filius prodigus, Samaritanus, ouis perdita.

Quam late se extendit hæc Dei misericordia? Respondet Virgo: in progenies progenierum, hoc est, in omnes ætates, in omnes nationes, iuxta illud: Misericordia Dei plena est terra. Huc illud Psalmi: Misericordia Domini à seculo vsq; ad seculum. Iusticia Dei Adam miseriæ subiectus est cum tota sua posteritate. Misericordia Dei Adam gratiæ particeps factus cum sua posteritate, modo illi sua culpa non accersiuerint sibi iudicium. Huc illud Esaiæ: Dedi te in lucem gentium, vt salus sis mea vsq; ad extremum terræ. Et Simeon: Lucem quod parasti omnibus populis.

Quib. contingit ista misericordia? Respondet Maria: timentibus eum. Hoc ipsum Dauid hisce attestatur verbis: Misericordia Domini à seculo vsq; in seculum super timentes eum. Et rursus: Prope timentes eum salutare ipsius. Vbi ergo timor Dei verus, illic & misericordia Dei locum habet.

Sed quis est iste timor Dei? Est vera pietas & religio. qua sunt præditi, qui in Christum firma recumbunt fiducia. Est autem hic diligenter obseruandum inter causam misericordiæ, & qualitatem eorum quibus contingit. Causa nulla est præter εὐδοκίαν paternam in dilecto, sicuti ipse ait: Hic est Filius meus, per quem placatus sum. Qualitas eorum, quibus misericordia contingit, non est meritum, sed nota filiorum Dei, qui fide sunt effecti filij, iuxta illud: Dedit potestatem, vt fierent filij Dei, quotquot credunt in nomine eius. Fide sola nascimur filij Dei, sed filij Dei effecti debemus, vt filios Dei decet, in omni pietate &

te & innocentia, & alijs virtutibus viuere, quas beata Virgo hic timoris vocabulo complectitur.

6. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.

7. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

8. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Prædicat iudicium Dei in superbos, & misericordiam in humiles. Exempla infinita præbet sacra historia & quotidiana experientia.

9. Suscepit Israel puerum suum, memor misericordiæ suæ.

10. Sicuti locutus est Patribus nostris, Abrahamo & semini eius in æternum.

Hoc est: Promissionem misericordiæ compleuit Deus misso Filio. Est igitur verax, & ob veritatem celebrandus: cui sit laus, confessio, & gloria misericordiæ, potentiæ, iustitiæ, veritatis in secula seculorum, Amen.

IN FESTO MICHAELIS, EVANGELIVM.

Matth. 17.

IN illo tempore, accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis est maximus in regno cœlorum? Et accersitum ad se puerum Iesus statuit in medio illorum, & dixit: Amen di-

co vobis, Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum. Quisquis igitur demiserit semet ipsum sicut est puer iste, hic est ille maximus in regno cœlorum. Et qui receperit puellum talem in nomine meo, me recipit. Qui autem offenderit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Væ mundo ab offendiculis. Necesse est enim vt veniant offendicula, veruntamen væ homini, per quem offendiculum venit. Quod si manus tua, vel pes tuus obstaculo est tibi, abscinde eum, & proijce abs te: Bonum est tibi ad vitam ingredi claudum aut mutilum, potius quam duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus offendit te, erue eum, & proijce abs te. Bonum est tibi, vt luscus intres in vitam potius, quam vt duos oculos habens, mittaris in gehennam ignis, Videte ne contemnatis vnum ex pusillis. Dico enim vobis, quod Angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est. Venit enim filius hominis seruare, quod perierat.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum in Ecclesia ideo ordinatum & receptum est, vt discamus beneficia Dei erga nos,

qui dederit nobis Angelos custodes. Quare de Angelis potißimum hoc die docenda est Ecclesia. Verum, quia Euangelica lectio,quæ hodie tractari solet,continet singulares doctrinas: volo primum textum Euangelij explicare.Deinde nonnulla de Angelis dicere.

Occasionem huic Euangelicæ lectioni præbuit arrogantia discipulorum Christi,qui postquam Christus sui abitus mentionem fecisset,contendunt de primatu,quos Christusab errore reuocat, & statuit puerum in medio eorum,dicens: Nisi fueritis sicut pueri,non intrabitis in regnum cœlorum. Dehortatur præterea à scandalo,& commendat nobis pueros,vt eos in Ecclesiam recipiamus,scientes talium esse regnum cœlorum. Loci quatuor:

I. *Disputatio Apostolorum de primatu, & eorum reprehensio.*
II. *Admonitio de cauendo scandalo.*
III. *Mandatum Christi de recipiendis pueris.*
IIII. *Angelorum natura & officium.*

DE PRIMO.

Discipuli accedunt Iesum, dicentes: Quisnam maximus est in regno cœlorum? *Hic primum obseruanda occurrit cæcitas discipulorum Christi, non intelligentium adhuc, qualénam sit Christi regnum. Somniabant fore ciuilem administrationem, in qua Christus,vt summus Monarcha, Discipuli vero ipsius sub eo,tanquã duces,dominarẽtur toti terrarum orbi:ideo quærunt, quisnam illorum sit futurus summus, & à Christo proximus*

Adeo stupenda cæcitas eorum mentes fascinauerat.

Deinde licet hic videre virus diaboli, quod fuit etiam efficax in illis Dei organis, nẽpe discipulis Christi, qui erant destinati Apostoli & legati regis Christi in spirituali eius regno. Quid facit? teterrimo vicio superbiæ eos commaculat, adeo vt iam de primatu disputent, hoc est, quisnam eorum sit aliorum futurus Dominus.

Quid Christus facit ad hanc discipulorum suorum stultam arrogantiam? Potuit sane iuste eos reijcere, vt superbos & minime idoneos, qui suo spirituali regno administrando præficerentur: hoc tamen nõ facit, sed eos paterne admonet, & vt corrigit errorem: ita superbiæ vicium seuere taxat. Ita enim ait: Et cum aduocasset puerum Iesus, statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & fiatis vt pueruli, nequaquam ingrediemini in regnum cælorum. Hic exemplo & doctrina docet, quales velit habere administratores sui regni. Vult æqualitatem, quantum quidem ad animorum affectionem attinet: non vult, vt vnus alterum tanquam ex alto despiciat; sed vt amanter sint erga se inuicem affecti, mutuis se prosequentes officijs: non vult vt more gentium alij alijs superbè dominentur in spirituali suo regno. Nam de regnis politicis alia ratio est. Deinde, hic facit discrimen inter suum regnum & imperia mundana. Qui summus est in regnis mundi, is ab omnibus vult coli & ministrari. Contra, qui vult hic summus esse, debet omnium esse minister,

non verbis, vt Papa, sed reuera, vt Paulus, Petrus, Apostoli, & alij sinceri Euangelij præcones. Ita maximus in Ecclesia Christi est, qui maxime seruit, minimus vero, qui minime dominatur. Vt autem Christus suos discipulos ab ista arrogantia reuocet, addit seuerißimam comminationem, dicens: Nisi fiatis vt pueruli, non ingrediemini regnum cœlorum. Sed quid est quod velit Dominus suos discipulos esse similes puerulis? an non Paulus secus docere videtur, cum Corinthijs in hunc modum scribat: Ne simus pueri sensibus? Christus vult nos esse pueris similes. Paulus vult nos esse pueris dißimiles. Vtrumque verum est. Debemus esse pueris similes, & rursus debemus esse pueris dißimiles.

Pueris similes esse debemus, primum vera humilitate & abnegatione nostri ipsorum, sicuti Dominus ait: Quisquis demiserit seipsum, sicuti est puerulus iste. Est igitur omnis superbia deponenda illi, qui vult Christi discipulus esse. Huc illud Christi: Qui vult me sequi, abneget semetipsum, hoc est, qui vult meus discipulus esse, humiliter de se sentiat, nihil sibi arrogãter tribuat. Deinde, pueris similes erimus in meritorum ratione. Vt enim pueri non possunt aduersus parentes de suis gloriari meritis. Ita nec discipuli Christi coram Domino vlla merita iactare debent, sed fateantur se infantes, qui sine paterna cura nihil possent. Tertio similes erimus pueris affectu. Quemadmdodum enim pueri se totos paternæ curæ committunt, ita discipuli Christi se totos in Christi fidem conijciant, ab eo omnia salutaria expectan-

tes. Quarto, similes erimus pueris obediendi studio. Pueri boni non disputant, quale sit quod mandat pater, sed quid, & eius voluntatem agendi regulam sequuntur, sicuti Abraham fecit, qui ad mandatum Dei paratus erat ad mactandum filium vnigenitum. Non cogitauit Abraham, quid hoc opus Deo proderit? Mors filij mei mihi molestißima quidem est, & Deo nihil confert. Sed hoc potius: Tu mi Deus hoc mihi mandas, tuam igitur voluntatem agendi regulam sequar, & tibi morem geram. Postremo pueris similes esse debemus malicia, hoc est, vt infantes malis artibus non student, nõ auare colligunt, non turpem libidinem sectantur, ita discipuli Christi à malo abstinebunt.

Dißimiles autem debemus esse pueris. Primum, ne pueriliter desipiamus, absurda sectantes, vt pueri faciunt, sensibus nondum firmatis. Deinde, ne imbecilles in fide simus, sicuti pueri, qui per ætatem non possunt res spirituales capere. Tertio, ne indulgeamus lusibus carnalium affectuum. Quarto, ne instar puerorum in doctrina pietatis incerti & inconstantes fluctuemus, & ne, vt Paulus inquit, circumferamur quouis vento doctrinæ, sed sanctam exhibeamus infantiam, ad quam hortatur nos Petrus, cum ait: Quasi modò geniti infantes, &c. 1. Petr. 2.

Huc & præmium veræ humilitatis apponit, cum ait: Quisquis exceperit vnum puerulum talem in nomine meo, me recipit. Hoc diligenter expendatur. Primum, Christus hoc dicto vult, vt omnes pueros amanter complectamur, idq; ipsius nomi-

nomine. Deinde testatur, quicquid in nomine suo collatum fuerit pijs, id ita se æstimare, ac sibi ipsi collatum esset. Quem non excitaret hæc promißio ad humanitatis officia erga suos, & maxime erga membra Ecclesiæ Christi? Ab altera parte admonet de pœna quam luent, qui vllos in Christum credentes contemserint. Qui, *inquit*, offenderit vnum ex paruis istis, qui in me credunt, præstiterit ei, vt suspendatur mola asinaria in collum eius, et demergatur in profundo maris. *Deberet vel hæc comminatio retinere nos in officio, ne tam faciles essemus ad offendendos alios. Sed de hoc loco sequitur.*

DE SECVNDO.

Væ mundo à scandalis. Necesse est enim vt veniant scandala, veruntamen væ homini per quem scandalum venit. *Hoc Christi dictum tria habet. Primum est prædictio, quod mundus sit futurus plenus scandalis. Secundum est indicatio subobscura causarum scandalorum. Tertium est comminatio pœnæ, quam luet autor scandali.*

PRIMVM *nos docet, admonet, confirmat. Docet quit sit euenturum, hoc est, quod mundus sit futurus plenus scandalis. Deinde, quod ista scandala secum sint allatura hominibus* VAE, *hoc est, pœnas, sub quibus homines super se* VAE *clamabunt præ angustijs. Est autem væ, vt Basilius ait:* τρυνῶδες ἐπίφθεγμα, *hoc est, flebilis acclamatio,*

qua

qua ſuum dolorem teſtantur, qui ſub cruce gemunt, Tum quod Ecclesia non ſit futura tranquilla in hac vita, ſed cum maxime quieta videbitur, ſubito excitabuntur tempeſtates, quibus mirum in modũ concutietur. Erit Eccleſia in mundo ſimilis Halcyoni aui, quæ in mari oua parit, & pullos nutrit. Hæc nunquam ſibi polliceri poteſt vnũ tranquillum diem, ſed ſe in omnem euentum parat, tranquillo mari cum ſuis pullis gaudet, obortam tempeſtatem perfert fortiter, ſperata tranquillitate animum alens. Sic eccleſia eſt in mundo vt in mari, in quo gignit ſibi liberos. Hæc nunquam ſecura eſſe poteſt à tempeſtatibus mundi, quæ ſunt falſi Prophetæ, Diabolus, propria caro, praui hominum mores & exempla. Hæ tempeſtates cum in eccleſiam ingruunt, debet ipſa parata eſſe in omnem euentum, ſed tandem omnia ſuperabit per victorẽ mundi Ieſum Chriſtum, quem cum fide apprehendimus, & nos victores mundi euadimus, iuxta illud: Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides veſtra. Quare hæc vincit mundum? quia Chriſtum habet.

Deinde, admonet nos hoc dictum Chriſti, ne vel ipſi autores ſcandalorum ſimus dicto aut facto, vel ſinamus nos abduci ſcandalis, ac rurſus relabamur in priſtinas tenebras, ac à Chriſto Saluatore turpiter deficiamus, ſicuti multis hodie accidit, vbi ſophiſtæ & tyranni pro ſua libidine omnia ſurſum ac deorſum verſant.

Tertio, hoc dictum Chriſti nos confirmat in fide Chriſti. Nam cum videmus euentum prædictioni reſponde-

ſpondere, certificamur de Euangelio, & confirmatur fides, ne cum maxima parte mundi confeſsionem abijciamus.

SECVNDVM, *quod habet dictum Chriſti, eſt indicatio ſubobſcura cauſarum ſcandali:* Neceſſe eſt, *inquit*, vt veniant ſcandala. *Sed vnde illa neceſsitas? à Deóne? Nequaquam. Deus enim non eſt autor malorum, nec delectatur ſcandalis, ſed iraſcitur autoribus ſcandali, ſicuti pœnæ oſtendunt. Vnde ergo? num à Diabolo? vere à Diabolo. Nihil enim is aliud molitur, quam vt Chriſti Eccleſiam ſcandalis in doctrina, moribus, in cruce euertat. Hic ſibi adiungit Sophiſtas, Hypocritas, & tyrannos mundi, quos excitat, vt nihil intentatum relinquant, quod faciat vllo modo vel ad euertendam, vel lacerandam Eccleſiam, id quod hiſtoria Eccleſiæ docet, ante diluuium, poſt diluuium, in Aegypto, in deſerto, in varijs perſecutionibus, ſub iudicibus, regibus, & ducibus, in captiuitate, poſt captiuitatem vſq; ad Chriſtum exhibitum. Deinde poſt Chriſtum hiſtoria Eccleſiæ infinita teſtimonia habet ſcandalorum, quibus Satan Eccleſiam Chriſti horribiliter inuadit.*

TERTIVM, *quod Chriſti dictum habet, eſt comminatio pœnæ, quam autores ſcandalorum ſuſtinebunt.* Væ homini (*inquit*) illi, per quem ſcandalum venit. *Significat ergo fore, vt quia alij ſunt ſcandalo, grauiſsimis puniantur pœnis. Nec eſt dubium, quin de pœnis loquatur.*

Ceterum, vt diligentius caueamus, ne fiamus autores ſcandali, breuiter dicam, quanã ſcandalorum

genera

genera ſint cauenda, quæ à ſuis cauſis differentias accipiunt. Vnum genus ſcandali eſt, quod oritur ex mala doctrina, ſeu ex corruptelis doctrinæ Eccleſiæ. Qui hoc pacto alijs eſt ſcãdalo, diabolum patrē ſuum imitatur, qui primos homines hoc genere ſcandali euertit, Gen. 3. Alterum genus ſcandali eſt, quod oritur ex malis moribus, hoc eſt, cum alij in te reſpicientes tuos malos mores induunt. Qui ita ſcandalo eſt hominibus, regnum Satanæ extruit, & demolitur Chriſti regnum, quare ſummopere cauendum eſt. Quotus quiſq;, quæſo, hic non dat ſcandalũ? Siue ad clerum, ſiue ad populum, ſiue ad magiſtratum, ſiue ad ſubditos reſpicis, vides omnia plena ſcandalis morum, adeo vt non fruſtra Chriſtus dixiſſe videatur: Væ mundo à ſcandalis.

Tertium genus ſcandali oritur ex abuſu rerum, quæ ſua natura ſunt indifferentes, quod cauendum eſt, ne offendantur infirmi. Obſtinati & impij ſunt contemnendi, idq; Chriſti exemplo. Plura de ſcandalis alias diximus.

DE TERTIO.

Videte ne contemnatis vnum ex pueris his. Dico enim vobis, quod Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt. Hic Chriſtus nobis pueros commendat, ne illos vllo pacto offendamus. & rationem ſubnectit: Quia Angeli eorum vident faciem Dei Patris, qui in cœlo eſt. Hoc eſt, cum tanta cura Deus pueros complectatur, vt eis Angelos cuſtodes dederit, non decet, vt nos inhonoremus. Hic obſeruemus, quod

pueri

pueri habeant Angelos custodes, qui eos aduersus Satanam tuentur. Deinde, excitemur ad gratitudinem erga Deum pro tanto beneficio. Tum studeamus pijs moribus eos retinere. Postremo caueamus, ne vlla impietate aut turpitudine illos à nobis arceamus, qui in cœlo gaudent piorum sanctitate & vitæ puritate.

DE QVARTO.

Quartum, quod proposui, fuit de Angelis, de quorum natura & officio pauca dicam, vt cum sciamus quales custodes habeat Ecclesia, tum intelligamus in quanto versemur periculo.

Angelus est creatura Dei, spiritualis, intelligens, potens, condita in ministerium Dei & Ecclesiæ, a quo suæ conditionis fine quidam defecerunt, & facti sunt hostes Ecclesiæ, quidam autem non defecerunt, sed manserunt in sua innocentia, in qua Deo & Ecclesiæ seruiunt. De quibus Epistola ad Hebræos ita ait: Nonne omnes sunt ministratores spiritus, qui ministerij causa mittuntur propter eos, qui hæredes erunt salutis. De malis Dominus ait, quod Satan cum suis sit mendax & homicida ab initio. Et Petrus dicit: Diabolus sicut Leo circumit, quærens quem deuoret. Hinc facile est intelligere, quod Ecclesia in mundo sit velut ciuitas, quam vt Angeli boni intus defendunt, ita mali foris oppugnant. Cum igitur in tanto versemur discrimine, rogemus Deum, vt suis nos Angelis tueatur, cui laus, honor, & potestas, in secula seculorum, Amen.

IN FESTO OMNIVM SANctorum, Matth. 5.

CVm vidiſſet Ieſus turbas, aſcendit in montem, & cum conſediſſet, acceſſerunt ad illum diſcipuli eius, & poſtquam aperuiſſet os ſuum, docebat illos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem accipient. Beati mites, quoniam ipſi hæreditatem accipient terræ. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam hi filij Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis, cum probra iecerint in vos homines, & inſectati fuerint, & dixerint omne malum verbum aduerſus vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis.

ENARRATIO TEXTVS.

FEſta de Sanctis in Eccleſia inſtituta ſunt non ſine grauiſsimis cauſis, quas ordine recenſebo, vt in noſtrum commodum ſanctorum feſtis vti poßimus. Prima, vt cognoſcatur Eccleſiæ hiſtoria. Id enim

valde

valde vtile est, nam & inde Ecclesiæ statum, & quos habuerit defensores & hostes Ecclesia, intelligimus.

Secunda, vt cogitentur beneficia Dei erga Ecclesiæ membra. Paulus ex persecutore factus est Apostolus. Petrus, qui Dominum suum negârat, in gratiam est receptus. Magdalena peccatrix pro filia agnita est, dum in Christum fide recumbit. In mortis articulo Christus se contemplandum præbuit Stephano, atq; ita in singulis sanctis Dei singularia beneficia videre est.

Tertia, vt consideratio hisce Dei beneficijs erga sanctos, nos agamus Deo gratias, quod in miseros peccatores conuertentes se ad Dominum per veram pœnitentiam fuerit adeo misericors, & eos in gratiam receperit, & tot ornauerit beneficijs, ac spiritu suo in hoc deserto rexerit.

Quarta, vt varij Sanctorum casus perpendantur & conferantur cum periculis nostri temporis. Vt olim pij opprimebantur ab impijs, ita & hodie. Olim Sancti gaudebant sub pijs gubernatoribus, & interdum iugum grauius tyrannorum experiri cogebantur, ita & hodie. In his casibus varijs debemus nos erigere exemplo sanctorum.

Quinta, vt sanctos imitemur in pœnitentia, vita, cultu, confeßione, constantia, patientia, & alijs virtutibus. Debent ergo sancti nobis esse veluti exempla regulæ vitæ nostræ. Verbum Dei requirit pœnitentiam, cultum Dei, confeßionem, patientiam, sed sancti Dei huius verbi exempla suppeditant.

Sexta, vt pijs suspirijs sanctorum expetamus consortium, quo liberati tandem ex his angustijs, beati viuamus cum Christo in omni æternitate qua de causa Christus pronunciat suos discipulos beatos, etiamsi varijs ærumnis in hac vita affligantur. Et huc pertinet hodiernum Euangelium de beatitudinibus varijs, sicuti nunc audiemus, singulas ergo beatitudines ordine declaremus. Locus vnicus:

De beatitudine discipulorum Christi.

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Hoc versu ostendit Christus primum gradum ad summas opes. Summæ opes sunt possessio regni cœlorum & æterna vita. Gradus autem est ad has opes primus paupertas spiritus, quia contriti & contusi sentimus nos omnis iusticiæ esse inopes*

Quid? an non hæc paupertas nos excludit è regno cœlorum? Sicut recte dicitur: primus gradus est ad sanitatem nouisse morbum, quia qui morbum nouit, quærit conueniens remedium: ita primus gradus est ad opes cœlestes paupertas spiritus, quia qui hanc sentit, quærit opes aliunde. Et sicut morbus sua natura gradus est ad mortem, nisi succurrat medicus: ita hæc paupertas rectà ad infernum mitteret, nisi Christus suas opes nobiscum communicaret. Non ergo diuitiæ nobis contingunt spirituales merito paupertatis, sed beneficio regis cœlorum, ad quem implorandum nos cogit, sensus spiritualis huius paupertatis. Sensus orgo huius loci est, nihil esse, cur illi se infelices esse putent, qui reuera sentiunt in animo, se esse

omnis iusticiæ inopes, cum iste suæ inopiæ sensus sit primus gradus, quo ad summas opes, id est, in regnum cœlorum ascenditur, non quidem per se & sua natura, sed quia cogit nos illum quærere, qui solus via est in cœlum.

Qualis autem sit paupertas spiritualis, ex collatione facilius intelligi potest. Vt enim paupertas mendicitatis est non solum summa inopia, verumetiam eius publica professio: ita paupertas spiritus est non solum summa opum cœlestium, hoc est, iusticiæ, sanctitatis, & innocentiæ inopia: verumetiam eius professio coram Deo, à quo petimus vt propter Christum nostræ succurrat inopiæ. Hæc ergo paupertas sita est in vera pœnitentia & expetitione opum cœlestium.

Monachi abusi sunt hoc loco. Nam ex eo docuerunt paupertate, id est, mendicitate, homines mereri regnum cœlorum, cum Paulus apertè dicit, Rom. 6. Donum Dei est vita æterna per Iesum Christum Dominum nostrum. Si donum est gratuitum, certe non comparatur paupertate, quæ sanè sua natura nihil meretur, sed est pœna, cuius caussa est partim prodigalitas, partim pigritia.

Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. *Hæc mirabilis est concio. Pronunciat beatos lugentes, cum nihil magis felicitati repugnent quam luctus, verum Christi dictum intelligendum est non de luctus tempore, se de euentu. Nam ita ait:* quia consolationem accipient, *scilicet finito in hoc mundo luctu. Hic luctus caussam habet*

partim spiritus paupertatem, partim ærumnas præsentis vitæ, quæ nos tanquam igni quodam excoquunt & explorant, & quasi stimulis nos excitant ad expetendum æternum gaudium, quod omnes lacrymas absterget. Non ergo luctus per se caussa est felicitatis, sed quia compellit nos ad Christum, qui est autor omnis consolationis.

Huc proinde Pauli dictum pertinet: Gloriamur in tribulationibus, quia operantur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit, quia Deus nos diligit. Hinc facilè intelligi potest, Christum non loqui de quouis luctu, sed de luctu, qui est secundum Deum, non de luctu mundi.

Beati mites, quoniam ipsi hæreditatis iure terram possidebunt. *Mites sunt placidi, mansueti, faciles, humani, qui suos affectus mitigant, qui læsi faciles sunt ad condonandam iniuriam, qui malunt rem perdere, quam contendere. Hæc virtus mansuetudo è timore Dei & vera humilitate nascitur, quam Christus suis commendat, dicens: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Regula est, Discipuli Christi mites esse debent. Exemplũ regulæ est Christus. Vult enim vt hanc virtutem meditantes se intueamur. Non dicit Dominus: Discite à me mortuos suscitare, dæmones effugare, super mare siccis pedibus ambulare, 40. dies & noctes sine cibo viuere, sed hic dixit: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Hæc humilitas habet secum germanam dilectionem, de qua Dominus. In hoc cognoscent omnes, quod mei discipuli sitis, si vos mutuo dilexeritis.*

Sed quid promittitur mitibus? beatitudo, idq́; propter euentum, nam hæreditatis iure terram possidebunt, non quod in terra simus victuri, sed propter typum. Terra enim olim promissa patribus, fuit typus & figura regni cœlorum, adq́; ideo veritas vmbræ nomen accepit.

Hoc loco qui abutuntur ad stabiliendum dogma de merito, ac si nostris virtutib. mereri cœlum possemus, stulti sunt, non animaduertentes Christi verba. Dicit enim eos possessuros iure hæreditatis terram. Vbi est illud hæreditatis ius? Nónne ideo hæredes sumus, quia in Christo gratis adoptati per fidem? Nónne Paulus dicit: Vita æterna est donum Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Aliud est loqui de caussis salutis, aliud de nouis qualitatibus eorum, qui hæredes sunt salutis.

Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur. Christiani in hac vita nunquam ita ex fontibus salutis hauriunt aquam, quin magis sitiant, quos hic consolatur Dominus, promittens fore, vt tandem saturentur, ex qua saturitate se felices profitebuntur. Quisquis esurit & sitit iusticiam, duo optat. Primùm vt publicè glorificetur Deus recta doctrina, sancta vita, & confessione. Deinde, vt priuatim singuli agnoscant Deum, fidem Christi concipiant, impleantur Spiritu sancto, ac sancta puraq́; vita iusticiam Dei meditentur. De hac satietate loquitur Dauid, quam tum demum fore dicit, cum apparuerit gloria eius. Ibi enim (vt est in Apocalypsi) sancti non esurient neq́; sitient amplius.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. *Hic nobis commendatur misericordia erga miseros. Vult enim Christus suos discipulos non tantum tangi proprijs malis, verumetiam affici aliorum miseria: quod sanè est veræ charitatis officium. Neq; Christus tantum requirit, vt condoleamus ærumnis & miserijs aliorum: sed opus simul requirit: vult vt miseris manus auxiliatrices porrigamus. Ne autem hominum ingratitudine frangantur, adiungit promißionem. Promittit enim fore, vt qui misericors fuerit in proximum, misericordiam rursus consequatur: idq; non solum apud Deum, verumetiam apud homines. Deus promittit misericordibus misericordiam, & facit etiam vt inueniamus misericordiam apud homines, dum illorum animos flectit ad benefaciendum nobis.*

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *Mundities cordis hic nobis commendatur, quæ opponitur duobus maximis vicijs, astutiæ & libidini. Cum opponitur astutiæ, est simplex candor, quo agimus cum hominibus sincerè & apertè sine obliquis fallendi artib. Hoc ergo Christi dictum aduersatur iudicio plerorumq; hominum. Plerique enim tum demum se beatos putant, quando alios astute circumuenire poßint ac fallere, vnde & prudentiæ laudem & lucrum venantur, & fauorem magnorum hominum aucupantur. Verum Christus non vult, vt sui discipuli ita agant, sed vt potius sint contenti simplici candore, vt cor, manus, lingua, quam optime consentire videantur. His promittit, vt*

Deum videant, in cuius visione summa est sita felicitas. At cum munditiës cordis opponitur libidini, est vera castitas, quam Paulus sanctitatem vocat, cum inquit: Præstate sanctitatem, sine qua nemo videbit Deum. Vt enim Deus abominatur libidines, ita summe delectatur castitate fidelium.

Beati pacifici, quoniam ij filij Dei vocabuntur. *Hic magnam & raram virtutem suis discipulis commendat Christus. Pacifici sunt, qui paci & tranquillitati faciendæ & conseruandæ student. Hi quia diuersum studium à filijs Satanæ habent, filij Dei vocabuntur, vt qui Dei Patris exemplo pacis & tranquillitatis sunt autores, & multos suo hoc pacis studio iuuant & oblectant. Quemadmodum enim balsamum preciosum integram domum sua replet fragrantia: ita vnus vir pacis studiosus magnum cœtum dissidentem in concordiam reducere potest. Non ergo immerito Dauid concordiæ & pacis studium celebrat, ita canens: Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in vnum. Sicut vnguentum optimum super caput defluens super barbam, barbam Aaron, quod defluit per oram vestimentorum eius. Sicut ros Hermon, qui descendit super montes. Vt enim rore terra fœcunda redditur benedicente Domino, ita vbicunque sunt multi pacis studiosi, fœcundæ sunt & felices politiæ, Ecclesiæ & œconomiæ. Contrà vbi non est pacis studium, illic arriditas & siccitas, hoc est, summa miseria.*

Beati qui persecutionem patiuntur iusti-

ciæ cauſa, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. *Quia maxime concutit infirmorum animos ſcandalum perſecutionis, valde commode ſuos de cruce admonet, vt non fracti perſecutionum acerbitate abijciant confeßionem: ſed potius propoſitum regnum cœlorum intueantur: cuius potiundi deſiderio magis contendant per tribulationes multas introire in regnum cœlorum. Imitemur ergo eorum exempla, qui dum currunt in ſtadio, reſpiciunt ad præmium, quod ab Agonethete propoſitum eſt, & ita alacres properant, donec ad metam ventum fuerit: ita vult ſuos facere Chriſtus: non vult ſegnitiam, ſed infatigabile currendi ſtudium, donec ad metam regni cœlorum perueniant.*

Deinde, cum Chriſtus hic vnam perſecutionis cauſam ponit, nempè iuſticiam, vult vt ita vitam inſtituamus, ne pati cogamur noſtra culpa, ſeu propter noſtram iniuſticiam. Tum enim perſecutio eſt iuſta pœna, non teſtimonium defenſæ iuſticiæ & veritatis. Et Petrus monet, Ne patiamur vt iniuſti, ſed vt iuſti, idq; exemplo Chriſti, Prophetarum, Apoſtolorum, & multorum martyrum.

Beati eritis, cum conuitiati fuerint vobis, & vos perſecuti fuerint, & dixerint quiduis mali aduerſus vos, mentientes mea cauſa. *Exponit quid ſit pati perſecutionem propter iuſticiam,* Si conuitiati vobis (*inquit*) fuerint iniuſte, ſi perſecuti vos fuerint odio Euangelij. Si dixerint omne malum mentientes. *Nam ſi verum dixerint, non eritis beati. Si propter peccata veſtra perſecutio-*

secutionem patiemini, non continuo eritis felices. Nam causa (vt inquit ille) facit martyrem, non sanguis.

Gaudete, *inquit*, & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis. *Merces est compensatio obedientiæ erga Deum in persecutione præstitæ. Non hoc dicto significat Dominus, non cruce mereri cœlum, quia cœlum est filiorum hæreditas, sed potius nos ad ferendam crucem extimulat, proposita Patris clementia, qui nobis compensationem laborum, quos sustinemus in hac vita, pollicetur, quæ compensatio in cruce fundata est Domini nostri Iesu Christi, cui vna cum Patre & Spiritu sancto sit honor, potestas, & gloria, in secula seculorum,*

AMEN.

CVM ALIQVOT PAGELLAE VACAturæ eſſent, adiunximus Confeſſionem Fidei, editam in Synodo Nicena, & Symbolum, Athanaſij, quæ omnibus pijs non inutilia futura eſſe ſperamus.

FIDEI CONFESSIO EDITA IN SYNODO NICENA.

CREDO in vnum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium, & in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, Filium Dei vnigenitum, ex Patre natum ante omnia ſecula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto & Maria Virgine, & homo factus eſt, crucifixusq; pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus, & ſepultus eſt. Et reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas, & aſcendit in cœlos, & ſedet à dextris Patris. Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctum, qui loquutus eſt per Prophetas. In vnam ſanctam, catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam Eccleſiam. Confiteor vnum Baptiſma in remiſsionem peccatorum. Expecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſeculi.

SYMBOLVM SANCTI
ATHANASII.

QVICVNQVE vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt, vt teneat catholicam fidem, quam niſi quiſque integram, inuiolatamq; ſeruauerit, abſq; dubio in æternum peribit. Fides autem catholica hæc eſt, vt vnum Deum in trinitate, & trinitatem in vnitate veneremur, neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiam ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti. Sed Patris, & Filij, & Spiritus ſancti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas. Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus. Immenſus Pater, immenſus Filius, immenſus Spititus ſanctus. Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus. Et tamen non tres æterni, ſed vnus æternus. Sicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus, & tamen non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus, & tamen non tres Dij, ſed vnus Deus. Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus, & tamen non tres Domini, ſed vnus eſt Dominus. Quia ſicut ſigillatim vnamquanque

perſo-

personam Deum ac Dominum confiteri Christiana veritate compellimur, ita tres Deos aut Dominos dicere, catholica religione prohibemur. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergo Pater, non tres Patres, vnus Filius, non tres Filij, vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales. Ita vt per omnia (sicut iam suprà dictum est) & vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda sit. Qui vult ergo saluus esse, ita de trinitate sentiat.

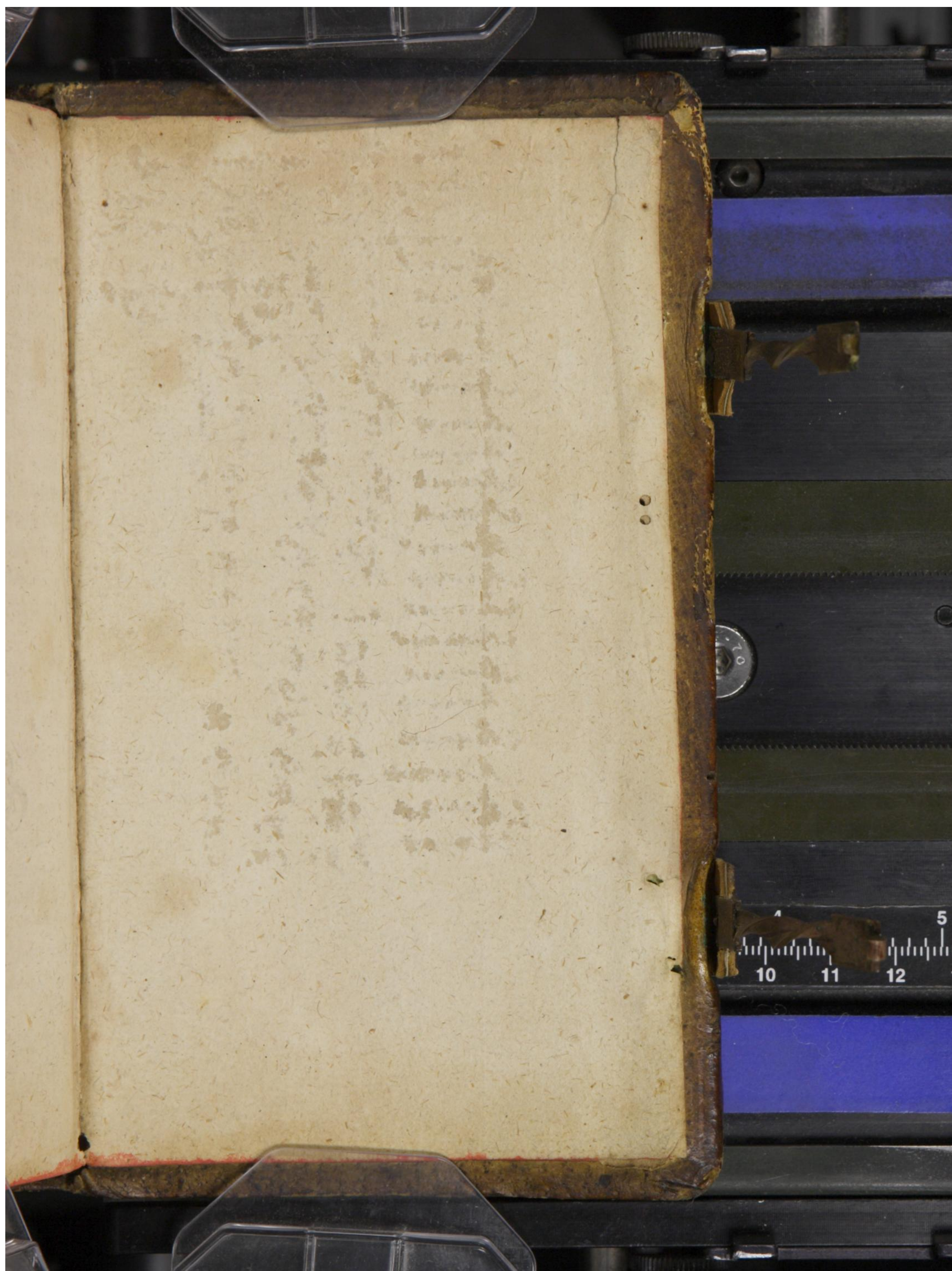
Sed necessarium est ad æternam salutem, vt incarnationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter credat. Est ergo fides recta, vt credamus & confiteamur, quòd Dominus noster Iesus Christus Dei Filius, Deus & homo est. Deus est ex substantia Patris ante secula genitus, & homo ex substantia matris in secula natus. Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & humana carne subsistens. Aequalis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus, vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum, v-

nus

nus omnino, non cõfusione substantiæ, sed vnitate personæ. Nam sicut anima rationalis & caro, vnus est homo, ita Deus & homo, vnus est Christus. Qui passus est pro salute nostra, descẽndit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, vnde venturus est iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentũ omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala, in ignem æternum. Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.

FINIS.

[illegible]
[illegible] 1601 [illegible]
[illegible] 13 [illegible]

Anno	1	8	[illegible] 2[illegible]
Anno	2	6	[illegible]
Anno	3	9	[illegible]
Anno	4	7.	6 9
Anno	5	5.	4 8
Anno	6	8.	3 9
Anno	7.	7.	2 9
Anno	8.	10.	1 6
Anno	9.	7.	6.
Anno	10.	6.	5
Anno	11.	9.	4
Anno	12.	8.	3
Anno	13.	5.	1
Anno	14.	9.	
Anno	15.	7.	6.
Anno	16.	5.	5.
Anno	17.	8.	3.
Anno	18.	7.	2
Anno	19.	10.	1

[illegible] 7 36
[illegible] 28. 3. 92

Wen einer [illegible]
wer oder aus gen[illegible]

königreh karsse, welches kraut
genant, des nimpt vngefer
12 bletter vnd mache einen
ziegel stein heiß, lege die
bletter darauff, das sie hitz[illegible]
sich die [illegible] mit den kleden
darumb, das sich die [illegible]
der lufft ziehe, so hilfft vnd treibt
wieder auff, das ihr [illegible] bei
er [illegible] wieder ins ist, etc.

Diß kraut treibt auch das aufgan[illegible]
afftermdarms ein [illegible] heraus
vnd vertreibt schmertz vnd dergl[illegible]
ichs darmit ich, vnd setze des [illegible]
auff, das es [illegible] werde
zihet der safft [illegible]
curirt vnd heilet ich[illegible]